

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09418

DI YIDISHE TOKHTER FUN
TOLEDO

Lion Feuchtwanger

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ליאָן פּויכטוואַנגער

די יידישע מאַכמער פון מאַלעדאָ

ליאָן פּויכטוואַנגער

די ייִדישע מאָכטער
פון מאָלעדאָ

ערשטער באַנד

וואַרשע

סאַרלאַנג

1960

LION FEUCHWANGER
ŻYDÓWKA Z TOLEDO
TOM PIERWSZY

Tłumaczył z niemieckiego: M. Rakowski

איבערגעזעצט פון דײַטש: מ. ראַקאווסקי

Redaktor: Sz. Belis

רעדאקטאָר: ש. בעליס

Wydawnictwo „IDISZ-BUCH“ Warszawa, Nowogrodzka 5

Nr zam. 5916. Nakład 4000 egz. Druk ukończono w kwietniu 1960 r.

Ark. druk. 22, ark. wydaw. 19. Papier druk. sat. III kl. 61 × 86, 80 g.

Druk. RSW „Prasa”, Warszawa, Tarczyńska 8

C-77

געווידמעט מאַרטאָ און הילדע

ערשטער טייל

דער קעניג האט זיך פארלויבט אין א יידישקע, וואס
האט געמראגן דעם נאמען פארמאסא, די יפת-תואר, און
האט פארגעסן זיין ווייב.

אלפאנסא דער קלוגער,
אלגעמיינער כראָניק־יאָר 1270

קיין טאלעדאָ גייט אלפאָנסאָ
מיט דער קעניגין דער יונגער.
נאָר די ליבע איז אַ בלינדע.
איז אַ יידישקע — אויף ווונדער —
איס אין אויג אַריינגעפאלן...
רופן רופט מען זי פארמאָסאָ —
נישט אומזיסט דער ליבער נאָמען.
סי'האָט איר שיינקייט ביי דער מלכה
איר דעם קעניג צוגענומען,
האָט ער שנעל אין אַלץ פאָרגעסן,
אויך — אין האַרץ פון זיין פרינצעסין.

„די ליבע-איכטריגעס פון אלפאָנסאָ דעם אַכטן מיט
דער שיינער יידישקע, ראָמאַנסן פון לאָרענצא דע סעפּול-
וועדא יאָר 1551.“

קאפיטל איינס

אכציק יאָר נאָכן טויט פון זייער גבויא מאַטער האָבן די מוסולמענער אויסגעבויט א וועלט־מלוכה, וואָס האָט זיך אָן אן איבערהויס געצויגן דורך אזיע און אַפריקע, לענגוויס די דרוםדיקע פּליינען פון מיטללענדישן ים און זיך אויסגעשפּרייט ביזן צו די ברעגעס פון אַטלאַנטישן אָקעאַן. אינעם אַכציקסטן יאָר פון זייערע מלחמה־דער־אַב־ערונגען זענען זיי אַריבער דעם שמאַלן מערבדיקן וואַסער־פּאַס פון מיטללענדישן ים, אַריינגעדרונגען אין אַהאַללויע קיין שפּאַניע, האָבן צעשמערט די האַוויקע מלוכה, וועלכע די קריסטלעכע וועסמאַנען האָבן געשאַפן מיט דריי הונדערט יאָר צוריק, און מיט א גשוואַרדיקן אימפעט באַזעצט דעם גאַנצן האַלב־אינזל ביזן צו די פירענען.

די נייע הערשער האָבן מיט־עבראַכט אַ העכערע קולטור און פאַר־וואַנדלט האָס לאַנד אין דער שענסטער, צומבעסטן געאַרדנער און רייכ־סטער געגנט אין אייראָפּע. פּלאַנירט דורך באהאוונג אַרכיטעקטאָרן און קלוגע בוי־אויפזעער, זענען אויסגעוואַקסן גרויסע פּרעכטיקע שטעט, וועלכע זענער וועלט־מייל האָט זינט די רוימער אַוונגס גישט געשענט. קאָהאַווע, די רעזידענץ פּין די מערבדיקע קאליפּו, איז גשוואַרן די הויפּטשאַט פּינעם גאַנצן מערב.

די מוסולמענער האָבן די פאַרנאַכלעסיקע לאַנדווירטשאַפט ווידער דערפירט צו אַ הויכער מרהגה און דורך קלוגער באַוואַסערונג שמוּחה געוויבן די פּרוכטבאַרקייט פון באָדן. דורך גייער הויך־אַנצוויקלער מעכ־ניק, האָבן זיי פאַרסייחט די באַרג־אַחבעט. זייערע וועבער האָבן צוגעשמעלט די שייצערסטע מעפויכער און די זעלנסטע שטאַפּן, זייערע מעסלער און סקולפּטאָרן — די אויבדלסטע האַלץ־שניצער־ווען, די קירוזשנער — אַלע מייגים פומערווארט. זייערע שמוידן האָבן אויסגעאַחבעט די פיינסטע קעגנ־שטאַרן פאַר פּרידלעכע ווי פאַר מלחמה־צוועקן, זייערע שווערדן, שפּאַנעס און קינדזשאַלן זענען געווען שאַרפּער און שענער, ווי ביי די גישט מוסול־

מענישע פֿעלקער. וועגן זייערע כלי־זיין פֿון גרויסער ווידערשטאַנדס־ קראַפט, וועגן זייערע ווייט־שיסנדיקע האַרמאָניען, געהיימען וואָפֿן האָט די קריסטליכע וועלט גערעדט מיט באַאומרוואַיקונג.

מען האָט אויך געשמעסט וועגן אַ געהיימען, זייער געפערלעכן און שטערבלעכן עקספּלאָזיע־אויסמיש, האָט אַזוי־גערוּפּענע „פּליסיק פייער“. דער שיה־פּאַרקער פֿון די שפּאַנישע מוסולמענער, אָנגעפירט דורך באַהאוונטע מאַטעמאַטיקער און אַסטראָנאָמען, איז געווען אַ שנעלער און זיכערער. האָבן זיי געפירט אַ פּאַרצוווייגטן האַנדל און געקאָנט פּאַחוואָרגן זייערע מערק מיט אַלע אויסאַרבעטונגען פֿון דער איסלאַמישער וועלט־מלוכה.

קונסט און וויסנשאַפט האָבן קיינמאַל אַזוי נישט געבליט אונטערן דאָזיקן הימל. דערהויפּט קונסט און צירלעכקייט האָט מען באַנוצט כדי אויף אַן אויסערהעוויגלעכן אופן צו באַפּוּצן די הייזער. אַ פּאַרצוווייגטער דערצויגנס־סיסטעם האָט געגעבן אַלעמען די מעגלעכקייט זיך צו לערנען. קאַהאַאַווע האָט געהאַט דריי סוויזנט שולן. יעדע גרעסערע שטאָט האָט געהאַט איר אוניווערסיטעט, און ביבליאָטעקן זענען געווען אַזעלכע, וואָס מען האָט נישט אָנגעזען זינט דעם פּאַנאַטערעכלי פֿון העלענישן אַלעקסאַנדריע. פּילאָאָפֿן האָבן אויסגעברייטערט די גרענעצן פֿון קאַראַן, האָבן איבערגעזעצט אויף זייער אייגנאַרטיקן דענק־אופן די ווערק פֿון דער גריכ־כּוּשנר וועלט־חכמה, איבערגעשאַפֿן זיי פּונדאַסניי. אַ בונדעם, בליעגדיקע סיפור־מעשה־קונסט האָט געעפנט פּאַר דער פּאַנאַאַזיע ביזן איצט אומ־באַקאַנטע רוימען. גרויסע דיכטער האָבן פּאַרפּייגערט די קלינגענדיקע צוּראַבישע שפּראַך אַזוי ווייט, אז מען האָט אויף איר געקאָנט אויסדריקן די דינסטע געפּיל־ניואאַנסן.

צו די באַזיגטע האָבן די מוסולמענער זיך באַצויגן מילך. פּאַר זייערע קריסטן האָבן זיי איבערגעזעצט די טוואַנגעליע אין אַראַביש. די צאָל־רייכע יודן פּאַר וועלכע די קריסטלעכע וועסמאַנן האָבן איינגעשמעלט אויסנאַם־געזעצן, האָבן איצט באַקומען בייהערלעכע גלייסבאַרעכט־קונגן. יא, אונטער דער הערשאַפט פֿון איסלאַם האָבן די שפּאַנישע יודן געפירט אַ גליקלעך לעבן־ווי קיינמאַל זינט דעם אונטערזאַנג פֿון זייער אייגענער מלוכה. זיי האָבן צוגעשטעלט די קאַלירן מיניסטאַרן און הויף־דאָקטוירים, האָבן אויסגעבויט פּאַבריקן, פּאַרצוווייגטע האַנדלס־אונטערנעמונגען, האָבן גע־לאָזט זייערע שיפֿן איבער אַלע יבעה ימים. נישט פּאַרזעסנדיק זייערע אייגענע העברעישע שפּראַך, האָבן זיי אַנטוויקלט פּילאָאָפּישע סיסטעמען

אין ארביש, האָבן איבערגעזעצט אַרויסצוגעלעסן און פארשמוצן זיי ער לערע מיט דער תורה פון זייערע אייגענע באַרימטע ספרים און מיט דער האַקסריגע פון דער אַרבישער לוג'ל-חכמה. זיי האָבן געשאַפן א פרויע, דרייטע ביבל-קרוטיק, האָבן באנייט די העברעישע פּאָעזיע.

אַריבער דרוי הונדערט יאָר האָט געוויקט דער האַזיקער אויפבלי. שפעטער איז אָנגעקומען א גרויסער שמורעם און אַלץ צעשמערט.

נאָכדעם ווי די מוסולמענער האָבן פאַרכאַפט דעם שפּאַנישן האַלב-אינדזל, זענען די יעקלאַפּטע אָפּטיילונגען פון די קריסטלעכע וועסמאַטן אָנמלאָפּן אין די שווער-צופרימלעכע צפונדיקע בערג, ווו זיי האָבן געשאַפן קליינע אומאַפּהענגיקע גראַפּשאַפּטן און פון דור צו דור האָבן זיי פון האַרט געפירט קעגן די מוסולמענער א פאַרמיזאַנע-קרוי, א געדיליא. אַ לאַנגע צייט האָבן זיי געקעמפּט אַלײן, אָבער שפעטער האָט דער פּויפּסט אין רוים דערקלערט אַ קרוי-צוג און גרויסע פּרעדיקטן האָבן מיט פּלאַ-מעדיקע ווערמעד געפאַרערט מען זאָל דעם איסלאַם פאַרשרייבן פון די לענדער, וואָס ער האָט אוועקגענומען פון די קרויסן. און אָט האָבן זיך פון אַלע זייטן אַ קאָז געמאַן די קרוי-צוגלער צו הילף די יורשים פון די געוועזענע קריסטלעכע הערשער פון שפּאַניע — קרוב פיר יאָרהונדערטער האָבן געווארט די האַזיקע לעצטע וועסמאַטן, ביז וואָנען זיי האָבן גערלעד א שפּאַר געמאַן אויף דרום. די שלאַבערדיקע, אויסגעוואַרלטע מוסולמענער זענען גישטן געווען אימשטאַנד זיך קעגנצושטעלן זייער ווילדן דראַנג. אין עמלעכע יאָרצענדליקער האָבן די קרויסן צוריק דעראַבערט דעם גאַנצן צפונדיקן טייל פונעם האַלב-אינדזל ביז צום טייר מאַכא.

ווערנדיק שמאַרק אָנגעגריפן פון די קריסטלעכע אַהמייען, האָבן די מוסולמענער אַרויסגערופן צו הילף זייערע ברודער פון אַפריקע, ווילדע פּאַנאַמישע מלחמה-לייט, ס'רוב פונעם גרויסן דרומדיקן מרבר סאַהאַרע. זיי האָבן פאַרהאַלטן דעם פאַרויסמאַרש פון די קרויסן, זיי האָבן אָבער אויך פאַריאָט די קולמערלע פריידענקערישע מוסולמענישע פירשטן, וועלכע האָבן ביז איצט געהערשט אין אַנדאַלווע. זיי האָבן גישט געקאַנט פאַרבראַנן קיין שום אָפּניג אין די פּראַנג פון אַמונה. דער אַפריקאַנער קאַלף וווּוּ האָט פאַרכאַפּט די הערשאַפּט אין אַנדאַלווע. וכדי אויסצוריי-ניקן זיין לאַנד פון אַלע אומגלויביקע, האָט ער גערופן די פאַרשטייער פון די יידן אין זיין הויפּט-קוואַרטיר און צו זיי אַזוי געוואָנען: — אין נאַמען פון אַלמעכטיקן, באַרמ-האַרציקן גאָט! דער גביא

האָט אייערע אבות פאַרזיכערט פאַלעראניץ און די לענדער פון די גלויביקע, אָבער מיט איין תנאי, וואָס איז פאַרצייכנעט געוואָרן אין די אַלמע ספרים. ווען אייער משיח וועט במשך פון אַ האַלבן יאָרטויזנט נישט קומען — און אייערע אבות האָבן דערויף מסכים געווען — האָן מוזט איה אים, מאַכמעדן, אַלס גביא פון די גביאים אָנערקענען, ווייל ער האָט אייערע גאַטס-אויסדערוויילטע פאַרמונגלעט. פינף הונדערט יאָר זענען שוין אַריבער. אַלזאָ, זייט מקיים דעם אָפּמאַך, אָנערקענעט דעם גביא, ווערט מױסלמעגער, אָדער פאַרלאָזט מיין אַטראַלוייע!

אַ סך יידן, נישט געקומע דערויף, וואָס עס איז זיין פאַרווערט געוואָרן מיטצונעמען זייער האָב און נאָם, האָבן אַויסגעוואַנדערט פון לאַנד. ס'רוב זענען אַוועק קיין צפון-שפּאַניע, ווייל די קרויסן וועלכע זענען דאָרט ווידער געוואָרן די הערשער, האָבן כדי צוריק אויפצובויען דאָס רואינירמע לאַנד, זיך געגייקט אין דער ווירמזשאַפּמלעכער, האַנמווערקערישער און און פיל אַנדערע קענעגענישן פון די יידן. זיי האָבן די יידן פאַחוזיכערט בירגערלעכע גלויבבאַרעכטיקונג, וואָס זייערע אבות האָבן זיי געהאַט פריער צוגענומען, און פיל אַנדערע פּרווילעגיעס.

א שייך יידן איז דאָך פאַרבלויבן אין מוסלמענישן שפּאַניע און האָט אָנגענומען דעם איסלאַם. אויף אַזא אופן האָבן זיי געוואָלט ראַטעווען זייער פאַרמעגן און שפּעטער, ביי א גינגטיקער געלעגנהייט, פאַרלאָזן דאָס לאַנד און זיך אומקערן, צו דער אַלמער אַמונה. אָבער בלויז האָט פאַטער-לאַנד איז זיס, און האָט לעבן אין דער שיינער אַטראַלוייע איז זיס. דעריבער האָבן זיי זיך נישט געאייילט צו פאַרלאָזן האָט לאַנד. היות גאָבן שוים פון קאַלית יוזף איז געקומען צו דער מאַכט נישט אַזא שמרענגער פירשט, האָבן זיי זיך ווידער געוואַקלט אַרויסצופאַרן. לסוף האָבן זיי בכלל אויפ-געהערט צו מאַכטן וועגן אויסוואַנדערן. אַלע אומגלויביקע איז פאַקע גע-ווען פאַרלאָזן צו פאַרבלויבן אין אַטראַלוייע, אָבער אַלס באַווייז פון גלויבן איז געגאָנגען געווען פון צייט צו צייט אַריינגאַפן זיך אין מעמשעם און פינף מאַל אַ טאַג איבערהוירן דעם אַני-מאַמין: „אַללאַה איז גאָט און מאַכמעד איז זיין גביא“. און געהיים האָבן די פריערדיקע יידן געקאַנט אויספילן זייערע אַלמע מנהגים. און איז דער פון יידן-פרייער אַטראַלוייע זענען געווען פאַרברענגע יידישע בת-תפילות.

דאָך האָבן געווסט די האַזיקע אַנוסים, אַז זייער געהיימיש איז פאַר א סך מענשטן קיין סוף נישט, און אז אין פאַל פון אַ מלחמה וועט זייער

אפיקורסות אויפגעדעקט ווערן. זיי האָבן געוואסן אז אויב עס ברעכט אויס
א גייער הייליקער קריג, זענען זיי פארלוירן. און ווען זיי האָבן מירן יעדן
מאָג געבעטן וועגן שלום, האָבן זיי עס געמאָגן נישט בלויז מיט די ליפּן.

ווען איברההים האָט זיך אין הויף אַנדערגעזעצט אויף די מרעם
פונעם איינגעפאלענעם פּאָנאַפּן, האָט ער דערשפּירט אַז ער איז פּאַרמאַ-
טערט. אַ גאַנצע שעה צייט האָט ער אַרומגעשפּאַצירט אַרום דער חורבה.
און ער האָט באַמט נישט געקאָגט פּאַרלירן קיין צייט. גאַנצע צען
מעג האָט ער פּאַרבּראַכט אין מאַלעוואָ. דעם קעניגס ראַמזעבער האָבן מיט
רעכט געפּאַדערט און געמפּער — צו וועט ער איבערגעמען די הויפּט-
אַרעטרע פון די שמייערן, אָדער גיין.

דער סוחר איברההים פון מוסולמענישן קעניגרייך אין סעוויליע האָט
פיל געשעפּטן דורכגעפירט מיט די קרויסמלעכע פירשטן פון שפּאַניע,
אָבער אַמאָ אומגעהויערע אונטערגעמונג האָט זיך אים גאָך קיינמאָל נישט
געמראָפּן. שוין יאָרן לאַנג איז די פינאַנסיעלע לאַגע פונעם קעניגרייך
קאָסמיליע געווען זייער אַ קרויטישע און זינט דער קעניג אַלפּאַנסאָ האָט
מיט פּופּצן חדשים יצוריק געהאט א דורכפאל מיט זיין לייכטזיניקן מאַרש
אויף סעוויליע, איז זיין ווירטשאַפּט פּולשעטערדיק רואינירט געוואָרן. די
אַלפּאַנסאָ האָט זיך גענייטיקט אין געלבן אין אַ סך געלט, און טאַקע באַלד.
דער סוחר איברההים פון סעוויליע איז געווען רייך. ער האָט פּאַר-
מאָגט שיפּן, גיטער, געהאָטן קרעדיט אין אַ סך שמעט פון דער איסלאַמי-
שער וועלט און אויך אין די האַנדלס־צענטערן פון איטאַליע און פּלאַנדע-
ריע. נאָבער אויב ער וועט זיך אַנטשליסן אויף דאָס האַזיקע קאָסמילישע
געשעפּט, דאַז מוז ער אַרײַנגיין זיין גאַנץ פּאַרמעגן, און דער גרעסטער
חכם קאָן נישט פּאַרויסן, צו קאָסמיליע וועט איבערלעבן די וואַומה,
וואָס ישׂאייט איר פּאַר אין די גאַענטסטע יאָרן.

פון דער אַנדער זייט איז דער קעניג אַלפּאַנסאָ געווען גרייט אויף
געוואַלדיקע קעגנזייטיקע ונחות. אַלס משכון האָט מען אים פּאַרנעלייגט
די שמייערן און צאָלן, די הכנסות פון דער באַרג־אינדוסטריע און ער
איז געווען זיכער, אַז אַזוי וואָס ער האָט געלט, וועט ער גאָך ניגמט-
קערע באַדרייגונגען דערקרייכן, מען וועט אים אפילו איבערגעבן די קאָגט-
ראָל איבער אַלע הכנסות. אמת וואַקע, אַז זינט די קריסטן האָבן אָפּגע-
בומען דאָס לאַנד ביי די מוסולמענער איז דער האַנדל און די האַנטווער-

קעריי ישמאחק געפאלן. אָבער קאָסמיליע, דאָס גרעסטע פון אלע שפּאַ-
גישע לענדער, איז זייער פרוכטבאַר, באַזיצט אַן אַ שיעור באַרן-אויצרות,
און איכראַהים האָט געהאַט בטחון, אַז עס וועט אים געלונגען צו דער-
פירן דאָס לאַנד צו דער פריעת-דיקער מדרגה.

אַזאַ אונטערנעמונג קאָן מען נישט אָנפירן פון דער זוימנס. ער
מוז זיין וואַכיק אויפן אָרמ. ער דאַרף פאַרלאָזן זיין מוסולמענישע
סעוויליע און אַרביבערפאַרן אין דער קרויסמלעכער מאַלעראַ.

פינף און פּינציג יאָר איז ער איצט אַלמ. ער האָט דערהערייכט אַלץ,
וואָס ער האָט זיך געוואונטשן, אַ מענטש אין זיינע יאָרן און מיט זיינע
דערפאַלגן דאַרף בכלל נישט טראַכטן וועגן אַזאַ מין רויקשאַלישער אונט-
טערהעמונג.

איכראַהים איז געווען אויף די איינגעפאַלענע פּרעפּ פונעם לאַנג
אויסגעטריקענן פּאַנאַמא, דעם קאָפּ אָנגעלעגט אויף דער האַנט. און ער
איז מיטאַמאָל געקומען צום באַשלוס, אַז אַויב אַפילו עס וואָלט אים
פון פאַרויס קלאָר געווען אלע אַומזיכערע פאַסירונגען פונעם פאַרשיי-
ענדיקן געשעפט, וואָלט ער סיי ווי סיי געקומען קיין מאַלעראַ אין דעם
האַזיקן הויז.

אַפּ די האַזיקע משונהדיקע חורבה האָט דאָס אים אַהער געצויגן.
אַן אלע אַויסגעטרישע פאַרבינדונגען איז אַנטשטאַנען צעווישן אים
און דעם האַזיקן הויז. ער, איכראַהים, דער גרויסער פּינאַנסיסט פון דעם
שפּאַלצן סעוויליע, דעם עמירס פּריינד און ראַמגעכער, האָט נאָך פון די
יונגע יאָרן אָנגענומען דעם גלויביגן פונעם גביא מאַכטער, אָבער פון גע-
בורט איז ער נישט קיין מוסולמענער, נאָר אַ יוד און דער האַזיקער בנין
קאָסמילא-דע-קאָסמילא האָט געהערט זיינע אַבנות, צו דער משפּחה איבן
עזרא, די גאַנצע צייט פון דער מוסולמענישער דעהשאַפט אין מאַלעראַ.
ווען אָבער דער דעמאָליקער אַלפאַנגסאָ דער זעקסטער האָט מיט אַ הונט-
רערט יאָר צוריק פאַרכאַפט די שמאַט ביי די מוסולמענער, זענען די
באַראַנגען דע-קאָסטראַ געוואָרן די באַלעכאַפּים פונעם האַזיקן הויז.
אַ סך מאַל איז אַויסגעקומען איכראַהים צו זיין אין מאַלעראַ און יע-
דעם מאַל האָט אים געצויגן צו די טריבע מויערן פונעם האַזיקן שפּאַס.
אָבער איצט, אַז דער קעניג האָט פאַרמיינט די דע-קאָסטראַס און דאָס
הויז ביי זיי צוגענומען, האָט ער ענדלעך געקאָנט באַטראַכטן דאָס אַז-
געווייניקסטע פונעם שפּאַס און זיך מיישב זיין, צי לוינט נישט אַמאָל צו-
ריקצוגעמען די גחלה פון זיינע אַבנות.

מיט שנעלע טריט און מיט גירויקע פאָרשטריקע אויפן האָט ער דורכ-
 געשפּריוזט די לאַנגע מרעפּ און באַמראַכט די פּילצאַליקע זאַלן, צימערן,
 קיאָרדאָרן, די הויפּן. עס איז געווען אַ וויסשע העסלעכע געביידע, מער
 פעסטיג ווי פּאַלאַצן. דעם אמת גערעדט, האָט זי אַמאָל, בעת איבראַ-
 יהימס אבות, די איבן שוראס, האָבן האָרט געווינט, אויך אזוי אויסגע-
 גען. אָבער זענען די צימערן געוויס געווען באַקוועם ומעבלירט לויפן אַראָ-
 בישן געשמאַק און די הויפּן האָבן אויסגעזען ווי שמילע גערטנער. עס
 האָט אים שמאַרק געלאַקט צו רעספּאָנדירן דאָס הויז פון זיינע אבות
 און דעם מוגשטריקן, וויסן קאַספּיליאַרע-קאַספּאַר אַ פּאַרוואַמלען אין
 אַ שיינעם פרעכטיקן קאַספּיליאַר איבן עזרא.

סאַר אומזוניקע פּלענער אין סעויליע איז ער דער פּרישט פון די
 סוחרים, גערן געזען אין עמיחס הויף, צווישן ריכטער, קינסלער, גע-
 לערנטע, וואָס דער עמיר האָט געוואַמלט אַרום זיך פון דער גאַנצער אַראָ-
 בישער וועלט. ער האָט זיך האָרט געפילט אויסגעצייכנט אין פּונקט אזוי
 האָבן זיך גוט געפילט זיינע ליבע קינדער — דאָס מייזל רעכיאַ און דאָס
 יונגל אַכמער. איז עס נישט געווען קיין עבירה און אַ משוגעת אפילו צו
 שפּילן זיך מיט אַזוינע געראַנקע, ווי צו פּאַרבייבן דאָס איידעלע, פּיינע
 סעויליע אויף דער באַרבאַרישער פּאַלעסאַ?

עס איז נישט געווען קיין משוגעת און אויך נישט קיין עבירה.

איבן עזראס משפּחה, די סאַמע יחסנישע משפּחה פון שפּאַנישן
 האַלבאיטרוזל, האָט אין מיט פּונעם לעצטן יאָרהונדערט דורכגעמאַכט
 פּאַרשידענע גלגולים. די צרות, וואָס די אַפּריקאַנער האָבן ביים אַרייַג-
 דרינגען קיין אַנדאַלוזיע געבראַכט אויף יידן, האָט איבראַהים, אַלס יונגל,
 אַליין איבערגעלעבט און דעמלט האָט מען גאָר אים גערופן יהודה איבן
 עזרא. פּונקט ווי אַלע אַנדערע יידן פּונעם קעניגרייך סעויליע איז אויך
 די משפּחה איבן עזרא אַנטלאָפּן אויף צפון, אין דער קריסטלעכער שפּאַ-
 נייע אים אָבער, אַלס יונגל, האָט די משפּחה פּאַרפּליכטעט צו פּאַרבלייבן
 און אַנגעמען דעם גלויבן פון איסלאַם. ער איז געווען באַפּריינגעט
 מיטן פירשטם זון אַברולאַ, און אויף אַזאַ אופן האָבן זיי געשאַפּט צו
 דאַמעווען אַ טייל פון זייער פּאַרמעגן. ווען אַברולאַ איז געוואָרן דער
 מושל האָט ער אים, איבראַהימען, אַפּגעגעבן זיין רייכטום. דער פירשט
 האָט געוואוסט, אַז זיין פּריינד איבראַהים האַלט זיך טיף אין האַרצן ביי
 זיין אַלפּן גלויבן. אַ סך מענטשן האָבן דערפון געוואוסט, אָבער ער האָט
 דערפון נישט געמאַכט קיין וועזן. איצט האָט געהאַלטן ביי אַ ניער מלח-

מה פון די קריסטן קעגן די גלויביקע מאכמעדאנער, און אין אזא הייליקן קריג וועט דער צמיר אברולא מער נישט קאנען באשיצן דעם אפיקורס איבן איבראהים. ער וועט מוזן אנטלויפן, ווי זיינע אבות אין דער קריסט לעכער שפאניע, איבערלאזן זיין פארמעגן און בלייבן א בעפלער. איז דען נישט פיל קלינער שוין איצט אוועקלאזן זיך קיין פאלעדא און גע= ניסן פון זיין רייכקייט און גלאנץ.

עס ווענדט זיך בלויז אין אים. ער דארף נאך וועלן, וועט ער אין פאך לערען נישטן האבן קיין קלענערן וכבוד, ווי אין סעוויליע. ער האט נאך גע= מאכט א לייסטן רמז און שוין האלט מען אים געגעבן צו פארשמין, אז מען וועט שמעלן אין זיין רשות דעם צמט פון דעם יידישן פינאנס=מיניסטר פער יושון, וועלכער איז געשמאכטן מיט דריי יאָר צוריק. האָ אין פאך לערען, ווען ער וואָלט זיך אפילו אָפן צוריקגעקערט צום יידנטום, וואָלט ער בלייבן געקאָנט באַקומען יעדע שליחות, וואָס ער וואָלט זיך נאָך גע= לונגטשן.

דורך אַ שפּאַלט פון דער מויער האָט דער קאָסמעלאַן* אַרויסקגעקומען אין הויף אַרײַן. שוין באַנצע צוויי שעה געפינט זיך דאָ דער פרעמדער. וואָס זעט ער דאָ אין דעם געשטערמטן בנין? ער וויצט האָ, דער אומגליק= לעכער, גלייך ביי זיך אינדערעהיים, פונקט ווי ער וואָלט האָ געוואָלט פאַר= בלייבן אויף שמענדיק. די מענטשן פון דעם פרעמדן, וואָס וואָרען אויף אים אין אויסערלעכן הויף, האָבן דערציילט, אז אין זיין הויף אין סעוויליע באַזיצט ער פּאָפּן ראַסעווע פּערד און אַכציק משרתים. צווישן זיי דרייסיק שוואַרצע. זיי זענען חייב און לעבן בשפּע, די אומגלויביקע. אָבער נישט געקומט דערױף, וואָס רעד קעגן, אונדזער הערשער, האָט די לעצטע צייט געליפן אַ מפּלה, וועט דאָך קומען אַ צייט, ווען די היילי= קע בתּוֹלה און סאַנטיאַגאָ וועלן אַרויכווייזן צו אונדז ווייך, רעמאָט וועלן מיר אויסהרגענען אַלע מוסולמענער און אוועקגעמען אַלע זייערע אוצרות.

און דער פרעמדער וויצט ווייטער און ווייט נאָך אַלץ נישט אַרויס קיין כּוונה אוועקצוגיין.

יאָ, דער סוחר איבראהים פון סעוויליע איז געווען און געפרויבט. קיינמאָל אין זיין לעבן איז ער נאָך נישט געשפּאַנען פאַר אזאָ ריזיקאַ= לישן שריט. אַמאָל, ווען די אַפּריקאַנער זענען אַרײַנגעדרינגען אין אַ=

* פאַרהאַלטער פון שלאָס.

ד'אלויע און ער איז איבערגעגאנגען צום איסלאם, איז ער דעמלט קוים אלט געווען דרייצן יאָר. ער איז דעמלט נישט געווען פאר'אנמוואָרטלעך נישט פאר גאָט און נישט פאר לייט. די משפחה האָט פאר אים אלץ באַשלאָסן. אָבער איצט מוז ער אלץ פאָן אויף אייגענער אחריות.

הערלעך האָט געשמראַלט די שמאָט סעוויליע אין רייפסקייט און שפע. אָבער האָט איז געווען איבעררייפסקייט — האָט געזאָגט זיין אלטער פריינד מוסא. די זון פון דעם מעהבדיקן איסלאַם האָט איבערגעשריטן דעם זעניט און איצט הייבט זיך פאָן דער וואַנטערגאַנג. האָט, אין דעם קריסטלעכן שפאַניע, אין דעם דאָזיקן קאָסמיליע האָט זיך אָנגעהויבן דער באַגינגן, דער אויפשטייג. אלץ איז דאָ געווען פרימיטיוו. זיי האָבן אלץ צעשטערט, וואָס דער איסלאַם האָט געבויט און אויס גוים ווי עס איז פארלאַמעט. די לאַנדווירטשאַפט איז געווען פארקערמט, פארעל-טערט, די האַנטווערקעריי — נישט אָרגאַניזירט. שימער איז געוואָרן די באַפעלקערונג אין לאַנד, און די, וואָס זענען פארבליבן פארשמייען זיך אויף מלחמה, אָבער נישט אויף ענינים פון שלום. ער איבראַהים, וועט אַראַפברענגען מענטשן, וואָס האָבן געלערנט, וואַזווי צו פראָדוצירן, וואָס פארשמייען אַרויסצוברענגען אויף דער שיין דאָס, וואָס ליגט אומ-נוצלעך אין דער ערד.

עס וועט זיין זייער ישוער אין דער לאַנדווירטשאַפט פונעם אָפגע-שמאַנענעם קאָסמיליע אַרײַנצוהויבן אַמעס און לעבן. אָבער גראַד דאָס האָט אים געלאָקט.

דעהצו האָרף ער אָבער האָבן לאַנגע אומגעשטערטע יאָרן פון שלום. מיטאַמאָל האָט ער דערשפירט, און האָט איז אַ געמלעכער רוף, וואָס ער האָט געהערט גאָד מיט פופצן חדשים צוריק, ווען דאָן אַלפאַנסאָ האָט גאָד זיין כפלה אָנגעבאָטן וואָפּנשטילשמאַנד דעם עמיר פון סעוויליע. דער קריגערישער אַלפאַנסאָ איז געווען גרייט אויף פארשידענע הנחות, ווי למשל: אָפּטרעטן געוויסע געביטן, באַצאָלן אַ הויכע אַנטשעדיקונג. אָבער ווען דער עמיר האָט געפאָדערט אַ וואָפּנשטילשמאַנד, וואָס זאָל דויערן אַכט יאָר, איז ער דערויף נישט איינגעגאַנגען. אָבער איבראַהים האָט געבעטן זיין פריינד, דעם עמיר, און אים ישמאַרק צוגערעהט, און ער זאָל זיך בעסער באַגינגענען מיט אַ קלענערן מעריטאָריעלן געווינס און פארקלענערן די אַנטשעדיקונג איידער אָפּטרעטן פון וואָפּנשטילשמאַנד-סערוויז. לסוף איז עס אים געלונגען און עס איז אונטערגעשריבן און נעחתמעט געוואָרן אַ וואָפּנשטילשמאַנד אויף אַכט גוטע לאַנגע יאָרן. יאָ,

גאָט אליין האָט אים רעמלט געמריבן און געהייסן: זאָלסט קעמפן פאַר
שלום! גיב נישט נאָך, קעמף פאַר שלום!

און דער זעלבער אינערלעכער רוף האָט אים איצט געמריבן קיין מאָג
לעדאָ. ווען עס דערהיינט צו אַ נייעם הייליקן קריג — און אזוינס קאָן פאַר
סירן — וועט דער אַוואַנטוריסט דאָן אַלפאַנסאָ זיך באַמיען צו ברעכן דעם
וואַפּנשטילשטאַנד מיט סעויליע. אָבער רעמלט וועט ער, איבראַהים,
זיין אויפן אָרט און באַמיען זיך ווירקן אויפן קעניג מיט פאַרשידענע
שפיצלעד; דראָנגען, חכמה. און אזיב עס וועט אים דאָך נישט גע-
לונגען אָפּצוהאַלטן דעם קעניג, וועט ער לכל הפחות אָפּשליפּן דעם קריג.

חזן דעם וועט פאַר יידן, פאַר זיינע יידן זיין אַ ברכה, ווען ביים אויס-
ברוד פון אַ מלחמה, וועט ער, איבראַהים, פאַרנעמען אַן אָרט אין קע-
ניגלעכן ראַט. די יידן וועלן, ווי פרויער, זיין די ערשטע, אויף וועלכע די
קרייז-פרעגער וועלן אָנפאַלן, אָבער ער וועט דערצו נישט דערלאָזן.
ווייל ער איז זייער ברודער.

דער סוחר איבראַהים איז נישט געווען קיין ליגנער, ווען ער האָט זיך
גערופן מוסולמענער. ער האָט פאַרערט דעם אללאַה און דעם גביא. ער
האָט געגאָסן פון פאַרבישער דיכטונג און וויסנשאַפט. די מוסולמענישע
מנהגים זענען ביי אים געווען אַ ליבע ריגלות. ער האָט פון געוויינטשאַפט
פינף מאָל אין טאָג זיך געוואַשן לויפן מוסולמענישן ריין, פינף מאָל
אַ טאָג זיך געוואָרפן אויף דער ערד מיטן פנים צו מעקא, כדי אָפּצוריקטן
זיין תפילה, און ווען ער איז געשטאַנען פאַר אַן ערנסטן באַשלוס, אָדער
פאַר אַ וויכטיקער האַנדלונג, פלעגט ער פילן אַ גויטווענדיקייט זיך ווענדן
צו אללאַה און אָפּוואַנדן די ערשטע סוחר פון קאַראַן. אָבער ווען ער פלעגט
זיך אום ישבת מרעפן מיט אַנדערע יידן פון סעויליע אין אַ פאַרבאָרגע-
נער שול, אין אַ קעלער פון זיין הויז, כדי צו פאַרערן דעם גאָט פון ישראל
און ליינען די תורה, רעמלט האָט ער געפילט אַ פריידיקע אומרוואיקייט
אין האַרצן. ער האָט געווסט, אַז דאָס איז זיין שיפּסער אַני-מאמין,
און דורך דער האַזיקער אָנערקענונג פון העכסטן אמת רייניקט ער זיך
אָפּ פון די האַלבע אמתן פון דער וואָרד.

דאָס איז געווען אַרויף, דער אַלמער גאָט פון זיינע אבות, וואָס האָט
אָנגעצונדן אין זיין האַרץ דעם געבענשישן פאַרלאַנג — זיך צוריקצוקערן
קיין מאָלעדאָ.

שוין אַמאָל, ווען האָט גרויסע אומגליק האָט פאַסירט מיט די אַנ-
דאַלזישע יידן, האָט אייגער פון די איבן עוהאם, זיין פעטער יהודה

איבן עזרא פון קאסמיליע א סך מיבות געפאן זיין פאלק ישראל. אָט דער דאָזיקער יהודה, אָ גענעראל פון דעמלטיקן אַלפאָנסאָ דעם זיבעטן, האָט פארטיידיקט די גרענעץ-פעסטונג קאלאטראַוואַ קעגן די מוסולמענער און דערמגעלעכט מייזנער, צענדליקער מייזנער באַדראַמע זיין און אַנטלויפן אין זיכערע ערטער. איצט וועט דער אַמאָליקער סוחר איבראַ-הים אויספירן אַן ענלעכע שליחות.

ער וועט זיך צוריקקערן אין זיין היימישן הויז.

זיין שנעלע שטארקע פאַנטאַזיע האָט אים געשילדערט ווי אַזוי דאָס הויז וועט אויסקוקן. אָט שפּריצט דער פאַנטאַזן ווידער, שמיל פונקלט דאָס בליעכץ אין זיין הויף. אַ רואיק פילאַרטיק לעבן פליסט אין די רויג מען פון זיין הויז, אַ באַווויגטס פון מענשן, דער פנים טרעט איבער די קע טעפּיכער אָטשטאט דעם שטיינערנעם באַדן, אויף די ווענט — שריפטן אין העברעיש און אַראַביש, פּסוקים פונעם גרויסן ספר און פון אַראַבישער ריכטונג. אומעטום פליסט קיל דערהאויבןדיק וואַסער, וואָס גיט זיינע טרויערן און געדאַנקען דעם געהעריקן ריטם.

אַזוי וועט אויסקוקן זיין הויז, און האָרט וועט וווינען דער, וואָס

איז יהודה איבן עזרא.

נישט געבעטענע קומען די שורות פון ברכות, מיט וועלכע ער וועט באַצירן זיין הויז, די פּסוקים פונעם גרויסן ספר פון זיינע אבות, וועלכע וועלן אים פון דעמלט אָן פאַרבייטן דעם קאַראַן: „וואָרום דעמלט וועלן בערג צעשמעמערט ווערן און היגלען וועלן איינגפאַלן, אָבער מיין חסד וועט זיך פון דיר נישט אָפקערן און מיין ברית-שלום וועט נישט צע-שמערט ווערן“.

אַ פּוסטער גליקלעכער שמויכל האָט באַדעקט זיין פנים. מיט זיין אייגערלעכע בליק האָט ער געזען די שטאַלצע פּסוקים פון דער געמלעכער הבמהחה, לוי זיי וועלן מיט שוואַרץ, בלוי, רויט און באַלד-קאַליר זיך ציען איבער די פרעסקן און באַצירן די וואַנט פון זיין שלאַף-צימער. זיי וועלן זיך איינקריצן אין זיין האַרץ פאַרן שלאַף און אים באַגרייסן פרימאַרגן ביים אויפשמייטן.

ער האָט זיך אויפגעהויבן און אויסגעלייכט זיינע גלידער. ער וועט לעבן, דאָ אין פאַלעהאָ אונעם גיי-אויפגעבויטן הויז פון זיינע אבות. ער וועט אין דעם אַרעמען, פאַרצערטן קאסמיליע אַרױגהויכן אַ נייעם אָמעם. ער וועט מיטהעלפן צו דערהאַלפן דעם שלום און שאַפן אַ מקום מקלט פאַרן גערודפן פאלק ישראל.

מאגריקע דע-לאהרא, דער ערשטער מיניסטער האָט געלייענט פאַרן קעניג אַלפֿאַנסאָ דעם אָפּמאַך, וואָס איז געשלאָסן געוואָרן מיטן סוחר ואיבראָהים פֿון סעווייליע און וואָסס דאַרף נאָר אונטערזעריבן ווערן. די קעניגין איז בייגעווען ביים לייענען. זינט לאַנגע יאָרן זענען די פיר-שמינס פֿון קריסטלעכן שפּאַניע געווען מיטהערשער און זיי איז געגעבן געוואָרן די פּריווילעגיע אָנטיילצונעמען אין די מלוכה-ענינים.

די דריי וואָקומענטן אין דער אַראַבישער שפּראַך, אין וועלכע די אָפּמאַכן זענען געשריבן געוואָרן, זענען געלעגן אויפן טיש. עס האָט זיך געפֿאָדערט אַן אויספירלעכער ראַפּאָרט, און דאָן מאַגריקע האָט יאָסד צייט געפּערט, כדי אויפצוקלערן אַלע פרטים.

דער קעניג האָט אויסגעהאַרנט מיט אַ האַלכן אויער. דאָניץ לעאָ-נאָר און דער ערשטער מיניסטער האָבן אים לאַנג געדאַרפט איינזען אוידער ער האָט באַוויליקט אָנצונעמען דעם אומגלויביקן אין זיין דינסט. דאָס איז ער דאָך געווען דער הויפט-שולדיקער אַדאַנטאָלעמען דער האָט מיט פּופּצן יודשים צוריק געמוזט אונטערשרייבן אַזאַ האַרבן שלום-אָפּמאַך.

אַט דער דאָזיקער שלום-אָפּמאַך! זיינע ראַטגעבער האָבן אים אויפֿ-געוויזן, אַז ער איז זייער יאָ גינסטיקער. דאָן אַלפֿאַנסאָ האָט נישט געמוזט, ווי ער האָט זיך פריער געשראַקן, אַוועקגעבן די פּענסיונג אַלאַרקאָס, — זיין באַליבטע שטאַט, וואָס ער האָט ביים ערשטן פּעלרצוג אָפּגענימען ביים שונא און זי איינגעקלירערט אין זיין מלוכה. אויך די קרוינס-אַנט-שעדיקונג איז נישט געווען זייער גרויס. אָבער אַכט יאָר וואָפּנשמיל-שפּאַנד! דער יונגער אונגעצוימטער קעניג, א זעלנער דורך און דורך, האָט נישט געקאָנט ישלום מאַכן מיטן געדאַנק, ווי אַזוי ער וועט גאַנצע אַכט יאָר לאָזן די אומגלויביקע זיך גרויסן מיט זייער זיג און מיט דעם האַזיקן מאַן, וואָס האָט אים אָנגעוואָרפן אַזאַ ישאַנדרלעכן אָפּמאַך, זאָל ער ווידער שלום אַ צווייטן נאָך שווערערן אָפּמאַך! זאָל איר דעם דאָ-זיקן מאַן פֿון היינט אָן ישמעגריק האָבן אַרום זיך און אויסהערן זיינע פּאַרדעכטיקע פּאַרשלאָגן! גאַנץ אַנדערש האָט ער תּופּס געווען אַלע סי-בות, ווען די קלוגע קעניגין און זיין געשיקטער פּריינד מאַגריקע האָבן אים אַלץ אויפּגעקלערט. זינט איבן שושן, זיין גוטער רייכער העברעזער איז געשטאַרבן איז אַלץ שווערער געוואָרן צו באַקומען געלט פֿון די גרוי-סע סוחרים און וועלט-באַנקירן, און הוץ דעם דאָזיקן ואיבראָהים איז נישט פּאַראַן קיין אַנדערער, וואָס זאָל קאָנען האַמבענען זיינע פינאַנסן.

ובעת ער האָט אויסגעהאַרעכט מאַנדיקען, האָט ער אויפּמערקזאַם געקוקט אויף דער יקעניגן.

מען האָט זי נישט צו אָפּט געזען אין קעניגלעכען שלאָס פון מאַלערדאָ. זי איז געבוירן געוואָרן אין הערצאָגטום אַקוויטאַניע, אין מילדן דרום־פּראַנקרייך, וווּ די זימן זענען געווען הויפּטישער ואון ושענער, ווי דאָס לעבן איז מאַלערדאָ. הגם די שטאַט געפינט זיך שוין הונדערט יאָר אין די הענט פון די קאַסמילישע קעניגן, האָט זי איר אויסגעוויזן פאַרגרעכט, ווי אַ יוריגס־לאַגער, כאָטש זי האָט פאַרשטאַנען, אַז אַלפאַנטאָ מוז פאַרברענגען זיין גרעסן טייל צייט אין זיין דאָזיקער הויפּטשטאַט, נאָענט צום אייביקן שוואַ, אָבער זי האָט באַשלאָסן צו האַלפּן הויף אין בורגאָס, אויף יעפּון פון קאַסמיליע, נאָענט צו איר הוימלאַנד.

אַלפאַנטאָ, נישט רייהנדיק מיט קיינעם דערפון, האָט קלאָר געוויסט צוליב וואָס האַנדל לעאָנאַר איז דאָס מאַל געקומען קיין מאַלערדאָ. האָט איז געווען זיכער צוליב דער בקושה פון האָן מאַנדיקע. זיין מיניסטער און ליבער פריינד האָט קענטיק געהאַלטן, אַז אָן דער קעניגס הילף וועט ער נישט קאָנען באַוועגן דעם קעניג מסכים צו זיין, אַז אַן אומגלויב־ביקער זאָל ווערן זיין קאַנצלער. אָבער ער האָט אַליין פאַרשטאַנען די האַזיקע נויטווענדיקייט און וואָלט דערביבער סיי ווי סיי דערזיף איינגעגאַנגען אָן דאָנאַ לעאָנאַרס הילף. דאָך איז ער געווען צופרידן פון דעם, וואָס ער האָט זיך אַזוי לאַנג געבליבן. עס איז אים געווען אָנגעגעסן צו האַבן דאָנאַ לעאָנאַר לעבן זיך.

ווי זאָהנפול זי האָט זיך אויסגעפּוּצט, און עס האָט זיך דאָ גע־האַנדלט בלויז וועגן אַ ראַפּאָרט פון גושן מאַנדיקע. תמיד באַמיט ווי זיך אויסצוזען רייזער און גלייכצייטיק אפירשטלעך. ס'זעט אויס אַ ביסל קאַמיש, אָבער ס'געפעלט אים. זי איז נאָך געווען כמעט אַ קינד, ווען זי האָט מיט פּופּצן יאָר צוריק פאַרלאָזט דעם ענגלישן הויף פון איר מאַטן הענדיק און געוואָרן זיין כלה. אָבער אין דער דאָזיקער אַרעמער, שטרענגער קאַסמיליע, וווּ צוליב די אייביקע מלחמות האָט מען ווייניק צייט געהאַט זיך צו פאַרגעמען מיט הויף־עטיקעס, האָט זי דאָך אַלע יאָרן אויפּגעהאַלטן דעם הויש פאַר איר הוימלענדישער קורטאָזע.

אַלץ נאָך קינדעריש, נישט געקומט אויף אירע גיינאונגעוואַנציק יאָר, איז זי דאָ געזעסן אין איר שווער פּרעכטיק קליר. נישט געקומט אויף איר גיידעריקן וווקס, האָבן אירע געדריכטע העל־בלאָנדע האָר איר צוגעגעבן אַ מאַיעסעמישן אויסזען. אונטער איר הויכן איידל־אויסגע־

מאקמן שטערן האָבן אַרויסגעקומן גרויסע, קלוגע, גרינע אויגן. אפשר
עס וואָס צו קאָלמע און סקעפטישע, אָבער דער לייכטער אומבאַשטימטער
שמיכל האָט צוגעגעבן דעם רואיקן פנים וואָרעמקייט און פרינדלעכקייט.

זי האָט לייכט געשמיכלט איבער אים, זיין ליבע האָנע לעאָנאַר.
גאָט האָט אים געגעבן שכל און דאָן אַלפאַנסאָ האָט פאַרשטאַנען פונקט
אַזוי גוט ווי איר מאַמע, דער ענגלישער קעניג, אַז די ווירטשאַפט פון
אַ מלכות איז נישט קנאַפער וויכטיק ווי די אַרמיי. אָבער די כושרע אומ-
וועגן, האָט זיי פירן זיכערער צום ציל, ווי די שווערד, זענען דאָך פאַר
אים צו קאַמפּאַס און צו קאַנטרוויליק. ער איז געווען אַ זעלנער און נישט
קיינ בעל-חושבון, אַ זעלנער און וווקא שאַקט נאָך אַ זעלנער. און דאָס
איז וווקא גוט אין אַ צייט, ווען גאָט האָט די קריסטלעכע פירשטן אָנג-
געבאָטן אַן אומדערמירלעכן קאַמף קעגן די אומגלויביקע.

אויך דאָנאָ לעאָנאַר האָט זיך פאַרטיפט אין אירע געהאַנגען. זי
האָט געלייגט אויפן פנים פון איר אַלפאַנסאָ דעם קאַמף פון זיינע אים-
גערלעכע ווידערשפּרוכן, וואָס האָט געברוינט אין אים: ער פאַרשטייט
און גיט זיך אונטער, סקריפעט מיט די צייזן און בוגשטעלט זיך. ער איז
נישט געווען קיין מלכות-מאַן. קיינער האָט עס נישט אַזוי גוט געווסט ווי
זי, די מאַכטער פון אַ מלך און אַ מלכה, וועלכע האַלטן מיט זייער דרייט-
טער כושרער פּאָליטיק דעם אַמעם פון דער וועלט זינט צענדליקער יאָרן.
ער האָט געהאַט גענוג שכל, אָנען ער האָט געוואָלט, אָבער זיין ווילד גע-
מיט צעברעכט ווידער און ווידער די מויער פון זיין פאַרשטאַנד. און
שאַקט פאַר דער האַזיקער ברויזנדיקער, אומגעצוימטער ענערגיע האָט זי
אים ליב.

— דו זעסט, הער קעניג און אויך דו קעניגין לעאָנאַר — האָט דאָן
מאַנדיקע אומפגעקלערט — ער האָט זיך פון קיינ איין באַדוּנג נישט אָפּ-
געוואָנט. און דאָך גיט ער פיל מער, ווי יעדער אַנדערער וואָלט געגעבן.

דאָן אַלפאַנסאָ האָט זיך אָנגערופן מיט אַצאָרן:

— און דעם פּאַלאַץ נעמט ער זיך אויך צו! אַלס אַלכאַראָקע!*

— גיין, הער קעניג, — האָט מאַנדיקע אָפּגענישטפּערט, — זיי מיר
מוחל, וואָס איד האָב פאַרגעסן דיר צו רעציילן. ער וויל נישט מען

* אַלכאַראָקע — איז אַ העפּלעכקייט-מתנה, וואָס מען האָט לויטן מנהג
געשאַנקען ביים שליסן אן אַפּמאַד (איבערזעצער).

האל אים רעם פאלאץ שענקען. ער וויל אים קויפן. פאר מווינט גאלד.
מאראוועדי.

האָס איז געווען אַ קאָלאָסאלע סומע, אַ סך מער, ווי די אלטע תורה
בה איז ווערט געווען. אזא „לארדזשעס“, אזא כריימער זישעס פאָסם
פאר אַ גרויסן אדון. אָבער ווען עפעס אַ סוחר איבראָהים פון סעווילוע
מוט אזא זאך, צי איז עס נישט קיין הוצפה? אלפאָנסאָ האָט זיך אויפֿג-
געהויבן און אָנגעהויבן שפּרייזן אַהין און צוריק.

האָניאָ לעאָנאַרד האָט פון אים דאָס אויג נישט אַראָפּגענומען. דער
ראַזיקער איבראָהים וועט זיך גוט אָנגמאַטערן, ביז ער וועט איר דאָן אַל-
פּאָנסאָ צופּריהנגשמעלן. ער איז דאָך אַ ריטער, אַ קאָסמילישער ריטער.
ווי גוט ער זעט אויס, אַן אמתער מאַנסביל און נישט געקומט אויף זיינע
דרייסיק יאָר איז ער נאָך אַ יינגל. לעאָנאַרד האָט אַ טייל פון איר קינדהייט
פאַרבראַכט אין דאָמפּראָנאַטשאַס. דאָרט איז געשטאַנען אויסגעשניצט
פון האַלץ אַ גרויסער, יונגער, שמרענגער, הייליקער געאָרג, דער מעכטיג-
קער באַשיצער פונעם דאָזיקן שלאַס. זיין פנים האָט איר שמענדיק
דערמאַנט דאָס דרייטע, אַנטשלאָסענע, עמוואָס אויסגעמאַנערטע פנים
פֿון איר אַלפּאָנסאָ. זי האָט אַלץ איז אים ליב געהאַט: די רויטלעך בלאַנדע
האַר, זיין קורצע צעלייגטע באָרד, אָפּגעראַזירט ביי די ליפּן, אזוי, אַז זיין
לאַנג שמאַל מויל האָט זיך דרייטלעך אָנגעווען. צומייסטן אָבער האָט זי ליב
געהאַט זיינע גרויע ענערגישע אויגן, און ווען זיין האַרץ האָט געברויזט
האַבן זיי געשפּריצט מיט אַ ביזן פּייער, אזוי האָט ער אויך איעט
אויסגעווען.

ער בעט יועגן איין הנחה, — האָט מאַנריקע געזאָגט, — ער וויל
אַלץ זיך ווייזן פאַר דיין קעניגלעכער מאַיעסטעט און פון דיר פּערזענ-
לעך באַקומען די אונטערגעשריבענע דאָקומענטן. זיין עמיר, — האָט
מאַנריקע אויפגעקלערט, — האָט אים געמאַכט פאַר אַ ריטער און ער
האַלט זיך מיט סבור. דערמאָן זיך, דאָן אַלפּאָנסאָ, אַז איז די לענדער
פון די אומגלויביקע פאַרנעמט דער סוחר אזא בכבודיק אָרט, ווי דער
ריטער, ווייל זייער גביא גופא איז געווען אַ סוחר.

אַלפּאָנסאָ האָט זיך פּאַנאַדערגעלאַכט. ער האָט פּלוצלונג באַקומען
אַ גוטע שטימונג. ווען ער האָט געלאַכט, האָט די יוגנט פון אים אַרויסגע-
שמראַלט. ער האָט אַ פרעג געמאַן:

— אָבער העברעיש וועל איר דאָך נישט מוזן מיט אים רעדן?

— זיין לאַמײן איז גוט פאַרשטענדלעך, — האָט זאָללעך אָפּגע-
ענטפּערט מאַנריקע. — אפילו קאָסטייליש רערט ער נישט שלעכט.
דאָן אַלפּאַנסאַ איז ווידער געוואָרן ערנסט.
איד האָבן נאָרנישט קעגן דעם ייִדישן אַלפּאַקיס (בעל-יועז) — האָט
ער געזאָגט, אָבער מאַכן אייער ייד פאַר אַן (Escrivano mayor) דאָס
מוזט איר פאַרשטיין, איז קעגן מיין ווילן.

דאָן מאַנריקאָ האָט אויפּדאַסניי דעם קעניג אויסגעמישט דאָס,
וואָס ער האָט די לעצטע וואָכן עמלעכע מאַל איבערגעחזרט:
— מיר האָבן אַ גאַנצן יאָרהונדערט מלחמה געהאַלטן און זיך פאַר-
נומען מיט דעראַבערונגען, האָבן מיר קיין צייט נישט געהאַט צו זאָרגן
וועגן אונדזער ווירטשאַפּט. דאָס וואָס מענער האָבן יאָ געהאַט
צייט. ווען מיר ווילן איבערשטייגן די אַראַבער, דאַרפן מיר די ייִדישע
חכמה, די בייגעווריקייט פון זייער ישפּראַך, זייערע געשעפּטס-באַצוגגען.
ס'איז געווען אַ גליק פאַר די קריסטלעכע פירשטן, וואָס די מוסולמענער
האָבן זייערע יידן פאַרטריבן פון אַגראַלזיע. איצט האָט דיין פעטער
פון אַראַגאָן זיין ייד — דאָן יוסף איבן עזרא און דער קעניג פון גאַוואַ-
ראַ — זיין בן-זרח.

— אויך מיין פאָטער, — האָט זיך אָנגערופן דאָניאַ לעאַנאָר, —
האָט זיין ייד אהרן פון לינקאָלן. פון צייט צו צייט פאַרשפּאַרט ער אים,
נאָכדעם שלעפּט ער אים ווידער אַרויס פון תּפּיסה און שענקט אים ער
און בור.

און דאָן מאַנריקע פאַרענדיקט:

— עס וואָלט אַ סך בעסער געווען פאַר קאָסטייליע, ווען אונדזער
ייד איבן שושן וואָלט נישט געשטאַרבן.

דאָן אַלפּאַנסאַ האָט זיך אָנגעכמורעט. ס'האָט אים פאַרדראָסן, ווען
מען האָט עס אים דערמאָנט. די מלחמה קעגן דעם עמיר פון סעוויליע,
וואָס האָט זיך אַמאָל אַזוי טרויעריק פאַרענדיקט, וואָלט ער שוין מיט
פיר יאָר צוריק אויפּסניי אָנגעהויבן, ווען דער אַלטער איבן שושן וואָלט
אים נישט אָפּגעהאַלטן. איצט זאָל ער, ווי עס ראַפּן אים דאָניאַ לעאַנאָר
און מאַנריקע, אויף זיין אָרט אַוועקזעצן דעם דאָזיקן איבראַהים פון סע-
וויליע, וועלכער וועט אים ווידער אָפּהאַלטן פון זיינע שנעלע באַשלוסן?
צוליב דעם אפּשר און נישט אַזוי צוליב ווירטשאַפּטלעכע טעמים, האָבן

(*) אן עלטער שרייבער. דאָ — פּינאַנס=מיניסטער (שפּאַניש).

זיי אים אזוי עקשנותדיק צוגערשרט צו דערנעענטערן דעם דאָזיקן ייד. זיי האַלטן אים, אַלפֿאַנסאַן, פֿאַר צו היציק און קריגעריש און האַבן נישט געגלויבט, אַז ער וועט זיין פֿעיק צו כיפרען, ישפּלדיקן גערולד, וואָס אַ קעניג מוז אומבאַדינגט האַבן אין אַזעלכע קרעמערישע צייטן.

— דאָס איז דאָך געשריבן אין אַראַכיש, — האָט ער מיט אַן אַל מעטיקער ישמים געזאָגט, צעוואַרפּנדיק די דאָקומענטן, — איד קאָן אפילו נישט איבערלייענען, וואָס איד האַרף אונטערשרייבן.

דאָן מאַנדיקע האָט פֿאַרשטאַנען, אַז ער וויל אָפּשלעפּן מיטן אונטער־שרייבן.

— אויב דו באַפעלסט, והער קעניג, — האָט ער גערן געענטפּערט, — וועל איך הייסן די אָפּמאַכן איבערשרייבן אויף לאַטיין.

— גוט, — האָט געזאָגט אַלפֿאַנסאַן — און באַשטעל מיר דעם ייד נישט פֿריער פֿון מיטוואָך.

די אונטערשרייבן, בעת וועלכער עס האַבן געזאָלט אויסגעטוישט ווערן די אונטערשרייבן, איז פֿאַרנעקומען אין אַ קליינעם צימער פֿון שלאָס. דאָניאָ לעאָנאַר האָט איד געוואָלט בייזיין אויף דעם אויפגעם. זי איז געווען זייער נייגעריק אָנצוקוקן דעם ייד.

דאָן מאַנדיקע איז געווען אין אַן אַמטלעכן לכּוּש. צוגעפּעסטיקט אויף אַ גאָלדענער האַלדז־קייט, האָט ער געטראָגן דעם צייכן פֿון קעניג־לעבן געהיימראַט, אויף דער ברוסט — דעם הערב פֿון קאַסמיליני, דריי טורעמס פֿון „בורגלאַנד“. אויך לעאָנאַר האָט געטראָגן דעם געהעריקן טראַלעם. דאָס אַלפֿאַנסאַן איז געווען היימיש געקליידט, נישט אזוי ווי עס איז אָנגענומען ביים אונטערשרייבן אַ מלוכה־אַקט. ער האָט גע־טראָגן אַ מין קורטקע מיט ברייטע לויזע אַחבל אין באַקוועמע שיד.

אַלע האַבן דערוואַרט, אַז איבראַהים וועט לויטן מנהג פֿאַלן אויף זיין קני אין אָנבליק פֿון דער קעניגלעכער מאַיעסמעט. איבראַהים איז נאָך פֿאַרלויפֿיק נישט געווען דעם קעניגס אונטערמאַן, דאָסען איז ער דערווייל געווען אַ גרויסער האַר פֿון דער מוסולמענישער וועלט־מלוכה. ער האָט געטראָגן די מלבושים פֿון אויסלאַמישן שפּאַניע, אַ שווער, בלוז־ען מאַנטל פֿון חשובע לייט, וואָס פֿאַרן אויף אַ פֿרייער רייזע אין אַ הויף פֿון אַ קריסטלעכן קעניג. ער האָט זיך בלויז טיף פֿאַרגייגט פֿאַר דאָניאָ לעאָנאַר, פֿאַרן קעניג און דאָן מאַנדיקע.

די קעניגין האָט די ערשטע גענומען דאָס וואָרט:

— שלום צו דיר, איבראָהים פון סעוויליע, — האָט זי געזאָגט אויף אַראַביש.

די געבילדעטע לייט פון די קריסטלעכע מלוכות אויפן שפּאַנישן האַלב־אינדל האָבן אַ הויז לאַטיין אויך גערעדט אַראַביש. די העפלעכקייט האָט געפּאָדערט, אַז אויך אַלפּאַנסאַ זאָל אָפּענטן פּערן אין אַראַביש, און אזוי האָט ער ברעה געהאַט צו טאָן, אָבער די חוצפה פון דעם מאַן, וואָס איז נישט געפּאַלן כורעים, האָט אים באַוווּגן צו רעדן לאַטיין:

(*Salve domine Jbrahim*) — האָט ער אַ ברום געטאָן.

דאָן מאַנדיקע האָט אין אַ פּאַר אַלגעמיינע פּראָן דערקלערט צו וועלכן צוועק דער סוחר איבראָהים איז געקומען. בינו־לבינו האָט דאָניאַ לעאַנאַר מיט אַ רואיקן צערעמאָניאַלן שמייכל, ווי עס פּאַסט פּאַר אַ דאַמע, געקומט פּאַר זיך, און באַטראַכט דעם גאַס. ער איז געווען מיטלענדיקער סיק, אָבער אין זיינע הויכע שיד, נישט געקומט אויף זיין וואַקלענדיקער האַלטינג, האָט ער אויסגעזען גענוג הויך. פון זיין מאַט־ברוינגלעך פּנים, איינגעראַמט אין אַ קורץ בערדל, האָבן אַרויפגעקוקט אַ פּאַר שמילע מאַנדל־אַרטיקע קלוגע, עמוואָס גאוהדיקע אויגן. דער לאַנגער פּוין־צו־געשייטענער בלויער רייזע־מאַנל איז געהאַנגען אויף זיינע פּלייצעס. דאָניאַ לעאַנאַר האָט מיט קנאה באַטראַכט דעם טייערן שטאַף. אין דער קריסטלעכער וועלט איז געווען שווער אויסצו־הבעטן אַזאַ מין שטאַף. אָבער ווען דער מאַן וועט זיין ביי זיי אין דיגסט, וועט ער פּאַר איר, אפּשר, קאָנען איינשאַפן אַזאַ שטאַף און גאַנץ מעגלעך אויך וועלמענע פּאַרפּו־מען, פון וועלכע זיי האָט זיך אַ סך אָנגעהערט.

דער קעניג האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף אַ בעט, געלעך צו אַ סאַפּ־קע. ער איז געזעסן האַלב־לינגדיק אין אַ באַשאַנט נאַכלעסיקער פּאַזע. — אויך האָט, — האָט ער געזאָגט, נאָכדעם ווי דאָן מאַנדיקע האָט פּאַרענדיקט, — אויך האָט, אַז די צוואַנציק טויזנט גאָלד־מאַראַוועדי, וועלכע די האָסט פּאַרשפּראַכן איינצוצאָלן, וועסטו ברענגען צו דער גע־העריקער צייט.

— צוואַנציק טויזנט גאָלד־מאַראַוועדי איז אַ גרויסער סכום, — האָט איבראָהים אָפּגעענטפּערט — און פינף חדשים איז זייער ווייניק צייט. אָבער דאָס געלמ וועט זיין צו פינף חדשים, דער קעניג מיטן תנאי,

(*) זיי באַגריסט, דער איבראָהים (לאַטיין).

אז די פולמאכטן, וואָס דער אָפּמאַר גאַראַנטירט, וועלן נישט בלייבן אויפן פּאַרמעט.

— דיינע ספּקוט זענען גאַנץ פאַרשטענדלעך, איבראַהים פון סע=וויליע, — האָט דער קעניג געזאָגט. — די פולמאכטן, וואָס די האָסט ייִך אויסגעדינגען, זענען אומדערהערמע. מיינע ראַטגעבער האָבן מיר דערקלערט, אז די ווילסט אַרויפלייגן אַ האַנט אויף אַלץ, וואָס גאַמט חסד האָט מיר געשאַנקען; אויף מיינע שטייערן, אויף מיינע צאַלן, אויף מיינע איינזאַלן-גרובן. די ביסט זייער גיריק, נישט אַנצוזעטיקן, איבראַהים פון סעוויליע.

דער סוחר האָט אָפּגעשטמפּערט גאַנץ רואיק:

— ס'איז מיר שווער צו זעטיקן, ווייל איך מוזן דיך זעטיקן, דער קעניג. די ביסט שטאַרק אויסגעהונגערט. גוט, איך טראָג אַרײַן די צוואַנג-ציק טויזנט גאַלד-מאַהאווערי. אָבער וויפל פון דעם דאַזיקן געלט, פון וועלכן עס געהערט מיר נאָר אַ קליינע פּראָוויזיע, וועל איך צוריק איינגע-קאָסירן, בלייבט אַ פּראָגע. דיינע גראַנדן און (*Ricos hombres זענען שווערע העזעהדיקע הערן. זיי מוחל דעם סוחר, דאַמע, — האָט ער זיך מיט טיפּער פאַרנוגונג געווענדעט צו דאַניאָ לעאַנאָר, און אַנגעהויבן דערן אַראַביש, — ווען ער דערט אין דיין ליכטיקער קענוואָרט וועגן אַזעלכע נישטיקע, לאַנגווייליקע זאַכן.

— איך בין דערפאַר, — האָט אַלפּאַנסאַ געזאָגט צו איבראַהימע, — אז די זאָלסט זיך באַנגוגענען צו זיין מיין אַלפּאַקיס (בעל-יועץ), ווי מיין ייִד איבן שושן. ער איז געווען אַ גומער ייִד און איך באַדויער זיין טויט.

— עס איז פאַר מיר אַ גרויסער כבוד, דער קעניג, — האָט איבן-ראַהים אָפּגעשטמפּערט, — וואָס די פאַרמרויסט מיר אַן דאָס אָרט פון אַזאַ קלוגן, טיכטיקן מענטש. אָבער אויב איך האָב כאַשלאַסן דיר צו דינען לויט מיין ברענענדיקן פאַרלאַנג, קאָן איך זיך נישט באַנגוגענען מיט די פולמאכטן פונעם איידעלן שושן — זאָל אים אללאַה מזכה זיין מיט אַלע פּרייד פון גאָט.

פונקט ווי איבראַהים וואָלט גאָרנישט געזאָגט, האָט דער קעניג וויי-דער גענומען דאָס וואָרט און זיך געווענדעט אין דער לאַנדס-שפּראַך, אויף אַ קאָסטיליש-לאַטיינישן זשאַרגאָן: — אָבער איך האַלט, אז דיין

(* רייכע לויט (שפּאַניש).

פארלאנג אָנצופירן מיט מיין חתימה איז, איידל געזאָגט, נישט אָג
שמעדיק.

— איד וועל דייע שמייערן נישט קאָנען איינמאָנען, הער קעניג,
ווען איד וועל זיין בלויז דיין אַלפאַקיס, — האָט ער אַרויסגעזאָגט פאַר
וואַלע, מיט אַ לייכט אָנגעשמרענגטער קאָסטלישער שפראַך. — איד
מוז פאַרלאַנגען צו זיין דיין עסקרוואַנג, ווייל ווען איד וועל נישט אָג
פירן מיט דיין חתימה, וועלן דייע גראַנדן מיר נישט פאַלגן.

— דיין שמים און הער אויסוואַל פון דייע ווערמער, — האָט דאָן
אַלפאַנגאָ געענטפערט, — איז גאַנץ באַשיידן, אזוי ווי עס באַדאַרף צו
זיין. אָבער דו וועסט מיר נישט אָפּגאַרן. דאָס, וואָס דו מיינסט, איז זיי
ער שטאַלץ און איד וואַלט אפילו געזאָגט, — און דאָ באַנוצט ער אַ גע-
מיין לאַטייניש וואָרט, — דו ביסט אומפאַרשעמט.

— דער קעניג מיינט, אַז דו האַלטסט פון זיך זייער שטאַרק, —
האָט זיך דאָן מאַנדיקע שנעל אַרײַנגעמישט.

— יאָ, אזוי פאַקע מיינט דער קעניג, — האָט געזאָגט דאָניאָ לע-
אַנאַר מיט איר קלאַרער שטימע, גאַנץ פריינדלעך און אויף אַ גוטן
לאַטיין.

ווידערמאָל האָט זיך דער סוחר טיף פאַרנייגט, צוערשט פאַר לע-
אַנאַרען, נאָכדעם פאַר דאָן אַלפאַנגאָ.

— איד קען מײן ווערמ, — האָט ער געזאָגט — און איד קען דעם
ווערמ פון די קעניגלעכע שמייערן. איד דאַרפט מיר נישט שלעכט פאַר-
שטיין, — האָט ער ווייטער גערעדט. — סײַ דו, קעניגין, סײַ דו, גרויסער
און שטאַלצער קעניג, און אויך דו, איידעלער דאָן מאַנדיקע. גאָט האָט
דאָס דאָזיקע שיינע לאַנד קאָסטלעך מיט אַ סך אוצרות געבענמשט און
מיט מעגלעכקייט אָן אַ שינער. אָבער די מלחמות, וואָס דיין מאַיעסטעט
און דייע אבות האָבן געמוזט פירן, האָט אייך נישט איבערגעלאָזט קיין
צייט צו געניסן פון גאָטס ברכה. איצט האָסטו באַשלאָסן, הער קעניג,
צו פאַרזיכערן דייע לענדער מיט אַכט יאָר שלום. סאַראַ געוואַלדיקע
אוצרות קאָן מען אין די דאָזיקע אַכט יאָר אַרויסשלעפּן פון דייע בערג,
פון דיין פרוכטבאַרן באַדן, פון דייע טייכן! איד קען מענטשן, וועלכע
וועלן אויסלערנען דייע קנעכט מאַכן בעסערע אַקעחאָייגנס און צו פאַר-
מערן זייערע שאַף. און איד זע, אַז גרויס איז די צאָל און גרויס איז דער
ווערמ פונעם אייזן, וואָס וואַקסט אין דייע בערג, איד זע קופער, לאַפּיט-
לאַזלי, קוואַקוילבער, זילבער און איד וועל אַראָפּברענגען געשיקטע הענט,

וועלכע וועלן עס אלץ אַרויסשלעפן, וועלן עס צוגרייפן, מישן, אויסמישן און שמידן. איר וועל פון די אויסלאַמישע לענדער ומענטשן אַראָפּברענגן גען, הער קעניג, וועלכע וועלן אַוועקשמעלן דינע וואָפּן-וואַרשטאַטן אויף דער זעלבער מדרגה ווי די וואַרשטאַטן פון סעוויליע און קאַרדאַווע. און עס געפונט זיך אַ שטאַף, וועגן וועלכן איר אויף דעם האַזיקן רייכן צפון-באָרן האָט קוים געהערט. דער דאָזיקער שטאַף הופט זיך אָן פאַפיר, אויף וועלכן עס שרייבט זיך לייכטער ווי אויף פאַרמעט. אַז מען דער-גיט דעם סוד פון זיין אויסאַרבעטונג קאָסט עס פּוּספּן מאַל ביליקער ווי פאַרמעט. און אויף דיין טייד טאַבאָ אין אלץ דאָ, וואָס ס'איז נייטיק, כדי אויסצואַרבעטן דעם דאָזיקן שטאַף. און רעמלט וועט די וויסנשאַפט, דאָס דענקען און דיכטונג באַרייכערט און פאַרשיפט ווערן אין אייערע לענדער, הער קעניג און פרוי קעניגין.

ער האָט גערעדט מיט פאַטאָס און איבערצייגונג. ער האָט געצילט זיינע גלאַנצנדיקע, ווייך-דוהכדרינגלעכע אויגן דאָ אויפן קעניג, דאָ אויף האַגיאָ לעאָנאַרד, וואָס יהאָב! געדאַרכלט אויספּערקוואַם, כמעט גערירט פון זיין רעדע. אלפאַנסאָ האָט געהאַלטן, אַז איבראַהימס רייד זענען טיילוייז לעכערלעך און טיילוייז פאַהרעכטיק. פאַרמעגנס ווערן נישט דערוואַרבן דורך טרחה און שווייס, גאָר ווערן דעראַבערט מיטן שווערה. אָבער אַל-פאַנסאָ האָט געהאַט פאַנגטאַזיע. ער האָט געזען די אווערות און דעם אויף-בלי, וואָס דער מאַן האָט פאַר אים געמאַלט. אַ ברייטער, פריילעכער שמייכל האָט זיך צעלייגט איבער זיין פנים, ווידער האָט ער אויסגעזען זייער יונג אין דאָגיאָ לעאָנאַרד האָט פון אים געקוואַלן.

ער האָט געעפנט דאָס ימול און מודה געווען:

— דו דעהסט גוט, איבראַהים פון סעוויליע, און מעגלעך, אַז אַ טייל, וואָס דו האָסט צוגעזאַגט וועסטו אויספילן, דו מאַכסט דעם איינדרוק פון אַ קלוגן, טיכטיקן מאַן.

אָבער באַלד האָט ער חרטה געהאַט, וואָס ער האָט זיך געלאָזט פאַרפירן פון אַזאַ קרעמערישער פלאַפלעריי, האָט תיכף געענדערט דעם לשון און געזאָגט מיט חוזק:

— איר האָב געהערט, אַז דו האָסט אַ טייערן פרייז באַצאָלט פאַר מיין שאַט, פאַר דעם פריערדיקן קאָסמיליאָ דע קאָסטראָ. צי האָסטו דען אַ יאַררייכע משפחה, וואָס דו נייטיקסט זיך אין אַזאַ גרויסן בנין? — איר האָב אַ זון און אַ טאָכטער, — האָט דער סיחר אָפּגעענט-פערט. — אָבער איר האָב אַ סך פריינד, מיט וועלכע איר האָב ליב זיך

טואלע צעה זיין און פירן א שמועס. ס'זענען אויך דא פיל מענטשן וואָס ווענדן זיך צו מיר נאָך הייליך און עס איז גיחה אין די אויגן פון נאָט, — גישט צו פאררעגטן דעם פארוואַגלטן און געבן אים אַ האַר איבערן קאָפּ. — עס וועט זיך נישטשהדיק אָפּקאָסטן, דיין נאָט צו דינען, — האָט געזאָגט דער קעניג. — און איר האָב געמראַכט דיר צו שענקען דעם דאָ זיין שלאָס אַלס מתנה אויף אַ גאַנץ לעבן.

— דאָס הויז, — האָט דער סוחר אָפּגעענטפערט זייער העפלעך — האָט גישט שטענדיק געהייסן קאָסטלייך דע קאָסמראַ. אַמאָל האָט עס זיך אָנגערופן קאסר איבן עזרא און דעריבער ווילט זיך מיר אזוי שטאַרק אים האָבן. דייןע ראַטגעבער, הער קעניג, האָבן דיר מסתם דערציילט. גישט געקוקט דערויף וואָס איר מראַג דעם אַראַכישן נאָמען, בין איר אַ מיטגליד פון דער משפּחה איבן עזרא. און מיר, די איבן עזראס, האָבן גישט קיין מבע צו וווינען אין הייזער, וועלכע געהערן גישט צו אונדז. עס איז גישט געווען קיין חוצפה פון מיין זייט, הער קעניג, וואָס האָט מיר באַווויגן זיך צו ווענדן נאָך אַן אַנדער אַלבאָראַקע* — האָט ער אַרויסגעזאָגט מיט אַ פאַרטרוילעכער, הכנערהייט העפלעכער שטים.

דאָניאָ לעאָנאַר האָט מיט חידוש אַ פרעג געמאַן:

— אַן אַנדער אַלבאָראַקע?

— דער הער עסקריוואַנאַ מאַיאָר, — האָט דאָן מאַגריקע דער קלערט, — האָט פאַרלאַנגט און פון אונדז באַקומען דאָס רעכט, אַז יעדן שאַג זאָל אים געליפערט ווערן אַ שאַף פון די קעניגלעכע סטאַרעס, פאַרן געברויך פון זיין קיר.

— עס גייט מיר שטאַרק אַן די דאָזיקע פּרווילעגיע, — האָט איבן ראַהים זיך געווענדעט צום קעניג, — ווייל דיין זיידע, דער ליכטיקער מלך אַלבאַנסאָ, האָט מיינעם אַ פעטער געגעבן די זעלבע פּרווילעגיע. ווען איר וועל זיך אַריבערקלייבן קיין טאַלעדאָ און זיך שמעלן אין דיין רייכטם, וועל איר אָפּן פאַר דער גאַנצער וועלט מעלדן, אַז איר קער זיך אום צוריק צו דער אמונה פון מיינע אבות. איר וועל אָפּוואַרפן דעם נאָמען איבראַהים און ווידער זיך אָנרופן יהודה איבן עזרא, ווי יענער פעטער מיינער, וועלכער האָט אין דיין זיידנס צייטן פאַרטייליקט די פעסטונג קאַלאַטראַוואַ. זאָל מיר דערלויבט זיין, הער קעניג און פרוי קעניגין, אַרויסצוזאָגן אַ נאַריש, אָפּגהאַרציק וואָרט. ווען איר וואָלט

(* מתנה.

דאָס זעלבע געקאָנט פאָן אין סעוויליע, וואָלט איר מיין שוין היימלאַנד
נישט פאַרלאָזן.

— עם פרייט אונדז זייער, וואָס דו האָסט אזוי אָפגעשאַצט אונדזער
מאָלעראַניז, — האָט זיך אָנגערופן דאָניאַ לעאַנאַר.

— וועסטו נישט האָבן קיין שום שוועריקייטן ביים אַרויספאַרן פון
סעוויליע? — האָט אַלפאָנסאָ אָפגעהאַרציק אַ פּרעג געמאַן.

— ווען איר וועל האָרט ליטווידירן מיינע געשעפטן, — האָט יהודה
געזאָגט, — וועל איר האָבן שאָדן, אָבער פאר קיין אַנדערע שוועריקייטן

האָב איר נישט קיין מורא. אַראַנק גאָמס חסר, האָב איר געוונען דאָס
האַרץ פונעם עמיר. ער איז אַ מאַן פון הויכן, פרייען פאַרשטאַנד, און

ווען עס וואָלט געווען אָפּהענגיק בלוז פון אים, וואָלט איר נאָך אין סעֶ
וויליע זיך אָפן צוריקגעקערט צו דער אמונה פון מיינע אבות. עס וועלן

אים אויפגעקלערט ווערן די סיבות און ער וועט מיר נישט שמערן.
אַלפאָנסאָ האָט אָנגעקוקט דעם מאַן, וואָס איז דאָ אין הויפּישער

באגעמונג פאַר אים געשטאַנען און גערעדט מיט אויפריכטיקער חוצפה.
דער מאַן האָט געשיינט צו זיין טיילוואַניש קלאַג אָבער נישט ווייניקער

געפערלעך. אויב ער פאַראַט זיין פריינד דעם עמיר צו קאָן ער זיין געטרוי
די פּרעמדע קרויסן?

גלייך ווי ער וואָלט אויפגעכאַפט דעם קעניגס געדאַנקען האָט יהודה
מיט אַ פּהיילעכער שטים געזאָגט:

— קוים האָב איר פאַרלאָזן סעוויליע, קאָן איר זיך שוין אַהין נישט
צוריקקערן. אַלאָז, זעסטו, הער קעניג, ווען איר וועל דיר שלעכט דיגען,

דאָן בין איר אין דינע הענט.
— איצט שרייב איר אונטער, — האָט דאָן אַלפאָנסאָ קורץ, כמעט

גראַב דערקלערט.
פריער פלעגט ער זיין נאָמען אונטערשרייבן אויף לאַטיין:

Alfonso rex Castilio (אַדער Ego Rex*) אין די לעצטע
צייטן פלעגט ער אונטערשרייבן אין דער פאָלקס־שפראַך — אויף פּראַסט

לאַטיין, אַדער קאסטיליש.
— עס וועט זיין גענוג, — האָט אַלפאָנסאָ מיט שפּאַם געזאָגט, —

אויב איר וועל צוגעבן (** Jo el Rey

(*) „אַלפאָנסאָ קעניג פון קאסטיליע אַדער „איר דער קעניג“ (לאַטיין).
(**) איר דער קעניג (שפּאַניש).

— דייע אױביציאלן, אַפילו דיין שמיר מיטן פען איז פאַר מיר
גענוג, הער קעניג, — האָט יהודה אויך מיט שפּאַס אָפּגעענטפּערט.
דאָן מאַנריקע האָט דערלאָנגט אַלפּאַנסאָן די פּעדער. דער קעניג
האַט אונטערהעשריבן אַלע דריי דאָקומענטן מיט אַ בייז פּנים, שנעל,
פאַרביסן, גלייך ווי מען וואָלט אים אַרייגעשלעפּט אין אַ פּאַסקודנער
אומפּאַראַנטוואָרטלעכער אַוואַנטורע. יהודה האָט זיך צוגעקומפּ. ער איז
געווען שטאַרק צופּרידן פּון דעם, וואָס עס איז געשען. פּול מיט פּריידיקער
שפּאַנגע אויף דער צוקונפּט, איז ער געווען דאַנקבאַר דעם גורל, זיין גאַט
אללאַה, זיין גאַט פּון ישראל. ער האָט געשפּירט ווי דאָס אױסלאַמישע
פאַרלאָזט אים און אומבאַמערקט גייט אין אים אויף די כּרכה, וואָס ער
פלעגט אַלס יינגל מוזן זאָגן כּיים דערגרייכן עפעס גייעס: געלויבט זאָלסטו
זיין, אַרונג, אונדזער גאַט, שהחיינו וקימנו והניענו לזמן הזה.

דאָן האָט ער אייך אונטערהעשריבן די פּאַפּירן, מיט אַ געוויסן
יהאָת-הסכּוד זיי דערלאָנג דעם קעניג און מיט אַ כּיסהען בליק געשמאַצען
און געוואַרט. אַלפּאַנסאָן איז דערשמוינט געוואָרן, ווען ער האָט דערזען
די אונטערהעשריפּט. ער האָט אױסגעלאָזט די אויגן און אָנגעכמורעט דעם
שפּערן. די אותיות זענען אים אױסגעקומען פרעמד.

— וואָס זאָל דאָס באַדייטן, — האָט ער אױסגערופּן. — דאָס זענען
האָך גישט קיין אַראַבישע אותיות.

— איך האָב זיך דערלויבט, הער קעניג, — האָט יהודה העפּלעך
דערקלערט — אונטערצושרייבן אין העברעיִש, און הכּנעדיק צוגעגעבן:
מיין פעטער, וועלכער איז אַדאַנט דעם חסד פּון דיין ליבטיקן זיידן דער
הויבן געוואָרן צו אַ פּירשט, האָט אויך תּמיד אונטערהעשריבן אין העבֿ-
רעיִש: „יהודה איבן יצורא, הנשיא, דער פּירשט“.

אַלפּאַנסאָן האָט געצוקט מיט די אַקסלען און זיך אױסגעדרייט צו
דאָגיאַ לעאַנאָר. עס איז געווען קענטיק, אז ער האָלט די אױדיענץ אַר
פאַרענדריקט.

— איך בעט אייער גנאָר, — די הענטשקע — האָט יהודה געזאָגט.
די הענטשקע איז געווען אַ סימבאָל פּון אַ וויכטיקן אױפּמאַך, וואָס
איין ריטער פּלעגט געבן אַ צווייטן. נאָך אַ גליקלעכן אױספירן פּונעם
אױפּמאַך פּלעגט די הענטשקע צוריקגעגיבן ווערן.

אַלפּאַנסאָן האָט אױנגעפּונען, אז כּמשך פּון אַ שעה צייט איז ער גע-
נוג אױסגעשמאַצען פּון דעם חוצפּהדיקן ייד, און ער איז שוין גרייט געווען
אים אָפּצוזאָגן. אָבער דאָגיאַ לעאַנאָראַס בליק האָט אים אָפּגעהאַלטן.

— יהודה האָט זיך געשטעלט אויף איין קני. און אַלפֿאַנסאָ האָט אים דערלאָנגט די הענטשקע.
 און גלייך, ווי ער וואָלט זיך געשעמט פֿאַר דעם, וואָס איז געשען, איז ער אַריבער אויף דער געשעפטלעכער זייט פֿונעם עגין און געזאָגט אזוי:
 — און איצט שאָף מיר תּיכף די צוואַנציק טויזנט מאַראַווערי.
 אָבער דאָס האָט געאַנאָר האָט שעלמיש אַ קוק געמאַן אויף יהודה מיט אירע גרויסע גרינע דורכדרינגלעכע אויגן און געזאָגט מיט איר צארטער שטימע:
 — מיר פֿרייען זיך, וואָס מיר האָבן זיך מיט דיר באַקענט הער עס= קרוואַנאָ.

אויכער יהודה האָט פֿאַרלאָזן די שמאַט מאַלעדאָ, כדי צו ליקווירירן זיינע געשעפטן אין סעוויליע, האָט ער אויסגעזוכט דעם ראש פֿון דער ייִדישער קהילה, פֿון דער אַלאַכאַמאַ — דאָן אפרים בר=אבא.
 דאָן אפרים איז געווען אַ קליינער מאַגערער ייד, בערך זעכציק יאָר אַלט סיי אין אויסזען, סיי אין הילד. קוקנדיק אויף אים האָט קיינער זיך נישט געקאָנט פֿאַרשטעלן סארא מאַכט ער האָט, ווייל דער ראש פֿון דער ייִדישער קהילה אין פֿאַלעדאָ איז געווען מיט פֿירשמן גלייך. די ייִדישע קהילה, די אַלאַכאַמאַ האָט געהאַט איר געריכטסאווען. קיינע שום מאַכט אַראַגאַנען האָבן נישט געהאַט קיין רעכט זיך אַרײַנצומישן, קיינער האָט אויף איר קיין שליטה נישט געהאַט, הויז זייער פֿרנס דאָן אפרים און דער קעניג.

דאָן אפרים, קליין און צוגנופֿגעקאַרטשעט פֿון קעלט איז געזעסן אין אַ חדר פֿאַרלינגט מיט שטוב=זאכן און ספרים. נישט געקוקט אויפֿן וואַרע=מען וועטער איז ער געווען איינגעהילט אין אַ פֿעלץ און לעבן אים איז געשטאַנען אַ פֿייערשאָפֿ.

ער איז געווען גומ אינפֿאַרמירט וועגן אַלץ, וואָס עס האָט זיך געטאָן אין קעניגלעכן שלאַס און האָט די נאָמינאַציע פֿונעם סוחר איבראָהים האָט געדאַרפֿט ענדליכטיק באַשטימט ווערן ערשט נאָכרעם ווען ער וועט צוריקקומען קיין פֿאַלעדאָ, האָט דאָך האָן אפרים שוין געוויסט, אז דער מאַן פֿון סעוויליע האָט איבערהגענומען די אַרענדע פֿון דעם הויפט=שטייער=אַמט און איז געוואָרן דער יורש פֿונעם אַלפֿאַקים איבן שושן. אים אַליין האָט מען פֿאַרגעלייגט די דאָזיקע אַרענדע, אָבער פֿאַר אים איז אַזאַ מין

געשעפט געווען צו ריזיקאליש אין דער צאמט פון אן אלפאקים צו געפער=
לעד צוליב זיין גרויסן פארנעם. אים איז געווען גוט באקאנט די לעבנס=
געשיכטע פון סוחר איבראהים. ער האָט געוואוסט, אָז ער איז אַ פארבאָר=
גענער יוד און האָט פאַרשמאַנען די איבערלעכע און אויסערלעכע סיבות,
וואָס האָבן אים באַוועגט אַריבער צו טראָגן זיך קיין קאָסטייליע. אפרים האָט
אסך מאָל צוזאַמען מיט אים געמאַכט גרויסע געשעפטן, א סך מאָל —
גרויסע געשעפטן קעגן אים, און עס איז אים געווען נישט אָנגעגעם, וואָס
דער האָזיקער צווייטרייטיקער זון פון דער משפּחה איבן גורא האָט באַ=
שטימט מאָלערדאָ פאר דער הויפּט־רעזירעניץ פון זיינע אונטערנעמונגען.
דאָן אפרים איז געזעסן און מיט די געגל פון איין האָנט געריבן די
דלאָגנע פון דער צווייטער האָנט און געווארט, וואָס דער גאַסט וועט אים
דערהצילן. דאָן יהודה האָט געפירט דאָס געשפרעך אין העברעיש, אין א
באַלעזענעם שייגעם העברעיש. ער האָט מיטגעטיילט אפריםען, אָז ער
האָט גענומען אין אַרענדע די הכנסות פונעם קעניגלעכן אוצר פון מאָלערדאָ
זון אויד פון קאָסטייליע.

— לויט ווי איד האָב געהערט, האָסטו דעם פאַרשלאָג איבערצוגע=
מען די גענעראל־אַרענדע אָפּגעוואָרפן — האָט דאָן יהודה פריינדלעך
געזאָגט.

— יא, — האָט אָפּגעגעטפערט דאָן אפרים, — איד האָב געוויגן
און געמאַסטן און אָפּגעוואָרפן. איד האָב דעם ירושה־צאמט פון אונדזער
אלפאקים איבן שושן, — זכר צדיק לברכה — אויך אָפּגעוואָרפן. דער
האָזיקער צאמט האָט מיר אויסגעוויזן צו גלענצנדיק פאַר א באַשיידענעם
מענטש.

— און איד האָב עס אָנגענומען, — האָט פשוט געזאָגט דאָן יהודה.
דאָן אפרים איז אויפגעשמאַנען און זיך פאַרנייגט.
— אויך ווינטש דיר גליק, הער אלפאקים, — האָט ער געזאָגט און
היות יהודה האָט נאָר לייכט, שווייגנדיק געשמייכלט האָט ער צוגעגעבן:
— אָדער אפשר דאַרף איד זאָגן, הער אלפאקים מאיאָר?
דאָן יהודה האָט קיים באַהערשנדיק זיין פּריומף־געפיל, געזאָגט:
— זיין מאיעסטעט דער קעניג האָט באַוויליקט מיך צו דערהויבן
צו איינעם פון זיינע פאַמיליאַרעס (*). יא, דאָן אפרים, איד וועל זיין
איינער פון די פיר געהיים־ראטן און איד וועל זיצן אין דער קוריא (**).

(* בני־בית.
(**) העכסטער ראט.

איך וועל אָנפירן מיט די געשעפטן פון אונזער הער דעם קעניג, אַלס עסקריוואנא מאַיאָר.

דאָן אפרים האָט אים אויסגעהאַרעכט מיט א געפיל פון באַווונדערונג געמישט מיט זעקל, מיט א געפיל פון פרייד און אומעט. וואָס האָט דער דאָזיקער משוגע־דרייסטער דערפאַר באַצאָלט? — האָט ער געטראַכט. און ווהיין וועט אים דערפירן זיין גאַרישע גאוונ! זאָל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין פון אן אומגליק, וואָס דער דאָזיקער מאן קאָן נאָר אראָפּברענגען אויפן פּאַלק ישראל!

האָן אפרים איז געווען אויסגעהוויילעך רייך. עס זענען אַרומגעגאַנגען קלאַנגען וועגן דער אומגעוויינלעך עשירות פונעם סוחר איכראהים פון סעוויליע, אָבער אין דער שטיל האָט דאָן אפרים געהאַלטן, אַז ער איז נישט ווייניקער רייך ווי דער דאָזיקער שמאַלצער משומר. אָבער ער אפרים, האָט זיין געלט פארבאהאלטן און איז געבליבן אין שאַטן. דאָקעטן איכראַהים פון סעוויליע איז געווען אן אמתער איבן עזרא און האָט ליב געהאַט מע זאָל פויקן איכער דער גאַנצער וועלט פון אים און פון זיין רייכטייט. און איצט, ווער ווייס, וואָס ער וועט אָפּמאַן דער דאָזיקער מאַלענטורמער צוויידייטיקער און געפערלעכער מאַן, ווען ער וועט, פרווונדיק גאָט, זיך שמעלן אויפן אָנגעזעענסטן אָרט אין מאַלעדאָ!

אפרים האָט זיך פאַרויכטיק אָנגערופן:

— מיט איבן שושן האָט די אַלאַכאַמאַ שמענדיק זייער גוט געלעבט. — האָסטו מורא, דאָן אפרים? — האָט יהודה פריינדלעך געפרעגט.

האָט נישט קיין מורא! איך בין ווייט פון געדאַנק אַרײַנצומישן זיך אין די ענינים פון דער קהילה פון מאַלעדאָ, אָדער זי צו באַדריקן. איך בין געקומען אַהער ריר זאָגן, אַז איך וועל אַליין ווערן אירם א מיטגליד. זיי לויסן, אַז דעם גלויבן פון הגהם סיגדער האָט איך אין מיין האַרצן תמיד געהאַלטן ווי א ווייטן שפּראַך פון דער יידישער אמונה. ווי נאָר איך וועל איבערגעמען מיין אָמפ, וועל איך צוריקקערן צום ברית־אברהם און פאַר דער גאַנצער וועלט מפרסם זיין דעם נאָמען, וואָס מיינע אבות האָבן מיר געגעבן: יהודה איבן עזרא.

דאָן אפרים האָט זיך באַמיט אויסצווען פריידיק און איכערהאַט, אָבער זיין באַאומראַיקונג איז געוואָקסן. פונקט ווי ער אַליין, אַזוי דאַרף זיך די אַלאַכאַמאַ שמאַרק נישט וואַרפן אין די אויגן. אין די דאָזיקע צייטן, ווען שפּאַגיע איז באַדראָט פון נייע קרייזצוגן, וואָס וועט זיכער דערפירן צו נייע ייִדוועצעס, איז קלוג און מאַפֿלט גויסווענדיק צו האַלטן זיך אין

דער זייט, און איבראהים פון סעוויליע מיט זיין איבערנאנג צום יידנטום וועט צוציען די בליקן פון דער גאנצער וועלט צו די יידן פון מאָלעדאָ! יאָגן זיך נאָך כבוד האָבן די איבן עזראס שטענדיק ליב געהאַט. זיי האָבן שטענדיק זשאַנגלירט, ווי קונצנמאַכער אויף אַ יאריר. ביז איצט זענען זיי לכה־הפחות געווען בלויז אין סאראנאָסע, אין לאַגראַניאַ, אין סולווע, אָבער אפרומס מאָלעדאָ איז פון זיי פריי געווען. און איצט האָט זיך גע־זעצט אויף איר קאַרק דער מעכטיקסטער און געפערלעכסטער פון דער משפחה איבן עזרא!

דער פרומער, זייער קלאַגער אפרים איז געווען א מענטש מיט ייִשר. אמת מאַקע, די איבן עזראס מיט זייער באַרימער־י און מיט זייער געיעג נאָך כבוד זענען אים נישט שטאַרק געווען צום האַרצן. אָבער ער האָט געמוזט מודה זיין, אַז זיי זענען געווען די ערשטע ספרדים פון די שפּאַַ־נישע יידן, און אז זיי האָבן אַרויסגעגעבן פון זיך א סך געלעזנמע, דיכ־טער, סאָלדאַטן, סוחרים, דיפּלאָמאַטן, וועמענס נעמען האָבן באַציהט דאָס פּאָלץ ישראל און זיי זענען געווען מפורסם סיי אין דער איסלאַמישער סיי אין דער קריסטלעכער וועלט. קודם־כל האָבן זיי אין היינטיקן יאָרהונד־ערט, אין אן עת־צרה, מיט א פולער האַנט געהאַלפּן די אומגליקלעכע יידן. זיי האָבן מויזנטער יידן אויסגעלייזט פון גויאישער שקלאַפּעריי און פאַר מויזנטער געשאַפּן אַ מקום־מקלט אין שפּאַַניע און אין דער פּראַ־וואַנס (*). אויך דער דאָזיקער איבן עזרא, וועלכער זיצט דאָ פאַר אים, איז באַשאַנקען מיט גרויסע פעיקייטן און ביי אַזוינע שווערע באַדינגונגען איז ער געוואָרן דער גרעסטער סוחר אין סעוויליע. אָבער דער דאָזיקער רוּר־כבודיק מיט זיין געפערלעך־העזהריקער גאוּוה, ברענגט ער דען נישט מער סכנה איידער ברכה פאַרן פּאָלס ישראל?

וועגן דעם אַלעם האָט דאָן אפרים א טראכט געמאַן אין די ערשטע דריי הגעס נאָכן אָנקומען פון דאָן יהודה. אין דער פערטער רגע האָט ער געזאָגט מיט יראת־המבדל:

— ריין קומען צו אונדז, דאָן יהודה, איז פאַר אונדז אַ גרויסער כבוד. דער אַלאַכאַמאַ פון מאָלעדאָ האָט גאָט צוגעשיקט צו דער ריכטיקער צייט דעם ריכטיקן מאַן, וואָס זאָל מיט איר אָנפירן. און דערלויב מיר צו ריינע אַלע לאַסן צוגעבן נאָך אַ נייעם עול, מיין אַמט, וואָס איך וועל איבערנעבן אין דיינע הענט.

(* דרום־פּראַנקרייך.

אין זיך האָט ער געפּהאַבט: דו, אַלמעכטיקער גאָט, באַשטראַף נישט
זוויי האַרב דאָס פּאָלק ישראל! דו האָסט דעם דאָזיקן משומד דעם דאָס
זיכן אָפּטרייניקן אַריינגעגעבן א דעה אין האַרצן ער זאָל זיך צו אונדז
צוריקקערן. אָבער דערלויב אים נישט דאָס, אין דיין פּאָלעדאָס, אַרויסצוהווייזן
אַזויפיל באַרימערײ און גאוונה, כּרי נישט צו דערוועקן קיין קנאה=שנאה
כּי די גוים קעגן פּאָלק ישראל!

דאָן יחודה האָט בינו=לבינו געזאָגט:

— גיין, דאָן אפרים. ווער קאָן בעסער פון דיר אָנפירן מיט די
ענינים פון דער אַלאַכאַמאַ? אָבער איד וועל שטאַלץ זיין, ווען איר וועט מיר
שבת מסבּר זיין מיט אַן עליה, ווי אַלע אַנדערע גומע יידן. שוין היינט
מוזטו מיר דאָן אפרים דערלויבן אויסבעסערן דעם גורל פון אייערע
אַרעמעלייט. דערלויב מיר דיר איבערגעבן א קליינע מתנה, לאַמיר זאָגן

— פינף הונדערט גאַלד=מאַראַוועדי.

דאָס איז געווען א נהבה, וואָס קיינער האָט נאָך קיינמאַל נישט גע=
ישענכט, און יחודהס חוצפהדיקע, שפּילערישע, קאַמענדיאָגמישע, זינדיקע
גאוונה האָט געשטאַקט און אויפגערעגט דאָן אפרים. גיין, ווען דער דאָזיג
קער מאַן וועט אַרומגיין אין פּאָלעדאָס אין זיין פּולן גלאַנץ, דעמלט קאָן
ער, אפרים, לעגער נישט פאַרבלויבן אַלס פּרנס פון דער אַלאַכאַמאַ.

— לייג דיר איבער גאַכאַמאַל, דאָן יחודה, — האָט ער זיך נעבעמט,
— די אַלאַכאַמאַ וועט זיך נישט באַגנגעגען מיט אַן אפרים, ווען אין מאָס
לעדאָ געפינט זיך יחודה איבן עזרא.

— מאד נישט פון מיר קיין שפּאַס, — האָט יחודה רואיק אָפּגע=
ענטפּערט — קיינער ווייסט נישט בעסער פון דיר, אַז די אַלאַכאַמאַ וועט
נישט וועלן פאר איר פירער א מאַן, וועלכער האָט אין משך פון פּערציק
יאָר זיך געהאַלטן כּיים גלויבן פון הגרם קינערע און פינף מאָל יעדן טאָג
זיך אָנערקענט צו מאַכמערן. און דו אַליין וועסט דער ערשטער נישט
וועלן, אַז א משומד זאָל ווערן ראש=הקהילה פון פּאָלעדאָס. זיי זיך מודה.
אויפּדאָסניי האָט אפרים דערשפּירט ווידערוויילן גלייכצייטיק מיט
באַוונדערונג. ער האָט מוזן קיין איין וואָרט נישט געגעבן אָנצוהערן
וועגן זיין שאַנד=פּלעק. אָבער יחודה אַליין האָט דערפון גערעדט מיט אומ=
פארשעממער אָפּטקויט, אַפילו מיט גאוונה, מיט דעם פאַרשאַלצטענעם
שפּאַלץ פון די איבן עזראס.

— נישט איד האָב דאָס דעסט דיר צו משפּטן — האָט ער געזאָגט.
— געס עס אין באַשטראַכט, מיין האר און לערער אפרים, — האָט

דאָן יהודה געזאָגט, קוקנדיק אים אין פנים אַרײַן, — בכלל האָבן מיר
האָרם זײַן זײַט מיין ערשטער שרעקלעכער באַליריקונג קײַן שום שלעכטם
נישט געמאַן, להיפּוד, זײַ זענען געווען זײַער מילד צו מיר, זײַ וואָרעם
רײַז-וואַסער, און האָבן מיר גענערט מיטן פעסס פּון זײַער לאַנג, זײַערע
מנהגים האָבן איר לײַב געקריגט און, האָט מיין האַרץ האָט זיך צײַטגעוויזן
קעגנגעשמעלט, זענען דאָך געוויסע זײַטן אָנגעוואַקסן אויף מיר, זײַ אַ צײַט
מע הויט. עס מרעפט אַפּילו, אז ווען איר שמיײַ פאַר אַ וויכטיקער לעזונג,
ווענד איר זיך, אויס רגילות צו מאַכמעדס גאַט מיט די ערשמע פּסוקים
פּון קאַראַן. זײַ זיך מודה, דאָן אפרים, ווען אַזעלכע זאכן וואָלמן רעדנאַנג
גען צו דײַנע אויערן. צי וואָלסטו נישט געמראכט מיר אַרײַנצולײַגן אין
חרם?

דאָן אפרים האָט געהאַט נגמת-נפש, וואָס יהודה האָט אים ווידער
פאַרשטאַנען. נישט געקוקט אויף זײַנע פּײַנע און זײַגע כּוונות, האָט דער
דאָזיקער יהודה געמוזט זײַן אַ פּאַרברעכער און אַן אַפּיקורס און דאָן
אפּרײַמען האָט זיך בעת ומעשה פאַרגעשמעלט דאָס אויסערלישע בילד,
זײַ ער שמיײַט אויף בעלעמער פּון בית-מדרש און אונטער די קולות פּון
שופּר לײַנט ער אים אַרײַן אין חרם. אָבער דאָס זענען געווען פּוסטע מדוּע-
מען. ס'איז אַלץ אײַנס לאַמיר זאָגן, זײַ ער וואָלט אַרײַנגעלײַגט אין חרם
דעם הויפט-קאַלף, זײַן מאיעסטעט דעם קעניג.

— קײַן שום משפּחה האָט אַזײַפּיל נישט אויפגעמאַן פאַרן פּאָלק
ישראל, זײַ די משפּחה פּון איבן עזרא, — האָט אפרים העפּלעך געזאָגט.
— ס'איז אויך באַוווסט, אז דײַן מאַמע האָט זיך געשמדט, אײַדער דו
ביסט געוואָרן בר-מצווה.

— האָסטו געלײַענט דעם שלײַחות-בריוו, — האָט יהודה געפרעגט,
— אין וועלכן אונדזער האָר און רבי, משה בן מימון, פאַרטידיקט די
דאָזיקע, וועלכע האָבן באַונט אָנגענומען מאכמעדס גלױבן?
— איר בין אַ פּשוטער מענטש, — האָט געענטפערט אפרים, און
מיש מיר נישט אַרײַן אין רבנישע וויכוחים.

— זאָלסט וויסן זײַן, דאָן אפרים, — האָט יהודה געזאָגט מיט
התלהבות, — אַז עס איז נישט אַדורך קײַן אײַן מאַנג איר זאָל נישט
האָבן געמראכט וועגן דער תּוהה. אין קעלער פּון מײַן הויז, איז סעויליע,
האָבן איר געהאַט אַ בית-מדרש און יעדן פּרײַטיקצונאַכט פּלעגט זיך צו-
נויפּזאַמלען אַ גאַנצער מנין און געהאַונט כּרת וכדוּן איר וועל זיך אויך
באַמיען, אַז מײַן בית-מדרש זאָל אין סעויליע עקזיסטירן אויך דאָן, ווען

איך וועל זיך אהער אריבערקלייבן. עמיר אבדולא איז א גומהארציקער מענטש און מיינער א פריינד. ער וועט קוקן דורך די פינגער און מאכן דעם אַנשמעל אז ער ווייסט פון גאָהגישט.

— ווען האָסטו ברעה צו קומען? — האָט דאָן אפרים געפרעגט.
— איך גלויב, אז אין דריי חדשים אַרום, — האָט יהודה געענטפערט.
— קאָן מיר דערלויבט זיין דיך צו פארבעמן צו זיך אַלס גאַסט? — האָט פאָרגעלייגט דאָן אפרים, — מיין הויז איז גאַנץ באַשיידן.

— איך דאַנק דיר, — האָט יהודה געענטפערט. — איך האָב גראָד זיך איינגעשאַפט א הויז. איך האָב פון זיין מאיעסמעט, אונדזער קעניג, זיך דערוואַרבן דעם קאסמיליץ דע קאסמראָ. איך וועל אים רעסטאָורירן פאר זיך, פאר מיינע קינדער, פאר מיינע פריינד און פאַר מיינע דינער דאָן אפרים האָט גישט געקאָנט פאַרכאָרגן זיין טיפן פחד.

— די „קאסמראס“, — האָט אפרים געוואָרנט, — זענען מער נאָמאָדורשטיק און מער אכזריותדיק ווי די * Ricos hombres ווען דער קעניג האָט ביי זיי צוגענומען דאָס הויז, זענען זיי אַרויס מיט וויסנען דראָנגען. זיי וועלן עס אָנגעמען פאר א געוואלדיקן ביזו, ווען א ייד וועט האָרטן וווינען. זיי זיך גוט מיישב, דאָן יהודה. די דעקאסמראָס זענען זייער מעכטיק און האָבן א סך אָנהענגער. זיי וועלן א האַלבע מלוכה אויפֿ-העצן קעגן דיר און קעגן דעם גאַנצן פאָלק ישראל.

— איך דאַנק דיר פאר דיין וואָרענונג, דאָן אפרים, — האָט יהודה געזאָגט, — דער אַלמעכטיקער האָט מיר געגעבן א חאַרץ, וואָס ווייסט גישט פון קיין שרעק.

(* ווערטלעך — רייכע לויט. (שפּאַניש).)

קאפיטל צוויי

מיט באַלייטונגס־בריוו פון קעניג איז אָנגעקומען קיין מאַלעדאָ דאָן יהודהס סעקרעטאַר און אינטענדענט, איבן אָמאר. מיט אים זענען אויך אָנגעקומען מוסולמענישע אַרכימעקטאָרן, קינסטלער און באַלמעלאַכעס. עס האָט זיך אָנגעהויבן א גרויסע אַרבעט אין דע קאסטראַ־שלאָס. די עבערגייע, מיט וועלכער מען האָט זיך גענומען צו דער אַרבעט און דער פארשווערערשיער פאַרנעם האָבן אויפגערודערט די גאַנצע שטאָט. דער נאָך זענען אָנגעקומען כלל־המונים באַדיגער און ושפעטער — וועגענער מיט פארשידנאַרטיקע הייז־מכשירים, אַ הויז דרייסיק מויל־אויזלען און צוועלף פערד. און ס'האָבן זיך פאַרשפרייט אַלץ מער משונהדיקע קלאַנגען וועגן דעם פרעמדן, וואָס דאַרף קומען.

צום סוף טאַקע איז ער אַלײן אָנגעקומען. מיט אים איז אויך געקומען זיין טאָכטער רחל, זיין זון אַלאַזאַר און זיין איבערגעגעבענער פריינד — דער דאָקטער מוסא איבן־דאָאָד.

יהודה האָט שמאַרק ליב געהאַט זיינע קינדער. און ער האָט זיך געשמעלט די פראגע, צי וועלן זיינע קינדער, וואָס זענען אויסגעוואַקסן אין דעם פרעכטיקן סעוילייע זיך אקלימאַטזירן אין פרימיטיוון קאס־מיליע.

מלא, זיין ענערגישן פערצן־יאָריקן אַלאַזאַר וועט געוויס געפּעלן ווערן די גראָבע ריטערלעכע וועלט. אָבער וואָס וועט זיין מיט זיין רעכיא, מיט זיין מיינער רחל?

צארט, מיט מילדער זאָרג קוקט ער, ווי זי רייט לעבן אים. זי האָט געריפן לויטן מנהג — אין מטענער־קליידונג. יינגלש זיצט זי אין זאָמל, א ביסל אומגעשיקט, קאנטיק אָבער דרייסט און קינדעריש, די שטאלמע האלט קוים איין אירע געדריכטע שווארצע האָר. מיט אירע גרויסע גרוי־בלוייע אויגן באַמטראכט זי מענמשן און הייזער אין דער שטאָט, וואָס ווערט איצט איר היימלאַנד.

יהודה האָט געוויסט, אז זי וועט נישט שאַנעווען קיין מי צו מאַכן
 מאַלעדאָ פאר איר היימלאַנד. ווי נאָר ער איז געקומען קיין סעווליע האָט
 ער איר אויפגעקלערט, וואָס עס פרייבט אים פונדאָנען. מיט איר דער
 זיבעציגיאָריקער האָט ער אזוי אָפּגהאַרציק גערעדט, פונקט ווי מיט א
 מענטש אין זיינע יאָרן און זיין דערפארונג. ער האָט געשפירט, אז זיין
 רחל, וועלכע איז צייטמוזיז געווען זייער קינדעריש, האָט דאָך אים גוט
 פארשטאַנען. זי האָט געהערט צו אים, און אין דעם דאָזיקן געשפרעך
 האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז זי איז אן אמתע איבן עזרא: מוזיק, קלוג,
 שרעקט זיך נישט פאר קיינע שום ענדערונגען, פול מיט געפילן און פאנ-
 מאַזיע.

אַבער צי וועט זי זיך צופאַסן צו די דאָזיקע קריסען און זעלנער?
 צי וועט זי אין דעם נאָקעמן, קאַלמן מאַלעדאָ נישט בענקען נאָך איר
 סעווליע? דאָרט האָט זי יעדער ליב געהאַט. נישט בלויז אירע חברמעס
 אין איר עלטער, נאָר אַפילו הויכע לייט פון עמירס סביבה, געלערנטע,
 קלוגע דיפלאָמאַטן, דיכטער, קינסטלער האָבן ממש געטוואָלן פון די
 גאיווע מערקווירדיקע פּהאָן און באַמערקונגען פון דעם דאָזיקן אונטער-
 וואַקסנדיקן קינד, רחל.

פונקט ווי אין די אַמאָליקע יאָרן זענען זיי איצט אין מאַלעדאָ, אין
 שלאָס דע-קאָסטראָ, וועלכער וועט פון איצט אָן ווערן ווידער דער שלאָס
 פון איבן עזרא.

יהודה איז געווען שמאַרק איבערראשט, קינדליק אין וואָס זיינע
 באהאוונגע מיט העלפער האָבן אין אזא קורצער צייט פארוואנדלט דאָס
 דאָזיקע וויסטע הויז. די שטיינערנע פּאַדלאָגע, וואָס האָט פריער ביי יערן
 שרינו און פריט געקלונגען איז איצט געווען באַדעקט מיט ווייכע. דיקע
 מעפּיכער. לעגנאויס די ווענט זענען געווען אויסגעשמעלט סאַפעס מיט
 באַקוועמע וואַלקעס און קישנס. פארשידענע רוימע, בלויז און גילדענע
 פרעסקו האָבן באַצירט די ווענט. אַראַבישע און העברעיִשע אויפּשריפטן,
 געוועבט אין קינסטלערישע אַרגאַמענטן האָבן דאָ און דאָרט געקוויקט דאָס
 אויג. קליינע פּאַנאָנען, דורך א קלוגע צוגעמחאכטן דערן-סיסמעס, האָבן
 אָפּגעפרישט די לופט. עס איז געווען אַ באַזונדער צימער פאר יהודהס
 ביכער. א סך זענען געלעגן אויף טישן, באַצירט מיט קינסטלערישע
 פאַרביקע איניציאַלן מיט אויפּשריפטן אויף די רוקנס.

און אָט איז דער פּאַמראָ דער הויף, אין וועלכן ער האָט דענסטמאַל
 אָנגענומען דעם וויכטיקן באַשלוס, אין אָט די פּאַנאָנען, אויף וועמענס

ראגדן ער איז געזעסן. שטיק, ריטמיש שפריצט דאָס וואַסער אַרויף און אַהאַפּ, פּונקט, ווי ער האָט זיך דאַן פּאַרגעשטעלט. די געדיכטע טונקעלע בלעמער פּון די ביימער האָבן פּאַרטיפּט די שטיקלייט. דורך די בלעמער האָבן אַרויסגעקוקט העל-געלבלעכע פּאַמערנאָן און מאַט-געלע צימרינען. אַרומגעשניטן זענען געווען די ביימער. אויסגעריש געפינקלט האָבן די גלייכע בונטע בלומען-בייטן, און אומעמום האָט געפּלאָסן קוויקנדיק וואַסער.

האַניאָ רחל האָט מיט אַלע אַנדערע באַמראַכט דאָס נייע הויז דורכדרינגלעך, אויפּמערקזאָם, שווינגנדיק, אָבער טיף אין האַרצן צופּרידן. זי האָט זיך איינגעאַרדנט אין צוויי צימערן, וועלכע זענען פּאַר איר באַ-שטימט געוואָרן. זי האָט אויסגעטאָן די ענגע מענער-קליידער און אָנגע-הויבן אָפּצווייניקן דעם שטויב און אָפּווישן דעם שווייס נאָך דער לאַנגער נסיעה.

לעבן איר שלאָף-צימער איז געווען אַ באַד-צימער. אינעם באַדן, אונטער וועלכן עס האָט געפּלאָסן דאָס וואַסער, איז געווען איינגעאַרדנט אַ טיפּער באַסיין מיט רערן פּאַר וואַרעם און קאַלט וואַסער. באַדינט פּון איר יאָם סאַאָד איז פּון איר דינסט פּאַטימאַ האָט זיך רחל געבאַדן. זי איז צופּרידן געלעגן אינעם וואַרעמען וואַסער און מיט אַ האַלבן אויער זיך צוגעהערט צו דער פּלוידעריי פּון דער אַם און דער דינסט. אָבער באַלד הערט זי אויף זיי צו הערן, ווערט פּאַרזינקען אין אירע וואַנדערנדיקע געדאַנקען.

אַלץ איז דאָ געווען ווי אין סעוויליע, אַפּילו די וואַנע, אין וועלכער זי איז געלעגן, אָבער זי אַליין איז שוין מער נישט געווען רעכוא, נאָך דאַניא האַסעל.

געפיגענדיק זיך בעת איר נסיעה אונטער כּסדרדיקע נייע אייגנדרוקן, האָט זי נישט געקאָנט קאָנציענטרירן אירע געדאַנקען אויף דעם, וואָס עס קומט פּאַר. אָבער איצט, אַז זי איז שוין אָנגעקומען אויפן אָרט און רואיט געלעגן אין דער וואַרעמער וואַנע, האָט זי צום ערשטן מאַל מיט אַלע אירע חושים דערשפּירט די פּאַרגעקומענע ענדערונג. ווען זי וואַלט נאָך געווען אין סעוויליע, וואַלט זי אַוועקגעלאָפּן צו איר חבּרמע לאַילאַ, כדי מיט איר זיך דורכצושמועסן. לאַילאַ איז געווען אַן אומוויסנדיק מיידל. זי האָט גאָרנישט פּאַרשטאַנען און מיט קיין זאך נישט געקאָנט העלפּן, אָבער זי איז דאָך געווען אירם אַ חבּרמע. דאָ האָט זי נישט געהאַט קיין שום חבּרמעס. אַלע מענטשן און אַלץ אַרום איר איז געווען פרעמד. דאָ

איז גישט געווען קיין אזכאר-מעמשעט; דאָ הערפּ מען גישט פון דעם
 אזכאר-מעמשעט די שמים פונעם מועדון*), וואָס דערמאָנט אָך דער
 צייט פון וואַשן און פון תפילה, וועמענס קול היילט ווי אַלע אַנדערע,
 אָבער זי איז צו אים געווען צוגעווינט. דאָ איז נישטאָ קיין באַמײַב, וואָס
 זאָל איר דעהקלערן די אומפארשטענדלעכע שמעלן פון קאַראַן. זי וועט
 מוזן דערן מיט אַ האַרמץ קאַמישן לשון, און ארום איר וועלן זיך געפינען
 מעגשן מיט גראַבע שטימען, פרעכע מאַניערן און רויע געדאַנקען —
 קאסיפּיליער, קריסמן, באַהבאַרן.

זי איז געווען גליקלעך אין דעם ליכטיקן ווונדערלעכן סעווליע. איר
 פאַמער איז געווען צווישן די ערשטע אין שמאַט. און ווייל זי איז געווען
 זיינס אַ טאָכטער, האָבן זי אַלע ליב געהאַט. ווי וועט זי זיך דאָ פילן? צי
 וועלן די דאָזיקע קריסמן פאַרשטיין סאַראַ גרויסער מאַן איר פאַמער איז?
 צי וועלן זיי זיין מבנינים אויף איר, אויף איר וועזן, אויף אירע מאַניערן?
 צי וועט זי אין זייערע אויגן גישט אויסקוקן פונקט אזוי פרעמד, ווי די
 קריסמן אין אירע אויגן?

און איצט איז צוגעקומען נאָך אַ גרעסערע ניים: איצט איז זי פאַר
 דער גאַנצער וועלט אַ יידיש קינד.

זי איז אויסגעוואַקסן אין מוסולמענישן גלויבן. אָבער ווען זי איז
 נאָך געווען אַ קליין מיידעלע — האָט האָט פאַסירט גלייך נאָך דער מאַ-
 מעס טויט, ווען זי איז אַלט געווען ביי פּינף יאָר, — האָט דער מאַמע זי
 אָפּגערופן אין אַ זייט און שטייל אויפן אויער איר פאַרמרויט, אַז זי גע-
 הערט צו דער יידישער משפּחה אויבן עזרא און אז דאָס איז אַ גרויסער
 סוד, וועגן וועלכן זי טאָר קיינעם גישט דערציילן. שפעטער, ווען זי איז
 עלטער געוואָרן, האָט ער איר אַנטפלעקט, אַז אַחוץ דעם, וואָס ער איז
 אַ מוסולמענער, איז ער נאָך אַ ייד, וואָן ער האָט איר דערציילט וועגן דער
 תורה און יידישע מנהגים. דאָך האָט ער איר גישט באַפוילן צו פירן זיך
 לויט די דאָזיקע מנהגים. און ווען זי האָט איינגעזאָל צופעליק אַ פרעג גע-
 טאָן, אין וואָס זי זאָל גלויבן און וואָס זאָל זי טאָן, האָט ער איר פּריינדלעך
 אָפּגענטפּערט, אַז דאָס איז גישט קיין צוואַנג-זאַר, און אַז זי וועט אויס-
 וואַקסן וועט זי אַליין אַנטשיידן, צי זאָל זי אויף זיך געמען די גרויסע,

*) אַ מוסולמענישער שמש, וואָס רופט פון דער הייד פון מעמשעט-טורעם
 צו תפילה.

מיילווייז געפערלעכע פארפליכטונג צו האַלפן אין געהיים די "רישע רעליגיאָ".

דעם טאַמנס עצה האָט זי אויסגעפילט מיט שמאַלץ.

איינמאָל, ווען זי האָט זיך שוין מער נישט געקאָנט איינהאַלטן, האָט זי קעגן איר ווילן אָנפארטרונט איר חברטע לאילא, אז זי שטאַמט פון דער משפחה איבן עזרא. לאילא האָט גאַנץ פשוט געענטפערט, אז זי האָט עס געוויסט אין גאָר א רגע שווייגן האָט זי צוגעגעבן: „ארעם קינד!“ רחל האָט שוין מער קיינמאָל נישט גערעדט מיט לאילאן וועגן דעם דאָזיקן סוד. אָבער ווען זיי האָבן זיך באַגעגנט צום לעצטן מאָל, האָט לאילא געוויינט מיט ביטערע טרערן און געזאָגט: „איך האָב שמענדיק געטראכט, אז אַזויגס וועט פאַסירן“.

אָט די דאָזיקע גאַרישע רחמנות, וואָס זי האָט אַרויסגערופן ביי לאַי לאַן, האָט איר געשטויסן מער צו דערמיסן זיך, ווער זענען עס אַזויגע די יידן צו וועלכע זי און איר פאָטער געהערן. די מוסולמענער האָבן זיי באַצייכנט מיטן נאָמען „עם הספר“. אַלואַ, זי מוז זיך מיטן דאָזיקן ספר באַקענען.

זי האָט זיך געוועגדעט צו מוסא איבן דאָאיר, צום פעטער מוסא, וועלכער האָט געלעבט אין איר טאַמנס הויז, געווען זייער געלערנט און געקענט א סך לשונות, ער זאָל זי לערנען העברעיש. וס'איז איר זייער לייכט אָנגעקומען דאָס לערנען און אינגיכן האָט זי זיך אויסגעלערנט לייענען דעם תנ"ך.

פון אירע פריסטע יאָרן האָט זי געהאַט א נייגונג צום פעטער מוסא, אָבער אין די לערנשעהן האָט זי אים ערשט גוט דערקענט. דער דאָזיקער נאָענטסטער פריינד פון איר פאָטער איז געווען א הויכער, דאָרער מאַן, עלטער פון איר טאַמנ. מיינמאָל האָט ער אויסגעזען גאָר אַלט און מיינמאָל זייער יונג. אינמיטן פון זיין אויסגעמאָגערט פנים האָט אַרויסגעקוקט אַ פליישיקע שמאַרק-אויסגעבויגענע גאַז, איבער וועלכער עס האָבן געלויכטן גרויסע, שיינע אויגן, וועלכע האָבן געקאָנט אַרײַנגרינגען מיך אין דער נשמה. ער האָט זייער פיל איבערגעלעבט. דער פאָטער האָט געזאָגט, אז ער האָט פארן פרייז פון גרויסע ליידין אויסגעקעמפט זיין אומגעהויערן וויסן און די פרייהייט פון גייסט. אָבער מוסא האָט דערפון נישט גערעדט. מיינמאָל האָט ער דעהצײלט דער קליינער רחל פון ווייטע לעגער און פון מערקווירדיקע מענטשן, און דאָס האָט איר מער אָנגערעגנט, ווי אַלע לעגענדעס און מעשהלעד, וואָס רחל האָט ווען עס איז געהערט אָדער

געלייענעם. דאָ איז פאר איר געזעסן איר פריינד און פעטער מוסא, וועלכע
כער האָט עס אלץ אַליין איבערגעלעבט.

מוסא איז געווען א מוסולמענער און האָט אָפּגעהיט אַלע מנהגים,
אַבער שוואַך איז געווען זיין גלויבן; ער האָט נישט געקאָנט פארברענגן
זיינע ספּקות אין אַלין, וואָס איז נישט וויסנשאַפט. איינמאָל, ווען ער האָט
מיט איר געלייענט ישעיה הנביא, האָט ער געזאָגט:

— דאָס איז געווען א גרויסער דיכטער, אפשר גרעסער פון דעם
נביא מאַכמעד און פון דעם קריסטלעכן נביא.

דאָס האָט זי איבערראַשט. זי, וואָס איז געווען אַנגעהערדיק צו מאַכע
מערס גלויבן, צי מעג זי בכלל אַרטיינקוקן אין תנ"ך? ווי אַלע מוסולמענע
גער האָט זי יעדן טאָג געלייענט די ערשמע ס ו ר ע פון קאָראַן, ווו
איז לעצטן, זיבעטן פּסוק שטייט געשריבן: „זאָל דער אללאַה דערווייטערן
זיינע גלויביקע פון וועג פון די יעניקע אויף וועלכע ער איז אין גרימציאָרן.“

און איר פריינד דער כ א פ י ב פון דעם אזכאַר-מעטשעט האָט איר
דערקלערט, אז די דאָזיקע מענטשן אויף וועלכע דער אללאַה איז אין
גרימציאָרן, מיינט מען די יידן, און אַלס סימן, אַז דער אללאַה איז אויף זיי
אין גרימציאָרן באַווייזט דאָס אומגליק, וואָס ער האָט אויף זיי אָנגעשיקט.
צי גייט זי נישט אויף א פאלשן וועג, ווען זי לייגעט דעם תנ"ך? זי האָט
זיך געמאַכט האַרץ און געפרעגט וועגן דעם איר פעטער מוסא. ער האָט
פריינדלעך א אָנגע צייט אויף איר געקוקט און געענטפּערט אן לויט זיין
מיינונג אז דער אללאַה געוויס נישט אין כעס אויף די איבן עזראַם.

דאָס האָט החלען באַרוואַיקט. יעדער איינער זעט דאָך באַשיינפערלעך,
אז דער אללאַה האָט זיך באַצויגן מיט גרויס חסד צו איר טאַטן. נישט
כלוין חכמה און א גרויס האַרץ האָט ער אים געגעבן, גאָר האָט אים אויך
באַשאַנקען מיט גחלות און רום.

רחל האָט ליב געהאַט איר פאַטער. אין אים האָט זי געזען די פאַר-
קערפערונג פון אַלע העלדן פון די פאַרביקע לעגענדעס און דערציילונגען,
וועלכע זי האָט אַזוי גערן געהערט, וועגן חשובע הערשער, קלוגע וויזירן,
געלערנטע דאָקטוירים, הויף-לייט און כישוף-מאַכער און אויך וועגן
יונגעלייט, וואָס ברענגען אויס ליבע און צו וועמען די פרויען זיך רייסן.
הוי אַלעמען איז אויף איר פאַטער געהאַנגען א גרויסער געפערלעכער
סוד: ער איז אן איבן עזראַם.

פון אַלע אירע איבערלעבונגען האָט זיך צום טיפּסטן איינגעקריצט
אין איר האַרצן דער פאַרנעפּלמער, שמוּלער געשפּרעך, אין וועלכן דער

מאמע האָט אַנטפלעקט פאר זיין קינד דעם סוד, אָז ער געהערט צו די
איבן עזראס. אָבער שפעטער האָבן מער וויכטיקע רייד געשמעלט אין
שאַטן דעם דאָזיקן געשפרעד. אָט, געמלעד, ווען איר פאָטער האָט זיך
צוריקגעקערט פון זיין לאַנגער נסיעה קיין צפונדיקן ספרד, פונעם
קריסטלעכן שפּאַניע, האָט ער זי אָפּגעפירט אין א זייט און ווי דעמלט
איר דערציילט וועגן די סכנות, וואָס די געהיימע יידן פון סעויליע דראָט
אין פאל ווען די הייליקע מלחמה וועט אויסברעכן, און דאן מיט א טאָן
פון א מעשה-דערציילער, כמעט מיט שפּאַס פאָרגעזעצט: „און דאָ, איר
גלויביקע, הייבט זיך אָן די געשיכטע פון דריטן ברודער, וועלכער איז פון
א העלן זיכערן טאָג אַוועק אין דער מאַט-גאַלדענער דעמערונג פון הייל.“
דחל האָט תיכף פאַרשטאַנען וואָס ער מיינט. זי האָט מיט אַ טאָן ווי די
צהרער פון די מעשהלעד, געפרעגט: „און וואָס האָט פאַסירט מיט
דעם דאָזיקן מאַן?“ אָט, כּדי דאָס זיך צו דערוויסן, — האָט דער פאָטער
אָפּגעגומפערט, — וועל איר גיין אין דער ביהשמותדיקער הייל. נישט
אַרפּאָפּגענדיק פון איר זיין צאַרמן בליק, און אָפּוואַרמנדיק א ווילע,
כדי זי לאָזן קומען צו זיך פון דעם אַלעם, וואָס ער האָט איר אקאַרשט
אַנטפלעקט, האָט ער ווייטער גערעדט: „ווען דו ביסט נאָך א קינד
געווען, מיין טאָכטער, האָב איר דיר געזאָגט, אז דו וועסט מוזן מאַכן
דעם אויסוואַל. אָט איצט האַנדלט זיך טאַקע וועגן דעם. איר רעד דיר
נישט אָפּ און איר רעד דיר נישט צו. דאָ זענען פאַראַן א סך מאַנצבילן,
יונגע, קלוגע, געלערנטע, זייער שיינע, וועלכע וועלן זיין גליקלעך דיר צו
האַבן פאר א ווייב. און אויב דו ביסט מסכים, וועל איר דיר געבן אַזאַ
איינעם און מיט דיין גוף וועסטו זיך נישט האָבן וואָס צו שעמען. באַרעכן
זיך גוט. און אין א וואך אַרום וועל איר דיר פרעגן, וואָס דו האָסט באַ-
שלאָסן. זי האָט אָבער גלייך געענטפערט: „זאָל מיין טאטע אַזוי גוט זיין
און נאָך היינט מיר פרעגן, שוין איצט.“ „אַזאַ, פּרעג איר דיר איצט“,
האָט דער פאָטער געענטפערט און זי האָט געזאָגט: „וואָס מיין טאטע
טוט, איז גוט, און ווי ער וועט באַשליסן, וועל איר אויך באַשליסן.“
ס'איז אים וואָרעם געוואָרן אויפן האַרצן פון דעם, וואָס זי שפירט
זיך אַזוי אינערלעך פאַרבונדן מיט אים און זיין פנים האָט געשיינט פון
פרייד.

דעמלט האָט ער איר דערציילט וועגן די געשעענישן אין דער יידיש-
שער וועלט. שמענדיק האָבן זיי געפירט א געפערלעך לעבן, אויך איצט
ווערן זיי באַדהאַט סיי מצד די מוסולמענער, סיי מצד די קריסטן, ווייל

גאָט האָט געשטעלט פאר א נסיון זיין איינציק אויסדערוויילט פאָלק. אבער פון צווישן דעם האָזיקן אויסדערוויילטן און פיל געפרוּוּטן פאָלק האָט גאָט אויסדערוויילט איין גליר — די משפּחה איבן עזרא. און אויף איינעם פון די האָזיקע איבן עזראס האָט גאָט אַרויפגעלייגט א שליחות. ער האָט געהערט גאָטס קול און אָפּגעענטפּערט: „דאָ בין איד!“ און האָט דער זעלבער האָט זיך ביז אהער געהאַלטן אין דער זייט פון דער ייִדישער וועלט, וכוּ ער זיך איצט אַנטפלעקן און שמעלן זיך אין דער מיט.

דאָס יוֹאָס דער פאָטער האָט אויפגעפנט פאר איר דאָס האַרץ און איר אָנפארטרויט אַלץ, פונקט ווי זי האָט אים אַלץ אָנפארטרויט — האָט זיי ביידן צוגוּפּגעאַסן אין איין וועג.

אַנגעקומען איצט אויף א באַשטימטן אָרט און ליגנדיק רואים אין דער וואַרעמער וואַנע, הערט זי אין זיך ווירער זיינע ווערטער. באמת, אין די האָזיקע ווערטער האָבן שטיל געקלונגען די ביטערע טרערן פון איר חברטע לאילא. אבער לאילא איז געווען א קליין מיידל, וואָס האָט גאָר נישט געוואוסט און גאָרנישט פארשטאַנען, אָבער זי איז געווען דאָנקבאַר דעם גורל, וואָס האָט זי געמאַכט פאר איבן עזרא און זי איז געווען גליק־לעד און פול מיט דערווארטונג.

זיך אויפגעכאַפט פון אירע טרוימען האָט זי ווידער דעהערט די פלאַפּלעריי פון איר ליבער גאָרנישט אַלסער אַם סאָר און פון דער פאר־פראצעוועמער פאטימא. ביידע פרויען זענען געלאָפּן אַהער און אַהין פון באַד־צימער אין שלאָף־צימער און צוריק און האָבן זיך נישט געקאָנט קיין אָרט געפינען אין די גייע צימערן. החלען זעט עס אויס קאָמיש, זי איז דאָך געווען קינדיש און גאָריש.

זי האָט זיך אויפגעשטעלט. זיך באַמראַכט פון אַלע זייטן. אָט האָט דאָזיקע נאָקעטע, האַלב־פאַהרברויגטע מיידל, באַגאַסן מיט וואַסער אין שוין מער נישט רעכיא, גאָר דאָגיאַ ראַקעל איבן עזרא. מיט א שמויכל אויפן פנים פרעגט זי האַסטיק די אַלמע: „האָב איד זיך געענדערט, בין איד געוואָרן אן אנדערע? זאָג שנעל!“ און היות די אַלמע האָט נישט גלייך פארשטאַנען, וואָס זי מיינט, האָט זי מיטן זעלבן שמויכל צו איר צוגע־שטאַנען: „איד בין דאָך איצט אַ קאסטילעדין, אַ טאָלעדאָרין, אַ ייִדיש־קע!“ אַ צעטומלמע האָט די אַם געפלאַפּלט מיט איר הויכער שטימ: „געט נישט אויף זיך קיין זיגד, רעכיא, מיינ שוואַרצאַפּל פון אויג, מיינ מעכ־טערל, דו רעכ־גלוּביקע. דו גלויבסט דאָך אין דעם גביא!“ מיט אַ שמויכל האָט רחל מיפּזיניק אָפּגעענטפּערט: „איד שווער ביי דער באַרד

פונעם נביא, אז דאָ אין מאַלעדאָ ווייס איך אַליין נישט, ווי ווייט איך גלויב אינעם נביא. די אַלטע האָט מיט גרויס שרעק זיך צוריקגעצויגן: „זאָל דער אַללאה פאַרהויבן דיין צונג, רעכיא, מיין מאַכטער, מאַך נישט אַזעלכע שפּאַסן.“ דערויף האָט רחל געענטפערט: „איצט וועסטו מיך רופן רחל! דו וועסט מיך ענדלעך רופן רחל, רחל, רחל, חזר עם איבער!“ און זי האָט זיך אַרײַנגעשליידערט אין דער וואַנע, באַשפּריצנדיק די אַלטע אים.

ווען יהודה האָט זיך געמאַלדן אין קעניגלעכן שלאָס, האָט אים דאָן אלפּאַנסאָ תיכף אויפגענומען.

„גו, — האָט ער געפרעגט מיט מרוקענער העפלעכקייט, וואָס האָסטו אויפגעמאַן, מיין עסקריוואנא?“

יהודה האָט אָפּגעעבן א באַריכט. עס זענען בייגעווען זיינע פינאַנץ־סיסטן, זיינע יוריסטן, וועלכע האָבן רעווידירט און דערגאַנצט אַלע שטייערן און צאָלונגען. אין עמלעכע וואָכן וועט ער אָנגעבן גענויע ציפערן, הונדערט און דרייסיק פאַכלייט זענען צוגויפגערופן געוואָרן, ס'רוב פון די מוסולמענישע געביטן און אויך פון פראַוואַנס, פון איטאַליע, אַפילו פון ענגלאַנד, כדי צו פאַרבעסערן די לאַנדווירטשאַפט, די באַרג־אינדוסטריע, די האַנטווערקעריי און די וועגן. יהודה האָט זיך געשטיצט אויף ציפערן, וואָס ער האָט געלייענט פון זכרון.

ס'האָט אויסגעוויזן, אז דער קעניג הערט מיט בימול. ווען יהודה האָט פאַרענדיקט ער געפרעגט:

— צי איז נישט צווישן אונדז געווען קיין רייד וועגן נייע פערד־פערמעס, וואָס רוי האָסטו מיר פאַרשפראַכן איינצואַרדענען? וועגן דעם האָסטו אין דיין באַריכט נישט דערמאָנט. דו האָסטו אויך צוגעזאָגט אַוועקצושטעלן גאָלדשמיד־וואַרשמאַטן, וועלכע וועלן אויסקלאַפן גאָלדענע מטבעות. האָסטו עפעס אויפגעמאַן אין דער דאָזיקער ריכטונג?

אין זיינע פילצאָליקע באַריכטן האָט יהודה גאָר איינאיינציג מאל דערמאָנט וועגן דער אויסבעסערונג פון דער פערד־צוכט און וועגן אייגן אַרדענען גאָלדשמיד־וואַרשמאַטן. אים האָט געהידושט דאָן אלפּאַנסאָס גוטער זכרון.

— מיט גאָטס און מיט דיין הילף הער קעניג, — האָט ער געענט־פערט, — וועט אפשר מעגלעך זיין אין א וועלכע עס איז הונדערט הרשים אַנצוואַנגן דאָס, וואָס עס איז אין הונדערט יאָר פאַרנאכלעסיקט געוואָרן.

דאָס וואָס עס איז אויפגעטאָן געוואָרן אין דריי חדשים, איז נישט קיין שלעכטע התחלה.

— עפעס איז טאָקע אויפגעטאָן געוואָרן, — האָט דער קעניג מודה געווען, — אָבער איך בין נישט געאיכט אין דער קונסט פון וואַרטן. איך זאָג דיר גאַנץ אָפּ, דאָן יהודה, אַז מיר האָבט זיך, אַז דער שאָרן פון דיין אַהבעט וועט זיין פיל גרעסער ווי די נוצן. מיינע באַראַגען, צי זיי האָבן געוואָלט, צי זיי האָבן נישט געוואָלט, צי זיי האָבן עס געטאָן מיט געוויסע אויסרויזן אָבער פריער האָבן זיי דאָך געצאָלט קריגס־שטייערן, וועלכע זענען געווען, ווי מען האָט מיר רעפערירט, דער עיקר פון די מלכּה־הכנסות. אָבער איצט, זינט דו ביסט געוואָרן מיין עסקריוואַנאָ פאַררופן זיי זיך אויפן דויערהאַפּטן שלום, וואָס האָט זיך פאַר אונדז געעפנט, און צאָלן נישט מער.

יהודה האָט שטאַרק פאַרדראָסן, וואָס דער קעניג איז געווען אומ־דאַנקבאַר פאַר זיינע דערגרייכונגען און אים געמאַכט ווייט־גענדיקע פאַרוורפן; ער האָט זייער באַדויערט, וואָס די קעניגין לעאַנאַר איז צוריקגעפאַרן קיין בורגאס. איר מונטערע ליכטיקע אָנזעזונגהייט וואָלט דעם שמועס צוגעגעבן א מער פריינדלעכן טאָן. אָבער ער האָט פאַרביסן די ציין און אָפּגעענטפערט מיט א טאָן פון יראת־הכבודיקער איראָניע:

— אין דער הינזיכט זענען דיין גראַנדן געגליבן צו דייןע נישט־פריווילעגירטע אונטערטאנען. ווען מען דאַרף געבן געלט ווענדן זיי אָן פאַרשירענע תירוצים. די אַרגומענטן פון דייןע באַראַגען האָבן נישט קיין ממשות און מיינע געשיקטע שטייער־באַצאָממע האָבן די בעסטע מאַטעריאלן אויף אָפּצוואַהפן זייערע טענות. כלועל דיד דעריבער מיט סיפער הכנעה בעמן זאָלסט אונטערשרייבן אן אויפפאַרערונגעס־בריוו צו דייןע ריקאָס־האַמברעס, *) וואָס שטיצן זיך אויף די דאָזיקע מאַטעריאלן.

הגם דער קעניג איז געווען שטאַרק פאַחבימערט אויף דער אימ־פאַרשעמטקייט און גאוונה פון זיינע גראַנדן, האָט אים דאָך פאַרדראָסן, וואָס דער דאָזיקער ייד רערט וועגן זיי אַן שום ררד־אַרץ. עס האָט אים פאַהרראָסן, וואָס ער נייטיקט זיך אין דעם דאָזיקן ייד. ער האָט זיך אָפּגערופן:

— דו האָסט מיר מיט די דאָזיקע פאַרשאַלטיגע אַכט יאָר וואָפּט־

*) רייכע לויט.

שמי'לשמאנד געפענעמט. איצט מוז איד אָנקומען צו דער הילף פון
הענדלער און פארשידענע שרייבערישע קונצן.

יהודה האָט זיך געצאמט.

— אויף דיינע באַראַמונגען, — האָט יהודה געענטפערט, — האָט
מען דעמלט פעסטגעשמעלט, אַז דו נייטיקסט זיך אין אַ לאַנגן שלום,
פוקנט ווי עס נייטיקט זיך אין דעם דער עמיר פון סעוויליאַ. די לאַנד-
ווירטשאַפט און האַנמווערקעריי איז פאַרוואַרלאָזט. די באַראַנגען דריקן
דיינע בירגער און פויערים. דו מוזט האָבן אַ לענגערע צייט פון שלום כדי
דאָס אַלץ צו ענדערן.

— יאָ, — האָט אַלפֿאַנסאָ געזאָגט מיט פאַרבימערונג, — איד מוז
דעם קריג מיט די אומגלויביקע איבערלאָזן פאַר אַנדערע און דו וועסט
אַרבעטן און מאַכן געשעפט.

— עס האַנדלט זיך נישט וועגן געזעפט, הער קעניג, — האָט
יהודה געדולדיק אויפגעוויזן, — דיינע באַראַנגען האָבן באַקומען הוצפּה
הוקא דערפאַר, ווייל אין מלחמה צייט נייטיקסטו זיך אין זיי, דעריבער
דאַרפסטו זיי דערמאָנען, אז דו ביסט קעניג.

אַלפֿאַנסאָ איז צוגעגאַנגען זייער נאָענט צו יהודה, אים אָנגעקוקט
מיט זיינע גרויע אויגן, וואָס האָבן געלויכטן אים גלייך אין פנים אַרײַן.
— סאַראַ קרומע וועגן האָסטו דיר אויסגעקליבן, מיין כיטערער הער
עסקריוואַנא, כדי דו זאל געלפן מיט פּראָצענטער אַרויסצושלעפּן פון מײַנע
באַראַנגען?

יהודה האָט זיך נישט אונטערגעגעבן.

— איד האָב אַ סך קרעדיט, הער קעניג, — האָט ער געזאָגט, —
און אויך פיל צייט. דעריבער קאָן איד דוין קעניגלעכער מאיעסטעט לײען
אַ סך געלט. און איד האָב נישט קײן שום מורא, אויב עס וועט אַפילו
אויסקומען צו וואַרפן זייער לאַנג אויף חזרה. אויף אַזעלכע פּרינציפּן איז
באַזירט מיין פּלאַן. מיר וועלן פון דיינע גראַנדן פאַרלאַנגען, זיי זאָלן אין
פּרינציפּ אָנערקענען דײַן שײער־רעכט, אָבער קײן שנעלע צאָלונג וועלן
מיר פון זיי נישט פּאָדערן. זייערע צאָלונגען וועלן מיר אַפּלייגן און ווידער
אַמאָל אַפּלייגן. אָבער מיר וועלן פון זיי פּאָדערן זיי זאָלן אונדז אַנטקעגן-
קומען מיט קליינע הנחות. מיר וועלן פּאָדערן זיי זאָלן געבן זייערע שמעט
און דערפער (Fueros*) — רעכט, פּריווילעגיעס, וועלכע וועלן

(*) פּרײער האַנדל.

די דאָזיקע באַוווינטע ערטער גאר אנטיין א געוויסע אימפּהענגיקייט. מיר וועלן זיך באַמערקן, אַז וואָס מער שבעט און דערפער זאָלן אַרויסגען דיין ווערן פון די הענט פון דיין באַראַגען, און בלויז דיר זאָלן זיי האַרן און נאָר פאַר דיר זיין פאַראַנטוואָרטלעך. דייןע בירגער וועלן זאָלן שטייער גערנער און פּונקטלעכער, ווי דייןע באַראַגען, און די שטייערן וועלן זיך פאַרגרעסערן. אין דער אַרבעט פון דייןע פּויערים און באַלמעלאַכעס אין דעם האַמל אין די שטעט, — אין דעם שטעט דיין כוח, דער קעניג. זיב זיי מער רעכט, און די מאַכט פון דייןע ווידערשפּעניקע גראַדן וועט פאַרקלענערט ווערן.

אַלמאַנסאָ אין געווען צו קלוג, נישט צו פאַרשטיין, אז דאָס איז גע- ווען דער איינציקער ווידקאָמער וועג, כדי צוצוברעכן די אומפאַרשעממע באַראַגען. אויך אין אַנדערע קרויסלעכע קעניגרייכן פון שפּאַניע: אין אַראַגאָן נאַוואַראַ, לעאָן האָט מען געפרוּווט בירגער און פּויערים אַז- בערשטיצן קעגן די גראַדן. אָבער דאָס איז געמאָן געוואָרן אויף א פאַרויכטיקן אופן. אַלע קעניגן האָבן אַליין אָנגעהערט צו די גראַדן אין נישט צום חמוץ; זיי זענען אַלע געווען ריטער, זיי האָבן אַפילו אין האַרצן נישט געוואָלט צולאָזן דעם געדאַנק זיך צו פאַרכינדן מיטן ערב-רב קעגן די גראַדן. קיינער האָט ביז איצט נישט געהאַט די דרייסקייט אים אָפן צו מאַכן אַזא פאַרשלאָג. אָט דער דאָזיקער פּרעמדער, וואָס האָט נישט קיין שום באַגריף וועגן ריטערטום און איידעלע מאַניערן, האָט זיך נישט געקווענקלט אַרויסצוגיין מיט אַזא פאַרשלאָג. דער אופן פון זיין רעדן איז געווען געמיין און געמיין זענען אויך געווען זיינע פאַרשלאָגן. אַלמאַנסאָ איז אים דאַנקבאַר געווען און גלייכצייטיק געהאַסט.

— צו גלויבסטו באַמת, — האָט דער קעניג געשפּאַסט, — אַז מיט דיין שרייבער און פלאַפּלעריי וועט דיר געלינגען צו צווינגען אַזעלכע באַראַגען, ווי נגייע אַדער אַרענאָס אָפּצוואַגן זיך פון זייערע שבעט און פּויערים? מיינע באַראַגען זענען ריטער, די כּוטרעץ, נישט קיין סוחרים און אַרוואַקאָמן.

ווידעראַמאָל האָט יהודה אַראַפּגעשלונגען די באַליידיקונג.

— די דאָזיקע ריטער דייןע, — האָט יהודה געענטפּערט, — וועלן זיך מוזן אויסלערנען פאַרשטיין, אַז רעכט, געזעץ און אָפּמאַך זענען פּונקט אַזוי שפּאַרק און נאָכדריק, ווי זייערע שלעסער און שווערן. איך האָף, אַז איך קאָן זיי דאָס אויסלערנען, אייב איך וועל האָבן די נגעדיקע מיט- הילף פון דיין מאַיעסטעט.

דער קעניג האָט זיך געווערט קעגן דעם אייגנרוק, וואָס האָן יהודהס
רואיקייט און זיכערקייט האָבן אויף אים געמאַכט. ער האָט עקשנותדיק
געזאָגט:

— לאַמיר אָננעמען, אַז זיי וועלן געבן אַ געוויסן שמוציקן ווינקל
מאַרק-פרייהייט. אָבער שטייערן וועלן זיי מיר נישט צאָלן. דאָס זאָג איד
דיר זיכער. און זיי זענען גערעכט. אין פרידנס-צייטן דאַרפן זיי קיין שום
שטייערן נישט צאָלן, — אזוי האָב איד געשווירן, אונטערגעשריבן און גע-
חתמעט, בעת זיי האָבן מיר געמאַכט פאַר אַ קעניג, „יא על העי“* און
איצט וועט, אַדאַנק דיין חכמה, לאַנגע יאָרן נישט זיין קיין מלחמה. דע-
רויף פאַררופן זיי זיך, אויף דעם שטיצן זיי זיך.

— זאָל מיר דיין מאַיעסטעט מוחל זיין, — האָט דאָן יהודה נישט
נאַכגעגעבן, — וואָס מיר קומט אויס צו פאַרטיידיקן דעם קעניג קעגן דעם
קעניג. דייןע באַראַגען זענען נישט גערעכט, זייערע אַרגומענטן האָבן נישט
קיין גרונט אינטער זיך. טיף אין האַרצן גלויב איד, אַז אַכט לאַנגע יאָר
וועט קיין מלחמה נישט זיין, אָבער שפעטער, ווי די וועלט קען דיר, וועט זיי
דער זיין מלחמה. און קריגס-הילף דאַרפן דיר רעמלען דייןע באַראַגען געבן.
אַלזאָ, איז מיין חוב אַלס עסקריואַנאַ באַצייטנס צו זאָרגן פאַר דער צוג-
קונפטיקער פּינאַנסירונג. דאָס וואָלט געווען קעגן דעם שכל-הישר — אָנ-
הייבן צו קלייבן געלט דאָן, ווען די מלחמה וועט אויסברעכן. מיר וועלן
בלויז פאַרערן אַ קליינע יאָר-באַשטייערונג און די ערשטע צייט אויסשליס-
לעך פון דייןע שטעט, וועלכע וועלן באַקומען געוויסע פרייהייטן און וועלן
נערן געבן אויף מלחמה-צוועקן. דייןע באַראַגען קענען נישט זיין אזוי
נישט ריטערלעך און אַפּאָגן דיר דאָס, אויף וואָס דייןע בירגער וועלן
איינגיין.

דאָן יהודה האָט געגעבן אַלפאַנסאָן אַ בויסל צייט אויף איבערעוולייני-
זיך, נאָכדעם זיכער פאַרגעזעצט:

— געמענדיק דאָס אין באַטהאכט, וועסטו, הער קעניג, דורך אַן
אקט פון העכסטער ריטערלעכער גרויסהאַרציקייט, צווינגען דייןע באַראַ-
גען מסכים צו זיין אויף די דאָזיקע קליינע שטייערן.

— האַסמי נאָך נישט אַלין אַרויסגעזאָגט? — האָט אַלפאַנסאָן גע-
פרענט מיט חשד.

* איד, דער קעניג.

— עם געפינען זיך, — האָט יהודה געזאָגט, — נאָך פֿון דער לעצטער
פֿון געפֿאָנגענער מלחמה, אַ סך געפֿאָנגענע אין די הענט פֿון עמיר
פֿון סעוויליע. דיגע באַראָנען וועלכע זענען מחויב אויסצולייזן די דאָזיקע
געפֿאָנגענע, פֿוען עס זייער לאַנגזאַם.

האָן אַלפֿאַנסאָ האָט זיך פֿאַררויפֿלט. עס האָט עקזיסמירט אַזאַ גע-
זעץ און מנהג, אַז רעדן וואַסאַל, רעדן באַראָנען מוזן אויסלייזן זייגע קריגס-
קנעכט, וועלכע זענען בעת מלחמה אַריינגעפֿאַלן אין געפֿאָנגענשאַפט. די
באַראָנען האָבן זיך נישט אָפֿגעזאָגט אויסצופֿילן דעם דאָזיקן חוב, אָבער
דאָס מאָל האָבן זיי עס געטאָן זייער אומגערן, ווייל זיי האָבן פֿאַרגעוואָרפֿן
דעם קעניג, אַז זענען זיין אויפֿגעניש האָט ער געליפֿט אַ מפֿלה און די
מלחמה פֿאַרשפֿילט. דאָן אַלפֿאַנסאָ וואַלט ליבערשט מיט גאוונה געמאַלדן:
„איך נעם די אויסלייזונג פֿון אַלע געפֿאָנגענע אויף מיין חשבון, קמצינים
וואָס איר זענט!“ אָבער עס האַנדלט זיך וועגן אַן אומגעווינערער סומע,
אין ער קאָן זיך נישט דערלויבן אויף אַזאַ זשעסט.

אָבער דאָ האָט זיך יהודה אָנגערופן:

— כִּלְיִיג פֿאַר מיט יראת־הכבוד, אַז די געפֿאָנגענע זאָלן אויסגע-
לייזט ווערן אויפֿן חשבון פֿון דיין מלוכה־אוצר. און אויף די הערן, וואָס
האָבן דערפֿון גענאָסן, זאָל ארויפֿגעלייגט ווערן די פֿאַרפֿליכטונג אין פֿריג-
ציפֿ צו אָנערקענען, אַז זיי דאַרפֿן שוין אָנהייבן צו צאָלן שמייערן אויף
מלחמה־צוועקן.

— וועט מיין אוצר זיין אימשימאַנד עס אויסצופֿילן, — האָט אַלפֿאַנסאָ
סאָ רעדן־אָנג אַ פרעג געטאָן.

— איך וועל שוין דערפֿאַר זאָרגן, הער קעניג, — האָט מיטן זעלבן
טאָן געענטפֿערט יהודה.

דאָן אַלפֿאַנסאָס פֿנים האָט אויפֿגעשמרדאַלט.

— דאָס איז אַ גרויס־אַרמיקער פֿלאַן, — האָט ער מסכים געווען. —
און צוגייענדיק נאָענט צו זיין עסקרינזאָנג, רירט ער זיך צו און שפֿילט זיך
מיט זיין ברוסט־פֿלאַמע, — דו פֿאַרשמיסט אַ געשעפט, דאָן יהודה, —
האָט ער צוגעגעבן.

אָבער צוגלייך מיט צופֿרידהייט האָט זיך אין אים דערוועקט אַ ביל-
טער געפֿיל, אַז וואָס ווייטער ווערט ער אַלץ מער אָפֿהענגיק פֿון דעם דאָ-
זיקן העסלעכן הענדלער.

— אַ שאָד בלויז, — האָט ער כִּיין געזאָגט, וואָס מיר קענען נישט
די דע־קאַסיראַס אויף אַזאַ מין אומפֿן פֿאַחשעמען. אין זעסט, — האָט ער

צוגעגעבן, — אויך מיט די דעקאסטרעם האסכו פארקאכט א מואסע מעשה.

די דאזיקע פארקרויפונג פון פאקטן האט אויפגעבראכט דאן יהודה. די שנאה וצווישן דעם קעניג און די דעקאסטרעם האט זיך געצויגן פון אלפאנסאס קינגער-יארו, זינט ער האט ביי זיי צוגענומען דעם שלאס אין גלעזא, אין איצט האט ער געזאלט די קאנצע שילד ארויפלייגן אויף דאן יהודה.

— איד ווייס, — האט יהודה געענטפערט, — אז די דעקאסטרעם וועלן דיר פארווארפן, אז זייער שלאס האט באשמוצט א געמלער הונג, אבער דו ווייסט עס גאנץ גוט, הער קעניג, אז שוין יארן לאנג שימ זיי אויף דיין מאיעסטעט פעך און שוועבל.

דאן אלפאנסאס האט זיך נישט קעגנגעשטעלט.

— נו גוט, — האט ער געזאגט, וצוקנדיק מיט די אקסלען, — פרוו דאך אדורכפירן דייע קינצן און שפיצלעד. אבער זיי לויסן, אז מיינע בא-ראנען זענען פארביסענע קעמפער און וועלן נישט אעוועקלייגן דאס געווער. — עס איז א גרויסער חסד פאר מיר, הער קעניג, — האט יהודה געענטפערט, — וואס דו אגערקענסט מיין פלאן.

ער האט זיך אראפגעלאזט אויף איין קני און געקושט דעם קעניגס האנט. עס איז געווען א מענלעכע קרעפטיקע האנט, דא און הארט בא-וואקסן מיט רוימלעכע האר, אבער אומבאוועגלעך און אן האנט זענען גע-לעגן זיינע פינגער אין דאן יהודה האנט.

אין א פאך ארום האט מאנריקע דע לארא, דעם קעניגס ערשטער מיניסטער, באזוכט איבן עזרא אין זיין פאלאץ, כדי צו באגריסן דעם נייעם עסקרוואנא. אים האט באגלייט זיין זון גארסערא, א גאענטער פרוינד פון דאן אלפאנסאס.

דאן מאנריקע, וועלכער איז גענוי געווען אינפארמירט וועגן געכטיקן געשפרעד מיטן קעניג, האט זיך אויסגעדריקט:

— איד בין געווען איבערראשט, וואס דו האסט אנדזער האר, דעם קעניג, געגעבן אזא אומגעהויערן צושטוייער, כדי אויסצולייזן אנדזערע געפאנגענע. אבער צי איז עס נישט א ביסל געפערלעך, — האט ער מיט שפאס געזאגט, — ווען א מעכטיקער קעניג איז איינעם שולדיק אזויפיל געלט?

דאן יהודה האט אפגענומען דאס לשון. ער האט נישט געקאנט שטילן דעם צארן, וואס דעם קעניגס גאוה און אומצוטרוי האבן דערוועקט אין

זיין הארץ. ער האָט גוט געוואָסן, אַז דאָ, אין באַרבאַרשן צפון, רעכנט מען זיך בלויז מיט קריגס־לייט; צו געוויינלעכע מענער, וואָס זאָרגן פאַרן ווילשטאַנד פון לאַנד, באַצייט מען זיך מיט ביטול. אָבער ער האָט באַן אופן נישט געלויבט, אַז מען זאָל אים מאַכן אַזעלכע שוועריקייטן.

דאָן מאַנריקע האָט עס גאַנץ גוט פאַרשטאַנען און, ווי ער וואָלט גע־וואָלט פאַרענטפערן דעם קעניגס־גראַב־קייט, האָט ער געהאַלטן, אַז מען דאַרף נישט פאַראַיבל האָבן אויפן יונגן קריגערישן מאַנאַרד, וועלכער איז גרייט אַלע שוועריקייטן צו אַנטשיידן מיט דער שווער, איידער מיט אַפֿ־מאַכן. פון זיין קינד־הייט אָן איז דאָן אַלפֿאַנסאָן אויסגעקומען אַריבער צו וואַנדערן פון איין קריגס־לאַגער אין צווייטן, און ער פילט זיך אין פֿעלד־מער היימיש. ווי ביים פֿאַרהאַנדלונגס־מיש. אָבער דאָן מאַנריקע איז דאָ נישט געקומען, כדי צו רעדן וועגן געשעפֿטן, נאָר צו באַגריסן זיין קאַלענע דאָ, אין טאַל־דאָ, און ער האָט געבעטן דאָן יהודה ער זאָל אים, מיט זיין זון, באַווייזן דאָס הויז, וועגן וועלכן די גאַנצע שטאַט דערציילט נסים.

יהודה האָט זיך לאַנג נישט געלאָזט בעטן. פאַרבייגענדריק געבן שמו־לע, ס׳היינטיגדיקע באַדינער, זענען זיי גענאָנגען איבער צימערן פאַרשפּרייט מע מיט טעפּיכער, איבער קאָרדאָרן און טרעפֿ. דאָן מאַנריקע האָט גע־לויבט די אייגריכטונג ווי אַ מבין, דאָן גאַרסער אָן — נאָרו און מיט התפֿלות.

אין נאָרמן האָבן זיי באַגעגנט דאָן יהודהס קינדער.

— דאָס איז דאָן מאַנריקע דע־לאַראַ, — האָט יהודה פֿאַרגעשמעלט,

— דער ערשמער בעל־יועץ פון זיין קעניגלעכער מאַיעסמעט און זיין זון, דער רימער, דאָן גאַרסער אָן.

רחל האָט באַטראַכט די געסט מיטן קינדערישן נייגור. זי האָט געזען מען פריי אָנמייל אינעם געשפּרעך. אָבער אין איר לאַמיון, נישט גע־קומט אויף דעם, וואָס זי האָט זיך געלעהנט מיט התמדה, זענען אַרײַנגע־פּאַרן אַ שפּאַר ביסל גרייזן, און לאַסנדיק איבער אירע פֿעלערן, האָט זי געבעטן מען זאָל רעדן אַראַביש. עס האָט זיך אַנטוויקלט אַ לעבעדיק גע־שפּרעך. ביידע געסט לויבן איר יח און לויציקייט אין אַ מאַדגער געבלומ־טער שפּראַך, וואָס האָט מאַפֿלט פּרעמענציען געקלוגען אין אַראַביש. רחל לאַכט און די געסט לאַכן מיט.

דער פּערזאָניקער אַלאַזאַר, במבּע נישט קיין שעמעוויקער, האָט געפּרעגט דאָן גאַרסער אָנען וועגן פּערד און ריטערלעכע איבונגען. דער יונג־גער הער, אונטערן רושם פּונעם יונגלס פּרישקייט און לעבעדיקייט, האָט

מוט התמדה אָפגענעמפערט. דאָן מאַגריקע האָט פריינדלעך געראַטן
יהודה, ער זאָל זיין יוגל אָנשמעלן אין אַן ארעליק הויז אַלס פּאָזש.
יהודה האָט געענטפערט, אַז ער האָט שוין דערפון אַליין געמאַכט. ער
האָט אָבער נישט אַרויסגעזאָגט זיין געהיימע האָפענונג, אַז דער קעניג
אַליין וועט אים נעמען צו זיך אַלס פּאָזש.

אַנדערע גראַנדן, קודם־כלּ די פריינד פון דאָן מאַגריקע דע־ל־אַראַ,
האָבן אים נאָכגעטאָן און געקומען אויף באַזוך צום גייעס עסקרייזאַנאַ־
מאַיאָר.

באַזונדערס גערן קומען יונגעלייט. עס לאָקט זיי די געזעלשאַפט פון
דאָנאַ ראַקעל. די מעכטער פונעם אַדל ווייזן זיך געוויינטלעך ביי גרויסע
יום־טובים אין הויף, אָדער אין דער קירך. אַליין זעט מען זיי קיינמאַל
נישט. מען דאַרף מיט זיי פירן נאָר פּוסימע העפלעכקייט־געשפּרעכן. דער
פאָר איז פאַר זיי געווען אַן אָנגענעמער איבערבייט צו אינטערהאַלטן זיך
מיט דער טאַכטער פון ייִדישן מיניסטער, וואָס איז געווען ווייניקער צערע־
מאַגיאָל, און דאָך איז אַ געוויסער מאָס אַ דאַמע. זיי האָבן געשאַפן מיט
לאַנגע פּוסימע קאָמפּלימענטן, ווי האָס האָט געפּאָדערט די קורטואַזיע. דחל
האָט פריינדלעך אויסגעהערט די פאַרליבמע פּלאַפּלערייען, און געהאַלטן
זיי פאַר לעכערלעך. טיילמאַל אָבער דערשפּירט זיי, אַז אונטער זיי לעגט
באַהאַלטן גראַב־קייט און גירויקייט. און זיי ווערט שרעקיק און צוריק־
געהאַלטן.

די געזעלשאַפט פון די קרויסמלעכע רימער איז שוין דערמיט אַליין
געווען איר גוצלעך, וואָס בעת די שמועסן האָט זיי באַקומען אַלץ מער און
מער היילות אין דער לאַנדשפּראַך. האָט זיך אויסגעלערנט דעם אָפיציעלן
לאַטיין פונעם הויף און געזעלשאַפט, דעם אַלמעגלעכן קאָסמילישן ווילגאַרן
לאַטיין.

די הערן זענען אויך געווען אירע דינסט־גרוימע באַגלייטער, ווען זיי
פלעגן אַרויספאַרן צו באַקענען זיך מיט דער שטאָט.

זיי איז געזעסן אין אַ טראַג־שטובל. פון איין זייט איז גערימן דאָן
גאַרסעהאן דע־ל־אַראַ אָדער עסטעכאָן איליאָן און פון דער אַנדערער זייט
איר ברודער אַלאַזאַר. אין אַ צווייטן טראַג־שטובל איז געזעסן די אַם סאַאַר.
פאַרלויפער האָבן פאַרן צוג געמאַכט אַ וואַרע און שוואַרצע דינער האָבן
אים אָפגעשלאָסן. אַזוי האָבן זיי זיך געצויגן איבער דער שטאָט סאַלעדאָ.
אין מושד פין דער קרויסמלעכער הונדערט־יאָריקער הערשאַפט האָט
די שטאָט מאַלערדאָ לאַגבי די איסלאַמישע צייטן נישט ווייניק פאַרלוירן

פון איר גרויסקייט און פראכט. זי איז נישט געווען אזוי גרויס ווי סע= וויליע, אבער דאָד האָבן דאָרט געווינט הונדערט טויזנט און מיט דער סביבה אפשר ביי צוויי הונדערט טויזנט מאָן. טאָלעדאָ איז און יענע צייטן געווען די גרעסטע שמאָט אין דעם קריסטלעכן שפּאַניע, גרעסער פון פּאַריז און פיל גרעסער פון לאַנדאָן.

אין יענע קרוינערישע צייטן זענען אַלע גרויסע שמעט געווען פעס= טונגען. אפילו דאָס פּריילעכע סעוויליע. אָדער אין טאָלעדאָ איז חוץ דעם יעדער קוואַרטאַל געווען אַרומגעצוימט מיט געמויערטע ווענט און טו= רעמס און אַ סך הייזער פונעם ארץ זענען געווען פעסטונגען פאַר זיך. באַפעסטיקט זענען געווען אַלע טויערן, קיחכין און בריקן, אָנהייבנדיק פון הויכן פינצערן שטאַממהיגל וואָס האָט זיך געצויגן אַריבער דעם מייד מאַכאָ אין פעלד אַרײַן. אין דער שמאָט גופא, אויפן באַרג=שיפוע זענען שטאַקנאַרטיק ענג געווען אָנגעוואָרפן הייזער אויף הייזער. די פּרעפּ=וועגן זענען געווען טונקל און שמאָל, אָפּטמאָל שטאַרק מושופע און האָבן אויס= געזען אין רחלם אויגן ווי פאַרדעכטיקע תהומען. אומעמוס זענען זעקן, ווינקלען, טויערן און ווידערצמאָל שווערע ריזיקע הייזער מיט אייזן באַ= שלאַנגענע טויערן.

די גרויסע סאָלידע געביידעס האָבן כמעט אַלע געשמאַמט פון די מוסולמענישע צייטן און צוליב נויטווענדיקייט געהאַלטן געוואָרן אין אַר= דענונג און זיך ווייניק גענערערט. רחל איז געווען איבערצייגט, אַז דאָס אַלץ איז פריער, ווען דאָס האָט געהערט צו די מוסולמענער, געווען אַ סך שענער. דעריבער איז איר געווען אָנגענעם זיך צוצוקוקן צום בונטן מענטשן=געווימל, וואָס האָט פון פּרימאָרגן ביזן שפעט אין אָונט אָנגע= פילט די גאַסן, הויפטזעכלעך דעם הויפטפּלאַץ, דעם „סאָקאַדעווער“ און דעם אוראַלטן מאַרק. מענטשן האָבן געליאַרעמט, פערד האָבן געהירושעט, אייזלען האָבן געשריגן, אַלץ האָט זיך געשטופּט אויף איינאַנדער, זיך גע= שמייסן און אייגער דעם צווייטן געשמערט, פאַרשטאַפּט דעם דורכגאַנג. אויף די גאַסן איז פול געווען מיט אָפּפאַל און שמוץ. החל האָט כמעט פאַר= נעסן די שיינע אָרדענונג פון סעוויליע, אזוי צופרידן איז זי געווען פונעם ברויזנדיקן לעבן אין טאָלעדאָ.

זי האָט באַמערקט ווי די אייסלאַמישע פרויען זענען דאָ שעמטוודיק און באַשיידן. כמעט אַלע זענען געווען טיף פאַרשלייערט. אין סעווילע האָבן די פרויען פון פּאַלק ביי דער אַרבעט און ווען זיי זענען לעגאַנגען אין מאַרק, אַראַפּגענימען דעם שלייער, וואָס האָט זיי געשמערט, און אין די הייזער

פון אויפגעקלערטע גרויסע הערן, האָבן בלויז פאַרהייראַטע ראַמען גע-
טראָגן דינע, טייערע שלייערס, גישט אזוי צו פאַרהילן דאָס פנים, ווי צו
באַווייזן די שיינע באַפּוצונג. אָבער דאָ, טרו עפּנטלעך אויסצומיידן די
בליקן פון די אומגלויביקע, האָבן אַלע אויסלאַמישע פרויען שמענדיק גע-
טראָגן לאַנגע און געדיכמע שלייערס.

די יונגע גראַנדן, שמאַלץ מיט זייער שמאַט, האָבן דערציילט רחלען
די געשיכטע פון טאַלעדאָ. ווען גאָט האָט אויפן פּערטן טאָג פון דער
יצירה באַשאַפן די זון, האָט ער זי באַלד אַוועקגעשמעלט איבער טאַלעדאָ.
בכּן איז די דאָזיקע שמאַט די עלטסטע פון אַלע שמעט אין דער וועלט. אַז
די שמאַט איז אוראַלט דערויף זענען פאַראַן אַ סך באַווייזן.

זי, די שמאַט, האָט זיך צוגעקוקט צו דער הערשאַפט פון די קאַר-
טאַגענער, צו זעקס הונדערט יאָר רוימישער הערשאַפט, דירי הונדערט יאָר
הערשאַפט פון די גאַמישע קריסטן, פיר הונדערט יאָר פון די אַראַבער.
איצט, זינט הונדערט יאָר, זינט דעם זיגרייכן קעניג אַלפּאַנסאָ, הערשן
דאָ ווידער די קריסטן און זיי וועלן דאָ פאַרהבלייבן ביזן לעצטן יום-הדין.
די בעסטע און די שענסטע צייט, — האָבן דערציילט די יונגע גראַנדן,
— האָט די שמאַט געזען אונטער דער הערשאַפט פון די קריסטלעכע
וועסטגאַמישע אַרן, די אבות פון די היינטיקע ריטער. דעמלט איז מאָ-
לעדאָ געווען די רייכסטע און די שענסטע שמאַט אין דער וועלט. דער קע-
ניג אַטאַנאַגילד האָט זיין טאָכטער ברונהילד געגעבן נדן אין ווערט פון
דריי טויזנט מאָל פּוּזנט גאַלד-מאַראַווערי. דער קעניג העקאַרער האָט גע-
האַט אין זיין רשות דעם טיש פון שלמה-המלך, וועלכער איז באַשמאַנען
פון איין איינציקן ריזיקן שמאַראַגד, באַזוימט מיט גאַלד. אויך האָט דער
קעניג רעקאַרער געהאַט אַ הונדערט-שפיגל, אין וועלכן עס האָט זיך אָפּ-
געשפיגלט די גאַנצע וועלט, דאָס אַלץ האָבן די מוסולמענער צוגערויבט,
צעשמערט און פאַרשליידערט — זיי, די אומגלויביקע, די הינט, די
באַרבאַרן.

באַזונדערס האָבן די יונגע ריטער שמאַלצירט מיט זייערע קירכן. גיי-
נעריק און שעמענדיק האָט רחל באַטראַכט די האמעמע געביידעס, וועלכע
האָבן אויסגעזען ווי פעסטונגען. רחל האָט זיך פאַרגעשמעלט ווי איידל
זיי האָבן געמוזט אויסקוקן, ווען זיי זענען נאָך געווען מצמשעמן, אַרומ-
גערינגלט מיט ביימער, פאַנטאַנען, קאָלאַנאַדן אין לערן-הייזער.

איז פאַדער-הויף פון דער קירכע פון דער הייליקער לעאַקאַדיע האָט
זי געזען אַ ברונעם אין אַן אויסשליסלעך שיינער איינפאַסינג מיט אַן

אראבישן אויפשריפט. שטאלץ דערמיט, וואָס זי האָט געקאָנט ליינען דעם אוראלטן „קופישן“ כתב־יד און, טיילענדיק מיט די פינגער אויף די טיף־איינגעקרויצטע, טיילווייז אָפגעווישטע אותיות, האָט זי געלייענט: „אין נאָמען פון אלמעכטיקן גאָט. דער קאַלף אַבר־על־ראַכמאַן דער זיגער — זאָל גאָט פאַרלענגערן זיינע מעג — האָט דעם דאָזיקן ברונעם אויסגע־בוט אין דעם מעמשעט פון דער שטאָט טאַלעיסטאַל — זאָל גאָט זי שומר ומציל זיין — אין הער זיבעצנטער וואָך פונעם יאָר 323“. דאָס איז אַלזאָ געווען מיט צוויי הונדערט און פופציג יאָר צוריק.

— דאָס איז געווען זייער לאַנג, — האָט מיט אַ מאָן פון חוזק זיך אָנגערופן איר באַגלייפער דאָן איליאָן.

טיילמאָל האָבן די וונגעלייט איר פאַרנעלייגט צו באַווייזן דעם איגער־לעבן טייל פון אַ קירכע. אין סעוויליע האָט מען פיל גערעדט פון די דאָזיקע „קירכן“, הייזער פון גרויל און געצנדיגערין, אין וועלכע די צפונ־באַרבאַרן האָבן פאַרוואַנדלט די שיינע מעמשעמן. רחל האָט שטאַרק גע־וואָלט זען איינס פון די דאָזיקע הייזער, אָבער גלויבצייטיק האָט עפעס אין איר אַ ציטער געמאַן און מיט אַ געוויסן אויסרייד האָט זי זיך העפלעך אָפגעזאָגט דערפון. ענדלעך האָט זי גובר געווען איר שוואַכקייט און אין דער באַגלייטונג פון דאָן גאַרסעראַן און פון דאָן איליאָן איז זי אַרײַן אין דער קירד פון הייליקן מאַרמין.

ליבטן האָבן געברענגט אינעם טונקעלן רוים. עס האָט געשמעקט מיט וויררויך. און דאָ האָט זי דערזען דאָס, וואָס זי האָט געוואָלט זען און גלייכ־צייטיק מורא געהאַט צו זען: בילדער, געצנ־בילדער, נאָך פון אוראלטע צייטן פאַרבאַמענע דורכן איסלאַם. ווען דער מערב־איסלאַם האָט פריי זיכגעטייטשט דעם אָדער יענעם פאַרבאָט פונעם נביא, האָט דערלויבט טרינקען וויין און פרויען צו גיין אָן אַ שלייער, האָט ער זיך אָבער אומ־באַרירלעך פעסט געהאַלטן ביים געבאָט פונעם נביא, אַז מען מאָך נישט מאַכן קיין שום בילד פון אללאה און קיין שום בילד פון לעבעדיקן וועזן פון מענטש אָדער חיה. אפילו אַ געוויקס אָדער אַ פרוכט האָט מען קוים געמאַרט אָנצייבענען. און דאָ, אַרום און אַרום, זענען געשמאַנען מענטשן אויסגעפורעמט פון שמיין און פון האַלץ און אַנדערע מענטשן און חיות זענען געווען פלאַך און פאַרביקט געמאַלט אויף האַלץ־פלאַטן. דאָס זענען אַלזאָ געווען די געצנ־בילדער, וואָס רופן אַרויס אַז עקל ביים אללאה און זיינע נביאים!

וועמען האָט געשענקט שכל, געפיל און גייסט, זאָל ער זיין אַ יוד, אָדער אַ מוסולמענער, מוז ער פילן אַ ווידערווילן צו אַזעלכע אָפּבילדער. זיי זענען געווען עקלהאפט, שטייפע, נישט רעאל, האַלב טויט, ווי פיש אויפן מאַרק. זיי, די באַרבאַרן, האָבן געהאַט די חוצפה דעם אללאַה צו קאַפּירן. זיי האָבן געשאַפן מענטשן לויט זיין געשמאַלט און האָבן געהייסן באַראַנים זיך בוקן פאַר די דאָזיקע שטייגערנע און הילצערנע פּסלים, וואָס זיי האָבן אַליין געמאַכט און געגעבן זיי ווידרויך צו שמעקן. אָבער אין די מעג פון לעצטן גערוכט וועט דער אללאַה צווינגען די אַלע, וועלכע האָבן אַזעלכע פּסלים געמאַכט, זיי זאָלן און זיי לעבן אַרײַנהויבן, און אויב זיי וועלן עס נישט קאָנען מאַן, וועט ער זיי פאַרדאַמען אויף אייביק.

דאָך איז רחל געווען מאַהנע פאַראינטערעסירט. ס'איז פאַר איר גע-ווען אַ חידוש, ווי קאָן מען פאַרפעסטיקן אַ מינטישן, האָט פאַרגעגלעד פּלייש, דעם מאַמענטאַלן אויסדרוק פון פנים, די באַוועגונגען, דאָס פאַר-שווינדן באַלד ווי זיי באַווייזן זיך.

דאָס באַווסטמויז, אַז שמערבלעכע מענטשן זענען עס ביכולת צו מאַכן, האָט אָנגעפילט איר האַרץ מיט שמאַלץ און גלייכצייטיק מיט שרעק. די יונגעלייט, וואָס האָבן זי געפירט, האָבן מיט מיפן כבוד אין מיט התמדה איר אויפגעקלערט וועמען עס שמעלן פאַר די געצויבן-ער. וואָ איז אַ מאַן געמאַכט פון האַלץ, אין אַ מאַגל און מיט אַ גאַנצן. דאָס איז געווען דער הייליקער מאַרטיין, וועמענס נאַמען עס טראָגט די קירך. ער איז געווען אַן אָפיציר און איז שלאַכט איז ער געשאַנגען באַוואַפנט בלויז מיט אַ קרויץ, כדי זיך קעגנצושמעלן דער גאַנצער פּיינמלעכער אַרמיי. איינגאַל, ווען עס איז געווען זייער קאַלט, האָט ער זיין מאַגל אַוועקגע-געבן אַן אָרעמאָן און דערפאַר האָט מען אים פון הימל אַראַפּגעוואָרפן אַן אַנדערן מאַגל. אַ צווייט מאַל, ווען דער קייזער האָט זיך נישט געוואַלט פאַר אים אויפשמעלן, האָט זיך תיבה אָנגעצויגן דער טראָן און דאָס פּייער האָט אים געצוונגען אָפּצוגעבן כבוד דעם הייליקן. דאָס אַלץ קאָן מען זען איינעמאַלט אויף הילצערנע מאָווען. ביי רחלען האָט געווירבלט אין קאַפּ. נישט אַנדערש, אַז דער האָזיקער מאַן איז געוויס געווען אַ גיור.

אויף אַן אַנדער בילד האָט מען געזען אַ מוסולמעניש מיידל מיט אַ פולן קאָרב מיט רויזן און קעגן איר איז געשטאַנען אַ צעמאָלמלער אַראַ-בער פון פירשמלעכן אויסזען און אין פירשמלעכן טראַכט. מיט לייכטער איראַניע האָט דאָן גאַרסעראַן דערצוילט, אַז דאָס זענען געווען די פּרינ-צעסין קאַסילראַ און איר פאַטער, דער קעניג אל-מענאַן פון פאַלעדאָ-קאַ-

סילרע איז דורך איר אס געהיים רערצויגן געוואָרן אין קרויסמלעכן גלויבן. זי האָט מיט גרויס געפאָר פאַרזאָרגט די קרויסמלעכע געפאַנגענע, וועלכע האָבן געהאנגערט אין איר מאַמנס אונטערערדישע תּפּיסות. מען האָט זי אָפּגעמסרט און דער מאַמע האָט זי געכאַפט ביי דער האַנט. ער האָט שמרענג געפרעגט, וואָס עס געפינט זיך אין קוויש. דאָרט איז געווען ברויט. אָבער זי האָט געענטפּערט: „רויזן“. מיט גרויס צאָרן האָט ער אויפגע- הויבן דאָס רעקל, און עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דאָס ברויט איז פאַר- וואַנדלט געוואָרן אין רויזן. דאָס האָט רחל פאַרשמאַנען, ווייל זי האָט גע- לייענט אַזאַ מין אַראַביש מעשהלע.

— אַד, — האָט זי אויסגערופן, — זי איז דאָך געווען אַ מכשפה. דאָן גאַרסערצן האָט שמרענג אויסגעבעסערט, — זי איז געווען אַ הייליקע.

דאָן עסטעכאַן האָט איר פאַרמרויט אַ סוד, אַז אין זיין שווערד איז געווען איינגעשמירט אַ בייגל פון דער הייליקער אילרעפּאָנסאָ, און די דאָזיקע רעליקוויע האָט אים צוויי מאָל דאָס לעבן געראַמעוועט אין שלאַכט. וויפל בישוף-מאַכער האָבן די קרויסמן, האָט רחל געמראַכט, און אויך זי, רחל, האָט זיי פאַרמרויט אַ סוד, אַז אינעם מאָג פון אַ שלאַכט איז דער בעסטער שווי-מיטל זיך ווענדן צו אַ מעקאַ-פּילגרימער, נאָך בעסער צו אַ גויר — ער זאָל אָנשפּייען אין פּרימאָהן-געמראַנג.

— אַ סך אונדזערע קריגער זענען זיך אַזוי גוהג, — האָט רחל דער- קלערט.

אין די אַלע גייעסן, וואָס רחל האָט אין מאַלדעך געזען, געהערט און איבערגעלעבט, איז שנעל פאַרזונקען געוואָרן איר איסלאַמישע פאַרגאַנגענ- הייט. ס'איז איר שוין שווער געווען אַרויפצוברענגען אויפן זכרון די שמריכן פון איר חברטע לאַילאַ, אָדער די גרילצנדיקע דורכדרינגלעכע שמים פון מועדזין, וואָס האָט גערופן צו תּפּילה אין יעס אזכאַר-מעטשעט. אָבער זי האָט בשום אופן נישט געהאַט ברעה צו פאַרנעסן די אַראַבישע שפּראַך, און זי האָט כסדר געלייענט און זיך געאיבט אין די געדריידלעכע שווערע אַראַבישע שריפטן. און הגם זי האָט גיך געפּילט אַלס אַ יודיש קינד, האָט זי כסדר אָפּגעהויט די מוסולמענישע מנהגים, זיך געוואַשן לויטן דין און תּפּילה געמאַן. דער פּאָטער האָט איר נישט געשמערט.

די שמענדיקע אָנוועזנהייט פון דער אַם האָט איר פאַרלייכערט גישט צו פאַרגעסן יעס עבר. ביינאַכט, ווען די אַם האָט זי אויסגעמאַן,

פלעגן זיי פלאַפלען דערפון, וואָס זיי האָבן געזען אין האָבן עם אַלץ פאַר-
גלייכט מיטן לעבן אין סעוויליע.

— לָאָז זיך נישט צופיל אַרײַן מיט די אומגלויביקע, רעכנא, מיין
לעמעלע, — האָט איר די אם סאַך געוואָרנט. — זיי וועלן אַלע ברענען
אין גיהנום, ווייל זיי זענען אומפאַרשעמט, און זיי ווייסן עם, און דעריבער
האַלטן זיי זיך אַזוי גאווהדיק אויף דער דאָזיקער ערד. זייער סילפאַנקע
איז באַזונדערס שטאַלץ. די דאָזיקע אומגלויביקע לעבט צומײַנסטן ווייט
פון איר מאַגס האַרעם, פונעם סולטאַן אַלפאַנבאַ; זיווינגט אין אַ צפון-
שטאַט, פון וועלכער מען דערציילט, אַז זי איז אַזוי קאַלט און שטאַלץ,
ווי זי אַלײַן.

די אם איז געווען גערעכט. די אומגלויביקע זענען כאַמט שטאַלץ.
רחל האָט נאָך קיינמאַל נישט געטראָפּן דעם קעניג, און אפילו איר פאַמער,
וועלכער איז זייער בעל-יועץ, זעט אים, קענטיק, זייער זעלטן.

פון זיין אינטענדאַנט און סעקרעטאַר איבן אַמאַר, וועלכער האָט
אָועקגעשטעלט די אינפאַרמאַציע-דינסט אויף אַ געהעריקער הויך, האָט
זיך דאָס יהודה דערוואַסט, ווי די הויכגעשטעלטע מלוכה-לייט האָבן אים
פיינט. זינט דער קלוגער איבן שושן איז געשטאַרבן, זענען זייערע פרוי-
וילעניעס געשטיגן. נאָך דעם קעניגס מפלה האָבן זיי זיך גענומען נייע
רעכט אין פרויילעניעס. זיי זענען געווען אויפגעבראַכט אויפן ניי-אַנגע-
קומענעם העברעער, וועלכער איז געווען מער בימערע און מער גייציק
ווי דער פרויעריקער און האָט בדעה ביי זיי אַלץ אָועקצוגעמען. זיי האָבן
געשטאַלטן, געליאַרמעט, אינטריגירט. יהודה האָט גאַנץ רואיק אויסגעהערט
דעם באַריכט. ער האָט געהייסן אַמאַרן פאַרשפּרייטן אַ קלאַנג, אַז דער נייער
עסקריוואַנג פאַרמיידיקט דאָס אינטערהריקטע פאַלק קעגן די רויבערישע
באַראַנען, אַז ער אַחטעט פאַרן ווילשטאַט פון די ביחגער און פויערים.
דער אַנפירער פון דעם דאָזיקן ווידערשטאַנד קעגן דאָן יהודה איז
געווען דער אַרציבישאָף פון סאַלעראַ, דער קריגערישער דאָן מאַרמין-דע-
קאַרהאַנאַ, דעם קעניגס אַ גאַנצער פרוינד. זינט די קריסטן האָבן דאָס
לאַנד ווידער דעראַבערט, האָט די קירד געפירט אַ פאַרביטערטן קאַמף קעגן
די יודישע קהילות. די יידן האָבן נישט געדאַרפט אָפגעבן דער קירד מעער,
ווי די קאַנצע איבעריקע באַפעלקערונג; זייערע שטייערן האָבן זיי געצאָלט
דירעקט דעם קעניג. קיין פויהסמלעכער עדיקט, קיין באַשלוס פון דער קאַר-

דינאלן קאלעגיע האָט דאָ גאַרנישט געקאָנט ענדערן. דער אַהציבישאַף האָט מאַרמין איז געווען ביז, ווייל די באַשטימונג פונעם כיסרען איבן עזרא לועט די יידן מאַכן גאָר מער האַרטיגעקייט אין זייער הוצפהדיקער שטימע בונג אינגאַנצן פשוט צו ווערן פון קירד. ער האָט אָנגעווענדעט כלערליי מיטלען קעגן דעם נייעם עסקרייוואַנג.

מיצדקווידיק איז געווען דאָס, וואָס תיכף גאָר יהודהס אָנקומען, האָט דער סעקרעטאַר פון אַהציבישאַף, דער קאַמעדראַל-פאַרוואַלטער, דעם קע-ניגס ווידוי-פאַמער, דאָן ראָדריגע מיט פריינדלעכע כוונות באַזוכט דאָן יהודהס שלאָס.

דער באַשיידענער, העפלעכער הער האָט אַרויסגעוויזן אַ גרויסן איג-טערעס צו ביכער, ער האָט געלייענט, געשריבן אויף לאַטיין און אַראַביש. ער האָט אויך געקענט העברעיִש. זיך גוט צונויפגעזעט מיט דאָן יהודה און גאָר בעסער מיט יהודהס קלוגן פריינד מוסא איבן דאָרד.

מוסאס צימערן זענען געווען איינגעאַרדנט מיט גרויס קאָמפאַרע. דער דאָזיקער זון איז צוויי מאָל געווען אין גרויס גוים אין צוויי מאָל אָפגע ריכט גלות, אָבער ער האָט באַוווּזן, אַז ער איז מסוגל אַריבערצובראַנגן עלנט אין גוים, נישט באַקלאַנגדיק זיך. דעריבער האָט ער איצט ליב גע-האַט באַקוועמלעכקייט. נישט אַן שטאַלץ האָט ער באַוווּזן דעם קאַנאַניק אַ נעץ באַהייצונגען און דעם פילץ-באַשלאַג פון די נעמויערטע ווענט, וואָס אַדאַנק אַ קונציקן סיסטעם ווערן זיי באַוואַסערט און קאָנען אויך אין אַ הייסן מאָג איינהאַלטן אָנגענעמע קילקייט. די צאָלרייכע ביכער אין מו-סאס צימער זענען געווען באַנטיק פאַנאַנדערגעלייגט, זיין גרויסער געליב-טער שרייבטיש איז געווען גוט באַלויכט און דאָרט, אין גאַרשן איז גע-שטאַנען אַ שיינער רונדער פאַוויליאָן פאַר אָפּרו און השכונ-הנפש.

דער קאַנאַניק האָט זיך נישט געקאָנט אָנזעמיקן מיט יהודהס און מוסאס ביבליאָטעקן. ער האָט באַוווּנדערט די פאַרשידנאַרטיקייט פון די ביכער, וועלכע האָבן אַרומגעכאַפט אַלע געביטן פון דער וויסנשאַפט, די שיינע קאַליגראַפיע, די ראשי-תיבות, די שריפמן אויף די רוקנס, די גע-שניטענע און געשניצטע עץ-חיימס פון די מנילות און די עלעגאַנטע פעסטע איינבונדן פון די ביכער. אָבער מער פון אַלץ האָט ער באַוווּנדערט דעם שטאַף, אויף וועלכן דאָס רוב ביכער זענען געשריבן געוואָרן. דאָס איז גע-ווען יענער שטאַף, וועגן וועלכן די קריסטן האָבן קוים געוויסט: פאַפיר.

אך, זיי, די געלערנטע פון די קריסטלעכע מדינות, האָבן געמוזט שרייבן אויף הויב פון חיות, און נישט בלויז די מרחק פון שרייבן איז גע-

ווען גרעסער, נאך דאָס מאַטעריאַל האָט געקאָכט טייער און געווען וויי-
ניק. אָפּטמאָל פּלעגן די שרייבער מוזן אויסנוצן פאַרשריבענעם פאַרמעט
און אויסקראַצן מיט גרויס טרחה דאָס, וואָס די פּריערדיקע שרייבער
האַבן אָנגעשריבן מיט גרויס טרחה, כדי אויפן אַלעם שטאַף אַרויסברענגען
זייערע געדאַנקען. און עס האָט געקאָנט גריילעך פאַסירן, אַז עפעס אַ כּלום
מרשמע שרייבער פון היינט זאָל אויסראַטן די איידלסטע חכמה פון אַ
פּריערדיקן, כדי צו פאַרהיטן אויף להבא זיינע אייגענע, טיילמאָל באַזאַלע
געדאַנקען.

דאָן יהודה האָט רעם קאַנגניק הערקלערט, ווי אזוי דאָס פאַפיר ווערט
געמאַכט. מילן אַרבעטן אויס אַ מין פּוּדער פון אַ פּלאַנצונג, וואָס הייסט
קאָטון, נאָכדעם ווערט עס געשעפט ווי וואַסער, געטריקט און נאָך דעם
אַלעם קאָסט עס נישט טייער. דאָס בעסטע פאַפיר ווערט אויסגעאַרבעט
אין כאַמיוואַ, עס איז גראַב-קערנדיק און הייסט כאַמווי. דאָן ראָדריגע
האַט גענומען אַ בוך געשריבן אויף כאַמווי אין זיינע צארטע הענט און
סינדעריש געשמוינט, ווי ווייניק שמה און ווי ווייניק לואָג פאַרנעמען אזוי-
פיל מענטשלעכע געדאַנקען. יהודה האָט דערציילט, אַז ער טראַגט זיך
אַרום מיט אַ געדאַנק אויך דאָ איז מאָלערע אַויסצובויען אַזעלכע פאַבריקן.
עס איז דאָ גענוג וואַסער און אויך דער באַדן איז צוגעפאַסט פאַר די דאָ-
זיקע צמחים. דאָן ראָדריגע איז געווען אַנטציקט. יהודה האָט צוגעזאָגט
צו באַקומען פאַר אים פאַפיר.

שפעטער זענען דאָן ראָדריגע און דער אַלטער מוסא אַליין געזעסן
אין רעם קליינעם אָפּענעם פּאַוויליאָן אין האָבן געפירט אַ שמוץ שמועס.
דאָן ראָדריגע האָט דערציילט, אַז אויך אין די קריסטלעכע לענדער האָט
מען געהערט פון מוסאס וויסנשאַפטלעכע אַרבעטן, קודם-כּל פון זיין גרויסן
היסטאָרישן ווערק, וואָס ער שרייבט און פון די רדיפות, וואָס ער האָט
געזאָגט אויסצושטיין. מוסא האָט געדאַנקט, פאַרגייגנדיק דעם קאָפּ. דער
דאַרער לאַנגער ראָדריגע איז באַקומען געזעסן פאַרזונגען אין קישנס, עמ-
וואָס איינגעבויגן און געקוקט מיט אַ מילדן קלוגן בליק. ער האָט קיין סך
נישט גערעדט, אָבער דאָס וואָס ער האָט געזאָגט איז געווען באַזירט אויף
גרויס קענטעניש, אויף רייכע דערפאַרונגען און טיפע מחשבות. עס האָט
געקלונגען ניי און אַנגרעגנדיק, הגם צייטנוויי עמוואָס פאַרנעפּלט.

ווי אין געפּל האָבן זיך געפונען פיל זאַכן אינעם שלאָס פון איבן
עזרא. צווישן די אויפשריפטן, וואָס האָבן געלויכט עטוואָס נידעריקער

פון די פרעסקן אויף די וועג, זענען געווען אויך העברעישע. עס איז
געווען זייער שווער. זיי איבערצוליינען אינעם קונציקן געפלעכט פון אַרנאָ-
מענמן אין וועלכע זיי זענען געווען איינגעפאַסמ. אָבער דער קאַנאַניק,
שמאַלץ מיט זיין קענענעניש פון העברעיש, האָט באַלד רערזען, אַז דאָס
זענען פּסוקים פון די הייליקע שריפטן, פון ספר קהלת. יאָ, האָט באַשטע-
טיקט מוסא, אַזוי איז עס. און געמענדיק אַ שמעקן האָט ער באַוויזן דעם
קאַנאַניק, ווי אין די פאַרפּלאַנטערטע אַראַבעסקן לויפן די פּסוקים, ווערן
פאַרשוואַנדן און באַוויזן זיך ווידער. ער האָט זיי באַוויזן, געליינעט, איבער-
געזעצט אויף לאַטיין, „דער גורל פון די בני-אָדם און דער גורל פון שאָף
איז דער זעלבער. ווי דער שטאַרבט, אַזוי שטאַרבן יענע, זייערע גשמות
זענען די זעלבע. און עס איז נישט קיין יתרון פון אַ מענטש ביז אַ בהמה,
ווייל אַלץ איז הבל, אַלץ ענדיקט זיך אויף אַ גלייכן שטייגער. אַלץ איז
שפּיט. ווער ווייסט, צי דעם מענטש נשמה שטייגט אין דער הויך און
די נשמה פון בהמות גייט אַראָפּ אין דער נידער.“ דאָן ראַדריגע האָט גע-
קוקט אויף די העברעישע אויפשריפטן אויף דער וואַנט און האָט זיך
איבערצייגט, אַז מוסא גיט אַ ריכטיקע איבערזעצונג. אָבער צי קלינגען
די ווערטער אַזוי, ווי אין דער איבערזעצונג פון הייליקן היעראָנים, וואָס
ער האָט געדענקט פון זכרון? צי שפירט זיך נישט קיין שוועבל-גערוד פון
נאָטס ווערטער, וואָס גייען אַרויס פונעם מויל פון גומן קלוגן מוסא?

זאָל זיין וואָס עס וויל, אָבער דער מאַן, וועמען עס איז אָנפאַרטרױט
געוואָרן די ביבליאָטעק פון קאַסמיליאַ איבן עזרא, איז דעם קאַנאַניק בע-
סער געפעלן, ווי די ביבליאָטעק גופא. עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז
דער דאָזיקער מוסא, וועלכער איז רואיק געזעסן אין זיינע קישנס, איז אומ-
ענדלעך ווי די חכמה אַליין. דאָ האָט אים אויסגעוויזן, אַז מוסא איז קוים
עלמער פון אים, אַז ער איז אין די פופציקער און דאָ האָט ער אויף זיך אַרױפּ-
געצויגן די עלמער פון דורות. דער גלאַנץ פון זיינע שטילע אויגן, פול מיט
שפּאַט, האָבן אים פאַרכאַפט און באַצויבערט, ער האָט מיט דעם זעלבן
מאַן געקאָנט רעדן מיט אַ פרייען געמיט, ווי מיט די קריסטלעכע פּרוּמאַ-
כעס.

ער האָט אים דערציילט פון דער אַקאַדעמיע, פון וועלכער ער איז
געווען דער מנהיג. פאַרשטייט זיך, אַז דער דאָזיקער באַשיידענער אינ-
סטרויט קאָן זיך נישט גלייכן מיט ענלעכע אינסטרויטן ביי די מוסולמע-
נער, אָבער פון דאַנען קייט זיך פאַנאַנדער אין די מירב-לענדער די חכמה
פון די אַראַבער און פון דער אַלמער היידוואַועלט.

— גלויב נישט, מוסא, — האָט ער געזאָגט מיט ברען, — אַז אײַך
 בײַן אַ קאַלמער מענטש. אײַך האָב אפילו געהײסן דעם קאַדאַן אײבערזעצן
 אויף לאַטיין. און אין מיין אַקאַדעמיע אַרבעטן עמלעכע אומגלויביקע יידן
 און מוסולמענער. אויב דו וועסט דערלויבן וועל אײך אַמאָל אַהערברענגען
 עמעצן פון מײנע תלמידים, ער זאָל האָבן דעם כבוד מיט דיר צו שמועסן.
 — אײך בײַן מסכים, חשובער ראָדריגע, — האָט מוסא פרייגלעך
 אָפגעגעטפערט. ברענג אַהער עמעצן פון דיײנע תלמידים, אָבער וואָרן זײ
 צו זײן פאַרזיכטיק. און דו אַלײן זײ אויך פאַרזיכטיק!
 ער האָט אָנגעוויזן אַ פּסוק אויף דער וואַנט, און ווידער איז עס גע-
 ווען אַ פּסוק פון תּורת משה, פון דברים:
 — פאַרשאַלמן זאָל זײן דער, וואָס שמעלט אַזעקס פאַר אַ בלינדן
 אַ מכשול.

שפעטער, ווען ער האָט זיך אָפגעזעענט מיטן באַלעבאָס, — ווײל ער
 האָט אײנגעפונען, אַז ער איז שוין צו לאַנג פאַרבליבן, — האָט ער גע-
 זאָגט מיט שפּאַס:

— אײך דאַרף אויף דיר זײן אין כּעס, דאָן יהודה. ס'האָט געפעלט
 אַ האָר, אײך זאָל שיר נישט עובר זײן אויפן צענטן געבאָט. עס האָט מיך
 נישט געגלוסט צו דיין הויז, נישט צו דיײנע מוילאייזלען, נישט צו דיײנע
 קנעכט און דינסטן. אײך האָב מורא, אַז עס גלוסט מיך צו דיײנע ביכער.

דער ראש-קהילה, דאָן אפרים האָט אויסגעזוכט יהודה, כדי זיך
 אדורכצושמועסן מיט אים וועגן די ענינים פון דער (Alajama *)
 — ווי ס'איז געווען צו דערזאָרען, — האָט ער אָנגעהויבן, —
 האָט דיין רום און גלאַנץ געבראכט פיל ברכה דער יידישער קהילה, אָבער
 אויך נייע דאנות. דיין יעו ל הֵל גֵדוּ ל ה ווערן האָט אַרויסגערופן
 אַ קנאה-שנאה ביים אחזיבישאָף, דעם עשׂו רשע. דאָן מאַרמין האָט
 אויפגעזוכט דעם פאַרשמויבטן פאַרמעט פון דער קאַרדינאַל-קאַלזניגע
 פון פאַרזעקס יאָרן, וווּ עס שטייט געשריבן, אַז נישט בלויז די זין פון אדום
 נאָר אויך די קינדער פון אברהם מוזן אָפגעבן מעשר דער קיר. צו יענער
 צײַט האָט דער איידעלער אלפאַקים איבן שושן, — זכר צדיק לברכה, —
 אָפגעשמויסן דעם אָנגריף פונעם גלח. אָבער איצט מײנט דער רשע, אַז

(*) יידישע קהילה (שפּאַניש).

זיין צייט איז ווירער געקומען. זיין בריוו צו דער אלטאמא איז פיל מיט דראָנגען.

דאָן יהודה האָט גשוויסט, אַז ביים פּאָדערן דעם מעשר. האַנדלט זיך נישט אַזוי אינעם געלט, ווי אין עפעס מער. אויב די קירד וועט זיגן, דעמלט איז די הויפט-פריווילעגיע פון יידן אין סכנה, ווייל דעמלט וועלן די יידן נישט אַרונטערפאלן דירעקט דעם קעניג, נאָר די דעה וועט האָבן דער אַרציבישאָף. דאָסמאָל האָט דאָן יהודה טיף אין האַרצן מודה געווען, אַז אפרימס האָט איז אַ באַגרינדעטע, אַז דער אַרציבישאָף קאָן אַמאָל היין ציל הערנרייבן. דאָן מאַרטין איז געווען אַ באַענטער פריינד פון קעניג. ער האָט אים געוויס כסדר געקלאַפט אין קאָפּ אַרין, אַז זיין זינד פאַר דערהייבן דעם יד איבן עזרא קאָן ער אויסקויפן דערמיט, וואָס מען וועט ענדלעך צווינגען דאָס ייִהנטום אַפּצוגעבן מעשר דער קירד.

פונדעסמוועגן האָט יהודה אויסגעדריקט זיין בטחון:

— עם וועט דעם רשע איצט פונקט אַזוי געלינגען ווי פריער, — האָט ער געזאָגט. — אַב, אלץ וואָס האָט אַ שייכות צו שטייערן געפינט זיך אין מיין רשות. דערלויב מיר צו ענטפערן אויפן בריוו פון אַרציבישאָף. דאָס איז נישט געווען דאָן אפרימס כוונה. קיין איינע פון זיינע גע-שעפטן האָט ער נישט געוואָלט אָנפארטרויען יהודה.

— ועם ליגט נישט אין מיין כאַראַקטער, — האָט אַפרימ זיך אָנגערופן, — דיר אַרויפלייגן גייע לאַסט, מיין האַר און לערער, יהודה. אָבער אַ גאַנץ אַנדערן ענין וואָלט איר דיר געוואָלט באַשיידן אויפֿן קלערן אין נאָמען פון דער אלטאמא. די פּראַכט פון דיין הויז, די שפע פון אַלדאָס גוטס, מיט וואָס גאָט האָט דיר געבענטשט, דעם רום, וועלכן ער האָט דיר געשאַנקען אַדאָנק דעם חסד פון קעניג — דאָס אלץ איז ווי אַ דאָרן אין אויג ביי אַלע שונאים פון ישראל און ווי אַ מעסער אינעם שוואַרצן האַרץ פון אַרציבישאָף. איר האָב דעריבער ווירער דער אַלאַכאַמא, אָנגעוואָגט זיך נישט צוואַהפן אין די אויגן אין דורך גלאַנץ נישט רייצן די געמיינע נפשות. איר וואָלט געוואָלט, אַז אויך דו זאָלסט זיי נישט רייצן, דאָן יהודה.

— איר פאַרשטיי דייע דאָנות, מיין האַר און לערער, דאָן אפרימ, — האָט יהודה געענטפערט, — אָבער איר בין דערמיט נישט מסכים. לויט מיין דערפארונג שרעקט מען זיך און מען האָט דרד-ארץ פאַר מאַכט. קוים וואָלט איר אַרויסגעוויזן שוואַכקייט אַרער קמצנות, וואָלט דער אַרציבישאָף געוואָרן דרייַסער קעגן מיר ווי קעגן איר.

דעם גאָענטיסמן שבת איז דאָן יהודה געגאָנגען אין שול אַרײַן.
ער האָט געשטימט, ווי אַרעם און וואַכעדיק עס האָט איבערזײַניק
אויסגעזען דער בית-מדרש פֿון די שפּאַנישע יידן. אויך דאָ האָט דאָן
אפרים נישט פארטראָגן קײן שום פראַכט.

אַבער ווען מען האָט געעפנט דעם אַרױן-קודש האָבן אַרױסגעלױכטן
און געגלאַנצט די איירלשטיינער, מיט וועלכע די פֿרױדן רױת
זענען געווען באַצירט: די פֿײַנע געשמיקטע מענעמעלער, די גלאַנצדיקע
מיט גאַלד באַצירטע עטרות.

דאָן יהודה איז אויפגערופֿן געוואָרן צו דער תורה. אין דער פרשה
פֿון דער וואָך איז דערצײלט געוואָרן, ווי בלעם, דער געצנדיגער, איז גע-
קומען שעלמן דאָס פּאָלץ ישראל, אַבער גאָט אַלײן האָט אים געצווונגען,
ער זאָל עס בענמשן. און בלעם, דער עבודה-זחהניק, האָט געזאָגט: „ווי
גוט עס זענען דיײַנע געצעלמן, יעקב, דיײַנע ווײַונגען, ישראל, ווי פּאָלץ,
וואָס שפּרײַטן זיך, ווי גערמנער פֿול מיט וואַסער, ווי אַלע-בײַמער פֿון
גאָט-געפלאַנצט, ווי צעדערן אויפֿן ברעג פֿון טײך. דו פארצערסט די פעל-
קער, די געצנדיגער, דיײַנע שונאים, דו צעשמעמערסט די בײַנער פֿון דיײַנע
פאהפּאָלגער.“

יהודה האָט געלײענט די פּסוקים פֿון דער הפמורה מיטן אוראלטן
גיגון. ער האָט געלײענט מיט אַנשטרענגונג. זײַן אַקצענט האָט מײלױוין
געקלונגען פרעמד. אַפילו קאָמיש. אַבער קײנער האָט נישט געלאַכט.
אדרבא, די ייִדישע מענער און פֿרויען פֿון מאָלעדאָ האָבן אים אויסגע-
האַרעט מיט גרויס יראת-הסבּור און דאָן יהודהס התלהבות איז אַרײַבער
צו זײַ. דער דאָזיקער מאַן, וועמען דער גורל האָט אין דער פֿרויסער יוגנט
געמאַכט פאַר אַ משומד, איז איצט ברעזן און מיט חכמה צוריק אַרײַנגע-
געטראָגן אין ברית פֿון אברהם-אבינו און מיט גאָטס הילף וועלן די ברכות,
וואָס ער לײענט, מקוים ווערן אויך אויף זײַ.

איצט, ווען רחל האָט זיך אָפֿן געדאַרפט אָנערקענען צו ייִדישקײט,
איז איר א סך שווערער אויסגעקומען זיך צו פילן אַלס ייִדישקע ווי פֿרוער.
זי האָט אָפֿט געלײענט דעם תנ"ך, שעהן לאַנג האָט זי לײדנשאַפטלעך
געטרוימט, פֿאַרזונקען אין די געשיכטעס וועגן די מעשים פֿון אירע אַבות,
מלכים און נביאים. די גרויסע, דערהויבענע, גאָטספּאַרכטיקע מעשים,
וואָס דאָרט שטייט פֿאַרשריבן און אַפילו די שוואַכע, קלײנע שלעכטע

זאכן, וואָס זענען דאָרט נישט פאַרבאָרגן געוואָרן — דאָס אַלץ איז איר געוואָרן לויב, און זי איז געווען שטאַלץ און גליקלעך אָפּצושטאַמען פון אַזעלכע חשובע אַבות.

מיט די יידן, וואָס האָבן געלעבט אין טאַלעדאָ איז זי נישט געשטאַנען אין פאַרבלינדונג, האָט זי האָט געהאַט אן ערלעכן פעסטן ווילן אָנצוגעהערן צו זיי.

אַפּטמאַל, כדי זיך בעסער מיט זיי צו באַקענען, פלעגט זי באַזוכן די יידן־שטאַט, די יודעריאָ.

אויף די דאָזיקע שפּאַצירן האָט איר באַגלייט דאָן בנימין בראַבא. א יונגער קרוב פון ראש־הקהילה. דער קאנאָניק דאָר איז געווען אים אַריינגעפירט צום ערשטן מאָל אין קאַסמיליא אײַבן עזרא; ער איז געווען אײַנער פון זײַנע געלערנטסטע תלמידים, אן איבערזעצער אין זײַן אקאדעמיע.

דאָן בנימין, נישט געקומט אויף זײַן חרופות און גרינגלעכן וויסן איז קוים אַלט געווען דריי און צוואַנציק יאָר; ער איז געווען במבוע קינע־דעריש, געהאַט אין זיך עטוואָס ווײלערישקייט, ליצינות, מיט וואָס ער האָט שטאַרק אויסגענומען ביי רחלען. זיי זענען ניד געוואָרן גומע פריינד. זיי האָבן געלאַכט פון אַזעלכע זאכן, פון וואָס אן אנדערער וואָלט נישט פארשטאַנען, פאַרוואָס זיי לאַכן, און עס זענען געווען אַזעלכע ענינים, וועגן וועלכע זי האָט זיך נישט מײַשב געווען נישט מיטן טאַמ און נישט מיטן פעטער מוסא, נאָר מיט איר פריינד בנימין.

ער פון זײַן זײַט, האָט איר פריי דעהצײלט וועגן זײַנע אָנגעלעגנהייטן. למשל, אז זײַן קרוב, דאָן אפרים, דער פּרנס, געפּעלט אים נישט, און ער איז צו כּיטער און וועגן ער אַלײן זאָל נישט זײַן אזוי אָרעם, וואָלט ער אין דאָן אפריםס הויז נישט פאַרבליבן. החל האָט נאָך קײנמאָל נישט געהאַט קײן אָרעמע פריינד. זי האָט אויף אים געקומט נײַגעריק און געשמוינט.

בנימין האָט אָפּגעהײט די יודישע מנהגים, כדי נישט צו דערצערען גען דאָן אפריםען, אָבער געגלויבט האָט ער נישט אין זיי. ער האָט גלייכצײטיק באוונדערט די אראבישע חכמה און האָט גערן גערעדט וועגן די אַלמע גרויסע, פאַרנעמענע פעלקער, הויפּטוועכלעך וועגן די גריכן, אָדער יאנער, ווי ער האָט זיי גערופן. אײַנעם פון די דאָזיקע יאָנער, אַ געוויסן אריסטאָטעל, האָט ער גלייכגעשטעלט מיט משה רבינו. ביי דעם

אלעמען איז ער געווען שמאלץ, וואָס ער איז א ייד, ווייל יידן זענען דער
עם-הספר און האָבן פריי אָפגעהויט דעם ספר אין משך פון מיוזגמער יאָרן.
דער דאָזיקער בנימין איז געווען רחל'ס באַגלייטער אין דער יו"ט
דער יאָ. אַריבער צוואַנציק מיוזגט יידן האָבן געלעבט אין סאַלעדאָ און
פינף מיוזגט אויסגעהאַלט די מויערן, און האָט דאָס געזען האָט זיי נישט
געזענונגען, האָבן דאָס רוב יידן געווינט אין א באַזוגערן קוואַרטאַל,
וואָס איז געווען געשטיצט דורך מויערן און באַפעסטיקטע מויערן.

— די יידן, — האָט בנימין דערציילט, — וווינען דאָ אין סאַלעדאָ
זינט כמה יאָרן און די שטאָט טראַגט דעם נאָמען פון העברעישן וואָרט
„תולדות, — געגענאַלעג. די ערשטע פון זיי זענען אַנגעקומען אַלס שלוחים
פון שלמה המלך, כדי צו באַקומען ציגונ פון די באַרבאַרן. אַ לאַנגע צייט
איז זיי זייער גוט געאַנגען. נאָך אונטער דער הערשאַפט פון די קרויס-
לעכע וועסטמאַנט זענען זיי געוואָרן פאַרפאַלגט דורך איינעם פון זייער
אַפּשטאַם, פון א געוויסן יוליאַ, וועלכער איז אַריבערגעלאָפן צו די קרויס-
טן אין ביי זיי געוואָרן אַרציבישאָף. וואָס ווייטער אַלץ שווערערע גזירות
האָט ער אַרויסגעלייגט אויף זיינע פּריוועהדיקע ברודער און צום סוף האָט ער
אַרויסגעגעבן אַ געזעץ, אַז די וועלכע וועלן זיך נישט שמדן, זאָלן פאַר-
קויפן ווערן אַלס שקלאָפן. דעמלט האָבן די יידן זיך געווענדעט צו די
אראַבער מעבר לים און האָבן זיי געהאַלפן דערטראַבערן דאָס לאַגער. די
אַראַבער האָבן אַוועקגעשטעלט יידישע גארניזאָנען אין די שמעט, אַרויס-
רוקנדיק פון זיי אויך יידישע קאָמענדאַנטן.

— שמעל דיר פאַר, דאָניאָ רחל, — האָט בנימין אויסגערופן, —
ווי אַזוי די לאַגע האָט אויסגעזען, ווען די אונטערדריקטע זענען פּלוצלונג
געוואָרן האַרן און די פּריוועדיקע אינגערהדריקטער שקלאָפן.

מיט באַנייטערונג דערציילט בנימין וועגן ביכער פון פּאָעזיע און
חכמה, וואָס זענען אין די פּאַלגנדיקע דורות געשאַפן געוואָרן דורך די
ספרדישע יידן אונטער דער הערשאַפט פון די מוסולמענער. פון זכרון
צימירט ער די פּלאַמענדיקע פּערזן פון שלמה איבן גבירול און פון יהודה
הלוי. ער דערציילט איר פון די מאַטעמאַטישע, אסמאַנאַטישע, פּילאָ-
זאָפּישע ווערק פון אברהם בר תיה.

— אַלץ, וואָס אין דעם דאָזיקן ספרדישן לאַגד איז גרויס, סיי אין
גויס, סיי אין שייין, — זאָגט ער מיט איבערצייגונג, — האָבן די יידן
מיטגעבויט.

אינגאַנצן האָט אים רחל דערציילט וועגן דעם מיט-מאַש, אין וועלכן

ס'האָט זי אַרײַנגעוואָרפֿן דאָס באַקוקן די געצן-בילדער אין דער קירד פונעם הייליקן מאַרטין. ער האָט זיך צוגעהערט און געשמאַגען אומ-אַנשטאַלסן. דאן האָט ער ווילערײַש אַרויסגעשלאָפֿט א קליין ביכל און עס איר באַווײַזן אויף א סודות-פּולן אופן. אין דעם דאָזיקן בוך, וואָס ער האָט אָנגערופֿן נאָטיץ-ביד, זענען געווען צײַכענונגען און בילדער פֿון מען-פֿישן. דאָ זענען געווען בײַזע, שפּאַסיקע פֿנימער, וועלכע האָבן זיך צײַמנוײַז פֿאַרוואַנדלט אין פֿנימער פֿון חיות. החל האָט געשמוינט, געווען דערשראָקן און גלײַכצײַטיק זיך געוויילט. סאָראַ אומדערהערטער חטא! דער דאָזיקער בנימין מאַכט נישט בלײַז אַלגעמײַנע בילדער, ווי די פֿסלים פֿון דער קירד, נאָך ער שאַפט אױך מענטשן, וועלכע מען קאָן בפֿירוש דערקענען. יאָ, ער וויל נאָכמאַן גאָט. ער ענדערט זײַערע געשמאַל-טן לױט זײַן פרעכן ווילן, פֿאַרצערט זײַערע גשמות. און די ערד עפנט זיך נישט, כּדי דעם מורד אײַנצושלינגען? און זי אַלײַן, צו נעמט זי נישט קײַן אָנשײַל אין דעם דאָזיקן חטא, אָנקונדיק די צײַכענונגען? אָבער ס'האָט איר גאָרנישט געהאַלפֿן. זי האָט נישט אויפֿגעהערט צו קוקן. דאָ אױז געווען אן אָפֿבילד פֿון א חיה ענלעך צו א פֿוקס, אָבער דאָס אױז נאָך-נישט געווען קײַן פֿוקס, — פֿון דעם כּוּמָרען געזיכט האָבן אַרויסגעקוקט די פֿרומע אויגן פֿון דאָן אפֿרים. נישט געקוקט אויף איר שרעק, אויף אירע ספּקות האָט החל זיך נישט געקאָנט אײַגהאַלטן פֿון לאַכן. צומײַסטן פֿילט זי זיך פֿאַרכונדן מיט בנימײַנען, ווען ער דערצײַלט איר מעשיות, מערקווירדיקע פֿאַסירונגען פֿון גרויסע ייִדישע לײַט פֿון מאַלעראַ.

ער האָט איר דערצײַלט א מעשה פֿון רבי חנן בן דאָבואַ, וועלכער האָט קאָנסטרוירט אן אויסטערלישן וואַסער-זײַגער. ער אױז באַשפּאַ-גען פֿון צוויי ברונעמס, פֿון צוויי ציסמערגעס, וועלכע זענען געווען צײַ-גויפֿגעשטעלט אַזוי קונציק און אויסגערעכנט, אז אײַנע האָט זיך בײַ אַ פּולער לבנה לאַנגזאַם אָנגעפֿילט מיט וואַסער און די צווייטע האָט זיך אויסגעלײַדיקט, און בײַ שקיעת-לבנה אױז פֿאַרגעקומען פּונקט פֿאַרקערט, אַזוי אַז מען האָט געקאָנט פּעסמשטעלן דעם מאַג און די שעה פֿון מאַג. עס האָבן זיך געפּונען קעגנער, וועלכע האָבן, אויס קנאה, באַשולדיקט רבי חנן אין כּישוף. וויסנשאַפט רופֿט שמענדיק אַרויס חשד, — האָט בנימין קלוג אויפֿגעקלערט. (דער אַלקאדע*) האָט רבי חנן אײַנגעזעצט.

* בײַדערמײַטער.

דערווייל אָבער האָבן זיך די ציסטערנעס מער נישט אויסגעליידיקט און
מער זיך נישט אָנגעפילט, ווי פריער. א סברה, אז רבי חנו, איידער מען
האָט אים איינגעזעצט, האָט קאַליע געמאַכט דעם קונציקן וואַסער-זייגער,
אויף וועלכן ער האָט געאַרבעט דרײַ מאָל זיבן יאָרן. מען האָט אים גע-
וואָלט צווינגען ער זאָל דעם זייגער פאַרריכטן. ער האָט אים אָבער
פולשטענדיק קאַליע געמאַכט. האָט מען אים פאַרברענט.

— דער מירעס, אין וועלכן ער איז געלעגן שטייט ביז היינטיקן
טאָג. — האָט בנימין פאַרענדיקט. — אויך יענע ציסטערנעס קאָנסטן
נאָך זען אין * Hwerta del rey ביים צעשמערטן שלאָס לא
גאליאנא.

אין אַוונט האָט רחל דערציילט איר אס סאַאד פון דעם אָרעמען
מאַלאַנטירטן געלערנטן רבי חנו, וועלכע שלעכטע מענטשן האָבן פאַר-
פויניקט צוליב זיין קונסט און וויסנשאַפט. זי האָט בולט געשילדערט דעם
וואַסער-זייגער, די תפיסה און רבי חנוס טויט אויפן שייטער. אָבער די
אס סאַאד האָט געזאָגט:

— שלעכטע זענען די מענטשן דא, אין טאַלעדאָ. איר וואָלט געוואָלט,
רעכיא, מיין לעמעלע, ציריק קיין סעוויליע, זאָל דיך דער אללאה שומר
זמיר זיין!

(* קעניגלעכער גאַרטן. (שפּאַניש).

קאפיטל דריי

די ברידער פערנאן און גומיערע דעקאסטרע האָבן זיך נישט
באַנאָממט בלויז מיט דראָונגען קעגן דעם מאַן, וועלכער האָט אַרײַנגעלאָזט
א געמלען אין זייער שלאַס דעקאסטרע. מיט וואָפּן אין די הענט זענען
זיי אַרויסגעטראָגן אויף די געבויטן פון דאָן אַלפּאַנסאַ. איינמאָל זענען זיי
אפילו אַרײַן אין דער שמאַט קוענטאַ. זיי פלעגן אָנפאלן אויף רײזנדיקע
בירגער און אַלס געפאנגענע זיי אפּפירן אין זייערע שלעסער. פון קאסמי
לישע פּויערים האָבן זיי אַוועקגעטריבן גאַנצע סמאַרעס שאָף. מיט זייער
רויב פלעגן זיי זיך צוריקקערן אין זייער שווער-צומריסלעכן באַהניק
לאַנד — אַלבאַראַסין.

דאָן אַלפּאַנסאַ איז געווען אויפגערעגט. זינט ער געדענקט, האָט ער
די דעקאסטרעס פיינט געהאַט, ווען ער איז צו דריי יאָר געוואָרן קעניג,
האָט א דעקאסטרע פאר אים אָנגעפירט מיט דער מלוכה. ער האָט דעם
יונגן קעניג שמרענג און שלעכט באַהאַנדלט און אַלפּאַנסאַ האָט געיובלט,
ווען מאַנריקע דע לאַראַ האָט ענדלעך אַראָפּגעשליידערט די דעקאסטרעס.
אַבער דאָך זענען די קאסטרעס געבליבן שמאַרק אין זייער גראַפּשאַפּט
און זיי האָבן געהאַט א סך אָנהענגער צווישן די גראַנדן פון קאסמיליע.
זייערע לעצטע געמיינע גרויל-שאַפּטן האָבן אים שמאַרק אויפגע-
בראַכט. אַזוי קאָן עס ווייטער נישט גיין. ער וועט מאַכן א תל פון זייערע
פאַלאַצן. ער וועט זיי בייַדן אָפּגאַלן די קעפּ און נאָך פאַרשמעקן ערגעץ
אין א קלויסטער, בעסער — ער וועט זיי די קעפּ אַראָפּנעמען.

מיף אין האַרצן האָט ער געוויסט, אַז אַזאַ מין עקספּעדיציע וועט
דערפירן צו א געפערלעכן קאָנפליקט מיט זיין פעמער, דעם קעניג פון
אַראַנאָן.

שוין גאַנץ לאַנג, ווי סײַ אַראַנאָן, סײַ קאסמיליע פרעמענדירן אויף
אויבער-הערשאַפּט איבער דער גראַפּשאַפּט דעקאסטרע, דאָס באַרג-לאַנד
פון אַלבאַראַסין, וואָס האָט זיך געפונען צווישן קאסמיליע און אַראַנאָן.

נאָכן טויט פונעם לעצטן העגירנדיקן גראף, האָבן ביידע זיינע זין, די ברידער פערנאן און גומיערע דע קאסמראָ זיך געקווענקלט וועמענס פראָטעסטאָראַט זיי זאָלן אָנגעמען. ווען ער, אלפאָנסאָ, וועט אַצינד אויף זיי אָנפאלן, וועלן זיי זיך ווערן נאָך הילף צום קעניג פון אראגאָן, און זיין פעטער ראַימונדעס, דער קעניג פון אראגאָן, וועט זיך פון אזא געלעגנױט הייט נישט אָפּזאָגן, זיי אָנגעמען אַלס וואַסאלן און פארטיידיקן זיי קעגן אלפאָנסאָס אָנגריף. דאָס באַדייט מלחמה מיט אראגאָן.

סיף אין האַרצן האָט אלפאָנסאָ געצימערט פאר די דאָזיקע געדאַנען קען אָבער ער מוז אַרויסרעטן קעגן די קאסמראָס! ער וועט זיך ווערן צו יהודה. דער מוז פאר אים שאַפן געלט.

אויפן וועג צום קעניגלעכן שלאָס אין יהודה געווען אין א גוטער ישׁ'מונג. ער האָט נישט געוואָלט, וואָס וויל פון אים דאָן אלפאָנסאָ, וועלעכן ער האָט שוין לאָנג נישט געזען, און איז געווען שמאַרק צושרידן, וואָס ער וועט אים קאָנען אָפּגעבן א באַריכט. ער וועט אים דערציילן וועגן זיינע דערפאַלן און אַלס אן איבערציגנדיקן באַווייזן האָט ער מיט זיך מיטגעבראכט עפעס א קלייניקייט, וואָס וועט ווײַלן און פרייען דעם קעניג.

ער איז געשאַנען פאַרן קעניג און אָפּגעגעבן זיין באַריכט. געוויסע ריקאָסהאַמברעס (גבורים), בערך ניין מענטשן, וועלכע האָבן אָפּגעשלאָפּט מיט זייערע צאָלונגען, האָבן אונטערגעשריבן און באַשטעטיקט מיט א חתימה, אַז אויב זיי וועלן ווײַטער פארשפעטיקן מיט די צאָלונגען, פארלירן זיי זייערע דאָמינירנדיקע רעכט אין געוויסע שמעט למכות דעם קעניג. יהודה האָט מיטגעטויילט וועגן די עלף נייע מוסטער-ווירטשאַפּטן, וועגן דער עקספּערימענטאַלער אונטערנעמונג פאר זייר-צוכט נישט ווײַט פון מאַלאַוועראָ, וועגן נייע גרויסע וואַרשטאַטן אין מאַלעדאָ, בורגאָס, ווי אויך אין אויליא, סענאָויע און וואַלאַראַליד.

ערשט דאָ קומט ער מיט זיין גרעסטער איבערראַשונג.

— דו האָסט מיר, הער קעניג, — האָט ער געזאָגט, — אויסגעדריקט דיין אומצופרידנקייט דערהין, וואָס איר האָב אַהער נישט אַראָפּגעבראכט מיין גאָלדשמידן, קיין מיניצן-מייסטער. סאָ דערלויב מיר היינט דיר פאַר-צושמעלן די פראָדוקציע פון גאָלדשמידן.

און מיט א שמייכל און שטאַלץ האָט ער איםערגעגעבן דאָן אלפאָנסאָ סאָן עפעס, וואָס ער האָט מיט זיך געבראכט.

ווען דער קעניג האָט עס באַטראַכט, איז זיין פנים אויפגעשמאלט
געוואָרן. ביז איצט זענען אין די קריסטלעכע לענדער פונעם שפּאַנישן
האַלב-אינדזל געווען אין אומגאַנג בלויז אַהאַבישע מסבעות; און דאָס
וואָס ער האָט איצט געהאַלטן אין די הענט זענען געווען די ערשטע מסב-
עות פון דער קריסטלעכער שפּאַניע, א קאַספּילישע מסבוע. גלאַנציק
און רעליעף האָט געשיינט אויף דער געלב-רויטלעכער מסבוע דעם קעניגס
פּראָפּיל און ארום איז געווען דער לאַטיינישער אויפשריפט: „אַלפּאַנסוס
פון גאָטס חסד, דער קעניג פון קאַסטיליע“. אויף דער צווייטער זייט האָט
מען געזען דעם אפּטרופּס פון שפּאַניע, דעם אפּאַסטאַל יאַקוב פון סאַנ-
טאַנאַ. ער איז געווען רייכדיק אויף א פּערד, די שווערד אויפגעהויבן,
ווייל אין אַזאַ פּאַזע האָט ער א סך מאָל געהאַלטן די קריסטלעכע ארמיען.
פאַרשיליקן די אומגלויביקע.

גיריק, מיט קינדערישן פאַרגעניגן, האָט אַלפּאַנסוס באַטראַכט אין
באַמאָפּט די דאָזיקע שיינע אַרבעט. אַלזאָ, פון היינט אָן און ווייטער
וועט זיין פנים אויף גומן, שווערן גאָלד אוועקשפאַצירן אין די קריסטלעכע
לענדער ווי אויך אין די לענדער פון איסלאַם און דאָס וועט אַלעמען געבן
אַנצוגעהערן, אז קאַסטיליע געפינט זיך אונטער א גוטער שמירה פון
הייליקן סאַנטיאַגאָ און פון אים, דעם קעניג דאָן אַלפּאַנסוס.

— דאָס איז דיר זייער געלונגען, דאָן יהודה, — האָט דער קעניג
אויסגערופן, און זיין העל פנים, זיינע העלע אויגן האָבן געשמאלט פון
שמחה אַזוי, אז יהודה האָט בשעת מעשה פאַרגעסן אַלע עוולות, וואָס
דער דאָזיקער מאן האָט אים פאַרשאַפט.

אַבער דאָס בילד פונעם קריגערישן סאַנטיאַגאָ האָט דעם קעניג
דערמאָנט צוליב וועלכע סיבות ער האָט צו זיך פאַרבעטן זיין עסקרייזאנא.
מונטער, אָן שום קוויטלעניש, האָט ער געזאָגט:

— היות מיר האָבן שוין געלט, קאָן איך דאָך אייגנלעך אַרויס-
טרעטן קעגן די דע-קאַסטראַס. ווי מיינסטו, עס וועט זיין גענוג זעקס
טויזנט גאָלד-מאַראַוועדי?

די פרייד איז פלוצלונג פאַרשווינדן פון דאָן יהודהס פנים. ער האָט
דערקלערט דעם קעניג, אַז די דע-קאַסטראַס אין זייער פאַרצווייפלונג,
וועלן זיך ווערן נאָך הילף צום קעניג פון אראגאָן. און דער קעניג דאָמונג-
דעס וועט זיי גערן אָננעמען אַלס זיינע וואסאלן.

— דיין באַרימטער פעטער ראימונדעס וועט אָנגרייפן, — האָט ער
דערקלערט, — א גאַנץ באַדייטנדיקע אַרמיי שטייט ביי אים צו דער

מלחמה, וואָס ער האָט צוגעגרייט קעגן פּראָוואַנס. אויך זיינע מלחמה-
אוצרות זענען אָנגעשטאַפּט מיט געלט. פּאַרפירנדיק אַ קריג קעגן מלך
פון אראגאָן וועסטו זיך, דאָן אלפּאַנסאָ געפינען אין זייער אומגינסטיקע
כאַדינגונגען.

דאָן אלפּאַנסאָ וויל דערפון גישט הערן.

— גיי שוין, גיי מיט דיין קרומען שכל, — האָט זיך דאָן אלפּאַנסאָ
קעגנגעשטעלט. — עטלעכע הונדערט גומע שפיזן וועלן זיין גענוג קיגן
די דע-קאסטראָס. אויך פאַרשטיי מיר אויף שנעלן אָנגרייף. עס וועלן
פאַרקומען עטלעכע אמאקעס און א סוף. קוים וועל איך נעמען אַלבאַראַסי, ווי
אויך סאַנטא מאַריאַ, וועט זיך מיין שוואכהאַרציקער פעטער פון
אראגאָן באַננווענען מיט א פּאַר קלליות אין זיך באַרוואַימן. שאף מיר די
זעקס טויזנט גאַלד-מאַראַועדי, דאָן יהודה!

דאָן יהודה האָט גוט געווסט, אַז דאָס, וואָס דער קעניג האָט געוואָלט
אים און זיך אַליין אייגרעדן, איז בלויז פּוסטע האַפּענונג. דאָן ר א י
מ ו ד ע ס, בטבע זייער אַ געלאַסענער מעגמש, וועט איצט האָבן אַן
אויסרייך אַרויסצופרעטן קעגן דאָן אלפּאַנסאָן.

דער קעניג ראימזוגרעס האָט צו זיין פלימעניק דאָן אלפּאַנסאָ געפילט
א טיפע אַנטיפּאַמיע, וואָס האָט זיך סומך געווען אויף געוויסע סיבות.
האַטמיליע, שמיצנדיק זיך אויף אַלטע דאָקומענטן, האָט פרעמענדירט
אויף סווערענע (*). — רעכט איבער אַראַגאָן. אזא מין אפּטרופּסות איז
געווען בלויז אַן עגין פון פרעסמיזש. דער מעכטיקער קעניג פון ענגלאַנד,
אַליין א באַלעבאָס איבער פיל פרענקישע מושלים, האָט דאן א ביסל
אַנערקענט די אויבערהערשאַפט פונעם פראנצויזישן קעניג, הגם דער
לעצטער האָט געהערשט איבער א קלענערן טייל פון פראנקרייך, ווי ער
זעלבסט. בעצם איז ראימזוגרעס, דעם קעניג פון אראגאָן, געווען גלייכ-
גילטיק, צי ער האָט מער אָדער ווייניקער „פרעסמיזש“. אָבער אין זיין
היציקן פלימעניק האָט ער איינגעזען די פאַרקערפערונג פון פּוסטע, אַלטע
רימערדישע אידעאלן, און עס האָט אים פאַרדראַסן, וואָס א סך הויכע
לייט, און צווישן זיי אויך זיין אייגענער זון, האָבן זיך געצויגן צו אַזאַ
גישט רעאלן רימערטום און נעקוקט אויף דאָן אלפּאַנסאָן ווי אויף א
העלר. דערפאַר האָט ער די פּאַדערונג פון דאָן אלפּאַנסאָ — צו אָנער-
קענען זיין אויבערהערשאַפט דערקלערט אַלס א גרויסע נאָרישקייט. פון

(*) אומטרופס.

זיין זייט האָט אַלפֿאַנסאָ ביי יעדער געלעגנהייט אַרויסגערוקט זיין פֿאַדערונג און זיך באַרימט, אז עס וועט קומען א מאָג, ווען דער אומפֿאַרשעמטער קעניג פֿון אַראַגאָן וועט אים אָנערקענען אַלס פֿון גאָט-אויס-געוויילטן סווער אין פֿאַל צו זיינע פֿיס.

זיכער, אויב דאָן אַלפֿאַנסאָ וועט זיין פֿלאַן פֿאַרעוירקלעכן, דאָן וועט אומפֿאַרמיידלעך דערגיין צו א מלחמה מיט אַראַגאָן. און דאָן יהודה האָט זיך געבראַכן דעם קאַפֿ איבער דעם, ווי אזוי פֿאַרויכטיק אויפקלערן דעם קעניג, וואָס עס דערוואַרט אים. דאָן אַלפֿאַנסאָ, פֿאַרויסזעענדיק יהודה'ס מענות, פֿון וועלכע ער האָט נישט געוואָלט וויסן, איז אים פֿאַר-לאָפֿן דעם וועג און געזאָגט:

— פֿאַקטיש ביסטו אין דעם שולדיק, ווייל דו האָסט זיך אַרײַנגע-קליבן אין דע קאסטראַס הויז.

אין די לעצטע שווערע חדשים האָט דאָן יהודה אויף זיך אַרויפֿגע-עייגן אן אַנדער פֿנים, א מינע פֿון שמיילער העפלעכקייט. ער קאָן אָבער נישט גוכר זיין זיין שמים. ער שפֿאַמלט און די צונג פֿאַרשטעפט זיך ביי אים פֿאַר אויפֿרענונג. אזוי האָט זיך אויך איצט באַקומען, ווען ער האָט אָפֿגעענטפֿערט דעם קעניג:

— אזא עקספֿעדיציע קענן די דע קאסטראַס וועט אָפֿקאָסטן נישט זעקס מוויזנט גאָלד-מאַראַוועדן, נאָר צוויי הונדערט מוויזנט. דיין מאיעס מעט מעג מיר גלויבן, אז אַראַגאָן וועט באין אופן נישט בלייבן רואיק, ווען דו וועסט אַרויסמרעמן קעגן די דע-קאסטראַס.

און לכוף האָט ער דעם קעניג אַנטקעגנגעשטעלט נאָך איין פעסטן אַרגומענט:

— דו האָסט מסתם געהערט, אז מיין קוזין דאָן יוסף איבן עזראַ איז אַלפֿאַקיס (בעל-וועץ) אין אַראַגאָנער הויף און אים זענען אָנפֿאַר-טרויט דעם קעניגס אַלע פֿלעגער. שוין נישט איינמאָל האָט דיין באַרימטער פעמער געמראכט צו העלפֿן די דע-קאסטראַס מיט בלי-זיין. מיין קוזין און איד האָבן זיך אויסגעטוישט מיט בריוו און מיט עצות, און עס איז געלינגען דאָן יוספֿן זיין קעניג אָפֿצוהאַלטן פֿונעם דאָזיקן שריט. אָבער ער האָט מיר געוואָרנט, אז די דע-קאסטראַס האָבן א זיכערן צוואַנג, אז אַראַגאָן וועט זיי העלפֿן, אויב דו וועסט זיי אַנגרייפֿן.

דער יונגער שטערן פֿון קעניג אַלפֿאַנסאָ האָט זיך באַדעקט מיט גנייטש, ער האָט געזאָגט:

— דו און דיין קוזין פֿאַרגעמען זיך מיט קאָנספּיראַציע.

— דאָן יוספס וואָרענונג האָב איך דיר שוין מיט עמלעכע טעג צוריק איבערגעגעבן, אָבער דיין קעניגלעכע גנאָד האָט מיר גאָרנישט דערויף געענטפערט.

דער קעניג האָט געשפּרייזט מיט שווערע טריט הין און צוריק, דאן יהודה האָט ווייטער גערעדט:

— איך פאַרשטיי אַז דיין מאיעסטעט וויל אָנלערנען די הוצפהדיקע באַרזגען. אויך איך — זאָל מיר דערלויבט זיין צו באַמערקן — וואָלט נישט געהאַט דאָקטן. אָבער זאָל דיין קעניגלעכע גנאָד אַ ביסל אַפּוואַרטן. ווען מען באַטראַכט אַלץ רואיק דעמלט איז דער שאַדן, וואָס די דע-קאסטראַס האָבן געמאַכט, גאָרנישט אַזוי גרויס.

— זיי האַלטן מיינע אונטערמאנען אין תּפּיסה! — האָט אויסגע-רופן אַלפּאַנסאַ.

— באַמפל, — האָט יהודה פאַרגעשלאָגן, — און איך לייז אויס אַלע געפאנגענע. דאָס זענען נישט קיין וויכטיקע לייט. עס פאַרערט זיך בלויז אַ פּאָר הונדערט מאַראַזועדי.

— שווייג, — האָט אויפגעברויזט אַלפּאַנסאַ, — אַ קעניג לייזט נישט אויס זיינע געפאנגענע פון זיינעם אַ וואַסאַל! אָבער דו, קרעמער, קאָנסט עס נישט פאַרשטיין!

יהודה איז בלאָס געוואָרן. דער גאַנצער סכסוך איז דאָר וועגן דעם, צי די דע-קאסטראַס זענען דאָן אַלפּאַנסאַס וואַסאַלן. אָבער די דאָזיקע שטאַלצע באַרזגען זענען אָנגעפאלן, געהרגעט, גענומען געפאנגען, כּרי אויף אַזאַ אופן צווינגען אַלפּאַנסאַן צו אַ מיינונגס-אויסשויש און אויפ-קלערן די לאַגע. צוזמבעסן וואָלט געווען, ווען ער, יהודה, וואָלט איצט צום קעניג געזאָגט: „מאָר דיין עקספּעדיציע, דו ריטער אין גאָר“ און אַ שליידער טאָן אים די זעקס טויזנט גאָלד-מאַראַזועדי. אָבער אַלע, זיינע פלענער וואָלטן געפלאַצט, אויב עס וואָלט דערנאָנגען צו אַ מלחמה מיט אַראַגאָן. ער מוז מיט אַלע כּוחות נישט דערלאָזן דערצו.

— אפשר, — האָט יהודה געזאָגט מיט ישׁוב-הודעת, — קאָן מען די געפאנגענע באַפּרייען, נישט אַרױנמישנדיק דאָ זיין קעניגלעכע מאַיעס-טעט? אפשר קאָן מען ווירקן, אַז די דע-קאסטראַס זאָלן די געפאנגענע איבערגעבן אין אַראַגאָן? דערלויב מיר וועגן דעם צו פירן אונטערהאַנד-לונגען. אויב דו וועסט עס מיר דערלויבן, וועל איך מעגלעך אַלײן אַוועקפאַרן קיין סאַראַגאָסע, כּדי זיך צו באַראַטן מיט דאָן יוספּן. אָבער כּבעט דיר, הער קעניג, זאָג מיר צו איין זאך: דו וועסט נישט אָנהױבן

קיין שום עקספעדיציע קען די דע-קאסמראָס ביז וואָגען די וועסט מיר
 דערלויבן נאָכאַמאָל וועגן דעם מיט דיר צו רעדן.
 — וואָס דרייטו דעם קאָפּ, — האָט אַלפֿאַנסאָ געוואָרמשעט.
 אָבער דאָך האָט ער פֿאַרשפּאַנגען, אַז אַלע זיינע כּוונות זענען נאַריש, אַז
 דער ייד איז, ליידער, גערעכט.
 ער האָט גענומען אין האַנט די גאַלדענע ממבע, זי געווייגן און
 באַטראַכט. ער האָט אויפגעשטראַלט.
 — איר זאָג דיר גאָרנישט צו, — האָט ער געענטפערט, — אָבער
 איר וועל זיך מיישב זיין וועגן דעם, וואָס די האַסט מיר געזאָגט.
 יהודה האָט געזען, אַז מער וועט ער שוין דאָ גאָרנישט אויפּמאַן.
 ער האָט גענומען אורלויב און אוועקגעפֿאַרן קיין אַראַגאָן.

דער קאַנאָניק ראָדריגע, נישט געקוקט אויף דעם, וואָס יהודה איז
 געווען אָפּווענד, איז געקומען אין קאָסטילאָ איבן עזרא. ער האָט געזוכט
 די געזעלשאַפט פון אַלמאָן מוסא.

ביידע זענען זיי געזעסן אין אַ קליינעם זאל, דורכן פענצער באַ-
 טראַכט דעם שמילן גאָרמ, האָבן זיך צוגעהערט צום לייכטן, גלייכמע-
 סיגן פאלן פון די שפּרינגענדיקע פּאַנטאַן-וואַסערן און געפירט אַ שמילן
 שמועס. לענגאויס די ווענט, וואָס זענען געווען פּילפאַרביק באַלויכטן אויף
 רוימ, בלוי און גאַלד, האָבן די פּרעסקן שווערירט מיט שפּרוכן פון
 חכמה. די געצירקלטע אותיות פון דער נייער אראבישער שריפט,
 דורכגעפלאַכטן און באַקרוינט מיט פאַרשידענע בלומענאַרטיקע אַרנאָ-
 מענטן, האָבן זיך צונויפגעצויגן אין אַראַבעסקן, פאַרוואַנדלט געוואָרן
 אין בונטע געוועבן, געמאַכט דעם איינדרוק, אַז די ווענט זענען באַדעקט
 מיט אַ טעפּיר. פון צווישן דעם דאָזיקן שריפט-געמיש האָבן אַרויסגע-
 טויכט דאָ אראבישע „קופישע“ קאנטיקע שריפט-צייכנס, דאָ העברעישע
 בלאָק-אַרטיקע אותיות, וועלכע האָבן זיך פאַרוואַנדלט אין שפּרוכן, זיך
 פאַנגדערגעזאַנגען, זיך צונויפגעמישט, ווידער זיך צוריקגעקערט אין אַ
 כּסדרדיקער משונהדיקער באַוועגונג.

קוקנדיק אויף דעם דאָזיקן געמיש פון אַרנאַמענטן און אראבעסקן,
 האָט ראָדריגע זיך אָפּגעשטעלט אויפן שפּרוך, וואָס מוסא האָט אים
 איבערגעזעצט בעת זיין ערשטן באַזוך: „דער גורל פון מענטש און פון
 בהמה איז איין און דער זעלבער... די זעלבע גשמח... ווער ווייסט, צי די

גשמה פון מענטש שטייגט ארויף און די גשמה פון דער בהמה גייט ארוםטער? שוין דעמלט האָט עס דעם קאָנאַניק באַאומרוואַקט. ער האָט געמיינט, אַז די דאָזיקע פּסוקים, וואָס מוסא האָט אים איבערגעזעצט, קלינגען גאַנץ, אַנדערש אין דער באַקאַנטער לאַטיינישער אויפפאַסונג. **ב א נ א ר ל מ** מיט מוט, האָט ער באַשלאָסן וועגן דעם צו פאַרצירן א דיסקוסיע מיט מוסא. אָבער מוסא האָט אים פּריינדלעך געוואָרנט: — **דו זאָלסט זיך מיט זעלבע געפערלעכע געדאַנקען נישט פאַר- געמען, מיין חשובער פּריינד. ווען דער הייליקער היעראַנימוס האָט אים בערגעזעצט די ביבל, האָט אים דערצו. דער הייליקער גייסט אַליין איג- ספּירירט. אויף אַזאַ אַופן זענען די ווערמער פון גאָט צו משהן אין לאַטיין גישט ווייניקער געמלעך, ווי אין לשון-קודש. זיך גישט צופיל חכמה, מיין חשובער דאָדריגע. דער הונט פון ספּקות האָט אַ פּילבאַר אויער. ער קאָן זיך אויפכאַפּן, צעבילן זיך און דו ביסט פאַרפאַלן. די ברודער פון ריין באַרף אין אַנדערע קריסטלעכע לענדער האָבן סיי ווי סיי א נאָמען געגעבן מאַלעדאָ — די שמאָט פון שוואַרצן כישוף און אונדזערע אַראַבישע געדריילעטע שריפטן און דעם העברעישן כתב באַטראַכטן זיי ווי שרייבעכצן פון טיילול. אויב דו וועסט זיין אַזוי נייגעריק, וועלן זיי דיך פאַרשרייען פאַר אַן אַפיקורס.**

אָבער דאָך האָט דאָדריגע נישט געקאָנט אָפּטרייבן פון זיינע שטילע אויגן די מיושמשע אויפשריפטן. און מער פון אַליץ האָט אים באַאומרו- איקט דער מאַן, וועלכער האָט זיי אויפגעשריבן, דער אַלמער מוסא, — וועגן דעם האָט זיך דאָדריגע באַלד דעהווסט, — איז דורך און דורך אַז אַמעיסט, ער גלויבט נישט אין אַללאַה און נישט אין זיין נביא מאַכמער, אָבער דאָך איז דער דאָזיקער אומגלויביקער גוט, געדולדיק און העפלעך. חוץ דעם איז ער א גרויסער געלערנטער. ער, דאָדריגע, האָט שמודירט אַליץ, וואָס די קריסטלעכע וויסנשאַפט האָט געקאָנט געבן, דעם פּריוויום און דעם קוואַדריויום, גראַמאַטיק, דיאלעקטיק און ריטאָריק, אַרישטעטיק, מוזיק, געאָמעטריע און אַסטראָנאָמיע, אַלע דערלויבטע אַראַבישע חכמות און אַליץ, וואָס האָט א שייכות צו טעאָלאָגיע, אָבער מוסא ווייסט א סך מער, ער ווייסט אַליץ און אַליץ האָט ער איבערגעטראַכט און ס'איז פשוט א מתנה פון גאָט צו פירן א געשפרעך מיט דעם דאָזיקן גאַמלאַזן מענטשן.

— איד, אַז אַפיקורס? — האָט דאָדריגע מעלאַנכאָליש געענטפערט אויף מוסאס וואָרענונג. איד האָב מורא, אַז דו ביסט דער אַפיקורס, מיין

ליבער, קלאגער מוסא. אין נישט כלום פון אפיקורס, נאָר אויך פון עבודה:
זרהניק, וועלכער גלויבט נישט אין די אמתן פון זיין אייגענעם גלויבן.

— דערפאר האָסטו מורא? — האָט א פּרעג געמאָן דער ה ע פ:
ל ע כ ע ר געלערנטער און אָנגעצילט זיין דורכדרינגלעכן בליק אויף
ראָדריגעס שטיין פנים.

— איד האָב דערפאר מורא, — האָט ראָדריגע אָפּגעענטפערט, —
ווייל איד בין דיר א פריינד און עס שוט מיר לייד, וואָס דו וועסט ברענגן
אין גיהנום.

— וועל איד ברענגן אין גיהנום, — האָט מיסא געפרעגט, — אפשר
דערפאר אַלץ, וואָס איד בין א מוסולמענער?

— נישט אומבאָדיגט, ליבער מוסא.

נאָך א רגע פּראַכטו, האָט מוסא צוויידייטנדיק דערקלערט:

— כ'מאָד א קליינעם חילוק צווישן אַלע דריי נביאים, אויב דו
וויילסט עס וויסן. איד האַלט פון משהו פונקט ווי פון קריסטוסן און
קריסטוס איז ביי מיר אַלץ איינס ווי מאַכמער.

— אַזוינס ווייל איד גאָרנישט הערן, — האָט דער קאָנאָניק געזאָגט
און האָט זיך אָפּגערוקט אָן א זייט, — קעגן דעם מוז איד פּראַטעסטירן.
— אַלואָ, האָב איד גאָרנישט געזאָגט, — האָט מוסא אויסגערופן.
ווען זיי האָבן אַזוי דיסקוטירט, פלעגט מוסא פון צייט צו צייט אויפֿ-
שטיין, צוגיין צו זיין שרייבֿטיש און בעתן רעדן געצייכנט פארשידענע
רריידלעך און אראַבעסקן. ראָדריגע האָט מיט קנאה און פאַרווורף זיך
צוגעקוקט ווי ער מאַכט אומזיסט קאָליע דאָס טייערע פּאַפיר.

דאָן ראָדריגע האָט גערן געלייענט זיין כראָניק פאר מוסאן, אריינגי-
פּראַנגדיק פארשידענע הערגענונגען און אויסבעסערונגען. אין דער
דאָזיקער כראָניק האָט זיך א סך גערעדט וועגן מויטע הייליקע, וועלכע
האָבן אין געהיים מיטגעקעמפט און אָפּטמאָל געשלאָגן די אומגלויביקע.
אפילו זייערע רעליקווייעס, וואָס מען האָט מיטגעפירט אין שלאַכט, האָבן
נישט איינמאָל געזיכערט די קריסטן דעם זיג. מוסא האָט צוגעגעבן, אַז די
דאָזיקע רעליקווייעס זענען אויך געווען עדות פון געוויסע קריסטלעכע
מפללות. אָבער אַזעלכע באַמערקונגען האָט ער געמאַכט אירל און זאכלעך
און זיך נישט געוואונדערט פאַרוואָס ראָדריגע האָט אויסגעמיטן דערפון צו
רעדן. ככלל האָט אים מוסא אויסגעהערט גאַנץ אויפּמערקזאם און באַ-
פּעסטיקט זיין גלויבן אין דער וויכטיקייט פון זיין ווערק

ווען מוסא האָט פּאַרגעלעזן פון זיין ווערק, די געשיכטע פון די מוסלמענער אין שפּאַניע,“ העמלט האָט זיך דעם אָרעמען, גליקלעכן ראָדריגע אויסגעוויזן, אַז דאָס וואָס ער האָט אַליין געשריבן איז בלאַס און פרימיטיוו. הייס און קאַלט איז אים געוואָרן, ווען ער האָט זיך צוגע-הערט צו דעם דאָזיקן איינגארטיקן, דרייסטן ווערק מיטן נאָמען „מלוכות“. מלוכות זענען נישט קיין געטלעכע אינסטימוציעס, זיי אנטשטייען אַדאַנק די נאַטירלעכע כוחות פון לעבן. געזעלשאַפּטלעכער צוזאַמענשלוס איז נויטווענדיק, כדי אויפצוהאַלטן די מענטשלעכע קונסט און קולטור, מלוכה=מאַכט איז נויטווענדיק, ווייל די מענטשן, וועלעכע זענען בטבע שלעכט, זאָלן אייגער דעם צווייטן נישט אומברענגען. די קראַפט, וואָס פאַרמירט די מלוכה איז אן איינהייטלעכע סטרוקטור — דאָס איז איר אינערלעכע פאַרבינדונג פון ווילן, געשיכטע און בלוט. מלוכות, פעלקער, קולטור, צוגלייך מיט אַלע באַשאַפּענע זאַכן, האָבן זייער לעבנס=דויער און פונקט ווי אויפן יחיד, אַזוי איז אויך אויף זיי חל פּינף צייט=פּאַזן: אַנטשטיינג, אויפשטייג, אויפבלי, אונטערנאָג, פאַרשווינדונג. כסדר ענדערט זיך די ציוויליזאַציע דורך אויסגעאיינלעכ-סייט, פרייהייט און ספקות; און מלוכות, פעלקער, קולטור צעשמעלצן אייגער דעם צווייטן לויטן שטרענגן אייביקן געזעץ. וועלכער איז אייביק און גלייכצייטיק באַוועגלעך ווי דאָס זאַמד אין מדבר.

— אויב איר האָב דיר גוט פאַרשטאַנען, מיין פריינד מוסא, — האָט איינמאָל ראָדריגע זיך אָנגערופן, — גלויבסטו דאָך נישט אין גאָט, נאָר בלויז אין גורל.

— גאָט איז גורל, — האָט מוסא אָפּגעענטפערט, — דאָס איז דער סכּוּם פון באַוווסטזיין סיי לויטן תנ"ך פון די יודן, סיי לויטן קאָראַן. דאָ האָט מוסא אָנגעצילט זיין בליק, און נאָכפּאַלגנדיק אים אויך ראָדריגע, אויף א פּסוק פון שלמה המלך:

„אַלץ וואָס פאַסירט אונטערן הימל האָט זיין באַשטימטע שעה: געבוירן און שטאַרבן, פּלאַנצן און אויסוואַרצלען, טויטן און היילן, קלאַנג און טאַנצן, ליבן און האַסן, מלחמה און שלום. וואָסער געווינס האָט דער העכער און דער באַשעפטיקטער פון זיין גאַנצער מרחח?“

און בעת מוסא האָט באַמערקט, אַז דער קאַנאָניק האָט דעם זאין תּוֹפּס געווען, האָט ער ממשיך געווען:

— אין דער איין און איציקסטער סורע פון קאָראַן, פאַר זיין פּטירה, זאָגט דער נביא: „וואָס איר בין מכּרוז, זאָל זיין פאר איר א

התראה, כדי איר זאלט גיין אויפן אמתן וועג. אבער איר וועט עס נישט קאנען, אויב דער אלמעכטיקער גאט וועט נישט וועלן. דו זעסט אלזא, מיין חשובער פריינד, אז סיי שלמה, סיי מאכמעד זענען געקומען צום באוויסמויזן, אז גאט און גורל זענען אידענטיש, אָדער אויסדריקנדיק זיך אויפן פולזאָפישן לשון: גאט א דער סכום פון אלע צופאלן.

ווען ראָדריגע האָט דאָס אַלין אויסגעהערט, איז אים געוואָרן שווער אויפן האַרצן און ער האָט באַשלאָסן מער נישט צו קומען אין קאסמיליאָ איבן עזרא. אָבער מיט צוויי מעג שפעטער איז ער ווידער געזעסן אין זאל, מיטן פנים צו די אַפיקורסישע אויפשריפטן. טיילמאָל פלעגט ער מיטברענגען איינעם פון זיינע תלמידים, ס'רוב דעם יוגנט בנימין.

צייטנווייז פלעגט אויך רחל אַרײַנקומען אין זאל און זיך צוהערן, ווי ביים שפילן וואָסער־פאל פון פאַנטאָזן זענען ביידע זקנים געזעסן און לאַנגזאַם צימירט זייערע פסוקים.

איינמאָל, אין בנימינס קעגנוואַרט, האָט רחל א פּרעג געמאָן דעם קאנאָניק, צי ווייסט ער עפעס וועגן רבי חנן בן ראַבנאָ און וועגן זיין צייט־מאַשין, וואָס ער האָט קאָנסטרואַרט; און צי איז אמת, וואָס דאָן בנימין דערציילט, אז מען האָט דעם געלערנטן רבי פאַרפאַלגט, אז ער האָט געמוזט צעשמערן זיין אייגן ווערק; און ווי מען האָט אים דערנאָך אָנגעמאָן יסורים און שפעטער פאַרברענט. דאָס אַלין איז געווען טיף איינגעקריצט אין איר זכרון.

דאָן ראָדריגע האָט נישט געגלויבט, אז מען זאָל געלערנטע מאַטערן און פאַרברענען צוליב זייער וויסנשאַפט; ביי אים איז דער כראָניק איז אזא פאקט נישט פאַרצייכנט.

— איר האָב יענע צייטערנעס געזען אין לאַ-פּליאַנאַ, — האָט ער דערקלערט, דאָס זענען גאַנץ פשוטע צייטערנעס; איר גלויב נישט, אז אין יענער צייט האָבן זיי געײַגט צים מעסטן די צייט. איר גלויב אויך נישט, אז יענעם רבי חנן זאָל מען האָבן געמאַמערט און פאַרברענט. אין די דאָקומענטן געפין איר עס נישט.

דאָן בנימינען האָט פאַרדראָסן, וואָס דער קאנאָניק לייקנט אָפּ זיין געשיכטע מיטן רבי חנן, — האָט ער באַשיידן אָבער זיכער זיך אָפּ גערופן:

— אז ער איז געווען א גרויסער געלערנטער, דערמיט ביסמא אויך מסכים, חשובער דאָן ראָדריגע. ער האָט נישט בלויז דערפונדן א זעלמענע

אסמראָליאביע *) , נאָר ער האָט אויך די ווערק פון נאַלענס איבערגעזעצט
אויף אַראַביש און אויף לאַטיין. אזוי ארום האָט ער די אַלמע מעדיצינישע
וויסנשאַפט געשטעלט אין דינסט פון אונדזער צייט.

ראַדריגע איז מיט דעם נישט מסכים געווען. דאָקעגן האָט ער דער-
צוילט פון גרויסע דאָקטוירים פון די פרועהדיקע קריסטלעכע צייטן. דאָס
זענען געווען די הייליקע קאָסמאָס און דאַמיאַן, אגב פון אַראַבישן אָפּ-
שטאַם, וועלכע האָבן צו יענער צייט אויפן מעדיצינישן געביט באַוווּזן
נישט ווייניקער ווונדער ווי נאַלענס. זייערע קעגנער האָבן אָנגעוווּזן, אַז
זיי זענען געווען קריסטן. מען האָט זיי פאראורטיילט און אַריינגעשליידערט
אין ים; זענען געקומען מלאכים און האָבן זיי געראמעוועט. מען האָט זיי
אַריינגעוואָרפן אין פייער; דאָס פייער האָט אויף זיי קיין שליטה נישט
געהאַט. מען האָט זיי באַוואָרפן מיט שטיינער; די שטיינער האָבן
געענדערט זייער ריכטונג און געפראָפן אין זייערע שוגאים. שוין נאָר
זייער טויט האָבן זיי באַוווּזן גרויסע נסים. איינער אַ מאַן האָט געהאַט
אַ בראנד-מכה אויפן קנאַכן. ער האָט תפילה געמאַן פאר די ווילדער פון
ביידע הייליקע. תיבה איז ער אַריינגעפאלן אין אַ טיפן שלאַף און עס האָט
זיך אים געחלומט, אַז ביידע הייליקע שניידן אים אויס דעם קראַנקן ביין
און איבערזעצן אים אַן אַנדער ביין פון אַ טויטן אראבער. און באמת,
ווען ער האָט אויפגעוואַכט, האָט ער דערשפּירט אַ נייעם געזונטן ביין. מען
האָט אויך געפונען דעם טויטן אראבער, פון וועלכן די הייליקע האָבן
גענומען דעם ביין.

— זיי האָבן געמוזט זיין גרויסע מכשפים, — האָט זיך רחל אָנגע-
רופן.

— די מוסולמענישע גרויסע דאָקטוירים, — האָט מוסא געזאָגט,
— האָבן געהאַט זייערע בעסטע דערפאַלגן האַן, ווען זיי האָבן געלעבט.
איד קען עמלעכע קריסטן, וועלכע פאַרבעפן גערן אַ יידישן אָדער
מוסולמענישן דאָקטאָר, ווען זיי ווערן קראַנק.

דאָן ראַדריגע האָט מיט אַן אומצופרידענעם טאָן אָפּגעענטפערט:
— מיר, קריסטן, לערנען, אַז באשידנקייט איז אַ גוטע מידה.
מוסא האָט צוגעגעבן:

— לערנען דאָס מוט איר, מיין הויך-געשעצטער פריינד.
— געמט נישט פאַר אומגוט, — האָט דאָן ראַדריגע געשמייכלט, —

*) אסמראָנאָמישער אפאראט.

אז איך וועל קראנק ווערן, וועל איך גליקלעך זיין, ווען דו וועסט מיר קורירן, מיין קלוגער מוסא.

דאָן בנימין האָט שטילערהייט געצייכנט אין זיין נאָמיץ-בוך. ער האָט באַוווּזן רחלען, וואָס ער האָט געמאַכט. א קראַך איז געזעסן אויף אַ בוים מיט אַ פנים עגלעך צו מוסאס פנים. דאָס איז געווען באַשיינפער-לעד אַ פאַרטרעט, וואָס איז געווען צווייפאַכיק פאַרבאַמט. אָבער דאָס איז געווען אַ שיינער לוסטיקער פאַרטרעט, און רחלען איז שטאַרק געפעלן געוואָרן די צייכענונג, ווי אויך דער צייכענער.

דער קעניג איז גישט ארויסגעטראָטן קעגן די דעקאַסטראַס, און זייערע אָנהענגער זענען פון מאַג צו מאַג געוואָרן אַלץ מער חוצפהדיק. פונקט ווי אַמאָל האָבן די אייגוויינער פון בורגאָס פארטיידיקט זייער נאַציאָנאַלן העלד סיד קאַמפּעאדאָר קעגן אַלפאַנסאָ דעם זעקסטן, האָבן איצט די צערייַצטע באַראָנען פארטיידיקט די דעקאַסטראַס קעגן אַלפאַנסאָ דעם אַכטן: „סארא גומע וואסאלן זיי וואָלטן געווען, ווען זיי וואָלטן געהאַט אַ בעסערן קעניג!“ ווען דער קעניג האָט פון זיי אויפגע-פאַרערט די פארלעגענע שטייערן, האָבן די באַראָנען דעגנויעס און די פּרעזאַס געהוזקט:

— קום, קעניג אַלפאַנסאָ, און שלעפּ אַרויס ביי אונדז די געלטער, ווי דו האָסט אַרויסגעשלעפּט די דעקאַסטראַס פון זייער שלאָס.

ער האָט צינויפגערופן זיינע פארטרוינגס-מענער אויף אַ קרוין-ראט. אין ראט האָבן אָנטיילגענומען מאנריקע-דע-לאַראַ, זיין זון גאַרסעראַ, דער ארציבישאָף דאָן מארטין דע-קאַרדאַנאַ און דער קאַנאָניק דאָן ראָדריגע. דער עסקרוואַנאַ מאיאָר דאָן יהודה איז נאָך געווען אין אַראַנאָן.

אויף זיינע פריינד-האַט אַלפאַנסאָ אויסגעלאָזט זיין אָנמעכטיקן צאָרן. די דעקאַסטראַס האָבן אים באַליידיקט אויף יעדן שריט און פריש, און זיין עסקרוואַנאַ האָט אונטערהאַנדלט מיטן צביעותדיקן קעניג ראַימונ-דעם, כדי אַ ריטערלעכן סכסוך צו לעזן אויף אַ סותרישן וועג. און די הויפט-שולד אין דעם סכסוך טראָגט דער ייד, וועלכער האָט זיך באַזעצט אין דעקאַסטראַס הויז.

— צום בעסטן וועג זיין, — האָט דער קעניג קאַמעגאַריש באַשלאָסן, — אַז איך וועל אים ווידער משלח זיין.

— זיי גערעכטיק, הער קעניג, — האָט מאַנדיקע אים באַרואַקט.
 — אונדזער ייד האָט דעם שלאַס פאַרדינט. ער האָט געהאַלטן מער וואָרטן,
 ווי ער האָט צוגעזאָגט. די גראַנדן צאָלן דיר שמויער אין פּרוּהנס-צייטן.
 זוכענען שמעט וועלכע האָבן אָנבאַלאַנגט צו די גראַנדן, געהערן איצט צו
 דיר. און אויב אפילו די דע-קאסמראַס האָבן ביי דיר גענומען עטלעכע
 געפאַנגענע, זענען דאָר איצט אסך הונדערטער. פון דינע רייטער זאָן
 קנעכט, וועלכע זענען געווען געפאַנגען אין סעוויליע, באַפרייט געוואָרן.
 דער ארציבישאָף דאָן מאַרטין, א מאַן מיט גרוילעכע האָר און מיט
 א גראַבן צופרידענעם פנים, האָט זיך קעגנגעשטעלט. האַלב גייסמלעכער,
 האַלב רייטער איז ער געזעסן אין א קרוינערישער פּאָזע. פון אונטער זיינע
 חשובע קליידער האָט מען אַרויסגעזען בלוזיין, וויל דאָ אין סאַלעדאָ,
 נישט ווייט פון די מוסולמענער, איז מען שמענדיק געווען אין א הויז
 ליקן קריג.

— דו קאָהנט נישט קיין לויב-ווערמער פאַר דיין ייד, איידעלער
 מאַנדיקע, — האָט ער געזאָגט. מיט א גרוילענדיקער שטיי, — אמת
 מאַקע, דער דאָזיקער נייטער ייד איבן עזרא האָט הונדערטער מיינומער
 גאַלד-מאַראַוועדי אַרויסגעכישופט פון לאַנד און דערפון אויך א ביסל
 צוגעוואָרפן דיין מאיעסטעט דעם קעניג. אָבער דערביי האָט ער דער הויז
 ליקער קירד א סך שאָרן געבראַכט. פאַרמאַכט נישט אייערע אויגן! די
 יידן פון סאַלעדאָ האָבן שמענדיק געהאַט הוצפּה, שוין פון די צייטן פון
 אונדזערע נאָטישע אבות, און ווען דו האָסט יהודהן צוגעלאָזן צום אמת
 איז די אלאבאמא געוואָרן גאָר אומפאַרשעמט. שוין אָפּגערעכט פון דעם,
 וואָס זייער עלטמער, אפרים בן אבא, האָט אָסגעזאָגט דער קירד צו צאָלן
 מעשר, שמויצנדיק זיך אויף דיר, הער קעניג, האָט ער אויך די העזה צו
 ליינען אין דער סינאַגאָגע יעקבס ברכה: „עס וועט די רוח נישט ווייכן
 פון יהודה, ווי אויך די הערשאַפט פון אונטער זיינע פיס“. דערביי האָב
 איד שמויצנדיק זיך אויף די שריפטן פון דער קירד, דעם דאָזיקן מאַן
 קלאָר געמאַכט אַז אָט די ברכה יעקבס איז פאַר זיי געווען גילטיק ביזן
 אָנקום פון משיח, און איצט, אז קריסטוס איז געקומען, האָט זי שוין איר
 ווערט פאַרלוירן. נאָר מיר קריסטן אַליין פאַרשמייען דעם תּמציט פון די
 שריפטן. די יידן זענען געגליכן צו אומזיניקע חיות, וואָס זעען בלוז די
 אויסערלעכע וועלט.

— איך מיין אפשר, — האָט זיך רואיק אָנגערופן דער קאנאָניק,
 — אז מען דאַרף מיט די יידן שטאַרק נישט איינרויסן. אַמאָל, ווען די

בלונדע, זינדיקע און שמאלצע יידן האָבן אנדער קריסטוסן געשלעפט פון ירושלים צו זייער טריבונאַל, האָט די יידישע קהילה פון טאַלעדאָ געשיקט א בריוו צום כהן־גדול קופה און אים געוואָרנט ער זאָל קריסטוסן נישט קרייציקן. אזוי שטייט דייטלעך געשריבן אין די אַלמע ספרים.

דער ארציבישאָף האָט אָפגעמאַסטן ראָדריגען מיט א בייזן בליק און זיך באַמיט נישט אָפצונטפערן. צווישן אים און זיין סעקרעטאַר האָט עקזיסטירט אן אויסטערלישע פאַרבינדונג. דער אַרציבישאָף איז געווען פרום און ער האָט געוואוסט, אז זיין קריגערישער טעמפּעראַמענט שמויסט אים טיילמאַל אויף ווערטער און מעשים, וואָס עס פאַסט נישט פאר אים, דעם פרימאָס פון שפּאַניע, דעם גאכפּאַלנער פון הייליקן עגענעיום און פון דעם הייליקן אילדעפּאַנסאַ. דעריבער כרי אויסצוקויפן די האַזיקע חמאים, וואָס זיין קריגעריש געמיט האָט אַרויסגערופן, האָט ער שמענדיק מיט זיך מיטגענומען דעם גוט־האַרציקן האָן ראָדריגע, אויף וועלכן ער וועט קאָנען אָנווייזן, אויב מען וועט אים אויפן יום־הדין פאַרוואַרפן, אז צייטנווייז האָט דער זעלנער אין אים גובר געווען דעם פריסטער.

אָנשמאַט צו האָן ראָדריגען, האָט ער זיך געווענדעט צום קעניג:

— ווען דו ביסט געווען אין גויט און לויט דער עצה פון דיינע ראטגעבער האָסטו דעם יידן אַהער אַרויסגערופן, האָב איך דיך דעמלֶט געוואָרנט, דאָן אלפּאַנסאַ, און דיר פאַרויס געזאָגט, אַז עס וועלן קומען טעג, ווען דו וועסט דערויף הרטה האָבן. דאָס הייליקע קאָנזיליום האָט געהאַט וואַגיקע סיבות, ווען עס האָט דעם קעניג פון קריסטוס אונטער־געזאָגט, ער זאָל חס־ושלום נישט אָנפאַהררוען אן אומגלויביקן אַזאַ הויכן אַמט.

— אויך די קעניגן פון ענגלאַנד און פון נאַוואַרע, ווי אויך די קעניגן פון לעאָן, פאַרטוגאַל און אַראַגאָן, — האָט זיך אָנגערופן מאַנדיקע, — האָבן בראַך די באַשלוסן פון לאַטעראַנישן קאָנזיליום נישט באַזיימיקט זייערע יידישע מיניסטערן, זיי האָבן זיך בלויז באַזונגנט אויסצורדיקן דעם הייליקן פּאַמער זייער באַדויערונג. אזוי האָט געמאַן דער קעניג, אנדער האר. ער האָט נאָכגעמאַן דעם ביישפּיל פון זיינע ליכטיקע אבות. אלפּאַנסאַ סאָ דער זעקסטער, דער קעניג פון שפּאַניע, האָט געהאַט צוויי יידישע מיניסטערן, דער זיבעטער אלפּאַנסאַ — פינף. איך זע נישט, ווי אזוי וואַלט קאָסמיליע געקאָנט אויסבויען אַזויפיל קלויסטערס פאַר די הייליקע, אַזויפיל פעסטונגען קעגן די מוסולמענער אָן דער הילף פון די יידן.

— דערלויב מיר, מיין חשובער פּאַמער, — האָט דער קאָנאַניק צו־

געגעבן, — מיט יראת-הכבוד דיר צו דערמאָנען וועגן אונדזער פריינד, דעם
השוכן בישאָף פון וואַלאַראַליד. אויך ער האָט נישט געקאָנט איינקאָסירן
זיינע שטייערן און ער האָט געמוזט אַנקומען צו אונדזער דאָן יהודה.
דאָס מאַל האָט שוין דאָן מאַרשין זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן פאַר
כעס:

— דו האָסט אַ סך גוטע מידות, דאָן ראָדריגע, — האָט ער גע-
שריגן, — דו ביסט כמעט אַ הייליקער, דערויבער פאַרמראַנג איד דיר. אָבער
איך מוז דיר באַשיידן זאָגן, אַז צייטנווייז גרעגעצט זיך דיין גוטמוטיקייט
און געדולדיקייט מיט אומפאַרשעמטקייט.

דער קעניג האָט זיך נישט צוגעהערט צו זייערע קריגערייען. ער איז
געזעסן פאַרטייט אין זיינע רעיונות, און ענדלעך האָט ער אַרויסגעזאָגט
דאָס, מיט וואָס זיין מוח איז געווען באַשעפטיקט:

— נישט איינמאַל האָב איך זיך געשמעלט די פראַגע, פאַרוואָס האָט
האַט געגעבן די אומגלויביקע אַזאַ קראַפט און אונדז האָט ער זי אָפגע-
זאָגט. און איך מראַכט מיר אַזוי: היות גאָט האָט זיי פאַרשאַלטן אויף
דור-דורות, האָט ער אויף דער קורצער צייט, וואָס זיי פאַרברענגען אויף
דער ערד, זיי אַרויסגעוויזן זיין חסד און אויסגעטיילט זיין חכמה, עלאַ-
שוועניג און דעם טאַלאַנט פון זאַמלען אוצרות געלט.

אַלע זענען שטיל געבליבן אין גרויס פאַרלענגהייט. עס איז געווען
מערקווירדיק, וואָס דער קעניג האָט אָפּמאַל אַנטפלעקט זיינע אינערלעכע
געפערלעכע מחשבות, צו וואָס ער האָט געהאַט די פולע קעניגלעכע רעכט.
דער יונגער דאָן גאַרסעראַן האָט זיך צוריקגעקערט צו דער מאַנג-
אַרדענונג פון דער באַראַטונג, אַריינמראַנגנדיק זיין פאַרשלאַג:

— איין זאָך קאָנטו אויפמאַן, דער קעניג! אויב דו האָסט באַשלאָסן
נישט אַרויסצומרעצטן קעגן די דעקאָסמראַס, מאַך שיק אַריין אַ גאַרניזאָן
אויף זייערע גרענעצן און באַזעצן די שטאָט קוענקאָ מיט זיינע קריגס-
קנעכט.

— ער איז פולשטענדיק גערעכט, — האָט אויסגעשריגן דער אַרצי-
בישאָף, — באַזעצן קוענקאָ מיט אַ שפאַר ביסל קריגס-קנעכט, אַז די דע-
קאָסמראַס זאָל זיך אָפגליססן צו מאַכן אַן אָנפאַל אויף זיינע אונטער-
מאנען.

וועגן דעם האָט שוין אַלפאָנסאָ אַליין שטאַרק געמראַכט. אָבער עס
איז אים געווען צום האַרצן, ווען אַנדערע האָבן עס אים פאַרגעשלאָגן.
— יאָ, דאָס וועל איך מאַכן, — האָט ער געמאָלדן, — און ווער

ווייסט ווי אנדער ייד וועט קעגן דעם רעאגירן, — האָט דער קעניג מיט אַ ביזן שמויכל צוגעגעבן.

דאָן מאַנדיקע האָבן געהאַלטן, אַז עס זענען גענוג דריי אָפטיילונגען צו זיכערן קוענקאָ קעגן די דע־קאַסמראָס. דער קעניג האָט באַמערקט, אַז צוקונדיק זיך צו די מעשים פון די דע־קאַסמראָס, קאָן אַמאָל דער עמיר פון וואַלענסיע אויך באַקומען אַפעטיט צו דער דאָזיקער־ישמאַט. דאָריבער וועט ער דאָרט אַהינשיקן מער סאַלדאַטן, ביי אַן ערך פון צוויי הונדערט שפּיזן. דער אַרציבישאָף, באַהאוונט אין קריגס־ענינים, האָבן געראַטן, אַז אַ געוויסע צאָל קריגס־קנעכט זאָלן זיך שמענדיק געפינען אין וועג, כדי צו שיצן די באַדראַמע פּויערישע פאַרמעגנס און צו באַגלייטן די רוינדער. — שיק דריי הונדערט שפּיזן, דאָן אַלפאַנסאָ, — האָט ער געפאַ־דערט.

דאָן אַלפאַנסאָ האָט געשיקט פינפהונדערט שפּיזן. די אָנפירונג מיט דעם דאָזיקן מיליטער האָט ער אָנפאַרמירט זיין פּריילעכן דרייסטן פּריינד, דעם יוגן דאָן עסטעבאַן איליאָן. איידער דאָן עסטעבאַן איז אָפּגעריסן, האָט אים דער קעניג אָנגע־יאָגט:

— דערלאָז נישט צו קיין שום נייע באַליידיקונגען, דאָן עסטעבאַן! זאָלסט נישט פאַרשווייגן די קלענסמע געמיינקייט! און ווען די דע־קאַסמ־ראָ־לייט וועלן אויף אנדזערע געביטן צוגעבענען באַמשי איין איינציקע הון, זאָלסטו עס נישט פאַרשווייגן! פאַרפאַלג זיי ביז סאַנמאַ מאַריאַ און געם ביי זיי אָפּ צוריק די הון, זאָל עס אפילו קאַסמן דאָס לעבן פון צען קריגס־קנעכט!

ער האָט אים דערלאָנגט זיין הענטשקע, אַלס סימן פון ריטערלעכן באַטעל. דאָן עסטעבאַן האָט אים אַ קוש געמאַן אין דער האַנט און געזאָגט:

— דו וועסט זיך נישט האָבן אויף וואָס צו באַקלאָגן, דאָן אַלפאַנסאָ. די זעלנער זענען אַריינגעמראָטן אין דער קליינער שמאַט קוענקאָ מיט די אַרומיקע דערפער, און האָבן פאַמרוֹלירט אין דער שווערער באַרגיקער געגנט פון אל באַראַסין. אָבער מען האָט נישט אָנגעזען קיין שום קנעכט פון די דע־קאַסמראָס. עס איז פאַרבייגעגאַנגען אַ וואָך, צוויי וואָכן. דאָן עסטעבאַנס זעלנער האָבן אָנגעהויבן צו מורמלען פון אימעפּ, און די אייג־וויינער פון קוענקאָ האָבן געשאַלטן די אָנוועזנהייט פון די זעלנער, וואָס האָט זיך אויף זיי געלייגט צו לאָסט.

בינו-לבינו איז יהודה געווען אין סאראגאָסע און אונטערהאַנדלט מיט זיין קוויז דאָן יוסף איבן עזרא. דער דאָזיקער אינטעליגענטער דיכלע-כער מאַן מיטן אָנגענעמען, העפּלעכן, סקעפטישן אויסזען האָט גוט פאַר-שמאַנען, וואָסערע סיבות האָבן דאָן יהודה בלאַווין קומען צו אים. היות אָבער ער אַלײן איז אויך געווען אַ שמאַרקער אָנהענגער פון שלום, איז ער געווען גרייט אים צו העלפן. יהודה האָט געוואָלט, אַז אַראַגאָן זאָל אויסלייזן די געפאַנגענע פון די דע-קאָסמראָס און אָפּגעבן זיי דעם קעניג דאָן אַלפאַנסאָ, וועלכער וועט זיך אָפּזאָגן פון זיינע פּרעמעניעס אויף דער שמאַט דאָראָקא. דאָן יוסף האָט געהאַלטן, אַז דער דאָזיקער פאַרשלאַג איז גאַנץ אָנגעמבאָר און וועט געפּעלן ווערן זיין קעניג. פאַרשמיט זיך, אַז ס'איז נישטאָ וואָס זיך צו אײלן. דער קעניג ראימונדעס איז אין פעלד, וווּ ער איז שמאַרק פאַרגומען מיט דער גליקלעכער פאַרענדיקונג פונעם קריג קעגן דעם גראַף פון טולוזע. דעריבער טוז דאָן יוסף אַ געוויסע צייט אָפּוואַרמן, ווייל עס איז נישט פאַסיק אין אַזאַ צײַט פאַרדרייען אים דעם קאָפּ מיט אַזאַ אומוויכטיקער פּראַגע. אומגעפער אין אַ צוויי וואָכן אַרום וועט ער אַוועקפאַרן צום קעניג ראימונדעס אין פעלד אַרײַן. אַלזאָ, דאָן יהודה טוז האָבן געדולד און וואַרפן. און מעגלעך, אַז שפעטער וועט אויך יהודה אויפגענומען ווערן פונעם קעניג ראימונדעס.

יהודה האָט אויסגענוצט די צוויי וואָכן, איז אַוועקגעפאַרן קיין פּער-פיניאַן און פאַרענדיקט גליקלעך אַ פאַרפלאַנטערטן געשעפט. נאָכדעם האָט ער אָפּגערייזט קיין טולוז צו זיינעם אַ קרוב מאיר איבן עזרא, דעם באַילו פון שמאַט. לסוף האָט ער זיך באַוויזן ביים קעניג ראימונדעס, אין פעלד-לאַגער. דאָן יוסף האָט געטריי אים אונטערגעהאַלטן און דאָן ראַי-מונדעס האָט אים געטריק אויסגעהערט. ער איז געווען אַ לאַנגזאַמער, אויסגערעכנטער מענטש, און עס האָט געדויערט נאָך אַ וואָך, אײדער ער האָט זיך באַשלאָסן צו זאָגן: יאָ.

יהודה האָט לײכטער אָפּגעאַמעמט. די סאַמע שווערסטע שמערונגען אויפן וועג פון זיין שלום-ווערק זענען באַזײטיקט געוואָרן. ער האָט אַוועק-געשיקט אַ קוריער צום קעניג אַלפאַנסאָ מיט דער ידיעה, אַז דער געוונג-משנער אָפּמאַך איז אונטערגעשריבן און מיט אַ חתימה באַשטעטיקט און אַז ער, יהודה, וועט אין עמלעכע טעג אַרום צוריקקומען.

די ידיעה האָט נאָך נישט באַוויזן אָנצוקומען קיין טאַלעדאָ, ווי דאָן אַלפאַנסאָ האָט דעהאַלטן פון קענען אַ לאַנגן אומגעלומפערטן כריז פון זיין פריינד עסטעבאַן איליאָן.

עם און געשען אזויגס, וואָס מען האָט נישט פאַרויסגעזען. דע-קאָסט-
 ראָס קנעכט האָבן אויף קאָסמילישער ערד געוואָלט אַוועקרויבן אַ סמאָדע
 שאַף. דאָן עסטעכאַנס מעגנמשן האָבן זיי פאַרפּאָלגט אַזש אויף דע-קאָסט-
 ראָס מעריטאַרע. דאָרט האָבן זיי זיך אָנגעשוויסן אויף אַ מחנה ריטער
 מיט זייערע וואָפּן-טרעגער. עס איז דערגאַנגען צו אַ זידלעריי און דערגאַך
 צו אַ צוזאַמענשטויס. דערביי איז איינער פון די ריטער דערהרגעט געוואָרן
 און על פי צופאַל איז ער געווען איינער פון דע-קאָסטראָס ברודער, דער
 גראַף פּערגאַן. למען האַמת, האָט דאָן עסטעכאַן געשריבן צו אַלפּאַנסאָן,
 מוז מען זאָגן, אַז פּערגאַן דע-קאָסטראָ, בעת די פייל האָט אים געטראָפּן,
 איז ער נישט געווען באַוואָפּנט צום קאַמף, נאָך איז געריטן אויף יאָג און
 אויף זיין הענטשקע געטראָגן זיין דרעסירטן געלויבטן פּאַלק. פאַרוואָס דער
 קאָסמילישער קנעכט האָט אומזיניק געוואָרפּן זיין פייל — איז נישט
 פּעסמעגשטעלט געוואָרן. דאָך האָט דאָן עסטעכאַן דעם שולדיקן קנעכט
 תּיכף געלאַזט אויפהענגען.

דאָן אַלפּאַנסאָ האָט איבערגעלייענט דאָס שליחות און ס'איז אים
 שווער געוואָרן אויף דער נשמה. עפעס ערנערס האָט נישט געקאַנט פּאַ-
 סירן: ס'איז אויסגעקומען, אַז אַ געמיינער קנעכט, לויט זיין אייגענעם
 באַפּעל, האָט אויף אַ גידערטרעכטיקן אופן דערהרגעט אַ ריטער פונעם
 אדל, וועלכער איז נישט געווען באַוואָפּנט. גאַנץ שפּאַניע וועט אים דער-
 פאַר פאַראורטיילן.

איצט האָט גוטירע דע-קאָסטראָ אַ גרינטלעכע סיבה גקמה צו גע-
 מען. ער וועט זיך איצט ווענדן צו אַראַגאָן, און דער קעניג ראימונדעס,
 דער זינער פון פּראַוואַנס, וועט איצט האָבן אַ גלענצענדיקן אויסרייד זיך
 אָפּצורעכענען מיט זיין פאַרהאַסטן פּלימעניק, אַלפּאַנסאָ, און דערקלערן
 אים מלחמה. דער נאַרישער קריג מיט אַראַגאָן, וועלכן ער האָט געוואָלט
 אויסמיידן און קעגן וועלכן יעדער איינער האָט אים געוואָרנט, שטייט
 איצט פאַר זיינע אויגן.

אַלפּאַנסאָ האָט זיך געשעמט פאַר דאָן יהודהן, פאַר דער גאַנצער
 קריסטלעכער וועלט. און פּאַסטריש האָט ער געטאָן נאָך דאָס, וואָס יעדער
 איינער ריטער אויף זיין אָרט וואָלט געטאָן. זיין קעניגלעכער חוב האָט
 אים געצוונגען אַוועקצושיקן קיין קוענקאַ מיליטער, כדי די דאָזיקע שטאַט
 צו באַשיצן. און אַז ער האָט די אויפגאַבע איבערגעגעבן דעם דרייטן
 עסטעכאַן איליאָן, דערפאַר קאָן אים קיינער נישט זידלען. דאָן עסטעכאַן
 איז זיין פּריינד, אַ גוטער ריטער, וואָס טראָגט איינגעשמידט אין זיין

שווערד אַ ביין פון הייליקן אילרעפאָנסאַ. אַד, די דאָזיקע הייליקע רעליק־
וויע האָט דעם טייול נישט אָפּגעהאַלטן. דאָס דאָזיקע אומגליק, וואָס
איז געקומען אויף אַזאַ מין אופן, איז אַ טייולאָניש שפּיצל און קיינער
איז דערין נישט שולדיק, נישט ער, נישט דאָן עסמבעאַן, נישט פּערנאָן
רע־קאַסמראָ, און אפילו אויך נישט דער ייד. אָבער דאָך, וועט די גאַנצע
קריסטלעכע וועלט אים, אַלפאַנסאָן, באַשולדיקן.

ניין, דער דאָזיקער יהודה האָט אים קיין גליק נישט געבראַכט, און

איצט, אַז ער גייטיקט זיך אין זיין עצה, איז ער גישמאַ!

עס איז אפילו גוט, וואָס ער איז נישמאַ. ער וואָלט אים סיי ווי איצט
נישט געוואָלט זען. ער וואָלט נישט געקאָנט פאַרטראָגן זיינע געשפּיצטע
רייד. ער האָט זיך גענייטיקט אין אַ מעגלש, וואָס זאָל גוט פאַרשמיון, אַז
ער איז נישט שולדיק אין דעם דאָזיקן צופעליקן אומגליק. ער האָט זיך
גענייטיקט אין זייער אַ נאָענטן מעגלש, וואָס געהערט צו אים.

נישט וואָרטמדיק אויף יהודה, איז ער מיט אַ קליינער סוויטע אוועק־

גערופן קיין בורגאָס צו זיין ווייב, צו דאָניאַ לעאַנאָר.

קאפיטל פיר

דאָנאָר לעאָנאָר האָט אויפגענומען דעם קעניג מיט גרויס פרייד. זיי
דער ער האָט איר נאָך דערצייילט, וואָס עס איז געשען, האָט זי אים פאַר-
שמאַנען. זי האָט געפילט, פונקט ווי ער. ס'איז פשוט געווען אַ בייזער צו
פאַר, און איר אַלפאַנסאָ איז דאָ גאַרנישט שולדיק.

אַבער טיף אין האַרצן האָט זי שטאַרק מורא געהאַט, עס זאָל נישט
אויסברעכן קיין מלחמה מיט אַראָנאָ. זי האָט געטראַכט וועגן אַ פאַראַיי-
ניקונג פון די ביידע לענדער און דער דאָזיקער קריג וועט צעשטערן אַלע
אירע האַפענונגען. זי האָט אַבער פאַרבאָרגן איר אומרו, און, ווי תמיד,
געווען רואיך, געלאָסן, אין איר אָנוועזנהייט און אין אירע רייד האָט ער
געפונען פרייסט און כוח. צוליב דעם איז ער אַהער געפאַרן; אויף דעם האָט
ער געהאַפט.

בכלל האָט ער פון טאַלעדאָ געהאַלטן מער, ווי פון בורגאָס. אין טאַ-
לעדאָ האָט ער נאָך אַלס יינגל אויפגעטאָן גרויסע מעשים, פון דאַנען האָט
ער זיין גאַנצע מלוכה דעראַבערט. וויזן דעם האָט זיך טאַלעדאָ געפונען
נאָענט צו זיין עכטן אייביקן מוסולמענישן שונא. יא, אין אזאָ גאַנעמקייט
צום שונא האָט ער זיך געפונען, ער, דער קעניג, דער זעלנער. דאָסמאָל
אַבער האָט ער זיך גערן אויפגעהאַלטן אין דער אַלמער אור-קריסטלעכער
שמאַטן בורגאָס און די דערנייערונגען, מיט וועלכע ער איז געווען פול, האָבן
אים צוגעגעבן כוחות און האַפענונג. אפילו קאָסמיליע פראַגט דעם גאַמען
פון דעם קאָסמיליא (שלאָס) אין בורגאָס. פון דעם דאָזיקן אָרט האָט
אייגער פון זיינע אבות פערנאָן גאַנסאַלעס די גראַפשאַפט קאָסמיליע גע-
מאַכט אומאַפהענגיק, גרויס און מעכטיק. און דאָ, אין בורגאָס, האָט זיין
אורזייער, אַלפאַנסאָ דער זעקסטער, באַוויזן, אז אַ קעניג מרעט נישט אָפּ אפּי-
לו פאַר שפאַניעס גרעסטן מאַן. יענער אַלפאַנסאָ, ווערנדיק אומצופרידן מיט
דער קריגס-פירונג פונעם גרעסטן העלד פון זיין לאַנד, דעם דרייטן סיד
קאמפּעאָדאָר, האָט אים אַרויסגעיאָגט פון דער דאָזיקער שמאַט. אַ קעניג

פון קאסמיליע איז נישט מוחל קיין סיד, איז גישט מוחל קיין הוצפהדיקן
דע-קאסטראָ.

אָבער איצט איז סיד קאמפעאָדאָר שוין לאַנג טויט. די מלכים האָבן
שוין לאַנג מוחל געווען דעם איידעלן דיטער און קעמפער פון שפּאַניע און
די שמאַט בורגאָס איז שמאַלץ מיט די אָן אַ שיעור זכרונות וועגן איר
העלד.

מיט אַ פינצטערן פּאַרהעניגן שמיט אַלפּאַנסאָ פאַר אַ קופּער, וואָס
איז אויפגעהאַנגען אין קלויסטער אועלאַג. דעם קופּער, כלומרשט אָנגע-
פילט מיט אַ גרויסן אוצר, האָט סיד געגעבן צוויי יידישע באַנקירן אַלס
ערבות. אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז דער קאסטן איז געווען אָנגעפילט מיט
זאַמד. דער העלד האָט געהאַלטן, אַז מען מוז אים גלויבן אויפן וואָרט.
אָווי האָט סיד געגעבן אַן אַגשוילעכן ביישפּיל, ווי אַ ריטער דאַרף האַנדלען
מיט קרעמערדישע יידן.

דאָן ראַימודעס פֿין אַראַנאָו האָט זיך נישט געאיילט אָנצוגרייפֿן.
במבט איז ער תמיד גשווען אַן איינגעהאַלטענער מאַן. דעם קעניג אַלפּאַנ-
סאָ האָט אָבער געמאַמערט דאָס וואָרטן און ער האָט זיך מיישב געווען
מיט דאָניא לעאַנאָר, צי ער זאָל דער גרשמער נישט אָנגרייפֿן.

דאָניא לעאַנאָר האָט אויפגעהערט שווייגן. אין קלאָרע ווערטער דער-
קלערט זי אים, אַז דאָס לאַנד קאָן אים נישט מוחל זיין די מפּלה ביי סע-
ויליע. ווען מען זאָל אפילו אויף אים אָנפאַלן, וועט דאָס פּאַלק מורמלען
וועגן אַ נייזם קריג. אָנגרייפֿן ביי אַזעלכע באַרינגונגען, ווען דו ביסט באַ-
שולדיקט, וואָלט געווען אַ משוגעת. די דאָזיקע האַרבע ווערטער האָבן
דאָן אַלפּאַנסאָן אַראַפּגעשלאָגן פֿון מוט.

ענדלעך איז דאָן יהודה אָנגעקומען קיין בורגאָס. די יודעה וועגן
טויט פֿון פּערנאָן דע-קאסטראָ האָט ער באַלד באַנומען אין דער גאַנצער
טיף. אַריינפאַלנדיק אין פאַרצווייפּלונג, באַשולדיקט ער זיך אַליין אין אַלץ.
זיין אויסרעכענונג איז געווען אַ פאַלשע. ער האָט באַדאַרפט בלייבן אין
טאַלעראָ, כדי דעם קעניג אָפּצוהאַלטן. זיין אינטואַיציע האָט אים פאַר-
פירט.

אָבער דער טיכטיקער יהודה גיט פאַרט גישט אויף די האַפּענונג
אויסצומיידן אַ קריג. ער פאַרט קיין טאַלעדאָ. דאָ דערוואַס ער זיך, אַז
דער קעניג איז אין בורגאָס. ער קערט זיך אום און רייט אוועק קיין בורגאָס.
ער מעלדעט זיך צו דאָן אַלפּאַנסאָ. אָבער דער קעניג, אונטער פאַר-

שידענע אויסריידן וויל אים נישט אויפנעמען. דאקען דאָניאָ לעאָנאָך פאַרבעט אים צו זיך.

אין קעגנזאָרט פון דער קלוגער לעאָנאָך האָט יהודה מוט באַקומען. ווען דיין מאַיעכצעט וועט דערלויבן, — האָט ער פאַררעשלעגן, — וועל איך פאַרן קיין כאַראַגאַסע און זיך באַמיען דעם קעניג מיליטער צו מאַכן. ווען איך בין דאָ נישט לאַנג געווען אין זיין לאַגער, איז ער צו מיר געווען זייער אויפמערקזאַם.

— ליידער האָבן זיך זינט דאָן די באַדינגונגען געענדערט, — האָט דאָניאָ לעאָנאָך געזאָגט.

דאָן יהודה האָט פאַרזיכטיק אָפּגעענטפערט:

— פאַרשטייט זיך, מען קאָן נישט אהין קומען מיט ליידיקע הינט.

— וואָס זשע וועסטו אים פאַרלייגן? — פרעגט לעאָנאָך.

— עס וואָלט מיט געווען, — זאָגט יהודה גאָד פאַרזיכטיקער, —

אז דאָן אַלפאַנסאָ זאָל זיך אָפּזאָגן פון דער שפּרייטלעכער קאַסמילישער אויבערדערשאַפט.

— די פּראָגע פון קאַסמילישער אפּירופּסות איז אומבאַשרייט

לער, — האָט דאָניאָ לעאָנאָך קאַלט געזאָגט, — אויב עס נישט דערין, אין שוין בעסער מלחמה!

זי האָט עס געזאָגט און אָפּגעמאַסטן יהודה מיט אַ פאַראַכטניקן בליק, פון וואָס עס איז אים תיכף קלאָר געוואָרן, אז זי איז פון דעם זעלבן שפּאַך, וואָס דער קעניג. אויך זי האָט פון דעם דאָזיקן פּוסיטן, ריז מערלעכן, לעכערלעכן פּיטל בשום אופן זיך נישט געקאָגט אָפּזאָגן. אויך אין אירע אויגן זענען קלוגע וועגן און גוטע פלענער בלויז סוהרישע קאָמבּינאַציעס.

ווען יהודה איז ענדלעך געשטאַנען אויף אויף אויג מיט אַלפאַנסאָ,

האָט יענער מיט אַ טאָן פון חוזק געזאָגט:

— דו האָסט מיט יהודה און מיט קאָפּ צונויפגעשטעלט כימער אָפּמאַכן, מיין עסקרינזאָג, סיי אין סאַראַגאַסע, סיי אין מולוזע. איצט זעסטו שוין, וואָסער ווערט זיי האָבן. דו האָסט מיר קיין גליק נישט געבראַכט, דאָן הודה. באַמי זיך איצט צו ברענגען מיר גוצן און שאַפן פאַר מיר געלט. איך האָב מורא, אז מיר דאַרפן גאָד אַ סך געלט.

אַלפאַנסאָ איז אַוועקגערופן מיט זיינע אָפּיצירן. ער האָט זיך באַ-

קענט מיטן מלחמה=פלאַן, און באַשלאָסן צו געבן אַראָגן אַ שטאַרקן ווידערשטאַנד. ער האָט אָנערקענט, אז אַלע שאַנסן זענען אויף דער זייט

בזמן שונא, אבער ער פארלירט נישט דעם במחון. אלס קריסטלעכער רוי מער האָט ער אָפגעגעבן זיין גורל אין דער האַנט פונעם אלמעכטיקן, וועלכער וועט נישט דערלאָזן מען זאל אומברענגען זיין אלפאָנסאָ פון קאָסמיליע.

און נאָט האָט באַלוינט זיין אמונה. דאָן ראימונדעס פון אַראַנאָן איז פלוצלונג געשמאַרבן אין עלטער פון זיבן און פופציק יאָר. אינעם בלי פון זיינע יאָרן, אינמיטן זיין זיג אין פראָוואַנס האָט אים נאָט גע- שטראַפט מיט אַ האַרץ-שלאַג און אים אָפגערוימט פון וועג, נישט געבן- דיך אים די מעגלעכקייט אָפצורעכענען זיך מיט זיין פלימעניק פון קאָ- סמיליע.

דאָן אלפאָנסאָס לאַגע האָט זיך גליקלעך געענדערט. דער יודישער פון אַראַנאָן, דער זיבעצעניערדיקער אינפאַנט דאָן פּעדראָ איז נישט געווען ענלעך צו זיין טאַטן. דאָן ראימונדעס האָט אלס מלוכה-מאַן זיין לאַנד פאַרגרעסערט. מיט כּיפּרעקייט האָט ער זיך אין דער פראָוואַנס דער וואָרבן רעכט און לאַנד און אָנגעווענדעט מיליטערישע מאַכט האָט ער בלויז דאָן, ווען ער איז געווען זיכער אין זיג. ער האָט זיך נישט געזשעמט אַראָפּצובויגן דעם קאָפּ פאַר זיינע גראַנדן, אויב ער האָט געקאַנט פון זיי אַרויסבאַקומען געלט. דער יונגער דאָן פּעדראָ האָט נישט געהאַלטן פון אַזעלכע ווינקל-צויגן, וואָס פאַסן נישט פאַר קיין רימער. ווי אַ סך אַטרערע זעט ער אין זיין קוזין פון קאָסמיליע דאָס אורבילד פון די קריסטלעכע רימער. געווען ווייניק וואַרשייגלעך, ער זאל אַרויס קעגן אלפאָנסאָן אין קריג.

— נאָט איז מיט מיר, — האָט ער געמורמלט פאַר דער קעניגין, און פאַר יהודהן האָט ער זיך באַרימט: אָט זעסו, וואָס עס איז געשען. דאָניאַ לעאָנאַרד האָט מיט אַ שטילן שטייכל אויפגענומען די דאָזיקע פרוי- דיקע ידיעה. פון שמענדיק אָן האָט זי מיטן גאַנצן האַרצן געלעכצט נאָך אַ פאַרבינדונג מיט אַראַנאָן און, הגם זי האָט זיך בשום אופן נישט געקאַנט אָפּזאָגן פון קאָסמיליעס אויבערמאַכט, האָט זי מיט אַלע מיטלען געוואָלט אויסמייזן ווינלעכן ס'איז סכסוך אויף דעם דאָזיקן געביט. דאָניאַ לעאָנאַרד האָט פאַלימישע הכמה געירשנט פון איר טאַטע- מאַמע און זי האָט זיך אָפגעגעבן אַ דין וחשבו, אַז קאָסמיליע אליין וועט קיינמאַל נישט זיין קיין גרויסע מלוכה, ווי די רוימיש-דייטשע ווי די

ענגלישע אָדער פּרענקישע. פּרוער זענען קאָסמיליע און אַראַנאָן געווען פאַראייניקט, און דער טרענער פון ביידע קרוינען האָט זיך מיט רעכט געקאָנט אַגרוּפּן קייזער פון שפּאַניע. דאָנאָיאַ לעאַנאָרד האָט אַלע אירע יאָרן געלויבן צוליב די קרוינערייַען צווישן דעם קעניג ראַימונדעס אין אַלפּאַנסאָ. זי האָט שטאַרק געוואָלט מאַכן א סוף צו די דאָזיקע קלייגע-רייען, כדי ביידע לענדער אויפּסניי פּעסט צו פאַרביטערן.

דערצו האָט זי געהאַט אַ גוט מימל. היות זי האָט נישט געהאַט קיין טראָן-יורש, נאָר דריי טעכטער, איז דער, וואָס וועט חתונה האָבן מיט דער עלטסטער דרייצנטיקער מאַכטער בערענגאַריא וועט האָבן שאַנסן צו ווערן דער טראָן-יורש פון קאָסמיליע. עס איז גענאָגטן הערן מען זאָל פאַרקנסן די עלטסטע טאָכטער מיטן קרוינפּרינץ פון אַראַנאָן, כדי אויף להבא זאָל ווידער איין הערשער מראָגן די קרוין פון ביידע לענדער. און אויב די דאָזיקע תנאים זענען שוין לאַנג נישט צושטאַנד גע-קומען, איז עס צוליב די אַרומרייסענישן פון ביידע קעניגן. איצט איז די דאָזיקע שטערונג באַזוייניקט. מען קאָן בערענגאַריאן פאַרקנסן מיטן ינגן פּעדראָ און אַלס אַ פאַרערער פון קעניג אַלפּאַנסאָ וועט אים נישט שווער זיין אוינצורעדן ער זאָל אָנערקענען די אפימראַפּוסות פון זיין שווער, וועלכן ער וועט שפּעטער ירשענען.

העפלעד, מיט לייכטן אומגעדולד האָט דאָן אַלפּאַנסאָ זיך צוגע-הערט צו דער קעניגיןס רייד.

— גוט און קלוג צוגעטראַכט, מיין קלויגע לעאַנאָרד, — האָט דער קעניג געזאָגט, — אָבער מיר האָבן נאָך גענוג צייט. דער יונגער פּרינץ איז נאָך נישט אָנגענומען אין דימערשאַפט. מיין פּעטער ראַימונדעס האָט נישט געקאָנט פּוועלן ביי זיך, ער זאָל מיר בעטן צו טאָן זיין זון די דאָזיקע טובה. איך האַלט, אז איצט דאַרפן מיר פאַרבעטן צו זיך דאָן פּעדראָן, כדי ער זאָל פון מיין האַנט באַקומען שווערד און דימערשאַפט, ראָס איבעריקע וועט קומען פון זיך אַליין.

די קעניגליכע פּאָר איז מיט גרויס צערעמאָניע אָפּגעפאַרן קיין סאַ-דאַגאָסע, כדי צו געמען אָנטייל אין דער פּויערלעכער לוויה פון דאָן ראַימונדעס.

דער יונגער קעניג, דאָן פּעדראָ האָט אַרויסגעוויזן אַלפּאַנסאָן דעם גרויסן דוד-ארי, וועלכן מען האָט פון אים דערוואַרט. ער האָט געכאַפט התפעלות פון דאָנאָיאַ לעאַנאָרד. זי איז געווען די גרויסע האַמע, וועלכע פּאַעמן האָבן באַזונגען, די אייסערגעוויינלעכע שיינקייט, פאַר וועלכער

רימער האָבן געברענגט פון ריינער ליבע, און ער האָט זיך באַמיט צו גע-
פינען זון אין אירע אויגן.

דאָניא לעאָנאַרד האָט מסכים געווען מיט אַלפֿאַנסאָן, אַז מען זאָל
זיך צו שטאַרק נישט יאָגן. אָבער בעת אַ שמועס האָט זי מיט פֿאַרנעפֿל-
מע ווערמער מרמו געווען איר קוזין, אַז זיי האָבן אַ שטאַרקן חשק זיך
ענגער צו פֿאַרבינדן מיט אַראַגאָן. זי האָט עס געמאַכט פֿאַרטרױלעך,
פֿרױנדלעך, מוטערלעך, אַזוי, אַז דער שלאַנקער יונגער פֿרינץ האָט גלייך
אַלץ פֿאַרשטאַנען און איז רױט געוואָרן איבער די אויערן. ועס האָט אים
געלאָקט נישט נאָך דער געדאַנק צו זײַן ענג פֿאַרקניפֿט מיט אַן עלטערן
איידעלן רימער, נאָך אויך די ליכטיקע צוקונפט — טראָגן די קרוין פֿון
די שפּאַנישע פֿאַראַייניקטע לענדער. ער האָט געקױשט דאָניא לעאָנאַרדס
האַנט און אָפּגעגעבן פֿערט:

— עס איז נישטאָ אַזאָ דיכטער, דאַמע, וואָס זאָל געפינען ווערמער
צו באַזיגען מיין גליק.

ברוך כלל האָט מען נישט געשמועסט וועגן רעגירונגס-ענינים און
נישט וועגן די באַזײַונגען צווישן קאַסמיליע און אַראַגאָן. מען האָט גע-
רעדט וועגן אַרײַנגעמען דאָן פֿעדראָ אין רימערשאַפט. ער איז אַלט גע-
ווען זיבעצן יאָר, די רעכטע צײַט אַרײַנצופֿרעטן אין רימערשאַפט און
עס וואָלט גוט געווען ווען די דאָזיקע צערעמאָניע זאָל פֿאַרקומען
פֿאַר דער קרוינונג. אַלפֿאַנסאָ האָט פֿאַרבעטן רעם פֿרינץ אויף שווערד-
געפעכט קײַן בורגאָס. ער אַלײַן וועט זיך מיט אים פעכטן און געבן אים
דעם רימער-טיטל בײַ פייערלעכקײַט, ווי עס פֿאַסט פֿאַר צוויי גרויסע
שפּאַנישע פֿירשמן.

דאָן פֿעדראָ האָט אָנגענומען די איינלאָדונג מיט גרויס שמחה.
גרויסע הכנות זענען געמאַכט געוואָרן אין בורגאָס. דאָן אַלפֿאַנסאָ
האַט אַהין פֿאַרבעטן זײַן גאַנצן הויף. דאָניא לעאָנאַרד האָט פֿאַרגעלייגט,
מען זאָל אויך פֿאַרבעטן דאָן יהודהס קינדער. דער קעניג האָט מיט וואָס-
לעניש מסכים געווען.

דאָן יהודה איז געווען מלא שמחה פֿון דער דאָזיקער איינלאָדונג.
ווירדיק, מיט אַ נכבֿודיקער סױטע איז דאָן יהודה מיט זײַנע קינדער
אָפּגעפֿאַרן קײַן בורגאָס.

דאָן גאַרסעראַן און נאָך אַ יונגער מאַן פֿון דאָניא לעאָנאַרדס סױטע
זענען געווען שטאַרק צופֿרידן צו באַגלייטן דאָניא ראַקעל מיט איר ברו-
דער, און זיי באַווײַזן די אוראַלמע שטאָט. אַלאַזאר, וועלכער איז געווען

זייער גייגערדיק צו אלץ, וואָס האָט געהאַט אַ שייכות צו ריטערס, האָט גירדיק באַטראַכט די פאַרשידנאַרטיקע דענקסווערטקייטן פון סיד קאַמפּ פּעאַראַר: זיין קבר, זיינע כלי־זיין ואוו דעם געשפּאַן פון זיין פּערה.

מער פון אלץ האָבן אים באַגיימערט די הכנות צום טורניר עס זענע געווען אייכגעהאַנגען די הערב־צייכנס פון די רימער, וואָס האָבן זיך געמאַלדן צום טורניר. ס'האָט אויך געוואָלט פאַרקומען אַ גע־וועט פון באַגן־שיסערדי. אַלאַזאַר, שפּאַלץ מיט זיינע מוסולמענישע בויגנס, האָט באַשלאָסן זיך אָנצושליסן אינעם געוועפּ. מיט קינדערישער באַוונג־רערונג איז ער געשטאַנען פאַר דער פאַרצווימונג, וווּ עס האָט געוואָלט פאַרקומען אַ גרויסער אָקסן־קאַמף.

די פייערונג לכבוד דאָן פּעדראַ איז פאַרגעקומען אין קעניגלעכן שלאָס, אין יענעם קאַסמיליאָ, פון וועלכן דאָס לאַנד קאַסמיליע טראַגט זיין נאָמען. עס איז געווען אַן אַלמער, נאַקעמער בנין פון שמערענער ארכי־טעקטור. דעם שטיינערנעם באַדן האָט מען באַדעקט מיט דיקע טעפּיכער און די שטייגן באַשאַטן מיט רויזן. די ווענט זענען געווען באַהאַנגען מיט גאָבעלינען, וועלכע האָבן פאַרגעשמעלט סצענעס פון קאַמף און פון יאגד, וואָס דאָגיאַ לעאָנאַרד האָט אַראָפּגעבראַכט פון איר פּראַנצווישן היימ־לאַנד. דאָך האָבן די דאָזיקע אַלע אָנשמערענגונגען אַריינגעטראָגן אין דעם שפּרענגן שלאָס בלווי אַ קליינעם ניוואַס פון הייטערקייט.

אין די הויפט־זאַלן פון שלאָס האָט מען אויפגעשמעלט לאַנגע מישן און פיל קליינע מיישלער. דער פּרינץ פון אַראַגאָן האָט מיטגעבראַכט זיין אַלפאַקים — דאָן יוסף איבן עזרא. אים און יהודה האָט מען אַנידער־געזעצט ביי אַ מיש אין הויף. דאָס איז נישט געווען אַזאַ בכבודיק אַרט, אָבער די מיש־צערעמאָניע ביי אַזעלכע פייערונגען איז נישט פון די קלייב־מע זאַכן.

די שפּאַט בורגאָס איז געווען מפורסם מיט איר משונהדיקן קליי־מאַט. ס'איז געווען יוגי און אין שלאָס־הויף האָט מען געצוימערט פון קעלט. די קוילן־בעקנס האָבן קנאַפּ געגעבן וואַרעמקייט. און, זיצנדיק די גאַנצע צייט אין אַזאַ אומגעמימלעכער אַטמאָספּער, האָבן ביידע יידן די גאַנצע צייט געטראַכט, אַז דאָרט איז שלאָס אין פיל אָנגענעמער צו זיצן. דער האָזיקער פּאָרהרום האָט אָבער נישט אַזוי שפּאַרק געעהערט, ווייל די גאַנצע צייט האָבן זיי געהאַלטן אין איין רעדן וועגן די פּריידיקע רעוולטאַמאָן פון דער רערגענמערונג צווישן קאַסמיליע און אַראַגאָן, אַז

די דאָזיקע פאַרבינדונג וועט לייכטער מאַכן דעם סחורה-אויסטייש און וועט גורם זיין און אַלגעמיינע אויפלעבונג פון דער ווירטשאַפּט. בעתן געשפרעדן האָט יהודה כסדר געוואָרפן אַ כליק אויף זיין מאַכט-טער. זיין קלוגע החל האָט וואַרשיינלעך באַמערקט, און דער אַראַנאָני-שער שכן, וועלכן ימען האָט לעבן איר אַוועקגעוועזענע איז געווען נישט פון די אויסדערנוויילטע, נאָר פון צווייטראַנגיקן אידל-אַפּשטאַם. אָבער זי האָט זיך קענטיק זייער גוט מיט אים געפילט, געפירט אַ לעבעדיקן שמועס, אויך אַלאַזאַר האָט געהאַט אַ פריילעכן געשפרעדן ביי אַ מיט פון לוס-טיקן יונגוואַרן.

פאַרענדליקט דעם מאַלאַצייט, האָבן זיך אַלע פאַרזאַמלט אין שלאַס. לענגטום די ווענט האָבן זיך געצויגן עסמאַרדעס. אויף די דאָזיקע עסמאַרדעס דעם הינטער נידעריקע פאַראַפּעטן זענען געווען די ראַמען אין געפירט גע-שפרעכן מיט די הערן. החל איז געזעסן אין דער צווייטער רוי, טייל-וויין פאַרשמעלט דורך די פאַרויס-זיצנדיקע. דאָן גאַרסעראַן האָט דעם קעניג אַנגעוויזן אויף איר. אויך אַנדערע יונגעלייט האָבן אים אויפמערקט-זאָס געמאַכט אויף דער זעלמענער, לעבנס-לוסטיקער טאַקטער פון זיין יידישן בעל-יועץ. ער האָט זיך מיט איר פאַראינטערעסירט. ער האָט זיך אויפגעשטעלט, בעת דאָן גאַרסעראַן האָט אויף איר אַנגעוויזן און הגם זי איז געווען ווייט פון אים, האָט ער אויפגעכאַפּט מיט זיין שאַרפן אויגן די שפּריכן פון איר געזיכט. קינדרעיש האָט אויסגעזען איר צאַרע, בלאַס-ברוינגלעך פנים מיט גרויסע אויגן, שמרענג איינגעשפּאַסט אין אַ ברייט-פליגלדיקן הומן; איר ביוסט און דער צאַרטער האַלדן האָבן זיך מיט אַ יונגער פרישקייט אויסגעטיילט פון דעם ברייט-אויסגעשניצטן דע-קאַלט, באַזוימט מיט פוטער.

— יאָ, — האָט אַלפאַנסאָ אַרויסגעזאָגט, — זייער שיין.

דאָניאַ לעאַנאָר, אַלס גומע באַלעבאַסטע, האָט באַמערקט, און דאָן יהודה ווערט נישט באַהאַנדלט מיט אַזאַ כבוד, ווי עס פאַסט פאַר און עסקרוואַנאָ. דורך אַ פאַזש האָט זי אים פאַרבעטן צו זיך, האָט אים גע-שמעלט די אויסגערדראָשענע העפלעכע פראַגן: ווי ער פילט זיך, צי האָט מען אים אפשר נישט אַזוי גוט באַהאַנדלט און האָט געפאַדערט, ער זאָל איר פאַרשמעלן זיינע קינדער.

דחל האָט איר נעקוט אין פנים מיט אומפאַרבאָהגענער נייגעריי-קייט, און דאָניאַ לעאַנאָר האָט שאַקירט, וואָס די יידישקע האַלט זיך אַזוי פריי אין איר קעגנמוואַרט. הויז-דעם זענען די שפּיצן פון איר דעקאַלט אין

די געוועבן פון איר קלייד געווען צו טויער פאר א מיידל און אירע יארן.
אָבער דאָס איז געווען די באַלעבאָסטע, און טרין די געזעצן
פון קורטזאָווע, האָבן זי זיך געהאַלטן זייער פריינדלעך און געגעבן דאָן
אַלפּאַנסאָן צו פאַרשטיין, ער זאָל זאָגן אַ פּאַך ליבלעכע ווערטער די קינד-
דער פון זיין מיניסטער.

אַלאַזאַר האָט זיך שטאַרק גערויפּלט, ווען דער קעניג האָט זיך צו
אים געווענדעט. ער האָט אין אים געזען די אָפּשפּיגלונג פון העלדישער
צוועג. נאָרו און מוט יראַת-הַכּוֹד האָט ער געפּרעגט דעם קעניג, צי
ער וועט אַליין אָנטייל נעמען אינעם טורניר, און האָט אים דערציילט,
אַז ער, אַלאַזאַר, האָט זיך געמאַרטן אָנטייל צו נעמען אינעם געוועזן פון
בויגן-שיסערין.

— מיין בויגן האָט מיט זיין אייגענער האַנט געמאַכט דער באַרימט-
טער בויגן-שניצער פון סעוויליע, — האָט ער שטאַלץ געזאָגט. — דו
וועסט זען, הער קעניג, אַז דייע הערן וועלן האָבן אַ שווער שטיקל אַרבעט.
מיט אַין האַרצן פאַראַינטריגערט, האָט דער קעניג דערזען, אַז ער
האָט צו טאָן מיט אַ זון פון זיין טיכטיקן עסקריוואַנגאַ.

נישט אַזוי פשוט איז צוגעגאַנגען דאָס געשפּרעך מיט רחלען. זיי
האָבן גערעדט לאַטיין, באַנענדיק אַ פּאַך אַלמאָאָדישע זאַצן, דערביי האָט
זי אויף אים געקוקט מיט אירע גרויסע בלוין-גרויע אויגן רואיק, פאַרשע-
ריש. אויך אים איז נישט געפּעלן געוואָרן איר פרייע האַלמונג. נישט
לויסנדיק וועגן וואָס צו רעדן, האָט ער סתם אַ פרעג געמאַן:

— פאַרשטייט וואָס מייע כּאָנלאַרן זינגען?

היות זייגע כּאָנלאַרן, זייגע שפּילער, האָבן געזונגען אויף קאַסטייליש,
האָט רחל פּראָסט פשוט געענטפּערט:

— אַ סך פאַרשטיי איר, אָבער עס קומט מיר אָן שאווער אויפצו-
כאַפּן זייער ווילגאַרן לאַטיין.

— „וולגאַרער לאַטיין“ — דאָס איז געווען אַן אַלגעמיינע באַצייכע-
נונג פון דער פּאַלקס-שפּראַך. מסתם איז די פרעמדע נישט אויסן גע-
ווען צו זאָגן עפעס שלעכטס, אָבער אַלפּאַנסאָן האָט זיך אָנגענומען פאַר
דער שפּראַך פון זיין לאַנד און האָט איר אָפּגעענטפּערט:

— די דאָזיקע שפּראַך רופן מיר קאַסטייליש. הונדערטער טויזנטער
אָנשמענדיקע מינטישן, כמעט אַלע מייע אונטערטאַנען, ריידן אויף דער
דאָזיקער שפּראַך.

קיום האָט ער עס אַרויסגעזאָגט, ווי ער האָט באַלד הרמה געהאַט, ווייל די ווערטער זענען געווען צו שטרענג אין הערציערדיש. דערפאַר האָט ער סתם אַ זאָג געמאַן:

— דאָס לאַנד קאָסמיליע פּראָגט זיין נאָמען פון דער הינער קאַס=מיליאָ. פון דער דאָזיקער שמאַט האָט דער גראַף פּערנאַן גאַנסאַלעס קאָסמיליע דעראַבערט. געפעלט דיר דער שלאָס? — און בעת רחל האָט געזיכט דעם פאַסיקן ענטפּער, האָט ער צוגעגעבן אויף אַראַביש: — די שמאַט איז זייער אַלט און פול מיט דערינגערונגען.

רחל, געוויינט צו זאָגן, וואָס עס פאַלט אַרײַן אין זינען, האָט אָפּגע=זענעןפּערט:

— איצט פאַרשטיי איר, פאַרוואָס דיר געפעלט די שמאַט, הער קעניג.

די דאָזיקע ווערטער האָבן אים אויפגערעגט. עס קומט אויס, לויט איר מיינונג, אַז אַן אַלט=באַרימטער שלאָס קאָן געפעלן ווערן בלויז דעמאָלט, ווען מען איז מיט אים פאַרקניפט דורך פּערזענלעכע באַציונגען? ער האָט געזוכט אַ גיפטיק וואָרט. אָבער ער האָט אַ מראַכט געמאַך, אַז זי איז זיין נאָס און געדלעד, איז עס גישט זיין עסק צו לערנען קוד=מוציע די מאַכטער פון זיין יוד. זיי זענען אַריבער אויף אַן אַנדער טעמע.

הגם דער יונגער אַלאַזאַר איז געווען דעם מיניסטערס אַ זון, וואָלט ער אַזוי לייכט גישט צוגעלאָזן געוואָרן צום בויגן=געוועט, ווען דאָן מאַג=דיקע וואָלט זיך גישט אַריינגעמישט. ער האָט אַלאַז גענומען אַנטייל און געוועזן דעם צווייטן פּריז. די אָפּנהאַרציקייט און אומגעצוימטקייט פון געם יינגל, זיין פּריז צוליבן באַקומען דעם פּריז און גלייכצייטיק די הרפה, וואָס בלויז דעם צווייטן פּריז, דער שמאַלץ אויף זיין שום=בויגן, וואָס האָט באַמת גישט געהאַט זיין גלייכן אין בורגאָס — דאָס אַליץ האָט ווילנדיק גישט ווילנדיק אַרויסגערופן סימפּאָטיע צו אים.

דער קעניג האָט אים גראַטולירט. אַ צופריהעגער איז ער געשטאַנען פאַרן קעניג, אָבער דאָך האָט אים עפעס געקוועלט. פּלוצעם האָט ער דעם בויגן, וואָס ער האָט געהאַלטן אין האַנט, דערלאָנגט דעם קעניג, זאָגנדיק:

— אָט דאָס איז מיין בויגן, הער קעניג, אויב ער געפעלט דיר, שענק איר אים דיר.

אלפאנסא אין געווען איבערראשמ: דער יונג איז גארנישט ענלעך צום טאטן. געלט און הפצים גייען אים אינגאנצן נישט אָן, ער באַזיצט די הויכע מידות פון אַ דימער.

— דו ביסט אַן אַגשמענדיקער יונג, דאָן אַלאַזאַר, — האָט אים דער קעניג גערימט.

— דו מוזט וויסן, הער קעניג, אַז עס איז מיר גאַרנישט שווער גען ווען צו געווינען, — האָט ער אים פאַרמרויט. — איר האָב זיך אָנגעהויבן צו איבן אין בויגן־שיסעריי, ווען איר בין אַלט געווען פינף יאָר. ווער כ'איז אַ שלעכטער שיסער, ווערט נישט אָנגענומען אין קיין שום מוסול־מענישן דימער־אַרדן.

— איז עס באמת אזוי? — האָט דער קעניג געפרעגט.

— זיכער, הער קעניג, — האָט אַלאַזאַר אָפּגעענטפערט, און אָנגען הויבן אויסצורעכענען די צען מידות פון אַ מוסולמענישן דימער אין אַ פליסנדיקן אַראַבישן: — גיטסקייט, דרויסטקייט, העפלעכקייט אין מאַקט, פעיקייט צו פּאָעזיע, צו דימאַריק, אַ שמאַרקן געזונטן קערפער, פעיקייט צום רייטן, צו שפּוץ־וואַרפּעריי, פאַר געפעכט און בויגן־שיסעריי. בעת מעשה איז אלפאנסאָן אַרײַן אַ געדאַנק, אַז ער אַלײַן מיט זײַנע קענטענישן אין פּאָעזיע, איז דעמאַריק, וואָלט קוים געקאָנט ווערן אַ מוסולמענישער דימער.

אויפן דריטן טאָג האָבן זיך אָנגעהויבן אָקסן־קאַמפּן. אין דעם דאָן זיבן ספּאַרט האָבן גאָר געקאָנט אָנטיילנעמען די איידעלע גראַנדן. זײַנט דער בישאָף זענעבאָס פּון פאַראַנאַ אין אויף אַן אָקסן־קאַמפּ פאַרוואַנגען דעם געוואָרן, האָט מען אַלע בישאָפּן פאַרבאָטן אָנטייל צו נעמען אין דער דאָזיקער שפּיל. שמאַרק געלימט פּון פאַרבאָט האָט דער אַרציבישאָף דאָן מאַרמין, וועלכער איז געווען אַן אָנהענגער פון דעם דאָזיקן ספּאַרט. אויף אַ טריבונע פאַר די ערשטע פּון דער מלוכה זענען געזעסן דאָן אלפאנסאָן און די קעניגין. ער איז געווען זייער גוט געשיממט. ער האָט געשפּירט אַ וואַרעמוקייט אין האַרצן, ווען ער האָט זיך צוגעקוקט צום קאַמפּ פון מענער מיט אָקסן.

אויף אַן אַנדער טריבונע און אויף די באַלקאָנען פון די שכנותדיקע הייזער זענען אַרום און אַרום געזעסן אויסגעפּוצטע דאַמען און צווישן זיי אויך חלל. ווידער איז זי געזעסן הינמער אַנדערע, האַלב־פאַרבאָרגן. אָבער דאָן אלפאנסאָס געניט אויג האָט זי אויסגעזוכט, און ער האָט באַמערקט, אַז איר בליק איז נישט שמעדיק געצילט אויפן אָקסן־

קאמף, נאָר צייטנווייז אויך אויף אים. ער האָט זיך דערמאָנט, לוי דאָס
דאָזיקע יונגע וועזן האָט אים דרויסט געזאָגט אין פנים אַרײַן, אז זײַן
קעניגלעכער שלאַס געפעלט איר נישט. און פֿלוצלונג האָט זיך אים
שטאַרק פֿאָהגלוסט אַלײַן אָנטיילצונעמען אין אָקסן-קאמף. ער דאַרף
ראָס דרויסטע יונגל, וועלכער האָט אים געוואָלט שענקען דעם בויגן,
נישט אָנטיילן, ער מוז באַווייזן זײַן גבורה אויך זײַן יונגן קוזין, וועלכער
קאַרגעטערט אים. פֿאַרשטייט זיך, ער מוז אַלײַן אַרויסרופֿן דעם אָקס
און זיך מיט אים אָן עצה געבן.

דאָן וואַנדקע האָט אים פֿאַרשווירן נישט רויזקירן מיט זײַן הײַ-
ליק לעבן אין אַן אומנוצלעכער שפּיל. דאָנע לעאָנאַר האָט אים אויך
געבעטן אָפּזאָגן זיך. דאָן ראָדריגע האָט אים דערמאָנט, אז זײַט דעם
זעקסטן אַלפֿאַנסאָ האָט קײַן שום שפּאַנישער קעניג נישט אָנטיילגענו-
מען אין אָקסן-קאמף. דער אַרציבישאָף האָן מאַרמין ווײַזט אָן, אז אויך
ער לײַדט דערפֿון, וואָס ער קאָן נישט אָנטיילנעמען אין קאמף. אָבער
דאָן אַלפֿאַנסאָ, שפּאַסנדיק, פּול מיט יוגנטלעכער פּרייד, לאָזט זיך נישט
איבערצײַגן.

דאָן אַלפֿאַנסאָ האָט אַרדאָפּגעוואָרפֿן דעם קיניגלעכן מאַנעל אין
גלייך האָט מען אים אָנגעטאָן אַ געפֿאַכטן פּאַנצער-העמד. עס האָבן
געהילכט די טראַמיימערס און דער העראָלד האָט אויסגערופֿן:

— מיטן ווײַטערדיקן אָקס קעמפט דאָן אַלפֿאַנסאָ, מיט גאַסס גע-
נאָך קעניג פֿון טאַלעראָ און קאַסמיליע.

ער האָט זייער גוט אויסגעזען, בעת ער איז גערימן צווישן די באַ-
ריערן, נישט אין שווערער באַוואָפֿענונג, נאָר אין באַוועגלעכן פּאַנצער-
העמד, דעם האָלדן און דעם קאַפּ פֿריי און בלוזן אָן אייזערנע מינ האָט
איינגעהאַלטן זײַנע הויפלעד-בלאַנדע האָר. ער איז געווען אַן אויסגע-
צײַכנטער דײַטער, און זײַן פּערד האָט פֿאַרשטאַנען זײַנע לײַכטע באַ-
וועגונגען. נישט געקומט אָבער אויף זײַן גרויסער קונסט האָט ער מיט די
ערשטע דריי קלעפּ געהאַט אַ הורכפּאַל, דערהײַ איז דער דײַטער געווען
אַזוי געפֿערלעך, אז אַלע האָבן אויפגעשריען. שנעל האָט ער אָבער באַ-
הערשט זײַן פּערד און מיט אַ שרײַענדיקער שטים אויסגערופֿן: „פֿאַר
זיך, קעניגין לעאָנאַר!“ און דער פּערטער קלאָפּ איז אים געלונגען.

אָננצײַט, איז וואַנע-צײַמער, האָט רחל דערצײַלט איר אַם סאַדן:
— ער איז זײַער דרויסט, דער דאָזיקער אַלפֿאַנסאָ, און עס איז
געשען, ווי אין דער געשיכטע מיטן סוחר אַכמעד, דעם דײַזנרן, ווען

ער איז געגאנגען איבערן צימער פול מיט נסים. איר האָב פייגט די האָ-
 זיקע יאָקסן-קאָמפּן און איר האָלט, אז מען האָט גוט געמאָן, וואָס מען
 האָט זיי אין סעוויליע אָפּגעשאַפּט. אָבער פאַר די קרויסן איז עס אפשר
 זייער צוגעפאַסט און ס'איז געווען מערקווירדיק זיך צוצומוקן, ווי דער
 קעניג האָט געקעמפּט מיט אַ יעווילדעוועטן יאָקס. פאַרן לעצטן קלאַפּ
 האָט ער באַוועגט זיינע ליפּן. דאָס האָב איר אַליין געזען, דער סוחר
 אַכמעד, איידער ער איז אַריין אין ווונדערלעכן צימער, האָט אָפּגע-
 זאָגט די ערשטע סורע פון קאָראַן. מן הסתם האָט דער קעניג אויך אָפּ-
 געזאָגט אַ הייליקן פּסוק. און דאָס האָט אים געהאַלפּן. ער האָט אויס-
 געזען הערלעך, ווי דער מאַהגנשמערן און האָט געשמאַלט פון גליק,
 ווען ער האָט דעם אָס אוועקגעלייגט. ער איז אַ העלד. אָבער ער איז
 נישט קיין אמתער ריטער. עס פעלן אים וויכטיקע מידות: ער איז אַ
 שוואַכער רעדנער און האָט נישט קיין תּוֹש פאַר פּאָעזיע. ווען ער וואָלט
 געהאַט די דאָזיקע פעיקייט, וואָלט ער נישט ליב געהאַט זיין אַלען פינצ-
 מערן שלאָס.

דאָן אַלפּאַנסאָ און דאָניאַ לעאַנאָר האָבן געהאַלטן, אז אין אזא
 פּייערלעכן טאָג פּאַסט נישט צו פּאַהפירן אַ שמועס וועגן באַנויטיקן גע-
 וויסע כּסוכים. אפילו די פּראַגע פון פּאַרעגסן איז פּיין וואַסאַל-רעכט
 האָבן זיי געלאָזן הענגען אין דער לופּט.
 די פּייערלעכקייטן האָבן זיך פּאַרענדיקט. עס איז אָנגעקומען דער
 טאָג פון שווערד-געפעכט, ווען דאָן פּעדראָ האָט באַקומען דעם ריטער-
 טיטל.

גאַנץ פּרי האָט דער יונגער פּרינץ דורכגעפירט דעם פּייערלעכן
 באַד-צערעמאָניאַל. צוויי גייסטלעכע האָבן אים אָנגעפאַן. דאָס קלייד איז
 געווען רויט ווי בלוט, וואָס יעדער ריטער איז מחויב צו פאַרגיסן פאַר
 דער קירד און פאַר דער געפּלעכער אָרדענונג; די שיר זענען געווען
 ברוין, ווי די ערד, צו וועלכער ער וועט זיך צוריקקערן; דער גארטל איז
 געווען ווייס, ווי די ריינע מחשבה, וואָס איז אין אים פאַרזאָגט אָפּצוהימן.
 אַלע גלאָקן האָבן געקלונגען, בעת מען האָט דעם פּרינץ געפירט
 דורך גאַסן פאַרשאַטן מיט בלומען צו דער סאַנטיאַנאַ-קירד. דאָ, צווישן
 גראַנרן און דאַמען פון קאַסטיליע און אַראַגאָן האָט אויף אים געוואַרט
 דאָן אַלפּאַנסאָ. דעם צעמומלען דאָן פּעדראָ האָבן פּאַזשן אָנגעטאָן די

קאסקע, דאָס פּאַנצער־העמד, דערלאַנגט אים דעם דרויעקיקן שילד, דאָס גאַנצע וואָפּן, וואָס האָט זיך געפּאַרערט צו פּאַרטידיקונג. ער האָט באַקוּ-מען די שווערד און צוויי אַדל־פרויען האָבן אים אָנגעמאַך גאָלדענע שפּאַרן. איצט האָט ער געקאָנט אַרויסרייַסן צום קאַמף פאַר אמת און מיַגנט.

אזוי אָנגעטאָן, קניט דאָן פּעדראָ, און דער אַרציבישאָף איז מתפלל מיט אַ קלינגענדיקער שטים:

— פּאַטער אונדזערער, וואָס דו ביסט אין הימל, דער וואָס האָט באַפוילן אויף דער ערד די שווערד צו נוצן, כּדי אויסצוראַסן דאָס בייז, דער וואָס האָט דעם אמת צו באַשיצן אַויפּגעשמלט דאָס קריסטלעכע ריטערטום; מאַך אַז דער ראַזיקער קנעכט דייַנער זאָל קיינמאַל נישט באַ-נוצן זיין שווערד אויף אַן אומשולדיקן און זאָל שמענדיק פּאַרטידיקן זיין רעכט און זיין אַרדענונג.

אַלפּאַנסאָ האָט זיך בעת מעשה דערמאָנט, ווי אַמאָל, ווען ער איז גאָר יונג געווען, האָט ער די ריטערשאַפט באַקומען נאָכדעם ווי ער האָט בלוטיק באַקעמפט די אויפּשמענדלעך אויף די גאַסן פון טאַלעדאָ. דאָס איז פּאַרנעקומען אין דער קאַטעדרע פון טאַלעדאָ פאַר דער סטאַטוע פּונעם הייליקן סאַנטיאַנאָ. דאָס הייסט אַז דער אַפּאָסטאָל בכבודו זבעצמו האָט אים געשאַנקען די ריטערשאַפט. מעגלעך, אַז עס זענען גערעכט די אפיקורסים, וואָס האַלטן נישט פון דער הייליקייט, גאָר די סמאָנע, באַוועגט דורך קינסטלעכע ומעכאַנישע מיטלען, האָט אים דעם שווערד־קלאַפּ דערלאַנגט. אָדער אפשר האָט ווירקלעך פּאַסירט, ווי דער אַרצי־בישאָף האָט פּאַרויכערט, אַז אין יענעם אַדעהויבענעם אויגנבליק האָט זיך די סמאָנע צוריק פּאַרוואַנדלט אין העם הייליקן אַפּאָסטאָל, אַלזאָ, פּאַרוואָס זאָל ווירדער נישט קומען דער הייליקער סאַנטיאַנאָ בכבודו זבעצמו און זאָל ווירדער דעם קעניגלעכן דאָן פּעדראָ נישט מכבד זיין מיטן ריטער־קלאַפּ?

מיט גרינגשעצונג און מיטלייד האָט דאָן אַלפּאַנסאָ געקוקט אויפן יונגן קניז, וועלכער איז פאַר אים הכנעהדיק געשאַנען אויף די קני. וואָס אזוינס האָט ער שוין נישט אויפּגעטאָן, ווען ער איז געווען אין דאָן פּעד־דאָס יאָרן! צעבונגעוועמע ריקאָם־האַמברעם (רויכ־לייט) האָבן געפּאַ-דערט פון אים אַ שבועה, אַז ער וועט נאָכעבן זייערע פּרעמענזיעס. אָבער ער פּון גאָטס גענאָד, קעניג פון קאַסטיליע און פון טאַלעדאָ, האָט אויף זיי מיט כּעס אָנגעשריגן מיט זיין הויכער ינגלשער שטים:

— גיין, גיין, שפעלסט אייד אויף די קני, איר מנובלדיקע גראַנדן
וואָס איר זענט!

זיי האָבן אים געדראָגט מיט מלחמה און אַרויסגעשיקט קעגן אים
מיליטער, אַ סך מיליטער. ער האָט זיך מיט זיי גישט געחכמעט, נאָר
געקעמפט, ווי מיט אמתע שונאים. אָבער ער, זיין קוזין, וואָס שטייט דאָ
פאַר אים אויף די קני, איז בלויז אַ נעבעכדיקער קעניג פון אַראַגאָן, דאָס
דאָזיקע גאַרנישע יינגל וועט זיך נישט איינשפאַרן, ער וועט אָפגעבן וואָ
קנעכטישע שבועה די הוצפתדיקע גראַנדן, אָט די אַראַגאַנישע גראַנדן,
וועלכע האָבן געצוונגען זייערע אַוויגערופענע מלכים בזה הלשון:

— מיר, וואָס זענען מער פון דיר, וויילן דיר אַלס קעניג מיטן באַ-
דינג, אַז דו זאָלסט שמוצן אונדזערע רעכט און פרייהייטן און צווישן
אונדז מיט דיר וועלן מיר אויסוויילן אַ בורר, וועלכער וועט האָבן מער
מאַכט פון דיר. ווילסטו נישט איז נישט, ווילסטו יאָ איז גוט.

עס האָט אים אַ גרויס גליק געטראָפן, וואָס אַזאָ „קעניג“ וועט זיין
דער צוקונפטיקער מאַן פון זיין מאַכטער און זיין גאַכפאַלגער און אויב
ער, אַלפאַנסאָ, פאָדערט, אַז בעת זיין לעבן זאָל ער האָבן די אויבער-
מאַכט איבער שפאַניע, איז עס נאָר אַ קליינע פאָדערונג.

דאָן פערדאַ, פול מיט טיפער ריטערלעכער פרומקייט, האָט גע-
שווירן:

— איר פו אַ גדר, אַז די דאָזיקע שווערד מיינע וועל איר קיינמאַל
נישט אויפהייבן קעגן אַן אומשולדיקן און שטענדיק פאַרמיידיקן דעם
אמת און גאָטס הייליקע אָרדענונג.

ער האָט פאַרהייגט דעם קאָפּ און מיט הכנעה געוואַרט אויפן שווערד-
קלאַפּ, וואָס וועט אים אויף אייביק אַריינפירן אין ריטערשאַפט.

ער האָט באַקומען דעם קלאַפּ. דאָן אַלפאַנסאָ האָט אים דערלאָנגט
איבער דער פלייצע מיטן דער פלאַך פון שווערד נישט אַזוי שטאַרק, דאָך
גענוג קרעפטיק, אַז ער זאָל דערשפירן ווייטיק אונטער דער גאַנצער
קאָסע פון דעם פאַנצער-העמד.

דאָן פערדאַ האָט גישט ווילנדיק געצוקט מיט די אַקסלען. ער האָט
אויסגעשטרעקט דעם קאָפּ און זיך געוואָלט אויפהייבן. דאָן אַלפאַנסאָ
האָט אים אָפגעהאַלטן.

— נאָך נישט, הער קוזין, — האָט ער געזאָגט, — איצט וועלן
מיר זיך פאַרבלינדן מיט שווערד אין מיט מריישאַפט. גיט אַהער די פאַן,
— האָט ער באַפוילן.

און ווארמנדיק אויף דער פאן, האָט ער אַראָפּגעצויגן די הענטשקע פון זיין רעכטער האַנט און, געמענדיק די פאן פון קאסמיליע אין דער לינקער, געזאָגט:

— היות די האָסט אויסגעדרוקט היין ווונטש, מיין קיזין דאָן פער-
ראָ פון אַראַנאָן, געס איד דיר אַן פאַר מיינס אַ וואַסאַל און איד מו אַ גדר
דיר צו באַשיצן, ווען דו וועסט זיך אין מיר גייטיקן. (אזוי העלף מיר
גאָט!

ער דערשט נישט הויך, נאָר זיין הערשנדיקע שמים פילט אָן דעם
קלויסער.

דער יונגער דאָן פּערדאָ, צעטומלט הורך זיינע באַנייסמערמע
הכנעהדיקע איבערלעבונגען פון שווערד-געפעכט און רימער-קלאַפּ, האָט
נישט געוואָסט גענוי, וואָס מיט אים האָט פאַסירט. דאָניאַ לעאָנאַר האָט
אים צוגעזאָגט די האַנט פון איר טאָכטער און די טראַן-ירושע פון
קאסמיליע. צי האָט זי אים עס באַמט צוגעזאָגט? און וואָס איז מיט
דער אַזווייטער שבועה וועגן וואַסאַל-רעכט? צי האָט ער זיך אַמאָל נישט
אַרויסגעכאַפט מיט אַן איבערוק וואָרט און געגעבן אַ ווייטגייענדיקע
הבמחה? און צי איז איצט די צייט פאַר אַזעלכע חשדוים? ער האָט דאָך
נאָר-וואָס געגעבן אַ ריטערלעכן גדר פון געהאַרכנאָמקייט און שוין ביים
ערשטן גסיון חרטה האָבן?

ער, דער יונגער ריטער, האָט געקניט פאַרן עלמערן, וועלכער האָט
מיט אַ פּינסער שמים געפאַדערט:

— איצט, דאָן פּערדאָ, אַלס סימן, אַז דו וועסט מיר אין גאַמען
פון גאָט דינען געטריי צו יעדער צייט, ווען איד וועל זיך אין דיר גייטיקן,
קוש מיר אין האַנט!

ער האָט אויסגעשטרעקט זיין האַנט דעם פּרינץ, וואָס איז געשטאַ-
נען אויף די קני.

אַ טויטע שמולקייט האָט געהערשט אין דער אָנגעפאַקטער קירד.
דערשלאָגן זענען געשמאַנען די אַראַנאָנישע גדולים. אין משך פון אַ גאַנצן
הור-האָט אַראַנאָן נישט געשפּירט דעם יאָך פון אַ וואַסאַל. יעוואָס האָט
איצט דער יונגער קעניג געגעבן דעם קאסמילישן אַלפאַנסאָ וואָז שענד-
לעכע שבועה? צי איז דען שוין פאַרגעקומען אַן אויסמויש פון היי-
ראַפּ-אַסטן?

דאָן פּערדאָ שמיט נאָך אַלץ אויף די קני פאַר דער פאַדערנדיקער

האָנט פון האָן אַלפֿאַנסאַ. די אַנוועזנדיקע זענען נייגעריק צו וויסן, וואָס וועט דאָ פֿאַרקומען.

און געשען איז דאָס, אז דער יונגער אַראַנאָנער האָט אַ קויש געמאַן די רעכטע האָנט פון דעם מאַן, וואָס האָט אין דער לינקער געהאַלטן די פּאַן פון קאַסטיליע. ער האָט אים דערלאָנגט די הענטשקע, און דער אַהאַנאָנער האָט זי צוגענומען.

קוריץ נאָכדעם, ווען ער איז אַרויס פון דער מינקעלער קירד-אויף דער ליכטיקער גאַס, אַרומגערינגלט פון זיין מרה-שחורדיק-שווייגנדיג קער סוויטע, האָט דאָן פּעדראָ אויפגעזאָכט פון זיין מרוים און פאַר-שטאַנען וואָס עס איז געשען, וואָס ער האָט אָפּגעמאַן.

אַבער צי האָט ער עס אָפּגעמאַן? דער אַנדערער האָט אים פאַר-פירט און פאַרנאָרט אין אַ געץ. דער דאָזיקער ווידויקער מאַן, דער שפיגל פון די ערטרום האָט די הייליקע האַנדלונג פון שווערד און די מער-קלאַפּ אויסגענוצט פאַר זיינע שווינדלערישע צוועקן!

צוזאַמען מיט דער קירד-צערעמאָניע האָט געזאָלט פֿאַרקומען אַ פֿאַלקס-פּייערונג. די ער-סוויטע פון די קאַסטילישע באַראָנען האָט זיך שוין צוגויפגעזאַמלט און געוואָרט.

פּלוצלונג האָט האָן פּעדראָ אַרויסגעגעבן אַ באַפעל צו זיינע גדולים: — מיר פֿאַרן אָפּ תיבה! וואָס עס זאָל ווייטער געשען, וועלן מיר באַשליסן אין אונדזער הויפטשמאַט — און קלינגענדיק מיט די שפּאַרן, האָט דער יונגער קעניג מיט זיין סוויטע פֿאַרלאָזן די שמאַט בורגאָס, נישט שענקענדיק קיין בליק און נישט זאָגנדיק קיין „זיי געזונט“ די קאַסטיליער.

דאָסמאַל האָבן אפילו די קעניגין פֿאַרלוירן איר גלייכגעוויכט. אַ סוף צום בונד, וועגן וועלכן זי האָט געמרוימט. דאָס איז נישט געווען קיין העלדישקייט, נאָר אַ קינדערישער קאַפּריז — צו וועלן מיט געוואָלד גע-ווינען דאָס, וואָס מען האָט לייכט געקאָנט דערגרייכן מיט גוטע ווערטער. איר צאָרן האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט. זי האָט געוויסט, אז אַלפֿאַנסאַ איז נישט געווען דער מאַן פון פֿאַרשעפּטע אונטערהאַנדלונגען. ער האָט געוואָלט פליען און נישט קלעבערן. אפילו איר פֿאַטער פון ענגלאַנד, דער גרעסטער קעניג און דער קלוגסטער מלוכה-מאַן האָט געהאַט ענלעכע משוגענהייט. ער האָט זיך נישט אָפּגעזאָגט פון זיינע ווילדע

ווערטער און אומגעבראכט דעם ארציבישאָף פון קאָנבערג, נישט
געקומט אויף דעם, וואָס זיינע ריטער זענען געווען קעגן אים וואָס זיין
טאָט האָט געקאָנט גורם זיין דאָס גרעסטע אומגליק.
דאָן מאַנדיקע און דאָן יהודה האָבן געבעטן, זי זאָל זיי אויפנעמען.
זי האָט זיי פאַרבעטן צו זיך.

יהודה איז געווען שטאַרק אויפגערגוט. דאָס וואָס ער האָט מיט
אָנזיפיל ישרחה און געדולד אויפגעבויט, איז ווידער צעשטערט געוואָרן
דורך דעם גאַרנישן זעלנערישן איינפאַל פון קעניג. אויך דאָן מאַנדיקע
איז געווען שטאַרק אויפגעבראכט. אָבער דאָנע לעאָנאַר האָט מיט קע-
ניגלעכער ווירדע פאַרמיידיקט דאָן אַלפאַנסאָן קעגן אַלע פאַרווהרן.
שולדיק איז, לויט איר מיינונג, דאָן פּעדראָ, וועלכער איז פּרוּצלאנג, קעגן
אַלע געזעצן פון קורטאָזיע אַנטלאָפן געוואָרן, נישט געבנדיק די מעג-
לעכקייט אויפצוקלערן די פאַרגעקומענע מיספאַרשטעגערעניש!

דאָן מאַנדיקע האָט געהאַלטן, אז עס וואָלט געווען אַ סך שענער,
ווען דער פּרינץ וואָלט פאַרבליבן אין בורגאָס. אָבער דאָס דאָזיקע איז
דערצויגן זינגל איז דער צוקונפטיקער קעניג פון אַראַגאָן. איצט וועט
ער בלי ספק אָננעמען אַלס וואַסאַל גומיערע דע קאַסטראָן און די מלחמה,
וואָס גאָט האָט מיט זיין רחמים פאַרהויבן, וועט איצט אויסברעכן.
דאָן יהודה האָט פאַרוויכטיק פאַרגעלייגט:

— מען דאַרף נאָך איצט פרוּוון אויפצוקלערן די מיספאַרשטעגערע-
ניש, — און והיות דאָנאָ לעאָנאַר האָט געשוויגן, האָט ער צוגעגעבן: —
אויב עס געפינט זיך אַ מענטש, וואָס זאָל קאָנען אויפווייזן דעם פּרינץ
פון אַראַגאָן, אז ער איז באַגאַנגען אַ פעלער און שטילן זיין צאָרן —
ביסמיל, פרוי קעניגין.

דאָנאָ לעאָנאַר טראכט און פרעגט נאָכדעם:
— וועט איר מיר העלפן צוגרייטן פאַר אים אַ שליחות?
— איך האָב מורא, אז אַ שליחות וועט נישט גענוג זיין, — האָט
יהודה רואיך געענטפערט.

דאָנאָ לעאָנאַר האָט אָנגעבמורעט די ברעמען און געפרעגט:
— דאַרף איר אַלואַ אַליין פאַרן קיין קאַראַגאַסע?
— עס איז נישטאָ קיין אַנדער מיטל, — האָט דאָן מאַנדיקע צו-
געהאַלטן יהודה.

דאָנאָ לעאָנאַר האָט געשוויגן מיט גאַווה. דאָן יהודה האָט שטאַרק
מורא געהאַט, אז איר גאַווה זאָל נישט גובר זיין דעם שכל-חישר.

— איד וויל, — האָט זי און אַ ווילע אַרום געזאָגט, — זיך מיינט
זיין, ווי אזוי צו האַנדלען, כדי נישט דערהינדערקען דעם כבוד פון קאַס-
פּילע.

אַלפּאַנסאָן האָט זי גאָרנישט געזאָגט, נישט געמאַכט אים קיין פאַר-
וורפן און געזאָרט ביז ער אַליין וועט אָנהייבן רעדן. זיינע דיך האָבן זיך
אָנגעהויבן מיט אַ פאַן פון פּרעמענזיע:

— איד ווייט נישט וואָס אַלע ווילן פון מיר. זיי גייען אַרום מיר,
ווי אַרום אַ קראַנקן. יעדלעך, וואָס בין איד שולדיק, אַז דער דאָזיקער
שנעק איז פשוט אַנטלאָפן. שולדיק איז זיין מאַמע, וואָס האָט אים אזוי
דערציגן.

— אָבער ער איז דאָך נאָך זייער יונג, — האָט דאָניאַ לעאַנאָר
זיך געשמעלט אויף זיין זייט, — זיין קורטואַזיע מאַנגל דאַרף מען
נישט באַטראַכטן אזוי ערנסט.

— אויך איצט ביסטו גוט, ווי שמענדיק, דאָניאַ לעאַנאָר, — האָט
ער געענטפערט.

— אַ ביסל בין איד אַפּשר שולדיק, — האָט זי ווייטער געזאָגט, —
איד האָב געדאַרפט פריער מיט אים רעדן וועגן וואַס אַלערעכט, ס'וואָלט
אַפּשר געווען אַ יושר אַז פאַרדיכטן דעם באַנאַנגענעם פעלער? ווי קוקט-
טו דערזיף, אַז איד זאָל ציפּאַרן קיין סאַראַנאָסע און אויפּלערן דאָס מיט
פאַרשמענדעניש?

— איז עס נישט קיין צו גרויסער כבוד פאַר אַזאַ יונגן תּכשיט? —
האָט אַלפּאַנסאָ געפּרעגט, סמורענדיק די ברעמען.

— ער איז אָבער קעניג פון אַראַגאָן, — האָט לעאַנאָר געענטפערט,
— און מיר האָבן דאָך געוואָלט מיט אים זיך משדד זיין.

אַלפּאַנסאָן האָט די מעשה אַ ביסל פאַרדראָסן, אָבער גלייכצייטיק
איז אים לייכטער געוואָרן אויפן האַרצן. ווי גוט, וואָס ער האָט אַזאַ
לעאַנאָר. פּשיט, אַז שום איבעריקע ווערטער איז זי געווען גרייט אַוועק-
צופאַרן קיין סאַראַנאָסע, כדי זיך דאָרט פאַרענטפערן. דאָן אַלפּאַנסאָ
האָט זיך אָנגערופן:

— דו ביסט די אַמתע אַקעניגין, צוגעפאַסט צו אַ צייט, ווען עס
פאַרערן זיך קונען און שפּיצלעך. איד בין און וועל בלייבן אַ ריטער,
וואָס האָט קיין גערולד נישט. נישט קיין לייכט לעבן האָסטו מיט מיר,
דאָליאַ לעאַנאָר.

מעד ווי די עווערמער האָט זי איבערצייגט די יוגנטלעכע פֿרויך אויף
 זיין ליכטיקן פֿנים און זיין אויפֿריכטיקע דאָנקבאַרקייט.
 פֿאַרן אָפּפֿאַרן קיין אַראַנאָן האָט זי זיך באַראַטן מיט דאָן יהודה
 און מיט מאַנדיקען: מען האָט באַשלאָסן צו מאַכן אין סאַראַנאָסע פֿאַלגנדיג
 דיין פֿאַרשלאָג: קאָסטיליע וועט צוריקציען איר גאַרניזאָן פֿון קיענקאַ
 און נעמט אויף זיך די התחייבות במשך פֿון צוויי יאָר נישט צו שיקן קיין
 שום מיליטער אויף דער גרענעץ פֿון דער גראַפֿשאַפֿט דע־קאָסטראַ;
 דערפֿאַר מוז אָבער אַראַנאָן אָפהאַלטן די דע־קאָסטראַס פֿון זייערע פֿיינט־
 לעכע אַרויסמערעטונגען קעגן קאָסטיליע. אין פֿאַל ווען גומיערע דע־
 קאָסטראַ וועט זיך אָנשליסן אלס נאָסאל פֿון אַראַנאָן, וועט קאָסטיליע
 דערויף איינגיין, האָט זי וועט זיך נישט אָפּזאָגן פֿון אירע פֿרעמענוועס.
 וואָס שיק דער אויבערמאַכט פֿון קאָסטיליע אבער אַראַנאָן בלייבט פֿאַר־
 לויפֿיק די פֿראַגע הענגען אין דער לופֿט און יענע צערעמאָניע ווערט
 נישט גענומען אין באַמראַכט, ווייל געזעצלעך מרעט די דאָזיקע אפי־
 רופֿסות אַרײַן אין קראַפט ערשט דעמלט, ווען אַראַנאָן וועט איינצאלן
 הונדערט גאָלד־מאַדראַווערן, אָבער די דאָזיקע צאָלונג וועט קאָסטיליע
 נישט פֿאַדערן.

אין סאַראַנאָסע האָט דער יוגער קעניג אויפֿגענומען דאָניא לעאָנאַרד
 מיט דער העכסטער קורטאָזיע. דאָך איז אים געווען שווער צו פֿאַר־
 באַהאַנדלן זיין אויפֿרעגונג צוליב דעם, וואָס איז מיט אים געשען אין בור־
 גאָס. זי האָט נישט באַרעכטיקט אַלפֿאַנגסאָן, זי האָט דערקלערט, אַז ער
 לייזט שמאַרק פֿון דעם צו לאַנגן וואָפֿנשטישטאַנד מיט סעויליע וואָס
 זיינע פֿאַרזיכטיקע מיניסטערן האָבן אים אָנגעוואָרפֿן. ער וואָלט גע־
 וואָלט וואָס שנעלער זיך אָפֿרעכענען מיט סעויליע פֿאַר דער געלימענער
 מפֿלה און אויסקעמפֿן פֿאַרן קריסמאָס גייע נצחונות איבער די אומ־
 גלויביקע. דער גליקלעכער צוקונפֿטיקער בונד מיט אַראַנאָן וואָלט אים
 געגעבן די מעגלעכקייט אויסצופֿירן זיינע פֿלעגער, זיין רימערלעכער
 אומגעדולד האָט אים צו ווייט פֿאַרפֿירט. זי פֿאַרשטייט זי בייזן זייער
 גוט. זי האָט צו אים גערעדט אָפֿנהאַרציק, ומומערלעך. מיט פֿרויען־
 צאַרמקייט.

אין קענוואָרט פֿון דער דאָזיקער גומהאַרציקער, ליבלעכער דאַמע
 איז דאָן פֿערדאָן קוים געלונגען איינצוהאַלטן די השיבות פֿון אַ באַ־
 ליידיקטן רימער. ער האָט געזאָגט:
 — דו מאַכסט ווייכער די באַליידיקונג, וואָס איז באַגאַנגען געוואָרן

בנוגע מיר. איך האָנק דיר זייער דערפאַר. זאַלן דייע דאַמגעבער אונט
פער האַנדלען מיט מיינע.

פאַרן אַוועקפאַרן האָט דאָניאָ לעאַנאָר גערעדט מיט דאָן פערדאָן
ווי אַמאָל, מיט זיסע חנוודיקע רייד, וועגן אַן ענגער פאַרבינדונג צווישן
קאָסמיליע און אַראַנאָן. דאָן פערדאָ האָט אַ פאַררויטלטער געזאַגט:

— איך פאַרגעמער דיד, דאַמע, און ווען דו האָסט צום ערשטן
מאַל אַזוי צו מיר געשמייכלט האָט מיין האַרץ געקוואַלן פון פרויד. איצט
אַבער איז אַנגעקומען דער בייזער ווינטער און האָט אַלץ פאַרפרוירן. —
און מיט אַנשטרענגונג האָט ער צוגעגעבן: — איך וועל מיינע האַמגעבער
אַטווייזן, זיי זאַלן אַנגעמען קאָסמיליעס פאַרשלאָגן — אַלס כבוד צו
דיך, גנעדיקע דאַמע, איך וועל אָנהאַלמן שלום מיט דאָן אַלפאַנסאָן. ער
אַבער האָט דעם כּוונד צעריסן. איך וויל זיך מיט אים נישט מתחתן זיין,
איך וויל נישט צוזאַמען מיט אים מלחמה האַלמן.

דאָניאָ לעאַנאָר האָט זיך צוריקגעקערט קיין בורגאָס. דאָן אַלפאַנסאָ
סאָ האָט געזיגן, אַז זי האָט אַ סך אויפגעטאַן: די מלחמה איז אַפגעלייגט
געוואָרן.

— דו ביסט אַ קלונגע פרוי, לעאַנאָר, — האָט ער זי גערימט. —
דו ביסט מיין קעניגין און פרוי.

אין אין יענער נאַכט האָט דאָן אַלפאַנסאָ געליכט די פרוי, וועלכע
האָט אים געבוירן דריי מעכטער, פונקט ווי אין דער ערשמער נאַכט,
ווען ער האָט זי דערקעגט.

קאפיטל פינף

נאכדעם ווי די מוסולמענער האָבן אַ האַלבן יאָרהונדערט געהערשט אין ירושלים, האָט קאָמפּרוד פּון בולאָן זי ווידער דערקאָכערט פאַר די קריסטן און האָט דאָרט געגרינדעט דאָס „קעניגרייך ירושלים“. די קריסטלעכע הערשאַפט האָט געדויערט בלויז אַכט און אַכציק יאָר, דערנאָך האָבן די מוסולמענער די שטאָט אויף דאָס ניי אָפּגענומען. דער מאַן, וועלכער האָט דאָס מאָל צוריק אַרײַנגעבראַכט די מוסולמענער קיין ירושלים איז געווען יוסף מיטן געקרוינטן נאָמען סאַלאַדין „דער שומר פּון גלײַבן“, סולטאַן פּון סיריע און מצרים; די שלאַכט, וואָס האָט אים געגעבן אַ פּולשטעגריקן נצחון איז פאַרהעקומען אין דער געגנט פּון די חפּון־בערג, צו מערב פּון מבריה. אַן ערהאַיה פּון דער דאָזיקער שלאַכט איז געווען דער מוסולמענישער היסטאָריקער אימאַר אד־דין, אַ ידיד פּון מוסא איבן דאַאוד, וועמען ער האָט אין אַ בריוו איבערגעשיקט אַן אויספירלעכן באַריכט פּון דער גאַנצער קריגס־אָפּעראַציע.

„די פּיינלעכע געפאַנצערטע רייטער, — האָט ער געשריבן, — זענען געווען אומבאַזוגבאַר, כל־זמן זיי זענען געזעסן אין די זאָמלען, ווייל זיי זענען געווען געשיצט פּון קאַפּ ביז די פּיס דורך זייערע אייזערנע געפלאַכטע העכערער. קוים אָבער איז דאָס פּערד געפאַלן, איז דער רייטער געוואָרן אומבאַהאַלפּן. ווי לייבן האָבן זיי זיך געהאַלטן אין אָנהייב שלאַכט, און גוי צעזוימע שאַף — ווען די שלאַכט האָט זיך פאַרענדיקט. קיינער פּון די אימגלײַכיקע איז גישט אַנטרוגען געוואָרן. פּון די פינף און פּונפציק טויזנט זענען לעבן געבליבן קוים פּונפצן טויזנט. אַלע זענען זיי גענומען געוואָרן אין געפאַנגענשאַפט. אַלע — אַרײַנגעפאַלן אין אונדזערע הענט, אַפילו דער קעניג פּון ירושלים, זיינע גראַפּן און גראַנדן, עס האָבן נישט געסטאַייגט הי שמריק פּון געצעלמן. איד האָב געזען דרייסיק־פערציק מאַן געבונדן מיט אַיין שמריק. איד האָב געזען, ווי מער פּון הונדערט געפאַנגענע זענען געווען אונטער דער שמירה פּון איין

אויבערצייקן, איד האָב עס אַלץ געזען מיט מיינע אויגענע אויגן. דרייסיק
פּווינט זענען דערהרגעט געוואָרן; אָבער הויז־דעם זענען געווען אַזויפיל
געפּאָנגענע, אַז אונזרערע האָבן פּאַרקויפט אַ געפּאָנגענעם רימער פּאַר
אַ פּאַר סאַנדאַלן. זינט הונדערט יאָר זענען געפּאָנגענע נישט געווען אַזוי
ביליק.

ווי שטאַלץ און פּאַרריסן די האַזיקע קריסטלעכע רימער זענען גע-
ווען מיט עפּלעכע שעה צוריק. איצט זענען די גראַפּן און באַראַגען גע-
וואָרן אַ רויב פּון יענערס, און אַנבויסן פּון לייבן, די שטאַלצע פּרייע
מענטשן האָט מען געבונדן מיט שמירק און געשמירט אין קייטן. אַללאַה
איז גרויס! דעם אמת האָבן זיי אָנגערופן שקר און דעם קאַראַן — שווינדל.
לייגן זיי איצט האַלב־נאַקעט, די פּנימער אָפּגעצערט, געשלאָגן דורך
דער האַנט פּון אמת!

די האַזיקע בלינדע נאַראַנים האָבן אין שלאַכט מיטגעבראַכט זייער
הייליקייט — דעם קרייץ, אויף וועלכן זייער נביא קריסטוס איז גע-
שטאַרבן. אויך דער קרייץ איז אַרײַנגעפּאַלן אין אונדזערע הענט.

ווען די שלאַכט האָט זיך פּאַרענדיקט, בין איד ארויף אויפן באַרג
הויסן. אויף דעם באַרג האָט זייער נביא — קריסטוס — געהאַלטן אַ באַ-
רימטע דרשה. איד האָב באַטראַכט דאָס שלאַכט־פעלד. דעמלט איז מיר
קלאָר געוואָרן וואָס אַ פּאַלק, וועלכעס געניסט פּון אַללאַהס יחסד, קאָן
אָפּמאַן מיט אַ פּאַלק, וואָס איז פּון אים פּאַרשאַלטן. איד האָב געזען
אָפּגעהאַקטע קעפּ, יעקוועטשמע קערפּערס, צעשטערטע גלידער, אומע-
טום גסיסה, אויף יעדן שריט טויטע, באַדעקט מיט בלוט און שטויב.
און איד האָב זיך דערמאַנט די ווערמער פּון קאַראַן: „די אומגלויביקע
וועלן זאָגן: איד בין נישט מער ווי שמויב“.

נאָך אַ סך ענגלעכע זאַצן, באַאיינפלוסט פון איבערלעבונגען, האָט
געשריבן דער היסטאָריקער אימאַר אַד־דין און האָט פּאַרענדיקט מיט די
דאָזיקע ווערטער: „אָ, זיסער גערוד פּון געהון!“

איבערגעליענט דעם בריוו, איז מיטא שטאַרק פּאַרדאָהט געוואָרן.
פון דער וואַנט האָט צו אים גערעדט דער אַלטער קופּישער שפרוד: „עס
איז בעסער אַ גראַם שלום איידער אַ טאָן זיג“. אָט, צוליב דעם דאָזיקן
שפּריך האָט נישט איין מוסלמענער בעת דעם הייליקן קריג פּאַרלוירן
זיין לעבן אַלס אַפיקורס. אַ סך קלוגע לייט טראַגן דעם דאָזיקן שפרוד
בלויז אין מויל, פונקט ווי זיין פּריינר, דער שרייבער אימאַר, וואָס האָט
אום דעם בריוו געשריבן: צוליב אַזעלכע רייד איז ער אַמאָל שיר־נישט

דעה הרגעט געוואָרן דורך אַ פּאַנאַמישן דערוויש. און איצט שרייבט ער
אַזאַ בריוו!...

יאָ ס'איז אויסגעקומען פּונקט, ווי עס שפּייט געשריבן אין
תנ"ך: דער יצירה־הרע, דער בייזער אינסטינקט איז מעכטיק פּון די
יונגע יאָרן. מענטשן ווילן רק יאָגן און שלאָגן, ברעכן און שטעכן, און
אפילו אַזאַ חכם, ווי זיין פּריינד אימאַד, ווערט „פּאַרשיכורט פּונעם
גצחון־וויין“.

גאָר בקרוב וועלן ווידער אַ סך מענטשן פּאַרשיכורט ווערן פּונעם
גצחון־וויין. היות ירושלים איז ווידער אַרײַנגעפּאַלן אין די הענט פּון די
מוסולמענער, וועלן די קריסטן נישט שווייגן און זייערע גלחים וועלן ווידער־
אַמאָל פּראָקלאַמירן אַ הייליקן קריג און שלאַכט־פעלדער וועלן ווידער
אַזוי שוידערלעך אויסקוקן, ווי עס כאַשרייבט זיי אימאַד אד־רין.
און אַזוי האָט פּאַסירט.

די יריעה וועגן פּאַלן פּון ירושלים, וואָס די קרייצלער האָבן מיט
ניינציק יאָר צוריק מיט אַזויפיל קרבנות דעראַכערט, האָט אויפגערעגט
די גאַנצע קריסטלעכע וועלט. אומעמוס תעניתים און תפילות. פירשטן
פּון דער קירך האָבן זיך אָפּגעזאָגט פּון פּראַכט און אַתענוגים. אפילו קאַר־
דינאַלן האָבן געמאַך אַ גר, אַז זיי וועלן נישט זעצן זיך אויף קיין פּערד
בל־זמן אויף דער ערד, אויף וועלכער קריסטוס האָט געוואַנדערט, וועט
בלייבן כאַמש איין איינציקער עבודה־זרהניק; גאַכמער, זיי וועלן זיך
אַוועקלאָזן אין קריסטלעכע לענדער, קלייבנדיק אויפן וועג גלבות און
האַלטן דרשות וועגן תשובה און נקמה.

דער הייליקער פּאַטער האָט גערופן צו אַ גייעם קרייצ־צוג. ירו־
שלים, דער גאַפּל פּון דער ערד, דער גן־עדן התחתון מוז באַפּרייט ווערן.
יעדן איינעם, וועלכער וועט געמען דעם קרייצ, האָט ער באַשמוימט אַ
שכר אויף דער און אויף יענער־וועלט און פּאַרזיכערט אַ וועלט־שלום

אויף זיבן יאָר — (* Trueta Dei)

דער הייליקער פּאַטער אַליין האָט געגעבן דעם ערשטן איידעלן
ביישפּיל און פּאַרענדיקט דעם קאַמף מיטן הערשער פּון דייטשלאַנד,
מיטן רוימישן קייזער פּירדריך. ער האָט געשיקט אַ לעגאַט, דעם אַרצי־
בישאָף פּון ציריך, צו די מלכים פּון פּראַנקרײך און ענגלאַנד און זיי באַ־

(* גאַמס שטיולשטאַנד, ד. ה. אַז די מלכים זאָלן זיך אויפהערן צווישן זיך
אַרומצורײסן.)

שווירן א סוף מאכן צו זייערע אַרומרייסענישן. מיט אַ דרינגענדיקן שליחות=בריוו האָט ער זיך געווענדעט צו די קעניגן פון פּאַרמוואַל און אַראַגאַן זיי זאָלן באַגראַבן זייערע סכסוכים, זאָלן זיך ברידערלעך פאַר=אייניקן און יעדער זאָל אויף זיין אופן אָנטיילגעמען אין קרייץ=צוג. זיי זאָלן אַרויסשליידערן העם מוסולמענער פון זייער האַלב=אנדול, און צע=קלאַפן דעם אָנטיקריסט פון מערב, דעם קאַליף יאַקוב אַלמאַנסור אין אַפריקע.

ווען דער אַרציבישאָף האָט אים מיטגעטיילט וועגן שליחות=בריוו פון פויפּסט, האָט דאָן אַלפּאַנסאָ צונויפגערופן דעם קרוין=ראט, — די קוריאַ. דאָן יהודה האָט זיך געמאַכט קראַנק און זיך געהאַלטן פונדערווייטנס. דער אַרציבישישאָף האָט אין שטאַרקע ווערמער אויפגעוויזן, אַז דאָ אין שפּאַניע האָט זיך דער קרייץ=צוג אָנגעהויבן מיט אַ האַלבן יאָרהונדערט פריער, ווי אין אַנדערע לענדער. גלייך נאָכדעם, ווי די מוסולמענישע פעסט האָט זיך אַריינגעכאַפט אין העם לאַנד האָבן די קריסטלעכע גאָטן, די אבות פון די איצטיקע יאָרן, געגעבן אַ שטאַרקן ווידערשטאַנד...

— אין אונז איז עס אָנבאַלאַנגט, האָט ער אויסגערופן מיט באַגייסטערונג, — די גרויסע הייליקע יטראַדיציע פאַרצוזעצן און Deus vult — גאָט וויל יעס! — האָט ער פאַרענדיקט מיטן רוף פון די קרייצלער.

סאַראַ חשק דער ירוף האָט דערוועקט אין אַלעמענס הערצער. אפילו דער אַלמער רודף=שלומניק, דאָן ראָדריגע, האָט זיך אויך צעהיצט אָבער זיי אַלע האָבן געוואָלט מיט וואַסערע געוואַלדיקע שוועריקייטן די זאָך איז פאַרבונדן.

זיי זענען געזעסן פאַרחושכטע און געשוויגן.

— איך בין אַליין בייגעווען, — האָט געזאָגט דער אַלמער דאָן מאַג=ריקע, — ווי מיר זענען אַריינגערונגען אין אַנדאַלוזיע ביז צום ים, איך האָב געזען ווי אָונדזער האַר דער קעניג האָט ביי די מוסולמענער אָפּ=גענומען די גוטע שטאָט קוענקא, ווי אויך די פעסטונג אַלאַרקאַס. איך וואַלט זיך מיטן גאַנצן האַרצן געוונטשן, איידער מען וועט מיר לייגן אין גרוב אַרײַן, אַז געם זאָל מיר באַשערט זיין נאָכאַמאָל אַרויסצומערען קעגן די אומגלויביקע. אָבער מיר האָבן אַ וואַפּנשיטלשאַנד=אָפּמאַך מיט סעויליע, וואָס אָונדזער האַר דער קעניג האָט אַליין אונטערגעשריבן און מיט זיין הערב געהתמעט.

— רער דאָזיקער פרויעריקער אונטערשריפט. — האָט געזאָגט מיט צאָרן דער אַהציבישאַף, — האָט איצט קיין שום ווערט נישט, און קיינער וועט נישט קאָנען פאַרוואַרפן אונדזער קעניג, אויב ער וועט דאָס פאַפירל אָפגעבן דעם הענקער צו פאַברענען. מיט דעם דאָזיקן אָפמאַך ביסטו לגמרי נישט פאַדבונדן, הער קעניג, — האָט ער זיך געווענדעט צו אַלפאָנסאָן: Juramentum contra utilitatem ecclesias ticam prestitum non tenet.

— אַ שבוּעה קעגן דער ווילפון דער קירך האָט נישט קיין שום ממשות. אזוי שמייט געשריבן אין דער געזעץ־זאַמלונג פון גראַמיאָנס.

— עס שטימט, — האָט זיך אָנגערופן דאָ ראָדריגע, מיט הכנעה פאַרנייגנדיק דעם קאָפּ, — אָבער די אומגלויביקע גייט עס נישט אָן. זיי זאָגן, אַז אָפמאַכן דאָרפן געהאַלטן ווערן. דער סולמאַן סאַלאַרין האָט ס'רוב פון זיינע געפאָנגענע גוט באַהאַנדלט. אָבער ווי נאָך דער מאַרק גראַף פון שאַטיאָן האָט אים געמאַכט, אַז ער האָט מיט רעכט געבראַכן דעם וואָפּנשטולשאַנד, ווייל זיין שבוּעה איז נישט גילטיק בנוגע גאָט און בנוגע דער קירך, — דערמאָנט אייד, מיינע הערן! — האָט דער סולמאַן באַלד געהייסן אים אומברענגען. דער קאַליף פון די מערבדיקע אומגלויביקע מאַכט פונקט אזוי ווי סאַלאַרין. ווען מיר וועלן ברעכן דעם אָפמאַך מיטו סיאָויליע, וועט ער פון אפריקע איבערן ים אויף אונדז אָנפאלן און די צאָל פון זיינע זעלנער זענען ווי זאַנד אין מדבר. דעמלט וועט גאָרנישט העלפן, נישט גוטע מידות, נישט דרייסטקייט. אַלאָ, ווען דער האָר, אונדזער קעניג, וועט ברעכן דעם אָפמאַך, פאַררופנדיק זיך אויף די געמלעכע רעכט פון דער קירך, וועט עס נישט ברענגען קיין נוצן דער קירך. נאָך שאָדן.

דאָן מאַרשין האָט ביז אַ קוק געמאַן אויף זיין סעקרעטאַר: שמענ־דיק קימט ער מיט פאַרשידענע נאַרישקייטן. אָבער דאָן ראָדריגע האָט זיך געמאַכט תמעוואמע און ווייטער גערעדט:

— גאָט, וואָס קוקט אַרײַן אין יעדנס האַרץ, ווייסט ווי שמאַרק ס'איז אַלע מענס ווילן נקמה צו נעמען פאַר שענדן די הייליקע שטאַט. גאָט האָט אונדז אָבער אויך באַשאַנקען מיט שכל, כרי מיט אונדזער איילעניש נישט אַרײַנברייבן אַמאָל אין אומגליק די קרויסלעכע וועלט.

דאָן אַלפאָנסאָ האָט געקוקט פאַר זיך מיט אַ ביזן פאַרטראַכטן בליק. — ס'איז אמת, — האָט ער געזאָגט, — אַז די אַפריקאַנער וועלן קומען מען סעווליע צו הילף. אָבער איר וועל אויך נישט בלייבן אַלײַן. די קרייצ־

לער, וועלכע וועלן קומען אויף אנדערע ברעגן, וועלן אנדז העלפן אין קאמף קעגן די מוסולמענער. זיי האבן אנדז אויך פריער געהאלפן.

— די קרויצלער, — האָט מאַנריקע געגעבן צו פאַרשטיין, — וועלן קומען אין קליינע גרופן, און זיי וועלן זיך נישט קאָנען קעגנשמעלן די דיסציפלינירטע, אָרגאַניזירטע אַרמיי פּינעם קאַליף.

היינט דער קעניג האָט זיך נישט געלאָזט איבערצייגן, האָט אים דאָן מאַנריקע געמוזט אַנטפלעקן די הויפט־סיבה, פאַרוואָס קאַסמיליע איז פאַראַרטיילט אויף אוממעטיקייט. ער האָט אים אַרײַנגעקוקט אין פנים און לאַנגואַם געזאָגט:

— גומע אוסזוכטן, הער קעניג, קאָנסטו האָבן בלוין דעמלט, ווען דו וועסט זיך פאַרוזעקן די מיטהילף פון דיין אַראַנגאַנער קוזין. און די דאָזיקע הילף מוז קומען פון זיין שיפן האַרצן. דאָן פּעדראָ מוז דיר גערן איבערגעבן די הויפט־קאָמאַנדשאַפט, ווייל אָן אַ הויפט־אַנפירונג איז די קרויסלעכע אַרמיי פון אנדער האַלב־אינדזל ווייט נישט דערוואַקסן צום קאַליפס אַרמיי.

טיפּ אין האַרצן האָט אַלפֿאַנסאָ געוואוסט, אַז אזוי איז עס. ער האָט נישט אָפּגעגשפּערט. ער האָט געשלאָסן דעם קרויז־ראַט.

ווען ער איז געבליבן איינער אַליין, איז ער באַהערשט געוואָרן פון אַ געוואַלדיקן צאָרן. ער איז אַלט דריי און דרייסיק יאָר, במעט אַ מענטש־לעד עלטער דורכגעלעבט און ער קאָן זיך נישט באַרימען מיט קיין באמת גרויסע מעשים. אַלעקסאַנדער דער גרויסער האָט שוין אין זיינע יאָרן די וועלט דעראַבערט. איצט, אַז עס מאַכט זיך אַזאָ גרויסע געלעגנהייט, דער קרויז־צוג, שטייען אויפן וועג שמערונגען מיט כּישרע סיבות, וואָס לאָזן אים נישט געווינען דום און ווערן אַ בייער סיד קאָמפּעאַדאָר.

ער וועט אָבער קיינעם נישט פּאָלגן. אויב אַפילו דער יונגער שנעק וועט אים נישט אָנערקענען אַלס הויפט־אַנפירער, וועט ער סיי ווי, אָן אים, זיך לאָזן אין וועג אַרײַן. ער איז פון גאָט אַליין באַשטימט אַלס פירער אין זיין מערבדיקן שיף פון דער וועלט און ער וועט די דאָזיקע הייליקע אַרבעט פון דער האַנט נישט אַרויסלאָזן. ער וועט זיך איינגשאַפן הילפס־מיליטער אָן אַראַנאָן, וויפּל ער וועט וועלן. די קרויצלער, וועלכע וועלן צו אים קומען, דאַרף ער בלוין אויף עטלעכע חרשים און נאָכדעם זאָלן זיי געזונטערהייט זיך לאָזן אין הייליקן לאַנד. ווען ער וואָלט געהאַט צוואַנציק שווינט מאַן, הויך זיינע זעלנער, וואָלט ער פאַרכאַפט דעם גאַנצן הרומדיקן

מייל פון אנדערלויזע, ער וואָלט אַרײַנגעדרונגען אין אַפּריקע, אײדער דער קאַלף וואָלט אַרויסגעשטעלט זײן אַרמײ. און דעמלט מעג זיך שוין דער דאָזיקער יאַקוב אַלמאַנסור צוויי מאָל איבערלײגן, אײדער ער וועט זײנע מזרח-גרענעצן אַנטבלױזן!

נאָך ער מוז האָבן געלט. ער מוז זײן פאַרזיכערט מיט געלט לפחות אויף אַ האַלב יאָר. ער דאַרף געלט אויף צו דינגען פרעמד מייליטער. ער האָט געשיקט נאָך דאָן יהודה.

ווען מען האָט מכרין געווען דעם קרייץ-צוג, האָט עס דאָן יהודה פאַרשאפט גלייכצײטיק קרענקונג און פרייד. מען שטייט פאַר אַן אַלגעמיינער מלחמה, פאַר וועלכער אַלע שרעקן זיך. די גרענעצן פון איסלאַם און קריסטנטום וועלן ווידער ווערן באַדראָט. אָבער יהודהס אויסזיכטן דערהײבן זיך ביזן הימל. ווייל דער עסקריוואַנאַ פון קאַסמילישן קעניג קאָן אויפמאַן מער פון אַלע אַנדערע, כּדי אײנצוהאַלטן דעם שלום אויפן שפּאַ-נישן האַלב-אינדזל.

נאָכאַמאָל האָט ער זיך איבערצײגט ווי קלוג זײן פריינד מוסא איז. אַ גאַנץ לעבן האָט מוסא מיט אים אײנגעמענהאַט: זײ געלאָסן, אַרבעט נישט צו פיל, גיב זיך איבער אויפן באַראָט פון גורל, פאַר וועלכן אַלע פלענער זענען הבל-הבלים. נאָך ער, יהודה, האָט געמוזט רעכענען, פּלאַן-נירן, אַרבעטן.

בעת דער קעניג האָט געסטראַשעט אַראַנאָן מיט מלחמה, האָט ער, דאָן יהודה, געמאַכט פלענער, געשעפּטלעך אַרומגעפאַרן איבערן לאַנד, אַוועק אויף צפון, שפּעטער אויף דרום און ווידער אויף צפון; ער האָט אונטערנעהאַנדלט, געדרשנט און דאָס זעלבע אַ צווייט מאָל געמאַן; ווען ער האָט אָבער דערזען, אַז אַלע זײנע פלענער זענען צערוגען געוואָרן, האָט ער אָנגעהויבן מורמען אויף נאָט. דער בלינדער גורל, קלוג און שפּאַסיק, ווי זײן פריינד מוסא, פאַרוואַנדלט איצט אין אַ ברכה דאָס, וואָס האָט פריער געזאָלט זײן אַ קללה. גראָד דער סכסוך מיט אַראַנאָן, וואָס יהודה האָט זיך באַמיט אויף אַ געשעפּטלעכן וועג צו באַזײטיקן, האָט איצט גע-צוונגען אַלפאַנסאָן נישט צו דערלאָזן צו קײן מלחמה. נישט יהודהס קלוג גער אויפטו און נישט זײנע אויסרעכענונגען, נאָך די חוצפה און נאַריש-קײט פון דאָן אַלפאַנסאָ וועלן ברענגען גליק און שלום אויפן שפּאַנישן האַלב-אינדזל.

פון סעווליע איז געקומען דער בוכהענדלער און פאַרלעגער כאַקאָס. ער איז געווען דער גרעסטער בוכהענדלער אויפן מערב. ער האָט באַשעפּט-

טיקט פערציק שרייבער און אין זיין שיין הויז איז פאָר יעדער וויסנשאַפֿט
 געווען אַ באַזונדער אָפּמייַלונג. ער האָט געבראַכט דאָן יהודה'ן אַ געשאַנק
 פון עמיר אַברולא די „אויטאָביאָגראַפיע“, אַן אַרײַניגעלעזער כתב־יד פון
 פּערסישן איבן סינאַ. איבן סינאַ, וועלכער איז געשטאַרבן מיט הונדערט
 פופציק יאָר צוריק, איז געווען דער גרעסטער דענקער פון דער איסלאַמי־
 שער וועלט. אפילו די קריסטלעכע געלערנטע, וועלכע האָבן אים געקענט
 אונטערן נאַמען אַוויצענאַ, האָבן שטאַרק פון אים געהאַלטן. צוליב דעם
 דאָזיקן כתב־יד, וואָס דער פאַרלעגער באַקאַם האָט איצט געבראַכט, זענען
 אָנגעגאַנגען שטאַרקע קאַמפּן. אַ געוויסער קאַליף פון קאַרדאַווע האָט דעם
 איינגעטימער פון דעם כתב־יד מיט זיין גאַנצער משפּחה אומגעבראַכט, כדי
 דעם מאַנסקריפּט צו פאַרכאַפּן. יהודה האָט געקוואַלן פון עמירס מייַערן
 געשאַנק. ער איז גלייך אַוועקגעלאָפּן צו מוסאַן און ביידע האָבן מיט באַ־
 גייסטערונג באַטראַכט דעם כתב־יד, וואָס דער קלוגסטער פון אלע שמערב־
 לעכע האָט אַ נאַנץ לעבן פון זיינע הענט נישט אַרויסגעלאָזט.

צוזאַמען מיט דער מתנה האָט דער פאַרלעגער באַקאַם געבראַכט פון
 עמיר אַ פאַרטרױלעכע מינדלעכע שליחות. דער עמיר מעלדעט זיין פּרייַנד,
 אַז דער קאַליף יאַקוב אַלמאַנסור מאַכט געהעריקע הכנות, און ביים ערשטן
 אָנגריף אויף סעויליע, שטעלט ער זיך אין דער שפיץ פון דער אַרמיי.
 וואָס וועט מאַרשרין אויפן האַלב־אינדזל. צוליב דעם דאָזיקן צוועק, האָט
 ער זיך פון מזרח צוריקגעקערט קיין מאַראַקע. עמיר אַברולא איז איבער־
 צייגט, אַז זיין פּרייַנד איבראַהים איז פונקט אַזוי פאַראינטערעסירט אין
 שלום, ווי ער אַליין. דערריבער זאָל ער אַזוי גוט זיין מעלדן דאָס די מלכים
 פון די אומגלויביקע.

וועגן דעם אַלעם האָט ער איצט געטראַכט, ווען ער איז געקומען צום
 קעניג.

— דו ביסט מיין עסקריואַנאַ, — האָט אים אויפגענומען דער קע־
 ניג מיט אַ פאַלשער העפלעכקייט, — ביסטו שוין געזונט, אומגליקלעכער
 הולח? אַ שאַד, וואָס דו ביסט נישט געווען אויף מיין קרוינ־ראַט.

— איד וואָלט, — האָט געענטפערט יהודה, — נישט געקאַנט האָבן
 קיין אַנדער מייַונג לוי דייַנע איבעריקע ראַטגעבער. אַלס דיין עסקריואַנאַ
 מוז איד דיין נייט־האַלפּעם פאַרטייריקן מער פון זיי. באַטראַכט דיך גוט,
 הער קעניג. נעמסטו דעם קרוינ־אין האַנט וועלן דיר נאַכפאַלגן אַ סך אַזויגע
 וועלכע דו וואָלט אַליין נישט געוואָלט האָבן אַלס קריגס־קנעכט. אַ סך
 פון דייַנע לייב־אייגענע פויערים וועלן זיך גערן ווערבריון, כדי צו געניסן

פון די פרווילענעם, וואָס עס באַקומען די קרייצלער. זיי וועלן אַוועק-
וואַרפן זייערע טעגלעכע שווערע אַרבעט און דו וועסט זיי דאַרפן שפּייזן,
אַנשטאָלן דעם זיי זאָלן דיר מיט דייע באַראַגען דערנערן. דאָס וועט זיין
אַ טויט פאַר דיין ווירטשאַפט.

— מיין ווירטשאַפט? — האָט אַלפאַנסאָ געהוזקט, — באַרעכן דיר,
טרויעריקער בעל-חשבון, דאָ האַנדלט זיך גישט אין ווירטשאַפט. עס
האַנדלט זיך דאָ וועגן דעם כבוד פון גאָט און פונעם קעניג פון קאַסמיליע.
הגם יהודהן איז געווען באַקאַנט די געפערלעכע ווילדקייט דאָן אַל-
פאַנסאָס, דאָך האָט ער זיך גישט אונטערגעגעבן.

— איך בעט דיר מיט גרויס הכנעה, הער קעניג — האָט יהודה גע-
זאָגט, — זאָלסט שלעכט גישט אויסמיישן מייע רייד. אויף קיין שום
אופן רעד איך דיר גישט אָפּ פון קריג, אדרבא, איך ראַט דיר, דו זאָלסט
זיך גרייבן. יא, איך לייג דיר פאַר, זאָלסט שוין אָנהייבן איינצוזאָסירן
קריגס-שטייערן און אויך די צוגאַב-שטייערן, וואָס דער פּויפּסט האָט פאַר-
געשריבן. איך גרייט צו אַ מעמאָראַליום, וואָס קלערט אויף, אַז הו האָסט
פולע רעכט די דאָזיקע שטייערן צו העכערן, אפילו ווען די מלחמה האָט
זיך גאָר גישט אָנגעהויבן.

ער האָט געגעבן דעם קעניג צייט צו באַטראַכטן זיין פאַרשלאַג און
דאָן פאַרהעזעצט:

— און גאָך הכנסות וועלן דיר צופאַלן, כל-זמן דו נעמסט גישט קיין
אַנטייל אין דער מלחמה. דער האַנדל מיט די לענדער פון מזרח-איסלאַם
האָט זיך אָפּגעשמעלט. די גרויסע קריסטלעכע שיף-אייגנטימער און סוה-
רים פון ווענעדיק, פון פיזע, אפילו די פלאַנדרישע הענלעך קאָנען שוין
מער גאַרנישט אַריינפירן פון די מזרח-לענדער. די פראַדוקטן פון דער
רייכטער העלפט פון דער וועלט קאָנען אַרויסגעפירט ווערן בלויז דורך
דער פאַרמיטלונג פון דייע סוחרים, הער קעניג. ווער עס וויל האָבן פון
דער איסלאַמישער וועלט תבואה, שאַף, ראַסעווע פערד, דער מוז זיך
ווענדן צו דיר, ווער עס וויל האָבן קינסטלערישע אויסאַרבעינגען פון די
מוסולמענישע שמירן, זייער ווונדערבאַרן וואָפּן, אויסטערלישע מעמאַל-
ווערק, ווער עס וויל אין דער קריסטלעכער וועלט האָבן איסלאַמישן זייד,
פומערוואַרג, העלפאַנטביין און גאַלד-שטויב, קאַדאַלן און פערל, פאַרשי-
דענע געוויירצן, פאַרבן און גלאַז, דער מוז אַנקומען צו דער פאַרמיטלונג
פון דייע אונטערשאַצען. זיי דיר גוט מיישב, הער קעניג. די אוצרות פון
אַנדערע פירשטן ווערן אויסגעליידיקט כל-זמן די מלחמה דויערט, דאָ-

קעגן וואַקסן דייע אונזרות. און ווען אַלע אונזרות וועלן ווערן אויסגעשעפּט, דעמלט איז דיין ריי צו שלאָגן, הער קעניג פון קאָסמיליע, און דו וועסט דערלאָנגען דעם אַנטישוידענעם קלאָפּ.

דער יוד האָט גערעדט מיט איבערצייגונג, דאָס וואָס ער האָט געזאָגט רעדט האָט אַנגעלאָקט דעם קעניג, אָבער איינצייטיק אים נאָך מער אויפֿגעבראַכט אויף יהודה.

— שאָף מיר דאָס געלט! — האָט ער געשריגן, — צוערשט צוויי הונדערט מויונמל! איך וויל איצט, דווקא איצט שלאָגן, פאַרזען וואָס דו ווילסט! נאָך שאָף מיר דאָס געלט!

יהודה, בלאָס ווי קאַלד, האָט געענטפערט:

— דאָס קאָן איר נישט, הער קעניג, קיינער וועט עס נישט קאָנען. אויפגעבראַכט אויף זיך אליין און אויף דער אומגליקלעכער שליוחה, וואָס ער קאָן נישט אויספילן מיט כבוד, האָט אַלפאַנסאָ זיין גאַנצן כעס אויסגעלאָזט צו יהודה.

— דו האָסט מיר די שאַנד געבראַכט! — האָט ער גערעוועט, — דו מיט דיין שענדלעכן וואָפּנשמילשטאַנד און מיט פאַרשידענע אַנדערע העברעישע קונצן. דו ביסט אַ פאַרעמער! פאַר סעוויליע און פאַר דייע באַשנימענע פרוינד לייגסטו זיך אין דער לענג און אין דער ברויט, איך זאָל זיי אַמאָל נישט אָנגרייפן, כדי מיין פאַרלוירענעם כבוד צוריקצושמעלן. פאַרעמער וואָס דו ביסט!

בלאָסער ווי פריער, האָט יהודה געשוויגן.

— ניי! — האָט אַ געשריי געמאַן דער קעניג, — אַוועק פון מייע

אויגן!

דער אויסערדראָרנטלעכער שטייער, וועגן וועלכן יהודה האָט גערעדט מיטן קעניג, איז געווען דער אַזוי גערופענער סאַלאַרין-מעשר. אַזאַ עדיקט האָט אַרויסגעגעבן דער פּויפּסט, יעדער איינער אין די קריסטלעכע לעגער, דער, וואָס וועט נישט אָנטיילנעמען אינעם גרויסן קרויץ-ציג קעגן סאַלאַר-דינען, דאַרף זיך באַשמייערן מיט אַ צענטל פון זיינע הכנסות און פון זיינע באַוועגלעכע גימער.

דעם עסקריוואַנאָ פונעם קאָסמילישן קעניג איז דער דאָזיקער פּויפּסט לעכער עדיקט געווען אויף דער וואַנט. דאָן יהודה, זיינע יוריסטן, זיינע נאָכפאַרן האָבן מסכים געווען, אז דער סאַלאַרין-מעשר איז אויך חל אויף אַל-

פאָנסאַם קאָסטייליש קעניגרייך, וואָרעם צוליב געוויסע נויטווענדיקייטן איז אונדזער קעניג אלפאָנסאָ מיט גאָסס ווילן געצווונגען צו בלייבן נייט ראל. אָבער די נייטראָלימעט איז אַ צייטווייליקע און דער קעניג איז מחויב זיך גרייפן צו אַ הייליקער מלחמה. וועגן דעם אַלעמען איז געווען געשריבן אין יהודהס מעמאָראַנדום.

דאָן מאַנדיקע האָט איבערגעגעבן דעם קעניג יהודהס מעמאָראַנדום. אלפאָנסאָ האָט געלייענט.

ער איז כיסרע, האָט זיך דער קעניג מיט לייכטן צאָרן אָנגערופן, — ער איז אַ כיסרער הונט. נער איז אַ כיסרער הענדלער און אַ הונט. דען דאָזיקער כלב וואָלט מיר געקאָנט שאַפן דאָס געלט, ווען ער וואָלט נאָך געוואָלט, אגב, פאָרוואָס קומט ער נישט אַליין? — האָט ער געפרעגט. — איך מיין, אַז ער וויל דיך ווידער נישט אַריינברענגען אין כעס, — האָט דאָן מאַנדיקע געענטפערט.

— איז ער אזוי פילכאַר? — האָט אלפאָנסאָ געחוזקט.

— דו האָסט אים נישט מכבד געווען, הער קעניג! — האָט דאָן מאַנדיקע געזאָגט.

דער קעניג איז געווען גענוג קלוג, כדי צו אָנערקענען, אַז דער ייד איז גערעכט, וואָס ער האָט זיך באַליידיקט. דעם קעניג האָט די מעשה אַ ביסל פאַרדראָסן. אָבער די גאַנצע קריסטלעכע וועלט איז אַרויסגעטראָגן אין הייליקן קריג, און בלויז אים האָט געטראָפן דאָס אומגליק, וואָס האָט אים פאַרמשפּט אויף אומטעטיקייט. געפינענדיק זיך אין אַזאַ אויפגערעגטן צושטאַנד, האָט ער אויסגעלאָזט זיין כעס אויף אַן אומשולדיקן מענטשן. איד האַלט, אַז אַזאַ קלוגער מענטש ווי דער ייד, וועט עס פאַרשטיין.

ער האָט געזוכט אַ תירוץ יהודהן ווידער צו זען. שוין לאַנג האָט ער זיך אַרומגעטראָגן מיטן געדאַנק אויסצובויען די פעסטונג אַלערקאָס, וועלכע כע ער האָט אַליין דעראַבערט. נאָך דעם אַלעמען, וואָס איבן עזרא האָט דאָ גערציילט, איז דערויף דאָ געלט. ער האָט באַפוילן, אַז יהודה זאָל קומען. יהודה האָט נאָך נישט פאַרנעסן די באַליידיקונג און איז געווען אין כעס, וואָס אלפאָנסאָ רופט אים. דער קעניג האָט געווסט, אַז נער קאָן איצט אָן אים נישט אויסקומען. אָבער יהודה האָט געהאַט אַמביציע. ער האָט נישט געוואָלט ווידער אויסהערן זיינע זידלערייען, האָט ער זיך הכה געהויבן אַנטשולדיקט מיטן אויסרייך, אַז ער פילט זיך נישט גוט.

נאָך אַ רגע אויפגענוג האָט דאָן אלפאָנסאָ זיך באַהערשט און דורך מאַנדיקען זיך געהיים אַרויסשיקן פיר טויזנט גאַלד-מאַראַוועדי אויס-

צובוען אלארקאס. יהודה האָט אָן שום טענות צוגעשיקט דאָס געלט און אין אַ בריוו אים הכנעהדיק געוונטשן, אַז מיטן אויסבוי פון דער פעס־טונג זאָל ער באַווײַזן דער גאַנצער וועלט, אַז ער גרייט זיך צו קריג. אַל־פאַנסאָ האָט נישט געוואָס וואָס צו טראַכטן וועגן דאָזיקן ייד.

אַלפאַנסאָ האָט שטאַרק השק געהאַט אַוועקצופאַרן קיין בורגאָס, כדי זיך מײַשב צו זיין מיט דער קעניגין. ער האָט זיך שוין לאַנג אַהין גע־קליבן. דאָניאַ לעאַנאָר איז געווען שוואַנגער זינט יענער גליקלעכער גאַכט, ווען זי האָט זיך צוריקגעקערט פון סאַראַגאַסע. אָבער בורגאָס איז איצט געווען פול מיט נישט־גינסטיקע געסע. די שטאָט איז געלעגן אויפן גרויסן מלכה־טראַקט, וואָס האָט געפירט צו סאַנטיאַגאָ דע קאַמפּאַסמעלאָ, צו דער קרדי־קרויס פון אייראָפּע. און היות דער דאָזיקער טראַקט איז די גאַנצע צײַט געווען פול מיט פילגרימען, בפרט איצט, ווען מען האָט זיך געגרייט מלחמה צו האַלטן מיטן מזרח, זענען געפאַרן אַ סך מער מענטשן, כדי צו נעמען אַ ברכה ביים הייליקן סאַנטיאַגאָ. די דאָזיקע אַלע מענטשן, וואָס פאַרן דורך בורגאָס, באַגריסן העפלעך דאָניאַ לעאַנאָר, און אים, אַלפאַנסאָ, איז נישט אָנגעגעסן אין קעגנזאַרט פון די דאָזיקע קעמפער צו זיין אַ שמוב־זיצער, נישט אָנטיילגעמען אין דער הייליקער מלחמה.

עס איז אים אָבער דאָ געווען אומעטיק צו זיצן מיט פאַרלויגמע הענט אין זיין קעניגלעכן שלאָס. ער האָט זיך אויסגעוואָסן אַרבעט, אַרומגעפאַרן אַהין און אַהער. ער איז געריטן אין קאַל־טראַוואַ צו זיינע אַרד־גרימער, צום קערן פון זיין אַרמײ, כדי זי צו אינספּירירן. ער איז געריטן קיין אַל־אַרקאָס, כדי צו באַטראַכטן די פעסטונג. ער האָט געקויבעצט מיט זיינע פריינד וועגן מלחמה־פּלענער.

ווען ער האָט שוין גאַרנישט געהאַט וואָס צו טאָן, פלעגט ער אַוועק־רייטן אויף יאָגד.

איינמאָל, ווען ער האָט זיך צוריקגעקערט פון אַ יאָגד מיט גאַרסעראַן דע־לאַראַ און מיט עסטעבאַן אייליאַן האָט ער, וצוליב דער גרויסער היץ באַשלאָסן אָפּצושמעלן זיך אויף אָפרו אין לאַ־הוערמאַ־דע־ל־רעי. הוערמאַ־דע־ל־רעי, וואָס איז געלעגן אויפן שלענגלדיקן טאַכ־טייד, האָט פאַרנומען אַ ישׁת פון אַלע זייטן אַרימנערינגלט מיט געמויערמע הורהות. פאַראיינזאַמט איז געשטאַנען דער טויער. מיט בוגמע אַלמע־טימלעכע אותיות איז אויף אים געווען אויסגעשניצט די אַראַבישע פאַר־מול: אַלאַפּיאַ, געזונט, ברכה. אומעזים זענען דאָ געווען קויסמעס, אַקליין וועלדל, פאַרשידנאַרטיקע בייטן, נאָר דאָרט וווּ פריער זענען געווען זעל־

מענע בלומען, האָט איצט דער גערטנער פאַרווייט גוצלעכע פלאַנצן: גרויג-
וואַרג, קרויט, רעטער. אינמיטן איז געשטאַנען אַ פאַרלאָזענער לוסט-
שלאָס, אַ באַפּוצטער פאַויליאָן און אויפן טויר-ברעג אַ יאכט-הייל צום
באָדן און צו שווימען.

די הערן זענען געזעסן אונטער אַ בוים אַנטקעגנאיבער דעם שלאָס.
דער שלאָס האָט אויסגעקוקט ווי אַ פרעמדער אויף דער דאָזיקער לאַנד-
שאַפּט, ווייל ער איז געווען דורכגעדרוינגען מיטן אויסלאַמישן נייס. אין
אַלע צייטן איז אויף דעם אָרט, וווּ איז דער קילקייט פון טייד האָט זיך
פאַרן אויג געעפנט אַ שיינע פאַנגאַרעמע, געשטאַנען אַ הויז, רוימער האָבן
דאָ אויסגעבויט אַ ווילע און אין גאַרטן — אַ דאָרף-הויז אין עס דער-
וויזן, אַז דעם דאָזיקן פאַרוואַרלאָזטן שלאָס האָט דער אַראַבישער קעניג
גאַלאַפּרע אויפגעבויט פאַר זיין מאַכטער גאַליאַנאַ. און פאַלאַסיאָ גאַליאַנאַ
הייסט ער ביזן היינטיקן טאָג.

היינט איז דאָ געווען היים. אַ שווערע שטילקייט איז געלעגן אויפן
טייד און אין גאַרטן. דער קעניג און זיינע פריינד זענען געזעסן און גע-
פלוידערט.

— הוערטא איז אייגנטלעך גרעסער, ווי איר האָב געמיינט, — האָט
דאָן אַפּאָגוסאָ זיך אָנגערופן.

פּלוצלונג איז אים אויפגעקומען אַ געדאַנק: זיינע אבות און ער אַליין
האָבן אַ סך צעשמערט און קיינמאָל קיין צייט נישט געהאַט עפעס צו בויען
אַבער דער חשק צום בויען איז ביי זיי אַן איינגעבוירענע מידה; זיין לעאָ-
נאַר האָט געבויט קירכן, קלויסטערס, שפיטאַלן; ער אַליין — קירכן, שלע-
סער, פעסטונגען. פאַרוואָס זאָל ער אייגנטלעך נישט אויסבויען קיין פּאַ-
לאַץ פאַר זיך און פאַר זיינע אייגענע? עס וואָלט גאַרנישט שווער געווען
די גאַליאַנאַ רעסמאַורירן און שאַפן דאָרט אַלע באַקוועמלעכקייטן צום
וויינען. זומער וועט דאָ זיין זייער גוט וצו וווינען אין אַפּשר וועט אויך
דאָגיג לעאָנאַר זיך אַראָפּכאַפן אַהער כדי דאָ יצו פאַרברענגען אין די זון-
מער-היצן.

— ווי מיינט איר, מיינט הערן? — האָט ער געפרעגט, — לאַמיר,
אַפּשר די גאַליאַנאַ רעסמאַורירן? לאַמיר גוט באַטראַכטן די דאָזיקע
חורבה.

זיי זענען אַוועק אַהין. דער קאַסעלעאָ בעלאַרדאָ איז זיי אַנטקעגנ-
גייקומען שטאַרק צעטומלט. ער האָט מיט הכנעה און יראת-הכבוד אָנגע-
וויזן אויפן גאַרטן און אויפגעקלערט וואָס אַזוינס ער האָט אויפגעטאָן

אויף דעם דאָזיקן פאַרוואַרלעזונג שמה. אין שלאַס גופא האָט ער אָנגע-
וויזן אויף די שאַדנס, וואָס עס זענען דאָ אָנגעמאַכט געוואָרן און דער-
צוילט, ווי שײן דאָ איז אַמאָל אַלין געווען: די מאָזאיק, די באַפּוצמע סו-
פיסן, ווענט, פּאַדלעגעס. נאָר דער מאַכאַ פּלעגט כּסדר אַרויס פּון די ברע-
געס און אַלין אָפּשווענקען. עס מוז אים וויי דאָס האַרץ, וואָס דער פּאָ-
לאַץ איז פאַרוויסט געוואָרן. אָבער ער איינער אַליין קאָן דאָ נאָרנישט
אויפּמאַן. ער איז נישט איינמאָל געקומען צו דעם קעניגס ראַטגעבער און
זיי פּאַרגעלייגט דעם שלאַס צו רעסטאָורירן, דעם מייד באַצוימען מיט
דאַמבעס, ושמענדיק אָבער האָט מען אים אָפּגעזאַגט מיטן אויסרויך, אַז
עס איז נישטאָ קיין געלט.

דער פּלוידערזאָק האָט רעכט, — האָט אויף לאַטיין עסמעבאַן גע-
זאָגט צו דאָן אַלפּאַנסאָן, — דער פּאַלאַץ האָט אַמאָל געמוזט זיין אויסער-
געוויינלעך שײן. דער אַלמער באַשימענער קעניג האָט זיך גוט אָנגע-
שרעגט פאַר זיין מאַכטער.

די באַשפּאַרגמע שטייול פּון די הערן האָבן מעכטיק געהילכט איבער
דער באַצירטער צעבראַכענער מאָזאיק פּון דער פּאַדלעגע און זייערע שטי-
מען האָבן אָפּגעקלונגען צווישן די פּוסמע ווענט.
דאָן אַלפּאַנסאָן האָט שווייגנדיק אַלין באַטראַכט.

— איד דאָרף באַמת נישט דערלאָזן, אַז עס זאָל פּון אים ווערן אַ תּל.
— עס וועט קאָסטן אַרבעט און געלט, — האָט גאַרסעראַן זיך אָנגע-
ערופן, — אָבער איד גלייב, אַז די קאָנסט פּון דער גאַליאַנאַ אַ פּרעכטיקע
וואַך וואָסן. דאָן אַלפּאַנסאָן, באַטראַכט זיך נאָר אין וואָס דיין ייד האָט
פאַרוואַנדלט די אַלמע העסלעכע חורבה קאָסמיליאָ דע-קאָסמראָ.

דאָן אַלפּאַנסאָן האָט זיך איצט דערמאָנט מיט וואָסער הרייסקייט
דעם ייִדנס מאַכטער האָט זיך אַרויסגעזאַגט וועגן די אַלמע ערמיילעכע אומ-
געלומפּערטקייטן פּון זיין שלאַס אין בירגאָס... דאָן עסמעבאַן האָט נאָר
גאַרסעראַן אויך אויסגערריקט זיין מיינונג.

— ווען די טראַכט ערנסט צו רעסטאָורירן דעם גאַליאַנאַ-שלאַס
דאַרפסטו קורס-כל באַקוקן דאָס הויז פּון דיין יידן.

„איד האָב באַמת דעם יידן גראַב באַהאַנדלט“ — האָט אַלפּאַנסאָן
געטראַכט — אויך דאָן מאַנריקע האָט מיר דערויף אויפּגעמוזט גע-
מאַכט. איד וועל עס פאַרריכטן און אָנקוקן זיין הויז.

— איר זענט אָפּשר גערעכט, — האָט דאָן אַלפּאַנסאָן אויס יוצא
וועגן אָפּגעענטפּערט.

ווי יהודה האָט פאַרויסגעזאָגט, האָט קאַסטייליע אויפגעלעבט, בעת די איבעריקע קריסטלעכע מלוכות האָבן מלחמה געהאַלטן. גאַנצע שיפּן פאַראַוואַנען האָבן געבראַכט סחורות פונעם מזרח אין די מוסולמענישע לענדער פון שפּאַניע, פון דאָרטן קיין קאַסטייליע און דערנאָך אין פאַרשידענע אַנדערע קריסטלעכע מלוכות.

ווי נאָך דער קרייץ-צוג איז פּראָקלאַמירט געוואָרן, האָבן די באַראַנען געזיידלט יהודה און געפאַרערט מען זאָל אים משלח זיין, היות ער שמערט צריינצוטרעפן אין דער הייליקער מלחמה. אָבער נאָך אינגיבן האָבן זיך צרויסגעוויזן די גרויסע גוצן, וואָס די גייטראַליטעט האָט געבראַכט קאַסטייליע. מען האָט ביסלעכווייז אויפגעהערט צו מורמלען און אין דער שטיל זיך אָנגעהויבן צו באַציען מיט מער אַכטונג צו דאָן יהודה. אַלץ גרעסערע שייַלן פון אדל האָבן צרויסגעוויזן אַ גינסטיקע באַציונג צו אים. עס האָט זיך שוין אַפילו געפונען איינער מיטן נאָמען גוסמאן און נאָך איינער, אַ דע-לאַראַ, אַן אַרעמער קרוב פון מעכטיקן מאַגריקע, וועלכע וואָלטן גערן געוואָלט, אַז דער יידישער יעסקרויאַנא זאָל צונעמען זייערע זיין פאַר פאַזשן אין זיין שלאָס.

ווען יהודה האָט זיך דורך-אָנגב באַרימט פאַר מוסאן וועגן דעם, ווי אַזוי עס כרייטערן זיך אויס די געשעפטן פון לאַנד און זיינע אייגענע, האָט דער לעצטער באַקומט זיין פריינד מיט שפּאַמישער אָנערקענונג, מיטלייך און פאַרגעניגן. דאָס איז אַ מענטש, וואָס קאָן נישט רוען, ער מוז תמיד רודערן — האָט מוסא געמראַכט — ער מוז גלייכצייטיק הונג דערט געשעפטן כרייבן; ער פילט זיך זייער שלעכט, וועגן ער לאָזט נישט אין באַוועגונג מענטשן און זאַכן; וואָס ווייטער אַלץ מער פּעדערס מוזן קריצן אין די קעניגלעכע קאַנצלאַריעס, אַלץ מער שיפּן מוז ער שיקן איבער אַלע זיבן ימים און אַלץ מער פאַראַוואַנען אין פאַרשידענע לענדער. ער רעדט זיך איין, אַז ער טוט עס אַלץ צוליבן שלום וועגן און צו ליב זיין פּאַלק. און אַזוי איז עס מאַקע. אָבער קודם-כל האָט ער הנאה, וואָס זיין אַרבעט פאַרשאַפט אים מאַכט.

— איז עס אַזוי וויכטיק, — האָט מוסא געפרעגט, — צו האָבן נאָך מער מאַכט? צו איז נישט אַלץ איינס — האָבן צוויי הונדערט טויזנט נאָלד-מאַראַווערי אָדער צוויי הונדערט און פופציק טויזנט? עס קאָן דאָך פאַסירן, אַז בשת דו זיצט דאָ און שרינגסט רואיק היין געווארצן געמראַנגט, האָט דאָרט אינעם מדבר, פיר וואָכן ווייט פון דיר, אַ שמרעם

פארגיכטעם דייע קראואאנען, אָדער דער ים האָט פאַרשלאַנגען דייענע שיפן.

— איך האָב גישט קיין מורא פאַר קיין זאַמד=שמורעמס און איך האָב גישט קיין מורא פאַרן ים, — האָט יהודה געענטפערט, — איך האָב מורא פאַר נאָר עפעס אַנדערש. — און ער האָט דעם פריינד פאַרטרױט זיין זאָרג. — איך האָב מורא פאַר דער ווילדער שטימונג פון דעם רימער און קעניג דאָן אַלפאַנסאָ. ער האָט מיר אַוידער אומזיניק באַליידיקט, און איצט, ווען ער רופט מיר, מאַך איך זיך קראַנק און באַווייז זיך גישט פאַר אים. איך ווײס גאַנץ גוט, אַז איך שפּיל מיט פייער, ווען איך מאַך פון זיך אַזאָ וועזן.

מוסא איז צוגעגאַנגען צו זיין טיש, געצױכנט מיט זיין פעדער פאַר=שידענע קרייזן און אַראַבעסקן.

— מאַכסט פון זיך אַזאָ וועזן, — האָט ער אים פון הינטער דער פלייצע געפרעגט, — יצולױב שלום=וועגן, אָדער אױס גאווה?

— איך בין שטאַלץ, — ענטפערט יהודה, — אָבער דאָסמאָל גלױב איך איז מיין גאווה אַ גוטע מירה און גוטער תּשבון. גאַרשקױט און שכל איז אין דעם דאָזיקן קעניג אַזוי ווונדערלעך אױסגעמישט, אַז קױנער קאָן גישט פאַרויסזאָגן, ווי ער וועט צום סוף רעאַגירן.

ער האָט זיך כסדר געהאַלטן ווײט פונעם קעניג און יענער פלעגט אים כסדר שיקן קורצע באַפעלצױשע שליחות=בריוו. יהודהס צער איז געוואַקסן. ער האָט זיך געקאָנט ריכטן, אַז דער דאָזיקער לײבמזיניקער מאַן וועט אים הײנט אָדער מאָרגן אַרויסטרייבן פון זיין שלאָס, פון זיין לאַנד, און אפשר וועט ער אים גאָר אַרײטוואַרפן אין אַנזעערהד פון זיין שלאָס. מיטאַמאָל האָט זיך דערױעקט אין אים אַ האַפּענונג, אַז אַלפאַנסאָ סאָ וועט מיט אים שלום מאַכן און פאַר דער גאַנצער וועלט באַווייזן זיין כבוד צו אים. אָבער בימער איז אַזאָ מיט וואַרטן. גראָד האָט אים זיין זון אַלאַזאַר אַ פרעג געמאָן מיט נאָווער דאַנה:

— צי האָט זיך אַמאָל דאָן אַלפאַנסאָ גישט געפרעגט וועגן מיר? פאַרוואָס קומט ער דיר גישט באַזוכן?

ער האָט יהודהן אױ געמאָן דאָס האַרץ, ווען ער האָט געמוזט ענט=פערן:

— אין דעם דאָזיקן לאַנד איז עס גישט אַנגענומען. ווי לײכט האָט ער אַפּגעטעמט, ווען אַ שליח פון דער רעזידענץ האָט אים אַנגעקינדיקט דעם באַזוך פון דאָן אַלפאַנסאָ.

דער קעניג איז געקומען מיט דאָן גארעסעראָן און מיט אַ קליינער
סוויטע. זיין פארלעגנהייט האָט ער זיך באַמיט צו פאַרבאָהאַלטן אונטער
אַ פריינדלעכער פריילעכער מינע.

דאָס הויז איז אים געווען פרעמד, כמעט פיינטלעך, פונקט ווי דער
באַלעבאָס אַליין. דערביי האָט ער באַמערקט, אַז אַלץ איז איינגאַרטיק
פאַרפולקאָמט. אַ סודותפולע האַנט האָט די אַלע פאַרשידנקייטן דערהיירט
צו אַ האַרמאָנישער גאַנצקייט. אין יעדן עק, אין יעדן ווינקל — אומעטום
אַ שפע פון רייכקייט. אַ גאַנצע מחנה דינער האָבן זיך דאָ געפונען כמעט
אומבאַמערקט, אָבער שמענדיק אויפן אָרט. אומעטום האָבן פילפאַרביקע
טעפליכער פאַרשלונגען דאָס גערויש, און די שטיילקייט אינעם הויז איז
געווען נאָך מער פאַרמיט אַדאַנק דאָס ריזלען פונעם וואַסער. און עפעס
אַזוינס איז געשטאַנען אין דער מיט פונעם הוישנדיקן מאַלעדאָ! אַט
וואָס עס איז געוואָרן פון זיין קאַסמיליאָ דע קאַסמראָ! ער האָט זיך דאָ
געפילט פרעמד, ווי אַן אומגעבעטענער גאַסט.

ער האָט גיזען יספרים, מגילות, אַראַבישע, העברעישע, לאַטיינישע.

— האַסטו צייט דאָס אַלץ צו ליישען? — האָט ער געפרעגט.

— אַ סך זאַכן לייען איר, — האָט יהודה געענטפערט.

אין אויפנעם צימער האָט ער דעם קעניג פאַרגעשטעלט מוסאָן
איבן ראַאור, דעם בעסטן דאָקטאָר צווישן די גלויביקע פון אַלע דריי רעלי-
גיעס. מוסאָ האָט זיך פאַרנייגט פאַרן קעניג מיט אַ פאַרשערישן בליק.
דאָן אַלפאַנסאָ האָט פאַרלאַנגט מען זאָל אים איבערזעצן איינע פון די
שפרוכן, וואָס האָבן זיך מיט בונטע און גאָלדענע קאָלירן געצויגן לענג-
אויס דער וואַנט. און מוסאָ האָט איבערגעזעצט, אַזוי ווי יצר האָט ראָדרי-
גען איבערגעזעצט:

„דער גורל פון בן-אדם איז ווי דער גורל פון שאָף, זייערע גשמות
זענען די זעלבע... ווער ווייסט, צי דעם מענטשנס גשמה שפייגט אין דער
הויך און די גשמה פון בהמות גייט אראָפּ אין דער גידער?“

— האָט איז די חכמה פון אַן אַפיקורס, — האָט דאָן אַלפאַנסאָ נאָך
א קורצן ישוב-הדעת שמרענג געזאָגט.

— האָט איז פון תנ"ך, — האָט מוסאָ פריינדלעך דערקלערט —

דאָס זענען פסוקים פון קהלת, פון שלמה המלך.

— איר האַלט, אַז אַזעלכע פסוקים זענען גישט קעניגלעך, — האָט
דאָן אַלפאַנסאָ אויסגערופן. אַ קעניג גייט גישט אראָפּ אין דער ערד, ווי
אַ בהמה.

ער האָט איבערגעריסן דעם שמועס און געפאָדערט פון יהודה:

— באַווײַז מיר דיין וואָפּן-צימער.

— אויב דו וועסט דערלויבן, הער קעניג, — וואָס יהודה געענטפערט,

— וועט דיר מײַן זון אַלאַזאַר באַווײַזן דעם וואָפּן-צימער, אין דאָס וועט זײַן דער בעסטער פּאָג אין זײַן לעבן.

דאָן אַלפּאַנסאָ וואָס זיך פּרײַנדלעך אויסגעדריקט וועגן זײַן סימפּאַ-
טישן יינגל:

— דו האָסט אַ לעבעדיקן, רײַטערלעכן זון, דאָן יהודה, — האָט ער

געזאָגט. — אויך דיין טאָכטער וויל אײַך זען, אויב דו האָסט גישט קעגן,
— האָט ער צוגעגעבן.

דאָן אַלפּאַנסאָ האָט געפירט אַ פּרײַנדלעכן שמועס מיט אַלאַזאַרן

וועגן די כלי-זײַן, וועגן די פּערד און מויל-אײַזלען.

ער איז אַוועק אין גאַרמ, און האָט דאָרט דערזען רחלען.

דאָס איז געווען די זעלביקע ראַקעל, וועלכע האָט אים אין בורגאָס

געגעבן גישט אזא אַנגעגעמען ענטפּער, אָבער זי איז געווען אַנדערש

געקלײדעט. זי האָט געטראָגן אַ קלײד פון לײַכטן אויסלענדישן שניט און

איז געווען אין דער דאָל פון אַ הויז-דאַמע, וואָס געמט אויף אַ פּרעמדן

הויכגעשטעלטן גאַסט. אויב אין בורגאָס איז זי געווען אַ פּרעמדע, גישט

אויפן אָרט, איז זי דאָ צווישן דער מײַסטער־שער אײַגאַרדענונג פון

גאַרמ, די שפּרינגענדיקע פּאַנטאַנען און פּרעמדע געוויסקסן, געווען ווי

אײַנגעפּאַסט, און ער, אַלפּאַנסאָ, איז געווען דער פּרעמדער און גישט

אויפן אָרט.

ער האָט זיך פּאַרגײַגט און, ווי די קורטואזיע האָט געפּאָדערט,

אַרפּאַגעצויגן די הענטשקע, גענומען איר האַנט און אַ קוש געמאַן.

— אײַך בין צופּרידן, וואָס אײַך האָב דיר חידער באַגעגנט, דאַמע,

— האָט ער געזאָגט הויך, אַז אַלע זאָלן הערן; — אײַך האָב דעמלט אין

בורגאָס גישט געהאַט די מעגלעכקייט צו פּאַרענדיקן אונדזער שמועס.

די געזעלשאַפט האָט זיך פּאַרגרעסערט. ס'איז צוגעקומען אַלאַזאַר

און עטלעכע פון יהודהס אדל-יינגלעך. בשעת יעס האָט זיך געשאַפן אַ

קרײַז אין אַלפּאַנסאָ מיט רחלען געבליבן אין אַ זײַט.

— אַז אײַך זע דאָס דאָזיקע הויז, דאַמע, — האָט ער געזאָגט אײַך

קאסמיליש, — פּאַרשטיי אײַך, פּאַרוואָס מײַן שלאָס אין בורגאָס איז דיר

גישט געפעלן.

זי איז רויט געוואָרן. עס האָט זי פאַרדראָסן, וואָס זי האָט אים געער-
כערט, גלייכצייטיק איז זי געווען צופרידן, וואָס ער געדרענקט אירע ווער-
טער. זי האָט געשוויגן און נאָר א לייכטער, קוים באַמערקלעכער שמויכל
איז געשווימען אויף אירע ליפן.

— פאַרשטייטו מיין ווילגארן לאַטיין, — האָט ער פאַרגעזעצט.

זי האָט זיך נאָך מער פאַררויטלט. אַלפֿאַנסאָ האָט אויפּמערקזאַם
אויפּגעכאַפט יעדעס וואָרט.

— זינט יענער צייט האָב איר בעסער אויסגעלערנט קאַסטיליש. הער
קעניג, — האָט זי געענטפערט.

— איר וואָלט גערן מיט דיר גערעדט אַראַביש, דאַמע, — האָט ער
געזאָגט — אָבער דאָס וועט קלינגען שלעכט אין מיין מויל און עס וועט
גרילצן אין דיין אויער.

— רעד רויטיק קאַסטיליש, — האָט החל אויפּריכטיק געזאָגט, —
דאָס איז דאָך די שפּראַך פון דיין לאַנד.

די האַזיקע ווערטער האָבן ביי אים אַרויסגערופן פאַרדראָסן. זי האָט
למשל געדאַרפט זאָגן: „עס קלינגט מיר אָנגענעם“ וכדומה, ווי עס
פאַרערט די קורטואויע. אָנשטאַט דעם האָט זי אַרויסגעזאָגט נאָר דאָס,
וואָס עס איז איר איינגעפאלן אין קאָפּ און דערמיט באַליידיקט זיין קאַס-
טילישע שפּראַך.

— מיין קאַסטיליע, — האָט ער אויסגערופן, — איז פאַר איר
תמיד אַ פּרעמד לאַנד, היימיש פּילסטו זיך בלויז אין דיין הויז.

— גיין, — זאָגט החל, — די הערן פון דיין לאַנד זענען זייער
פריינדלעך צו אונדז און באַמיען זיך זי צו מאַכן אונדז היימיש.

דאָ וואָלט אַלפֿאַנסאָ געדאַחפּט באַנוצן אַן אויסגעדראַשיענע פּראַזע ווי
למשל: עס איז גאָרנישט שווער פריינדלעך צו זיין מיין אַזאַ דאַמע, ווי דו
ביסט. מיטאַמאָל זענען אים די אַלע הייליגע רעגערטע מאַדישע פּראַזע צוגעגעסן גע-
וואָרן. הויז, דעם האַלט גיטשט ראַקעל פון אַזאַ מין קאַמישער פּלאַפּלעריי. ווי
זאָל ער מיט איר רעדן? זי געהערט גיטשט צו די דאַמע, וואָס וואַרמ אױף
איבערגעטריבענע פּוסטע ליבע-העפלעכקייטן, און נאָך ווייניקער געהערט
זי צו די ווייבער, ביי וועלכע מען קאָן אויסגעמען מיט זעלבנדישער גראַב-
קייט. אַלפֿאַנסאָ איז געווען געוויינט צו וויסן פון יעדן וואָס און ווער ער איז,
האָט ער גענוי געווסט מיט וועמען ער האָט צו מאַן. אָבער ווי איז מיט
ראַקעלן, ווי אַזוי דאַרף ער זיך מיט איר פאַרהאַלטן, האָט ער גיטש גע-

וּוּאָס, אַלץ, וואָס האָט אַ שייכות צום דאָזיקן ייד אין געווען פאַר אים
פאַרנעמלע. וואָס האָט ער געוואָלט פון דער דאָגמאַ ראַקעל? וואָס וואָלט
ער געוואָלט מיט איר טאָן? וואָלט ער אפּשר געוואָלט מיט איר — און דאָ
איז אים אין געדאַנקוואַהייט אַ מואום וואָרט פון ווילגאַרן לאַטײַן: דורכ־
שלאָפן זיך מיט איר? ער האָט נישט געוואָלט.

בעת דער קאָנפּעסיע האָט ער געקאָמט מיט אַ דײַן געוויסן פאַרזיכערן;
אַז ער ליבט קיינעם אויסער זײַן ווייב דאָגמאַ לעאַנאָר. צו דער ריטערלעכער
ליבע (מינגע) האָט אים אַבסאָלוט נישט געצויגן. היות די מיידלעך פונעם
אַרץ פלעגן זיך באַווייזן בלוין אין הויכער געזעלשאַפּט און קיינמאַל נישט
אַלײַן, האָט די קורטואַזיע פאַרנעשריבן, אַז ריטער זאָלן זיך פאַרליבן אין
דאַמען און זײ שרייבן קונציקע, גענראַממע ליבע־לידער. ער איז שוין
מיט ווייבער פון זײַן טויטע געשלאָפּן, אָדער מיט געפאַנגענע מוסולמע־
נישע ווייבער, מיט זײ, האָט מען געקאָנט רעדן און זיך אויפפירן ווי האָט
האַרץ גלויבט. אײַנמאַל האָט ער זיך לײכט פאַחבונדן מיט אַ ריטערס
אַ פרוי פון נאַוואַרע, אָבער ס'איז דערפון אַרויסגעקומען אַזאַ מואום מע־
שה, אַז ער האָט לײכט אָפּגעטעמעט, ווען זי איז צוריק אָפּגעפאַרן צו זיך
אַהיים. אויך די קורצע פאַרבינדונג מיט דאָגמאַ בלאַנקאַ, אַ דאַמע פון
לעאַנאָרס טוויטע, האָט אים קיין כבוד נישט פאַרשאַפּט, און לסוף איז
דאָגמאַ בלאַנקאַ האַלב פרייוויליק, האַלב קעגן ווילן אַוועק אין אַ קלײַסער.
נײַן, גליקלעך איז ער בלוין געווען מיט זײַן לעאַנאָר.

דאָס אַלץ האָט איצט אויפגעטויכט אין זײַן זכרון און ס'האָט אים
שוין פאַרדראַסן, וואָס ער האָט זיך אַרײַנגעלאָזט אין אַ שמועס מיט דער
פאַכטער פונעם יידן. וואָס דעם, געפעלט זי אים גאָרנישט, זי איז נישט
מילך, נישט וויבלעך, עזותדיק. וואָנט אַרום איר אינגענע מיינונג, והגם
זי איז גאָר, אײַנגעפּלעך, אַ קינד. זי איז מיט קיין זאַך נישט געווען ענלעך
צו די קאַלמע מאַיעסטענישע בלאַנדע קריסלעכע דאַמען און קיין ריטער
האָט איר קיינמאַל קיין פּערזן נישט געווידמעט און זי וואָלט זײ אפּשר
גאָרנישט פאַרשטאַנען.

ער האָט באַשלאָסן צו פאַרענדיקן דעם שמועס און פאַרלאָזן דאָס
הויז. די שטילקײט פון גאַרמאַן מיטן רעגלמעסיקן ריזלען פונעם וואַסער
און דער שאַווערע זיסער פאַמעראַנצן־ריח האָבן געוויקלט אויף זײַנע
גערזן. ער וויל זיך מער נישט מאַכן צום גאַר, גענוג זיך געוואַרטלעך מיט
דער ייִדישקע, ער וועט זי דאָ קאָזן שטײן און אַ סוף.

אָבער אַנשמאַט דעם הערט ער זײַנע אײַגענע ווערמער:

— איך האָב אַ גוט גישט ווייט פון דער שטאָט, מיטן נאָמען לאַ
גאַליאַנאַ. דאָס הייז האָט אויסגעבויט אַ מוסולמענישער קעניג. עס איז
זייער אַלט און עס גייען אַרום אַ סך געשיכמעס וועגן אים.
החל האָט זיך גוט צוגעהערט צו זיינע רייד. זי האָט געהערט פון דער
לאַגאַליאַנאַ. דאָס האָט געמוזט זיין דאָס אָרט, וווּ ס'איז געשטאַנען רבני
יוהננס וואָס ער-זייגער.

— איך וויל דעם פּאַלאַץ רעסטאָורירן, — האָט דאָן אַלפּאַנסאָ פּאַר-
געזעצט, — אויף אַזאַ אופן, אַז דער גייער פּאַלאַץ זאָל זיך גישט אונטער-
שיידן פונעם פּריווערדיקן. איך וואָלט דאָ באַגריסט דיין עצה, דאָמע.
החל האָט זיך געפילט געטראָפן, כמעט צאָרנדיק. קיינמאָל וואָלט קיין
מוסולמענישער אָרדן גישט געוואָגט צו פאַרבעטן אַ פּרוי אויף אַזאַ אומ-
געשיקטן, גראָבן אופן. אָבער זי האָט זיך אָבער באַלד דערמאָגט, אַז
קריסטלעכע ריטער זענען גאַנץ אַנדערע מענטשן. אַז אויס קורטוואַזיע
שיפן זיי מיט ווערטער, וואָס האָבן גישט קיין שום ווערט. וואָרפנדיק אַ זיי-
טיקן בליק אויפן קעניג, האָט זי זיך אַליין דערשראָקן. זיין פנים איז געווען
געשפאַנט און תאווהריק. דאָס וואָס ער האָט געזאָגט איז געווען מער ווי
קורטוואַזיע.

דערשראָקן און געקרענקט שליסט זי זיך איין אין זיך. זי ווערט בלוז
אַן אָנשטענדיקע הויז-ווירטין און ענטפערט העפלעך אין אַראַביש:
— מיין מאַמע וועט געוויס צופירן זיין, הער קעניג, דיר צו דיגען
מיט זיין עצה.

דאָן אַלפּאַנסאָס שטערן האָט זיך פאַרכמאַרעט. וואָס האָט ער דאָ אָנגע-
מאַכט! ער האָט אַזאַ ענטפער פאַרדיגט, ער האָט זיך דערויף געדאַרפט
ריכטן. פון אָנהייב האָט ער געדאַרפט זיין אַ ביסל מער פאַרזיכטיק. דאָס
מיידל געהערט צו אַ פאַרשאַלטן פּאַלק. דאָס האָט דער פאַרשאַלטענער
גאָרטן, דאָס גאַנצע פאַרשאַלטענע הויז אים אַרײַנגעלייגט אין מויל אַזעל-
כע ווערטע. ער האָט זיך אַ דײַם געמאַן פון אָרט, אַזעל גיכער און מיט
עשלעכע טריט זיך פאַראַייגיגט צו די איבעריקע.

אַלאַזאַר איז גלייך צו אים צו. ער האָט דערציילט וועגן וואָפן, וווּ די
די מיילן פון פנים-פּאַנצער זענען באַוועגלעך און מען קאָן לויטן פאַרלאַנג
באַשיצן וואָס מען וויל. די אויגן, די נאַז, דאָס מויל. אָבער די פּאַזשן פון
קעניג גלייבן אים גישט.

איך האב אַזאַ וואָפן אַליין געזען, — רעדט ער מיט הי — דער
וואָפּנשמיר אַבדולאַ פון קאָרדאַווע אַרבעט אים אויס, און מיין מאַמע האָט

מיר צוגעזאגט אזא קאסקע צו קויפן ווי נאָר איר וועל באַקומען דעם די
פער-מיטל. געוויס האָסטו, דער קעניג, אזא וואָפן.

דאָן אַלפאַנסאָ ענטפערט, אז ער האָט פון אזא וואָפן געהערט.
— איר אַלויין האָב גישט אזא וואָפן, — האָט ער ירוקן פאַרענדיקט.
— אויב אזוי, מוז מיין פאַמער פאַר דיר עס שאַפן. דו וועסט דער-
פון זיין צופרידן, — האָט אַלאַזאַר שטורמיש פאַרזיכערט. — באַפעל מיין
פאַמער זאָל עס פאַר דיר באַשטעלן.

אַלפאַנסאָ האָט אויפגעלויכטן. גיין, ער וועט זיך גישט גוקס זיין אינעם
יינגל, צוליב דעם, וואָס זיין שוועסטער איז אזוי עזותדיק און שפירעוודיק.
— דו זעסט, דאָן יהודה, — האָט זיך געזאָגט, — איר מיט דיין יונג
פאַרשפייען מיר זיך זייער גוט. אפשר ווילסטו מיר אים שיקן אַלס פאַזש
אין מיין שלאָס?

חל האָט אויסגעזען פאַרגאַפּט. אויך אַלע אַנדערע האָבן קוים פאַר-
באָרגן זייער שמוינג. אַלאַזאַר האָט פון גרויס שמחה געשטאַמלט:
— איז עס אויף אַן אמת, דאָן אַלפאַנסאָ? צי ווילסטו באַמת זיין
מיין גנעדיקער האַר?

היות דאָן יהודהס וונטש איז אזוי אוימגערעכט מקוים געוואָרן, האָט
ער טיף פאַרגייגט זיין קאַפּ און געזאָגט:
— דיין מאַיעסטעט איז זייער גנעדיק.

אינעם זעלבן אָונט האָט יהודה געזאָגט צו החלען:
— עס' שיינט מיר, מיין טאַכטער, אז אונזער האַר, דער קעניג,
האָט מיט דיר געפירט אַ פריינדלעכן שמועס.

חל האָט זייער אויפריכטיק אָפגעענטפערט:
— איר מיין, אז דער קעניג איז געווען צו פריינדלעך. ער האָט מיר
געקרענקט: ער וויל זיין לוסט-שלאָס לאַ-גאַליאַנאַ רעסמאָורירן, און פון
מיר געפאַרערט, איר זאָל אים אַן עצה געבן. איז עס גישט אויסערגעוויינט-
לעך, מיין פאַמער?

— יאָ, עס איז אויסערגעוויינלעך, — האָט יהודה געענטפערט.
באמת, אין עטלעכע טעג ארום האָט דער קעניג פאַרבעטן דאָן יהודה
און דאָנאַ ראַקעל אויף אַן אויספלוג אין שלאָס לאַ-גאַליאַנאַ. דאָסמאָל
האָט אים באַגלייט אַ גרויסע געזעלשאַפּט, און דאָן אַלפאַנסאָ האָט קוים
געקאָגט איבערריידן אַ פאַר ווערמער מיט החלען. די געסט האָבן גע-

קוואלן פון דעם תמונאטן, בארעדעוודיקן גערמנער בעלאַרדאָ, וועלכן דער קעניג האָט געשמעלט פארשידענע פראַנצן.

נאָכן שפאציר האָט ימען אויפן ברעג פון שאַכאָ סערווירט אַ מאַל צייט. נאָכן עסן, זיצנדיק אויף אַ שטאם פון אַ בויס, האָט דער קעניג מיט ישפאָסיקער גאוונה געמאָלדן:

— כמעט הונדערט יאָר הערשן מיר אין דער שטאָט טאַלעדאָ. מיר האָבן זי פאַרוואַנדלט אין אונדזער הויפטשטאָט. מיר האָבן זי פאַרגרעטערט, אויסגעבעסערט און באַפעסטיקט קעגן די אַנגריפן. פון די אומגלויבליכע אָבער די ענינים פון כבוד, פון גלויבן, פון מלחמה האָבן אונדז נישט אויבערגעלאָזט קיין צייט פאַר אַנדערע זאַכן, פאַר זאַכן, וואָס פאַסן פאַר אַ קעניג, פאַר זאַכן פון שיינקייט און פראַכט. אונדזערע פריינד פון דרום, למשל, דער עסקריוואַנאָ און זיין מאַכטער, וועלכע קוקן אויף אונדזערע שטעט און הייזער מיט פרעמדע, אָביעקטיווע אויגן, האַלטן, אַז אונדזער שלאַס אין בורגאָס איז עקלדיק און נישט באַקוועם. אַלאָ, אין דער דאָזיקער שעה פון אָפּרו אין מיר אונטערגעקומען אַ געדאַנק דעם דאָזיקן פאַרגאַבלעסיקטן פאַלאַץ לאַגאַליאַנאָ צו רעסטאָוירן און מאַכן אים ישענער ווי פריער, אַזוי אַז די גאַנצע וועלט זאָל זען, אַז מיר זענען מער נישט קיין בעטלער און אויך מיר קאָנען בויען מיט פראַכט, אויב מיר וואַלטן עס געוואָלט.

דאָס איז געווען אַ לאַנגע, שטאַלצע רעדע, וואָס דאָן אַלפּאָנסאָ פלעגט אַמאָל האַלטן ביים דורכפירן מלוכה־אַקטן. די הויפטלייט, וואָס זענען נאָך געזעסן ביי די רעשטן פון מאַלצייט, זענען געווען דערשטוינט.

דער קעניג האָט אַראָפּגעלאָזט פון הויבן פאָן אין זיך געווענדעט צו ייהורדן:

— ווי פראַכטטו, מיין עסקריוואַנאָ? — דו ביסט דאָך אַ מבין אין די דאָזיקע זאַכן.

— דיין לויט־שלאַס לאַגאַליאַנאָ, — האָט זאָבלעד געענטפערט ייהודה, — ליגט הערלעך אויפן ברעג פון קילן מאַכאָ און מיט זיין שטאַלצן בליק קוקט ער אויף דיין באַרימטער שטאָט. ס'לוינט זיך די מרחק אַזאַ שלאַס צו רעסטאָוירן.

— אַלאָ, נעמען מיר זיך צו דער אַרבעט, — האָט דער קעניג קורץ באַשלאָסן.

— אָבער עס איז דאָ אַ שוועריקייט, — האָט דאָן ייהודה מיט הסנעה געמאָלדן. — דו האָסט גוטע זעלנער און טויגלעכע באַלמעלאַכעס, הער

קעניג. אָבער דייןע קינסטלער און דייןע באַלמעלאַכעס זענען נאָך נישט
אַזוי באַהאַונגט, זיי זאָלן קאָנען דעם דאָזיקן שלאָס אויפבויען אויף אַן
איפן, וואָס זאָל אַנטשפּרעכן דייןע ווונטשן.

דער קעניג האָט זיך געבלאָזן.

— האָסטו דען נישט אַליין ווידער אויפגעבויט דיין גרויס הויז מיט

אַזאַ פּראַכט, און אין אַזאַ קורצער צייט?

— איך האָב אַראָפּגעבראַכט מוסולמענישע בוימייסטער און האָנט-

זוערקער, הער קעניג, — האָט שטיל און זאַכלעך געזאָגט דאָן יהודה.

שטיל זענען אַלע געבליבן. די קריסטלעכע זועלט פירט איצט אַ היי-

ליקע מלחמה מיט די אומגלויביקע. צי פאַסט עס, אָז אַ קריסטלעכער קע-

ניג זאָל אין אַזאַ צייט פאַרבעמן מוסולמענישע קינסטלער? וועלן מוסול-

מענישע קינסטלער מסכים זיין צו בויען אַ שלאָס פאַר אַ קריסטלעכן

קעניג?

דאָן אַלפּאַנסאָ האָט באַמראַכט די פּינימער-אַרום זיך. נישט קיין

חזק, נאָך דערוואַרמונג איז געלעגן אויף זיי. אפילו אויפן געזוכט פון

דער יידישקע האָט מען נישט באַמערקט קיין סימן פון שפּאַט. צי וועט זי

אָבער טיף אין האַרצן נישט מראַכטן, אָז ער קאָן בלויז בויען אַלמז אומע-

ליקע פאַלאַצן? צי וועט דער קעניג פון אַללעראָ און פון קאָסמיליע נישט

קאָנען דורכפירן אַזאַ קלייניקייט ווי רעסטאָורירן אַ לוסט-שלאָס?

— שרייב אויס מוסולמענישע אַרבעטער, — האָט ער האָסטיק

אַרויסגעזאָגט, — איך וויל לאַ-גאַליאַנאַ אויסבויען, — האָט ער אומגעדול-

דיק פאַרענדיקט.

— היות דו באַפעלסט, הער קעניג, — האָט דאָן יהודה געענטפּערט,

— וועל איך געבן אַן אַנווייזונג מיין איבן אָמאַר, ער זאָל אַראָפּברענגען

די געהעריקע מענטשן, ער איז אַ פעיקער מאַן.

— פּיין, — האָט דער קעניג געזאָגט, — זע, אָז אַלץ זאָל קיין שנעל

און גלאַטטיק, און איצט, מיינע הערן, לאָמיר פאַרענדיקן, — האָט ער באַ-

פּוילן.

צו רחלען האָט ער זיך נישט געווענדעט נישט בעתן שפּאַציר, נישט

ביים מאַלצייט.

קאפיטל זעקס

דאָן אלפאָנסאָ האָט געלעכצט צו זען זיין צארמע לעאָנאַר. חוץ דעם האָט זי געהאַט אַ שווערע שוואַנגערשאַפט, די אַנמשיידונג האָט געזאָלט פאַרקומען אין אַ זעקס=זיבן וואָכן אַרום, דעריבער האָט ער באַשלאָסן זי מער נישט צו לאָזן אליין. ער האָט איר געמאָלדן, אַז ער קומט קיין בורגאָס.

דאָניאַ לעאָנאַר איז אויף אים נישט געווען ברוגז, וואָס ער איז אַזוי לאַנג צו איר נישט געקומען. זי האָט געפילט, וויפיל געזונט עס קאָסט אים זיין געצוונגענע אוממעסיקייט. זי האָט זייער גוט פאַרשטאַנען אַז ער האָט אין איר הויף געוואָלט אויסמיידן צו באַגעגענען זיך מיט מענטשן, וואָס האָבן זיך געקליבן צו דער נסיעה אין הייליקן לאַנד. איצט איז זי געווען זייער צופרידן, וואָס ער קומט.

זי האָט באַוווּזן, אַז זי פאַרשטייט אים, אַז זי האָט זיך שטאַרק גע=נומען צום האַרצן, ווען זי האָט זיך דערוואַסט, אַז קאַסמיליע מוז בלייבן נייטראַל. חוץ דעם האָט זי דאָך געזען מיט אירע אייגענע אויגן, וויפיל עגמת=נפש עס האָט אים פאַרשאַפט דער עגין מיט דאָן פּערדאָן. זי האָט געוואַסט, אַז אייב עס וואָלט אפילו דערהאַנגען צו אַ נויטוועטריקן בונד מיט אַראַנאָן, וואָלט דער ביטערער נקמה=געפיל פון קעניג דערפירט צו שמעגל=דיקע פאַרדערהלעכע מחלוקתן איבער דער פראַגע פון אייבערמאַכט. די מפלה איז געווען פאַרויס באַשטימט.

מיט גימל ווערמער האָט זי באַרואיקט אלפאָנסאָ. אין דעם, וואָס ער האָט זיך גובר געווען שמעקט מער דרייסטיקייט, ווי ווען ער וואָלט זיך געכאַפט פאַר די כל=זיין. אַלע פאַרשטייען, אַז צוליב דער געשאַפענער אומגינסטיקער לאַגע איז ער געצוונגען צו אוממעסיקייט.

— אָבער דו ביסט ווי פריער דער ערשטער דיטער אין שפּאַניע, מיין אלפאָנסאָ, — האָט זי געזאָגט. — די גאַנצע קריסמלעכע וועלט ווייסט דערפון.

ביי די דאזיקע ווערטער האָט ער דערשפורט אַ וואַרעמקייט אין
האַרצן. זי איז געווען זיין פּרוי און קעניגין. ווי אזוי האָט ער אזוי לאַנג
געקאַנט אויסהאַלטן אין טאָלעדאָ אָן איר פּרייסט, אָן אירע עצות און אָן
אירע דאגות?

ער האָט זיך באַמיט זי בעסער צו פאַרשטיין. ביזן איצט האָט ער
געטראַכט, אַז דאָס וואָס זי האָט אויסגעוויילט בורגאָס, אַלס ווייבאָרט
אַנשטאַט טאָלעדאָ — איז פשוט אַ פּרויען־קאַפּרין, אַ שמימונגס־זאַך.
איצט האָט ער פאַרשטאַנען, אַז דאָס ליגט אין איר באַראַקטער. זי איז
אויסגעוואַקסן אין די הויפּן פון איר פאַמער הענריך פון ענגלאַנד און פון
איר כּוּמער יעליבאָר דע־גען, וווּ זי האָט באַקומען בילדונג און פּינסמע
מאַניערו, און גאַנץ פאַרשמעצנדלעך, אַז זי האָט זיך שלעכט געפילט אין
דעם ווייפּן טאָלעדאָ. דאַקעגן, פון איר בורגאָס, וואָס איז געלעגן אויפּן
פילגרים־וועג קיין סאַנטיאַגאָ דע קאַמפּאַסעלעאָ, האָט זי לייבט געקאַנט
האַלטן פאַרבונדונגען מיט די קרויסטלעכע הויפּן. דאָ האָבן זי שטענדיק
באַזוכט דימער און דיכטער פון איר פאַמערס הויפּן. און פון איר שטיף־
שוועסטער, פון דער פּרינצעסין מאַריע־דע־טרואַ, וואָס האָט מיט זיך פאַר־
קערפּערט דעם אידעאַל פון אַ קרויסטלעכער דאַמע.

דאָן אַלפּאַנסאָ אַליין האָט איצט געקוקט מיט אַנדערע אויגן אויף
בורגאָס. ער האָט געזען די שטענדיקע באַהנטע שיינקייט פון דער אור־
אַלטער שטאַט, אין וועלכער די אַראַבער האָבן אַריינגעלייגט זייער נאַנץ
וועזן. איצט איז זי גרויס, דערהויבן, אומצושרימלעך, קרויסטלעך. ער איז
געווען אַ שומה, וואָס ער האָט זיין איידעלע רימערלעכע בורגאָס פאַר־
גאַבלעסיקט צוליב דער פּלאַפלעריי פון אַ גאַריש מיידל.

עס האָט אים שוין איצט פאַרדראָסן, וואָס ער האָט געהייסן דעם
טאָוורירן דעם גאַליאַנאַ־שלאַס אין מוסולמענישן גייסט. אָבער ער האָט
הערפון נישט דערציילט לעאָנאַרן. אונט האָט ער געטראַכט, אַז ווען דער
שיינער באַשאַמטער שלאַס וועט פאַרענדיקט ווערן, וועט אים אפשר גען
לינגען לעאָנאַרן איבערצורעדן, זי זאָל עטלעכע זומער־וואָכן פאַרברענגען
אין טאָלעדאָ. איצט ווייסט ער, אַז לאַ־גאַליאַנאַ וועט איר נישט געפּעלן.
זי האָט ליב ממשותדיקע, פעסמע, ערנסטע און גישט די ווייכע, כּונטע
רייכקייט, איבערגעשפּיצטקייט, וואָס איז פאַרבייגענייענדיק.

אין די דאזיקע וואָכן האָט ער זיך באַמיט דאָניאַ לעאָנאַר צופרידן
צושטייגן. הוּת איר צושטאַנד האָט איר גישט דערלייבט צו רייפן אין
צו גיין אויף יאַגד, האָט ער זיך אַליין אַפּגעזאָגט פון דעם דאָזיקן פאַרנעג־

ניגן און פלעגט פארהבלייבן אין שלאָס. ער פלעגט זיך איצט מער לוי אַלע=
מאָל אָפגעבן מיט די קינדער, צומאָוויסן מיט בערענגנאַריאָ. זי איז געווען
הויכוואַקסיק, נישט מיט קיין שוין, נאָר מיט אַ לעבעדיק פנים. פון איר
מאָמען האָט זי געירשנט נייגעריקייט צו דער וועלט און צו מענטשן און
אויך — איר אַמביציע. זי האָט אַ סך געלייענט און געלעהנט. עס האָט
איר פיל פרייד פאַרשאַפט, וואָס איר פאַטער האָט זיך מיט איר פאַרנומען,
נאָר זי איז געווען פאַרשלאָסן אין זיך און ווייניג גערעדט. קיין נאָענטער
קאנטאַקט מיט דער מאַכטער האָט זיך נישט באַקומען.

דאָניאַ לעאָנאַר האָט שלום געמאַכט מיטן געדאַנק, וואָס זי האָט נישט
קיין יורשעצער. אויך איצט וועט אַרויסקומען צום גומן האָט זי געמאַכט
מיט אַ שמייכל, ווען זי וועט ווידער געבוירן אַ פאַכטער. דעמלע וועט
בערענגאַריאָס צוזאָמנעמיקער מאַן האָבן זיכער שאַנסן צו באַקומען די קרוין
פון קאַסמיליע און וועט ווערן אונדזער פאַרבינדעטער. זי האָט זיך פון
דער דאָזיקער האָפנונג נישט אָפגעזאַגט. זי האָט דורכאויס געוואָלט גע=
ווינגען דאָן פּעדראָן און האָט באַשלאָסן גלייך נאָך דער קומפּעט אַוועק=
פאַרן קיין סאַראַנאַסע, כדי צו פאַוורקלעכן די תנאים. דער גרויסער מאַרש
דריטער קרייז=צוג איז צוגענאַנגען זייער פאַוואָליע. דער גרויסער מאַרש
אויף מזרח אויז פאַרלויפיק דעהאַנגען ביזן סיצייליע. וובן, אויב עס וועט
געלונגען דורכצוקומען מיט אַראַגאָן, זענען דעמלט פאַראַן גומע אויסזיכטן,
אַז דאָן אַלפאַנסאָ זאָל אָנטיילנעמען אין הייליקן קריג.

דאָניאַ לעאָנאַר האָט זיך מיט אַלע כוחות באַמיט אויסצופילן זיין
פּוסטע צייט, ער זאָל זיך נישט לאַנגווייליקן.

אין קאַסמיליע האָט עקזיסטירט אַ קאַלאַטראַוואַ=אַרדן. די דאָזיקע
מיליטער=פאַרמאַציע פון קאַסמיליע איז געווען אין רשות פון קעניג בלוז
אין מלחמה=צייטן. אין פּרידן=צייט איז זי געווען אומאַפהענגיק. די היילי=
קע מלחמה האָט דאָן אַלפאַנסאָ געגעבן גומע שאַנסן צו ענדערן די דאָ=
זיקע אָרדענונג. לעאָנאַר האָט פאַרגעשלאָגן, אַז דאָן אַלפאַנסאָ זאָל אַוועק=
פאַרן קיין קאַלאַטראַוואַ, כדי זיך צונויפּרעדן מיטן אָרדן, זיי שענקען
אַ סבוב געלט זיי זאָלן ובויען וואָלן, צוגרייטן כלי=זיין פאַר די ריטער און
מיט זייער פּריסטעריש=קריגערישן הויפט=אַנפירער דאָן גוויאַ פּערעס זיך
צונויפּרעדן וועגן ענדערן זייערע רעכט און דיסיפּלין.

עס איז נאָך געבליבן די פּראַגע וועגן די געפאַנגענע, וואָס דער סול=
מאַן סאַלאַדין האָט גענומען אין קאַמף פאַר דער הייליקער שטאַט ירו=
שלים. דער הויפּסט האָט נישט אויפּגעהערט צו פאַדערן פון דער קריסט=

לעבער וועלט זיי זאלן אומבאדינגט אויסלייזן די געפאנגענע. אָבער דער הייליקער קריג האָט איינגעשלאָנגען גרויסע סומעס געלט, האָט מען דערפאַר זאָלן אָפגעשטעלט און אָפגעלייגט, ביז עס האָט זיך דערגעענטערט דער לעצטער מערמיו. דער סולמאַן האָט באַשטימט אויסלייזגעלט צען גאַלד= קראָן פאַר יעדן מאַנסביל, פינף פאַר אַ פרוי און איין קראָן פאַר אַ קינד... דאָס איז געווען אַ הויכע סומע, אָבער מען האָט זי געקאָנט איינבויען. דאָס איז געאָגאר האָט געבעטן אַלפאַנסאָן, ער זאל אַ גרויסע צאָל געפאַנגענע גע אַליין אויסלייזן. אויף אזא אופן וועט ער קאָנען באַווייזן דער וועלט, אז ער פילט אויס זיין הייליקן חוב גישט ערגער פון אנדערע.

די דאָזיקע אַלע פראַיעקטן האָבן אַלפאַנסאָן געלאָקט, אָבער דערצו דאַרף מען געלט.

ער האָט אַרויסגעפאַדערט יהודה קיין בורגאָס.

דעחווייל איז יהודה געזעסן אין סאַלעדאָ אין זיין שיינעם קאַסמיליאַ איבן עזרא. בעת עס איז אָנגעגאַנגען דער הייליקער קריג, האָט זיין שפאַ גיע געאַסן פון שלום, און די געשעפטן אין לאַנד און זיינע אייגענע גע= שעפטן האָבן געבליבן.

ס'איז אַנשטאַנען אַ גייע צרה, וואָס האָט געהאַט אַ שייכות צו די ירן פון סאַלעדאָ און פון גאַנץ קאַסמיליע.

לויפן צוויידייטיקן עדיקט פונעם פויסקט האָבן געראַהפט צאָלן דעם סאַלאַדין-מעשר די אַלע, וועלכע האָבן גישט אָנמיילגענומען אינעם קרויץ= צוג, אפילו אויך די יידן. דאָן מאַרמיו האָט זיך אָנגעכאַפט פאַר דעם דאָ= זיקן עדיקט און אויפגעפאַדערט, אז די אַלאַכאַמאַ זאל אַרויסטראַגן איר ביישמייער.

דאָן אפרים האָט יהודה באַוויזן דעם בריוו פונעם אַרציבישאָף. ער איז געווען געשריבן אין אַ שאַרפן דראַענדיקן טאָן. יהודה האָט דעם בריוו איבערגעלייענט. ער האָט זיך דערויף שוין פון לאַנג געריכט.

— די אַלאַכאַמאַ, — האָט דאָן אפרים געזאָגט מיט אַ דינער שמים, — וועט זיך צוגיפברעכן, אויב צו אַלע שמייערן וועט איר אויסקומען צו צאָלן אויך דעם סאַלאַדין-שמייער.

— אויב איר האָט בדעה דעם דאָזיקן שמייער גישט צאָלן, דאָן דעכנט גישט אויף מיין הילף.

דאָס געזיכט פון ראש הקהל איז געוואָרן בייז און אויפגערעגט. דעם דאָזיקן יהודה, — האָט ער מיט פאַרבימערונג גערשאַכט, — גייט נאָך נישט אָן, וואָס אַנדערע וועלן צאָלן. ער באַקומט זיין פאַרדינסט, דער ווייזערער, און מיר מעגן אומקומען.

דאָן יהודה האָט אויפגעכאַפט זיינע געדאַנקען.

— קלאַג נישט איבערן געלט, מיין האַר און לערער אפרים, — האָט ער אים געזאָגט, — איר פאַרדינט גענוג פונעם קאַסמילישן ניימראַלייטע טעט. איר וואָלט שוין פון לאַנג פון אייר אויפגעפאָדערט דעם סאַלאַריוּ מעשר. עס גייט דאָ נישט וועגן דעם געלט. עס האַנדלט זיך דאָ וועגן לויב-מיקערע זאַכן.

דאָן אפרים איז געווען אַזוי צעהושט פון דער אומגעווענער סומע, וואָס די אַלאַכאַמאַ האָט געדאַרפט באַצאָלן, אַז ער האָט פאַרגעסן און אַלע אַנגערע זאָרגן. אָבער ווען דאָן יהודה האָט אים אַזוי גראָב אַריינגעזאָגט, האָט ער אויפגעפנט די אויגן אויף די ערגערע סכנות, דער סאַלאַריוּ מעשר איז געווען אַ שטייער פאַר דער קירד און נישט פאַרן קעניג. האָט דער אַרציבישאָף אויף זיך גענומען די רעכט אײנצוקאָסירן די דאָזיקע שטייערן און די קרוין האָט שײלווייז געמוזט דערויף אײנגיין. בנוגע די יידן וועט דאָן מאַרשן געוויס אויסנוצן די דאָזיקע פריווילעגיע זיינע אויפן שאַרפסטן אופן. אויב דאָס וועט אים געלונגען, דעמלט איז אַ סוף צו דער אומאַפּהענגיקייט פון דער אַלאַכאַמאַ.

דאָס האָט אים איצט יהודה ברומאַל אויפגעקלערט.

— דו ווייסט דאָך פונקט אַזוי גוט ווי איר אין וואָס עס גייט, — האָט ער געזאָגט, — קיין פרעמדער גליד מאַך נישט אַרײנגעשמעלט ווערן צווישן אונדז און דעם קעניג. מיר מוזן בלייבן אומאַפּהענגיק, ווי עס איז פאַרצייכנט אין די אַלטע ספרים. אונדזער פאַרוואַלטונג און געריכט-וועזן מוז בלייבן אין אונדזערע הענט, פונקט ווי ביי די גראַנדן. דער קעניג מוז די רעכט באַקומען, איר פּערזענלעך מוז די רעכט באַקומען די דאָזיקע שטייערן אײנצוקאָסירן און נישט דאָן מאַרשן. אין דער ריכטונג וועל איר אַנווענדן מײנע כוחות. און אויב עס וועט מיר געלונגען, און אויב איר וועט אַפּקומען בלויז מיטן געלט, דעמלט קאָנט איר זינגען הללויה!

ווי שלעכט דאָן אפרים איז נישט געווען געשטימט, האָט ער מיך אין האַרצן אָנערקענט, אַז יהודה איז גערעכט. ער איז געווען איבערראַשט פון זיין שאַרפזינ, נאָך נישט געוואָלט אַרויסווייזן זיין אַכטונג צו אים. ער האָט שמאַרק געוויישיקט צוליבן געלט, וואָס וועט אויסקומען צו באַצאָלן.

ער איז געזעסן ווי א פארפרוירענער, מיט די יענעל פון איין האַנט געריבן די פלאך פון דער צווייטער האַנט און געזאָגט:

— דיין קוזין דאָן יוסף האָט אויסגעפועלט, אַז די יידן פון סאַראַגאָסע זאָלן אַ העלפט פונעם מעשר.

— אפשר איז מיין קוזין געשיקטער פון מיר, — האָט יהודה פרוקן אָפּגענומפערט. — וואַרשיינלעך האָט ער נישט דעם אַרציבישאָף דאָן מאַרשׂ מיין אַלס אַ קעגנער, — האָט ער זיך צעהיצט. — צי ביסטו בלינד און זעסט גאָרנישט? איך וועל דאָסמאָל צופרידן זיין, אויב עס וועט דעם אַרציבישיאָף נישט געלונגען אַרויפצוואַרפן אויף אונדז זיין יאָד. דעריבער וויל איך גערן באַצאָלן דעם קעניג דעם גאַנצן מעשר. און דאָס וועט זיין אַ פעמער מעשר, דאָן אפרים. די קאָנסט זיך אויף מיר פאַרלאָזן. ס'איז אַלץ ווערט, אבי די אַלאַכאָמאָ זאָל בלייבן אומאָפּהענגיק.

ער האָט עס אַרויסגעזאָגט אומרעוואַרט היציק, ישנעל, פאַרהיקעט זיך, געפלאָגערט מיט דער צונג. דאָן אפרים האָט כאַמוט זיך קעגנצושמעלן: — איך וווייס, אַז דו ביסט אונדזערס אַ פריינד, אָבער דו ביסט אַ שמרענגער פריינד.

ווען דער אַרציבישיאָף האָט באַקומען פון דער אַלאַכאָמאָ אַ גענאָסיוון ענטפער, האָט ער ישוּן קיין צווייט מאָל נישט געשריבן. ער איז אַוועקגעפאַרן קיין בורגאָס, כדי צו פאַדערן ביים קעניג פּולטאָסן קעגן די יידן.

יהודה האָט מורא געהאַט, עס זאָל אַמאָל נישט געלונגען. אלפּאַנסאָ און לעאַנגאַר זענען פרום, די קאַסמילישע נייטראַליטעט דריקט זייער געגנשוויסן, דאָן מאַרשׂין קאָן זיך שטיצן אויפן צווייטרייסיקן פּויפּסטלעכן עריקט און וואַרענען דעם קעניג, ער זאָל אויף זיך נישט געמען קיין אַי בעריקע זינד. יהודה האָט געטראַכט, צי זאָל ער אַמאָל אַליין נישט צופאַרן קיין בורגאָס. אָבער ווען ער האָט זיך דערמאָנט דעם אַלמן מוסאָס ווערשער, אַז דורך „סאַז“ קאָן מען אַמאָל אַלץ קאַליע מאַכן, האָט ער זיך אָפּגעהאַלטן.

דאָס איז געווען אַן אַזעע אַלהים, ווען דער קעניג האָט אים גראָד דעמאָלט אַרויסגעפאַדערט קיין בורגאָס.

דער אַרציבישיאָף איז באַמת צוגעשטאַנען צום קעניג. ער האָט זיך פאַררופן אויף אַ גאַנצער די עדיקטן פון הייליקן סראָן און אויף פאַרשריפטן פון די העכערע קריסטלעכע אויפאָרימען. צי האָבן דען די יידן נישט אָפּגענומפערט פּילאָסן: דאָס בלייבט פון קריסטוסן איז אויף אונדז

און אויף אונזערע קינדער, און צי האָבן זיי זיך דערמיט אַליין נישט פאַרארטיילט? דעמלט האָט זיי גאָט פאַרשאַלטן אויף אייביקער קנעכט=שאַפט, און אויף די קריסטלעכע פירשטן ליגט אַ הויב צו בייגן די נאַקנס פון די פאַרשאַלטענע יידן. ער האָט זיך גשווערעט צום קעניג:

— אָבער דו, דאָן אַלפאַנסאָ, האָסט די גאַנצע צייט די יידן פראָמע=זשירט, געבאַלעוועט, און אין דער דאָזיקער שווערער צייט, ווען קריסטל=סעס קבר איז ווידער אַריינגעפאַלן אין די הענט פון די אומגלויביקע און ווען דער הויפטלעכער עדיקט פאַרפליכטעט אַלעמען, אפילו יידן, צו צאָלן דעם סאַלאַריאַ=מעשר, וואַקלסטו זיך עס דורכצופירן אין גיסט מער פּריווי=לעגיעס די אומגלויביקע ווי דיינע קריסטלעכע אונטערטאַגען.

דעם אַרציבישאַפּט רייך האָבן זייך געמאַכט דאָס האַרץ פון קעניג ער האָט צוגעזאָגט:

גוט, דאָן מאַרטין, אויך מיינע יידן וועלן צאָלן דעם סאַלאַריאַ=מעשר. דאָן מאַרטין האָט געוואָלט:
— גלייך וועל איר אויסשרייבן די שטייערן.

דאָן אַלפאַנסאָ האָט אַנדערש געמיינט. דער הויפטט קאָן פאַרלאַנגען, אַז דער קעניג זאָל אויפּפאַדערן דעם שטייער און זאָל אים אויך פאַרנוצן אויף מלחמה=צוועקן. אָבער איינקאַסירן דאָס געלט און ווי אַזוי צו פאַר=ווענדן עס — דאָס ליגט שוין אין קעניגס רשות. דאָס איז געווען אַן אַל=טער סכסוך און ער האָט ווידער אויפגעטויכט ביי דער ערשמער אויס=שרייבונג פונעם סאַלאַריאַ=מעשר. נישט געקוקט דערויף, וואָס אַלפאַנסאָ האָט געהאַלטן דעם אַרציבישאַפּט פאַר זיין געטרייסטן ריטערלעכן פּריווי, איז ער דאָך נישט געווען גענייגט אים דאָסמאָל נאַכצוגעבן.

— זיי מוחל, דאָן מאַרטין, — האָט ער געזאָגט — דאָס איז נישט דיין אַמט. — איז ווען דער אַרציבישאַפּט האָט זיך אויפגערעגט האָט ער אים באַרהאָקט. — דו ביסט נישט ניוציק אויף געלט און איר ביז אויך נישט ניוציק. מיר זענען קריסטלעכע ריטער. מיר נעמען רויב פון שונא, אָבער מיר קריגן זיך נישט מיט פּריווי וועגן געלט=זאַכן, זאָלן אויך דאָס=מאָל אַנטשיידן די פראַגע יוריסטן און שטייער=באַצאָמטע.

— הייסט עס, — האָט דאָן מאַרטין מיט פאַרדאַכט געפרעגט, — אז דו ווילסט די יידן אַליין זאָלן באַשליסן וועגן דעם עדיקט פון הייליקן פאָטער? — עס איז גראַד גוט וואָס דאָן יהודה קומט אַהער, — האָט אַל=פאַנסאָ געענטפערט, — איר וועל מיט אים אַלץ דערליידיקן.

— מיטן צווייפאכיקן אומגלויביקן ווילסמן זיך מיישב זיין? — האָט דער אַרציבישאָף אויסגערופן, — מיטן טייוולס שליח? צי גלויבסטו, אַז ער וועט דיר אַ גוצלעכע עצה געבן קעגן זיין פריינד, דעם זמיר פון סע-וויליע? ווער קאָן דיר נאַראַנטירן, אַז ער קאָנספירירט אויך היינט נישט מיט אים? פרעה האָט נאָך אַמאָל געזאָגט: „ווען עס בראַכט ביי אונדז אויס אַ מלחמה, וועלן זיך די יידן שמעלן אויף דער זייט פון אונדזערע שינאים“.

דאָן אַלפאַנסאָ האָט זיך באַמיט צו בלייבן רואיק.

— דער דאָזיקער עסקריוואַנאָ האָט מיר גובס געטאָן, — האָב ער געזאָגט, — מער ווי ווער איז דער וועלט. עס הערשט איצט מער אַרדע-גונג אין דער ווירטשאַפט פון מיין לאַנד און ווייניקער אונטערדריקונג. דו פוסט אַן עולה קעגן אים, דאָן מאַרטין.

די וואַרעמקייט, מיט וועלכער דער קעניג האָט זיך אויסגעדריקט וועגן דעם ייד, האָט איבערגעשראַקן דעם אַרציבישאָף. ער האָט זיך אָנגערופן מער מיט ראַנה ווי מיט צאָרן:

— איצט ווייזט זיך אַרויס, אַז דער הייליקער פאַמער איז געווען נערעכט, ווען ער האָט געוואָרנט קרויסלעכע פירשמן קעגן יידישע ראַט-געבער. — ער האָט צימירט אַ שליחות פון פויפסט: — היט אייך, איר פירשטן פון קריסטנטום. ווען איר וועט די יידן אויס רחמנות צולאָזן נאָ-ענט צו אייך, וועלן זיי אייך אַפּדאַנקען ווי אין שפּריכוואָרט ווערט געזאָגט: „Mus in pera, serpens in gremio et ignis in sinu“

דער דאָזיקער מענטש איז דיר גאַענט געוואָרן, דאָן אַלפאַנסאָ, — האָט ער פּאָרהאַטט געזאָגט, — ער איז דיר גוט אַריין אין האַרצן.

גערורט פון זיין פריינדס דאנה, האָט דער קעניג געזאָגט:

— זאָלסטו קיינעם נישט גלויבן, איר וועל דער קירך געבן, וואָס איר קומט. איר וועל גוט באַמראַכטן דייע מענות און זיינע, און אויס זיינע וועלן נישט זיין וואָגיק, איבערצייגנדיק און גוצלעך, דאָן וועל איר דיך פאַלגן.

דער אַרציבישאָף איז געבליבן פאַרחושכט אין פאַרהאַנהע. ער האָט אויסגערופן:

— איז נישט גענוג, וואָס נאָט האָט דיך ציליב דייע האַמאָס פאַר-

(* ווי אַ מוזיק און בייטל, ווי אַ שלאַנג אין בונדעס און ווי פּיער אין אַרבל (לאַטיין)).

שאָלטן צו ליגן אויפן יום-טוב־בעב, בעת די גאַנצע קריסטלעכע וועלט
קעמפט? זאָמל נישט נאָך קיין זינד צו דינע אַלטע ספּאָים! איר באַשווער
דיך, דו זאָלסט אין דיין מלוכה נישט דערלויבן, אַז די אומגלויביקע זאָלן
חזק מאַכן פונעם עדיקט פון הייליקן פּאַטער!

דאָן אַלפּאַנסאַ האָט גענומען זיין האַנט און געזאָגט:

— איר האַנט דיר פאַר דיין וואָרענונג. איר וועל איבער דעם פּראַכטן
און נישט דערלאָזן, אַז דער ייד זאָל מיר אָפּמאַרן.

די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט געוואַרט אויף יהודה, זענען אים
דעם אַרציבישאָפּס ווערער נישט אַרויס פּין קאָפּ. דער אַרציבישאָפּ איז
געווען גערעכט, ער איז מיטן יידן צו ווייט אַוועק. בעמת, דעם דאָזיקן
מאַן האָט ער באַהאַנדלט נישט ווי קיין מענטש, מיט וועלכן ער איז
געווען פּאַחבונדן צוליב נוישווענדיקייט אין געלט, נאָך ווי אַ פּרייַז. ער
האַט דעם דאָזיקן מאַן באַזוכט אין זיין הויז. ער האָט זיין זון אַרײַנגעגליב־
מען צווישן די אַדל־ינגלער, מיט זיין טאַכטער האָט ער געפּלוידערט און,
פאַרכויפּט פון איר מיידלשער גאוה און שפּאַם, בויב ער צוליב איר
דעם מוסולמענישן לוסט־שלאַס. ווען מען געמט די שלאַנג אין בונעס,
בייסט זי מעגלעך, אַז זי האָט שוין געביסן.

ער וועט זיך פונעם יידן מער נישט לאָזן פאַרפּלאַגמערן. זאָל ער זיך
פאַרענטפּערן, פאַרוואָס ער האָט ביז איצט נאָך נישט אויפגעפּאַדערט פון
דער אַלאַכאַמאַ דעם סאַלאַדין־מעשר. אויב ער וועט אים נישט פאַרשמעלן
קיין איבערצייגנדיקע סיבות, וועט דעמלט דאָן אַלפּאַנסאַ איבערגעבן די
יידן צום אַרציבישאָפּ. זאָלן זיי, די אומגלויביקע, נישט אַזוי הויך פאַרדייטן
די קעפּ!

אַבער צי דאַרף ער זיינע Patremonio real די קעניגלעכע רעכט
אויף די יידן איבערווייזן דער קירד? קיינער פון זיינע פאַראַניער האָט עס
נישט דערלויבט.

ער האָט גענומען די באַריכטן וועגן דער פּינאַנסיעלער לאַגע אין
לאַנד, זיי זענען געווען גינסטיק, מער ווי גינסטיק. מען מוז מודה זיין, אַז
דער מאַן האָט אים גוט געדינט. אַכער ער וועט די וואָרענינג פונעם אַרצי־
בישאָפּ פּראָגן אין האַרצן, ער וועט זיך פון קיינעם נישט לאָזן פאַרדרייען
דעם קאָפּ.

איצט וועט ער פונעם ייד פאַרלאַנגען צו שאַפן אַ גרויסע סומע פאַר
דער קאַלאַמראַוואַ־פּעסטיג און פאַר אויסלייזן די געפּאַנגענע. די תשובה

פון יידן וועט באווייזן; צי ער פארמידיקט די אינמערעסן פון דער קרוין
און פון דער מלכות, אָדער זיינע אייגענע און אויך די אינמערעסן פון
זיין ייִדנטום.

דער קעניג האָט אויפגענומען יהודה מיט אומגעזינד.

יהודה איז אויך געווען אין אַן אומרויקער שפּאַנזונג. זיין שמועס
מיטן קעניג האָט געמראָגן זייער אַן ערנסטן כאַראַקטער, דעריבער האָט
ער געמוזט זיין פּאַרויכטיק.

צו ערשט האָט ער אָפּגעגעבן אַ באַריכט פון דער ווירטשאַפּטלעכער
לאַגע. ער האָט דערציילט וועגן די וועזנלעכע דערפאַלן און האָט נישט
פאַרנעסן צו דערמאָנען וועגן די קלענערע דערגרייכונגען, וואָס האָבן צו-
מייכטן פאַרשאַפּט דעם קעניג פאַרגעניגן. ער האָט דערציילט וועגן דער
גרויסער פּערד-פּערדע ראַסאָוע פּערד זענען שוין אַראָפּגעבראַכט
געוואָרן פון מוסולמענישן אַנדאַלוז און פון אַפּריקע זענען אַרויסגעפאַרן
קיין קאַסטיליע דריי הונד-קוואַליפּיצירטע פּערד-ציכטלעך. עס זענען שוין
דאָ קאַסטילישע מטיבעות. גאָלד-מאַראַאוועדי ווערן איצט געמינצט אין
אַ גרעסערער צאָל, און נישט געקומט דערויף, וואָס זיין בילד, פּונקט ווי
אַלע אַנדערע בילדער, זענען פאַרהאַסשט ביי די מוסולמענער, דאָך ווערן
פאַרשפּרייט אין די איסלאַמישע לענדער זיינע מטיבעות, אויף וועלכע עס
איז אויסגעקרוצט זיין בילד און דער הערב פון זיין מאַכט. אויך דער קע-
ניג זעט ער פרייט פאַרשאַפּן דערמיט, וואָס גאָר אייניכן וועט זי שוין
קאָנען מראָגן געוועבן פון קאַסטילישן זייד.

דער קעניג האָט אויפּמערקזאַם אויסגעהערט און צופרידן געווען.
אַבער ער האָט זיך דערמאַנט, אַז מען טאָר דעם ייד צופיל נישט דימזן,
כדי ער זאָל נישט פאַררייסן די גאָז, דעריבער האָט ער מיט בייזאַרטיקער
פּריינדלעכקייט אויסגערופּן:

— דאָס קלינגט זייער פּריידיק. און איצט האָבן מיר ענדלעך דאָס
געלט, כדי אַרויסצומערעמן קעגן די מוסולמענער.

דאָן יהודה איז געווען אַנשושט ציליב אַזאַ מין האַנטבאַרטיקייט. דאָך
האָט ער אָפּגעגעבן פּערט רואיק:

— מיר דערגענטערן זיך צו דער דאָזיקער צייט שנעלער, ווי אויך האָב
געהאַפּט. אָבער וואָס לענגער עס וועט דויערן דער שלום, אַלץ בעסער זע-

גען דינע אויסזיכטן, הער קעניג, אויפצושמעלן און ארמיו, גרויס און
שפארק גענוג דיין נצחון זאל זיין געזיכערט.

דאן אלפאנסא האט מיט דער זעלבער פארשמעלבער פרוינדלעכקייט
געפרעגט:

— אויב דו האלמסט, אז איך דארף העס הייליקן קריג כסדר אויס=
מיידן, טא שאף מיר לכל הפחות געלט, איך זאל קאנען דער קריסמלע=
בער וועלט ארויסווייזן מיין גומן לויילן.

— ווייז ארויס דיין חסה, הער קעניג, — האט יהודה געענטפערט, —
און לאזן דיין אומפארשמענדלעכן דינער — די זעלבער אויפקלערן דיין
געדאנק.

— איך און דאנא לעאנאר האבן באשלאסן, — האט ער אים איבער=
געשלאגן, — אויסצוקויפן ביי סאלאדינען אונדזערע געפאנגענע, א סך
געפאנגענע, — און ער האט אָנגערופן א העכערע צאל, ווי ער האט גע=
פראכט: — טויזנט מענער, טויזנט פרויען, טויזנט קינדער.

דאן יהודה האט זיך געפילט געטראפן. און אלפאנסא האט געטראכט:
דא האב איך אים געפאקט. איצט וועט דער פוקס ארויסווייזן זיין אמתן
פרציף. אבער יהודה האט געענטפערט:

— זעצן טויזנט גאלד-מאראוועדי איז א גרויסע סומע. קיין שום
פירשט אויף דעם דאזיקן האלב-אינדזל וועט אויף אומנוצלעכע פרומע
צוועקן אזא סומע גישט באקומען. אבער דו, הער קעניג, קאנסט עס יא
באקומען.

דאן אלפאנסא, גישט וויסנדיק, צי ער דארף זיך פרויען אָדער ער=
גען האט אויסגערופן:

— און דעם קאלאמראווא-אָרדן לוייל איך שענקען א סומע, זיי זאלן
גישט זיין אַזעלכע קבצנים.

יהודה האט זיך ערנסט פארהאנהט, אָבער גלייכצייטיק איז אים איינ=
געפאלן א געדאנק, אז דער קעניג וויל מסתמא מיטן געלט פארן אָרדן
אויסקויפן זיין חמא ביי גאט פאר זיין נייטראליטעט אין דעם הייליקן
קריג. דעריבער וועט בעסער זיין אויף אזא אופן דערליידיקן די פראגע
מיטן סאלאדן-מעשר, איידער עס אָפצוגעבן אין די הענט פונעם ארצוי=
בישאף.

— אין א וואסער סומע האנדלט עס זיך? הער קעניג? — האט יהודה
געפרעגט.

— איד וואָלט געוואָלט הערן דוין מיינונג, — האָט אללאַפּנסאָ זיך אָנגערופן.

— ווען דו ווילסט קאלאָמראַוואַ נעבן אַוויפּיל, וויפּיל אַלאַרקאָס, — האָט יהודה פּאַרגעשלאָגן, — דאָן פּאַדערט זיך פיר מיינונג גאַלר-מאַ-ראַוועדי.

— די שפּאַסט, מיין ליבער, — האָט דער קעניג פּריינגרלעד געזאָגט, — איד וועל דאָך מיינע בעסטע רימער גישט באַהאַנדלען ווי בעמלער. פּאַרגרעסער דעם געשענק אויף אַכט מיינונג מאַראַוועדי.

דאָס מאָל האָט דאָן יהודה גישט ווילנדיק פּאַרקניישט דאָס פנים אָן שום מענות האָט ער זיך פּאַרגייגט און געזאָגט:

— דו האָסט איד דער דאָזיקער שעה פיר און צוואַנציק מיינונג גאַלר-מאַראַוועדי געשאַנקען אויף הייליקע צוועקן, דער קעניג. גאָט וועט דיר דערפאַר באַשטימט באַלוינען. — און גאַנץ מונטער האָט ער ווייטער גערעדט: — אַפילו אָן דעם כּין איד זיכער, אַז גאָט וועט אַרויסווייזן זיין חסד צו דיר און איד, פון מיין זייט, האָב שוין עפעס אויפגעמאַן איד דער הינזיכט.

דער קעניג האָט געשמייגט.

— איד האָב, — האָט יהודה דערקלערט, — שמיצנדיק זיך דערויף, אַז לויט דינע פּאַרדיגסטן וועט דיר גאָט געוויס שענקען אַ יורשעצער, שוין באַצייטנס באַפּוילן מיינע שמייער-באַאָממע זיי זאָלן רעווידירן דעם רעגיסטער פון מוויג-מתנות.

באמת, אין די אַלטע ביכער איז געווען פּאַרצייכונג, אַז אויב עס ווערט געבוירן אַן ערשמער זון האָט דער קעניג רעכט פּוין יעדן וואַסאַל אויפצופאַדערן אַ ווירדיקן ביישמייער למובת דעם יורשעצער, און די סומע דאַרף זיין אַ גאַנץ הויכע.

דאָן אלפאַנסאָ, פונקט ווי דאָניאַ לעאַנאַר, האָט זיך מיאש געווען צו האָבן אַ יורשעצער, און ער האָט זיך שטאַרק געפּרויט, וואָס זיין עס-קרוואַנאָ בויט פּלענער אויף זיין גליק. מונטער, מיט אַ לייכטן שעמטו-דיקן שמיכל אויפן פנים האָט ער געזאָגט:

— די ביסט באמת אַן אויסגערעכנטער מענטש.

און אזוי ווי דער ייד האָט אָן שום וואַקלעניש צוגעשמעלט אין זיין רשות די געפּאַדערטע סומע, האָט אלפאַנסאָ באַשלאָסן איבערצוגעבן גישט מאַרטינען, גאָר יהודה, ער זאָל איינקאַסירן דעם סאַלאַריו-מעשר. אָבער

פארוואס דערמאנט אים דער ייד נישט מיט קיין איין וואָרט וועגן סאַלאַ-
דין-מעשר פון דער אַלאַכאַמאַ?

— ווי האַלט עס געפֿעס מיט אייער סאַלאַדין-מעשר, — האַט אַלפֿאַנג-
סאָ פֿאַרגעזעצט, — מען האַט מיר געזאָגט, אז איר ווילט באַשווינדלען
די קיר. האָס וועל איר נישט פֿאַלערירן און מיינט נישט, אז האָס וועט
זיך איר איינגעבן.

דער דאָזיקער משונהדיקער אַנגרוף האַט אַרויסגעפירט יהודהן פון
גלייכגעוויכט. אָבער ער האַט פֿאַרשטאַנען, אז דער גורל פון די שפּאַנישע
יידן ליגט איצט ביי אים אויף דער צונג. באַהערש'ט און באַוואַפֿנט מיט
סאַלמער דרייסקייט אין געדולד, האַט יתוחת אָפּגעגעבן פֿערט:

— מען האַט אונטן פֿאַמסרפֿ, הער קעניג. דעם סאַלאַדין-מעשר זיין
דער אַלאַכאַמאַ האָב איר שוין לאַנג אַרײַנגעשטעלט אין מיינע השׁבונות,
ווייל אַנדערש וואָלט האָס געלט, וואָס די פֿאַרלאַנגס, נישט געווען. אָבער
ס'איז נאַזיץ נאַטירלעך, אז דייע ייִדישע אונטערטאַנען ווילן דעם דאָזיקן
שטייער בלוזן דיר באַצאָלן, הער קעניג, און נישט עמעצן אַנדערש, וועל-
כער קאָן עס פֿאַדערן, אָדער וועלכער האַט עס שוין געפֿאַדערט.

דאָן אַלפֿאַנגס, הגם צופֿרידן דערהפון, וואָס דער ייד האַט לייכט
אָפּגעוואַרפֿן דאָן מאַרטינס באַשולדיקונג, האַט אים דאָך אַרײַנגעזאָגט:

— ווער מיר נישט צו דרייסיג, דאָן יהודה! דער „עמעצער“, פון וועלכן
די האָסט גערעדט, איז דער אַרציבישאָף פון סאַלעדאָ.

— דער סאַטומ, — האַט יהודה אָפּגעגעבן פֿערט, — וואָס דייע

אבות האָבן אַרויסגעגעבן דער אַלאַכאַמאַ און די האָסט עס באַשטעטיקט,
זאָגט בפֿירוש, אז די אַלאַכאַמאַ דאַרף אלע שטייערן דיר דירעקט איינ-
צאָלן און מער קיינעם נישט. ווען די וועסט באַפֿעלן, וועט פֿאַרשמענדלעך.
דער מעשר באַצאָלט ווערן דעם אַרציבישאָף. אָבער דאָס וועט זיין בלוז
מעשר און מער קיין פֿרוטה נישט. און דער מעשר וועט זיין אַ מאַגערער,
ווייל עס איז שווער צו שערן אַ פֿאַרעקשנטן באַק. דאַקענן, ווען דייר מעשר
איז פֿאַר דיר, הער קעניג, וועט עס זיין אַ פעמער, רייכער, מעשר, ווייל
דיך האַט מען ליב און דיר פֿאַרערט די גאַנצע אַלאַכאַמאַ פון סאַלעדאָ. —

און שטיל, איבערצייגנדיק האַט ער פֿאַרגעזעצט: — וואָס איר זאָגן דיר
איצט, וואָלט אפשר בעסער געווען ביי זיך אין בוזעם פֿאַרבאַהאַלטן.
אָבער איר בין, דיין עלטערער דינער און איר קאָן עס דיר נישט פֿאַר-
שווייגן. עס וואָלט פֿאַר אונדז זייער שלעכט געווען און עס וואָלט שפּאַרד
גערעקט אונדזער געוויסן, ווען מיר וואָלטן זיך באַשטייערט צו געבן

געלט אויף דערדאָבערן א שטאַט, וועלכע און אונדז הייליק פון אוראלטע צייטן און וועלכע וואָס האָט א גרוואויה קהבא ציגעזאָגט. די, הער קעניג, וועסט אונדזער געלט נישט פארווערן אויף מלחמה צוועקן אויפן מזרח, נאָר פארשטאַרן דעם פּרעסטיזש און די מאַכט פון דיין קאַסטיילע, וואָס באַשיצט און פאַרויכערט אויך אונדזער אַנטוויקלונג. מיר ווייסן, אַז די נייטיקסט זיך אין געלט צו אונדזער גונסטן. און צוליב וואָסערע צוועקן דער אַרציבישאָף כרויכט דאָס געלט ווייסן מיר נישט.

דער קעניג האָט פּולשטענדיק געגלויבט האָן יהודה. דער ייד, וועלכע כער האָט צוליב גאַנץ פשוטע מעמים תמיד זיך געהאַלטן ביים גלייכייט וועג, ווי ער אַלוי, איז געווען זיין פּריימד. אַלפּאַנסאַ האָט נעם געפילט. אָבער דאָס האָט נישט געמאַרט זיין. „די מויו אין בייטל, די שלאַנג אין בוועם און האָס פּייער אין אַרבל“ — אָט די דאָזיקע ווערטער פון הייליקן פאַטער האָבן אים געקלונגען אין די אויערן. ער טאָר רעם ייד גאַנץ נאָענט צו זיך נישט צולאָזן. האָס איז א חטא, אַ צווייפּאַכיקער חטא בעת דעם איצטיקן הייליקן קריג.

— נעם נישט צו אונדזער רעכט, וועלכע מיר האָבן זינט הונדערט יאָר, — האָט יהודה אים באַשווירן, — גיב נישט אַוועק די יינע טרייסטע אונטערטאַגען אין די הענט פון זייערע שונאים. מיר זענען דיין אייגנטום און נישט דעם ארציבישאָפּס. דערלויב מיר איינצואַסירן דעם סאַלאַריי. שמייער, הער קעניג!

יהודהס ווערטער האָבן אַלפּאַנסאַן גערירט, אָבער דער, וואָס האָט גערעדט איז געווען אַן אומגלויביקער, און הינטער דעם, וואָס האָט אים געוואָרנט, איז געשטאַמען די קירך.

— ואיד וועל די יינע טעגות באַטראַכטן, האָן יהודה, — האָט ער גלייכ גילטיק אַרויסגעזאָגט.

יהודהס געזיכט איז אויסגעלאָשן געוואָרן. אויב ער האָט איצט נישט געקאַנט איבערצייגן דעם קעניג, וועט עס אים שוין נישט געלונגען. גאָט האָט פון זיינע ווערטער אָפּגעקערט זיין הסדר. ער, יהודה, האָט געליטן א מפלה.

אַלפּאַנסאַ האָט באַמערקט יהודהס אַנטוישונג. דער דאָזיקער איבן עזרא האָט אים אַזויפיל גוצן געבראַכט, ווי קיינער אין דער וועלט. נעם האָט אים פאַרדראָסן, וואָס ער האָט דעם יידן פאַרשאַפּט אַזויפיל קרענקונג.

— מיין נישט, — האָט ער געזאָגט, — אַז איך דערשאַץ נישט דוּ=
גע פאַרדינסטן. די האָסט מיין אויפגאַבע פּוּלשטענדיק דערפּוּלט, דאָן
יהודה. — און ער האָט וואַרעם ציגעגעבן: — איך וועל מייע הערן פאַר=
בעטן, זיי זאָלן זיך צוקוקן, ווי די וועסט מיר צוריקגעבן די הענטשקע אַלס
צייכן פּוּן אַ גוטאויסגעפּורטער אויפגאַבע.

אויך דאָניאַ לעאָנאַרד איז געווען אין פאַרלענגהייט, צי זאָל מען דעם
סאַלאַדין=מעשר איבערלאָזן דעם אַרציבישאָף. אַלס קרויסמין האָט זי די
קרוין=רעכט נישט געוואָלט אָפּטרעטן. אַלס קרויסמין האָט זי זיך געפּוּלט
פאַרזיגדיקט, ווייל די מלוכה האָט פּוּן צווייפּלהאַפטן נייטאַרליטעם געהאַט
נוצן און האָט דעהפאַר נישט געוואָלט גרינגשעצן דעם אַרציבישאָפּס
וואַרענונג. איך פּיינלעכע שוואַנגערשאַפט האָט פאַרגרעסערט איר ספּק.
זי האָט נישט געקאַנט איר אַלפּאַנסאָן געבן קיין שום עצה.

ער האָט געווארט אויף אַ צייכן פּוּן גאָט. ער האָט באַשלאָסן אָפּצו=
וואַרטן ביז האָניאַ לעאָנאַרד וועט געלעגן ווערן. וועט זי אים געבוירן אַ יוגל,
וועט עס זיין אַ צייכן פּוּן גאָט. דעמלט וועט דער סאַלאַדין=מעשר אוינקא=
סירט ווערן פאַרן קרוין=אוצר, ווייל ער האָט נישט קיין רעכט צו פאַר=
קלענערן די ירושה פּוּן זיין זון.

דערזווייל האָט ער אַרויסגעוויזן אַכטינג זיין עסקרוואַנאַ. ווי ער האָט
פאַרשפּראָכן האָט יהודה געדאַרפט אויף אַ גרויסער פאַרזאַמלונג אים
צוריקגעבן די הענטשקע פּוּן ריטערלעכער שליחות. און אַלפּאַנסאָן האָט
מיט זיין נאַקעטער האַנט גענומען די נאַקעטע האַנט פּוּן זיין וואַסאַל,
האָט אים געדאַנקט מיט האַחציקע ווערטער, אים אַרומגענומען און געקושט
אין די באַקן.

דער אַרציבישאָף איז געווען שמאַרק ביזן זיין גייסלעכע וואַרענונג
האָט מרעיש עולם געווען. דער שליח פּוּן אַנטיכריסט האָט פּאָחפּלאַנטערט
דעם סעניג אַלץ ענגער און ענגער. דאָן מאַרטין איז געווען אַנטשלאָסן דאָס
מאָל נישט לאָזן זיך אַרויסרייסן דעם זיג פּוּן דער קירך איבער דער סינאַ=
גאַגע. ער איז געווען גרייט אַנצווענדן די העסלעכסטע מיטלען, כדי כּיט=
רעקייט באַקעמפּן מיט כּוּסרעקייט.

קיין שום זאַך פאַררירט אים נישט אַזוי, האָט דאָן מאַרטין אויפּ=
געקלערט דעם קעניג, ווי דאָס קריגן זיך מיט אים איבער געלט. אַלס באַ=
וויז האָט ער אים געמאַכט אַ פאַרשלאָג, וועלכן ער וועט קאַנען מיט גרויס

טרחת פארטיידיקן פארן פויפסט. שטיצנדיק זיך דערויף, אז דאן אלפאנסאָ
וועט באַנוצן דעם סאלאָרוֹ־מעשר אויף באַוואַפֿענונג, לאָזט ער איבער
די געלטער אין זיין רשות. וואָס שייך זיך אליין און דער קירך, לאָזט ער
זיך איבער די רעכט בלויז איינצוקאָסירן דעם מעשר און די אַרײַנגעפֿאַ־
סענע סומע וועט ער גלייך איבערווייזן דעם קרוי־אוּצֶר. —
דאָן אלפאָנסאָ האָט באַטראַכט דאָס געטרייע, כיטצע געזיכט פון זיין
פריינד, ווי שווער עס איז אים צו גיין אויף אזא קאָמפּראָמיס. פֿאַר אים
אליין איז געווען קלאָר, אז עס האַנדלט זיך דאָ וועגן אַ פּרינציפּ, און ער
האָט דערקלערט:

— איד ווייס, אז דו ווילסט דאָס בעסטע פֿאַר מיר. אָבער עס שיינט
מיר, אז אויך מיין עסקיוואַנאָ איז ערלעד, ווען ער מאַכט מיר אַן־פּמערק־
זאָס, אז איד טאָר זיך נישט אָפּזאָגן פון די וויכטיקע העכט פון מיין קרוין.
דאָן מאַרטין האָט זיך צעהיצט: — ווידער דער אומגלויביקער! דער
פֿאַרעמער!

— ער איז נישט קיין פֿאַרעמער, — האָט אלפאָנסאָ פֿאַרטיידיקט זיין
מיניסטער. — ער וועט ביז אַ פרומה איינקאָסירן דעם מעשר פון זײַנע
יידן. פון דעם דאָזיקן מעשר האָט ער מיר פֿאַרשפּראַכן אַ רײזיקע סומע
פֿאַר די צוועקן פון קרוי־צוג: פיר און צוואַנציק טויזנט גאָלד־מאַראַוועדן.
די סומע האָט איבערראַשט דעם אַרציבישאָף. אָבער נישט וועלנדיק
גאָכעבן האָט ער גשחזקט:

— ער האָט תּמיד אַ סך צוועזאָגט.

— ער האָט יעדע הכּסחה אויסגעפֿילט, — האָט אָפּגעגעפּערט דאָן
אלפאָנסאָ.

אין דאָן מאַרטינס אויערן האָבן געהילכט וואַצן פון די פּויפּסטלעכע
שרייבונגען און פֿאַראַרדענונגען: די יידן, וואָס האָבן אויף זיך אַרײַנגע־
שלעפּט דעם חמא פון קרוי־ציונג זענען באַשטימט צו אייבוקער שקלאָ־
פּעריי, עס ברענט אויף זיי דער צייכן פון קינען און זיי זענען פֿאַראַר־
טיילט אויף אייבוקן געוונד. און דאָ שטייט אַ קריסטלעכער פּירשט, אַ
גרויסער ריטער און אַ העלד און אָנשטאַמט צו קלאָפּן די יידן איבער די קעפּ,
זיי זאָלן זיך בויגן, ווייזט ער דאָסענן אַרויס דרד־אַרץ און פּריינדשאַפּט
דעם דאָזיקן פּייזל, וועלכער האָט זיך איינגעשטעלט סוף אין זיין האַרצן.
דאָן מאַרטין איז געווען גרייט אויף אַ כיטצען וועג אַרויסווייזן פֿאַרן קע־
ניג זיין קריסטלעכע גופּסקייט און מעסיקייט. אָבער איצט האָט ער זיך
שוין מער נישט געקאָנט אייגהאַלטן.

— צי זעסט דען גישט, דו, פון טיילו פארבלענדער, — האָט ער זיך געהיצט, — וווּהיו ער פירט דוד? ער האָט דיין לאַנד געמאַכט אויף-בלען, זאָגסטו, צי זעסטו דען גישט, און דו האָזיקע בלייבסט אין פארסטמט? ווי שפראַכצו און בלייב פון זינד. דו דערנערסט זיך מיטן פארברעכן פון דיין נייטראָליטעט, ובעת די קרויסטלעכע פירשטן, כדי דעם הייליקן קבר צו באַפרייען, האָבן אויסצושטיין החקות, סכנה און טויט, און דעמלט דווקא געמסטו זיך בויען אַ פּרעכטיקן, געצנדינערישן לוסט-שלאָס! דער קירך פאַרגינגסטן אפילו גישט דעם מעשר, וואָס דער הייליקער פאַמער האָט צוגעפּסקט!

דאָן אַלפּאַנסאַ האָט שוין אַליין חרמה געהאַט, וואָס ער בויעט דעם לאַנגאַליאַנאַ שלאָס, אָבער ער האָט גישט געקאָנט פאַרמאַגן דו פאַר-וורפן פונעם פּריסטער.

— איך פאַהווער דיר צו רעדן מיט אַזאַ לשון, — איז ער אויף אים אָנגעפאַלן. און קוים זיך באַהערשט, האָט ער רואיק פאַרגעזעצט: — דו ביסט אַ גרויסער קירכן-פירשט, דאָן מאַרטין, אַ גוטער זעלנער און גע-פרייער פריינד. ווען איך וואָלט עס גישט גענומען אין באַטראַכט, וואָלט איך דיר איצט אויפגעפאַרערט די זאַלסט זיך אַ גאַנצן חרש גישט ווייזן פאַר מיינע אויגן.

נאָך אינעם זעלבן טאָג האָט ער יהודהן אויפגעקלערט:

— איך וועל די יידן גישט איבערגעבן צו דער קירך, איך האָלט זיי פאַר מיין אייגנטום. זאָלן זיי מיר צאָלן זייער מעשר, און דו וועסט עס מיינקאָסירן. אָבער זאָלסטו זען, צו דער מעשר זאָל זיין פעט, ווי דו האָבסט פאַרשפּראַכט.

אין עטלעכע טעג אַרום האָט דאָנאַ לעאָנאַר געבוירן אַ יינגל, אימבאַגערענעצט איז געווען אַלפּאַנסאַס פריינד. האָט האָט אים אַרויס-געוויזן זיין גרויסן חסד. ער האָט גוט געמאַן, וואָס ער האָט געפאַלנט זיין איבערלעכע שטים און גאַרנישט אָפּגעקאַמט דער קירך פון זיינע קרוינ-רעכט. אויך דעמלט האָט ער גוט געמאַן, ווען ער האָט דעם יינגל פּעדראַ געצווינגען ער זאָל אים אַלס וואַסאַל אַ קוש טאָן די האַנט. וואָלט ער זיך אַזוי גישט באַפאַנגען, וואָלטן שוין פאַרגעקומען די האַנט צווישן דאָן פּעדראַ און זיין ייגער טאַכטער און איצט, מיטן געבוירן פון זיין זון

וואָלן די צוגעזאָגטע ירושה אָפּגעפּאַלן און ס'וואָלט אויסגעבראָכן נאָך אַן ערגערע מהלוקת.

אין הער קאָפּליצע פון זיין שלאָס האָט דאָן אַלפּאַנסאָ געקניט און געדאַנקט, וואָס קאָסמיליע האָט באַקומען אַ יורש פּון זיין בלוט. ער וועט פּראָקלאַמירן אַ גרויסן קריג און נישט געקומט אויף קיין זאך וועט ער אַלס דאַנק צו נאָם שלאָגן סעוויליע, קאַרדאַווע און גראַנאַדע. די מלוכה וועט גרעסער ווערן און די גרענעצן וועלן זיך אויסברייטערן אויף דרום. אין אויב ער וועט דעם נאַנצן האַלב-אינדזל נישט דעראַבערן, וועט נאָם אַרויסווייזן זיין חסה. צו זיין זון, וועלכער וועט פאַרענדיקן זיין אַרבעט.

אויך דאָן יהודה איז געווען שטאַרק צופרידן. פּראָץ זיין זיכער-קייט איז ער דאָך געווען שטאַרק פאַרדאָגהט, סאָמער געבוירט די קע-ניגן לווידער אַ סאָבמער. דעמלמ וואָלט דאָן פּערדאָן, אַדאַנק די תנאים מיט דער אינפאַנטין בערענגאָראַ, זיך באַרוואַקט און דער דאָזיקער בונד וואָלט גורם געווען אַ קריג קעגן די מוסולמענער. איצט איז די דאָזיקע סכנה באַזייטיקט.

דאָן יהודה האָט געהאַפּט, אַז אַלע וועלן אָנטייל געמען אין זיין פּרייד. קודם-כל דער פּריינדלעכער קלוגער מלוכה-מאַן דאָן מאַנריקע. אָבער דאָן מאַנריקע האָט אים אַרײַנגעזאָגט:

— הערמאַן זיך, אַז די רעדסט צו אַ קריסמלעכן רימער! איך פּריי מיר, אַז דער קעניג, אונדזער האַר, האָט שוין אַ יורש, אָבער דער גרעס-טער טייל פון מיין פּרייד איז צעשטערט, ווייל אונדזער גוטער קריג קאָן אַמאָל אויף אייביק אָפּגעשלעפט ווערן. צי מיינסטו, אַז איד וואָלט געוואָלט גיין אין סבּר אַרײַן, נישט האָבנדיק די מעגלעכקייט נאָך איינ-מאָל אַרויסצופּרעסן קעגן די אומגלויביקע? צי מיינסטו, אַז אַ קאַסמי-לישער רימער קאָן זיין צופּרידן, בעת ער זעט, אַז זיין קעניג ליגט אויפן אויוון, ווען די גאַנצע קריסמלעכע וועלט געפינט זיך אין הייליקן קריג? דינע רייד, ייך, האָבן מיר באַליידיקט.

יהודה איז אַוועק אַ פאַרשעממער. ער האָט געדאַנקט דעם אַלמעכט-טיקן נאָם, פאַר דעם גיי-געבוירענעם יורש, וואָס אַ דאַנק וועלכן ס'איז אָפּגעקערט געוואָרן אַ גרויסע סכנה פונעם שפּאַנישן האַלב-אינדזל און פונעם פּאַלק ישראל.

די מויפונג פון זיין זון האָט אַלפּאַנסאָ דורכגעפירט מיט גרויס

פארראד. דער נאָצער הויף איז פארבעטן געוואָרן קיין בורגאָס. אָבער
רחלען האָט זי נישט פארבעטן.

דערפאר האָט ער אַרויסגעוויזן גרויס אויפמערקזאַמקייט זיין פאָזש,
דאָן אַלאַזאַרן. ער האָט אים צוגערופֿן נאָענט צו זיך, אויסטוילנדיק אים
פֿון אַלע אַמערע אדל־קינדער עס האָט אים געוונדערט, וואָס דעם יינגלס
פריש שיינ פנים איז קנאַפֿ ענלעך צו זיין שוועסטערס געזיכט. עס האָט
אים אויך געחידושט, וואָס גראָד איצט איז אים אַרײַן אַזאַ געדאַנק,
פֿון וועלכן ער האָט זיך באַמיט פֿמיר צו ווערן.

אין צוזאַמענהאַנג מיט דער מויפונג האָט דאָן יהודה געשיקט דעם
קעניג און דער קעניגין קאָסטבאַרע מתנות. אויך די אינפאַנטין בערענאַ
גאַריא האָט ער נישט פאַרגעסן. ער האָט באַמערקט, אַז זי איז געווען
אַנמוישט און פאַרדאַנהט. פאַר אירע אויגן איז שוין געשמאַנען די קרוין
פֿון קאָסטיליע און אַראַגאָן, פֿון דער פאַראייניקטער שפּאַניע. איצט איז
אַלץ פאַרזונקען געוואָרן.

דער נייער יודש איז מיט גרויס פאַראַד געטויפט געוואָרן אונטערן
נאָמען פֿערנאַן ענריקע.

דאָן יהודה האָט זיך צוריקגעקערט קיין טאַלעדאַ.

קאפיטל זיבן

שוין ביים ערשטן קרייז-צוג האָבן די קרויסמלעכע קריגער קודם-כל
אָנגערופן די אומגלויביקע אין לאַנד, די יידן.

די פירער פון דער באַוועגונג האָבן עס נישט געוואָלט. זיי האָבן זיך
געשמעלט פאַר זייער ציל צו באַפרייען דאָס הייליקע לאַנד פון דעם יאָד
פון די אומגלויביקע און מער גאַרנישט. אָבער צו די קרויצלער האָבן
זיך אָנגעשלאָסן אַזעלכע, וואָס האָבן קיין שום שייכות נישט געהאַט מיט
רעליגיעזע געפילן. רעליגיע האָט זיך אויסגעמישט מיט אַזאַנערע און
ענאָיזם. רויטער, וועלכע מען האָט אין זייער היימלאַנד, אין גאַמען פון
געזעץ, פאַרפאַלט צוליב זייערע שענדלעכע מעשים, האָבן זיך אין די
לענדער פון איסלאַם געיאָגט נאָך רויב אין רוים. פאַרקעכטע פויערים
האָבן זיך געכאַפט פאַרן קרייז, כדי פטור צו ווערן פון לייב-אייגנטום
און פון שטייערן.

דער גאַמפאַרסטיקער בן-דור, דער כראָניקער אַלבערטיס אַקוועניוס,
האָט פאַרשריבן: „אַ פּיין געזינדל האָט זיך איינגעשלאָסן אין דער קרייז-
אַרמיי נישט אַזוי, וכדי אויסצולייזן זייערע זינד, גאָר צו באַניין גייע
זינד. אַ געוויסער גיאם לע קאהפּאָטיע פון טרואַ-גענגט, אַ ווילדער רעד-
גער און אַ גאַס-יונג, האָט צוגויפּגעזאַמלט אַ גרויסע, מחנה קריגערישע
עולי-רגל און אַזעק מיט זיי צום היינ. וואָס ווייטער אַלץ מער מענטשן
האָבן זיך צו אים אָנגעשלאָסן, פראַנקן און דייטשן. אינגיבן האָט זייער
צאָל דערגרייכט ביז הונדערט טויזנט. „פילגרים-כרידער“, האָט מען אים
געם הייז-געביט אָנגערופן די דאָזיקע פינצערע מחנה קרייצלער-חברה.“
„עס האָט זיך אָנגעהויבן“, האָט געמאַלדן אַ יידישער כראָניקער פון
יענער צייט, „אַ גרויסע, היציק, אַכרוותדיק פאַלק, אַ געמיש פון פראַנקן
און דייטשן, וואָס האָבן געמאַלדן, אַז זיי לאָזן זיך אין דער הייליקער
שמאַט, כדי פון דאָרט אַרויסצומרייבן די זין פון ישמעאל. יעדער פון די
דאָזיקע פאַרברעכער האָט זיך צוגענייט אַ צייכן פון קרייז אויף די מל-

בושים. זיי האָבן זיך פאַרזאַמלט אין גרויסע מחנות: מענער, פרויען, קינדער. איינער מיטן נאָמען ווילהעלם דער פעסלער — פאַרשאַלטן זאָל זיין דער נאָמען פון דעם באַנדיט, — האָט אויפגעהעצט און געזאָגט: „מיר לאָזן זיך אין וועג אַרײַן, כדי נקמה נעמען, אין די זין פון ישמעאל. אָבער צו געשינען זיך שוין האָ נישט קיין ירו, וועמענס אַבית האָבן אינדער גאַנץ געקרויציט? לאָמיר זיך צוערשט אָפּרעכענען מיט זיי. פאַרמיליקט זאָל ווערן יהודהס נאָמען, אויב זיי וועלן זיך אויך ווייפער איינעקשענען און גישט אָנערקענען ישו דעם געזאַלכטן. זיי האָבן אים אויסגעהערט און געזאָגט איינער צום צווייטן: לאָמיר פּאַן, וואָס ער וועט אינדו הייסן. און זיי זענען אָנגעפאלן אויפן פּאַלק פון הייליקן ברית ישראל“.

באַלד, אום שבת, דעם זעקסטן טאָג פון חודש איר, האָבן זיי אויסגעהרגעט די יידן אין דער שטאָט שפּייער. דרוי טעג שפּייער האָט דאָס זעלבע פּאַסירט אין דער שטאָט וואָרמס. זיי האָבן זיך אַרײַנגערופן קיין קעלן. דאָ האָט דער בישאָף הערמאַן געוואָלט באַשיצן זיינע יידן, אָבער די שעדליכע זענען געווען צוגעשלאָסן, האָט פאַרצײַכנט דער כראָניק קער. די פאַרברעכער האָבן צעממיתש די קריגס־קנעכט און די יידן זענען געבליבן אויף הפּקר. אַ סך פון זיי, מענער פרויען, קינדער, נישט וועלנדיק זיך טויפן, האָבן זיך געוואָרפן אין דהיינ מיט שטייגער אויף די העלדזער, אויסרוּפנדיק: „שמע ישראל אַדוני אלהינו אַדוני אַחד“.

דאָס זעלבע האָט פּאַסירט אין פּריער, אין אַזוי אויך אין מאַינץ. וועגן די געשעענישן אין מאַינץ דערצײַלט דער כראָניקער: דעם דריטן טאָג אין סיוון האָט אַמאָל משה־רבינו געזאָגט צו די יידן: זייט גרויס, ווייל אין דאָזיקן דריטן טאָג וועל איך צוריקקומען פון באַרג סיני. דעם דריטן סיוון, מיטאָנצײַט, איז עמיכאַ פון ליינינגען, ימח שמו וזכרו, מיט זיין גאַנצער מחנה פאַרברעכער צוגעקומען צו דער שטאָט און די בירגער האָבן אים געעפנט דאָס טויער. די פאַרברעכער האָבן געזאָגט איינער צום צווייטן: „איצט וועלן מיר נקמה נעמען פאַרן בלוט פונעם געקרויציגטן“. די קינדער פונעם פּאַלק ישראל האָבן צוגעגרייט בלוזיין, כדי זיך צו פאַרטיידיקן. אָפּגעשוואַכט פון צרות און פון לאַנגן פּאַסטן, האָבן זיי נישט געקאָנט ביישטיין דעם שונא. אין בישאָף־שלאָס האָבן זיי אַ לענגערע צײַט פאַרטיידיקט קעגן די באַנדיטן דאָס שפּאַרקע טויער פונעם אינערלעכן הויף. אָבער צוליב אונדזערע חטאים זענען קיין כוחות נישט צוגעקומען. ווען זיי האָבן געזען, אַז זייער גורל איז געחתמעט, האָבן זיי זיך אָנגענומען מיט מוט און איינער צום צווייטן געזאָגט: „אונדזערע

שונאים וועלן אונז איצט אומברענגען אָבער אונדזערע נשמות וועלן אומבאַרירט אַרײַן אין ליכטיקן גלעדן. געבענממשט אין דער, וועלכער גײַט אויף טױט אין גאַמען פון אײַנציקן גאַט. און זײ האָבן באַשלאָסן: „לאָג מיר ברענגען א קרבן אין גאַמען פונעם אלמעכטיקן גאַט.“ ווען די שױב־אײַם זענען אַרײַנגעדראַנגען אין הויף, האָבן זײ דערזען, ווי אַלע מאַנצ־בילן זיצן אומבאַוועגלעך אײַנגעהילט אין פּלײַתים. די פּאַרברעכער האָבן געמײנט, אַז דאָס איז עפעס אַ שפּיצל... זײ האָבן זײ באַוואַרפן מיט שמוי־לעך און באַשאַסן מיט פּײַלן. די אײַנגעהילטע אין פּלײַתים האָבן אָבער זיך נישט גערירט פון אָרט. די מערדער האָבן זײ צעשניטן מיט זײערע שוועדן. די וואָס האָבן זיך געפונען אין שלאָס גופא האָבן אויסגעהרגעט אײַנער דעם צווייטן. באַמת, דעם דריטן מאַג אין הודש סײַוון זענען די יודן פון מאַינץ געשאַטען פאַרן זעלבן גיסן, וואָס אונדזער פּאַטער אברהם פונקט ווי אברהם אבינו בשעתו האָט געזאָגט: „דאָ בין איך און איך בין גרייט מיין זון יצחק מקריב צו זײַן“, אַזוי האָבן די יודן פון מאַינץ געבראַכט זײערע קינדער אין זײערע שכנים אַלס קרבן. אַ פּאַטער האָט מקריב געווען זײַן זון, אַ ברודער זײַן שוועסטער, אַ מאַן זײַן ווייב, און אַ שכן זײַן שכן. צי האָט מען ווען אָנגעזען אַזאָ קרבן? מער ווי עוף הונט־דערט מענטשן האָבן זיך געלאָזט שעכטן און זיך אַליין אויסגעשאַכטן אין גאַמען פון גרויסן אלמעכטיקן גאַט פון ישראל.

אין רעגנסבורג האָבן די פּילגרים־ברידער אויסגעשאַכטן זיבן הונט־דערט פיר און נײַנציק יודן. זײערע געמען זענען פאַרצײכנט אין די ספרים פון די קרושים. הונדערט און אַכט יודן זענען גרייט זיך צו מױפן. די פּילגרים־ברידער האָבן זײ אַרײַנגעטריבן אין דוגני און אַרײַנוואַרפּנדיק אין זײַנע וואַסערן אַ גרויסן צלם, האָבן זײ די יודן געטובלט, געלאַכט און געשריגן: „איצט זענט איר טריסן און לאָזט אײך מער נישט אַרײַנגי־ציען אין אײער ירושן אָבערגלויבן.“ זײ האָבן פאַרברענט די שול און דעם פאַרמעם פון די הייליקע ספּרי־תורות האָבן זײ באַנוצט אַלס זײַלן פאַר די שײך.

אין די חדשים אײר, סײַוון און תמוז זענען אין די רהײַנגעביטן אומ־געקומען צוועלף טויזנט יודן, און פיר טויזנט אין שוואַבן און אין בײערן. דאָס רוב וועלמלעכע און גײסלעכע פירשטן האָבן פאַראויפּהילט די אַכזריות און דעם צוואַנגס־מײף פון די פּילגרים־ברידער. דער דײַט־ישער קײזער, היננדיק דער פּערטער, איז אין אַ פּײַערלעכער רעדע אַרויס־געבראַכן קעגן די שחימות און האָט דערלויבט די מיט צוואַנג געמױסעטע

יידן זיך צוריקצוקערן צום גלויבן פון זייערע אַכות. ער האָט אויך פאַר-
 פירט אַ פּראָצעס קעגן אַרציבישאַף פון מאַיניז, וועלכער האָט נישט גע-
 נאָנדיק פאַרטיידיקט די יידן און זיך באַרייכערט אויפן חשבון פון זייערע
 גימער. דער אַרציבישאַף האָט געמוזט אַנטלויפן. דער קייזער האָט אָפּ-
 גענומען זיין פאַרמעגן און עס אַוועקגעגעבן צוריק די יידן. די
 ס'רוב פון די עוליגרגל האָבן געהאַט אַ שוואַרצן סוף, איידער זיי
 זענען נאָך אָנגעקומען אין הייליקן לאַנד. פּויוזנטער זענען אויסגעהרגעט
 געוואָרן דורך די אונגאַרן. די פירער גילאָס, קארפּאָנטיע און עמוכא פון
 לייבניגען האָבן זיך צוריקגעקערט מיט געצייילטע מענטשן.

דער כראָניקער דערציילט, אַז גילאָס, איידער ער האָט זיך גערירט
 אין וועג אַרײַן, האָט ער געפרעגט דעם רב פון פּרוא, ווי אזוי עס וועט זיך
 ענדליק זיין עקספּעדיציע. דער רב האָט אים געענטפּערט: „אַ קורצע
 צייט וועט זיין אין גלאַנץ, דערנאָך וועסטו זעקלאַפּט ווערן און וועסט
 אַנטלויפן מיט דריי קלואַמשעס“. גילאָס האָט דעם רב געדראָגן: „אויב
 אויך וועל צוריקקומען מיט מער ווי דריי קלואַמשעס, וועל איך דיך
 מיט אַלע יידן פון פּראַנקרייך אומברענגען“. ווען ער איז צוריקגעקומען
 האָט ער געהאַט דריי רייטער אונף פּערד, און זיין פּערד איז געווען דאָס
 פּערטע. איז ער געווען צופּרידן, וואָס ער וועט דעם רב אומברענגען.
 ווען ער איז אַריינגערופן אין טויער, איז אַראָפּגעפאַלן אַ שטיין און דער-
 הרגעט זיין פּערד. גילאָס האָט זיך אָפּגעזאָגט פון זיין כּונה און איז
 אַוועק אין אַ קלויסטער.

די עיגוים, וואָס די יידן זענען אַמאָל אויסגעשטאַנען זענען פאַר-
 שריבן אין ספר „עמק הבכה“. און איצט, ווען עס האָט זיך ווידער אָנגע-
 נעהויבן אַ קרייז-צויג, זענען די יידן אָנגעפילט געוואָרן מיט שרעק, עס
 זאָל זיך ווידער דאָס זעלבע נישט איבערחזרן.

אויך איצט האָט זיך דאָס זעלבע איבערגעהזרט. אָבער דאָסמאָל איז
 די יידן אויסגעקומען אויסצושטיין פאַרשידענע עיגוים דער עיקר מצד
 די פירשמן.

דער הערצאָג ווראטיסלאָוו פון בעהמען האָט געצוואנגען זיינע יידן
 צום שמד. און ווען די יידן האָבן געוואָלט אויסוואַנדערן, כדי אויפצוהאַלטן
 זייער אמונה, האָט ער געמאָלדן, אַז דאָס גאַנצע פאַרמעגן וועט ביי זיי
 אָפּגענומען ווערן. לויט זיין אויפּטראַג האָט זייער אַ קאַמער-הער, אַ גע-

בירדעטער מאן, געהאלטן אַ הרשה פאר די אויסוואַנדערער אין לאַטײַם-
נישן העקאָאמעטער: „קײן שום איצרות־האַט איר פון ירושלים קײן בעהמען
נישט געבראַכט. נאַקעטע בעמלעך זענט איר געקומען אין אונדזער לאַנד,
נאַקעטע קאָנט איר זיך אָפּמראַגן“.

צוממײנסטן האָבן די יידן געליטן אין פראַנצויזישן קעניגרייך. אַמאָל,
אינעם פאַריקן קרייץ-צוג האָט זיך לודוויק דער זיבעטער און עלינאָר דע-
ניען פאַר זײ אָנגענומען. נאָך דער קעניג, וואָס האָט איצט רעגירט אין
פראַנקרייך, פיליפּ אויגוסט, האָט זיך אַליין געשטעלט אין דער שפיץ
פון די, וואָס האָבן געפריידיקט אויסצוהרגענען און אויסצוראַטן דעם
„פאַרשאַלטענעם געשלעכט“. „די יידן, האָט ער דערקלערט, האָבן דורך
פאַרברעכענדישע קונצן פאַרמירט די צאָל הייזער אין פאַריז. זײ
האָבן אונדז באַרויבט, ווי זײערע אבות האָבן באַרויבט די עינפער“.

כדי זיך אָפּצורעכענען מיט די יידן, האָט ער איינמאָל אין אַ שבת-
מאָג אַרומגעשטעלט די שול פון פאַריז און פון אַרלעאַן מיט זײנע קרוינט-
קנעכט און האָט פון דאָרט נישט געלאָזט אַרויסגיין די יידן ביז מען
האָט באַרויבט זײערע הייזער. זײ האָבן אויך געמוזט אויסמאַן זײערע
שבתדיקע קלײדער און נאַקעט אַוועקגיין אַהיים אין זײערע אויסגעליי-
דיקטע הייזער. דאַן האָט זיך אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, זײ זאָלן אין משך
פון דריי חדשים פאַרלאָזן זײן קעניגרייך און איבערלאָזן זײער נאַנץ האָב
און גוטס.

ס'רוב פון די גרושים זענען אַנטלאָפן אין די שכנותדיקע גראַפשאַפּל,
וועלכע זענען געווען וואַסאַל פון קעניג, דאָר זענען זעלבשטענדיק.

די האַנט פון קעניג פיליפּ אויגוסט האָט זי אויך דאָרט דערגרייכט.
אין שאַמפאַן האָט געווינט די מאַרק-גרעפּין בלאַנש, אַן עלטערע
פרוי מיט אַ פרייען גייסט און אַ גוט האַרץ. זי האָט אויפגענומען אַ סך
יידישע גרושים. אין יענער צײט האָט אויפן פראַנקישן געבויט געהערשט
אַזאַ מנהג: אין דער וואַך פון קריסמוסעס לײדן פלעגט די יידישע קהילה,
אָדער דער רב שיקן אַ יידישן פאַרשמייער אויפן שמאַץ-פלאַץ און דאָרט
פלעגט מען אים פאַמשן צום אָנדענק פון קריסמוס, דעם מאַרמירער. די
גוטע מאַרק-גרעפּין האָט דערלויבט די יידן אָנשמאַט דעם דאָזיקן מנהג.
איינצוצאָלן אַ געוויסע סומע לטובת דער קירך. דער קעניג פיליפּ אויגוסט,
אויפגערעגט, וואָס די גרעפּין האָט געגעבן אַ מקום-מקלם די יידן האָט ער
פאַרלאַנגט פון זײן וואַסאַל-גרעפּין, זי זאָל צוריקציען איר פאַראַרדענונג.
ער האָט זיך דערביי פאַררופן אויפן הייליקן קריג, זי האָט געמוזט נאָכגעבן.

דער גורל אלײן האָט דערפירט די יידן צו שפּאַט און צו פּאַרשידענע עיגויים. פּאַר דער תּשובּה-וואָך האָט אַ קרויצלעך, אַן אונטערטאָן פּון קעניג פּיליפּ אויגוסט דערהענגעט אַ ייד אין דער שמאַט ברעי=סיר=סען אויף דער גרעפּינס טעריטאָריע. די גרעפּין האָט פּאַרמשפּט דעם מערדער צום טויט און דעם אורטייל האָט מען באַשטימט אויסצופירן אין יום-טובּ פּוּ-רים, אָוען די יידן פּייערן זייער נצחון איבער המן=הרשע, פּון וועלכן זיי זענען אויסגעלײזט געוואָרן אַדאַנק אַסתר המלכה אין איר אפּוטרופּים מרדכי. פּאַרשטייט זיך, אַז די יידן, וואָס האָבן זיך צוגעקומט צו דער עק=זעקוציע האָבן געמאַצט פּאַר שמחה. תּיכּף האָט מען געמאַלדן דעם קע=ניג פּיליפּ אויגוסט, אַז זיינעם אַן אונטערטאָן, דעם מערדער, האָט מען געבונדן די הענט און אויף זיין קאַפּ אַרויפגעלייגט אַ דאָרן=קראַנץ, כדי אָפּצושפּאַמן פּון קרויסטוכעס לײדן. דער קעניגלעכער גלזן, ווי דער כראַ=ניקער רופּט אים אָן, האָט געפּאַדערט פּון דער גרעפּין, זי זאָל אַרעסטירן אַלע יידן פּון דער שמאַט ברעי. זי האָט זיך גישט געאוילט אים צו פּאַלן. דער קעניג האָט אַוועקגעשיקט מיליטער קיין ברעי, אַרעסטירט אַלץ יידן און זיי געשטעלט פּאַר אַן אויסוואַל: שמה, אַדער טויט. פיר יידן האָבן זיך געלאָזט טויפּן, גיינצן קינדער זיינער פּון דרייצן יאָר האָט מען אַוועק=געשיקט אין אַ קלויסטער און אַלע איבעריקע יידן זענען פּאַרברענט גע=וואָרן אויף זיבן און צוואַנציק שייטער=הויפּנס. צו דער מאַרק=גרעפּין בלאַנש האָט פּיליפּ אויגוסט אַזוי געזאָגט: „איצט זענען די יידן פּטור פּון די פעמיש אין דער תּשובּה-וואָך“. גאַכדעם איז גר אלײן אַוועק אויף דער הייליקער מלחמה.

די יידן אין צפּון=פּראַנקרייך האָבן זיך אויך גישט געפּולט זיכער. זיי האָבן געשיקט שליחות=בריוו צו זייערע ברודער אין מער גליקלעכע לענדער, קיין פּראַנצאָנס, קיין שפּאַניע, מען זאָל זיי קומען צו הילף.

זייערע גרעסעם האָפּענונגען האָבן זיי געלייגט אויף דער מעכטיקער יידישער קהילה אין טאַלעדאָ. אהין האָט מען אַוועקגעשיקט אַ מאַן, וועל=כער האָט געהאַט אַ שם פּאַרן גרעסטן און פרומסטן יידן אין פּראַנקרייך, דעם רבי טוביה בן שמעון.

קיים איז דאָן יהודה צוריקגעקומען פּון בורגאָס, ווי רב טוביה איז שוין ביי אים געווען.

אונדזער מר און רבי טוביה בן שמעון החסיד, דער עפּיסקאָפּוס יו=דערום פּראַנצאָרום, דער נשיא פּון די יידן אין פּראַנקרייך, איז געווען

עילו און מפורסם אין אלע תפוצות פונעם פאלק ישראל. ער האָט געהאַט אַ חשובן אויסזען און אַ באַשיידענע והמהטה. ער האָט אָפּגעשטאַמט פון אַן אַלמער יידישער למהגישער משפּחה, וועלכע איז צוריק מיט אַ קאַפּן יאַרהונדערט אַנטלאָפּן פון די פּוילגרים=ברידער פון דייטשלאַנד קיין פראַנקרייך.

ער האָט גערעדט אויף אַ לאַנגזאַמען אומרייגעס העברעיִש פון די דייטשע יידן, די אַשכּנזים. עס האָט געקלונגען גאַנץ אַנדערש, ווי דאָס איידעלע קלאַסישע לשון קודש, אויף וועלכער דאָן יהודה האָט גערעדט. דאָך, האָט יהודה נישט געלייגט קיין אַכט אויף זיין אויסשפּראַך. רבי טוביה האָט דערציילט וועגן די כּסדרדיקע ראַפּיגירטע, אכזריותדיקע מעשים פונעם קעניג פּיליפּ אויגוסט און פון די גרויזאַמע בלוטיקע געשעע=גישן אין פאַרזי, אַרלעאַן, ברעזי, נאַמור און אין דער שפּאַץ סעז. ער האָט גערעדט מיט אַ צימערדיקער שמויע. ער האָט דערציילט וועגן די קליינע רדיפות, וואָס די פאַרפּאָלגער האָבן אָפּגעמאַך די יידן אזוי גענוי און אויספירלעך ווי וועגן די געוואַלדיקע שחיטות. קליינע פאַקטן זענען אזוי אַרום אויסגעוואַקסן, און גרויסע זענען געוואָרן דינגעלעך אין אַן אַנגעסופיקער קייט. און כּסדר דאָס זעלבע: „זיי האָבן אויסגערופּן שמע ישׁ=האל און זענען אומגעקומען“.

ס'איז געווען אויספּערליש צו זען דעם דאָזיקן אומגעשיקטן רבין אין דעם שפּילן, פּרעכטיקן, געשניצטן הויז, דערציילנדיק וועגן אַזעלכע לויילדע געשעענישן. רבי טוביה האָט גערעדט לאַנג און איבערציילנדיק, און דאָן יהודה האָט זיך צוגעהערט מיט דער גרעסער אויפּמערקזאַמ=קייט. אַראַנג זיין לעבעדיקער פּאַנאַזיע האָט ער כּמש געזען די געשעענישן אזוי ווי דער רבי האָט זיי געשילדערט. געוויסע אכזריותדיקע דערינגענוגען זענען בולט געשפּאַנען אין זיין זכרון. אַמאָל, מיט אַן אַנדערהאַלבן דורות צוריק האָבן די מוסולמענער אין זיין סעווליע פּונקט אזוי געפּריבן די יידן, ווי איצט די קריסטן אין פראַנקרייך. אויך זיי זענען צוערשט אָנגעפּאַלן אויף די גאַענטיסמע, „אומגלויביקע“, אויף די יידן, און זיי געשמעלט פאַרן אויסוואַל: אָנגעמען זייער גלויבן אָדער שייט. יהודה האָט זיך גענוי אָפּגעגעבן אַ דין והשבו, וואָס עס צום זיך דאַרט.

— פאַרלויפיק, — האָט געזאָגט רבי טוביה, — העלפּן אונדז נאָך די פּראָווינציאַלע גראפן און באַראַגען פון די אומאַפּהענגיקע געביטן, אָבער דער געזאַלבער מערדער מאַמערט זיי און לאַנג וועלן זיי זיך

נישט קאָנען קעגנשמעלן. די הערצער זייערע זענען נישט שלעכט, אָבער אויך נישט גוט, און זיי וועלן נישט פירן קיין קריג מיטן קעניג פון פראַנקרייך צוליב גערעכטיקייט לגבי די יידן. שוין נאָר נישט ווייט איז די צייט, ווען מיר וועלן ווייטער מוזן וואַנדערן, און דאָס איז נישט פון די לייכטע זאַכן, ווייל מיר האָבן מער נאָרנישט געראַטעוועט אַ חוץ אינדער גוף און עפלעכע ספרי־תורות.

שלום ושלווה האָט געהערשט אין דאָזיקן פּרעכטיקן הויז. עס האָבן געדוילט די פריילעכע וואַסערן. אין גאַלד, בלוי און רויט־קאליר האָבן אַראָפּגעלויכטן פון די ווענט די אותיות פון די באַדייטנדיקע פּסוקים. די דיגע, בלאַסע ליפּן אויף דעם רביגס פנים האָבן גלייכמעסיק אַרויסגעזאָגט יעדעס איינציק וואָרט. אָבער יהודה האָט געזען פאַר זיך אַ סך, זייער פיל יידן, ווי זיי וואַנדערן מיט מידע פּיס, ווי זיי רוען אויפן וועג־ראַנד מיט אַן אַנגעווייטיקטן בליק, טראַכנדיק וועגן דער נייער סכנה, וואָס באַדראָט זיי, ווי זיי כאַפּן זיך פאַר די שמעקס, וואָס זיי האָבן פון אַ בוים אָפּגעבראַכן און גייען ווייטער.

מיט דער לאַגע פון די פּראַנצוזישע יידן האָט זיך שוין דאָן יהודה באַשעפּטיקט אין כוהנאָס. זיין שאַרפּער גייסט האָט שוין אַנגעוואָרפּן אַ געוויסן הילפּס־פּראַיעקט. אָבער בעת ער האָט אויסגעהערט רבי טוביהס באַריכט איז ביי אים אַנטשטאַנען אַן אַנדער פּלאַן. עס וועט זיין אַ דרייט־טער שאווערער ענין, אָבער עס איז נישט געווען קיין אַנדערער אויסוועג. דער אַנבליק פונעם אומבאַהאַלפּענעם רבין, וואָס האָט גאָרנישט געבעטן און גאָרנישט געמאַגט, האָט דאָך געפּאָדערט, און צוגעגעבן יהודהן מוט. אויפן צווייטן טאַג, ווען אפּרים בר אבא איז געקומען אין שלאָס פון איבן עזרא, האָט דאָן יהודה שוין אַלץ באַשלאָסן. דאָן אפּרים גערירט פון רבי טוביהס רייד האָט געוואַלט שאַפּן אַ פּאַנד פון צען טויזנט גאָלד־מאַראַווערי און געבעטן ביי יהודהן ביישטויער אויפן דאָזיקן פּאַנד. אָבער יהודה האָט אָפּגעענטפּערט:

— דאָס וועט די פּאַרפּאָלטישע לוייניק העלפּן, אויב מיר וועלן זיי געבן אַ געלפּ־שטיצע אויף עמלעכע חדשים אָדער אפילו אויף אַ יאָר. די גראַפּן און די באַראַגען, ביי וועלכע די יידן געפינען זיך, וועלן דעם קעניג באַטענבן, און וועלן זיי ווידער פאַרמיינבן. זיי וועלן אָן אַ שום ציל ווידער אַרומוואַנדערן אויף דער ערד, וועלן אַרײַנפאַלן צו גייע שונאים אין די הענט און סוף כל סוף וועלן זיי אומקומען. ס'איז דאָ בלויז איין עצה — זיי צו באַזעצן אויף אַן אָרט, וווּ זיי זאָלן זיין זיכער.

דער פרנס פון דער אלטאמא און לעווען שטאטק איבערראשט. איינ
 מען וועט איצט בעתן הייליקן קריג אריינפירן אין לאַנד גאַנצע מהנות
 אַרעמע יידן, קאָן עס ברענגען צו זייער שלעכטע רעזולטאַטן. דער אַרצט-
 בישאָף וועט אויפהייבן אַ נייע העצע אָפּענן די יידן וואָן דאָס לאַנד וועט
 אים געבן גערעכט. די יידן פון פּאָלעראַ זענען געבילדעט, פאַרמעגלעך,
 ציוויליזירט, מען האָט פאַר זיי דרד-אַרץ. אָבער אַז מען וועט איצט אַרײַנג-
 לאָזן הונדערטער, אפּשר מווינמער פּראַנציוזישע יידן, וועלכע זענען קב-
 צנים און זענען נישט באַקאַנט מיט דער שפּראַך און מנהגים פונעם
 לאַנד — וועלן זיי אַדאַקט זייער קליידונג און זייערע שלעכטע מאַנירן, צו
 שטאַרק זיך וואַרפן אין די אויגן. מען וועט זיי דאָן נישט העלפן, נאָר
 להיפּוך זיך אַליין אַרויסשטעלן אויף סבנות.

די אַלע סיבות, וואָס האָבן אַזוי געשראַקן אפּרימען, האָבן דעם
 דרייטן דאָן יהודה הוואָקא געשטאַרקט אין זיינע כוונות. דרד-אַגב האָט
 ער באַמערקט: — וועלן די פּראַנציוזישע יידן זיך האָ פילן, ווי ביי זיך איג-
 דעהיים? זיי זענען קליינע מענטשעלעך. זיי זענען דאָרט געווען וויין-הענדל-
 לער, געפירט צווייפּלהאַפּטע געלט-געשעפטן. דאָס זענען אַרעמע קרעמער,
 זייער דענקען אין שמאל, פון קיין גרויסע אונטערנעמינגען האָבן זיי נישט
 קיין שום השגה. איך בין דאָ נישט אויסן זיי צו פאַרארמליין. זיי האָבן
 געהאַט אַ שווער, האַרט לעבן. אַ סך פון זיי זענען קינדער פון יידן, וואָס
 האָבן געמוזט אַנטלויפן פון דייטשישע לענדער, אָדער זענען אַליין אויס-
 געשטאַנען די פאַרפּאָלונגען אין דייטשלאַנד. איך זע נישט, ווי די דאָ-
 זיקע פאַרחושכטע, איבערגעשראַקענע מענטשן וועלן זיך אין אונדזער
 לאַנד אַקלימאַטיזירן.

דאָן יהודה איז אַנטשוויגן געוואָרן. דעם פרנס האָט זיך אויסגעראַכט,
 אַז ער שמייכלט. אפּרים האָט זיך אָנגערופּן:

— אונדזער גרויסער גאַסט בכבוד וובעצמו איז אַ גאַטפאַרדכטיקער
 מאַן און אַ באַרימטער לַמְדָן. אַ סך זאַכן פון זיינע ווערטפולע,
 טיפע ספרים זענען מיר פרעמד. אין הינזיכט פון מידות און פון אָפּהיטן
 מצוות בין איך שמרענגער פון דיר, דאָן יהודה. וואָס שייך אונדזער האר
 און לערער רבי מביה איז דאָס גאַנצע לעבן ביי אים בלויז אַן ענין פון
 תשובה טאָן. דער צוגאַנג צו ענינים ביי אים און ביי זיינע אָנהענגער אין
 נישט דער זעלבער ווי ביי אונדז. דעריבער מיין איך, אַז אונדזערע ברי-
 דער פון פּראַנקרייך וועלן זיך נישט גוט צונויפלעבן מיט אונדז און מיר
 מיט זיי.

אפרים האָט נישט אַלץ אַרויסגעזאָגט, וואָס ער האָט געטראַכט וועגן דאָן יחודה, דעם משומד: אַז רבי מוביה האָט אויפן שאַרפּסמן אויפן פאַראַרמייקל די אַלע יידן אַזויגע ווי ער, וואָס זענען אוועק פון זייער אמונה און ער האָט אַפילו נישט געפונען קיין גוט וואָרט פאַר די אַנוסים, פאַר די יעניקע, וועלכע מען האָט אונטער טויט-דראָנג געצוונגען צו שמה און וואָס האָבן זיך שפעטער צוריקגעקערט צום יידנטום. דאָן יהודה, וועלכער האָט אויס פרייען ווילן און אָן סכנה אַזוי לאַנג געדינט דעם פרעמדן גאָט, דאַרף וויסן, אַז אין די אויגן פון רבי מוביה און זייגע אָנהענגער איז ער הייב מיתה און אַז זיין גשמה דאַרף פאַרניכטעט ווערן צוזאַמען מיט זיין גוף. צי קאָן ער מסכים זיין, אַז אַזעלכע לייט, וואָס טראַכטן אַזוי וועגן אים, זאָל ער אַרויפזעצן דער אַלאַכאַמאַ און זיך אַליין אויפן קאַרק?

— געוויס, — האָט געזאָגט דער פאַרמאַכטער דאָן יחודה, — דער דאָזיקער גרויסער מאַן איז נישט ענלעך צו אַנדער. מענטשן פון אונט-דזער שטייגער זענען מסתם זיין גשמה פרעמד און אַזעלכע מענטשן, ווי איד, רופן געוויס ביי אים אַרויס ווידערווילן. נישט ווייניק פון זייגע אָג-הענגער טראַכטן מסתם ווי ער. אָבער יענע פאַרפאַלגטע ברידער, וואָס מיין פעטער דאָן יחודה איבן עזרא הנשיא, דער פירשט, האָט דעמלכ אַררינגעלאָזן אין לאַנד, זענען אויך געווען אַזעלכע, און מען האָט שטאַרק געספּקט, צי וועלן זיי זיך דאָ איינלעבן, אָבער זיי האָבן דאָר זיך איינגעלעבט. זיי בליען און אַנשוויקלען זיך. איד גלויב, אַז מיר קאָנען אונט-דזערע פרענקישע ברידער אַהערברענגען, אויב מיר וועלן זיך ערנסט דערצו געמען.

דער אויסגעמאַגערטער אפרים איז געזעסן אין זיינע ברייטע מל-בושים מיט פאַרזאָרגט און געטראַכט.

— איד בין געווען שטאַלץ, — האָט ער געזאָגט, — אַרויסצוואַרפן צען מוויזנט גאָלד-מאַראַוועדי פאַר די פרענקישע פליטים. אויב מיר וועלן זיי אַראָפּברענגען אין באַדינגונגען, אין וועלכע זיי וועלן זיך נישט קאָנען אויסלעבן, דעמלכ וועלן מיר דאַרפן פאַר זיי זאָרגן לאַנגע יאָרן און אפשר אייביק. צען מוויזנט מאַראַוועדי וועט אויף לאַנג נישט ספּיען: מיר מוזן כסדר צאָלן דעם סאַלאַרין-מעשר. ווייטער גייט דער פאַגד פאַר פּדיון-שבויים. דער פאַגד איז זייער מאַגער געוואָרן און מען פאַדערט אַלץ מער און מער. אין דער וועלט גייט איצט אָן אַ הייליקע מלחמה פון די זין פון

ארום, און הגרם זין האָבן דערנוייל אַ גומן אויסרייד צו געמען יידן אַלס געפאַנגענע און פּאָדערן הויכן אויסלייז-געלט. די תורה הייסט געפאַנגענע באַפרייען. דעם דאָזיקן הייליקן געבאָט מוז מען, איז דער ערשמער ריי, אָפּהייבן. אַראַפּצוברענגען אַהער דייגע מייזנטער פרענקישע קבצנים, דאָכט זיך מיר, איז ווייניקער וויכטיק. דאָס, פאַרשטייט זיך, וואָלט געהייסן האַנדלען מיט רחמנות, עס וואָלט געווען אומפאַרויכטיק, אומפאַראַנט-וואָרטלעך.

יהודה האָט, קענטיק, זיך אינגאַנצן נישט איבערגענומען פון אפּ-רימס רייד.

— איד בין נישט קיין למדן, — האָט ער אָפּגענומפערט, — אָבער אין מיינע אויערן קלינגט דאָס געבאָט פון משה רבינו: „ווען דיין ברודער דער איז אָרעם און געפינט זיך געבן דיר, זאָלסטו אים אויפגעמען, און ער זאָל קאָנען לעבן געבן דיר.“ איד גלויב, און מיר וועלן באַווייזן די דאָ-זיקע התחייבותן אויכפילן, נישט פאַרנאַכלעסנדיק די צווייטע. כל-זמן עס וועט מיר געלינגען אָפּצווענדן די מלחמה פון דער קאָסמילישער ערה, — זיין שטימץ האָט געקלונגען שמאַלין, אָבער העפלעך, — אַזוי לאַנג וועט די אַלאַבאָמא אין מאַלעך געשמאַק פאַרדינען. זי וועט נישט דאַרפן צורירן זיך צו די אויסלייז-פאַגנדן, כדי צו באַזאָרגן מיט ברויט און מיט פרנסה די עמלעכע מייזנט פרענקישע יידן.

אפרים איז געוואָרן נאָך מער פאַרדאָנהט. דער דאָזיקער רייזיקאַלי-שער מענטש וויל נישט זען, ווי געפערלעך ס'איז זיין אונטערנעמונג. און אפשר זעט ער מאַקע נישט. אפרים האָט זיך מער נישט געקאָנט איינגע-האַלטן, ער האָט געמוזט אַרויסזאָגן דאָס, וואָס עס האָט אים געדריקט אונטערן האַרצן.

— צי האָסטו זיך מיישב געווען, מיין ברודער אין הער דאָן יהוה-דה, — האָט ער געזאָגט, — וואָסער שטאַרקן וואָפּן דיין כוונה גיט אין די הענט פונעם אַרציבישאָף? ער וועט אַרויסרופן צו הילף אַלע ביזנעס רוחות פון גיהנום, כדי דייגע פרענקישע יידן נישט אַריינצולאָזן אין לאַנד. ער וועט זיך ווענדן צום זיגנדיקן קעניג אין פראַנקרייך. ער וועט זיך ווענדן צום פּויפּסט. מ'וועט האַלטן דרשות און אויפהעצן דאָס פאַלק, און מיר ברענגען אַראָפּ אין קאָסמיליע מהגות בעמלעך און אומגלויביקע, בעת צום גייט אָן אַ הייליקער קריג. דו געניסט פונעם חסד פון אונדזער האר, דעם קעניג. אַלפאַנסאָס אויער איז אָבער אויך נישט טויב צום אַרציבישאָפּס

דייד, און אין די איצטיקע צייטן פון הייליקן קריג איז ער פאר אים און קעגן אונדז. דו האסט פארדינט אייביקע אָנערקענונג, דאָן יהודה, וואָס דו האָסט פֿאַרטיידיקט קעגן שונא אונדזער האַנדל און אונדזער פֿרייהייט. אָבער צי וועט עס דיר אַ צווייטן מאַל געלינגען?

אפרומס ווערטער האָבן יהודהן שטאַרק געראַפֿן. לויטער איז פֿאַר אים אויפגעשטאַנען די גאַנצע שאוועריקייט פון דער אונטערנעמונג. אפשר האָטו ער טאַקע איבערגעכאַפט די מאָס. ער האָט אפשר פֿון זיך אַליין פֿאַרבאָרגן זיינע ספּות. ער האָט געמאַכט, ווי אפרים האָט דערוואַרט, אַ שטאַלצע מינע און טרוקן געזאַנט:

— איד זע, אַז מײן פֿאַרשלאָג איז דיר נישט געפֿעלן. לאָמיר, בכּוּ, מאַכן אַן אָפּמאַך: זאַמל דו אויף דיינע צען טויזנט גאַלד-מאַראַנעדי און איד וועל מיר באַמיען אויספּעלן ביים קעניג אַרײַנצולאָזן די פֿאַרפֿאַלגטע יידן און זיי שענקען רעכט און פֿרייהייט, אין וועלכע זיי גיימקן זיך. איד וועל עס טאָן גאַנץ שטיל, אָן אונטערשימונג פֿון דער אַלאַכאַמאַ, אָן תּפּוּ-לות אין די שולן, אָן קלאַגערײַען, אָן שום פֿייערלעכע דעלעגאַציעס צום קעניג. אַלע ראַגות געם איד אויף זיך.

זעענדיק פֿאַר זיך דעם פֿאַרדאָנהאַטן אפרים, האָט ער זיך צו אים געווענדעט מיט אַ פֿאַר וואַרעמע ווערטער:

— אויב עס וועט מיר אָפּגליקן, אויב דער קעניג וועט אײַנזייליקן, גיב מיר דיין וואַרט, אַז דו וועסט זיך מיר נישט קעגנשטעלן, די דאָזיקע זאַך זאָל אַרײַנדרײַנגען אין דיין גשמה און דו וועסט מיר העלפֿן דורכצו-פירן מײן אַרבעט מיט דער גאַנצער קראַפט און פֿאַרשטאַנד, וואָס גאָט האָט דיר געגעבן. ער האָט אים דערלאָנגט די האַנט.

קעגן זיין אײַגענעם ווילן מיטגערײַסן, האָט גאָר אין ספּק, האָט אפרים גענומען זיין האַנט און געזאַנט:

— זאָל זיין אַזוי.

דאָן אַלפֿאַנסאַ, אין בײַזײן פֿון דאָניאַ לעאַנאַר אין בורגאָס, האָט פֿאַרעסן אָן טאַלעדאָ און אָן אַלץ וואָס דאָרט איז געשען. ער האָט פֿאַר-בראַכט די צײַט אין דו און זיכערקײַט, ווייל דאָ איז שלאָס פֿון בורגאָס זענען דערפֿילט געוואָרן זיינע לונגשן. ער האָט איצט אַ זון און אַ יורש. ער איז געווען שטאַרק צופֿרידן.

היות ער איז וואָכן און הרשים שוין נישט געווען אין זיין הויפט־
 שטאַט, זענען זיינע דאָסגעבער צו אים צוגעשטאַנען ער זאָל אַהינפאַרן.
 קוים האָט ער הינטער זיך דערזען די מויערן פון בורגאָס, האָט אים
 ווידער באַהערשט אַן אומהויאָקייט און עס האָט אים געפּייניקט די
 קללה, וואָס איז אויף אים געהאַנגען: די קללה פון וואַרשן, עס איז אים
 פאַרזווערט צו פאַרגרעסערן זיין מלוכה. אַלפּאַנסאָ דער זעקסטער און דער
 זיבעטער האָבן געטראָגן די קעניגלעכע קרוין, וועגן זייערע נצחונות האָבן
 געזונגען זינגער. וועגן זיינע טאַטן אָבער גרילצן אַ פּאַר נישטיקע ראָמאַנסן.
 קוים האָט ער פונדערווייטנס דערזען די פעלדזן, אויף וועלכע די הויז
 זער פון מאַלערדאָ זענען געווען אָנגעוואַרפן, האָט אים אַרומגעכאַפט אַ גע-
 וואַלדיקער אומגעדולד און שוין אין ערשטן מאָג פון זיין אַנטומען האָט
 ער אַרויסגעפאַדערט צו זיך זיין עסקריוואַנאָ, דעם מענטש מיט וועלכן
 ער מוז זיך דינגען אים צו העלפן אויספילן זיין ריטערלעכן הוב, אַרײַנגע-
 טרעמן אין דער הייליקער מלחמה.

פֿין זיין זייט האָט ירהודה געוואַרט אויפן קעניגס צוריקקער. ער האָט
 געוואָלט בײַ אַ געלעגנהייט אים אויפקלערן זיין גרויסן פּלאַן און אַרויס-
 באַקומען בײַ אים אַן עדיקט, אַז די פּרענקישע יידן ווערט דערלויבט צו
 קומען קיין קאַסטייליע. ער האָט געהאַט אויפצווייזן גרינגלעכע מעמים.
 היות דאָס לאַנד אַנמיויקלט זיך און אַלץ איז אין וואַס, דאַרף מען האָבן
 נייע בוחות, מען מוז פונקט, ווי אין די צייטן פון אַלפּאַנסאָ דעם זעקסטן
 און דעם זיבעטן אַרייַנגענגען נייע מענטשן.

דאָן יהודה איז געשטאַנען פאַרן קעניג און אָפּגעגעבן אַ באַריכט.
 ער האָט ווידער דערציילט פון גרויסע דערפאַלן, פון גרויסע הכנסות,
 פון דריי נייע שמעט, וואָס מען האָט אָפּגעריסן פון די ווידערשפעניקע
 גראַנדן און געשמעלט אונטער דער אויפזיכט פון זיין מאַיעסטעט. נייע
 וויכטיקע אונטערנעמונגען זענען אַנטשטאַנען אין לאַנד, אין מאַלערדאָ גופא
 און אין די אַרומיקע סביבות: אַ גלאַז־הויטע, אַ גרויסער לעדער־וואַרשטאַט,
 אַ טעפּ־וואַרשטאַט, די פּאַפּיר־פאַבריק, שוין אָפּגעערדט וועגן דער פאַר-
 גרעסערונג פון די מיניץ־אויסאַרבעטונגען און פון דער קעניגלעכער פּערד-
 בערמע.

בעת יהודה האָט אָפּגעגעבן זיין אויספירלעכן באַריכט, האָט ער
 שוין אין די ערשמע שעה אַ טראַכט געמאַן, צי עס איז נישט געקומען די
 צייט, זיך צו ווענדן צום קעניג מיט זיין גרויסער בקשה. דאָן אַלפּאַנסאָ
 האָט געשוויגן און זיין פנים האָט נאָרנישט געזאָגט.

יהודה האָמ וויימער גערעדט. ער האָט געפרעגט דעם קעניג, צי ער האָט אויף זיין צוריקרייזע באַמערקט גרויסע סטאַדעס אין דער געגנט פון אוילא, לוי די פּי-צוכט איז געבראַכט געוואָרן אין אָרדענונג און לי לאַנקעס ווערן מיט שכל אויסגענוצט, צי האָט ער באַמראַכט די פּלאַנצן פאַר זייד-אויסאַרבעמונג.

גענלעך האָמ דער קעניג געצפנט האָס מויל. ער האָט געזען די זייד-פּלאַנצן, ווי אויך די סטאַדעס און נאָך מער זאַכן, וואָס זאָגן עדות אויף דער התמדה פון זיין עסקריוואַנג.

— פאַרדריי מיר מער גישט דעם קאַפּ מיט דעם אַלעם, — האָט ער אומעטיק מיט אַ גראַבן מאַן געזאָגט. — דינגע פאַרדינסטן זענען באַקאַנט און אָנגערקענט. איצט אינמערעסירט מיר בלוזן איין זאַד: ווען וועל איך ענדלעך די שאַנג אָפּווישן און קאָנען אַריינברענגן אין הייליקן קריג?

יהודה האָמ זיך גישט געריכט אויף אַזאַ פּיינלעכער שמימונג מצד דעם קעניג. מיט גרויס פאַרבישערונג און דאגה האָט ער פאַרשמאַנען, אַז דאָס געשפּרעך וועגן דער איינוואַנדערונג פון די פאַרפּאָלגמע יידן מוז אָפּגעלייגט ווערן. אָבער ער האָט זיך גישט אָפּגעזאָגט אָפּצושלאָגן אַלפּאַנג-סאָס נאַרישן פאַרשלאָג.

— די צייט, ווען דו וועסט קאָנען אַריינברענגן אין הייליקן קריג, הער קעניג, — האָמ ער געזאָגט, — איז גישט אָפּהענגיק בלוזן פון די פינאַנסן אין לאַנד. זיי זענען אין אָרדענונג. — און ער האָט אים דרייסיג אויפגעקלערט: — זאָלן די אַנדערע פירשטן פון שפּאַניע, די יפּטזעכלעך אַראַגאָן זיין געניגט צוזאַמען צו שאַפן אַן אַלגעמיינע, איינהייטלעכע מייַ ליטער-לייטונג קעגן די קאַליפן, דעמלש וועסטו, הער קעניג, ביישטייערן מער, ווי נאָך מיט דיין אַנטייל. און זיי זוכער, אַז דאָס קאָן פאַסירן נאָך מאַרגן.

אַלפּאַנסאָ האָט געקנייטשט דעם שמערן. כסדר שפּייזט אים דער ייד מיט געמיינע חזקדיקע הכּמחות: היינט, מאַרגן. ער האָט אים גע-לאָזט שטיין און אַליין אָנגעהויבן שפּרייזן הין און צוריק. פּלוצלונג האָט ער אים הינמאַרום, רורד דער פּלייצע, אַ פּרעג געמאַן: — זאָג מיר, וואָס הערט זיך מיט דעם גאַליאַנאַ-שלאָס? די בוינג דאַרף וואַרשיינלעך שנעל פאַרענדיקט ווערן?

— זי איז שוין פאַרטיק, — האָט אָפּגעענטפּערט דאָן יהודה, — און עס איז פשוט צו שמויגען, אין וואָס מייַן איבן אַמאַר האָט פאַרוואַנדלט

די אלמע חורבה. אויב דו ווילסט, הער קעניג, קאנסטן אין צען טעג, אדער שפעטסטנס אין דריי וואָכן אַרום דאָרט וווינען.

— מינגלעך אַז איד וועל וועלן, — האָט שׂמיל אָפּגעענטפּערט אַלפֿאַנג־סאָ. — אויף יעדן פּאַל וואָלט איד געוואָלן זען, וואָס איר האָט דאָרט אויפגעטאָן. דאָנערשטיק וויל איד אים באַמראַכטן און אפשר נאָך פּריער. איד וועל ליר באַצייטנס מעלדן. דו וועסט מיר באַגלייטן און אַלץ דער־קלערן. און ברענג מיט זיך ווידער דיין טאָכטער ראַקעל, — האָט ער מיט אַן אָנגעצויגענער מינע פּאַרענדיקט.

יהודה האָט אויפגעציימערט. ס'איז אויף אים אָנגעפּאַלן אַ שרעק, פונקט ווי דעמלט נאָך דאָן אַלפֿאַנגסאָס אומגעוויינלעכער איינלאַדונג.

— אויף דיין באַפעל, הער קעניג, — האָט דאָן יהודה געענטפּערט.

אין אַ באַשטימטער שעה האָבן יהודה און החל אָפּגעוואָרט דעם קעניג ביים טויער פון הוערטאָדעל־רעי. דאָן אַלפֿאַנגסאָ איז פינקטלעך אָנגעקומען. ער האָט זיך מיט, לויטן עטיקעט, פּאַרניגט פּאַר רחלען און פּריינדלעך באַגריסט זיין עסקרוואַנאָ.

— אַלזאָ, באַווייז מיר, וואָס איר האָט אויפגעטאָן, — האָט ער אַרויסגעזאָגט מיט אַ מין געמאַכטער מונטערקייט.

פּאַמעלעך זענען זיי געאַנגען דורך דעם פּאַרק. עס זענען דאָרט שוין מער נישט געווען קיין גרינזאָרג־בייטן, נאָר בונמע ציפרים־פּלאַנצן, ביי־מער און קוסמן, איינגעאַרדנט מיט געשמאַק. דאָס קליינע וועלדל האָט מען איבערגעלאָזט, ווי פּריער. ביים שׂמילן טייד האָט מען געשאַפּן אַן אָפּצווייג, אַזוי אַז אַ שמואָל טייבל אונטער אַריבערגעוואָרפּענע בריקן איז געפּלאַסן צום טייד מאַכאָ. עס זענען דאָרט געווען פּאַמעראַנצן־ביימער און אויף קינספלעך אויסגעהאָדעוועטע ביימער זענען געהאַנגען אומגעהויער גרויסע ציפּרינען, וועלכע מען האָט ביז איצט אין די קריסלעכע לענדער נישט אָנגעזען. מיט גאוונה האָט יהודה אָנגעוויזן דעם קעניג אויף די דאָזיקע פּרוכטן. „אדמס פּרי“ האָבן די מוסולמענער זי אָנגערופן, ווייל צו־ליב דער דאָזיקער פּרי האָט אדם הראשון עובר געווען נאָסס פּאַרבאָט.

דורך אַ ברייטן וועג, אויסגעפּלאַסטערט מיט שׂמיינדלעך, זענען זיי צוגעקומען צום שלאָס. אויפן טויער איז געהאַנגען אַן אויפּשריפט: „אַל־א־

פלא, *) זיי באגרויסט און געבענשט" זיי זענען אריין אינעווייניק. לייזא=
נען זענען געשטאנען לענגוים די ווענט. גאבעליגען זענען אראפגעהאנגען
אויף קליינע גאלעריעס. שיינע טעפליכער האָבן באַדעקט דעם באַדן, און
מעמים איז געפלאָסן קילנדיק וואַסער. די מאַזאיק־אַרבעטן פון די פּרעסקו
און פּולאַפּ זענען גאָר נישט געווען פאַרענדיקט.

— מיר האָבן נישט געוואָגט, — האָט דערקלערט יהודה, — אויס=
צופאַרטיקן אָן לייז אָנווייזונג פּערזן און שפּרוכן. מיר דערוואַרען דיין
באַפעל, הער קעניג.

פיל מיטן אייגנדיקן, האָט אַלפּאַנסאַ געשוויגן. עס האָט אים, אייגנט=
לעך שטאַרק נישטן אינמערעסירט האָט אויסזען פון אַ שלאָס אָדער פון
אַ הויז. איצט האָט ער אויף אַלץ געקוקט מיט אַנדערע אויגן. די ייִדישקייַט
איז געווען גערעכט. דער שלאָס פון בורגאָס איז געווען מוראדיק פינצ=
טער, דער גאַלצאַנאַ־שלאָס — שייז און באַקוועט. נישט געקוקט דערויף
איז אים דער בורגאָס־שלאָס געווען געענטער צום האַרצן. ער האָט זיך
נישט ווי צומבעססן געפילט צווישן דער האַזיקער ווייכער מוסולמעני=
שער שיינקייַט. ער האָט אַרײַכגעזאַגט עפּלעכע באַנאַלע געצוונגענע זאַצן,
זיינע געדאַנקען האָבן געבלאַנדזשעט, זיינע ווערמער זענען געווען שפּאַר=
זאַם. אויך רחל האָט קנאַפּ גערעדט און ביסלעכווייז איז יהודה אויך אַנט=
שוויגן געוואָרן.

דער פּאַטיאָ איז געווען מער גאָרמן ווי הויף. אויך דאָ איז געווען
אַ גרויסער באַסיין מיט פּאַנטאַנען. אהום איז אַרום אַרקאַדן, און מאַ=
טע שפּיגלען האָבן געשאַפן דעם אייגנדיקן, אַז דער גאָרמן ציט זיך אָג=
סופיק. נישט גערן האָט דער קעניג מיט שמויבונג געמוזט אָנערקענען,
וואָס די מענטשן האָבן דאָ אין אַזאַ קורצער צייט אויפגעפאַן.

— ביים די דאָ קיינמאַל נישט געווען, דאַמע, — האָט ער פּלוצלונג
געווענדעט זיך צו רחלען, — אין דער צייט, ווען מען האָט דאָ געבויט?
— ניין, הער קעניג? — האָט דאָס מיירל געענטפערט.

— עס איז אפשר פון מיין זייט געווען נישט פרייגדלעך, — האָט
אַלפּאַנסאַ געזאָגט, וואָס איד האָב געבעטן דיין עצה.

— מיין פאַטער און אַמאָר, — האָט רחל געענטפערט, — פאַר=
שמייען אַ סך מער פון מיר אין דער בוי און אייגנדיכונג־קונסט.

*) אַלפּאַנסאַ (אַראַביש).

— צי געפעלט דיר די נאליאנא אזוי, ווי זי איז איצט? — האָט דאָן אלפֿאַנסאָ געפרעגט.

— זיי האָבן דיר אויסגעבויט אַ פֿרעכטליכן שלאָס, — האָט רחל אָפֿגעגענטפערט מיט אַ נאָטורלעכער אַנטציקונג. — ער קוקט אויס ווי אַ פֿאַר־כישופֿטער-פֿאלאַץ פֿון אונדזערע מעשהלעך.

זי זאָגט פֿון אונדזערע מאַשהלעך, האָט דער קעניג אַ מאַכט געטאָן. זי איז נאָך אלץ דאָ אַ פֿרעמדע, און זי גיט מיר כּסדר צו פֿאַרשטיין, אַז דאָ וווּ איר געפינ זיך, בין איר אַ פֿרעמדער.

— צי איז דאָ אלץ אזוי, ווי רחל האָסט זיך פֿאַרגעשטעלט? — האָט ער געפרעגט. — אפשר געפעלט דיר נישט דאָס אָדער יעניז? ווילסטו מיר קיין שום עצה נישט געבן, אַפילו די קלענסטע?

עטוואָס פֿאַרווונדערט, אָבער דרייסט האָט רחל באַמראַכט דעם אומגעדולדיקן מאַן.

— היות דו האָסט באַפוילן, הער קעניג, — האָט זי געענטפֿערט, — וועל איר זאָגן: מיר געפעלן נישט די שפּיגלען אין דער געדעקטער גאַלעריע. עס איז מיר נישט ליב צי זען אָן אויפהינד דאָס אייגענע בילד און עס איז פשוט אומאנגענעם צו זען דיר, מיין פֿאַטער, די ביימער, דעם פֿאַגל־טאָן אין דער ווירקלעכקייט און גלייכצייטיק אין אַפֿשפּיגלונג.

— אַלזאָ, נעמען מיר די שפּיגלען אַוועק, — האָט דער קעניג באַשלאָסן.

ס'איז געוואָרן אומגעמיטלעך שטיל.

זיי האָבן זיך געזעצט אויף אַ שטיינערנער באַנק. דאָן אלפֿאַנסאָ האָט נישט געקוקט אויף רחלען, ער האָט אָבער זי געזען אין די שפּיגלען פֿון די אַרקאַדן. ער האָט געקוקט און זי באַמראַכט, ווי ער וואָלט זי געזען צום ערשטן מאָל. זי איז געווען דרייסט און פֿאַרמראַכט, וויסיק און נאָיוו, פיל ינגער ופֿון אים און פיל עלטער. ווען מען וואָלט אים מיט צוויי וואַכן צוריק געפרעגט, צי ער האָט וועגן איר געמראַכט פֿאַר דער גאַנצער צייט, וואָס ער איז געווען אין בורגאָס, וואָלט ער מיט אַ דרייגעס געוויסן געזאָגט פֿערט, אַז גיין. אָבער ס'וואָלט געווען אַ ליגן, "ווייל מיר אין האַרצן האָט ער זיך פֿון איר נישט באַפֿרייט.

זיין בליק פֿאַרשט זי ווייטער אין שפּיגל. איר מאַגער געזיכט מיט די גרויסע גרויבלויע אויגן אונטער די שאַרצע ברעמען האָט אויסגעזען אַן אויפֿריכטיק און קינדיש. אָבער הינטער איר נישט-הויכן שטערן האָט

בלוי ספק געברויזט מיט דרייטסקייט. גישמ גוט איז געווען, וואָס איז בורגאָס איז זיין נשמה קיינמאָל גישט געווען פרוי פון איר.

„אַללאַביאַ, זיי באַגרייבט און געבענמשאַ!“ מיט דעם דאָזיקן אויפֿ- שרייבט האָט דאָס שויער פון זיין נייעם שלאָס אים מקבל־בנים געווען. אָבער דאָך איז גישמ גוט, וואָס ער האָט דעם שלאָס געלאָזט רעסמאָדירן. דאָן מאַרטין האָט אים מיט רעכט פּאַרגעוואָרפֿן, אַז די מוסולמענישע פּראַכט פּאַסט נישט פּאַר קיין שום קרויסמלעכען רימער, בפרט נאָך און דער צייט פון קרויץ־צוגן.

דאָן מאַרטין האָט אים אַמאָל אויפגעקלערט: דערלאָזבאַר איז די זינד צו שלאָפֿן מיט אַ פרוי פון דער סאוויטע, לוייניקער דערלאָזבאַר איז די זינד מיט אַ מוסולמענישער געפאַנגענער, נאָך ווייניקער דערלאָזבאַר איז מיט אַ פרוי פון אַרל, אָבער צומשווערסטן איז אָן ספק דער חמא צו ליגן מיט אַ ייִדישקע.

ס'דן איבערצורייסן דאָס אוממעסיקע שווייגן, וואָס רחל מי אַ מוג- מערער שמים געזאָגט:

— איר בין גייגערדיק צו וויסן, וואָסערע פּערזן האָסטו באַשטימט פּאַר דעם פּרעסן, וועלכער דאַרף צוגעבן דעם דאָזיקן שלאָס דעם אמתן זין, און צו וועסטו באַפעלן זיי אויפצושרייבן מיט לאַטיינישע, אָדער מיט אַראַבישע אותיות?

ס'אַראַ דרייטמע און פרייע האַלמונג, האָט דאָן אַלפאַנסאָ געמראַכט, לוי גאוהדיק און שמאַליץ זי איז מיט איר חכמה און געשמאַק. אָבער איר וועל זי האָבן. זאָל דאָן מאַרטין זאָגן, וואָס ער וויל. צום סוף וועל איר אַרײַנברעמן אין הייליקן קריג און מיינע חטאים וועלן פּאַרגעבן ווערן. ער האָט זיך אָנגערופן:

— איר מיינ, אַז ב'וועל גישט אויסקלויבן קיינע שום פּערזן, דער- בער גייט מיר גישט אָן, צו די איתות וועלן זיין לאַטיינישע, אַראַבישע, אָדער העברעישע. — מיטאַמאָל האָט ער זיך געווענדעט צו יהודה: — דערלויב מיר זיין מיט דיר אַזוי אָפּהאַרציק, מיינ עסקריוואַנאָ, ווי דאָניאַ דאָקטל איז צו מיר געווען אין בורגאָס. וואָס איר האָט דאָ אויפגעמאַן איז זייער שיין און די קינסמלער, די מבינים וועלן עס לויבן. אָבער מיר געפעלט עס נישט. נאָר טייטשט עס גישט אויס אַלס אַ פּאַרוואָרף. אדרבא, איר חידוש מיר פּשוט, ווי שנעל איר האָט עס אַלין געמאַכט. די וועסט זיין גערעכט, אויב די וועסט מיר פּאַרוואָרפֿן און זאָגן: „די האָסט באַפוילן און איר האָב אויסגעפילט דיין באַפעל.“ איר זאָג דיר אַזוי, ווי די זאָר

איז: דעמלט, ווען איר האָב דיר געהייסן, האָב איר אזוי געוואָלט. אָבער בינ-לבינו בין איר געווען אין בורגאָס אין מיין אלטן שמרענגן שלאָס, אין וועלכן דאָגמא דאָקעל פילט זיך נישט ווי צום בעסטן. איצט פיל איר מיר דאָ גאָר נישט גוט, און איר מיין, אז אויב מען וועט אפילו די שפּיגלען אַוועקגעמען און אויף די ווענט וועלן לייכטן די שענסמע פּערזן, וועל איר מיך נישט גוט פילן.

— עם טוב מיר זייער לייך, הער קעניג, — האָט יהודה געזאָגט מיט געמאכטער גלייכגילטיקייט. — עם איז אַרוינגעלייגט געוואָרן אַ סך מרחק און אַ סך געלט אין דער דאָזיקער בוונג און עם ערגערט מיך זייער, וואָס אַ לייכזיניק וואָרמ פון מיין מאַכטער האָט דיר באַוווּיגן צו בויען אַ הויז, וואָס דיר געפעלט נישט.

ס'איז געווען אַ העזה פון דאָן מאַרטינען, וואָס ער האָט געוואָלט פאַרווערן מיר צו בויען אַ מוסולמעניש הויז, האָט דער קעניג אין זיך געטראַכט און נישט ער וועט מיר פאַרבאָטן צו שלאָפן מיט דער ייִדישקע.

— צו שנעל געמסטו זיך צום האַרצן, דאָן יהודה איבן עזרא, — האָט ער געזאָגט, — דו ביסט אַ צו שמאָלצער מאַן, דו וועסט עם נישט אַפּלייקענען. ווען איר האָב דיר מיט אַ צייט צוריק דעם קאָסמיליאָ דע קאָסטראָ געוואָלט געבן אלס מתנה, האָסטו עם אָפּגעוואָרפן. און אונדזער מסחר איז דעמלט געווען אַ גרויסער מסחר און געפאָדערט אַ גרויסן צו-לייג. דו דאַרפסט איצט די זאך פאַרריכטן, מיין עסקריואַנאַ. דער דאָזיקער שלאָס, וואָס איז אויסגעבויט געוואָרן צוליב מיין שולד, ווי איר האָב שוין געזאָגט, איז נישט פאַר מיר, ער איז נישט פאַר אַ זעלנער. אָבער איר געפעלט ער. דערלויב מיר, אַלזאָ, אז איר זאָל אים דיר שענקען.

יהודה איז בלאָס געוואָרן. גאָר מער בלאָס איז געוואָרן זיין מאַכטער.

— איר ווייס שוין, — האָט דער קעניג פאַרגעזעצט, — דו האָסט שוין אַ הויז, וואָס בעסער קאָן מען נישט ווונטשן. אָבער אויב נישט פאַר דיר, איז אפשר פאַר דיין מאַכטער? די לאַגאַליאַטאָ איז דאָ אַמאָל גע-ווען אַ שלאָס פון אַ מוסולמענישער פּרינצעסין. דאָ וועט זיך דיין מאַכטער זייער גוט פילן, עם איז אַ צוגעפאַסט הויז פאַר איר.

די דאָזיקע ווערטער האָבן געקלונגען העפלעך, אָבער זיי זענען גע-קומען פון אַ פינצמער פנים; דער שמערן איז געווען אָנגעכמורעט, די שטראַלנדיקע אויגן האָבן פיינטלעך געקוקט אויף רחלען.

ער האָט אָפּגעריסן פון איר זיין בליק, גאָענט צוגעגאַנגען צו דאָן

יהודהן און א זאָג געמאָן אים גלייך אין פנים אַרײַן שטיל, אָבער שטאַרק אונטערשטרייכנדיק יעדעס וואָרט, אַז רחל האָט אים געמוזט הערן:

— דו מוזט פאַרשמיין, איד וויל דיין פאָכטער זאָל דאָ וווינען.

דאָן יהודה איז געשטאַנען פאַר אים העפלעך, הכנעהדיק, אָבער נישט אַראָפּגעלאָזט פאַר אים די אויגן. דאָס זענען געווען אויגן פול מיט צאַרן, שטאַלץ און שנאה. אַלפאַנסאָ האָט נישט געהאַט די פעיקייט אַרײַנצוקוקן טיף אין דער נשמה פֿון אַנדערע מענטשן. אָבער דאָס מאַל, ווען ער איז געשטאַנען אויף אויף אויג מיט זײַן עסקריוואַנאָ, האָט ער תּופּס געווען דאָן יהודהס געמיט און אפשר קנאַפּער פֿון אַ רגע האָט ער תּרמח געהאַט, וואָס ער האָט דעם מאַן געמאַכט אַזאַ אַרויספּאָדערונג.

אַלע דריי זענען אײַנגעהילט געוואָרן אין אַ טיפּער שוויינעניש. יהודה האָט מיט גרויס אָנשטרענגונג זיך אָנגערופּן:

— דו האָסט מיר אַרויסגעוויזן פיל חסר, הער קעניג. באַגראַב מיר נישט אין צו פיל חסר.

— איד האָב מיר העמלט מוחל געווען, — האָט דאָן אַלפאַנסאָ אָפּגעענטפּערט, — וואָס דו האָסט מיין געשאַנט אָפּגעוואָרפּן. ערגער מיר נישט אַ צווייט מאַל. איד וויל מיר און דיין פאָכטער שענקען דעם דאָזיקן שלאָס. (* Sic volo), — האָט ער האַרט אַרויכגעוואָגט, צען טײַלנדיק בײַדע ווערטער, און זײ איבערגעחזרט אין קאַסטייליש, — אַזוי וויל איד. — און מיט באַפעלערישער העפלעכקייט זיך געווענדעם צום מיידל: — דו דאַנסט מיר גאָרנישט, דאָניא ראַקעל?

רחל האָט אָפּגעענטפּערט:

— דאָ שטייט דאָן יהודה איבן עזרא. ער איז דיין טרייער דינער און מיין פאָטער. דערלויב מיר אים צו בעטן, אַז ער זאָל מיר ענטפּערן. דער קעניג, ווילד, חוצפהדיק און הילפלאָז, האָט איבערגעטראָגן זײַן בליק פֿון יהודהן אויף רחלען און פֿון רחלען אויף יהודהן. פאַרוואָס האָבן יי זיך בײַדע אײַנגעזעקשנט? עס קומט אויס, אַז ער שטייט דאָ פאַר זײ, ווי אײַנער וואָס בעמט הילף.

דאָן יהודה האָט זיך אָנגערופּן:

— ניב אונדז, הער קעניג, אַ ביסל צייט, כדי אויסצוגעפינען ווערטער פאַר אַ געהעריקן ענטפּער און בכבודיקן דאַנק.

(* אַזוי וויל איד (לאַטיין).

צוריקווענס אהיים, איז רחל געזעסן אין א פאלאנקין און יהודה איז
לעבן איר געדינטן. זי האָט געוואָרמ, דער פּאָטער זאָל געפינגען אָן אויס-
וועג פאַר זייערע איבערלעבונגען. וואָס דער מאַטע וועט זאָגן און באַשלוסן,
אַזוי וועט גוט זיין.

נאָך דעמלט, איז קאַסמיליאַ איבן עזראַ איז זי געווען אויפגעבראַכט,
ווען דער קעניג האָט זי אויף אַזאַ „אומגעוויינלעכן“ אופן איינגעלאָרן. זי
האָט זיך דעמלט באַרוואַקט, ווייל ס'איז נאָרנישט נישט געשען. אמת
מאַקע, זי האָט זיך אַ ביסל אַנמוישט, אָבער דערמיט האָט עס זיך פאַר-
ענדיקט. די נייע איינלאָדונג פון דאָן אַלפּאַנסאַ האָט אין איר דערוועקט
נייע האַפּענונגען, הגם איר האַרץ האָט געציטערט פון שרעק. אָבער זיין
איצטיקע דרייסטע, הוצפהדיקע, באַפעלערישע פּאָדערונג, האָט זי פול-
שמענדיק דערשלאָגן. ס'איז נישט געבליבן קיין שפור פון דער פריערדיקער
קירמאָזיע. דער האַזיקער מאַן האָט פשוט געוואָלט זי אַרומגעמען, מוש-
זי מיט זיין פּרעכטן מויל, וואָסן מיט איר. און ער בעט זי נישט, נאָך באַ-
שעלט, מעשה מושל: אַזוי וויל איר!

איז סעוויליע פלעגט זיך רחל אָפט באַגעגענען מיט רימער און דיכ-
טער, וועלכע האָבן מיט איר געפירט העפלעכע געשפּרעכן. ווען עמעץ האָט
אַרויסגעשוויזן אַ גראַבקיין, פלעגט זי ווערן שעמשוודיק און צוריקגעהאַלט.
אפילו, ווען די פרויען האָבן צווישן זיך געפלאַפלט וועגן פאַרשידענע אופ-
נים פון ליבע און תאוה, פלעגט זי אין גרויס פאַרלעגנהייט און אָן שום
חשק זיך צוהערן. אפילו מיט איר חברמע לאילא האָט זי וועגן אַזעלכע
זאַכן גערעדט מיט האַלבע ווערטער. גאַנץ אַנדערש, ווען פּערזן פון דיכטער
האָבן דערציילט, ווי אַזוי מענער און פרויען פאַרלירן זייער פאַרשטאַנד
דורך דער ליידיגשאַפט פון ליבע, אָדער ווען דערציילער פון מעשהלעך פלעגן
מיט פאַרמאַכטע אויגן און מיט אַ באַגייסטערטער מינע שילדערן פאַר-
שידענע פּאַסירונגען, דעמלט האָבן זיך אין אירע אַלע חושים דערוועקט
פאַרשידענע רייצנדיקע בילדער.

אויך די קריסמלעכע רימער האָבן אַ סך דערציילט וועגן ליבע. אָבער
דאָס זענען געווען איבערגעטריבענע פּוסמע דיכורים, און זייערע ליבע-
פּערזן זענען טעווען שטייף, געפרוירן, נישט רעאַל. צייטנווייז האָט זי גע-
וואָלט באַקומען די פאַרשמעלונג, ווי וואָלט אויסגעזען דאָס בילד, ווען
איינער פון די האַזיקע לייט געקליידעט אין אייז און אין שווערע בראַקאַטן
וואָלט עס אַלץ פון זיך אַרפּאָנעוואָרפן און זי אַרומגענומען דאָס איז געווען

א פאָרשטעלונג, פון וועלכער עס האָט איר פאָרכאַפּט דער אָמעס. אָבער
 תיבה איז עס אַלץ אויסגעקומען לעכערלעך אין אירע אויגן, און די דאָזיקע
 לעכערלעכקייט האָט פאָרשלאָנגען אירע קינדריקע, צוויידייטיקע געפילן.
 און דאָ איז געקומען דער קעניג. זי האָט געזען זיין נאַקעט מויל אינעם
 מיטן פון זיין רויט-בלאָנדער באָרד, זי האָט געזען זיינע העלע, ווילדע
 אויגן. זי האָט געהערט, ווי ער האָט געזאָגט, הגם נישט הויך, אָבער עס
 האָט גענוג געגרינצט אין איר אויער און אין איר האַרץ: „אַזוי וויל איד!“
 זי איז נישט געווען קיין שרעקעוודיקע, דאָך האָט זיין שמים אייף איר אָג
 געמריבן אַ פחד. אָבער נישט בלויז שרעק. זיין שמים האָט אַריינגעדרוגט
 גען טיף אין איר האַרץ, ער האָט באַפוילן, און דאָס איז געווען זיין אופן
 פון קורטצואַויע! אמת מאַקע, אַזעלכע מאַניערן זענען ווייט נישט צארט
 און נישט איידל, דערפאַר זענען זיי מענערש און בשום אופן נישט לע-
 כערלעך.

איצט האָט ער באַפוילן: האָב מיר ליב. זי האָט זיך געפילט טיף אין
 האַרצן געמאַכט. זי איז געווען, ווי דער דריטער ברודער, וועלכער איז
 געשאַטען פאַר דער הייל און נישט געוואָסן, צי זאָל ער פון דעם העלן
 זיכערן טאָג אַוועקגיין אין דער מאַט-גאַלדענער דעמערונג. אין דער הייל
 איז געווען דער פירשט פון די גומע גייסער, אָבער דאָרט איז אויך גע-
 ווען דער טויט, דער געשמערער פון אַלע זאַכן און וועמען וועט דאָרט דער
 דריטער ברודער געפינען?

אויך פאַמער איז לעבן איר נערימן מיט אַ רואיק פנים. ווי גוט,
 וואָס דאָ געפינט זיך איר פאַמער. דעם קעניגס ווערטער האָבן געשאַפן
 אַזאַ לאַגע, אַז זי מוז אַ צווייט מאַל גרינגלעך ענדערן איר לעבן. דער
 מאַמע איהער דאַרף וועגן אַלץ אַנטשיידן. זיין קערפערלעכע גאַנצמייט,
 זיין פריינדלעך-אויפּמערקזאַם אויג האָט איר געגעבן זיכערקייט.

נישט געקומט אויף זיין רואיק פנים, איז דאָן יהודה אַליין אַריינג
 געפאַלן אין אַ געוויבן פון פאַרשידענע געהאַנגען און געפילן.
 דחל, זיין דחל, זיין מאַכטער דחל, די צארטע, קלוגע בלוס-שיינע
 דחל, זינאַל דעם דאָזיקן מאַן מקריב זיין איר אומשוילד!

דאָן יהודה איז גרויס געוואָרן אין איסלאמישן לאַנד, וווּ דער מנהג
 אין דאָס געזעץ דערקלויבן יעדן איינעם צו האָבן עטלעכע ווייבער. די קעפּט-
 פרוי האָט גענאָסן פון פיל רעכט. די קעפּט-פרוי פון אַ וויכטיקער פּער-
 זענלעכקייט האָט אַפילו געהאַט אַנזען אין דער געזעלשאַפט. אָבער קיינ-
 זיין פריינדלעך-אויפּמערקזאַם אויג האָט איר געגעבן זיכערקייט.

מאָל וואָלפּ קיינעם נישט געקאָנט איינפאַלן, אַז אַזאַ אָנגעזעענער סוּחַר ווי איבראַהים זאָל באַשליסן אַוועקגעבן זיין מאַכטער אַלס קעפּס־ווייב, זאָל זיין אַפילו דעם ועמיד אַליין.

דאָן יהודה האָט קיינמאָל נישט געליבט קיין אַנדער פרוי, ווי רחלס מאַמע, וועלכע איז אומגליקלעך געשטאַרבן אַראַנט אַ נאַרישן צופאַל, נאַכדעם, ווי זי האָט געבוירן אַלאַזאַרן. אָבער דאָן יהודה איז געווען אַ מאַן מיט ליידנשאַפטן. ווען זיין ווייב האָט נאָך געלעבט האָט ער שוין געהאַט אַנדערע פרויען און נאָך איר האָט ער אויך גענוג געהאַט. אָבער ער האָט זיך מיט אַלע כּוחות באַמיט, אַז רחל און אַלאַזאַר זאָלן וועגן דעם נישט וויסן. ער האָט זיך לוסטיק געמאַכט מיט מענצערינגס פון קאָיר און באַגאַד, מיט זונות פון קאָרים, וועלכע האָבן געהאַט אַ שם מיט זייער אויסגעלאַסנקייט. אַפּטמאָל, ווען עס האָט אים אָנגעכאַפט אַ פאַר־דרום, פלעגט ער זיך אַפּמובלען אין פּליסנדיק וואַסער, כדי אַן אָפּגערייִ גיקמער זיך באַווייזן אין דער קעגנזאַרט פון זיין רייגער מאַכטער. ער מאַך נישט זיין רחל אָפּגעבן דעם פרעכטן רוימ־האַרדיקן באַרבאַר, ער זאָל מיט איר לעבן.

די משפּחה איבן עזראָ איז געווען מפורסם מיט אירע גיבורות. קיין שום משפּחה פון די אַספרדישע יידן האָט אַזוי פיל נישט אויפגעמאַן פאַרן כלל ישראל ווי די משפּחה איבן עזראָ. און ווען עס האָט זיך געפאַדערט עפעס אויפמאַן לטובת דעם פּאָלס ישראל, האָבן זיי זיך פאַר קיין שום דערגיידעריקונגען נישט אָפּגעשמעלט. עפעס אַנדערש איז אָבער, ווען עס האַנדלט זיך וועגן זיך וואָליין און גאָר אַנדערש, ווען עס האַנדלט זיך וועגן דער דערהיידעריקונג פון זיין מאַכטער.

יהודה האָט געוואַלט, אַז אַלפאַנסאָ פאַרמאָגט נישט מען זאָל אים ווידערשפרעכן. ער שטייט אַלזאָ פאַר אַן אויסוואַל: אָדער אָפּגעבן אים זיין מאַכטער, אָדער אַנטלויפן. און אַנטלויפן דאַרף ער זייער ווייט פון אַלע קרייסלעכע לענדער, ווייל אַלפאַנסאָס תּאווה וועט אים און זיין מאַכטער אומעמיס דערהיידען. ער מוז בכו אַלעס אין אַ ווייטן מזרח־לאַנד, וווּ אונטער דער סאַלאַדי־העדשאַפט זענען די יידן געשיצט. ער מוז נע־מען זייער קינדער ווי ער שטייט און גייט, איבערן האַרז אין חובות, ווייל זיין נאַנט פאַרמעגן שטעקט אין די לענדער פון דאָן אַלפאַנסאָס הערשאַפט. פּונקט־אַזוי וואָלט ווי דער פּליט רבּי מוביה איז צו אים געקומען, אַזוי וועט ער קומען קיין קאַסר־עשׂשאַמא, צו די הייכע און מעכטיקע יידן פון קאָיר.

אָבער לאַמיר אָננעמען, אָז ער וועט זיין שמאָליך אַרויסדייסן פון
האַרצן און אינערלעך זיך צוגרייטן אויף באַנקראַץ, גויס און עמיגראַציע,
צי מעג ער עס טאָן? ווען ער וועט דאַמעווען זיין קינד פון שענדלעכער
פאַרבינדונג, דעמלט וועט דאָן אַלפאַנסאָ אויסלאָזן זיין כעס אויף אַלע
יידן. ווייניק, וואָס די יידן פון פּאַלעדאָ וועלן נישט קאָנען העלפן די פּראָג-
צוויזשע יידן, נאָר זיי וועלן זיך אַליין נישט קאָנען העלפן. אַלפאַנסאָ וועט
דעם סאַלאַרין-מעשער איבערגעבן אויפצומאַנען דעם אַרציבישאָף און צו-
נעמען די רעכט ביי דער אַלאַכאַמאַ. און די יידן וועלן דעמלט זאָגן: „יהי-
חה דער משומד האָט אונדז אַלעמען באַגראָבן“.

וואָס זאָל ער טאָן?

אין רחל האָט געוואַרט. ער שפּירט, אָז דאָס מיידל וואַרט אין פאַ-
לאַנקין, זייט ביי זייט מיט אים. אין האַרצן אין ער מתפלל די תפילה פון
גרויסער גויס:

„אָ, אַללאַה, איד זיך דיין הילף אין מיין גויס און פאַרצווייפלונג.
דאַמעווע מיר פון מיין שוואַכקייט און וואַקלעגיש. העלף מיר פון מיין
אייגענער פחדנות און געמיינגקייט, העלף מיר פון דער אונטערדריקונג פון
מענטשן“.

ער האָט זיך געווענדעט צו רחלען:

— מיר שטייען פאַר אַ שווערן נסיון, מיין פאַכמער. איד מוז זיך
צוערשט מיישב זיין מיט זיך אַליין, איידער איד וועל מיט דיר אַרעין.

— ווי דו וועסט הייסן, טאַטע, — האָט רחל אָפגעגענטפערט.

און אין האַרצן האָט זי אַזוי געטראַכט: עס וועט גויס זיין, ווען דו
באַשליסט אַוועקצופאַרן, און עס וועט גויס זיין, ווען דו באַשליסט צו
בלייבן.

שפעט ביינאַכט אין יהודה געזיכטן אין זיין ביבליאָטעק, ביי מילדער
לאַמפּן-ליכט אין געלייענט די תורה.

ער לייענט וועגן עקדת-יעחק. גאָט האָט אויסגערוּפּן: „אברהם“, און
ער האָט אָפגעגענטפערט: „דאָ בין איך“, אין ער האָט זיך געגרייט זיין
איינציקן זון צו ברענגען אַלס קרבן.

יהודה האָט זיך פאַרטראַכט וועגן זיין זון אַלאַזאר, וואָס ווערט אַליץ
מער און מער אָפגעפרעמדט. ער האָט זיך מיט זיין גאַנץ וועגן אַרבינגע-
צויגן אין רימערטום און קערט זיך אָפּ פון דער יידישער און אַראַבישער

חכמה און זייעדע מנהגים. אמת, די ארלײנגלעך גיבן אים אָנצוגעהערן, און ער איז אַ פּרעמדער, עס שיינט אָבער, אַז זיין פּאַרלאַנג זיך אויסצוֹ-
ללייבן מיט זיי וואַקסט אין אים צוזאַמען מיטן ווידערשטאַנד, וואָס ער
פרעפט אָן. ער פילט זיך געשטיצט דורך דער גומער באַציונג פונעם קע-
ניג צו אים.

וואָלפ, דאַכט זיך, געווען גענוג, וואָס דער קעניג האָט ביי אים אָפּ-
גענומען זיין זון, אייצט וויל ער ביי אים אָפּנעמען זיין מאַכטער. יהודה
האַט זיך נישט געקאַנט פאַרשמעלן זיין הויז אָן דהאַם קלוגער, פּריילע-
כער אָנוועזנהייט.

ער נעמט אַן אַנדער ספר פּין תנ"ך און ליינט וועגן יפתח, וועלכער
איז געווען אַ זון פון אַ זונה און אַ רויכער, אָבער ווען די קינדער פון
ישראל האָבן זיך אין אים גענייטיקט, האָבן זיי אים געמאַכט פאַר אַ הויפט
און שופט. און איידער ער איז אַרויסגעמאַרשן קעגן די שונאים, קעגן די
זין פון עמון, האָט ער געפאַן אַ נדר צו האָט אין געזאַגט: אויב דו וועסט
איבערגעבן די קינדער פון עמון אין מיין האַנט, זאָל דער, וואָס וועט
אַרויסגיין פון די טירן פון מיין הויז מיר אַנטקעגן, בעת איך וועל זיך
אומקערן בשלום, געהערן צו דיר. און איך וועל אים ברענגען פאַר
אַ קרבן עולה. ווען ער האָט געזיגט איבער די זין פון עמון און איז גע-
קומען אַהיים, האָט ער דערזען זיין מאַכטער וואָס איז אים אַרויס אַנטקעגן
מיט פּוּיקן און טעגן. און אויסער איר האָט ער נישט געהאַט קיין זון
און נישט קיין מאַכטער. אין ווען ער האָט זי דערזען האָט ער צעדיסן
זיינע מלבושים און געזאַגט: „אד, מיין מאַכטער, דו ביסט אַרוינגעפאַלן
אין אַן אומגליק, דו ביסט צווישן מיינע קרבנות.“ און ער האָט געטאַ-
לויט זיין נדר, ווי אַזוי ער האָט מנדר געווען.

אין יהודה האָט געזען דאָס דיגע, בלאַסע אויסגעלאָשענע פנים פון
רבי טוביה און האָט געהערט זיין שוואַכע, אָבער דורכדרינגלעכע שמים,
וואָס האָט דערציילט, ווי אַזוי אין די פרענקישע קהילות האָט אַ מאַמע
דעם זון און אַ ווייב דעם מאַן מקריב געווען אין גאַמען פון אַלמעכטיקן.

אָבער פון אים האָט מען עפעס אַנדערש געפאַרעמט. עס איז געווען
לייכטער און עס איז געווען אַשווערער אָפּצוגעבן זיין אייגענע מאַכטער
צו דער תאוה פון קעניג.

צומאָרגנס איז האָן יהודה אַוועק צו זיין פּריינד מיסא און געזאַגט
אים אָפּן:

— דער דאָזיקער קרויסמלעכער קעניג וויל האָבן מיין מאַכטער, כדי מיט איר צו שלאָפן. ער גיט איר אַוועק דעם לוסט־שלאָס לאַגאַליאַנאַ, וועלכן איר האָב פאַר אים אויסגעבויט. איר מוז אַנטלויפן, אָדער איר מוז זי אים אָפגעבן. אז איר וועל אַנטלויפן וועט ער זיך אָפּרעכענען מיט אַלע יידן, וועלכע זענען אין זיין מאַכט און פּאַפּאַלן וועט ווערן דער מקום־מקלט פאַר די יידן, וואָס ווערן פאַרפּאָלגט אין די לענדער פונעם פּראַנצווזישן קעניג.

מוסא האָט אים אָנגעקוקט. געזען, אז זיין פנים איז פאַרהושכט, ווייל פאַר זיין פריינד האָט יהודה אויסגעטאַן זיין מאַסע. און מוסא האָט צו זיך געזאָגט: ער איז גערעכט: אויב ער וועט נישט פּאָלגן, דעמלט איר נישט בלויז ער און זיין מאַכטער באַדראָט, נאָר אויך איר און אַלע יידן פון פּאָלעדאָ און דער פרומער, יקלוגער, אויסערגעוויינלעכער טפּש רבי טוביה און אַלע יידן, פאַר וועלכע רבי טוביה איז זיך משתדל. און גרויס איז די צאָל פון די דאָזיקע יידן. אז יהודה וועט אויפּהערן צו זיין צווישן דעם קעניגס ראַטגעבער, וועט דער קריג שנעלער אויסברעכן.

יא, האָט געטראַכט מוסא: ער האָט ליב רחלען און ער וואָלט איר קיין ישום זאָר נישט געראַטן, וואָס עס איז פאַר איר שעדלעך און אין קיין שום פּאַל האָט ער נישט ברעה זי צו צווינגען. דאָך אָבער וויל ער איצט, זי זאָל בלויזן און זיך אָפגעבן דעם קעניג. ער, יהודה, מאַכט דעם אַנשטעל, גלייך ער וואָלט געשפּאַנען פאַר אַ שווערן נסיון, אָבער טיף אין האַרצן האָט ער ישוין לאַנג באַשלאָסן, אז ער בלויזט, אז ער וויל נישט אַנטלויפן אין אַרעמקייט און גוים. ווען ער וואָלט נישט געוואָלט בלויזן, וואָלט ער גלייך געזאָגט מיר מוזן לויפן. אויך איר וויל בלויזן, איר וויל שוין נישט אַ צווייט מאל אַוועק אין אַרעמקייט און אָפּרוכטן גלות.

וואָס שייך ליבע און תּאוה איז מוסע געווען אַן אָנהענגער פון דר מוסולמענישע אַנשווינגען. די ראַפּינירמע באַגייסטערטע מינע (ליבע) פון די קרויסמלעכע ריטער און זינגער האָט אין זיינע אויגן אויסגעקוקט, ווי אַן איינבילדונג, ווי וואַזנין. דאָסען די ליבע פון די אַראַבישע דיכטער איז באַגרייפלעך, ממשותדיק. אויך מוסולמענישע בחורים שפּאַרבן פאַר ליבע און די מיידלעך גייען אויס נאָך זייער געליבטן. אָבער ס'איז קיין שום אומגליק, אז דער מאַן שלאָפט זיך אַהערד מיט אַ צווייטער. ליבע איז אַן ענין פון געפיל און נישט פון גייסט. גרויס זענען די פריידן פון ליבע, אָבער טונקל זענען די דאָזיקע פריידן אין פאַרגלייך מיט דער שמראַלדיקער פרייד פון פאַרשונג און לויסן.

מיף אין האַרצן האָט אויך זיין פריינד יהודה געוואָסן, אַז דער קרבן, וואָס מען פאַרלאַנגט פון רחלען איז גישט אומגעהויער גרויס, אָבער אויך מוסא וועט גישט געפינען קיין קלוגן צוגאַנג אים צוצורעדן הערצן, איז כדי צו באַרעכטיקן זיך צוליב און יעו באַרוימען זיך פאַר אַנדערע, קאָן ער מאַכן אַ פאַלשן יודיש און אַנטלויפן פון זאַלערדאָ צום „גונסמן“ פון זיין טאַכטער. וואָס וועט עס אָבער זיין פאַר אַ הילף? וואָס דערוואַרט זי דעמלט, ווען זי וועט גישט זיין דעם קעניגס קעפּס-ווייב? אין בעסען פאַל וואָלט זי יהודה חתונה געמאַכט מיט אַ זון פון אַ שטייער-אַרענדאַר, אָדער סתם מיט אַ רייכן מאַן. איז עס גישט בעסער, זי זאָל האָבן שטאַרקע פרייזן און שמערצן. זי זאָל האָבן גרויס מזל. אַנשטאַט אַ מיטלמעסיק בלאַסן מזל? אויף דער וואַנט האָט געלויבטן דער אַראַבישער שפרוך: „זוד גישט די אַוואַנטורע, אָבער מייד זי גישט אויס.“ רחל איז איר באַמנעט אַ קינד. ווען איר וואָלט אויסגעקומען אויס-געקלייבן צווישן אַן אַנשמענדיקן בלאַסן מזל און אַן אומבאַשטימטן רי-זיקאַליש-לייכטנדיקן, וואָלט זי געוויס אויסגעקליבן דאָס לעצטע. — פּרעג זי אַליין, יהודה, — האָט מוסא געזאָגט, — פּרעג דיין קינד.

— זאָל איר איר אויף דער אַנשטיידונג אַליין אַנשטייטן? — האָט יהודה מיט חידוש געזאָגט. — זי איז קלוג, אָבער וואָס ווייסט זי פון דער וועלט? און זי אַליין זאָל אַנשטיידן איבער דעם גורל פון מיינעמער, יאָ, פון מיינעמער!

מוסא האָט אָפּגעענטפערט קלאָר און זאַכלעך: — פּרעג זי, צי דער דאָזיקער מאַן רופט יכּי איר אַרויס עקל. אויב גישט, דאַרפסטו בלייבן. די האָסט אַליין געזאָגט, אַז אייב די וועסט מיט איר אַנטלויפן, וועסטו גורם זיין צרות אויף סך יידן. יהודה האָט ביז און מרויעריק אָפּגעענטפערט: — זאָל איר פאַרן טובת-הכלל באַצאָלן מיט דער זנות פון מיין טאַכטער?

מוסא האָט צו זיך געזאָגט: אַט שטייט ער אויפריכטיק אויפּגערעגט, און ער וויל, אַז איר זאָל מילדערן זיין אויפּרענונג און געפינען אַ באַ-רעכטיקונג פאַר זיין מאַראַל. מיף אין האַרצן איז ער אַנשלאַסן צו בלייבן. ער מוז זיין מעטיק, עס (מרייבט אים צו מעטיקייט, ער פילט זיך שלעכט, ווען ער איז אוממעטיק. און אַנדערש זיך, ווי ער האָט ליב, קאָן ער בלויז דעמלט, ווען ער האָט מאַכט. און מאַכט האָט ער בלויז דעמלט, ווען

ער בלייבט. מעגלעד, אז ער וויל זיך אליין נישט מודה זיין, אָבער דאָך
האַלט ער פאַר אַ גליק דאָס, וואָס דער קעניג גלוסט צום מיידל, און ער
פרוּמט שוין דערפון, אז פון דעם קעניגס תאוה וועט ער אַרויסשלעפּן
נוצן און טובות פאַר קאַסמיליע, פאַר זיינע יידן און מאַכט פאַר זיך
אליין. מוסא האָט באַטהאַכט זיין פריינד מיים אַ לוסטיקער מינע.

— דו קערסט וועלסט, — האָט מוסא געענטפערט, — דו רעדסט
לועגן זנות. ווען דער קעניג וואָלט אונדזער רחל געוואָלט מאַכן פאַר
א זונה, וואָלט ער זיך געהיים מיים איר אָפגעזוגדערט. אַנשטאַט אזוי צו
האַנדלען באַזעצט ער די יידישקע אין דעם לאַ-נאַליאַנאַ-שלאָס, ער דער
קרויסלעכער קעניג, און איצט, בעת עס גייט אָן דער הייליקער קריג.

די דאָזיקע ווערער האָבן יהודה גערירט. ווען ער איז געשטאַנען
אויג אויף אויג מיטן קעניג האָט ער געפּוילט בעס און ישנאה צו דעם דאָ-
זיקן ווילדן, רוינען מאַן, גלייכצייטיק האָט ער געהאַט דר-אָרץ פאַר זיין
שטאַלץ און שטאַרקן ווילן. מוסא איז גערעכט: אַזא מוראדיקער שטאַר-
קער ווילן איז מער ווי פשוטע תאוה.

— אין דעם דאָזיקן לאַנד איז נישט אָנגענומען צו האָבן קעפּס-
ווייבער, — האָט יהודה רואיק אַרויסגעזאָגט.

— וועט אַלדאָ דער קעניג איינפירן דעם דאָזיקן מנהג, — האָט
מוסא אָפגעענטפערט.

מיין טאָכטער וועט נישט זיין קיינעם קעפּס-ווייב, אפילו אויך נישט
דעם קעניגס, — האָט יהודה געזאָגט.

מוסא האָט אים דערמאָנט:

— די קעפּס-ווייבער פון אייערע אבות זענען געווען מוסערס פון
אייער אייגענעם אָפּשטאַם און ווי איז געווען מיט הגרן, אברהם קעפּס-
ווייב? זי האָט געבוירן א זון, וועלכער איז געוואָרן דער אָפּשטאַם-פאָטער
פונעם מעכטיקסטן פאָלק אין דער וועלט, און זיין נאָמען איז געווען
ישמעאל.

און אז יהודה האָט געשוויגן, האָט ער אים נאָכאָמאָל געראטן:

— פרעג דיין קינד, אויב דער דאָזיקער מאַן רופט נישט אַרויס ביי
איר קיין עפל.

יהודה האָט געדאַנקט זיין פריינד און אַוועק.

ער איז אַוועק, גערופן זיין טאָכטער און געזאָגט:

— פרוּוו אויס דיין האַרץ און רעד צו מיר אויפריכטיק. דער קעניג,
ווען ער וועט צו דיר קומען אין לאַ-נאַליאַנאַ, צי וועט ער ביי דיר אַרויס-

רופן לוי־ערוויק? ווען דו וועסט זאָגן, אז דער דאָזיקער מאַן איז דיר עקלדיק, דעמלט געם איד'דיג פאר דער האַנט, רוף אַרויס דוין ברודער אַלאַזאַר, מייר גרייטן זיך צו און גייען אַוועק דורך די צפון־כּערג אינעם לאַנד פון די סולווער גראַפן, אין פון דאָרט דורך אַ סך לענדער — אין קעניגרייך פון סולטאַן סאַלאַדין. זאָל דער דאָזיקער מאַן דעמלט צאָרענען; זאָל קומען אַפילו אַן אומגליק אויף מויוזמער.

החל האָט מיט איר האַרצן געשפּירט אַ מין שטאַלצע הכּנעה און אַ לווילדע ניוגערדיקייט. זי איז געווען גליקלעך אויסגעוויילט צו זיין ווי איר מאַמע אַלס אַ שליח פון אַללאַה און אַן אומגעדולד האָט זי תּיכּף באַ־דערשט.

— דער קעניג דרופּם נישט אַרויס כּיי מיר קיין עקל, מיין פּאָטער, — האָט זי געזאָגט.

יהודה האָט איר געוואָרט:

— באַרעכנ זיך גוט, מיין פּאָטער. אפשר זענען די געהאַנקען אין דוין קאָפּ פאַרנעפּלמט געוואָרן?

— גיין, מיין פּאָטע, דער קעניג איז מיר נישט עקלדיק, — האָט רחל איבערגעחזרט.

אָבער בעת זי האָט געענדיקט די דאָזיקע ווערטער, איז זי געפאַלן אין חלשות.

יהודה האָט זיך שטאַרק דערשראָקן. ער האָט אַרײַנגעזאָגט פּסוקים פון קאָראַן אין איר ואייער. ער האָט גערופן די אַם סאַאַד אין די דינערין פּאַטימאַ, זיי זאָלן זי אַוועקטראָגן אין בעט אַרײַן. ער האָט גערופן דעם דאָקטער, מוסאַ.

ווען מוסאַ איז אָבער געקומען איז זי געלעגן אין אַ שטילן, טיפּן, געזונטן שלאָף.

גאַכדעם לוי יהודה האָט אָנגענומען זיין באַשלוס וועגן רחלען, זענען פאַרשווינדן געוואָרן זיינע זאַלע ספּקות און עס האָבן זיך אין אים דער־וועסט האָפּענונגען, אַז ער וועט קאָנען דורכפירן אַלע זיינע פּלענער. זיין פּנים האָט געשמאַלט מיט אַזוי פיל ענערגיע, אַז רבי יכּובּיה האָט אויף אים געקוקט מיט פּאַרווורף אין צער. לוי אַזוי קאָן אַ זון פון פּאָלק ישראל פּרײַלעך זיין אין אַזאַ צייט פון לײַדן! יהודה האָט אָבער צו אים גע־זאָגט:

— שטארק דיין הארץ, מיין לערער און האר, עם וועט שוין לאנג
 נישט דויערן, און איד וועל דיר אַנזאָגן פריילעכע בשורות וועגן אונדזע-
 רע ברידער. אומגעדולדיק פון וואַרטן, האָט רחל'ס פנים דאָ געשמראַלט
 און דאָ געווען טיף פאַרדאנהט. איד אם סאָד איז צו איר צוגעשטאַנען
 זי זאָל איר אויפקלערן, וואָס זי לעבט ואיבער, אָבער זי האָט איר גאָר-
 נישט געזאָגט. די זקנה האָט זיך דערפון שטאַרק גענומען צום האַרצן. רחל
 איז גוט געשלאָפן, אָבער עם האָט לאַנג געדויערט, איידער זי פלעגט איינ-
 שלאָפן. און אַז זי האָט נישט געקאָנט אַנמשלאָפן ווערן, האָט זי געהערט
 ווי איר חברטע לאַילאָ זאָגט צו איר: „אַרעם קינד“, און אין אירע אויערן
 האָט געקלונגען אַלפאַנסאָס באַפעל: „אַזוי וויל איד!“ אָבער לאַילאָ
 און געווען אַ קליין גאַרניש מיידל און דאָן אַלפאַנסאָס איז געווען אַ באַדימ-
 מער דימער און אַ קעניג.

אויפן דריטן זאָג האָט יהודה געזאָגט:

— איד האָב איצט ברענע צו געבן דעם קעניג אַן ענטפער, מיין
 מאַכמער.

— האַרף איד מיין פאַמער אַרויסזאָגן מיין ווונטש? — האָט רחל
 געפרעגט.

— זאָג אַרויס דיין פאַרלאַנג, — האָט דאָן יהודה געענטפערט.
 — איד פאַרלאַנג, — האָט געזאָגט רחל, — אַז איידער איד וועל
 קומען איין לאַ-גאַל-אונאַ-שלאָס, זאָלן זיך שוין אויף די ווענט געפינגן די
 אויפשריפטן, וועלעכע זאָלן מיר אין דער געהעריקער צייט אָנווייזן, ווי אַזוי
 זיך צו פירן.

רחל'ס פאַרלאַנג האָט יהודה טיף געדורט.

— עם וועט נאָך דויערן — האָט ער געזאָגט, — אַ נאַנצן חודש,
 איידער די פרעסקן מיט די אויפשריפטן וועלן זיין גרייט.

רחל האָט מיט אַ זמריב-פריילעכן שמייכל געענטפערט:

— גראָד וועגן דעם האָב איד געטראַכט, מיין פאַמער. טאָ דערלויבן

מיר די דאָזיקע צייט נאָך ביי דיר צו בלייבן.

דאָן יהודה האָט זי אַרומגענומען, געדריקט איר פנים צום האַרצן
 און יוקנדריק אויף איר, האָט ער געזען, אַז אויף איר פנים איז געלעגן די
 זעלבע פאַרצווייפלע גליקלעכע שפאַנונג, וואָס ער אליין האָט איבער-
 געלעבט.

* * *

א פייערלעכער צוג, אָנגעפירט פון יהודהס סעקרעטאַר איבן אַמאַר, האָט פאַרלאָזט דעם קאָספּיליאָ איבן עזראָ. מענער און מויל-איינלען האָבן געפּראָגן די טייערסטע חפּצים: ווּנהערבאַרע מעפּיכער, טייערע וואַזעס, זעלנן אויסגעאַהבעטע שאַווערדן און קינזשאַלן, איידעלע געווירצן. אויך צוויי ראַסעווע פּערד זענען גענאַנגען אין דעם צוג, מען האָט געפירט דריי סרוגן מיט גאָלד-מאַראַוועדי. דער צוג האָט זיך געצויגן דורכן ימאַרק-פּלאַץ, דורכן צאַקאַדאַווער, אַרויף צום קעניגלעכן שלאָס. מענטשן האָבן גענאַפט און פאַרשפּאַנען, אַז דאָס איז אַ געשאַנק-קאַראַוואַן.

אין שלאָס האָט דער וואָרד-קאַמערהער געמאַלדן דעם קעניג:

— די מתנות זענען אָנגעקומען.

אַלפּאַנסאַ האָט פאַרחידושט געפּרעגט:

— וואָס זענען עס פאַראַ מתנות?

מיט גרויס שטוימונג האָט ער זיך צוגעקומט, ווי מען טראַגט פאַרשי-דענע חפּצים אין שלאָס אַרײַן. די מתנות האָבן געזאָלט זיין אַ תּשובה אויף זיין פאַרלאַנג. דער ייִד האָט עס איצט געגעבן, לויטן מנהג פון די אומקלויביקע, כדי אָפּצוצאָלן מיט אַ מתנה פאַר אַ ימתנה. אָבער דער ייִד איז געבליבן פאַר אים אומפאַרשטענדלעך. די מתנה איז געווען צו פּיין.

דאָן אַלפּאַנסאַ פאַרשטייט עס נישט.

ער הייסט רופן איבן עזראָ.

— צו וואָס האָסטו מיר געשיקט דעם דאָזיקן גאָלדענעם מיט?

מאַש? — האָט ער אויסגערופן. — ווילסט מיר אונטערקויפן למנובת

דיינע באַשנימענע? אפשר ווילסטו ביי מיר אָפּקויפן דעם הייליקן טריג?

אָדער דו האָסט אויסגעטראַכט עפעס אַ שפּיצל מיר צו פאַראַמן? ס'איז

אַ טיילוואַנישע חוצפת!

— זיי מוחל דיין דינער, דאָן אַלפּאַנסאַ, — האָט יהודה שמוינגדיק

אומבאַוועגלעך געענטפּערט, — אויב ער באַגרייפט נישט דיין צאָרן.

דו האָסט מיר, דיין אומווערטיקן, און מיין טאַכטער געשענקט אַ קאָלאָ-

סאַל-רייכע מתנה. ביי אונדז איז אַזאַ מנהג אָפּצוועבן אַ מתנה פאַר

אַ מתנה. איך האָב מיר באַמיט פּיין מיין אייגנטום אויסצוזוכן דאָס לשענ-

סטע, כדי עס זאָל געפינען חן אין דיינע אויגן.

אַלפּאַנסאַ האָט אָפּגענטפּערט מיט אומגעדולד:

— פאַרוואָס רעדסטו פאַרשטעלמ, מענטש איינער? רעד, אַז יעדער

טריסט אין יעדער ריטער זאָל דיך פאַרשטיין. וועט קומען דיין ימאַכטער

אין לאַ-גאַליאַנאַ?

ער איז געשטאנען באַענט לעבן יידן און אים געוואָרפן די ווערטער
אין פנים אַרײַן. אָבער דער בזיון איז באַצוג צו זײַן שטאַכטער, איז אים
געשטאַנען ווי אַ ביין אין האַלדן. זאָל איר אַרױסזאָגן, האָט ער געטראַכט,
זאָל איר מיט שתיקענע ווערטער מסכים זײַן, אַז מײַן קינד זאָל זײַן לײַב
אין בעט אַרײַן מיט דעם דאָזיקן מענטשן, זכּעת זײַן קעניגין געפֿינט זײַך
אױט און אומדערגרייכבאַר הױך, און איר קאַלטן בורגאַס. זאָל איר,
יהודה איבן עזראַ אַרױסזאָגן מיט מײַנע אײַגענע לײַפּן די שמוציקע,
געמײַנע ווערטער? אָבער זאָל ער דערפאַר באַצאָלן, דער דאָזיקער אױס-
געקאַסענער, זאָל זײַך אַקעגן זײַן אײַגענעם לױלן באַצאָלן מיט גוטע מע-
שײַם!

אַלפֿאַנסאָ האָט, אין זײַך געטראַכט: איר ברען, איר גױ אױס. ווען
וועל איר ענדלעך הערן אַ וואָרט פֿון דעם דאָזיקן כלב? ווי אזוי קומט
ער אױף מיר! עס געמט אָן אַ פּחד פֿון זײַן קוק!

יהודה האָט זײַך ענליך פֿאַרגײַגט. ער האָט זײַך גידעריק פֿאַרגײַגט,
מיט אײַן האַנט צוגעדריט זײַך צו דער פֿאַרלאַנגע און געזאָגט:
— מײַן שטאַכטער וועט ווױנען אין לאַ-גאַליאַנאַ, הער קעניג, ווי דו
האַסט פֿאַרלאַנגט.

דאָן אַלפֿאַנסאָ האָט פֿאַרגעסן זײַן בעס. אַ געוואָלדיקע יוגנלשע
התפעלות האָט באַדעקט זײַן ברייט פֿנים, לואָס האָט זײַך פֿאַרזעלינג צע-
שטראַלט.

— דאָס איז וואַיסנעצייכנט, דאָן יהודה! — האָט ער וואַיסגערופֿן.
דאָס איז פֿאַר מיר אַ זעלמענער שטאַנ!

זײַן פֿרייַד איז געווען אזוי קינדעריש אויפֿריכטיק, אַז יהודה האָט
זײַך כמעט באַרוואַקט. ער האָט געזאָגט:

— נאָר אײַן בקשה האָלמ מײַן שטאַכטער: די אויפֿשריפטן אױף די
פרעסקן פֿון לאַ-גאַליאַנאַ זאָלן געמאַכט ווערן פֿריער אײַדער זײַ קומט
אַהײַן.

דאָן אַלפֿאַנסאָ האָט געפרענט מיט פֿאַרטאַכט:
— לואָס זאָל עס באַדייטן? צי ווילט איר מײַך ווידער נישט אָפֿנאַרן

מיט אײַערע אויסריידן?

דאָן יהודה האָט זײַך מיט אַ פֿאַרבימערט האַרץ דערמאַנט וועגן
יעקבֿ־אַבינו, וועלכער האָט פֿאַר רחלען געמוזט אָפֿדינען זײַבן יאָר און
נאָכדעם נאָכאַמאָל זײַבן יאָר, און דער דאָזיקער מענטש וויל אַפֿילו קײַן

זיבן וואָכן נישט וואַרטן. מיט אַן אַנגעווייטקט האַרץ האָט ער ערנסט
געזאָגט:

— מיט פאַלשקייט און צביעות האָט מײן טאָכטער קיין שום שײ-
כות נישט, דאָן אַלפאַנסאַ. איר בעט דיר דו זאָלסט פאַרשטיין, אַז דאָניאַ
ראַקעל וויל אַ קירצע צײט פאַרבלייבן אין איר פאַמערס הויז, אײדער זי
לאָזט זיך אויף אַ נײעם וועג, וויל אויך פאַרשטיין, אַז אויפן נײעם אומ-
באַקאַנטן אָרט וויל זי אויך געפינען ווערמער פון מיפער חכמה.

אַלפאַנסאַ האָט ראש אַ פרעג געמאַן:

— ווי לאָנג וועט מיר אויסקומען צו וואַרטן אויף די אויפשריפטן?

יהודה האָט אָפגעגעבן מערמ:

— אין קנאַפע צוויי חדשים אַרום וועט מײן טאָכטער זײן אין לאַ-

באַליאַניאַ.

(סוף פון ערשטן טײל)

צווייטער טייל

כמעט פולע זיבן יאר האט ער זיך פארשלאסן מיט
דער יידישקע און ער האט נישט געטראכט נישט וועגן זיך
אליון, נישט וועגן וויין מלוכה, ס'קיימערט אים בכלל קיין
שום זאך נישט מער.
אלפאנסא דער קלוגער אלגעמיינע כראָניק 1270 יאַר.

אויף זיבן יאר בלייבט דער קעניג
מיט דער יידישקע פארשלאסן, —
זי זאל זיך מיט אים נישט שיידן,
ווייל געליבט זיך האָבן ביידע.
האַט ער סיי אין מלכות זיינעם,
סיי אין זיך אליין — פאָרגעטן
פון סעפולוועדא-ראַמאַנטן

קאפיטל איינס

ווי נאך אלפאנסא האָט אויפגעמאַכט די אויגן, איז גלייך דער
שלאָף פון אים אַוועק. אין ערגעץ און קיינמאָל האָט זיך אים נישט געפאַן=
דערש קיין צייט צו ריבעצוגיין פון שלאָף און שרונים צו ווירקלעכקייט. אויך
איצט האָט ער זיך גלייך צוגעווייגט צום פרעמדן אַראַבישו צימער, וווּ
דורך די טונקלע פאַרהאַנגען פונעם קליינעם פענצער האָט זיך אַרײַנגע=
ריסן אַ בלאַסע פרימאָרגן-ליכט.

נאַקעט, שלאָנג, ווייס-הויטיק, רויט-בלאָנד איז ער פּויל און טיף
צופרידן געלעגן אויף זיין בוגמן בעט.

ער איז אַליין געשלאָפן. רחל האָט אים מיט עטלעכע שעה צוריק
אַוועקגעשיקט. שוין די דריטע נאַכט האָט זי זיך אַזוי גוהג געווען. זי
האַט געוואַלט איינע אַליין זיך אויפכאַפן פון שלאָף. יעדן אָונט און יעדן
פרימאָרגן, איידער זי האָט זיך באַוויזן, פלעגט זי מאַכן לאַנגע הכנות,
זיך באַדן אין רויט-וואַסער און וואַרענעליק זיך אַנטאָן.

ער איז אויפגעשטאַנען, זיך אויסגעצויגן און אַ נאַקעטער אַנגעהויבן
שפּאַצירן דין און צוריק אין קליינעם צימער און אויסגעשפּרייטן אין טע=
פּיכער. ער האָט שפּויל און זיך צוגעוואַנגען, אין אַזוי ווי ארום האָט
געהערשט אַ טויטע שטולקייט און דער קלאַנג האָט נישט אָפּגעהילכט,
האַט ער אַנגעהויבן אַזוי זינגען העכער, שפעטער אויפן גאַנצן קול פאַרצויגן
אַ מלחמה-ליד, געבנדיק פּרויהייט די פּרייד פון זיין האַרץ.

זינגט ער האָט זיך געפונען אין דער לאַ-גאַליאַנאַ האָט ער אַ הויז זיין
טערטער בעלאַרהאַ קיין שום קריסטלעך וועזן נישט אַנגעווען. ער האָט
אַפילו צו זיך נישט צוגעלאָזט זיין פּרויינד גאַרסעראַן, וועלכער פלעגט יעדן
פרימאָרגן קומען אויסצוהערן זיינע וואַנטישן און באַפּלען. פּריער איז יעדע
שעה געווען פאַרפּולט מיט מענטשן און מיט מעטיקייט. ער איז געווען
באַשעפּטיקט, געהאַלטן דרשנות און איצט איז ער געווען אַליין און אַ שפּאַך
אַרבעט. אַלץ איז פאַרזאָגען געוואָרן: טאַלעראַ, בורגאָס, דער הייליקער

סרני, גאנץ שפאניע, אלץ. עס האָבן עקזיסטירט בלויז ער און החל. ער
האָט אַליין נישט געגלויבט, אז ער געניסט איצט אין פּוּלן זיין פּוּן אַ גוי
לעבן. ווי ער לעבט איצט — דאָס איז לעבן, פּרוער איז געווען האַלב-לעב
— האַלב-שלאָף.

ער האָט ואויפגעהערט צו זינגען, זיך אויסגעגלייכט, אַ גענעץ געמאָן
און אָן ישום סיבה זיך פאַנטאזירט דערהעלפּט.

דערנאָך איז ער אַוועק צו רחלען. זיי האָבן צוזאַמען געפּרישטיקט.
ער האָט געזעסן הינדער-זופּ מיט פּלייש-פּאַשטעמען, זיי — אַן איי, זיסוואַרג
און פּרוכטן. ער האָט געמרוגען וואָס ערדיקן געווייזן-ווייזן, זיי — ציפּדין-
וואָס מיט צוקער. ער האָט זיי באַמראַכט שטאַלץ און מוּנמער. זיי האָט
געמראַגן אַ קלייד פּוּן לייכטן זייד, און דאָס פּנים איז געווען אויף דער
העלפט באַרעקט מיט אַ קליינעם שלייסער לויטן ומחוג פּוּן פּאַרהייראַמע
פרויען. ווי זיי זאָל זיך נישט אָנמאַן, ווי זיי זאָל זיך נישט אַייגנהאַלן, האָט
זיי פאַר זיין אויג קיין זאך נישט געקאָנט פאַרבאַהאַנדלן, ווייל ער האָט געקענט
יעדעס פּיצעלע פּוּן איר.

זיי האָבן לעבעדיק געפּלאַפּט. זיי האָט געמוזט דערקלערן און דער-
ציילן. ווייל פּוּל זאכן, וואָס איר האָט אינגערעסירט, איז אים געווען
פרעמד, און אלץ האָט ער געוואָלט וויסן. ער האָט זיי פאַרשטאַנען אלץ
אייגן, צו זיי האָט געהערט וואַרביש, לאַמיין אָדער קאסמיליש. איר אים
זענען אַיינגעפאַלן פאַרשידענע זאכן, וואָס האָבן זיי אינגערעסירט און
וואָס ער האָט איר געמוזט תּיבה דערקלערן. יעדעס וואַרט, וואָס עמעץ
פּוּן זיי האָט אַרויסגעזאָגט, איז געווען פאַר זיי וויכטיק. ווען זיי זענען
געווען אַליין, פּלעגן זיי יעדע אַרויסגעזאָגטע נאַרישקייט איבערהערן, גוט
עס באַרמאַכט און לאַכן. הערלעך איז געווען דאָס, וואָס אַייגער דעם
צווייטן האָט אַזוי גוט פאַרשטאַנען. אין ענדלעך זענען ביי זיי כּיידן געווען
די בעסטע געפּילן. ביידע האָבן געשפּירט איינס און דאָס זעלבע: גליק,
אָן אַ שיעור גליק!

אך, געבענטשט איז דאָס גליק, ווען מען גיסט זיך צונויף. מען
שפּירט, ווי די דאָזיקע צונויפגינג קומט אָן געענטפּער, זייער נאָענט. עס
דויערט בלויז אַן אויגנבליק און אָם איז דאָס גליק. מען בענקט נאָך דעם,
מען פּרוּווט עס אַייטהאַלמט, ווייל דאָס שמרעבן איז אַזוי הערלעך, ווי די
דערגרייכונג.

לאַ-גאַליאַ האָט געהאַט אַ גרויסן פאַרק. אין די ווייסע געמויערמע
ווענט, וואָס האָבן אים שמרענט אַיינגעשלאָסן, האָט מען שטענדיק געקאָנט

געפונען אינעם פערטן טעג. אין דעם קליינעם וואָרד, אין דער אלמאָ-
 גע, וויים זייד, און אפילו אין דעם שלאַס גופא האָבן זיך געקניפט
 פאַרשידענע מעשיות און דערויגענונגען. דאָרט האָבן זיך געפונען די צוויי
 האַלב-צעשמערמע ציסמענהעם. די דאָזיקע רעשמלעד פון רבי חננס אור-
 אלטער צייט-מאשין האָט מען איבערגעלאָזט אין זעלבן צושטאַנד ווי זיי
 זענען געווען. רחל האָט דערציילט אַלפאַנסאָן וועגן רבי חננס לעבן און זיין
 טויט. אַלפאַנסאָן האָט זיך צוגעהערט, קנאַפּ דערפון פאַרשמאַנען און האָט
 קיין וואָרט נישט אַרויסגעזאָגט.

ביידע, קענענדיק די געשיכטע פון דער פּרינצעסין גאַליאַנאַ וועמענס
 גאַמען עס וואָרט זייער שלאַס, האָבן זיי אָפּט וועגן איר געשמערמט.
 איר פאַטער, דער טאַלעדער קעניג גאַלאַפּרע, האָט פאַר איר דעם שלאַס
 אויסגעבויט. געלאָקט פון איר זעלמענער שיינקייט, האָבן זיך געמאַל-
 א סך חתנים, צווישן זיי בראַדאמאַנטע, דער קעניג פון דער שכנותדיקער
 גראַדאַלכאַראַ, אַ מענש אַ ריז, און דער קעניג גאַלאַפּרע האָט אים
 פאַרשפּראַכן זיין טאָכטער. אָבער איר דער פּרענקישער קעניג קארל דער
 גרויסער האָט זיך דערווייט פון דער שיינער פּרינצעסין גאַליאַנאַ. ער
 איז געקומען קיין מאַלעדאָ אונטערן צוגאַמען מענעם, האָט זיך געשמעלט
 אַ דינסט ביים קעניג גאַלאַפּרע און האָט באַזיגט זיין מעסטויקסמן שונא,
 דעם קאַליף פון קאַרדאָווע. גאַליאַנאַ האָט זיך פאַרליבט אינעם העלדישן
 קארל, און דער דאַנטבאַרער קעניג האָט אים פאַרשפּראַכן איר האַנט.
 דער אַנטישער חתן בראַדאמאַנטע האָט דערקלערט מלחמה מאַלעדאָ
 און אַרויסגערופן מבענע-קארל אייף א דויעל. ער האָט אָנגענומען דעם
 אַרויסרוף און געהרגעט דעם ריז. קאַרלס שנעלער אויפשמייג האָט אים
 פאַרשאַפט אַ סך שונאים. זיי האָבן איינגערעדט דעם קעניג גאַלאַפּרע, אז
 ער שטרעבט גאָר ויין קרוין, און גאַלאַפּרע האָט באַשלאָסן אים אָפּצורוי-
 מען פון וועג. די פּרינצעסין גאַליאַנאַ האָט מגלה-סוד געווען איר געליבטן,
 איז אַנטלאָפּן מיט אים [אין שמוץ אַכען, האָט זיך געטויפט און געוואָרן
 זיין קעניג].

רחל האָט געגלויבט, אַז גאַליאַנאַ האָט זיך פאַרליבט אין פּרענקישן
 קעניג און אז זי איז מיט אים אַנטלאָפּן. אָבער זי האָט נישט געגלויבט,
 אַז קארל האָט באַזיגט דעם ריז. און גאָר ווער האָט זי נישט געוואָלט
 גלויבן, אַז גאַליאַנאַ האָט זיך געטויפט. אַלפאַנסאָן האָט געזאָגט:

— די דאָזיקע מעשה האָט דאָן דאָריגע אויסגעגראָבן פון די אלטע
 ביכער, און ער איז זייער א געלערנטער מאַן.

— איך וועל דעם פעטער מוסא פרעגן, — האָט רחל באַשאַפֿן.
 אַלפֿאַנסאַ, עטוואָס אָנגערעגט, האָט געזאָגט:
 — דער גאַליאַנאַ-שלאָס איז צעשמערט געוואָרן, ווען מיין איד-זיידע
 האָט איינגענומען מאַלעדאָ. מען האָט אים דעמלט נישט דעסמאָרירט,
 ווייל מאַלעדאָ איז געלעגן אויפֿן סאַמע גרענעץ. איצט געפינט זיך קאַלמאַ
 דאַוואַ איז פֿאַרקאָס פּעסט איז מיינע הענט, און מאַלעדאָ איז געזיכערט.
 דעריבער האָב איך אָן שום סכּנה דעם שלאָס פֿאַר דיר דעסמאָרירט.
 רחל האָט לייכט געשמייכלט. ער האָט איר נישט געדאַרפט דערציילן,
 וואָסער העלר, ריטער איז גרויסער קעניג ער איז. אַלע האָבן דערפֿון גע-
 וויסט.

אַלפֿאַנסאַ האָט געבעטן, אז רחל זאָל אים אויסמייטשן געוויסע
 אויפֿשריפטן אויף די ווענט. עס האָבן דאָרט פיגורירט א סך אַלמערטימ-
 לעכע קופישע איתיות. רחל האָט זיי אויבערהעלליענט אָן שום מרחח. זי
 האָט אים דערציילט, ווי אזוי זי האָלט זיך געלערנט ליעגען און שרייבן.
 צוערשט פשוטע קאָראַן-פּסוקים און די ניין און גיינציק נעמען פון אַללאה
 אין דער געוויינלעכער גאַשי-שריפט. שפעטער האָט זי זיך געלערנט די
 אַלמע קופישע שריפט און צולעצט העברעיש מיטן לערער מוסא. אַלפֿאַנסאַ
 האָט איר מוחל געווען דעם דאָזיקן ים פון ווייסן, ווייל זי איז געווען רחל.
 צווישן די שפּרוכן אויף דער וואַנט איז געווען אן אוראלטער אראבי-
 שער שפּרוך, וואָס דער פעטער מוסא האָט ליב געהאַט: „ס'איז בעסער
 א פּערד-געוויכט פון שלום, איידער אן אייזן-געוויכט פון גצהון.“ זי האָט
 אים געלייענט דעם דאָזיקן זעלמענעם שפּרוך, וועלכער האָט אויסמערליש
 געלונגען אויף אירע קינדערישע ליפּן. היות ער האָט ים נישט פֿאַר-
 שפּאַנען, האָט זי עס אויבערהעצעלט אין אומגעגלעכען אַמזיון:

— אן אונז פון שלום איז מער ווערט, ווי א גאַנצער מאָן גצהון.
 — דאָס איז אומזין, — האָט אַלפֿאַנסאַ דערקלערט, — דאָס איז
 געזאָגט געוואָרן פֿאַר פויערים און פֿאַר ביהגער, נישט פֿאַר קיין ריטער.
 — אָבער כדי רחל זאָל זיך נישט פילן באַליידיקט, האָט ער צוגעגעבן: —
 אָבער אינעם מויל פון א דאַמע קאָן עס אָנגיין.

— איך האָב אַמאָל פֿאַרפּאַסט א גאַנצן מוסר-הושכל, — האָט
 אַלפֿאַנסאַ דערציילט. — דאָס האָט פּאַסירט, ווען איד האָב אַלפֿאַנסאַ
 גענומען. איד האָב באַזעצט דעם באַרג-קאס צו דרום פון נאַר-על-אַביאָד
 און אַוועקגעשימעלט א שטאַרקע וואך אונטער דער אויפֿזיכט פון א געוויסן
 דינגאַ, א וואַסאַל פון מיין באַראָן דע האַראָ. דער דאָזיקער מאן האָט זיך

אומגעריכט געלאזט באפאלן. דאס האָט מיר שיעור גישט געקאָסט אלאר-
קאָס. ער איז פשוט געשלאָפן דער דאָזיקער דיגעָא. איר האָב אים געהייסן
ביגדן און צופעסטוקן צו א געצעלט=פלאָקן. דאן האָב איר פאָרפאסט מיין
מוסד=השכל. לאָמיר זען, צי איר האָב גישט פאָרגעסן.
„וואכן מוז דער, יוואָס וויל האָבן דעם שונאָס קאָפּ און דעם שונאָס
פאָנצער. דער וואָלף, וואָס שלאָפט, פאָנגט גישט. דער מאַן, וואָס שלאָפט,
קאָן גישט זיגן.“

— דאָס האָב איר געהייסן אויפשרייבן מיט זייער גרויסע אותיות,
און דיגעָא האָט עס געמוזט לייגען דעם ערשטן פרוימאָרגן, דעם צווייטן
און דעם דריטן. דעהאָנד האָב איר אים געהייסן אויסשמעכן די אויגן,
וועלכעס האָבן גאָהנישט געזען. דאן האָב איר גענומען פאַרדראָסן.
רחל האָב גאָסדעם וואָנצו טאָג געשוויגן.

אין די הייסע שעהן האָט רחל געוויינלעך פאַרבראכט אין איר
יטונקעלן צימער, וווּ עס איז אונטער א פולץ-באַשלאָג געפלאָסן קיל
יוואָסער. אַלפאַנסאָ האָט זיך דעמלט געלייגט אין פאַרק אינערן שאַמן
פון אַ בוים אָפּטמאַל אין שכנות פון זיין גערטנער בעלאָרדאָ, וועל-
כער האָט אַפילו אין די הייסע טעג געאַרבעט, אָדער ער האָט זיך געמאַכט,
ווי ער וואָלט געאַרבעט. צום ירשטן מאָל האָט בעלאָרדאָ געוואָלט אויס-
מיידן דעם קעניג, אָבער אַלפאַנסאָ האָט אים צוגעהופן, ווייל ער האָט
ליב געהאַט צו כאַפּן אַ ישמועס וויס מעגמשן פון פּאָלק. ער האָט גערעדט
מיט זייער שפראך, מיט זייער טאָקענט, אַזוי, אַז זיי האָבן געהאַט צו אים
צוגרוי און האָבן אים אַ סך מאָל אַרויסגעוואָנגט דעם אמת. בעלאָרדאָס
קייילעכדיק, פעט, ביטרע פנים און זיין אַרמערדיג האָבן אַרויסגערופן שפּאַס
ביים קעניג, אָפּטמאַל פלעגט ער אים צורופן און פאַרפירט מיט אים אַ
געשפּרעך.

בעלאָרדאָ האָט געהאַט אַן אַנגענעמע שטים אין אַלפאַנסאָ האָט אים
געהייסן זינגען, ס'הויב ראָמאַנסן. דאָס זענען געווען ראָמאַנסן פון דער
דאַמע פּלאָרינדע, וועלכע האָט אויך געהייסן לאַקאַוואַ. פּלאָרינדע און
אירע פרוי לינגס, מיינענדיק, אז קיינער זעט גישט, האָבן אַנטבלויזט זייערע
פאַרמע פים אין זיי געמאַסן מיט אַ געלער זיידענער סמענגע. מער ווייס
און שענער זענען געווען די פים פון פּלאָרינדע. פאַרבראָגן אינער אַ
פאַרהאַנג פון אַ פענצער האָט זיך דער קעניג ראָדריגאָ צוגעקוקט צו
דער דאָזיקער שפיל און אַ געוואַלדיק פּייער האָט זיך אַנגעצונדן אין זיין
דאַרצן. ער האָט צוגעהופן פּלאָרינדען צו זיך און געזאָגט:

„פלאָריגדע בליענדיקע, איד בין בלינד און קראנק פון ליבע. הייל מיין ווייטיק און אויך וועל דיר באַהאַנגען מיט מיין מצעפּטער און מיט מיין קרוין“.

צוערשט האָט זי נישט געענטפערט, ווייל זי איז געווען באלידיקט, אָבער צום סוף איז געשען, ווי דער קעניג האָט געוואָלט, און פלאָריגדע, די בליענדיקע, האָט תּיכף פאַרלוירן דעם בלי פון איר אומשולד. אינעם ניכט האָט דער קעניג זיך געאַהפּט שלאָגן על חמא פאר זיין ווילדער תּאוּוה און מיט אים גאַנץ שפּאַניע. און ווען מען פרעגט: ווער פון זיי בידן איז געווען מער ישלדיק? ענטפערן די מענער — פלאָריגדע און די פרויען זאַגן — ראָדריגאָ.

אזוי האָט געוואָנען דער גערמנער בעלאַהרדאָ און אלפאַנסאָ האָט זיך צוגעהערט. איז אַ געוויסער הגע האָט זיך און אים דערוועקט א חשד, אז בעלאַרדאָ האָט מיט אַ שלעכטער כּוונה אים אָנגעוויזן אויפן גורל פון ראָדריגאָ, דעם לעצטן גאַנטישן קעניג, ווי אַנדערע ראָמאַנס; דערצוילן, האָט דער פּאַפּטער פון דער פּאַרפירטער פלאָריגדע, גראַף יוליאַן, זיך פאַרבוטן מיט די אַראַבער, כדי זיך נוקם צו זיין אינעם קעניג ראָדריגאָ. ער האָט די אַראַבער אַריינגעפירט קיין שפּאַניע, אזוי אַז צוליב דער זיגדיקער תּאוּוה פון קעניג ראָדריגאָ איז געקומען א סוף צו דער קריסטלעכער גאַלטישער מלוכה. דער גערמנער בעלאַהרדאָ האָט אָבער געמאַכט א באַריש-אומישלדיק, רירעוודיק פּנים; ער האָט קיין שום ביזן נישט געמיינט.

נאָך מיטאַג פלעגט זיך רחל באַדן אין מייד. זי האָט געפּאָדערט פון אלפאַנסאָן, ער זאָל מיט איר שווימען. ער האָט זיך געשעמלט פאַר איר אויסצומאַן, און ער האָט געהאַלטן, אַז עס פאַסט נישט, זי זאָל זיך פאַר אים אויסמאַן. אלע פאַראַרטיילן האָבן אים באַהערשט. מאַכטער האָט זיינע גלויביקע באַפוילן פירפּינג מאַל א מאַל זיך צו וואַשן, אויך די יידישע רעליגיע הייסט ריינוואַשן. די קירך האָט קרום געקוקט אויף די, וואָס וואַשן זיך צו אָפּט.

מיט אַ לייכטן פּריילעכן געשריי האָט רחל אַריינגעשמעקט א פּנים אין וואַסער, גאַסדעם האָט זי זיך האַסטיק און אַנמילאַס; א וואָרף געמאַן און אַוועקגעשווימען. ער איז גאַנצעשווימען, מאַכנדיק שפּאַס בעתו שווימען אין מייד.

זיי זענען ביידע נאַכעט געזעסן אויפן ברעג פּונעם וואַסער און זיך געמדיקט אויף דער זון. עס איז געווען הייס. די לופט האָט געבריש. אַ שווערער ריח האָט

זיך געטרעגן פון די בלומען-ביימן און פון די פאָמערעאַנצן-ביימער. גרוילן
האַבן געזשומעט. פלוצלונג האָט אַלפאַנגסאַ אַ פּרעג געמאַן:

— איז איר באַשאַנט די מעשה פון ראָדריגאָ מיט פּלאָדריגדען?
יאָ, רחל האָט די מעשה געקענט.

— אז צוליב דער דאָזיקער ליבע זאָל האָבן אומגעקומען די גאַמישע
מליכה, — דאָס איז אַ באַבע-מעשה, — האָט זי דערקלערט מיט אַ פּאָן
פון אַן אַלמן חכם. דער פעמער מוסא האָט יאיר גענוי דערקלערט: די
קריסטלעכע מליכה איז אַלט געוואָרן, די גאַמישע קעניגין איז זייערע
זעלנער זענען ווייך געוואָרן, דעריבער האָבן אונדזערע אין אַ בלייג-שגעלן
קאַמף זיי באַזיגט מיט אַ גאַנץ קלוינער אַחמיי.

עס האָט אים פּאַדראָסן, וואָס זי האָט זיך אויסגעדרוקט, „אונדזע
רע.“ אָבער די אויסגייטשונג פונעם פּאַרדעכטיקן מוסא איז אים געפּעלן
געוואָרן.

— דיין אַלמער פעמער מוסא איז אפנים גערעכט, — האָט אַלפאַנג-
סאַ געזאָגט, — דער קעניג ראָדריגאָ איז געווען אַ שלעכטער זעלנער,
דעריבער האָט ער זיך געלאָזט באַזיגן. אָבער איז צווישן-צייט האָבן מיר
די מלכה-קונסט געלערנט, — האָט ער געזאָגט מיט אַ העכערער שטימ, —
און איצט זענען ווייך געוואָרן דינגע מוסולמענער מיט זייערע טעפּיכער,
מיט זייערע פּערדן אין מיט זייערע גיין און גיינדיק געמען פון אללאה,
וואָס זיי האָבן דיר אין קאַפּ אַרײַנגעקלאַפּט. מיר וועלן זייערע מויערן
אין מירעם צעשמעטערן, זייערע פירשמן וועלן מיר מרעטן מיט די פּים
און זייערע שמעל וועלן מיר אויסגלייכן מיט דער ערד אין באַשיטן מיט
זאַלץ. מיר וועלן דינגע מוסולמענער אין ים אַרײַנשליידערן. דאמער, די
וועסט עס גאָך זען מיט דינגע אויגן.

ער האָט זיך אויפגעהויבן, גאַקעט, פאַרעקישט און פריילעך איז ער
געשטאַנען אונטער די שטראַלן פון דער הייסער זון.

איר גאַנצער גוף האָט זיך צינגליפגעצויגן אונטער אַ געפיל פון
פרעמדקייט. הערלעך שיינ האָט אַלפאַנגסאַ אויסגעזען אין זיין שמויענדי-
קער פּאַזע: שטאַרק, לוסטיק, שמאַלי, מענערדיש. יאָ, ער איז ווערט מען
זאָל אים ליבן! און ער האָט זיך אַרויסגעוויזן מער באַשיידן, ווי ס'האָט
זיך איר געדאַכט. ער איז באמת געווען הערלעך, דער הערשער פון
קאסטיליע און אפשר אויך פון גאַנץ אנדאלוזיע. אָבער דאָס בעסטע, וואָס
געפינט זיך אונטערן הימל און אין הימל, איז פאַר אים געווען פאַרשלאָסן,
ער האָט נישט געווסט דאָס וויכטיקסטע, ער האָט נישט געווסט פון

גייסט. זי אָבער האָט דערפון געוואוסט. ווייל זי האָט געהאַט איר טאַטן
יהודה און מוסאָן, ווייל זי געהערט צום פּאַלק, וואָס האָט באַקומען בירושה
דעם תנ"ך.

ער האָט געפילט וואָס איז איר קומט פאַר. ער האָט געוואוסט, אַז זי
ליבט אים מיט איר גאַנצער גשמה, אַז זי ליבט אַלץ אין אים, זיין העל־
דישקייט, זיין עטריגע. דאָס בעסטע אָבער אין אים, האָט ריטערלעכע, קאַן
זי העכסטנס ליבן, נאָר פאַרשמיין קאַן זי עס נישט. וואָס שטעלט מיט
זיך אַפּאַר אַ ריטער און וואָס אַ קעניג — דאָס וועט זי קיינמאָל נישט באַ־
גרייפן. מיינע הינט האַבן אַ גרעסערע השגה אין די דאָזיקע זאַכן, זיי
גראַב עס זאָל נישט זיין דער פאַרגלייך. און איז דער הגע האָט ער באַדוי־
ערט, וואָס ער האָט זיינע גרויסע הינט גייען געבראַכט אין לאַגאַליאַנאַ־
שלאָס. אָבער גלייכצייטיק האָט ער געפילט, אַז אין רחל'ס גשמה איז
פאַרבליבן אַ פּוסט אַרט, וואָס איז פאַר אים נישט צופרידלעך. דאָרט איז
געווען דאָס אַראַבישע, דאָס העברעיִשע, דאָס איראָפּרעמדע, וואָס ער וועט
עס קיינמאָל נוט נישט באַגרייפן, וואָס ער קאַן העכסטנס פאַרניכטן. איז
נאָך מיגלעך און נאָך ווייניקער אויסהריקלעך דערשפירט ער אין איין
אויגנבליק, אַז אַזוי איז עס מיט גאַנץ שפּאַנגע. דאָס לאַנד געהערט צו
אים, ער איז דער הערשער, גאָט האָט עס אים געגעבן. ער איז דער קעניג
און ער ליבט עס. אָבער אין דער דאָזיקער שפּאַנגע געפינט זיך אַ גרוי־
סער, גרויסער טייל — דאָס אַראַבישע, דאָס ייִדישע, דער דאָזיקער טייל
איז אים אונטערטעניק, אָבער דאָך אָפּגעצוימט.

ער האָט אַ קוק געמאַן אויף רחל, ווי זי איז געווען אַ צוגנופּגע־
קאַרטשעמע. יאָ, זי איז געווען זיינע, אינגאַנצן אים אָפּגעגעבן און פילג־
דיק, אַז מיט אַ הגע צוריק האָט זי זיך פון אים געפילט באַליידיקט, האָט
זיך אין אים דערוועקט זיין ריטערלעכער הוש.

— נאָך נישט מאַרגן און נאָך נישט איבערמאָרגן וועל איך דייע
מוסולמענער אין ים אַרייַנשליידערן, — האָט ער זי געמרייסט. — איר
בין גאָרנישט אויס געווען דיר צער צו פאַרשאַפן.

עס זענען קוים אַוועק עטלעכע טעג אין זיי האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז
זיי פאַרברענגען שוין דאָ אַ גאַנץ לעבן און נישט געקוקט דערויף פיל זיי
נישט קיין שום מדיקייט, קיין מאַנאַטאַנגקייט. די טעג זענען געווען צו קורץ,

די נעכט זענען געווען צו קליין און כסדר איז געווען עפעס ניים צו זאגן, עפעס ניים צו פרעגן.

רחל איז געזעסן אין הויף ביים פאָגמאָן, וווּ דאָס וואָסער האָט זיך געהויבן און אַראָפּגעלאָזט און זי, איז דער ראָל פון אַ מעינדהערציילעך ריין, האָט דערציילט צוואַנציק מעשיות, הנהדרט מעשיות, איינע נאָך דער אנדערער, וועלכע האָבן זיך געצויגן ווי די איינשריפטן אויף די וועגט. זי האָט אים דערציילט אַ מעשה פון שלאָנגן-פאַרשווערער מיט זיין ווייב, פון אַ הונט — אַ גיבן, וועגן דעם מיט פונעם פאַרליבטן פון אונז-שמאָס און וועגן דעם פאַרדאָנהטן לערער. זי האָט דערציילט די געשיכטע פון דעם איינצאָניק און פונעם צווייטאָניק און פונעם אָנגע-זעענעם הער, וועלכער איז שוואַכער געוואָרן. זי האָט דערציילט די לע-גענדע פון דעם איי פון אַ פויגל ראָק און די לענגעהע פונעם פאַמעראַני, וואָס האָט זיך פאַנאָדערגעעפנט, ווען אַ דיכטער האָט אים געוואָלט אייפּעסן, און ער איז אַריין אין פאַמעראַני, וווּ עס האָט זיך געפונען אַ גרויסע שמאָס און דאָרט האָט ער זיך אָנגעשמויסן אויף די מערקוויר-דיקסע פאַסירונגען.

זי איז געזעסן אויפן ראַנד פון פאָגמאָן, דעם קאָפּ אָנגעלענט אויף אַ האַנט און אָן אויפהער דערציילט. זי האָט דערציילט אויפן אַראַבישן שפייגער, ווי למשל: „אָבער אויף צומאָהנט — גוט מאַרן, ליבער צו-הערער און קעניג — איז אונדזער אַלמנה צוועק צום סוחר...“ אָדער זי האָט אים ערגערסן אין דער מיט און געפרעגט: „אַלזאָ, ליבער צוהערער און קעניג, וואָס וואָלטו געמאָן אויפן אָרט פונעם רופאָ?“

ער האָט זיך צוגעהערט און, צוהערנדיק זיך מיט וואָסערע פלאַי-פלאַים די וועלט איז פיל, האָט ער פלוזלונג אויפגעפאָסט ווי ווהערלעך עס איז זיין אייגענע געשיכטע, וואָס ער האָט ביז איצט חרסגעמאָכט און אויף וועלכער ער האָט ביז איצט געקוקט, ווי אויף אַ נאָטיאלער גע-שעעניש. יאָ, זיינע איבערלעבונגען זענען גישט ווייניקער פאַנטאַסטיש פון אירע דערציילונגען: ווי די גראַנדן האָבן זיך געשלאָגן פאַר דער אפּוטרופּסות, בעת ער איז צו דריי יאָר געוואָרן קעניג, ווי זיי האָבן אים אַרומגעשלעפט פון איין פעלד-לאַגער צום צווייטן, פון איין שמאָס אין דער צווייטער, זוי ער, דער פּערצו-יאָריקער, האָט פונעם מורעס פון דער סאַראַמאַן-קירך אין טאַלעאָ מיט אַ ציטעהנדיקער יוגלישער שמים אויפ-געפאַדערט זיינע ביהער, זיי זאָלן זיך אָנגעמען פאַר זייער קעניג און אים ראַפּטעווען פון די הענט פון זיינע באַראַנגען. און ווי ער, דער יונגער קעניג,

הקצט זיך געשריבט צו דער ענגלישער פרינצעסין, וועלכע איז נאך אייד געווען א קינד און כדי זי זאל קאנען קומען און התנחה האבן מיט אים, האט זי געמוזט זיך קאנז אהיף אומוועגן, ווייל דעמלט איז אַגעגענגען א מלחמה מיטן קעניגרייך לעאן. און ווי ער האלט זיין נאגן וועג לעבן מלכה חמה געהאלטן און זיך ארוםגעשלאגן מיט די אומגלויביקע, מיט די צעבונג מעוועמע גראדן, מיט דעם קעניג פון אראגאן, פון לעאן, פון גאוארא און פון פארטוגאל. אין אייד מיטן הייליקן פאפער איז אים אויסגעקומען צו שטריימן וועגן פרומקייט. אין ווי ער האט געבויט קירכן, קלויסטערס, פעס מינגען און לסוף דעם האזיקן לוסט-שלאס, לאנגאליאנא. און איצט וועט ער דאן, און דאן האט ער ענדלעך געפונען דעם זין פון לעבן, אראג איר, רחלען, און אראג די האזיקע מעשיית, וואס זענען אירענטיש מיט זיין לעבן.

זי האט כסדר אויסגעפראכט גייע פארוויילונגען. זי באווייזט זיך פאר אים און א יונג-פראכט, אין וועלכן זי פלעגט זיין אגעמאן אויף דער רייזע. זי גארמלט זיך ארום מיט א קינזשאל און שטאלצירט צארט, שוין, חנם מיט א געוויסער אומגעשיקטקייט. זי האט אים געשענקט א רייך-גע-שטיקן שלאפראק פון שווערן זייד און פאנגפאל ארוםגעווימט מיט פערל. מיט א געוויסן ווידערשטאנד האט ער אגעמאן דעם שלאפראק און בעת זי האט פארלאנגט ער זאל זיך זעצן מיט די פיס אונטער זיך, האלט ער מיט א גראבן מאן אפגעזאגט זיך אויסצופירן איר פארלאנג.

וועלנדיק פארהאלעמ די עוולה, וואס ער האט נישט ווי געדעריק אפגע-שאצט איר מתנה, האלט ער זיך באווייזן פאר איר אין זיין פולער באוואפע-נונג, וואס ער פלעגט אומאן אויף פייערהונגען. זי איז געווען אויסערגעווייג-לעד אנמציקט פון דעם, ווי שלאגק הרייסט אין עלעמאנט ער האט אויסגעזען, און זי האט אים דערציילט, ווי זי האט געצימערט פאר זיין לעבן דעמלט ווען ער איז ארויסגעפראכטן ארויפן אקוס-קאמה. אבער בעת זי האט אים געבעטן ער זאל זיך פאר איר באווייזן אין זיין אמתער בא-וואפענונג, וועלכע ער טראגט אין שלאכט, האט ער זיך געמאכט כלא-יודע און ווען זי האט אים געבעטן ער זאל אומאן זיין באדיממע שווערד Fulmen dei (נאָמס בליז) האט ער געגעבן א פארנעפלטע ענטפער.

זי האט אים גערימט פאר איר אס סאנאר. און בעת די אס האט זיך אָנגעבאלאזן און געשוויגן, האט רחל איר אריינגעזאגט:
— דו האסט אים פיינט, דו קאנסט אים נישט פארטראגן.

— ווי זאל איך אים נישט קאנען פארטראגן, אויב ער איז מיין לעב-
מעלע געפעלן! — האָט סאָך געענטפערט. דערנאָך האָט זי צוגעגעבן: —
מיד פארהאריסט בלויז האָס, וואָס ער מאַכט דיר נישט פאָר זיין סולטאַנקע,
ער האָט זיך נישט מיט דיר וואָס צו שעמען, דו ביסט נאָך צו גוט פאָר
זינגער אַ סולטאַנקע.

די אַם איז געווען פאָרהאַנגט און אומגליקלעך. אין אַ געוויסן טאָג האָט
זי אַרויסגעצויגן פון איר גרויסן בוועם האָס בעסטע וואָס זי האָט געהאַט,
אַ זילבערנע קמויע מיט פינגער שטראַלן לויטן ומספר פון פינגער פינגער איהר
דער האַנט. האָס איז געווען אַ „האַנט פון פאַטומאַ“. אַ קמויע, וואָס איז
געווען פאָרבאַטן, דעפאָר אַבער — אַ זעלמענע סגולה און זי האָט באַ-
שווירן רחלען, זי צו טראָגן. רחל האָט זיך געלאָזט איבעררעדן און זי
צוגענומען.

ווען די אַם האָט עפעס געראַופט ברענגען פון שטאַט, האָט זי זיך
געמוזט ווענדן צו בעלאַראַן. זי פלעגן זיך מיט גרויס מי צוגנויפערן.
זי האָט אַבער דעם מנושמדיקן אומגלויביקן געהאַסט. ביידן האָט זיך אַבער
געוואַלט פלוידערן, פלעגן זיי זיך אַנידערזעצן איהר אַ באַנג אונטערן שאַפן
פון אַ בוים און זירלען. פאָרהעקט מיט אַ געדוסטן שליייער, האָט זי מיט
אַ גאָרגלדיקן שניצלן אַראַביש קרוימקירט דעם קעניג, מיינענדיק, אַז ער
פאָרשטייט זי נישט. אין ער האָט און אַ פראַססן קאַסמיליש פאָראַיר-
טוילט דעם געמיינעם פאָרברעכן פון אַ קריסמלעכן קעניג, וועלכער
שלאָפט מיט אַ יידישקע און דער צייט פון הייליקן קריג. זיי האָבן איינגער-
דעם צווייטן נישט פאָרשטאַנען, און ביידע האָבן געשאַקלט מיטן קאַפּ, אַלס
צייכן פון הסכמה.

דערווייל האָט אַלסאַנסאָ אַראָפּגעבראַכט זיינע הינט. רחל האָט זיי
נישט געקאָנט פאָרמאָגן. ער האָט זיך געפאַרעט מיט די הינט, פלעגט זי
וואַרפן ביים עסן שטיקער פלויש. האָס האָט ביי רחלען אַרויסגערופן אַן עז,
ווייל זי איז געוויינט געווען צו עסן רואיק און שמיץ. ווען ער האָט באַ-
מערקט איר איינפריעמונג האָט ער אויפגעווערט צו רייצן און צו פישערן די
הינט און זיך גענומען צו עפעס אַנדערש. ער האָט מיט איר געשפילט און
שאַך. זי האָט געשפילט גוט און לאַנג געמאַכט, איידער זי האָט געמאַכט
אַ צוג. דאָס האָט אים אַרויסגעפירט פון געהולד און ער האָט געפאָדערט,
זי זאל ענדלעך מאַכן אַ גאַנג. זי האָט געאַסן, ווייל אין דער מוילמעניג-
שער וועלט איז מען זיך אַזוי נישט באַזאָגען. שפילדיק שנעל, האָט ער
אוינגאַל פאָרלאָנגט זי זאל אים דערלויבן צוריקצוגעמען אַ גאַנג. אַזאַ

אויפן פון שפילן איז איר געווען פרעמד. און זי האָט אים העפלעך אויפֿ-
געקלערט, אַז לויט די תקנות פון שאד מוז ער אַרויס מיט דער פיגור, קוים
האַט ער זיך צו איר צוגערייט.

— ביי אונדז איז נישט אַזוי, — האָט ער זיך אָנגעהויבן און געמט
דעם גאַנג צוריק.

נאָך אַזאָ האַנדלונג שווינגט זי ביזן סוף פון דער שפיל און לאָזט זיך
באַזיגן.

זיי האָבן זיך פאַרנומען מיט פּיש־פּאַנג. זיי האָבן זיך געשיפט אויפן
טאַכט. זי האָט אים געבעטן, ער זאָל איר אויפּמערקזאַם מאַכן אויף אירע
פעלערן אין לאַמיין און קאַסמיליש און זי פון איר זייט וועט אים אָטווייזן
אויף זיינע פעלערן אין אַראַביש. ער האָט אויפּמערקזאַם אויסגעהערט,
אַבער נישט געמאַכט דערפון קיין וועזן.

אין דער לאַגאַליאַנאַ זענען געווען זאַמד־זייגערס, זין־זייגערס און
וואַסער־זייגערס. החל האָט אויף זיי נישט געלייגט קיין אַכט. איר איינצי-
קער זייגער זענען געווען די בלומען. האַרש זענען געווען רויזן פון שיראז,
וועלכע האָבן זיך מיטאַנג־צייט פאַנאַדערנגעעפנט. עס זענען געווען מול-
פאַנגען פון קאַנאַכ, וועלכע פלעגן אויפגיין נאָסמימאַג און זשאַסמינען, וואָס
האָבן אָנגעהויבן שמעקן בלוזי נאָך האַלבער טאַכט.

אין אַ געוויסן פרימאָהן איז צו אַלפאַנסאַ אַריינגעדרינגען זיין פריינד
גאַרסעראַן און געמאַלדן:

— מיין פאַטער איז געקומען.

אַלפאַנסאַס ברייטער קלאָרער שמערן האָט זיך ביזן פאַרכמורעט, ער
האַט אויסגערופן:

— איך וויל קיינעם נישט זען, קיינעם נישט!

גאַרסעראַן האָט אַ חנע געשווינגן און נאָכדעם זיך אָנגעהופּן:

— מיין פאַטער, דיין ערשמער מיניסטער, וויל דיר צו וויסן פאַן, אַז
ער האָט אַזוי פיל ענינים וויפל טרויע האָר אויף זיין קאַפּ.

אַלפאַנסאַס האָט אויסגעדרולדיק געשפּרייזט אַהין און צוריק אין זיינע
שמעקשיר. גאַרסעראַן האָט מיט מימלייך באַשפּאַכט יעדע באַזענענג פון
זיין פריינד. ענדלעך האָט אַלפאַנסאַס מיט כעס זיך אָנגעהופּן:

— זאָג דיין פאַטער, ער זאָל אַ ביסל צוואַרטן, איך וועל אים אויפֿ-

געבען.

הָאָן מַאָנְרִיקֶע הָאָט אַיִם קִיִּין יְשׁוּם פֿאַרווּרְף גִּישׁט גַּעמאַכט. ער הָאָט גערעדט וועגן ענינים, פֿונקט ווי ער וואָלט ערשט געשטן פֿאַרלאָזן דעם קעניג. דער אָרדן־מייסטער פֿון קאַלאַטראַוואַ פֿאַרלאָנגט אָן אַינדיגעני צוליב וויכטיקע ענינים. דער בישאָף פֿון קוענאָ אין אַיִן פֿאַלערדאָ און בעט דעם קעניג, ער זאָל אַיִם דערלויבן אַיִם פֿערזעגלעך אָפּצוגעבן אַ באַריכט וועגן זײַן שטאַט. מיט אַן ענגלעכער בקשה ווענדעט זיך אַ דעלעגאַציע פֿון דער שטאַט לֶאָנְרָאָנוֹף און אַ דעפּוטאַציע פֿון וויליאַם־נועוואַ. מען איז שטאַרק באַאומהואיקט, וואָס דער קעניג וויל מיט קיינעם נישט רעדן. אַלפֿאַנסאָ הָאָט העפּטיק אָפּגעשטפּערט:

— צו מוזן אַיִךְ די גאַנצע צײַט זיצן און וואַרפֿן ביז עמעץ וועט קומען מיט אַן אומפֿאַרשעמטער בקשה? עס זענען נאָך גישט אַריבער קיין גאַנצע צוויי חחדים, ווי אַיִךְ הָאָב דעם בישאָף אָפּן קוענאָ אַיִבערנעשיקט צוויי סוויגנט גאַלד־מאַראַווערן, אַיִךְ וויל גישט אָנקוקן זײַן פֿרוּמען גיריקן פֿרצוף.

דָאָן מַאָנְרִיקֶע הָאָט זיך געמאַכט כּלאַ־יודע און פֿאַרגעזעצט:

— וויליאַם־נועוואַ הָאָט געוויסע חבטחות און זי וואַרפט די פֿרוּוילע־גיעס פֿון לֶאָנְרָאָנוֹף זענען אומגילטיק אָן דיין אונטערשריפט. עס מוזן באַשלאָסן ווערן דער ענין וועגן לֶאָפּע דע באַרדאָ, ווייל אזא באַשלוס הָאָט שוין לאַנג געדאַרפט אָנגענומען ווערן. דער אָרדן־מייסטער קאָן אָן דיין באַשלוס וויסער גישט פֿאַרזעצן די בווינג פֿון קאַלאַטראַוואַ. ביזנער פֿון דיין שטאַט קוענאָ ישמאַכטן אַיִן די קעלערס פֿון דע־קאַס־מאַרדאָ.

דער פֿאַרוואָרנטער דָאָן אַלפֿאַנסאָ הָאָט געענטפּערט אָן שום חשק:

— ווער־ווער, קאָבער דו ווייסט דאָך גאַנץ גוט, אַז מיר זאָלין איז אויס־געקומען גישט אַיִנגומאַל לאַנג צו וואַרפֿן. — און ער הָאָט צוגעגעבן: — מַאָהֶן וועל אַיִךְ זײַן אַיִן טאַלערדאָ.

ער איז אַוועק צו רחלען. פֿון האַנט און צער איז ער געוואָרן אָפּהענטיק. ער הָאָט זיך געווענדעט צו רחלען:

— אַיִךְ מוזן מַאָהֶן אַוועקפֿאַרן קיין פֿאַלערדאָ.

זי אַיִן בלאַס געוואָרן.

— מַאָהֶן? — הָאָט זי גישט פֿראַכטנדיק אַיִבערנעפרעגט.

— אַיִךְ בלייב דאָרט נישט לאַנג, אויפֿן דריטן טאָג בין אַיִךְ דאָ צו־

ריק. — הָאָט ער פֿאַחוזיכערט.

— אויפן דריטן טאג, — האָט זי איבערגעהזרט אומבאווסמיניק.
פונקט ווי זי וואָלט נישט פאַרשטאַנען אין וואָס עס האַנדלט זיך. — גיי נאָך
נישט אַוועק, — האָט זי נאָכאַמאָל און ווידעראַמאָל איבערגעהזרט, — גיי
נאָך נישט אַוועק.

ער איז אַוועקגעריפן אויף צימאַרנעס איגדערהפרי, און רחל איז פאַר-
בלויבן איינע אַליין.

דער מאַרן איז געווען אַנסופיק און דעהנאָך וועט קומען נאָך אַ מאַרן
אין אַ דריטער, איידער ער וועט צוריקקומען.

זי איז אַוועק אין גאַרמ, זי איז אַוועק צום מאַכאָ, זי האָט זיך צוריק-
געקומען אין שלאַם, איז ווידער אַוועק אין גאַרמ, האָט באַטראַכט די פינג-
טערע שטאַט פאַלעדאָ, און די רויז פון שוראן האָט זיך נאָך נישט געעפנט
און ס'איז נאָך ווייט צו מיטאַג. און ווען די רויז האָט זיך אויפגעעפנט,
האַבן זיך די שעהן נאָך מער לאַנגזאַם געצויגן. כאַלד נאָך מיטאַג האָט זיך
רחל אַוועקגעליגט אינעם שאַפן פון איר צימער, וווּ עס איז געווען זייער
הייב, און דער אָונט קומט נאָך אַלץ נישט. צו וועט אַמאָל אַנקומען דער
אָונט? און זי איז ווידער אַוועק אין גאַרמ, אָבער די פּוילישאַנען זענען נאָך
געווען פּונקט, די שטימונג האָט זיך ביי איר פאַרעהערט.

נאָך אַן אייביקער נאַכט איז אָנגעקומען דער שוואַרץ-גרױלעכער פּרי-
מאַרן, וועלכער איז ביסלעכווייז געוואָרן העל-גרױ און וויסלעך זיך דורכ-
געזיפט דורך די פאַרהאַנגען. זי איז אויפגעשטאַנען, זיך געלאָזט אויס-
באָדן, זאַלבו און אַנקליידן, נאָך פּייט זענען געווען אירע באַוועגונגען. מען
האַט איר געבראַכט פּרישימיק, די פּרוכטן זענען אָבער געווען קנאַפּ זאַפּ-
פּיק, די בעסטע זיסוואַרן זענען געווען נישט זיס. איגערלעך האָט זי געזען
אַלסאַנסאָן נישט האָ, נאָך דאַהט, וווּ ער האָט אזומגעלימפערט און גידיק
געגעסן און געטרונקען. זי האָט צו אים גערעדט, נישט צו אים, נאָך צו
זיין אויסגעטראַכט בילד, צו וועלכן זי האָט זיך געווענערעט מיט ליבעוועה-
טער, גערימט זיין מאַגער מענלעך פנים, זיינע רויט-בלאָנדע האָר, די קלוי-
גע שאַרפע ציין, זי האָט געלעבט זיינע הויפטן, זיין גאַנצן קערפער. זי האָט
אים געזאָגט אומפאַרשעממע ווערמער, וועלכע זי וואָלט אים פּערזענלעך
נישט געוואָגט צו זאָגן און דערביי האָט זי זיך גערוימלט אין געלאַכט.

זי האָט זיך אַליין דערציילט מעשיות. האָט זענען געווען מעשיות וועגן
ריזן, פאַרזענישן, וואָס האָבן אַלץ אַרום זיך צעשמעפּערט אין געזויגן

דעם מאַרד פון אירע וועגן אומס בינער. זיי האָבן אַרויסגעזאָגט אַלפאַנסאָס געראַנגען, אָבער שטאַרק איבערמירן. אַלפאַנסאָס איז געווען איינער פון די דאָזיקע פאַרשוויגען, אָבער וועלכער פון זיי איז געווען אַלפאַנסאָס האָט זי נישט געקאָנט דעהיין. איינגעלעך איז עס אפילו נישט געווען ער, נאָר אַ פאַרוואַנדלטער, אַ פאַרכישופּמער אַלפאַנסאָס, וועלכער וואָרט אויף זיין געליבטע, וואָס זאָל אים באַפרייען פון זיין פאַרכישופּט געשמאַלט. און זי זעט אים באַפרייען.

זי האָט זיך דערמאַנט ווי זי האָט צום ערשטן מאל מיט אים גערעדט אין כוהנאָס און ווי זי האָט צו אים געזאָגט, אַז זיין פינגערער שלאַס געפילט איר נישט. זי האָט זיך דערמאַנט וועגן זיין סילמאַנקע, דאָגיאַל לעאַז נאָר, וועלכע האָט זי באַגליקט מיט איר קאַלמאָ בליק און זי אָפּגעמאַסטן פון קאַפּ ביז די פיס. האָס האָט ביי איר אַרויסגעזען אַ שלעכט געפיל און זי האָט זיך באַמיט דערפון פּשוט צו ווערן.

זי האָט געשריבן צו אַלפאַנסאָס אַ בריוו, נישט כּדי ער זאָל ליינען, נאָר כּדי זי זאָל זיך אליין איבערצייגן ווי שטאַרק און פאַרוואָס זי ליבט אים. האָט געשריבן מיטן נאָמען האַרצן:

„דו ביסט הערלעך, דו ביסט דער גרעסטער ריטער אין שפּאַניע. דו שמעלסט דיין לעבן אין סכּנה צוליב גאַרישע זאַכן, ווייל אַ ריטער מוז אַזוי האַנדלען, כאַטש דאָס איז גאַריש, אָבער עס לאָקט און דעריבער ליב איד דיר, מיין ליבער, אומגעוואָלדיקער, קריגערישער אַלפאַנסאָס, דו ביסט רוי־שיק און שטורמיש ווי אַן אומגעצוימטער ווילדער פּויל און איד וויל דיר גערן אין מיין שוים האַלמן“.

זי האָט איבערגעלייענט, וואָס זי האָט אָנגעשריבן און צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ, מיט אַן ערגסטער ווילדער מיגע.

כּדי צו שטודירן די שפּראַך האָט זי געלייענט אַ קליין ביכל מיט פרעגל קישער דיכטונג. איין ליד האָט ביי איר באַוואַנדערט אויסגענומען. זי האָט אויסגעזוכט דאָס ביכל און האָט האָס ליד אויסגעלעזנט אויף אויסנווייניק.

„און די דאַמע האָט געזאָגט: יעדן גדר וועל איר מאַן פאַר דיר, מיין פריינד און מיין אמתער געליבטער“.

האַט צו איר געזאָגט דער ריטער: „מיט וואָס האָב איר מיר, דאַמע, פאַרדינט, וואָס דו ליבסט מיר אַזוי?“

האַט געזאָגט צו אים די דאַמע: „ווייל דו ביסט אַזאַ, ווי איר האָב דיר

אויסגערוימט“.

Mon ami et mon vrai désir

זי איז אַוועק אין פאַרק. דער גערמנער בעלאַראַ האָט האָרט פון בוים אַראָפּגענומען אַבריקאַסן, און זי האָט געבעטן, אַז ער זאָל, ווי מען איז זיך

גוהג אין סעוויליע, איבערלאָזן עמלעכע פרות אויפן בוים, כדי דער בוים זאל נישט האָבן אַזאַ טרויעריקן אויסזען. בעלארדאָ האָט גלייך אויפגעהערט צו רייסן, אָבער זי האָט דערשפירט אַ שנאה צו זיין געהאָרנזאמקייט.

זי איז געזעסן אויפן ברעג פֿון מאכאָ, געקומט אויף טאַלערדאָ און געטרוימט. זי האָט זיך אַלפאַנגסאָן פֿאַרנעשמעלט אין אַ זילבערנעם פּאַגל צער. ווי וועט אים שענקען אַ בלוז=שוואַרצען פּאַנצער מיט באַוועגלעכע טיילן, זייער עלעגאַנט און הויז דעם אַ בעסערע שוין, ווי די קריסמלעכע פּאַנצער=העמדער. איר מאַמע וועט פֿאַר איר אַיז פּאַנצער באַשמעלן ביים וואַסן=שמיר פֿון קאַרדאַווע.

פּלוצלונג האָט זי זיך דערמאַנט, אַז זי האָט דעם מאַסן צוגעזאַגט, אויב עס וועט נאָך מעגלעך זיין, צו קומען צו אים ערבֿ=שבת, כדי דעם גאַנצן שבת=קודש יצן פֿאַרברענגען ביי אים אין שלאַס. ער האָט עס פֿון איר נישט פֿאַרלאָנגט. זי האָט עס אים אַליין פֿאַרהגעשלאָגן, און זי האָט די גאַנצע צייט דערפֿון פֿאַרגעסן.

מיט ווייטיק אין האַרצן האָט זי פעסטגעשמעלט, ווי זויט איר פּאַמער און אַרויסגעשטופט געוואָרן פֿון איר לעבן.

דעם גאַנצטעם פֿרייטיק וועט זי צו אים גיין. אָבער גיין, אַלפאַנגסאָן קומט דאָך צוריק. זי וועט גיין מיט אַ פֿרייטיק שפעטער און קיין זאך וועט איר דערפֿון נישט אָפהאַלמן.

אין טאַלערדאָ האָט קיינער פֿון זיינע בעלי=יחצים אַלפאַנגסאָן נישט גע= מאכט קיין שום פֿאַחוורף און אַפילו נישט אַרויסגעוויזן קיין פֿאַרוונדעהונג. דאָך אָבער האָט ער געפילט אומצופֿרידנקייט אַרום זיך. ער האָט זיך דער= מיט נישט איבערגענומען. בלויז פֿאַר איין איינציק פֿנים, פֿאַר דאָן יהודים פֿנים האָט ער זיך געשראַקן. יהודה האָט זיך אָבער נישט באַוויזן.

אַ גאַנצן מאַג איז ער געווען פֿאַרנומען מיט געשעפטן, אויפנאַמעס, באַראַטונגען און באַקענט זיך מיט פֿאַרשידענע האַקומענטן. ער האָט גע= רעדט, געפירט וויכוחים, געוויגן פֿאַר און קעגן, אָנגענומען באַשלוסן, גע= מאַכט אומגעשריפֿטן. ער האָט זיך באַמיט צו קיין אויף מענטשן אין זאַכן אין אַ געהעריקער ליכט, אָבער כסדר ווי פֿון געפֿל אַרום האָט אויפֿ= געזוכט די פֿאַרצויכערטע לאַ=גאַליאַנאַ, און בעת ער האָט גערעדט, גע=

אַרבעט און אונטערנעשריבן האָט ער געמאַכט: וואָס טוט זי דאָרט? אין פאָויליאָן אָדער אין הויף? צו טראַגט זי איצט דאָס גרינע קלייד?
 ביינאַכט האָט ער געברענגט פון תאוה. ער האָט זיך באַמיט צו טראַכטן וועגן דער פעסטונג קאַלאַטראַוואַ, אָדער וועגן סכסוך מיטן בישאָף פון קוענקאָ. אָבער אַנשטאַט דעם האָבן אויפגעטויכט אין זיינע רעיוונות אַראַבישע פערזן, וואָס רחל האָט אים געלייענט, און ער האָט זיך באַמיט צו דערמאָנען דעם גאַנצן געריכט, נישט נעקויט אויף זיין גלענצנדיקן זכרון אין אים נישט געלונגען צו געפינען די געהעריקע דיממען, פון וואָס ער האָט זיך שטאַרק געערגערט. ער האָט דיימלעך געווען רחל'ס ליב, פון וועלכע די פּעהון זענען אַרויסגעקומען, און ער האָט זיי נישט פאַרשטאַנען. זי האָט זיך באַמיט אים צו העלפן. זי האָט אויסגעשפּרייט די אַרעסט און געוואַרט אויף אים. ער האָט באַקומען היין, דער פּולס האָט אָנגעהויבן שטאַרק צו קלאַפן און ער האָט נישט געקאָנט אַיינליגן אויפן אָרט.
 ענדלעך איז די דרייטאַגיקע אייביקייט פאַרבייגעגאַנגען, ער איז זי דער אין דער לאַגאַליאָנאַ. אַן אימבאַרענעצמע, ברויזנדיקע פרייד האָט זיי בידן באַהערשט.

זי האָט אים געגעבן אַלין וואָס ער האָט באַגערט, אָבער ס'איז אים נישט געווען גענוג. קיין באַריהונג, קיין קוש, קיין אַרוימעמען, קיין באַהעפּטונג האָט אים שוין נישט באַפרידיקט. ער האָט זי באַנערט מיפּער און איז געווען אויפגערייצט, וואָס ער האָט נישט געקאָנט זעמקן זיין תאוה.

ער איז געווען מער מיט איר, ווי מיט זיך אַליין. ער האָט געקאָנט דערציילן זאַכן, וואָס ער האָט נאָך קיינעם נישט דערציילט: שמאַלצע, קיין דערישע, קעניגלעכע, גאַרישע זאַכן. אין וועל ער איז שוין געווען זיכער, אַן ער האָט איר אויפגעקלערט דעם גאַנצן סוד, דעמלט האָט ער אין איר גאַנצמקייט אויפגעדעקט נאָך מער סידותריקעס, וואָס אין איר איז געווען פאַרבאָהן. ער איז געווען שטאַרק צופרידן, ווען רחל האָט אים געענט פּערט. ווייל כמעט שטענדיק האָט זי געענטפּערט דאָס, אויף וואָס ער האָט זיך נישט געריכט און וואָס ער האָט גלייך פאַרשטאַנען: ס'איז אים אָבער אויך געווען ליב, ווען זי האָט געשוויגן. ווייל ווער נאָך אַזוי זוי זי האָט געקאָנט אַזוי שוין און פילדרייטיק שווייגן, צושטימען, אָפלייקענען, זיך פרייען, זיך באַקלאַגן, מאַכן פאַרווורפן?

און ווייער האָבן זיי נישט געוואָסט פון קיין צייט. ס'איז ביי זיי נישט געווען קיין געכטן, קיין מאַרגן, נאָך אַן אויסגעפילטער היינט.

מיטאמאל האָט דחל איבערגעריסן דאָס אומגענדלעכע גליק. זי האָט געמאָלדן:

— היינט נאָך מיטאָג גיי איך צו מיין טאָטן קיין טאָלעראַ. —
ער האָט זי אָנגעקוקט, פולשמענדיק צעמוילט. איז זי משזעע? אָרער
אפשר איז ער נאָך אַראָפּ פון הימען? זי האָט אזא זאך נישט געקאָנט זאָגן.
ער האָט זי נישט פאַרשטאַנען. ער האָט נאָכאמאל איבערגעפרעגט שטאַם-
לענדיק. זי האָט באַשמעטיקט:

— היינט נאָך מיטאָג גיי איך צו מיין טאָטן, זונטיק פרי קום איך צוריק.

ער איז אויפגעצופעלט געוואָרן.
— דו האָסט מיך נישט ליב, — האָט ער געשריגן, — מיר קענען זיך
נאָך כעסט נישט, ואון דו אַנטלויפסט שוין פון דאָנען. דאָס איז פאַר מיר
אַ טויט-קלאָפּ. דו ליבסט מיך שוין נישט מער!

און בעת ער האָט זי מכבד געווען מיט האַרבע ווערטער און וואָס
זויטער אַלץ האַרבערע, האָט זי געטהאָכט: ער איז שרעקלעך, דער דאָזי-
קער שטאַלצער קעניג. ער האָט קיינעם נישט אַ הויז מיך. איך אָבער האָב
אַ הויז אים אויך אַ טאָטן.

נישט געקוקט אויף איר זיג, האָט זי דאָך נישט געקאָנט איינשמילן
איר זויטיק ביים געראַנק, אַז זי וועט אים פאַרלאָזן אויף היינט אין אָונט,
אויף היינטיקע נאַכט און נאָכאמאל אויף אַ גאַנצן לאַנגן טאָג און אויף
אַ גאַנצער לאַנגער נאַכט.

קאפיטל צוויי

דאן יהודה האָט החלם אָפּוועזגהייט איבערגעלעבט שמאַרקער, ווי ער
דאָט גערעכנט. צייטגווייז האָט ער געפילט אַ געוואַלדיקע אייפערזוכט צו
אַלפאַנסאָן. ער האָט זיך פאַרגעשמעלט, ווי דער פאַחהאַסטער אַלפאַנסאָן,
אַריינגעפאַלנדיק אין אַ שלעכטער שטימונג, וועט אָפּשיקן רחלען אַהיים אַ צען
בראַכענע, און אויסגעמאַמערטע.

אויך אַלאַזאַר האָט אים לייזן פאַרשאַפּט. רחלם צוויידייטיקע לאַגע,
דער שענדלעכער רום פון זיין שוועסטער און פאַטער האָט אַלץ שווערער
געמאַכט זיין לעבן אין קעניגלעכן וואַל. ער האָט אָבער גישט געזוכט קיין
עצה ביי זיין פאַטער, אויף וואָס יהודה האָט מיט שרעק געהאַפּט. ער האָט
זיך אָפּגעזונדערט, באַוווּן זיך זעלמענער און ווען ער פלעגט קומען צום
פאַטן איז ער געווען פאַרוואַרנט אין צעבראַכן.

עס איז אָנגעקומען דער ערשמער שבת נאָך החלם אַוועקגיין. דער שבת
איז שוין פון לאַנג, נאָך אין סעוויליע, געווען אַ גרויסער טאָג פאַר דאָן
יהודה. דעם זיבעטן רו-טאָג האָט נאָם געשאַנקען זיין פּאַלק, כדי אפילו
איז די ביטערע צייטן זאָל זיך ישראל פילן פריי און דערהוובן צווישן די
פעלקער.

דער מיכטיקער יהודה פלעגט זיך שבת אויסטאָן פון אַלע געשעפטן,
גענאָסן פון זיינע שבת און זיך געפרייט, וואָס ער און זיין פּאַלק זענען אויס-
דערוויילמע פון נאָם.

קעגן שבל-הישר האָט ער געהאַפּט, און רחל וועט דעם ערשטן שבת
צוריקקומען. היות זי איז גישט געקומען, האָט דער שבל געווינט איבער זיין
אַנטיזשונג. אויפן צווייטן שבת האָבן סיי זיין שבל, סיי זיין אָנגעשמרענג-
טער ווילן מער גישט געקאָנט צוימען זיין טיפן צער. ער האָט אויסגעזוכט
דונלערטער סיבות, וואָס האָבן געקאָנט אָפהאַלטן רחלען. אָבער וואָס מער
ער האָט זיך געגריבלט, אַלץ מער האָט אים געעקבערט דער געדאַנק: וואָס
איז מיט מיין קינד? פאַרוואָס פאַרקאָומ מיר מיין קינד?

אלפאנסא אין אָנגעקומען קיין מאַלעדאָ. יהודה האָט געהאַט השק צו קומען צו אים מיטן אויסרייד פון דרינגלעכע געשעפטן. ער האָט זיך אָבער געשראָקן פאַר זיך און פאַר זיין האַרץ, איז ער נישט געגאַנגען זען אלפאָנסאָ סאַן. ער האָט געוואַרט, אַז אלפאָנסאָ זאָל אים רופן. ער האָט געוואַרט דעם ערשטן מאָג, דעם צווייטן, דעם דריטן און ער איז געווען צופרידן, וואָס דער קעניג האָט אים גישט געהופּן. דאָך איז ער געווען אויפגערעגט, ווען דער קעניג האָט פאַרלאָזט מאַלעדאָ און אים גישט גערופן.

דער דריטער שבת איז געקומען און רחל האָט זיך אַלץ נישט געוויזן. זיי האָבן זיך פאַראייניקט, דער קריסט, דער זעלנער, דער מאַן אָן גייסט אין אָן געוויסן מיט זיין אַמאָל געלויבטער מאַכטער. זיי האָבן זיך צוגעניגט גערעדט, כדי הוּרד שווייגן אים צו פּיניקן, אים דאָס האַרץ אַרויסרייסן. ער האָט זיין רחל פאַרלוירן.

אָבער דאָן איז פון איר אָנגעקומען אַ כרוון, און פרייטיק פאַר זי אַן אונטערגאַנג איז זי אָנגעקומען.

יהודה האָט זיך תּהילת געשראָקן זיך צוצודירן צו איר, אָבער נאָכ דעם האָט ער זי שפּאַרק אַרוםגענומען, אַריבערשטעלן איר קאָפּ און געוויגן איר בליק. זי האָט זיך אָפּגערוט אין זיינע אַרעמס. די אויגן געשלאָסן אין ער האָט נישט געקאָנט משיג זיין, וואָס זי לעבט אויבער. איין זאָך איז אים קלאָר געוואָרן: זי איז נישט געבראַכן, זי איז זיין רחל און זי איז נאָך שענער.

ער האָט זי געבעטן זי זאָל אָנגעגידן די לייכטער, וואָס אַ פּרוי האָט געראַחפּט טאָן לויטן מנהג און זיי האָבן געהאַפּט לייכטן ביי זיי זענען נישט אויסגעברענגט געוואָרן. דער אַזונט איז געווען אַ פרעכטיקער. ער האָט געוואַנען דאָס יִשְׁבֶּת־לֵיד פּוֹן יְהוּדָה הַלְוִי: „לִכְתּוּ דוּרִי...“ אין מיט תּהִלָּה אַ קאַפּיטל תּהִלִּים: „פּרִיט אִייד, אִיר הִימלען, פּרִי דִיד, יוּד! כּרוּן אויף ים, בִּימער און וועלדער, לויכט נאָמ!“

זיי האָבן זיך געזעצט צום מיש און מיט זיי אויך מוסא. רחל האָט געשוויגן, אָבער זי איז געווען פּרִיילעך. מוסא האָט, קעגן זיין געווינהייט געלעבט איר האַנט און געזאָגט:

— ווי שייך הוּ ביסט, מיין מאַכטער.

בעתן מאַלצייט האָט מען גערעדט וועגן פאַרשידענע זאַכן, אָבער נישט דערפון וועגן וואָס מען האָט געפּראַכט. רחל איז נישט געשלאָפּן אין דער האַזיקער נאַכט. יהודה איז נאָך

געווען פול מיט ספקות אין אפשר איז ער נאך געווען אייפערזיכטיק, אָבער
דער צער, וואָס ער האָט די גאַנצע צייט געפילט, איז אַריבער.

אויפן צווייטן טאָג, ווען רחל איז אַליין מיטן טאָטן געזעסן אין גרויסן
הויף ביים פּאַנמאָן, האָבן זיי איינגער צום צווייטן געשמייכלט, געוואָרפן
אויף איינאַמער פּילזייטיקע בליקן און רחל האָט דעמלט אַליין אָפּגעענט-
פּערט אויף דער אומגעפּרעגטער שאַלה:

— עס איז אַלץ גוט, מיין טאָטע, — האָט זי געזאָגט, — איר בין
גיישט אומגליקלעך. איר בין גליקלעך. — אין אויפריכטיק צוגעגעבן: —
איר בין זייער גליקלעך.

יהודה האָט זיך פאַרלוירן, האָט גיישט געוואָס, וואָס צו זאָגן. אַ גרויסע
לאַסט איז פון אים אַראָפּגעפאַלן. דאָס איז באַשטימט, אָבער ער האָט
גיישט געוואָס, צי דאַרף ער זיך פרייען.

אין לאַ-גאַליאַנאַ איין זי ווידער אַלץ מער אָנגעוואָפּט געוואָרן מיט
מוסולמענישקייט. איצט דערמאָנט זי זיך אַן איר יידישקייט. אויף די
פירן פּונעם קאַסטליאָ איבן עזרא זענען, פּונקט ווי אין אַלע יידישע הוי-
זער, געווען צוגעקלאַפּט מזוזות. רחל האָט באַשלאָסן איין מזוזה אויפצו-
הענגען אין לאַ-גאַליאַנאַ-שלאָס.

שבת-צו-נאַכט איז אָנגעקומען די צייט פון חבדלה, די צעשייהונג.
די ליבע און ביטערע צערעמאָניע, וואָס טיילט אָפּ דעם שבת פון דער וואָך,
בין קורש לחול. יהודה האָט אָנגעצוגרין די גרויסע חבדלה, אָנגעגאַסן אַ
בעכער וויין, גענומען האָס בשמים-ביקסל, געמאַכט אַ ברסה איבערן וויין;
און אַ מרוגט געמאָן, געמאַכט אַ ברסה איבער די בשמים און אַ שמעק
געמאָן דעם לעצטן שבת-די. נאָך אַלע ברכות האָט ער אויסגעלאָשן די
חבדלה אינעם וויין.

זיי האָבן זיך געוואָנען אַ גוטע וואָך און נאַכדעם אַ גוטע נאַכט.
רחל האָט גיישט געקאָנט אויטשלאָפן, אַ גאַנצע נאַכט האָט זי געוואָרט אויפן
פרימאָרגן, ווען זי וועט קאָנען צוריקערן אין לאַ-גאַליאַנאַ.

דער קאָנאַניק האָן דאָרריגע האָט געהאַט אַ מענטשלעך האַרץ; דאָן
דאָרריגע האָט זיך באַמייט אויסצופילן דעם חוב פון קרויסלעכער געהאַר-
זאַמקייט, אין צוליב זיין גומהאַרציקייט פלעגט צייטנווייז ביי אים פאַר-
קומען אַ קאָנפליקט צווישן זיין מענטשן-ליבע און דעם חוב פון געהאַר-
זאַמקייט. דער הייליקער פּאַטער האָט פּראָקלאַמירט דעם הייליקן קרויג,

און גאנץ שפאניע איז געווען מתוק אין אים אָנטיילצוגעמען. ווען דער קאָנאַניק האָט אָבער אַ טראַכט געטאָן, אַז די מענטשן הרגענען איינער דעם צווייטן אין דער גרויסער קרויג וואָס גייט איצט אָן, האָט עס אים הנאה געטאָן, וואָס זיין האַלב-איגרוול איז לכל הפחות אויסער געפאַר. דאָס איז געווען אַ זיגדיקע שמחה און, בעת ער האָט ביינאַכט געטראַכט, אַז טויזנטער קריסטן ווערן געניזקט און געהרגעט אין נאַמען פון הייליקן קרויג און ער. און זיין שפּאַניע געניסן פון וווּילשטאַנד, רעמלט האָט ער נישט געקאָנט באַהערשן זיין חרפה, ער איז אַראָפּ פון זיין געלעגער און זיך געלייגט שלאָפן אויף דער גאַקעמער ערד.

זיין צער צוליב די אַלגעמיינע צרות האָט זיך נאָך מער געשטאַרקט צוליב האַן אַלפּאַנסאָן. זיין ווירויסקינד. דער קאָנאַניק האָט ליב געהאַט אַלפּאַנסאָן, ווי מען ליבט אַ יונגערן ברודער. און ער, דער ליבטיקער ריטער איז קעניג האָט אים אַזא זאך אָפּגעטאָן! זינט דאָן ראָדריגע האָט אָנגע-הויבן צו שרייבן זיין כראָניק, האָט ער זיך שוין פאַרויס געפרייט, אַז ער וועט קאָנען אָפּשליסן זי מיט דער שילדערונג איבער דער מלוכה-אַנפירונג פון זיין שווערן תלמיד און ווירויסקינד. ער האָט שוין אפילו צוגעקליבן די געהעריקע לאַטיינישע ווערטער צו באַצייכענען אַלפּאַנסאָן: *Vultu vivax, memoria tenax, intellectu capax.* און איצט

האָט אַלפּאַנסאָן פּרלשטענדיק דעם קאָפּ פאַרלוירן, האָט זיך שטאַרק פאַר-זינדליקט, עמך זייענדיק אויפן הויפּן געבאָט פון די עשרת הַחברות! אויף אים, אויף ראָדריגען איז געלעגן דער הוב צו באַזענען אַלפּאַנסאָן; ער זאָל תשובה טאָן, כדי אים צו ראַמעווען פון גייסטיקן טויט. אָבער דאָן ראָדריגע איז געווען אַ גוטער פּסיכאָלאָג, ער האָט געזען, אַז דער בעל-עבירה איז פאַרשיכורט פונעם ווילדן גערוד פון זיין חמא. און קיין שום וואָרעניג וועט דאָ נישט העלפן. ראָדריגע האָט זיך געמוזט באַגרהענצען דערמיט, וואָס ער האָט פאַר אַלפּאַנסאָן תפילה געטאָן. פּיינליכט, ווען ראָדריגע האָט זיך געשלאָגן על-חמא, איז ער געווען זיכער, אַז דערמיט נעמט ער אַראָפּ אַ טייל פון אַלפּאַנסאָס זינד, הונט ער האָט גוט געוויסט, אַז אַ פּשוטער בשר-זאָם טאָר נישט אויף זיך אָנגעמען די חמאים פון אַנדערע, לויטן ביישפּיל פון ישו-הנוצרי. אָבער נישט געקומט דערויף האָט אַ ביסל אַ פּי ק ו ר ס ו ת. געהאַט אַ גינסטיקע ווירקונג ביים אַפּריכטן זיינע תפילות.

(* העלדישער אויסזען, פעסטער זכרון, שטאַרקער שכל (לאַטיין).)

הָרָגוֹן הָרְדִיגֵעַם שְׁלֶאֱגוֹן זִיד עַל-חַמַּא הַאָּמַם אִים אִין לַעֲצִמַן סָד-הַכֵּל
נֶאָד פֶּאָרשְׁאָפֵט דֶּאָם גַּעפִּיל פֿון דַּערפֿילמַעַר פֿלִיכַט. אִין אַזעלכַע שַׁעה;
פֿון דַּבְקוֹת הַאָּמַם עַד גַּעשְׁפִּירט אַ הַיִּילִיקַע זַמְתִּיקוֹת־דִּיקַע דַּערלִיכְטֶערונֵג.
עַד פֿלַעגַט זִיד דַּעמֶלֶט אױסמַאָן פֿון זײַן חוֹמֶר, דַּער עוֹלֶם-הַזֶּה אִין צַע-
שׁוֹחֲמַען גַּעוואָרן אױן עַד פֿלַעגַט אַרײַנפֿאַלן אִין גַּעוואָלְדִיקַעַר הַתְּלַחבוֹת,
ווען עַם הַאָּמַם פֶּאָר אִים כִּלְוִי עַקוֹיִסמִירט גײַסט אױן נֶאָמַ.

דֶּאָן הָרְדִיגֵעַ הַאָּמַם שׁוִין גַּעהַאָט פֶּאָרלִוִירן דִּי הַאָּפֶּנְגֵונֵג אַרױס-
צוֹרֶאמְשׁווען דַּעם קַעניֵג פֿון זײַן אִינַעֶרלֶעכַעַר גױט, אָכַעַר אִין אַ גַּעוויִסַעַר
שַׁעה פֿון הַתְּלַחבוֹת זַענַען קױטאַמאַל אַלַע זײַנַע סַפְקוֹת פֶּאָרשׁוֹחֲמֶרן. עַר
הַאָּמַם דַּערשְׁפִּירט, אַז זײַנַע תְּפִילוֹת זַענַען דַּעהַעֶרַט גַּעוואָרן, זײַן נֶאָנִץ
וועזן הַאָּמַם אִים אױטֶשֶׁרֶגֶענְאָגֶמ, אַז עַם וועט קוֹמַען אַ צײַט, ווען גֶאָמַ
וועט אִים אִין כּוּוִיל אַרײַנלײַגן דִּי גַעהַעֶרִיקַע ווערמַעַר אִיבַערצוֹנֵיגֵגן
דַּעם קַעניֵג.

עַר אִין שְׁמאַרַק גַּישַׁט גַּעווען צוֹפֶרֶדִין, ווען אִין דִּי פֿעַג פֿון אַזעלכַע
גַּהוִיסַע הַאָּפֶּנְגֵונֵען, הַאָּמַם זִיד דַּער אַרְצִיבִישְׁאָף צו אִים פֿלוצלונֵג גַע-
ווענדַעמַ:

— ווי לֶאָגֵג וועסטוּ נֶאָך גִלִיכְנִילִמִיק זִיד צוֹקוֹן, — הַאָּמַם אִים
גַּעמוֹסֶרַט מֶאֱרִיסִין, — ווי דַּעַר קַעניֵג אַלֶפֶאַנְסֶא ווערט פֶּאָרזוֹנֵקֵען אִין
כֶּלֶאָמַעַ? אױן גַּישַׁט וואָרמֶדִיק אױף זײַן עַנְמַפֶּעַר, הַאָּמַם עַר פֶּאָרְהַנַעזַעֲצַט:
— דַּערמַאָן זִיד אִין פֶּגַחֶסן, אַהֶרן הַכּוֹחֶגַם אִינִיקַל, ווי עַר. אִין זִיד בֶּאָ-
גַּענֶאָגֵען מױטן מַאָן, וואָס הַאָּמַם זִיד בֶּאָהַעֶפֶט מױט דַּער זִנְה פֿון מֶרֶדִין.

דֶּאָן הָרְדִיגֵעַ הַאָּמַם אױסגַעלֶאָצַט אױף אִים אַ פֶּאָר פֶּאָרמֶרֶאכְטַע
אױגן אױן שְׁמִיל כּוּיט אַ לײכַט גַעלַעכְטַעַר גַּעוואָגַמַ:

— אִיד קֶאָן מִיר גֶאָרְגַּישַׁט פֶּאָרשְׁמַעלן, אַז כּדִי צו גַּעפֿונֵען
לײטזעלִיקױט אִין גֶאָמַס אױגן-זַאָל אִיד אונדוַעַר הַאָר דַּעם קַעניֵג צוֹאמַען
מױט דֶּאָנִיא הַאֶקַעל דוּרְכְשַׁמַּעַכּוּ מױט אַ שְׁפִיז.

— דִּז הַרְחַפֶּסַט וויסן, אַז דֶּאָס הַאָב אִיד גַּעוואָגַט סַתֶּם, אַלֶס
כּוּיִשְׁפִּיל, — הַאָּמַם דַּער אַרְצִיבִישְׁאָף גַּערעוועַט, — אָכַעַר אִיד מוֹן דִּיר
זַאָגן, אַז מַעַן דַּאָרַף מַעַר וַעֲפִיק זײַן.

— אִיד לײַג כּמַחֶוּן אױף גֶאָמַ, — הַאָּמַם הָרְדִיגֵעַ גַּעוואָגַט, — אױן
עַר וועט אִין דַּער גַּעהַעֶרִיקַעַר צײַט גַּעפֿונֵען דִּי גַעהַעֶרִיקַע ווערמַעַר.

דַּער אַרְצִיבִישְׁאָף הַאָּמַם אִינגַעפֿונֵען, אַז עַם הַאָּמַם גַּישַׁט קײן שׁוֹם
צוועק לַענַעַר צו פִּירן אַ שְׁמוּעַס כּוּיט הָאָרְדִיגֵעַן. זײַט עַסלַעכַע וואָכוּ הַאָּמַם
עַר זִיד פֶּאָרמֶרֶאכְטַע דַּערויף. צִי אִין עַר אַלײן גַּישַׁט מַחִוִּיב אָנצוֹווייזן

דעם קעניג אויף זיינע אוימוגעווייערע פארברעכנס. אָבער נאָך אַ לאַנגן
ישוב־הדעת האָט ער באַשלאָסן די ראַזיקע מיסיע איבערצוגעבן דעם
פרומען, גוטן, כמעט הייליקן דאָן ראָדריגע. און איצט, אַן אויף זיין
אוידעלער בקשה האָט ער באַקומען אַ פרומע, נישט־זאָלעכע תשובה,
האָט עס אים שטאַרק פאַרדראָסן.

ער האָט איצט געווכט אַ נייעם אויסרייז, כדי זיך צוצושעפען צו
זיין סעקרעטאַר און אַרויסווייזן זיין איזמאָנפּרינהקייט.

עס האָט צווישן זיי עקוויסמירט אַן אַלמעד סכסוך. בעת דאָס גאַנצע
קריסטלעכע צופּוּל־לאַנד האָט לויטן ביישפּיל פון רוימישן אַבאָט די־אָנ־
סיום עמזיגס אָנגעהויבן זיין ערע פון קריסטום געבוירן־יאָר, האָבן די
שפּאַנישע פירשטן אָנגעהויבן זייער ציילונג מיט אַכט אין דרייסיק יאָר
פריער, דאָס הייסט, פּונעם יאָר, אין וועלכן דער קייזער אויגוסטוס האָט
אויפן האַלב־אינזל געגרינדעט אַן אויגוהייטלעכע מלוכה. היות דער דאָ
זיקער חילוק אין די ראַטעס האָט גורם געווען אַן איזמאָנדענג אין דער
קאַרעספּאָנדענץ מיט אויסלאַנד, האָט דאָן ראָדריגע געפרווט די בריוו
פּונעם ארציבישאָפּס קאָנצעלאַריע צוצופאַסן צו דער אויסלענד־ישער
ציילונג. ווען אַלץ איז געגאַנגען כשירה, האָט זיך דער ארציבישאָפּ גע־
באַכט כלאַיידע אויף די גאַנצע אַרישע איינפאַלן פון זיין סעקרעטאַר.
ווען ער איז אָבער געווען אין אַ שלעכטער שטימונג, האָט ער אים דערפאַר
אָנגעגריפן. אויך דאָסמאָל האָט ער שטרענג געזאָגט:

— צום באַדויערן זע איר, מיין ליבער הער און בהודער, אַן דו
האַסט ווידער אָנגעהויבן צו ראַמירן אונדזערע בריוו מיט דער יאָר־ציילונג
פון דער פּויפּסטלעכער קאָנצעלאַריע. איד האָב דיר שוין נישט איינמאָל
געוואָרנט, אַן דו זאָלסט זיך צעפאַסן צו דער איינגארמיקייט פון דער
שפּאַנישער קירך. איד האָב נישט ברעה אָפּצוהאַנגן זיך פון די רעכט,
וועלכע זענען עלמער פון די פּויפּסטלעכע און ענדלעך איז אויך מיין
פאַרנעיער דאָ און מאַלדאָ אַוועקגעזעצט געוואָרן דירעקט דורכן אפּאָס־
מאַל פעטרוס.

דאָן ראָדריגע האָט גאַנץ גוט געוואָס, פאַרוואָס דאָן מאַרמין
באַנייט דעם אַלמן סכסוך וועגן דער יאָר־ציילונג. ער איז מיט אים נישט
אַריין אין קיין שום וויכוחים, נאָר העפלעך אָפּגעגענפערט:

— האָב צומרוי, מיין הויך־געשעצטער פאַטער. מיט נאָטס גענאָד
וועל איר נאָך ראַטעווען די נשמה פון אונדזער הער, דעם קעניג.

אלפאנסא איז געשטאנען פאר דער מוזיקה, וואס רחל האט צוגע-
 פעסטיקט אויף דער טיר פון איר צימער אין לאַ-אַליאַנאַ-שלאַס.
 — וואָס איז עס? — האָט ער געפרעגט מיט אַ לייכטן טאָן פון
 הויז — וועסטו גאָר א סך ענדערונגען דאָ אַרײַנפירן?
 — פאַרשטייט זיך, — האָט רחל פּרײַלעך אָפּגעגעבן פּערמ. — ווען
 האָט הײַז איז פאַרטיק קומט דער לױט, — האָט זי ציטירט אַן אַראַכײַשן
 שפּרוד.
 — אונדא, — האָט אַלפּאָנסאַ מסכים געווען, — אַ קײַע קאָן נישט
 שאַדן.

רחל האָט נישט געענטפּערט. זי האָט אים מוזל געווען, וואָס דעם
 דאָזיקן צײַכן פון איר גלויבן באַמראַכט ער ווי אַ קײַע. וואָס פאַרשטייט
 ער, דער קריסט, וואָס בוקט זיך פאַר די פּסלים פון דרױ געמלעכקײַטן,
 פון וועלכע בלוז איינער איז דער אמתער, נישט-זעענדיקער האָט פון
 ישראל? ער איז בלוז ריטער און זעלנער, עס שרעקט אים נישט קײַן
 העכערער כוח. זי האָט עס שרײַן לאַנג געוויסט. פונדעסמומען איז ער
 נישט געפאלן און אירע אויגן. ווי גאַמלאַ און פאַהדאָרבו ער זאָל זײַן,
 האָט זײַן העלדישקײַט האָר געווארעמט איר האַרץ.

אלפאנסא, פון זײַן זײַט, גיט זיך אײַצט אָפּ אַ דינאָחשבוֹן איבער
 זאכן, וועלכע ער האָט אַמאָל שוואַך מישיג געווען. מעגלעך, אַז זײַן לעבן
 דאָ, אין דער לאַגאַליאַנאַ איז נישט ריטערלעך, מעגלעך, אַז ער פאַראַט
 זײַנע קעניגלעכע פּליכטן. ער איז אָבער גרױט פאַר דעם דאָזיקן גליק צו
 באַצאָלן מיט פּאראַמ. צו לעבן מיט רחלען — איז דער זין פון זײַן
 עקזיסטענץ. ער לײַדט, ווען זי ווערט פאַרפאַלן אָפּילו אויף עמלעכע מינוט.
 ואן איר איז זײַן לעבן קײַן לעבן נישט. ער האָט עס געפילט, ער האָט עס
 געוויסט. דאָס איז שרעקלעך, און דאָס איז גליק.

און פונקט ווי ער, אַזוי איז אויך רחל פולשטעמיק גליקלעך. זי האָט
 דאָ געלעבט נישט צוליב אַ וועלכער עס איז „שליחות“. זי האָט דאָ
 געלעבט, ווייל זי האָט אַזוי געוואָלט, ווייל דאָס איז גליק. און אלפאנסא,
 דער קריסט, דער ריטער, דער באַרכאָר איז איר געווען ליב, אַזוי ווי ער איז.
 ער איז קעניג, אויף אים איז חל זײַן אייגן געזעץ, זײַן אינערלעכע
 קעניגלעכע שטיבן, און די האָזיקע שטים האָט רעכט צו הייסן אויסשטעכן
 די אויגן פונעם זעלנער, וואָס איז געשלאָפּן אויף דער וואַך, אָדער אַ
 פּײַגלעכע שטאַמ אױסגלייבן מיט דער ענד און זי באַשימט מיט זאַלי.
 מיט אים און צוליב אים איז זי געווען שטאַלץ אויף זאכן, וואָס

האָבן איר פריער אויסגעווען קאָמיש. ער האָט איר דערציילט וועגן דר
ווילדע גאָמישע און באַהמאָנדישע קעניגן, וועלכע זענען געווען זיינע אבות,
און זי האָט זיי באַוווּנדערט מיט אים צוזאָמען. ער האָט געדימט די
גראַכע שפּראַך פון זיין ווילטאָרן לאַטיין, פון זיין קאָסמיליש און זי באַמיט
זיך מיט התמדה די שפּראַך אויסצולערנען.

ער האָט זיך געפרייט, ווי א קינד, ווען זי האָט באַגראַט וועהמער
און אויסהרוקן פון זיין קאָסמילישער זעלנער-שפּראַך. דערפאר, כדי פון
זיין זייט אַהויסווייזן זיין האַנקבאָחטיג, פלעגט ער איר צוליב מאַכן און
אַנמאַכן דעם אראַבישן מאַגל, ווען זי פלעגט אים ביים ברונעם דערציילן
אירע מעשיות. ווען זי האָט אים אָבער געבעטן, ער זאָל זיך אָפּשערן די
באָהר, זי זאָל זען זיין גאַקעט פנים, האָט ער איר בקשה גראַב
אַפגעוואָרפן.

— האָט ווען זי שטאַנגלערן און קונצן-מאָכער, — האָט ער זיך קעגן-

געשטעלט.

זי האָט זיך גישט באַליידיקט. זי האָט זיך פאַנגדערנעלאַכט. זיי האָבן
פון אַזוינע זאַכן גישט געמאַכט קיין וועזן און ס'האָט צווישן זיי גע-
הערשט אַ גוט לעבן, ווי איז די ערשטע צייטן.

עס איז אָנגעקומען דער פרייטיק. זי האָט אים געמאַכט, אַז זי וויל
גיין צום טאַטן. דאָסמאָל האָט אַלפאַנסאָ גישט געפרוּווט זי אָפּצו-
אָבער ער איז געווען מיט אַ ביז פנים, ווי א פאַרדאָנהט קינד. זי האָט
אים פאַרלאָזן, פּונקט אַזוי אומגערן, ווי צום ערשטן מאָל. ווען זי האָט
זיך געפונען אויפן וועג צום שלאָס איבן עזרא האָט זי ערשט דערפילט
א טיפע בענקשאַפט נאָך איר פאַטער. ס'האָט אויסגעזען, ווי זי וואָלט
זיך געגייטיקט אין זיין הילף און אויפמוגלעכערונג.

זי פילט זיך שטאַרקער אין איר טאַטנס גאַנצטיקייט. אין לאַגאַליאַנאַ
אין זי געווען א טייל פון אַלפאַנסאָ און גישט זי אַליין. זי האָט באַוונג-
דערט אַלפאַנסאָס מאַנאַליטיקייט און אַליין האָט זי זיך געפילט באַזיגט
צוליב איר איבערלעכער שפּאַלמונג. אין אַנוועזנהייט פון איר פאַטער,
האַקענן, האָט זי געוויסט, אַז איר צעצווייטיקייט איז אַ מעלה, וואָס איז
הגם ווייט פון גליק, אָבער האָר גליק.

דאָס מאָל איז אַלפאַנסאָ גישט געקאָנגען קיין פאַלערדאָ. ער האָט
גישט געוואָלט האָבן אַרום זיך די שטומע, הויפּערדיקע פנימער. פון זיינע

לוי"ט. עם איז אים ליבער געווען צו לייזן, וואָהרטנדיק אין דער לאַנגאַלאַנג
אויף רחלען.

וויבאלד זי איז דאָרט גישט געווען, האָט ער זיך געפילט פרעמד אין
דעם דאָזיקן הויז. די פרעכטיקע קישנס, די פאַרביקע שריפטן און אַרנאַ
מענטן, דאָס גערויש פון די פאַנטאַנען האָבן אַריינגעטראָגן אימרוואיקייט
אין זיין האַרצן.

ער איז געשטאַנען פאַר אַ העכרעישן טראַנספּאָרענט. אַדאַנט זיין
גוטן זכרון האָט ער זיך גענוי דערמאַנט די זוּערפער, וואָס רחל האָט אים
איבערגעזעצט. דער ייִדישער נאָם פאַרזיכערט זיין אויסדעררוויילט פּאַלק
זיין אייביקן חסד און דעם זיג איבער אַלע אַנדערע פעלקער. אלפאַנטאַ
האָט געשפּירט אַ ברעטענדיקע בענקשאַפט גאָד רחלען, אָבער באַטראַכט
דיק גלייכצייטיק דעם העזחדיקן אומפאַרשעמטן אויפּשריפט, זאָגט ער צו
זיך: פעס איז גישט אין אַחדעגונג, וואָס ער לייזט אַזוי צוליב איר. די
ייִדן זענען באַשעפּענישן, אויף וועלכע דער פייוול האָט מיטן הסכּם פון
גאָט באַקומען שלימה. ער דערמאָנט זיך וועגן „דער שלאַנג אין בנועם
און דעם צינדער אין ארבל“. אויך רחל איז קעגן איר ווילן אַ מכשפה אין
זי האָט אים פאַרכישופּט.

ער איז אַרויס אויף דער פּריי און זיך געלויבט אונטער אַ בוים.
ער האָט צוגערופן דעם גערטנער בעלאַרהאָ, כדי צו כאַפּן מיט אים
א שמועס.

— וואָס טראַכסטו איינגעלעד וועגן מיין לעבן דאָ?
בעלאַרדאָס רונדיק, פּליישיק געזיכט האָט אויסגעגלאַצט אַ פּאָד
פאַרחידישטע נאַרישע אויגן.

— וואָס איך טראַכט דערפון, הער קעניג? — האָט ער ענדלעך
אַפּגעגעמפּערט, — דאָס פּאַסט מיר גישט צו זאָגן און אַפּילו צו טראַכטן.
— אַלואַ, זאָג, — האָט אלפאַנטאַ אומגעדולדיק באַפוילן.
— אויב איר מוזן זאָגן, — האָט בעלאַרדאָ געענטפּערט, — דאָן
זאָג איר: אזא אומגעווינער גרויסע זינד פּאַסט בלויז פאַר אַן אימגעווינער
גרויסן האַר.

— דער ווייטער, — פאַרענט אלפאַנטאַ.
— און עס איז אַ שאַד, — האָט בעלאַרדאָ פאַרטרילער פאַרנע-
זעצט, — וואָס מיר אַלע, און מעגלעך דו אַליין, הער קעניג, וועלן זיך
מוזן שיידן מיט דער פּרייד פון אונדזער האַרץ און מיטן גרעסטן פאַר-
געניגן אין אונדזער לעבן.

— רעד הואיק ווייטער, — האָט אים דער קעניג צוגעגעבן מומ.
 — אין די לעצטע חדשים, — האָט דער גערמנער געפלויהרער, —
 מוז איר כסדר טראכטן וועגן מיין פארשטאָרבענעם זיידן. ווען ער איז
 געווען אין א גומער שטימונג פלעגט ער דערציילן פון זיין גרויסן הייליקן
 פעלד-צוג. און פאָסירט האָט עס אויף אַזא אופן, דער קעניג: ווען דער
 דעמלטיקער גריכישער קיזער אלעקסיס האָט זיך געווענרעם צום הייליקן
 פאָטער נאָך הילף פאַרן הייליקן לאַנד, האָט ער אים געשריבן וועגן דער
 גרויסער שאַנד, וואָס די קריסטן מוזן אויסשטיין, ווי ביי אלע הייליקע
 כילדער פון קריסטוסן זענען אָפּגעהאַקט הענט, פיס, אויערן און געז און
 ווי די מאַכטעדאַנישע עבודה-ההניקעס שענדן קריסטלעכע מעכטער און
 זייערע מוטערס מוזן דערביי זינגען. שפעטער, ווען זיי געמען זיך צו די
 מאַצעס, צווינגען זיי די מעכטער צו זינגען העסלעכע ראַמאַנסן, חוץ דעם
 האָט געשריבן דער גריכישער קיזער, אַז נישט רעכענענדיק זיך מיט דער
 הייליקייט פונעם קריג, קאן מען פון דאָרט אַרויסשלעפּן גרויסע אוצרות
 און אז יענע ווייבער זענען אימפּארגלייכלעך שענער פון די צופונדיקע
 ווייבער. אלע קריסטן זענען גערירט פון דעם האָזיקן בריוו אין
 צווישן זיי אויך מיין זיידע עלי-השלום. ער האָט זיך צו דער ברויט
 צוגענייט אַ עלם. ער האָט געקויפט אן אלטע לעדערנע קורטקע און א
 לעדערנע קאַסקע און מיט דער געדריקער דערלויבעניש פון דיין געבענטיש-
 מן עלטער-זיידע, האָט ער זיך געלאָזן אין לאַנגן וועג אַריין. איר קאַן
 נישט פאַרשטיין, ווי ער איז עס אַלץ אויבערהעקומען, הגם דעמל און
 ער געווען א סך יונגער. ווען ער איז אָנגעקומען אויפן אָרט, האָבן שוין
 אַנדערע אַלץ דעראָבערט: אוצרות און ווייבער. און א סך זענען שוין
 געווען טויט.

אַזאָ, ער האָט די מלחמה פאַרשפעטיקט און אַהיים האָט ער גאָר-
 נישט געבאָט. ער האָט אָבער דערגרייכט דאָס בעסטע, וואָס ער האָט
 זיך אין לעבן געוואונטשן, ווייל ער איז געוועסן אויפן שטיין, אויף וועלכן
 קריסטן איז געוועסן, געמרונגען פונעם וואַסער, פון וועלכן קריסטן
 אליין האָט געמרונגען, און געמחלמ זיין לייב אין יחד. און ווען מיין
 זיידע איז געווען אין א גומער שטימונג, האָט ער דעחפון דערציילט, און
 הייליק זענען געווען זיינע אייגן.

בעלאַדאָ און אַנטשוויגן, פאַחטיפט אין זיינע דערינגעהונגען.

— נו, און וואָס ווייטער? — פּרעגט אלפאַנסאָ.

— עס וואָלט געווען זייער שוין, — האָט בעלאַדאָ געזאָגט מיט אַ

נאָרײַש גליק, — ווען איך יעדער איינער פון אינדר וואָלט איבערגעלעבט
אזא הייליקע פרייד. וואָס קאָן מיט אינדר פאָסירן אינעם קרוג מיט די
פאַרשפּאַלטענע מאַכמעדאַנער? ווען עס וועט אינדר געלייטען, וועלן מיר
דערפֿאַכערן געלט און ווייבער אין ווען עס וועט שלעכט זיין, דעמאָלט גייען
מיר אַרײַן, מיט גאַמטס חסד, גלייך אין גן־עדן.

— אַלואָ, — האָט אַלפֿאַנסאָ פֿאַר אים פֿאַרענדיקט, — די האַלסט,
אז עס איז אַ חילול־השם, וואָס איך געפֿין זיך דאָ און פֿון גאַרנישט.

— זאָל מיר גאָט שומר ומציל זיין פֿון אַזעלכע שרעקלעכע געדאַנקען
קעגן דיין קעניגלעכער מאַיעסטעט! — האָט בעלאַדראָ פֿאַרויכערט.

ווי נאָרײַש די רייד פֿונעם פיפֿיקן גערטנער האָבן גישט געקלונגען, האָט
אַלפֿאַנסאָ זיך פֿאַרטראַכט. אַלע האָבן געפֿילט, אז ער האָט פֿאַרנאַכטלעסיקט
זיין ריטערשאַפט און זיין קעניגלעכן חוב, אז ער איז „איינגעשלאָפֿן“ ווי די
אַמאָליקע העלדן הערקולעס און אַנטאָניוס, ווי דער העברעיִשער ריטער
שמשון מיט זיין דליקה. ס'איז אים פֿאַרמיאָסט געוואָרן צו זיצן אין שלאָס,
ער האָט פֿאַרטראַכט די צייט אין גאַרטן, ער איז אפֿילו געשלאָפֿן אויף
דער פֿרייער לופֿט, דאָס איז אָבער גישט געווען קיין שלאָפֿן.

ווי נאָר רחל איז צוריקגעקומען איז ווידער אויף אים אַרויף הער
אַלטער כּישוף. די אַראַבישע אַטמאָספֿער אַרום זיך האָט אים מער גישט
אַפֿגעשטויסן. דאָס לעבן אין לאַגאַליאַנאַ אין פֿאַר אים גוט געווען, פֿון
קיין בעסער לעבן האָט ער זיך גישט געקאָנט דערמאָנען. מיט יינגלשן
אויפֿברויז האָט ער געשעפֿט זיין גליק. כּטבע איז ער געווען אַן עקשן,
און ווען ער האָט זיך דאָ באַזעצט, האָט ער זיך אַליין באַרעכטיקט, אַליין
דערויף מסכים געווען און עס האָט אים גישט געאַרט, וואָס מען פֿלאַפֿלט
וועגן חמא און הרטה. אַזאַ טייער גליק, ווי ער באַקומט איצט פֿון רחלען
קומט גישט פֿון טייוול. גיבער פֿון אַלץ קומט עס פֿון גאָט, וועלכער האָט אים
אַלס קעניג אַרויסגעוויזן באַזונדערן חסד, אין דאָס איז געווען אַ גייער
באַווייז, ווי גאָט איז צו אים גענויגט. ער איז געווען דאָן אַלפֿאַנסאָ,
Alfonso Rex (מלך), דער אַכטער. ער אַליין איז
פֿאַרנאַמוואַרטלעך פֿאַר דעם, וואָס ער פֿוט. ער לעבט מיט האַקעלן לויט
דער געזעלעכער השגחה און לויט זיין קעניגלעכן ווילן.

ווען זי האָט זיך דעם קומענדיקן פֿרייטיק געקליבן צו איר טאַטן,
האָט ער געוואָגט:

— איך וויל גישט דו זאָלסט זיך אַרײַנגעבענען אין מיין הייפֿט!

שמאט. איד. וויל גישט, אז די דאמע, וואס דער קעניג אלפאנסאן האט אויסדערווילט, זאל זיך פארבאהאלטן פאר מענטשן.

זי האט זיך געהייסן פראנז קיין טאלערע אויף א פאלאנקיגער ווידער האט אין לאנגע צייטן ארויסגערופן זיין סוויטע אזו מיט גרויס פארדא ארוועקערטן אין שמאט, דערנאך אין זיין שלאס.

דער פאזש אלזאזער האט זיך געווערעט מיט א בקשה צום קעניג. דער נושא-כלים סאנטישא האט געחוקט פון זיין ליבע צו דאנא בראנא, וויל ער אים דערפאר ארויסרופן אויף א רועל. ער האט געבעטן דעם קעניג, אז ער זאל מיט זיין חסד אים דערהויבן צו א נושא-כלים, כדי ער זאל האבן רעכט ארויסצורופן סאנטישאן.

דעם יוגנט בקשה איז געווען א גערעכטע. ער האט שוין א לענגערע צייט געזאכטעט און שום פארווורף און ער האט געקאנט דעוואארטן, אז דער קעניג וועט מסכים זיין צו העבערן זיין ראנג. מען האט אבער גישט געמאכט מאכן קיין יודן פאר א וואפן-מרענער.

דער קעניג האט זיך פארהראכט און פרייטלעך געוואנט:

— די האסט, מיין אלזאזער, אלע גוטע מידות פון א ריטער, אבער דעם דאזיקן ראנג קאנען מיר געבן נאר קרויסמלעכע ריטער.

אלזאזער איז רויט גשווארן און זיך אנגערופן:

— דאס איז מיר באוואוסט. נאך אידער איד האב זיך געווענרעט צום חסד פון דיין מאיעסטעט, האב איד פריער מיין געוויסן אויסגע- פארשט: פאר און קעגן, און איד האב באשלאסן צו ווערן א קרויסמלעכער ריטער.

אלפאנסאן איז געווען איבערהאשט, צעמומלט. מווינמער, צענדליקער מווינמער יודן האבן זיך געלאזט מויסן, איידער זיך אפצוזאגן פון זייער אמונה, אין דאך קומט א יונגל, פון קיינעם גישט געוואונגען, פון קיינעם גישט אויסגעפאדערט און וויל זיך אפזאגן פון זיין גלויבן.

— צי האסטו גערעדט מיט דיין פאטער? — האט ער פון גרויס איבערראשונג געפרעגט.

— זיין, — האט קורץ געענטפערט דאס יונגל, און דערנאך מיט עקשנות צוגעגעבן: — קיינער האט מיר גישט צוגערעדט און קיינער וועט מיר גישט אפרעדן.

אלפאנסאן האט אנהויבן קלאר צו ווערן די גאנצע מעשה דאך לעבן אינעם הויף פון קאסטייליע, אין זיין קעניגלעכן הויף, האט דעם דאך- זיקן יונגן בתור אויסגעשפט די אויגן. און פלוצלינג איז דעם קעניג אריין

אז גערצאנק, וועגן וועלכן עס וואָלט אים ביז איצט נישט איינגעפאלן צו טראכטן, אז זיין טייערע געליבטע קאָן אויך באַלויבטן ווערן פונעם הייליקן ליכט. צי האָט זי שוין נישט תופס געווען דעם זין, צי האָט זי שוין נישט באַקומען דאָס געפיל פאַר זיין דיטעריושקייט, פאַר זיין קראַך געריושקייט, וואָס איז פריער פולשטענדיק פּרעמד געווען איר נשמה? בלויז ביים געהאַנק, אז עס וועט אים געלינגען צו געווינען דאָס פאַר דעם אמתדיקן בלויבן, האָט צוגעגעבן אַ נייעם זין זיין פאפּלעאָנערטער ליבע. און אויף אַזאַ אופן וועט זיין זינדיקע תאוּה געפונען איר תיקון. זיין פרייד איז געווען אַזוי אומגעצוימט, אז ער האָט זיך פשוט אָנגעשטרענגט חואיק צו ענטפערן אַלאַזאַרן:

— וואָס דו האָסט מיר געמאַרטן, מיין יונגל, — האָט ער געזאָגט, — פאַרשאַפט מיר גרויס פרייד. איר האָב אָבער נישט קיין השגה אין גאַטס ענינים און ווייס נישט וואָס דיר צו האַפן, כדי זאָלסט צוגעלאָזן ווערן צום סאַקראַמענט. איר וועל זיך מיישב זיין מיט דאָן דאָרריבען.

וויבאַלד גאָט האָט זיך אַזוי פּרויבירט דערמאָנט אין אים, באַשליסן ער זיך דורכצושמועסן מיטן פריסטער וועגן זיינע אייגענע ענינים. איידער ער האָט אָנגעהויבן צו רעדן וועגן אַלאַזאַרן, האָט ער אָפּגעהאַרציק זיך מודה געווען פאַר דאָרריבען וועגן זיינע ענגע פאַרבינדונגען מיט רחלען.

— זאָלסט מיר נישט זאָגן, מיין הויךגעשעצטער פאָטער, — האָט ער מיט באַנייטערונג גערעדט, — זאָלסט מיר נישט זאָגן, אז די האַוה קע תאוּה איז זינד. אויב דאָס איז יאָ זינד, איז עס אַ גוטע הייליקע זינד און איר האָב נישט קיין חרמה. — און פאַרענדיקט מיט ברען: — איר ליב די דאָזיקע זעלמענע פרוי מער פון אַליץ איז דער וועלט, און גאָט, וועלכער האָט זי מיר צוגעשיקט, וועט מיר אַליץ מוחל זיין.

ווען דאָן אַלפאַנסאָ האָט אָנגעהויבן צו רעדן, איז דאָרריבען פול געוואָרן מיט פּרוּמער האַנטבאַרקייט, וואָס גאָט האָט גערירט דאָס האַרץ פונעם זינדיקן קעניג. באַלד אָבער איז זיין פרייד פאַרבייטן געוואָרן מיט גרויל, ווען ער האָט דעחוּען דעם צעוילדעוועפן אויסזען פון קעניג.

— דו דערסט אַ סך, — האָט דאָרריבען פרויעריק געזאָגט, ווען אַלפאַנסאָ האָט פאַרענדיקט, — און דו ווילסט מיר וואַרענען און מיר שמערן דיר זאָגן דאָס אמתע שמרענע וואָרט. אין דיין האַרצן אָבער ווייסט אַליץ, וואָס איר דאַרף דיר זאָגן, און ווייסט שוין פון גאָט לאַנג בעסער פון מיר, וואָס איר וויל דיר זאָגן.

אלפאנסאָ האָט באַמערקט זיין טרויעריק פנים, האָט ער שמוץ אַ פּרעג געמאַן:

— האָב איר שוין פאַרלוירן דעם גאַנצן חסר, מיין פאָטער? בין איר אויף אייביק פאַרשאַלטן? — היות דער קאנאָניק האָט טרויעריק געשוויגן, האָט אלפאָנסאָ געטערערט דעם מאָן: — גוט, — האָט ער לייכמוזיק געזאָגט, — איר בין מסכים פאַרשאַלטן צו ווערן. ווו אָבער זענען די אורעלמערן פון מיינע אורעלמערן? — האָט ער שטרענג געפרעגט, — די קעניגן, וועלכע האָבן גאָר פרייסמוסעס תורה נישט אָנגענומען? איר ווייסן ווו זיי זענען. זאָל מיר גאָט שיקן צו זיי! דער פאַרצווייפלטער ראָדריגע האָט געלאָסן געוואָרנט:

— פאַרטיף נישט גאָר מער דיינע זינד, מיין זון. מיט אַזאַ לעט= מערהדיקן שפּאַם! מיך אין האַרצן גלויבסטו אויף קיין האָר נישט אין דיינע געצנדיגערישע דיבורים. לאָן אונדז בעסער הכנעהדיק אַ מראַכט מאָן, וואָס מיר קאָנען מאָן פאַר דיין גשמה.

מיט אַ וונגמלעכען שמייכל אויף די ליפן בעט דער קעניג: — זיי נישט פאַרזאָרנט, מיין ליבער הויך=געשעצטער פאָטער אין פריינד. נאָט איז פיל מיט חסר און ער איז גאָר נישט אַזוי שלעכט צו מיר, צום אָרעמען בעל=עבירה. זיי ווייסן, אַז גאָט האָט מיר געעבן אַ צייכן. ואון ער האָט דערצוילט וועגן אַלאַזאַרן.

דער קאנאָניק האָט זיך אויפּמערקזאַם צוגעהערט און ס'איז אים תיכף לייכטער געוואָרן אויפן האַרצן. ער האָט גוט געוויסט, ווי די אויגוויינער פון קאסמיליאַ איבן עזרא זענען פארעקשנט אין זייער גאוונה=דיקן ווייסן, אין זייערע גאוהדיקע פעלערן, אין אים אַליין איז קיינמאָל נישט אוינגעפאלן דער געהאַנג צו וועלן ברעכן דאָס האַרץ פון אַ איבן עזרא. ס'ווייזט אָבער אויס, אַז דער ראָזיקער אלפאָנסאָ איז באַמת יע= בענטשט פון גאָט. ווייל קוים האָט ער דאָס יונגל אַרײַנגענומען אין זיין שלאָס ואון ישׁוין האָט ער אים מיטן מילדן אויסלייזער באַהעפט. מיט אַזאַ מאַט קאָן מען אויסקויפן אַ סך הטאים.

זעענדיק דעם אייגנדיק, וואָס זיינע ווערמער האָבן געמאַכט אויף ראָדריגען, האָט אלפאָנסאָ אים פאַרטרויט דעם טיפּסטן סוד פון זיין האַרצן.

— סיי דער קעניג, סיי דער פרייסטער, — האָט אלפאָנסאָ געזאָגט, — זענען באַשענקט פון גאָט מיט אַ סודותפילן ווייסן, וואָס עס ווערט נישט געגעבן אַ פּשוטן כשר=ורם. איר בין זיכער, אַז גאָט האָט מיר

צוגעשיקט די דאזיקע וואנדערלעכע פרוי, כדי איר זאל זי אויפוועקן אין אויסלייזן איר בשמה.

יא, אלפאנסא האט אים פארשאפט עומת-נפש, — האט דער קאנאָ-
ניק געטראכט, — אָבער א קערנדל פון אמת מוז שמעקן! אין זיינע רייד.
קאָטס וועגן זענען נישט אונגערע וועגן. מעגלעך, אז פון דער תאוה, אין
וועלכער דער קעניג איז פארהוילקען, וועט כאמת ארויסשפראַצן נישט
קיין קללה, נאָר א ברסה.

ווי עס זאל נישט זיין: דאָן ראָדריגעס אויפגאָבע איז פאָרלוּפיק
געווען זייער א שווערע. נאָנץ פיין, וואָס אלפאנסאָ האָט זיך פאר אים
ערלעך מודה געווען, אז ער וויל האמעווען רחלם גשמה, האָט אָבער גיט
אום נישט קיין רעכט מסכים צו זיין מיטן קעניג אויף זיין קערפערלעכער
פאָרבינדונג מיט דער יודישקע. ער האָט אויך געוואָלט, אז דער קעניג
וועט אים סיי ווי סיי נישט פאָלגן, אז קיין שום פארבאָט וועט נישט
העלפן.

— ס'איז א גוטע מונטה, הער קעניג, מיין זון, — האָט ער געזאָגט,
— וואָס דו ווילסט דאָניץ ראָקעל געווינגען פאָר דער קירד, דאָך קאָן איר
נישט פאָר אַזאָ לייכטן פרויזן דיך מספר זיין.

— וואָס זאל איר נאָך מאַן? — האָט אלפאנסאָ מיט לייכטן אומגע-
הולד געשרענט.

ראָדריגע, כלומרשט אין כעס, האָט אים געראַמן:

— האַלט זיך אָפּ אויף א געוויסער צייט, אויף צוויי וואָכן, אַפילו
אויף איין וואָך פון דיינע וועלמלעכע ענינים. צו דיך צוריק אין איינעם
פון די גייסטיקע אָפגעוואַנדערטע מקומות פון דיין קאָנאָ, פאָרשלאָסן אין
זיך אַליין וואַרט ביז גאָט וועט ווידער צו דיך רעדן.

— דו פאָדערסט פון מיר פיל, — האָט אלפאנסאָ געזאָגט.

— איר פאָדער קנאַפער, ווי ס'איז מיין הונד, — האָט דאָן ראָדריגע
געענטפערט. — עס איז מיר זייער שווער פון מיין געליבטן זון צו
פאָדערן אַלץ, וואָס איר וואָלט געהאַרפט פאָדערן.

רבי מיכיה, וועלכער האָט געווינט אין דאָן אפרימס הויז, האָט זיך
געהאַלטן אָפגעזונדערט אין זיין צימער. ער האָט געפאַסט, געדאוונט און
זיך פאַרטייט אין די הייליקע ספרים. יעדע רגע איז ער געקומען צום

באשלוס, אז אלץ, וואָס האָט גישט קיין שייכות צו גאָט און צו זיין אַנטפלעקונג, איז הבל־הבלים.

רבי טוביה איז געוואָרן שטרענג און פאנאמיש צוליב די צרות, וואָס אים און זיין קהילה איז אויסגעקומען אויסצושטיין. צום שווערסטן האָט ער איבערגעלעבט האָס לעצמע יאָר, ווען דער קעניג פיליפ אויגוסט האָט אַרויסגעטריבן די יידן פון פּאַרײז, און ער מיט די מיטגלידער פון דער קהילה זענען אַנטלאָפן קיין ברע־סיר־סען. דעמלט ווען די מאַרקגרעפּין בלאַנש האָט באַנייט דעם עדיקט, לויט וועלכן, אַלס חרמה אויף קריסטן־סעס יסורים, האָרף אין לײַד גײַט פּאַפּרײַטיק א פאַרשטייער פון די יידן ווערן עפּנטלעך אויסגעפּאַשט, האָט די קהילה באַשאָסן, אַז רבי טוביה האָרף זיך באַצײטנס אָפּטראַגן, ווייל לויט זייער השערה האָט מען זיך געקליבן אים צו דערגריעקן. אין זיין אָפּוועזענדיקייט האָט דער קעניג הורכנעפירט זיין אַסורירטריקע ישטראַף־עקספּעדיציע, בעת וועלכער דאָס ווייב פון רבי טוביה איז פאַרברענט געוואָרן און זײַנע קינדער האָט מען אַוועקגעשיקט אין א קלויסטער. דאָ אין מאַלעדאָ האָט רבי טוביה כסדר דערציילט פון די יידישע עיגוויים, אָבער גישט פון זײַנע, אַפילו די מענטשן, וועלכע האָבן געוואוסט פון זיין גורל, האָט ער פאַרבאָטן דעחפון צו הערן, נאָך ביסלעטווייז זענען די יידן פון מאַלעדאָ דעהאַנגען, וואָס מיט אים האָט פאַסירט.

אין דער אייגנאַמקייט פון זיין צימער טראַכט דער רבי אָפּטמאַל איבער די געשעענישן אין ברע אין תמיד מאַטערן אים ספקות, צי האָט ער דיכטיק געהאַנדלט, וואָס ער האָט געפּאַלנט די קהילה און פאַרלאָזן די ישטאַט. ווען ער וואָלט פאַרבליבן און זיך געלאָזט דערגריעקן, וואָלט אים דעמלט באַשערט געווען צוזאַמען מיט זיין ווייב און קינדער אַוועק־צוגעבן זיין לעבן אויף קידוש־השם.

תשובה און עיגוויים זענען ביי הכי טוביה פון אלעמאַל געווען דער גרעסטער חסד פון גאָט, קיין בעסערע קרוינג פאַר זיין עהדישן טוף, ווי מסירת־נפש, ברענגען זיך אַלס קרבן, גיין צו דער „עקדה“. קאָל ער זיך גישט פאַרשמעלן. ער האָט געהאַלטן, אַז דער גרעסטער חטא, פאַר וועלכן מען איז חייב מיתה, — איז אַרויסשמעלן פאַרן הויז אַ צלם, אָדער אַנגײַען זיך אויפן מלבוש אַ צלם, בעת די קרייצלעך, דערגעענטערן זיך. ווען די באַנ־דיפן, — לערנט ער, פאַרערן מען זאָל זיי אַרויסגעבן א מאַנסביל אויף צו והרגענען, אָדער א פרוי צו שענדן, געמט זיך ובעסער דעמלט אַליין דאָס לעבן, איידער אויספירן זייער ווילן. פאַרשאַלפן זאָל זיין דער יעניקער,

וועלכער נעמט אָן שמוך, כדי צו ראטעווען זיין לעבן. ער בלייבט פאר-
שאַלטן אויף דער דורדרות, אויב אפילו אין א וואָך אַרום טרעט ער ווידער
אַרײַן אין ברית־ישׂראל.

די פּרעכטיקסטע קרוין, האָט רבי מוכיה געלעהנט, איז הכנעה, דער
בעסטער קרבן איז א צעבראַכן האַרץ, די העכסטע צניעות איז מסירת-
נפש. דער פּרוּמער, וואָס ווערט אויסגעלאכט און עפנטלעך געשלאָגן,
דאַנקט דעם אלמעכטיקן פאר דער שטראַף און ס'ווערט אים לייכטער
אויפן האַרצן. ער איז זיך נישט גוקס אין די, וואָס טוען אים שלעכטס, ער
איז מוחל זיינע רוצחים, ער געדענקט שטענדיק וועגן דעם מאַג פון זיין
טויט. נעמט מען ביי אים אַוועק דאָס טייערסטע, ווייב און קינד, בייגט
ער זיך הכנעהדיק פאַר דער גערעכטיקייט פון הימל. ווען די שונאים
צווינגען אים, ער זאָל זיך אָפּקערן פון זיין גלויבן, דעמלט איז ער מקריב
מיט פרייז זיין לעבן. זיך נישט איבערנעמען מיטן ווילישמאַנד און מיט
דער גאווה פון די געצטרונער. גאָטס וועגן זענען פול מיט חסד, אַפילו
אויב זיין כוונה איז פּאַרברענגן אויף צענדליקער אין הונדערטער יאָרן.

אַזאָ הכנעה איז אים נישט תמיד לייכט אָנגעקומען. ער האָט געהאַט
א שטורמיש האַרץ. נישט ווייניק יודן האָבן זייער האַס אויסגעלאָזט
אויף זייערע פאַרפאַלער, אין ווילדע פּערזן פון קללות און צאַרן אויף די
„וואַנגלער און שאַקאלן“, אויף די „געקרויניקטע געצן“, אויף דעם
„מבילה־וואסער“. און אז אויפהער האָבן זיי געיאָמערט און גערופן צו גאָט
וועגן נקמה: „גאָט פון גערעכטיקייט, פאַרנעם נישט דאָס פאַרנאָמענע
בלום! דערלאָז נישט, אַז די עהר זאָל דאָס בלוט צורעקן! פיר אויס אויף
מיינע שונאים דיין פּסקאָדן, וואָס דייןע גמאים האָבן פאַרויסגעזאָגט!
אונטן, אין עמק ישפּט צעשמועטערט דיין האַנט מיינע קעגנער!“ אויך קעגן
גאָט אַליין האָט זיך דער נביא באַקלאָגט: „ווער ביסטו, גאָט, וואָס די
לאַזט זיך נישט באַגרייפן? פאַרוואָס דערלאָזטו, אַז אַרום זאָל ווידער
זולענען אין פאַנגן פאַר שמחה? די העלדן האָבן זיך אַריינגעבראַכן אין
דיין מעמפל און דו שווייגסט! עשו מאַכט צו שפּאַט דייןע קינדער און דו
שווייגסט! באַווייז זיך, שטיי אויף, זאָל דיין שמים שאלן, דו שמומסטער
פון אַלע שמומער!“

ווען רבי מוכיה האָט געלייענט די דאָזיקע דייכטערישע פּסיקים, האָט
זיך אויך אין זיין האַרץ דערוועקט אַ ווידערשפעניקייט. תיכף אָבער האָט
ער חרטה געקראָגן. „צי קאָן דאָס ליים זאָגן צום טעפּער: וואָס פּוּסמו?“
האָט ער זיך אַליין אויסגעוירלט און זיין פּאַנאַמיזם האָט זיך געשטאַרקט.

די גלויביקע האָבן געקוקט אויף אים, ווי אויף אַ נביא. ווען ער איז געזעסן אַלײן אין זײן חדר־מיוחד, פארטיפט אין די הייליקע ספרים, פלעגט ער אַהאַנג זײן כוח־הרמיון צײטנווייז זיך פאַרשמעלן ווױנערלעכע בילדער און די ווערמער צוגעבן פארשירענע פאַרמען. ער האָט געזען די פרומע, די צדיקים, ווי זײ זײַצן אין גלעדן און די שכינה ריט אױף זײ.

ער האָט געזען, ווי די רשעים ברענען אין גיהנום, אין ער האָט זײ געפרעגט, און די רשעים פון דער פינפטער רײ האָבן אים אָפגעענטפערט: „דאָס קומט אינדן דערפאַר, וואָס בעת אונדזער לעבן אויף דער ערד האָבן מיר אָפגעלייקנט גאָט און פאַרערט דעם געקרייציקטן. זײ האָבן אים ווױטער דעהציילט, אז זײ מוזן צוועלף חרשים ברענען, ביז זײער נשמה וועט פאַרניכטעט ווערן, ווי זײער לײב: דעמלט וועט דער גיהנום אױס־שפײען זײער אַש און דער ווינג וועט עס אַוועקטראַגן צו די פיס פון די צדיקים. אין ער האָט זיך געזען, גאָר הצות, אין בית־מדרש אין אַרום אים האָבן זיך פאַרצומלט די מתים פון די לעצטע זיבן יאָר. און צווישן זײ האָבן זיך אױך געפונען די שאַמנס פון די, וואָס דאַרפן שטאַרבן במשך פּינעם גאַנצמאָנאָט יאָר. און בעת ער איז געזעסן מיט פאַרמאָכטע אױגן איבער די ספרים, האָט ער אין המון ארוםגעשפאַצירט איבער די גאַסן פון פאַרזי און איבער די גאַסן פון מאַלעדאָ, און ער האָט געזען באַקאַנטע מענטשן, אין ער האָט געזען, יא זײ וואָרפן נישט אָפ קײן שאַטן, אין ער האָט געוויסט, אז מען האָט אויף זײ גוזר געווען זײ זאָלן אינגיכן אומקומען אויף אַן אכזריותדיקן אופן. נישט אָן ציפּרדינקייט האָט ער אױך געזען, אז צווישן די מענטשן אַז אַ שאַטן געפינט זיך יהודה איבן עזרא, דער משומר, וועמענס פאַכמער שפײט אין א י פ ע ר ו פ אַחביהינג מיטן געצנדיגערײשן קעניג.

בינו־לבינו זענען אָנגעקומען נייע שלעכטע ידיעות וועגן די פּרענקישע יידן. ווי רבי מוכיה האָט פאַרויסגעזען האָבן די גראַדן אין די גראַפן גאַנסעמאָל דעם בײשפּיל פון זײער קעניג. זײ האָבן באַראַבעוועט די יידן און זײ אַרויסגעפריבן מהויץ פון זײערע גרענעצן. ווען רבי מוכיה האָט דעהערט וועגן די האַזיקע גײעס האָט ער זיך אויפגעהויבן און אַוועק צום פּהגס אפרים.

ווי פרעמד און ווי צווייפּלהאַפט רבי מוכיה האָט נישט אויסגעקוקט אין דאָן אפרים אױגן, האָט ער זיך נישט געקאַנט באַפרייען פּינעם ציצינגנס־כוח, וואָס האָט אַרויסגעשמחאלט פּונעם גאַנצן וועגן פון דעם

דאָזיקן גרוינען, בלאַסן מאַן. און איצט, אז ער איז ווידער צו אים געקומען, האָט ער מיט יראה און גירויקייט געוואַרט, וואָס ער וועט אים זאָגן.
רבי טוביה האָט אים אויף זיין שמילן שטייגער דערקלערט, אז ער וויל פאַרלאָזן מאַלעדאָ און זיך צוריקקערן צו זיינע יידן. די סכנה ווערט גרעסער, און ער גלויבט נישט, אז פון מאַלעדאָ זאָל קומען די ישועה פאַר די באַהאַרעטע יידן. די פליטים קאָנען שוין לאַנג נישט בלויבן אויפן פרענקישן געביט, און היינט די שפּאַנישע גרענעץ איז פאַר זיי געשלאָסן, האָט ער ברעה זיי צו פירן קיין דייטשלאַנד, פּוטוואַנען זייערע אבות זענען געקומען.

פארשידנארטיקע, ווידערשפהוכיקע געדאַנקען און געפילן האָבן זיך רעוועקט אין דאָן אפּרומען. די צאָל גויסבאַדעחטיקע יידן אין שפּאַניע פאַרגרעסערט זיך פון טאָג צו טאָג, און עס וואַלט געווען אַ ברכה פאַר דער אַלאַכאמא, ווען זי קאָן פֿמור ווערן פון די דאָזיקע געסט, ווייל וואָס מער זייער צאָל פאַרגרעסערט זיך, אַלץ מער וואַקסט די סכנה. אין דייטשלאַנד ווארט אָבער אויף די פליטים א פונצמערע צוקונפט. דער קייזער פּרודירד וועט זיי ווארשיינלעך אַרײַנגלאָזן. ס'איז אָבער באַוווּסט, אז ביז איצט זענען די יידן אין קיין שום לאַנד נישט באַהאַנדלט געוואָרן מער אכזריותדיק, ווי אין דייטשלאַנד. אומב, געפינט זיך איצט דער קייזער אויפן מזרח, אין צי וועט גענוג זיין בלויז זיין נאָמען, כדי צו שרצן די יידן? וועגן דעם האָט רבי טוביה געוואוסט פונקט אַזוי גוט ווי ער. די פּאַנאָישקייט פון רבי טוביה איז אָבער געאַנאָגען נאָך ווייטער, ווי ער האָט זיך פאַרגעשמעלט, געמלער: יסורים און נסיונות פאַר זיינע ברודער. צי האָרף ער דעם רבין נישט אָפּהאַלטן דערפון?

היינט דאָן אפרים האָט שווייגנדיק געטראכט, האָט מיביה פאַרגעזעצט: — איך זאָג דיר נאָכץ אָפּן, אז ס'וואַלט מיר געווען ליב, ווען דער מאן איבן עזרא זאָל אונז נישט ברענגען די הילף, וואָס ער האָט פאַר שפּהאַכן. עס מוז מיר וויי, און אונזער ישועה זאָל קומען פון אַ מיטער, וועלכער האָט אַוועקגעגעבן א געזענדיגער די שאַנד פון זיין מאַכטער. איך וויל נישט זיין געלט און וויל נישט זיין הילף, ווייל עס שטייט געשריבן: „זאָכסט דעם לוי פון אַ זונה נישט ברענגען אין נאָמם הויז“.

דער שטילער, גלייכמעסיקער אופן פון רבי טוביהס רייד האָט בול- מער געבראַכט צום אויסדרוק די שנאה און פאַראַכטונג פון זיינע ווערטער. איינגעמלער האָט דאָן אפרים מיט פאַרנעגונ אױפגענומען די אָפּשאַצונג פונעם פרומען רבי טוביה בנוגע איבן עזרא. זי איז געווען אין הסכם מיט

זיין אייגענער פיינטלעכער באציונג צו אים, דאך האָט ער אים פאַר-
טידיקט.

— אויב אין דער מערב-וועלט, — האָט אפרים געענטפערט, —
געפינט זיך עמעצער צווישן אונדזערע ברידער, וועלכער האָט די מאַכט
אייד צו העלפן, איז עס דאָן יהודה, און בלי ספק האָט ער דעם בעסערן
ווילן. האָט געהילד און וואַרט אונטער נאָך אַ קורצע צייט, מיין האר אין
לערער. מיט דיין אומגעוואָלד און שמרענגקייט ופאַחווער נישט היינע
פאַרפאַלגטע ברידער צו געפינען אַ מקום-מקלט אין דעם מילדן שפּאַניע.
רבי טוביה האָט הרמה געקראָגן, וואָס זיין בעס האָט אים גליבן גע-
ווען. ער האָט צוגעזאָגט צווישוויליק צו פאַרבלייבן.

דאָן יהודה איז געווען שמאַרק פאַרזאָרגט. אים האָט געמאַכט ער
דער געזאַנג וועגן דער מיינונג פון די פאַלערער יודן בנוגע אים און זיין
מאַכטער. צו שפירן זיי נישט אַמאָל אַ פאַראַכטונג צו אים און צו זיין
מאַכטער?

אויך פון אַלאַזאָרן האָט ער געהאַט גרויס עגמנת-נפש. הגם דאָס
יינגל האָט נאָך מיט אים נישט גערעדט וועגן זיין טונה אַנצוגעמען די
קריסטלעכע אמונה, איז פאַר אים שוין געוואָרן קלאָר, אַז די יודישע
תורה און די אַראַבישע חכמה וועגען פאַר אים פאַרלוירן. און דאָס איז
זיין שילד. אַנשטאַט נישט צו יעדלעזן זיין זון אין דעם הויף פון ריטער
און וועלכער, האָט ער אים אַליין דאַרט אַוועקגעשיקט.

שולדיק! שולדיק! ער האָט אויף זיך אַ שווערן חטא אַרויפגעשלעפט!
ער האָט זיך געטרויסט מיט זיין שליחות. ער האָט זיך איינגערעדט,
אַז ער האָט געבראַכט זיין מאַכטער אַלס קרבן צום סביר פון גאָט. גאָט
אַבער זאָגט זיך אָפּ פון זיין קרבן, דאָס ווערט קלאָרער פון מאָג צו מאָג.
ער האָט געפראַכט, אַז די פאַרבינדונג פון דהלען מיטן קעניג אלפאַנסאַ
וועט אים לייכטער מאַכן אַריינצוברענגען די פּרענקישע פליטים קיין
קאסטיליע, אַנשטאַט דעם האָט די דאָזיקע פאַרבינדונג גאָר אָפּגעשטעלט
די רעמונגס-אַקציע און מעגלעך זי אינגאַנצן צו נישט געמאַכט. דער
קעניג מיינט אים אויס, ער האָט אים פון שמענדיק אָן נישט זייער גערן
אויפגענומען און ער האָט די גאַנצע צייט נישט געהאַט די געלעגנהייט
אים אַרויסזאָגן זיין בקושה, וואָס האָט געברענט אין זיין גאַנץ וועזן.

אין אזא מין שטימונג איז געווען דאָן יהודה, ווען דער פּרנס דאָן אפרים איז צו אים געקומען. ער האָט געהאַלטן פאר זיינעם א הויב אים צו מעלדן וועגן רבי טוביהם טוגות.

דאָן יהודה איז געווען שטאַרק אויפגערודרט. דער האָזיקער אפרים בר אבא האָט תמיד אין אים געצווייפלט און איצט וועט ער זיין מלא שמחה און וועט אים זאָגן גלייך אין פנים אַרײַן, און זיין צוזאָג רבי טוביהו צו שאַפן פאַר די פאַרפאַנגטע יידן אַ מקום מקלט אין קאַסטיליע זענען געווען דברים במלים. איידער לענגער צו וואַרפן אויף יהודהם צוזאָג, האָט רבי טוביה באשלאָסן אַוועקצופירן די פרענקישע יידן אינעם סכנותדיקן דייטשלאַנד. דאָס האָט ער אים שוין גישט איינמאַל געזאָגט. און דער פרומער רבי טוביה וויל גישט קומען און זיינע פאַרפעסטעמט ר' אמת.

— איד ווייס, — האָט יהודה — בימער און פול מיט ברענענדיקער חרפה געזאָגט, — רבי טוביה האָט מיך פיינט בתכלית השנאה, מיט זיין גאַנץ, שמרענג, גאווה האַרץ.

— די האָסט אונזער האַר און לערער טוביהו לאַנג געלאָזט וואַרפן, — האָט אפרים געענטפערט. — ס'איז גאַנץ פאַרשטענדלעך, פאַרוואָס ער באַמיט זיך אויסצוזוכן אן אַנדער ישועה. איד ווייס, אז דיין צוזאָג איז געווען אן אויפריכטיקער, איד האָב אַבער מורא, אז אין דעם דאָזיקן ענין איז נאָטס ברכה גישט מיט דיר.

ער איז שטאַרק אויפגעבראכט געוואָרן אויף דאָן אפרים, וואָס ער האָט אים אָפן באַשולדיקט אין פוסמער גאווה. און זיין כעס האָט אים אָנגעשמויסן אויף אן איינפאל.

— כדי די דאָזיקע פּריווילעגיע צו באַקומען מוז איד האָבן מער צייט, ווי איד האָב געמיינט, און דיין מורא איז מיר פאַרשטענדלעך. אַבער פאַרגעס גישט אַז די צייט האָט זיך געענדערט צום ערגערן. ווען איד האָב געמאַכט מיין פאַרשלאָג האָט עס זיך געהאַנדלט וועגן פּופצן הונדערט, אָדער העכסטנס וועגן צוויי טויזנט פאַרפאַנגטע. איצט זענען זיי אויסגעוואָקסן צו פינף ביוז זעקס טויזנט. איד פאַרשמיי דינע ספקות, וויל מען קאָן אַזוי פיל בעטלעך גישט אַרײַנגלאָזן אין לאַנד. ער האָט זיך אָפגעשטעלט אויף א ווייל, אַרײַנגעשטאָכן זיין בליק אין אפרים און פאַרנעזעצט:

— איד גלייב אַבער, אז איד האָב די לעזונג געפונען. די פליטים דאַרפן גישט זיין קיין בעטלעך, ווען זיי וועלן אַרײַבערניין די גרענעץ. מיר

דארפן פאר זיי שאפן געלט. איר מיין, אז פיר גאלד-מאראאוועדי פאר יעדן איינעם וועט גענוג זיין.

דאן אפרים איז געבליבן אָפּהענטיק.

— ר' רעקס וועגן זעקס מויזנט פליטים, — האָט ער אויסגערופן מיט זיין דיגער שמים, — וווּ וועסטו געמען אַזויפיל געלט?

יהודה האָט פריינדלעך געענטפערט:

— איר אַליין קאָן אַזויפיל נישט שאַפן. האָט ביסמו גערעכט. אָבער א העלפט פון דעם האַזיקן סכום, וכערך צוועלף מויזנט גאלד-מאראאוועדי — דאָס גיב איר. וואָס שייך דעם איבעריקן סכום, דאָס מוזטו אַליין שאַפן, מיין הער אזו לערער.

דאן אפרים איז געוועסן פארווונגען איז זיינע ווארעמע מלבושים. קעגן זיין ווילן האָט דאן אפרים באַווונדערט יהודהס העזרהדיקע אייגנשאַפֿט און פלענער אַן ער איז אפילו געווען צופרידן, וואָס דער האַזיקער שמאַץ-צער מאַן ווענדיגט זיך צו אים נאָך הילף. אָבער ווי אַזוי קאָן ער אים העלפן? אַ קלייניקייט — צוועלף מויזנט מאראאוועדי! נאָך די אומגעווענע סכומים, וואָס די אלאכאמא האָט געגעבן פאר די פארפאַלגטע יידן, איז זי נישט אימשאַנד אזא ריזיקע סומע צו שאַפן. עס וועט נאָרנישט העלפן. דעם פרומען פאנאטישן חבי מוביה וועט אויסקומען אַוועקצופירן זיינע פליטים קיין דייטשלאַנד אויף א זיכערן אונטערנאָג.

אָבער דאָס טאָר נישט פאַסירן! דאן אפרים טאָר נישט דערלאָזן צו אַזא זאך! פון איצט אָן וועט ער נישט האָבן קיין רואיקע שעה. ער מוז איבן עוהאן קומען צו הילף! ער מוז דאָס געלט אויסקוועטשן פון דער אלאכאמא. מעגלעך, — האָט זיך אױ האָן אפרומען דערוועקט אַ שטיקל זינדיקע האַפּענונג, — מעגלעך אַז פון דאן יהודהס פלענער וועט אפשר גאָרנישט אַרויסקומען. ער האָט זיך איינגעהערט דער קונציגמאַ-כער, פארברעכער און נביא, אַז ער קאָן ביים געצנדיגערישן קעניג אַלין אויספועלן, ווייל ער האָט זיין טאָכטער צו שאַנד אים אַפּגעגעבן. ער קען אָבער נישט גענוגט די קריסטן און זייערע איינגעבילדעטע קעניגן.

זאכלעך, מיט קוים באַמערקלעכו שפּאַס, האָט דאן אפרים פּעסאַ-

געשמעלט:

— הייסט עס, אַז ווען די באַקומסט פון דער אלאכאמא דעם געפאָדערטן סכום, דאן גיסטו אַ גאַראַנטיע, אַז דו וועסט אויספועלן די זעקס מויזנט יידן זאָלן אַריינגעלאָזן ווערן אין לאַנד. צי האָב איר דיך נוט פארשטאַנען?

אויך יהודה האָט זאכלעך באַשמעטיקט:

— עס זאָל פאר זעקס מויוזנט פרענקישע יידן געשאַפן ווערן צו פיר גאָלד-מאַראַוועדי פאר יעדן אייגעם. איד, פון מיין זייט, גיב צוועלף מויוזנט מאַראַוועדי. אויב די אַלאַכאַמאַ גאראַנטירט פאר דעם איבעריקן סכום, דאַן בין איד זיך מתחייב אויסצופועלן א קעניגלעכן עדיקט אויף אַריינצולאָזן די פליטים קיין קאסטיליע.

דאָן אפרים האָט אָן שום צערעמאַניעס ווייטער געפרעגט:

— און אין וועלכן מעהמין, מיין הער און לערער, נעמסטו זיך אונטער אויסצופועלן דעם דאָזיקן עדיקט?

יהודה האָט באַמערקט זיין ווילדן בליק, אַ גרויסע חוצפה האָט ער, דער דאָזיקער אפרים בר אבא. דאָס האָט פאַסירט צום ערשטן מאַל. ווען יהודה איז עפעס נישט געלונגען, און שוין האָבן אַלע חוצפה באַ-קימען. ער האָט אָבער אַ מראַכט געמאַן, און אפשר איז די אַלאַכאַמאַ גערעכט, וואָס זי באַהאַנדלט אים, ווי אַ שלעכטן בעל-חוב, ווייל ער האָט דאָך זיין צוואַנג נישט געהאַלטן.

ער איז אָבער גאָך נישט באַנקראַט. מעגלעך, ווען ער וועט זיך אָנשמערענגען מיט אַלע זיינע כוחות, וועט גאָט אָנגעמען זיין קרבן און ער וועט ברעכן דעם קעניגס ווילן.

ער איז פֿלוצלונג אויפגעשטאַנען, אַ וונג געמאַן אפרים, ער זאָל בלייבן זיצן, אַריין אין ביבליאָמעק, אַרויסגענומען פון אַרון-קודש אַ ספר-תורה, זי אויפגעוויקלט, געזוכט, אונטעקעלייגט די האַנט אויף אַן אויסגעזוכטן פסוק און ווילד אויסגערופֿן:

— דאָ, אין דיין קעגנוואַרט, מוריגו ורביגו אפרים בר אבא, מו איד א נדר: גאָך פאר אונדזער יום-טוב סוכות, וועל איד פון קעניג אלפאַנסאָ דעם אַכטן אויספועלן אַן עדיקט, וועלכער וועט געבן די מעגלעכקייט זעקס מויוזנט פרענקישע יידן זיך צו באַזעצן אין דעם דאָזיקן שפאַנישן לאַנד.

שמאַרק צעהרדערט, אין האָן אפרים אויפגעשטאַנען. מיט דער זעל-בער ווילדער שטים ווי פריער, האָט יהודה פון אים געפאַרערט:

— איצט זיי אַן עדות, רב אפרים. נעם זיך אַריין אין זינען מיין נדר, וואָס איד האָב געמאַן און לייען איבער די פסיקים פון דער תורה, ווי אַן עדות האַרף מאַן.

אפרים האָט זיך איבערגעבויגן איבער דער תורה און געלייענט מיט זיינע בלאַסע ליפֿן:

— ווען דו מוסט א גדר, זאלסטו נישט אפשטעלן אים אויסצופילן, ווייל נאָט וועט עס פון דיר פאָרערן און דאָס וועט זיין פאָררעכנט פאר אן עבירה. וואָס פון דייע לעפצן איז ארויסגעגאנגען, זאלסטו האַלטן און זאלסטו מאַן לויט דיין גדר.

— אמן, — האָט יהודה געענטפערט. — און אויב איך וועל נישט מקיים זיין מיין גדר, דעמלט מענטשן מיר אַריינגלייגן אין חרם. — אמן, — האָט אפרים געזאָגט.

די צייט פון זיין אָפגעזונדערטקייט האָט אלפאַנסאָ פארבראכט אין תשובה־הויז פון קאלאָמראַוואַ. ער פרוּווט חרטה האַבן אויף דעם חטא, וואָס ער איז באַגאַנגען אין לאַגאַליאַנאַ. ער באַמירט זיך תשובה צו מאַן. ער האָט אָבער נישט תשובה געטאָן. אַדחבא, ער פרוּיט זיך דערמיט, וואָס ער האָט אָפגעטאָן און ווייסט, אַז ער וועט זיך דערפון נישט אָפּוואַן. ג. די שפילע טעג פון דער קלויסטער־ישער אָפגעזונדערטקייט האָט פאַחשטאַרקט זיין יוגנטלעכע עקשנות, וואָס ער האָט קעגנגעשטעלט דאָן ראָדריגען מיט זיינע תחינות. אויב ער האָט איצט געברענגט פון בענקשאַפט נאָך רחלען, איז עס נישט געווען קיין גיהנום־פייער, נאָר אַ חסד פון נאָט. אין ער איז געווען זיכער, אז ער וועט ראטעווען איר נשמה.

אין אַזאַ שטימונג האָט ער זיך צוריקגעקערט קיין מאַלעדאָ. אָנגערעגט דורך אן אויסמערלישן חרטה־געפיל, ווי ער וואָלט דורך אים געוואָלט געווינען דאָס, וואָס עס האָט פאַרנאַכלעסיקט בעת זיין אָנוועזן־הייט אין קלויסטער, באַשליסט ער דעם טאָג צו פאַחבלייבן אין מאַלעדאָ און ערשט אויפצומאַרנגס זיך צוריקערן אין לאַגאַליאַנאַ.

ער האָט זיך מיט התמדה א געס געטאָן צו די ענינים, וואָס האַבן אים צומישטאַרקסטן אינטערעסירט.

דאָן פערדאָ פון אַראַנאָן האָט צוגעגרייט א גרויסע אַרמיי, כדי אין דער נאָענטסטער צייט אַרויסצופרעטן קעגן די מוסולמענער פון וואַלעג־סיע־געביט. דער ארציבישאָף האָט אים וועגן דעם געמאַרן. דאָן מאַרשין האָט מיט פרייד אויפגענומען די ידיעה, אַז דעם קאנאָניק איז געלונגען צו באַוועגן דעם קעניג זיך אָפצוזונדערן. אין שפילע קלויסטער־ישע געשפרעכן מיט נאָט און אַז ער האָט אן אויער פאר גייסלעכן מוסר. מיט קרעפטיקע ווערטער האָט דער אַרציבישאָף געמוסט דעם קעניג, אַז עס איז א חרפה און א שאַנד פאר דער גאַנצער קריסטלעכער וועלט,

וואָס דער גרעסטער קעניג פונעם שפּאַנישן האַלב־אינזל איז אוממעטיק,
בעת אַראַנגאַן מרעט שוין אַרײַן אין הייליקן קריג.

צו אַלפּאַנסאַס שמוינג איז דער קלויסטער אַרויסגעטראָטן מיט
לויב געזאָגען פאַרן זשאַנגלער כּוואַן וועלאַסקען. געוויינלעך האָט זיך די
קירך זייער שלעכט באַצויגן צו דער צווייט־ווייקער קונסט פון די האַזיקע
פּאַלקסט־מלכע זינגער. אָבער כּוואַן וועלאַסקען האָט געווינען דעם
אַרציבישאָפּס האַרץ, אַזוי ווייט אַז ער האָט אים אַפילו דערלויבט צו
זינגען אָון שפילן אין זײַן פּאַלאַץ. דאָן מאַרטין האָט געהאַלטן, אַז אויך
דאָן אַלפּאַנסאַס וועט זײַן צופרידן, ווען כּוואַן וועלאַסקען וועט זינגען אויף
קרעפטיקן קאַסטיליש וועגן דער מעטיקייט פון ראַלאַנד און סיד, שוין אַפּ=
גערהט פון דעם זשאַנגלערס אַקראַבאַטישע שטיק.

דאָן אַלפּאַנסאַס האָט פּאַרבעטן צו זיך דעם זשאַנגלער. יאָ, מאַרטין
האַט געטראָפּן: די פּשוטע זאַפּטיקע ראַמאַנסן האָבן אים גערימט.
ער פאַר מער נישט דערלאָזן, אַז זײַן שווער זאָל זשאַווערן. ער האָט
געמאַכט זײַן אלטן אויפריכטיקן דאָן מאַגריקע, אַז ער וועט ענדלעך
אַרויסטרעטן אין קאַמף.

מאַגריקע האָט אָפּגעענטפּערט, אַז זײַן אומגעדולד איז נישט קלענער
פון קעניגס. אָבער ווען דער הער עסקרוואַנגאַ האָט, לויט זײַן בקשה,
אויסגערעכנט וויפל עס וועט קאָסטן, האָט ער פאַרשטאַנען, אַז די האַפּע=
גונג אויף קריג איז פאַרלוירן. דאָן יהודה האָט אויסגערעכנט מיט אַראָ=
בישע ציפּערן. היות אָבער דאָן מאַגריקע איז צוגעשווינגן צו רוימישע
זענען אים די אַראַבישע ציפּערן, וועלכע די קירך האָט אים פאַרווערט,
געווען שווער צו לייענען. ליהער זענען די סכומים, מיט וועלכע מען האָט
אַפּערימט, געווען אַזוי גרויס, אַז מען האָט געמוזט אַנקומען צו אַראַבישע
ציפּערן.

— זאַלסט זיך אַלײַן דורכשמועסן מיט דײַן עסקרוואַנגאַ, הער
קעניג, — האָט מאַגריקע אויסגערופּן, — וואָס אַזאַ קריג קעגן די מאַליפּז
דארף קאָסטן.

אַלפּאַנסאַס האָט די גאַנצע צײַט פּשוט מורא געהאַט זיך צו באַגעגען
גען מיט רחלם פּאַטער, הנם ס'איז אים געווען טשעקאָוע זיך מיט אים
צו באַגעגענען. אַזוי אָבער ווי דאָן מאַגריקע האָט זיך פאַרווען אויף אים
האַט ער באַשלאָסן אים צו פאַרבעטן צו זיך.

אין דער זעלבער צײַט, וואָס ער האָט געשיקט אַ שליח אין שלאַס
איבן עזרא, האָט ער אויך אַוועקגעשיקט אַ שליחות צו דאָניאַ ראַקעל אין

לאַ-גאַליאַנאַ, וווּ עס איז געווען קורץ געשריבן אויף אראביש, לאַטיין און קאַסטייליש:

— ביז מאָרגן, ביז מאָרגן, ביז מאָרגן.

בעת יהודה האָט געקריגן דעם אַרויסרוף פון קעניג האָט ער זיך אָפגעשטעמט. וואָס עס זאָל נישט פאַרקומען אויף דער באַגעגעניש, איז אַלץ בעסער ווי דאָס וואַרטן.

זיי זענען ביידע געשטאַנען איינער אַנטקעגנאיבער דעם צווייטן און ביידע האָבן אַנטרעקט גייעס אין יעדנס פנים. יהודה האָט געזוכט שטריכן אינעם פנים פון באַרבאַר, וועלכער האָט פארפירט זיין רחל, און דער קעניג האָט אויפגעכאַפט אין יעדנס פנים שטריכן ענלעך צו די שטריכן פון זיין געליבטער.

— מיר שיינט, מיין עסקרייזאָנאַ, — האָט אַלפאַנסאָ געזאָגט מיט אָנגעשמרענגטער מונטערקייט, — מיר זיצו געמיטלעך איינגעהילט אין וואָל אַראָנט ריין פאַרויכטיקייט אין איר זע נישט קיין תכלית. איר וויל סוף-כל-סוף זיך אָנהייבן צו שלאָגן. דו האָסט אויסגעדעכנט, און עס פאַדערט זיך צוויי הונדערט טויזנט מאַראַוועדי. צי קאָן איר זיי באַקומען. יהודה איז געווען גרייט אויסצוהערן און אָפצוגענימפערן אויף אַלע נאַדישע פלאַנלערייען פון קעניג, איידער ער וועט מיט אים פארפירן א שמועס וועגן די וויכטיקע אויפגאַבן. ער האָט אָפגעגענימפערט:

— דו קאָנסט עס באַקומען, הער קעניג, אָבער אין דעם פאל האַנדלט עס זיך נישט וועגן א מלחמה קעגן די קאליפן, נאָר קעגן אראַבאַן. מעגלעך, און איידער דער קעניג האָט נאָך אויפגעפאַסט דעם עצם פון דער זאך, איז ער שוין געווען צופרידן מיט יהודהס באַוואַרעניש, דאָך איז ער צוגעשטאַנען:

— אויב אראַבאַן קאָן אַרויסטרעמן אין קאַמף, מאָ פאַרוואָס זאָל איר נישט קאָנען?

— ווייל ריין קוזין פון אראַבאַן האָט נישט געהאַט קיין וואָפּנשאַף-שטאַנד מיטן עמיר פון וואַלענסיע, — האָט יהודה אָפגעגענימפערט.

— א מאן, — האָט אַלפאַנסאָ טרויעריק געזאָגט, — וואָס האָט אַזויפיל בייגעמראָגן מיר אָנצוואַרפן דעם האַרציקן אומגליקלעכן שטיל-שטאַנד, וואָלט בעסער געטאָן, ווען ער וואָלט מיר וועגן דעם נישט דערמאָנט.

יהודהס פנים איז פאַרבליבן אויסדרוקסלאָז.

— פאקטן, — האָט ער געזאָגט, — בלייבן, צי מיר רעדן וועגן זיי, צי גיין. איבעריקנס האַלט איד עם נישט פאר ווארשיינלעך, און דאָן פערדאָן גייט מלחמה האַלטן. מיין קוזין דאָך יוסף איבן עזרא האָט גענוג כוח, כדי זיין קעניג אַרײַנצוזאָגן נישט קיין געשמאַקע זאַכן. ער וועט אים דערמאָנען, און דער קאַליף האָט ברעיה זיך צוריקצוקערן פון מזרח אין זיין הויפטשטאָט, און ער וועט אַרײַן אין אַנדאַלוויע, אויב אַראַנאָן וועט אַרײַסטרעפן. וואָס שייך אַראַנאָן קאָן זי אין מלחמה נישט אַרײַסטרעפן, כלזמן זי איז איינע אַלײן און נאָך ווייניקער קאָן אַרײַסטרעפן קאַסמיליע.

דאָן אַלפאַנסאָ איז געזעסן די ליפן צונויפגעפרעסט און דעם שמערן שטאַרק אָנגעכמורעט. דאָס איז געווען כסדר דער זעלבער אויסרייד, און נאָ קריג איז אוממעגלעך, כלזמן מען וועט זיך נישט איבערבעטן מיטן תכשיט פון אַראַנאָן.

— איד ווייס, הער קעניג, — האָט יהודה געזאָגט מיט א האַסטיקער שטיים, — און דײַן האַרץ גליסט צו מלחמה. דײַן מאיעסמעט קאָן מיר גלויבן, און איד מיט מיין קוזין, דאָן יוסף, האַלטן מיר אין אײַן מראבטן, ווי אזוי אײַנצושמעלן אן אמתו שלום צווישן אינגזערע ביידע ליכטיקע פירשטן.

דער קעניג האָט זיך נאָך מער אויפגערעגט. קיין שום איבן עזרא איז נישט אימשטאַנד צו דערנרייבן א שלום מיט אַראַנאָן. דאָס ווייסט דער ייד גאַנץ גוט, פונקט ווי ער אַלײן. צי הוזקט ער נישט פון אים? דאָן יהודה האָט באַמערקט די אויפגענוג פון קעניג עם איז איצט נישט די פאַסיקע שעה, ער זאָל אים בעטן וועגן אַרײַנלאָזן די פלייסיים. אָבער ער האָט דאָך געמאָן א גרד, פאר זיינע אויגן איז געשמאַנען דער פינג צמערער חרם. ס'איז שוין פאַרכליבן קנאַפ צייט. און ווער קאָן וויסן, ווען עם וועט אים אויסקומען צו זען דעם קעניג א צווייט מאָל? ער מיז איצט רעדן.

און ער האָט גערעדט.

אַלפאַנסאָ האָט זיך ביזן צענעהערט. איצט באַווייזט דער פוקס זיין

פרצוף.

— צי האַססטו מיר דען נישט פאַרזיכערט, — האָט ער געזאָגט, — און דו וועסט מיר העלפן ענדלעך אָנצוהויבן דעם קריג? און איצט פאַרלאַנגסטו, איד זאָל דיינע יודן אַרײַנלאָזן קיין שפאַניע? איד זאָג עם דיר אָפן אין דײַן כּיפרען פנים: דו ווילסט מיר שמערן מלחמה צו האַלטן.

דו מוסט אלץ, כדי איר זאל מיר פארהייניקן מיטן תכשיט פון אראנגאן. דו רייצסט מיר אן אויף אראנגאן און דיין קוזין רייצט אן אראנגאן אויף מיר. איר פויזעט, איר שקרנט און שווינדלט, איר עכמע באנקירן, הענדלער און יודן וואס איר זענט!

דער קעניג האט זיך נישט געקאכט, ער האט גערעדט געלאסן. אין דערמיט איז זיין רעדע געווארן געפערלעכער.

— איר האב נישט געוואלט רעדן, — האט יהודה געמראכט, — אבער איר האב געמוזט רעדן. איר האב דאך געזען א שבושה צו נאָס און איר קאָן עס נישט צוריקציען.

— אומזיסט, הער קעניג, — האט ער געזאָגט, — פארהשאפטסטו מיר און מיין קוזין עגמת-נפש. מיר טוען, וואָס מיר קאָנען, אָבער ליידער איז אונדז נישט געלונגען, — און ער האט מיט נאָך מער ברען צוגעגעבן: — איר ווייס פון עמעצן, וואָס קאָן מער אויפמאַן. דאָס איז דיין פרוי, די קעניגין. זי איז קלוגער פון אינזן אלע. גיי צו איר, בעט זי, אַז זי זאל זיך אונטערהעמען שלום צו מאַכן מיט דאָן פּעדראָ.

דער קעניג האט געשפּרייזט הין און צוריק.

— דו האָסט גרויס הוצפה, הער עסקריוואנאָ, — האט ער אים פאַרגעוואָרפן און זיין גערדיקמע שטים האט קוים פאַרבאָרגן זיין כעס.

היות יהודה האט נישט געהאט וואָס צו פאַרלירן, האט ער דרייסט פאַרגעזעצט:

— אויב אפילו דיין פרוי דער קעניגין וועט געלונגען דעם שלום הורכצופירן, דאַרף דאָס דויערן חדשים. זיי מוזן דעם פלאכן סוחרישן מוזה, אויב ער פאַרשטייט נישט, פאַחוואָס זאלן מיר די דאָזיקע פאַך חדשים נישט אויסנוצן אַריינצוברענגען די פליטים אין אונזער לאַנד? זיי האָבן הענט און קעפּ, וועלכע מיר וועלן קאָנען אויסנוצן. דיינע לענדער זענען נאָך אלץ אַנטבלויזט צוליב די אָפּמע מלחמות. נעם אויף די דאָזיקע נוצלעכע איבערוואַנדערער. איר בעט דיר זייער, הער קעניג, וויש נישט אָפּ מיט א שטעלער האַנט מיינע גוטע כוונות. לייג דאָס אלץ אויפן וואַנשאַל און זיי דיר מיישב.

אָפּפאַנגט האט שפּאַרק געוואָלט מאַכן א סוף צו דעם דאָזיקן אומגעוואונטשענעם געשפּרעך. מעגלעך, אַז דער יוד איז גערעכט אין ווארשיינלעך איז ער מאַקע גערעכט, און דער קעניג איז שוין געווען גרייט נאָכצוגעבן. דער קעניג האט זיך פאַרטראַכט: דאָס וואָס דער יוד

האָט הוציפה און עס נישט צוליב זיינע וואַנדיקע באַווייזן, נאָר צוליב עפעס אַנדערש.

— זאָל זיין, און דיינע באַווייזן זענען גוטע, — האָט אַלפֿאַנסאַ געזאָגט מיט כעס, — אָבער עס זענען אויך פאַרצו קאָנטראַבאַווייזן און דו ווייסט זיי.

יהודה און שוין געווען גרייט אים אָפּצושטעלן, אָבער אַלפֿאַנסאַ איז אים פאַרלאָפֿן דעם וועג:

— איך וויל דערפון מער נישט הערן, — האָט ער געשריגן.
מיטאַמאָל האָט ער דערזען דאָס בלאַסע צעמומלע פנים פונעם יודן, ער האָט זיך דערמאָנט וועגן דעם דאָזיקן מאַנס טאַכטער און האָט שנעל געענדערט דעם טאָן:

— זאָל זיין אַזוי, איך וועל אַלץ באַטראַכטן, נישט בלויז די סעגן אַהנמענטן, נאָר אויך דיינע באַווייזן. — און מיט דער פריעהדיקער געצוונגענער פריילעכקייט האָט ער צוגעגעבן: — און איך וועל אויך נישט פאַרגעסן די וואָל אין וועלכער דו האָסט מיר איינגעהילט.

זיי זענען זיך פאַנגערענגעאַנגען. דער יענער פול מיט חסד און דער יוד פול מיט בלוומדישטער הכנעה און האָפענונג, ביידע מיט אומצו־טרוי איינער צום צווייטן.

קאפיטל דריי

רהל האָט זיך די גאַנצע צייט געבראַכן דעם קאַפּ, וואָס עס האָט געקאָנט געשען מיט אַלפּאַנסאַן, און ער זאָל זי א גאַנצע וואָך איבערלאָזן אוינע אַליין. אוימעטיקע געדאַנקען האָבן זי באַהערשט. זי האָט זיך שוין געהאַט אוינגערעדט, און זיין גאַט האָט זיך צו איר גענומען.

דערווייל האָט זי באַקומען א בריוול געשריבן אין דריי שפּראַכן פון זיין לאַנד מיט איין איינציקן וואָרט: מאַרגן, מאַרגן, מאַרגן. אין גאַכדעם איז ער אַליין געקומען.

קוים האָבן זיי דערזען איינער דעם צווייטן, ווי די אָפּשייד-טעג זענען תיבה פאַרשווינדן. אין דער פאַרגאַנגענער אומגעהלעכער וואָך האָבן זיי בלוז געאַקעמט אין נישט געלעבט. איצט לעבן זיי. מחוץ די וועג פון דער לאַנגאַליאַנאַ האָט פאַר זיי קיין שום לעבן נישט עקזיסטירט. זיי האָבן פאַר זיך אויסגעטהאכט א באַזונדערע שפּראַך, געמישט פון לאַטיין און אַראַביש, פול מיט קליינע סודות-פולע בללים, און זיי האָבן קיין שום אַנדער שפּראַך נישט געדאַרפט. און נאָך בעסער האָבן זיי זיך פאַרשטאַנען, בעת זיי האָבן געשוויגן.

חוץ דעם האָט זיך ביי זיי אַ סך געענדערט. זיי האָבן בעסער דערקענט איינער דעם צווייטן. אַלפּאַנסאַ האָט פון צייט צו צייט דערשפּירט אין רחלס הטרלעך און ווערטער דאָס אומפאַרשמעגלעכע, צווייפּלהאַפטע, וואָס פאַרבינדט זי מיט איר פאַלק, אַ פאַרשטאַלמט פון גאַט. און מיט אַ בייזער צופרייהקייט האָט ער זיך אַריינגענומען אין זיגען אויסצוראָסן ביי איר די דאָזיקע איינגשאַפּטן. זי פון איר זייט, האָט נישט פאַרבאַרגן איר אימצופרייהקייט בנוגע זיין ליבע צום גרויסן הונט. עס האָט איינמאַל פאַסירט, און זי איז מיט עקל אַנטלאָפּן פאַר זיינע הינט, וואָס זענען אויף איר נוסמטיק געשפּרונגען. דעמלט האָט ער איר דערצוילט מיט בייזער פריילעכקייט:

— מיר, שפּאַנישע פירשטן, ליבן אונדזערע חיות. מיינע אבות, די

אלמע גאָמישע קעניגן, זענען געווען זיכער, אז אין גלעדן וועלן זיי געפילן
נען זייערע הינט. אין קעגנפאל, וואָס איז עס פאר א גלעדן. ווארשיינלעך
וואָס זיי געלויבט אין דער חכמה פון דיין פיל געלויבטן מוסא, אז די
גשמה פון דער בחמה גייט אינגעם זעלבן אָרט, וווּ די גשמה פונעם מענטש.
ער האָט דערזען, אז זיין שפאָס איז אים גישט געלונגען, האָט ער
זיך שנעל צוריקגעצויגן:

— זיי מיר מוחל, מיין טייערע. דו פארטראַגסט גישט מיניגע הינט,
ווי פארשאַפן דיר ענטמת-גפּש, דאן קאָן איר זיי אַוועקשיקן.

היות זי איז געווען אָנגעבלאָזן, האָט ער מיט גאָך מער ברען געוואָלט
פארנעמען זיין שולד.

— אויב דיר געפעלט אפשר גישט מיין גערמנער בעלאדראַך, קאָן
איר אים אויך משלח זיין. — בלויז מיט גרויס מי האָט ער זיך געלאָזט
אַפּאַנן פון זיין כוונה.

צייטנווייז פלעגט אים אַרײַן א געדאַנק זי איבערצוצייען אָנגעזעמען
דעם אמתן גלויבן. בארירנדיק אָבער גאַנצע דעם דאָזיקן ענין, האָט ער
געפילט, אז זיין אויפגאַבע איז א סך שווערער ווי ער האָט זיך פאַרגע-
שמעלט. זי האָט גאָך אַפילו קיינמאַל גישט משיג געווען, וואָס איז א רי-
טער, וואָס איז ער אַלײַן. ער האָרף זי ציערשט אַרײַנפירן אין דער ריטע-
רישער אַטמאָספער, איר אויפקלערן דעם ריטערישן רוים.
ער האָט פאַרבעטן דעם זשאַנגלער כוואן וועלאסקעז אין לאַ-גאַליאַנאַ-
שלאָם.

ווען רחל האָט זיך צוגעהערט צו דער פשוטער גראַבער קריסטלעכער
גוטאַרע, האָט זי זיך דערמאַנט אין די דעליקאַטע אַראַבישע האַרפעס,
לויטגעס און פליימן, ביים אויספירן זייער מיסמאד, שארווד און באַחבום.
אדאנק אָבער איר שנעלן, פיינעם געהער, אַדאַנק איר אָפּענעם שכל, האָט
זי שנעל תופס געווען האָס לעבעדיקע איז דעם זשאַנגלערס פערזן און
לירער. גישט תמיד האָט זי פארשטאַנען דעם גענויעם באַדייט פון זיין
וועלגאָרן לאַטיין, דאָך האָט אויף איר געמאַכט א הושם די העלדיש
דיטערלעכע פרייד פון זיינע לירער.

כוואן וועלאסקעז האָט באַזונגען די העלדישקייט און דעם טויט פונעם
מאַרקגראַף דאַלאַור ברעמאַניע: ווי אין טאַל ראַנסעוואַל האָט ער מיט אַ
האַפּענונגסלאָזן קלוינער צאָל מענטשן זיך קעגנגעשמעלט גרויסע מהנית
געזעדיגער; ווי זיין פריינד אַליוויע האָט אים געדאַמט בלאָזן אין זיין
מעכטיקן אַליפאַנט-האַרן און צוריקצורופן די היילות פינגעס גרויסן קייזער

קארל; ווי ראלאנד האָט זיך געוואַקלט, ווי זיינע ריטער האָבן אַרויסגע-
וויזן אַ געוואַלדיקע העלדישקייט, ווי זיי ווערן אייגער נאָכן צווייטן
דערהרגעט. און ווי ראלאנד אַליין איז פאַרווונדערט, ווי ער גייט איבערן
שלאַכט-פעלד, אויפצולויבן זיינע טויטע פאַלאַדיגען און זיי אַוועקצומראַ-
גן צום אַרציבישאָף טורפּוין, ער זאָל זיי געבן די לעצטע ברחה. און ווי
ראלאנד צולעצט, שוין צו שפעט, שאַלט אים זיין האַרן און זיין קלאַנג
הילכט איבער ווייטע בערג און מאַלן. און ווי ער איז אַ צווייט מאַל
פאַרווונדערט געוואָרן, דאַסמאָל שווער. ווי ער וואַכט אויף פון דויערנדי-
קער אנמאַכט, ווי ער אייגער אַליין איז נאָך לעבעדיק אויפן ווייטן טויטן-
פעלד. ער שפּירט, ווי דער טויט קומט אָן פּון קאָפּ און לאַזט זיך אַראָפּ
צום האַרץ. ער שלעפט זיך צו מיט די לעצטע כּוחות אונטער אַ יאָדלע-
בוים, ליינט זיך אַוועק אַ די גרינע גראַזן מיטן קאָפּ צו דרום, צו שפּאַ-
ניע, צום שונא און הויכט אויף די רעכטע הענטשקע צו נאָט. און דער
הייליקער בלאַד גבריאַל האָט ביי וואַים צוגענומען די הענטשקע פון דער
האַנט.

רחל האָט זיך צעגעהערט מיט אַ פאַרשאַפּטן אָמעס און געשמויגט
ווי אַ קינד. זי האָט זיך פאַרטראַכט און עס האָט זיך איר אויסגעדאַכט,
אַז איינס איז איר גישט קלאַר: פאַרוואָס האָט דער העלד ראלאַנד באַ-
צייטנס גישט געבלאָזן אין האַרן, דעמלט וואַלט ער און זיינע ריטער
לעבעדיקערהייט באַזיגט דעם שונא. דעם קעניג האָט פאַרדראָסן זי
דאָזיקע שאַלה. רחל האָט אָבער געבעטן דעם זינגער, ער זאָל איבערחזרן
די פּערזן פּון ראלאַנד'ס טויט. און אירע אויגן האָבן געשמראַלט מיט
פרייד און באַגייסטערונג, און אַלפּאַנסאַ איז געווען זיכער, אַז איר נשמה
איז באַהערשט געוואָרן פון דער ריטערישער גרויסקייט.

אַז דאָס איז אַזוי, האָט ערוזת געזאָגט די אַזגעטרייטע מתנה, דאָס
פאַנצער-העמד, וועגן וועלכן זי האָט אַמאָל מיט אים גערעדט.

דאָס פאַנצער-העמד איז געווען פון זעלמענעם בלוין-שוואַרצעלעכן
שפּאַל און מיט זיינע לייכטע, עלעגאַנטע טיילן איז עס געווען אַ קונסט-
ווערק. אַלפּאַנסאַס העלע אויגן האָבן געשמראַלט. זי האָט אים געהאַפּט
אַנטאָן דעם פאַנצער. ס'איז פאַקטיש געווען אַן ענין פון מעגליכקייט
און ס'איז אים גישט געפעלן, וואָס זי העלפט אים. ער האָט אָבער גישט
געהאַט קיין האַרץ איר עס אָפּצוהאַנגן.

זי האָט אים אָנגעטאָן דאָס פאַנצער-העמד און, שפּאַנסאַריק איז ער
בעת מעשה געווען באַגייסטערט. העלדיש איז ער געשמאַנען אין זיין

שווארץ-בלוי לעבן פאנגער. באוועגלעך האָבן שימערירט די שופן פון העם
איינז-העמד ארום זיין קרעפטיק אָטעמענדיקער בחוסם. העל האָבן
אַרויסגעקוקט די אויגן דורך די שפּאַלשן פון ווייער. זי האָט געפאַטשט
מיט די הענט און מיט קינדערישער אָנמציקונג ואויסגעהופן:

— אָ, מיין טייערער, דו ביסט דער גרעסטער פון גאַמט ווונדער!
זי האָט געשפּרייזט היל און צוריק, געדרייט זיך אַרום אים, געטאַנצט
און געזונגען אַראַבישע פּערוזן:

— אָ, איר העלדן, איר מראָנג די בלאַנקע שוועדה, איר פּאַכעם
מיטן שלאַנקן שפּיז, געוואַלדיק שמוחמיש וואַרפט איר זיך אויף אייערע
שונאים. ס'איז אַ גרויסע פּרייד אייד אין לידער צו באַזינגען!

צופרידן, מיט אַ שמויכל אויף די ליפּן האָט ער זיך צוגעהערט צו
אירע רייד. קיינמאַל האָט זי אים נישט געזונגען קיין קריגערישע לידער.
איצט איז עס געקומען דערוואַ. איצט פילט זי, וואָס ס'איז אַוויגס אַ
קריגער. איצט קאָן ער מיט איר רעדן וועגן גרויסע, הייליקע זאַכן, וואָס
וועט זי אויף אייביק פאַרבינדן מיט אים.

ער האָט זי צופעליק אַ פרעג געמאַן, צי וויל זי נישט גיין הערן מיט
אים די מעסע. זי האָט אויסגעגלאַנצט אויף אים אַ פאַר אויגן. זי האָט
נישט פאַרשטאַנען. מעגלעך, אַז דאָס איז געווען איינער פון זיינע שפּאַסן.
זי האָט נישט ווילנדיק געשמויכלט. איר שמויכל האָט אים געערגערט.
ער האָט זיך גלייך באַהערשט און ערנסטקייטדיש געזאָגט:

— זעסטו, מיין ליבע פרוי, ווען דו וועסט זיך מייפן, דאן ליידיסטו
אים נישט בלויז דיין גשמה, נאָר באַפּרייסט איר מיד פון אַ שווערן
חטא און דעמלט קאָנען מיר אָן זינד און אָן תּשובּה זיך פאַראייניקן אויף
שמענדיק.

ער האָט עס געזאָגט מיט אַזאַ גלויביק און אימפּולסיק פנים, אַז
דחל איז אימפּולסיק גערירט געוואָרן.

מיטאַמאָל איז דער גאַנצער פינגערער פּתרון פון זיינע ווערטער
דערהאַנגען צו איר באַוואוסטזיין, און האָט זי שטאַרק אויפגערעגט. ער איז
נישט צופרידן דערמיט, וואָס זי גיט אים, ער וויל הויך דעם אויף אַ נאַריש-
קריגערישן און גירדיקן אופן אַוועקגעמען איר אומשטענדלעכע ירושה. צי
איז פאַר אים נישט גענוג, וואָס זי האָט שוין אַרויסגערופן קעגן זיך
גאַסס אַפּרן דערמיט, וואָס זי האָט זיך פאַרבוהרן מיט העם אימגלויביקן
— זי רעדט, עסט, באַרט זיך און שלאָפט מיט אים? איר לעבעדיק פנים
האָט עדות געזאָגט אויף איר יער אין עממת-נפש.

אלפאנסאָ האָט זיך אומגעלומפערט באַמיט זי צוצורעדן. איר
ווידערשטאַנד איז געווען א שטילער, שווייגנדיקער און אַנטישירדענער.
זי האָט געוואלט, אַז ער איז געווען אַן ענערגישער קעמפער, אַז ער
וועט זיך נישט באַרוואַיקן און ווי זיכער זי איז נישט געווען אין איר
גלויבן, האָט זי געזוכט אונטערשיטצונג ביי איר פאָמער און ביי מוסאָן.
זי האָט דעהצײלט דעם טאַטן, אַז אלפאָנסאָ שטייט צו איר צו, זי
זאָל זיך טויפן. דאָן יהודה איז בלאָס געוואָרן. זי האָט שטיל געזאָגט:
— איר בעט דיך, מיין פאָמער, ערגער מיך נישט מיט דיין צער.
דו האָסט מיך געלערנט, אַז איר בין אן איבן עזרא און האָב אַ חלק
אײנעם גרויסן הייליקן ספר. איר האָב עס גוט פאַרשטאַנען.
מיט מוסאָן האָט זי גערעדט גאַנץ אָפן. אים האָט זי געזאָגט, אַז זי
האָט מורא פארן העפטיקן קאַמף, וואָס שטייט איר פאַר.

מיסאָ האָט געהאַלטן איר האַנט און איר דעהצײלט וועגן די יידישע
פרויען פונעם נביא מאַטבעד. צוערשט האָט דער נביא געוואָלט מיט גוטן
געווינגען די יידן פאר זיינע אַנטפלעקונגען. היות די יידן זענען געווען
פארעקשנט, האָט ער זיי באַקעמפט מיטן שווערד און אַ סך פון זיי
אויסגעהרגעט. אויף אײנעם פון זיינע פעלד-צוגן איז צו אים אין לאַנגער
געקומען א יידיש מיידל מיטן נאָמען זאַינאַב. וועמענס טאַטן איז ברודער
זענען דערההנטע געוואָרן הורד מוסולמענישע זעלנער. זאַינאַב האָט דער-
קלערט, אַז לויט איר געהאַנג איז גישטאָ קיין אַנגער נאָט אַהויץ אללאה.
זי האָט געשטייכלט צום נביא מיט ווערמער און באַוועגונגען, זי האָט
אים אַרויסגעוויזן גרויס ליבע, און זי האָט אויסגענומען אין זיינע אויגן,
ער איז געשלאָפן מיט איר, האָט זי געבראכט אין זיין האַרעם און זי איז
ביי אים געוואָרן די אויסדערוויילטע פון אַלע זיינע ווייבער. און זאַינאַב
האָט אים געפרעגט, וואָסער עסן ער האָט צוממערסט ליב. און ער האָט
געענטפערט: „דעם רוקן פון א יונגן לאַם“. זי האָט אויסגעבראַפן אַ לאַם
פאר אים און פאר זיינע פריינד און זיי האָבן געגעסן. אָבער אינעם רוקן
פונעם לאַם האָט זי אַריינגעגאַסן זאפט פון א שטאַרקן סם. אײנער פון
זיינע פריינד האָט געגעסן און איז גלייך געשטאַרבן. דער נביא האָט תיבה
אויסגעשפיגן דעם ערשטן ביסן און דאָך איז ער קראַנק געוואָרן, די
יידישקע זאַינאַב האָט דערקלערט, אַז זי האָט געוואָלט געבן דעם נביא
אַ געלעגנהייט צו באַוווּיזן, אַז ער איז דער געליבטער פון אַל אַ ה.
אזא אײנעם קאָן קיין שום סם נישט שאַרן. און ווער עס איז נישט זיין

ליבלינג, דער האָט פאַרדינט צו שטאַרבען. אייניקע זאָגן, אַז דער גבאי האָט איר מוחל געווען, אַנדערע ווידער, אַז ער האָט זי אומגעבראַכט. די שטאַט קאַיבאַר מיט כמעט אַן אויסשליסלעכער יידישער באַפֿעלקערונג, האָט געשמעלט מאַכטערן אַ הארטגעקוקן ווידערשטאַנד. ס'רוב מענער אין קאייבאר זענען אומגעקומען. די איבעריקע, בערך זעקס הונדערט יידן, האָט דער גבאי געהייסן, נאָכן איינגעמען די שטאַט. אַפֿ-האַקן די קעפּ. צווישן די געפאַנגענע פרויען איז געווען אַ געוויסע סאַפּיאַ. איר מאַן איז געהרגעט געוואָרן און איר פאַטער געקעפט. סאַפּיאַ איז נאָך קיין זיבעצן יאָר גישט אלס געווען, נאָך זי איז געווען אַזוי שוין, אַז מאַכטער האָט זי אַרײַנגענומען. צו זיך אין האַרעם, האָט זי האָט שוין געלעבט מיט אַ מאַן. ער האָט זי שטאַרק געליבט, ער האָט פאַר איר געבויען די קני, עס זאָל איר לייכטער זיין אַרויפצושטייגן אויף אַ קעמל, ער האָט זי באַוואָרפן מיט אַיצרות און ער האָט זיך מיט איר גישט גע-קאַנט אַנזעטיקן ביזן סאַמע טויט. זי האָט אים איבערגעלעבט צו פינף און פערציק יאָר. אַזוי האָט דערצײלט מוסא.

— הייסט עס, אַז די דאָזיקע אַלע פרויען האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון אמתן גאָט? — האָט רחל געפרעגט.

— ווען מאַכטערס לערע וואָלט באמת באַגייסערט דאָס מיידל זאָינאָב, — האָט מוסא אָפּגענטפערט, — דעמלט וואָלט זי גישט גע-פרוּווט אים אָפּצוטרעטן. און וואָס שײד סאַפּיאַ, האָט זי איר גאַנצע עשירות אָפּגעגעבן אירע קרובים, וועלכע זענען פאַרבלײבן יידן. שפעטער האָט רחל געפרעגט:

— דו רערסט זייער אָפּט אַן יראת הכבוד וועגן דעם גבאי, טאָ פאַרוואָס פאַרבלײכסטו ביים איסלאַם, פעטער מוסא?

— איך גלויב אין דרין רעליגיעס, — האָט מוסא געענטפערט. — יעדע אייגע האָט איר גוטע זייט און יעדע אייגע לערנט זאכן, וווּ דער גלויבן איז אין סתירה מיטן שכל-הישר.

ער איז צוגעגאַנגען צום שרײַב-טייש, געצײכנט קרויזן, אראַבעסקן און פון הינטער דער פלייצע האָט ער צו איר געזאָגט:

— כל-זמן איר בין איבערצײגט, אַז דער גלויבן פון מיין פאָלק איז גישט ערגער פון אַנדערע גלויבנס, וועל איר צו זיך אַליין שפירן אַז עקל, ווען איר וועל פאַרלאָזן די געמײנשאַפט, אין וועלכער איר בין געבוירן געוואָרן.

ער האָט גערשרט הואיק, מיט א גלייכמעסיקער שמים, און זיינע
ווערטער האָבן זיך טיף איינגעקריצט אין רחלם זכרון.

ווען מוסא האָט זיך געפונען אליון, האָט ער געוואָלט אַרבעטן איבער
זיין „מוסולמענישע געשיכטע“. ער האָט זיך אָבער דערמאָנט אין דעם,
וואָס ער האָט געוואָנט החלען. ער האָט זיך געוונגערט איבער די שפּאַרקע
ווערטער, וואָס ער האָט באַנוצט, און ס'איז אים געווען אוממעגלעך צו-
צופעסטיקן זיינע געדאַנקען צו זיין ווערט.

אַגשמאַט דעם האָט ער געשריבן פּערזון: „ס'איז איצט אַ צייט פון
כל'זיין, ריטערס, אייזן און געפילדער, די ווערטער פון חכמים סקריפען,
אַגשמאַט זיי זאָלן שפּיל זיין, ווי דאָס חוישן פונעם מערב-הוינט אויף
די שפיצן פון די ביימער“.

דאָן ראָדריגע האָט אויסגעמיטן צו רעדן וועגן דעם חסד, וואָס איז
אויסגעפאלן אויף זיין גורל, וועגן זיין התלהבות, וועגן די פרוכטן פון זיין
אסקעזים. ער איז געווען מיט לייב און לעבן א פאַרשער, א געלערנער
ער איז געווען אויפריכטיק. נישט געקוקט אויף זיין פּרומוקייט, האָט עס
איב געצויגן צום שאַפן ספּוּתדיקן דענקען. אים האָט געלאָקט די
וונגערלעכע שפּיל פון פאַרשפּאַנד, און ער האָט געהאַט גרויס פאַרגעניגן
מיט זיך אליון אָדער מיט אַנדערע צו באַהאַנדלען מעזן פאר און קעגן.
צווישן די מעאַלאָגן פון זיין צייט האָט ער צוממערסטן לייב געהאַט אבע-
לארן, ווייל פון זיין לערע, וואָס איז געשטיצט אויף דער גרויסער היירג-
שער פּילאָזאָפיע, איז דער וועג צו דער עוואַנגעליע א סך קירצער, ווי צום
תנ"ך. אָט דער דאָזיקער געדאַנק האָט אים נישט אָפּגעלאָזט און דערפאר
האָט ער זיך כסדר אַלין מער און מער פאַרטיפּט אין אבעלארס חריפות-
דיקע-ווערט, וועגן דעם (Sic et non*) אין די הייליקע
שריפטן, וווּ איין זאַץ איז אין סתירה מיטן צווייטן און דעם ליינער
ווערט איבערגעלאָזן די בחירה אַליין צו אַנטשיידן.

דאָן ראָדריגע האָט געשפּירט, אַז ער וועט זיך מוזן לאָזן אויף די
ווייסמע געפערלעכסטע גרענעצן פון דעם דאָזיקן געביט. נאָר איז זיין
נשמה איז פאַרבליבן א שמה, ווהיו די ספּוּת פון גיינעריקן פאַרשפּאַנד

(*) יא און כיון (לאטיין).

האָבן נישט דערגרייכט. אָט דאָרמ'ס האָט ער געפונען אַ מקלט פאר זיינע אַלע נסיונות.

די דאָזיקע שפילע פעסמע אמונה דערלויבט אים צו באַזוכן דעם קאסמיליאַ איבן עזראַ אין פירן פרייהדשאפטלעכע וויכוחים מיטן אַפֿי-קורם מוסא.

מוסא, פון זיין זייט, האָט געווסט, אז מיטן קאַנאָניק דאָרף ער נישט מורא האָבן צו רעדן וועגן וואָס ער וויל, און ער האָט זיך אַפילו נישט געשעמט צו כאַפן אַ שמועס וועגן אַזעלכע געשעענישן, ווי למשל: „דעם קעניגס ליבע-איגטריגע“.

— אונדזער פרייהד יעהודה, — האָט ער געוואָגט — האָט געהאָפּט, אז דחל מיט אירע אומשולדיקע, צארטע זיטן וועט צוימען דעם ווילדן זעלנער אלפאָנסאָ. אָנשטאַט דעם איז זי פארכישופט פון דעם דאָזיקן ענערגישן פאַרשוין. איך האָב מורא, אַז דאָס לעבן אין לאַ-גאַליאַ וועט גיכער אין אונדזער רחלען אַריינהויכן דעם ריפערישן גייסט, איידער דעם קעניג פארוואנדלען אין אַ רודף-שלוּמניק.

— עס איז שווער צו פאַרלאַנגען, — האָט אָפגעגענטפערט דאָרדיגע, — אז דאָן אַלפאָנסאָ זאָל אין דעם איצטיקן קרייז-צוג זיין אַ בעלן אויסצוהערן שלום-געוואַנגען.

מוסא איז החבוּתריק געזעסן אין אַ ווינקל, עסוואָס איינגעבויגן פאַרויס און אַנטוויקלט זיינע געהאַנקען:

— אייערע קרייז-צוגן! עס לייגט זיך מיר נישט אין קאָפּ! איר האָט אייער משיח געקרוינט מיטן נאָמען פירשט פון שלום און גלויכצייטיק מיט פרומקייט און גלויבן רופט איר אין זיין נאָמען צום קריג.

— עס דאַכט זיך מיר, אַז דאָס האָט איר אויסגעטראַכט דעם היי-ליקן קריג, — האָט מילד געזאָגט דער קאַנאָניק, — צי האָט נישט מאַסמעד פאַרעפנטלעכט די לערע וועגן הושיכאר? אונדזער Bellum sacrum (הייליקער קריג) איז בלויז אַ פאַרטיידיקונג קעגן אייער הושיכאר.

— אָבער דער גביא, — האָט מוסא אויסגעטייטשט, — האָט דעם קריג פאַרהגעשריבן בלויז דעם, וועלכער איז זיכער אין זיין גצחון.

מוסא האָט דערשפּירט, אז דער דאָזיקער ענטפער האָט אויפגערעגט זיין גאַסט, האָט ער תיכף העפּלעך געענדערט דעם געשפּרעך.

— דער גורל מאַכט אויסטערלישע אומוועגן, — האָט ער אויסגע-פירט, — כדי אונדזער האַלב-אינדזל זאָל אויסמיידן דעם קריג. מיר

האָבן אַלע מורא געהאַט, אז די איצטיקע לייהנשאַפט פון אונדזער קעניג
וועט צו אומגליק דערפירן, און ס'ווייזט זיך גאָר אַרויס, אַז זי ברענגט גליק.
ווייל כל־זמן אונדזער החל וועט איינהאַלטן דעם קעניג, וועט ער קעגן די קאַ-
ליפן נישט אַרויסטרעפן. ס'איז הפקרות און קינדערישקייט, ווען די
מאַכט שפּילט זיך דערמיט, וואָס איך באַצייכן עס מיטן באַגריף קאַראַד
און די, מיין ליבער פריינד, רופסט אן השגחה.

גאָר אַזא מין אַרויסרוף האָט דער קאַנגאָניק פּראָמעסירט קעגן
מוסאס לעסטערונגען:

— אויב דו לעסטערסט די געמלעכקייט דערפאַר, ווייל זי איז בלוגד,
אומזיניק און אומבאַרעכנט, טאָ וואָס שמרעכסטו גאָר חכמה. צו וואָס
שויג דיך די חכמה?

— קיין סך נוצן, — האָט מוסא גערן צוגעגעבן, — ברענגט זי
טאקע נישט אין אויפצוקלערן די צוויירייטיקייט פון געשעענישן און
זייערע איבערלעבע ווידערשפרוכן, אָבער די דערקענטעניש ווארעמט מיין
האַרץ, און איך מוז מוזחה זיין, מיין הויך־געשעצטער פריינד, אַז אויך
דיך פארשאפט עס גרויס פריינד.

גאָר אַזעלכע געשפרעכן מאַכט זיך האָן ראָדריגע פּאַחוורפן הלמאי
עס פרייט אים דער קאַנטאַקט מיטן גאַטלאָזן מוסא און שלאָגט זיך מיט
דער דעה, צי זאָל ער נישט אינגאַנצן אויפהערן, אָדער לפחות באַגרענעצן
זיינע באַזוכן אין קאָסמיליאָ איבן עזרא.

אָבער דאָ אַנטפלעקט זיך פאַר אים גאַטס־פינגער: דער קעניג,
וועלכער האָט אים דערקלערט, אז אים אַליין וועט זיין שווער צו ברעכן
די אומגלייביקע קאָרע פון רחלם האַרץ, האָט זיך צו אים געווענדעט גאָר
הילף און ער טאָר אים נישט אָפּזאָגן אין אַזא פּרומען פאַרלאַנג, דעריבער
האַט ער באַשלאָסן פּאַרצוזעצן זיינע באַזוכן אין שלאָס איבן עזרא.

און אָט זיצן זיי ווידער אינעם הונדליקן זאל, מוסא, רחל, דער קאַנגאָ-
ניק און דער יונגער דאָן בנימין. אים האָט דאָן ראָדריגע ספּעציעל
געבראַכט אהער, כדי מיט אים צו פאַרמאָסקירן זיין כוונה צו באַקערן
רחלען צום קרויסמנום.

ס'איז בנימיגען נישט לייכט אָנגעקומען בלייבן גלייכגילטיק בנוגע
דחלען. אין די לעצטע פאַר וואָכן האָט ער כסדר געטראכט וועגן איר
גורל, וואָס האָט איר אָנגעוואָרפן אַזא שווער און געפערלעך גליק. איצט,
ווען זי איז געווען פאַרשפּאַרט אין דער לאַ־גאַליאַנאַ, האָט ער דערפּילט,

וואָס זי איז פאר אים געווען, און תאוה געמישט מיט בימערער חכמה
האָט איצט באַפאַרמט און פאַרטיפט זיין פריינדשאַפט צו איר.

ער האָט געמיינט, אז ער וועט באַגעגענען א שפּאַרק-פאַרענדערמע
רחל. אָבער זי, וואָס איז פאַר אים געווען, איז געווען די זעלבע פריעהרדיקע
רחל, ער איז געווען אַנטווישט, אָבער גלייכצייטיק גליקלעך. דער ווינגער
בנימין, מיט סיסטעמאַטישער וויסנשאַפט, האָט גישט געקאָנט ברענגען
אין אַרדענונג זיינע געדאַנקען. אומבאַמערקט האָט ער אָן אויפהער גע-
פאַרשט איר פנים, מיט איין אויער זיך צוגעהערט, וואָס אַנדערע רעדן
אין אַליין געשוויגן.

פון זיין זייט, האָט דאָן ראָדריגע געווארט אויף אַ גינסטיקער געלעגנ-
הייט, פאַנאַדערצווויקלען זיין טעמע וועגן באַקערונג. ער איז במשע נישט
געווען קיין היציקער מענטש, ער האָט פיינט געהאַט אומגעלומפערטקייט,
האָט ער געווארט אויפן געהערדיקן וואָרט, צו וועלכן ער זאָל קאָנען אַנקניפן
זיינע געדאַנקען. און אזאָ מאַמענט איז אַנגעקומען, ווען מוסאָ האָט אַנט-
וויקלט זיין באַליבטע טעמע, אַז דאָס בליען און אַפּלעבן פון פעלקער איז
פאַרויס באַשטימט דורך זייער גורל.

דער קאָנאָניק איז מיט דעם מסכים געווען, ער האָט אָבער זיך גע-
האַלטן ביי דער מיינונג, אַז ווייניק פעלקער גיבן זיך אָפּ אַ דינ-וואַכטן,
ווען זייער צייט איז פאַרביי.

— אַט לאַמיר געמען דאָס יידישע פּאַלק — האָט ראָדריגע גע-
זאָגט, — מען קאָן נאָך דערלאָזן דעם געדאַנק, אַז אין הונדערט יאָרער אין
צוויי הונדערט יאָר נאָך קריסטוסעס באַווייזן, האָבן זיי זיך געהאַלטן ביי
זייער תנ"ך און געהאַפּט, אַז דאָס קעניגרייך פון ישראל וועט ווידער אויפ-
שטיין. אָבער איצט איז שוין פאַריבער צוויינט יאָר, ווי זיי לעבן אין עלנט
און ווילן בשום אופן נישט מסכים זיין, אַז די נביאות פון ישעיה איז דער-
פילט געוואָרן מיט דעם אַנקום פון קריסטוס. זיי ווילן איבערקלינגן די צייט
און, גישט געקוקט אויף אַלע וואַרשיינלעכקייטן, האָבן זיי זיך פאַרעקושט
אין זייערע פאַרבלענדענישן.

ער האָט אַ קוק געטאָן אויף רחלען, נאָכדעם אויף בנימינען. וס'איז
אויסגעקומען, אַז ער פּרעדיקט נישט, נאָך פירט אַ געשפּרעך מיט מ-
סאָן, ווי איין פּילאָזאָף מיטן צווייטן. בנימין האָט אָבער דערשפּירט, צו וואָס
ער שטרעבט, אַז ער וויל אויף אַ פּרוימען אכזרותרדיקן אופן אַרויסרופן
ביי רחלען אַן עקל צום יידנטום, און בנימין האָט זיך תיכף אויפגעכאַפּט
פון זיינע טרוימען און אַנגעהויבן רעדן.

— מיר ווילן באזן אופן נישט איבערכישרעווען די צייט, הויך-גע-
 שעצמער פאָטער, — האָט בנימין פאַרטיידיקט רחל'ס און אייך זיין אמו-
 נה. — ווייל מיר ווייסן, אז די צייט איז נישט קעגן אונז, נאָר מיט אונדז.
 מיר טיימשן אויס די זיג-הבטחות פון אונדזערע הייליקע ספרים נישט סתם
 ווערמלעד. נישט זיגן פון ישווערה האָבן אונדזערע נביאים פאַרשפּראַכן,
 און נישט צו אַזעלכע נצחונות שטרעבן מיר. מיר האַלטן נישט שטאַרק פון
 די מער, קריגס-קעמפּט און באַלאַגערונגס-מאַשינען. אַזעלכע הערפּאָלן האָבן
 נישט קיין שום קיום. אונדזער ירושה איז דער תנ"ך. אין אַ משך פון צוויי
 טויזנט יאָר האָבן מיר זיך ביי אים געהאַלטן. ער האָט אונדז צוזאַמענגע-
 בונדן אין אונדזער עלנט, אין אונדזער גלות, פונקט אזוי, ווי אין אונדזער
 גלאַנץ. בלייבן מיר אַליין פאַרשטייען זיין באַדייטונג. זיין געבאָט — דאָס
 איז נצחון פון גייסט, און דעם האַזיקן נצחון קאָן ביי אונדז נישט אַוועק-
 נעמען קיין שום קרייץ-צוג, קיין דושיכאד.

— יא, — האָט דאָרריבע געוואָגט מיט אומעטיקן שפּאַס: „Eritis,
 sicut dii, scientes bonum et malum“*) כסדר גלויבט איר אין
 די ווערער פון דער גן-עדן-שלאַנג. און היות איר זענט פריער פון אַנדערע
 געבענשט געוואָרן מיט פאַרשטאַנד, מיינט איר, אז איר ווייסט אַלץ. אַמ,
 נאָר די דאָזיקע פּינצמערניש מאַכט אייך בלינד און שמערט אייך צו באַ-
 גרייפן דאָס, וואָס לאָזט זיך ממש אַנמאַפּן מיט דער האַנט, אז משיח איז
 שוין לאַנג געקומען. די צייט האָט אַלץ אויסגעפילט, די צוזאַגן זענען
 מקוים געוואָרן. אַלע זעען עס, נאָר איר אַליין ווילט עס נישט זען.
 — צי זענען באמת געקומען משיח'ס צייטן? — האָט פאַרביטערט
 אַפּגעגעטפערט דאָ בנימין — איר זע דאָס נישט. איר זע נישט, אז איר
 זאָלט אייערע שווערן איבערשמידן אויף אַקער-אייזנס און אייערע שפּיזן
 אויף מעסער. איר זע נישט, אז אַלפּאַנסאָ זאָל זיך חברן מיטן קאַליף. אונ-
 דזער משיח וועט ברענגען דער וועלט דעם ואמתן שלום. וואָס ווייסט איר
 רען פון שלום? איר פאַרשטייט צומאָל נישט דעם באַדייט פון דעם האַזיקן
 וואָרט! איר קענט אפילו נישט דאָס וואָרט איבערזעצן אויף אייערע
 אַרעמע שפּראַכן!

— דו פאַרטיידיקסט זייער קריגעריש דעם שלום, מיין ליבער דאָן
 בנימין, — האָט מוסאָ זיך באַמיט אים צו באַרואַיקן.

*) איר וועט זיין צוגלייך מיט געטער, וואָס ווייסן פון גוטס און שלעכטס
 (בראשית ג') (לאַטיין).

אַבער כגימין האָט אים נישט געהערט, באַגייסמערט פון רחלם נאַענט־
קייט, האָט ער אויסגערופן:

— וואָסער ווערט האָט אייער נישטיקער פּאָסט (שלום), אייער
fruga dei (נאָטס וואָפּנשטילשטאַנד). דער ייִדישער שלום, דאָס איז
שליוות, דאָס איז גליק, און אַלץ וואָס איז נישט שלום איז שלעכטס. אונט־
דער דוד המלך איז נישט באַשערט געווען צו בויען דעם בית־המקדש,
ווייל ער איז געווען בלויז אַ דעראַבערונגס־מאַן און אַ גרויסער מלך. ערשט
שלמה המלך, דער קעניג פון שלום, האָט אים געבויט, ווייל אין זיינע צייטן
האָט יעדער אייגער זיכער געלעבט אונטער זיין ווינגאַרמן, אונטער זיין
פייגנבוים. אויב עס הענגט וועלכע ים איז וואָפּן אויפן מזבח איז ער דער־
מיט פאַרשוועכט, ער איז נאָט נישט געפעלן. אָט דאָס איז אונדזער תורה.
אַבער איר נישט אָפּ סבור ווייער משיח און גלייכצייטיק צעשטערט איר און
פאַרברגט זיין שטאַט ירושלים, די שטאַט פון שלום. מיר זענען אַרעם
און נאָקעט, אַבער די נאַרמאַנס זענט איר מיט אייער גאַנצן גלאַנצן און
וואָפּן־באַפּוואַנגען. אונדז איז דאָס לאַטער פאַרשפּראַכן, צו אונדז געהערט
עס. און ווייל עס שטייט אזוי געשריבן אין תנ"ך, האַלט איר דערויבער
מלחמה, איר און די מוסולמענער. עס איז פשוט צו לאַכן, ווען עס וואַלט
נישט געווען אזוי האַרץ־רייסנדיק, אזוי פרויעריק.

דאָן כגימינס התלהבות האָט ווייכער געמאַכט דאָס האַרץ פונעם קאַ־
נאַניק.

— דו רעדסט וועגן גליק מיין זון, — האָט ער געזאָגט, — און האָסט
זיך אויסגעדיקט, אַז שלום קומט אייך בירושה. איך מיר ווייסן וואָס עס
איז אַזוינס גליק. דער חילוק איז דער, וואָס ביי אונדז הייסט
עס אַנדערש. ס'איז אַבער נישט וויכטיק, ביי אייך הייסט עס שלום און מיר
האַבן עס אַ נאָמען געגעבן גלויבן, חסד. — און דאָ האָט דער שעמעוודיקער
ראַדריגע געמוזט אויסזאָגן דאָס, וואָס עס איז געווען פאַרשטעקט אין זיין
כוועם. — דער חסד, מיין זון, איז נישט קיין געבאָט פון דער ווייטער צו־
קונפט, ער געפינט זיך אין דער וועלט. איך בין נישט אַזאַ יעדנער ווי דו
און איך קאָן דעם חסד פּינקמלעד נישט אויסמייטשן. דאָס קאָן מען נישט
משיג זיין מיט דער אָנשמרענגונג פון שכל און מען קאָן עס נישט זען מיטן
אויג. עס איז דאָס העכסטע געשאַנג פון נאָט. דערצו איז דאָ איין עצה:
תפילה פאַן — אין מיט גרויס באַגייסמערונג האָט ער צוגעגעבן: — איך
ווייס, אַז חסד עקזעסטרירט. איך בין גליקלעך אין מיין גלויבן. אין איך
בעט ביים אויבערשטן, אַז ער זאָל אויך אַנדערע באַגליקן מיט זיין חסד.

אזעלכע געשפרעכן, וואָסער גלויבן איז בעסער, האָט געפירט דער נאָנצער מערב. איבער דער דאָזיקער מחלוקת וועגן דער בכורה פונעם קריסטנטום איז געפירט געוואָרן די מחלומה. און צעפלאַמט האָבן זיך די הערצער ביי די דאָזיקע דיסקוסיעס.

אויך איז מוסאם רונדיקן זאל האָבן זיך אָפּט געפירט דיסקוסיעס וועגן גלויבן צווישן דעם קאָנאָניק און דאָן בנימין. איצט אָבער האָט זיך בנימין אַ ביסל איינגעהאַלטן, ער האָט נישט געוואָלט זיין חשובן לערער פאַרשאַפן עגמת-נפש מיט זיינע ביזע אָנגריפן. אָבער רחל האָט קענטיק נישט געדאַרפט קיין שום אויפמונגערונג אין איר גלויבן. נאָך ביי זיין ערשטן אָנגריף האָט בנימין מיט פרייד באַמערקט איר אויפמערקזאַמקייט צו זיינע רייד. איז זיינע שפעטערדיקע וויכוחים האָט ער בלויז אָנגעוויזן אויפן איבערלעבן שכל-הישר פינעם יידנטום, וועמענס נאָט פאַדערט נישט פון זיינע גלויביקע קיין שום קרבנות מצד זייער פאַרשטאַנד. מיט וויסנשאַפטלעכער געלאַסנקייט האָט ער צימירט פערזן פונעם פּאָעט רב יהודה הלוי, פונעם בוך „צו פאַרטיידיקונג פונעם אָפגעשוואַכטן גלויבן“, אָדער ער האָט געבראַכט כולמע האיות פון די ווערק פונעם גרויסן משה בן מימון, וועלכער בלייבט איצט אין קאיר. דער קאָנאָניק האָט אים אַנטקעגנ-געשמעלט אַרגומענטן פונעם הייליקן אויגוסטין, אָדער פון אַבעלאָרן. רחל האָט זעלבן גערעדט און זעלבן געשמעלט פראַגן. זי האָט זיך צוגעהאַרט מיט גרויס התמדה און פאַרשמאַנען זיינע רייד. זי און בנימין זענען ווידער געוואָרן נאָענט איינער צו דעם אַנדערן.

בנימין האָט נישט געמאכט קיין סוד דערפון, אַז ער האָט זי ליב. אָבער ער האָט עס נישט אַרויסגעוויזן. ער האָט זיך געהאַלטן ווי אַ פרייגד. רחל און ער האָבן זיך געפילט יונג אין קעגנזאַרם פון די עלטערע מענער, זיי זענען געווען גומע חברים.

איינמאָל, בעת מוסא מיט ראָדריגען זענען געבליבן איינע אַליין, האָט מוסא אים געשמעלט אַ שאלה, פאַרוואָס ער וויל רחלען אַנמישן אין איר גלויבן. אַפילו אַבעלאָר, וועלכן ראָדריגע האָט פאַרגעמערט, האָט געלערנט, אַז מען דאַרף טאָלערירן פרעמדע גלויבנס כל-זמן זיי ווידערשפרעכן נישט די געבאָטן פינעם גאַטירלעכן פאַרשטאַנד.

— צי ווויי איד אַרויס צו דיר קנאַפּ פאַלעראַניז, מיין חשובער מוֹסאָ? — האָט געפרעגט דער קאָנאָניק. — דו קאָנסט זיך גאַננישט פאַר-שמעלן סאַראַ גרויסע פרייד עס וואָלט פאַר מיר געווען, ווען אַזאָ „Mens regalis“ אַזאָ קעניגלעכער גייסט ווי דייגער, וואָלט געקרוינט געוואָרן

מיט גאָמס חסד. איך בין אָבער נישט אַזוי פאַרריסן זיך איינצורעדן, און מיר וועט באַשערט זיין דיין וועג צו באַלייכטן. במשע קאָן איך נישט אַרויסווייזן קיין צו גרויסע התמחה און עס ליגט נישט אין מיין כאַראַקטער יענעם צו באַקומפּן, דו ווייסט עס אַליין גאַנץ גוט. אָבער ווען איך באַטראַכט דאָס צארטע, ביילדלעך אומשוילדיק פנים פון אומהווער רחל, דעמלט דערוועקט זיך אין מיר אַ פאַרלאַנג איר גשמה צו ראַטשווען. היות די דאָס זיקע גומע פאַרקייטונג איז מיר באַוווסט, וואָלט איך געווען אַ גרויסער בעל-עבירה, ווען איך פאַרשווייג זי.

דער סעניג איז געוואָרן אומגעוילדיק, זעענדיק, און זייגע און דאָן ראַדע ריגעס באַמיונגען צו ראַטשווען רחל'ס גשמה האָבן זיך נישט איינגעגעבן. ער איז געשטאַנען מיט רחלען פאַר אַ באַנד העברעיִשע שפּרוכן. מיט וואָכן צוריק האָט זי אים די דאָזיקע פּסוקים איבערגעלייענט און איבער-געזעצט און אַראָפּט זיין גוטן זכרון האָט ער זיי איצט איבערגעחזרט וואָרט ביי וואָרט:

„איך וועל דייגע גאַסן אויסבחוּקירן מיט איידל-שטיינער און דייגע הייווער אויסבויען פון טרישמאַל. קיין שום בלייזן זאָל גישט האָבן אויף דיר קיין שליטה און פאַרשאַלמן זאָל ווערן די צונג, וואָס טוט דיר זידלען.“

מיט אַ טאָן פון חוזק האָט געקלונגען זיין שטים, זייגע שמאַלע ליפן האָבן זיך צוגויפגעצויגן אין אַ בייזן שמייכל.

— איך פאַרשטיי באמת נישט, האָט ער געזאָגט, — פאַחוואָס דו האָסט גראָד דעם דאָזיקן שפּרוך איבערגעזעצט. צי מאַכסטו דיר בליינד? וווּ זענען אייערע גאַסן פון איידלשטיינער? שוין העבער טויזנט יאָר זענט איר עלגט און אָנמעכטיק און לעבט פון אומהווער מיפלייד צו אייד. ווי לאַנג גאָד וועט איר אייער פרויעריקע נאַקעטקייט באַפּוען מיט בוגטע פּוסט-געוואָרענע געבאַטן? עס טוט מיר לייד, וואָס אויך דו ביסט אַזוי פאַרטעמפּט.

צום ערשטן מאָל האָט ער גערעדט צו איר אויף אַזאַ גראַכן אופן, אד, זי וואָלט געקאָנט אָפּענטפערן אויף זייגע פאַלשע בייזע רייד, גאָד זי האָט געוואָלט אויסמירן קרייערייען. זי האָט זיך רואיק אָפּגערוּפּן: — אייער גרויסער דאָקטאָר אַבעלאַרום האָט איך געלעזנט, און יע-

דער קריסט דארף ארויסווייזן וואָלערמאָן לגבי יעדער פאַרנופּטיקער דע-
ליגיע.

— אייער רעליגיע אָבער איז נישט קיין פאַרהונדפטיקע, — האָט דער
קעניג פייגמלעד גערעוועט, — אָט וועגן דעם וואַנדלעט עס זיך.
דאַקעלן האָט געקערענט, — וואָס איר ליבסטער מענטש האָט באַ-
שמוצט דאָס בעסטע, וואָס זיי פאַרמאָגט. מיט אַין איר נשמה האָבן גע-
קלונגען די ווערטער פון בנימין, ווען ער האָט פאַרטיידיקט דעם יידישן
גלויבן מיט באַווייזן פון זיין פאַרשטאַנד. אויב אָבער אפילו דער קלונגער
באַרערשוודיקער בנימין האָט נישט געקאָנט איבערצייגן דעם מילךן ראָד-
ריגע, צי איז דען מעגלעך, אַז זי זאָל דעם אַכזריותריקן דאָן אַלפאַנסאָ
קאָנען אויפלאָרן דעם אמתן זין פון תנ"ך? און דערהצו אויף זיין אַרעמען
לאַטין!

מיט אירע גרויסע בלויעגרויע אויגן האָט זי פאַרמאָכט אים אַרייַג-
געקוקט אין פנים. יאָ, ווארשיינלעך גלויבט ער אין די ווערטער, וואָס אַג-
דערע האָבן אַרייַנגעלייגט אין זיין מויל אַריין. די דאָזיקע קריסטן האָבן
מיינט מאל טויזנט רימער און קעכט אַוועקגעשיקט אינעם הייליקן לאַנד
און האָבן עס נישט געקאָנט געווינען. צי וועלן זיי דען נישט ביזן היינטיקן
טאָג פאַרשטיין, אַז דאָס דאָזיקע לאַנד איז נישט פאַר זיי באַשטימט. אין
דאָ שטייט ער, איר אַלפאַנסאָ, און מאַכט חוּק פון די הייליקע הבטחות
צו די יעניקע, צו וועלכע דאָס לאַנד געהערט. און קוקנדיק אויף אים, האָט
זי זיך פלוצלונג פאַנגערערגעלאַכט איבער דער בלינדקייט פון מענטשן,
הויפטוועכלעך טאַקע פון איר אַלפאַנסאָ.

איר שווייגן און איר קוקן אויף אים האָט אים גענוג אויפגעבראַכט,
איר לאַכן אָבער האָט אים אָנגעפילט מיט צאַרן. אונטער זיין געקנייטשטן
שמערן האָבן געפערלעך-העל אַרויסגעלויכטן זיינע אויגן.
— לאָר נישט! — האָט ער איר באַפוילן. — שווייג! לעסטער נישט
אונרוער הייליקן קריג, דו אומגלויביקע!

— נישט ענטפערנדיק, האָט זי פאַרלאָזן דאָס צימער.
אין צוויי שעה אַרום האָט ער זי געזוכט אומעמום אין הויז, אין
גאַרסן. אויך זי האָט אים געזוכט. ווען זיי האָבן זיך אויסגעזוכט, האָט
ער געלאַכט ווי אַ ייגל, אויך זי האָט געלאַכט, זיי האָבן זיך געקושט.
— אין קוישנדיק אים, זאָגט זי:

„און אויב איר זענט אויף עמעצן אין כעס, מיינט נישט אים זיין
נאָענטקייט. זוכט אים אים, באַגריסט אים און רעדט זיך דורך מיט אים

צארט, אן שאחפע ווערמער, זאגט אים ארויס אלץ, מיט וואס ער האָט פאַרבימערט אייער האַרץ. באַגייט ווערט דאָן דער קוואַל פון ליבע. און דער בעסערער פון אייך וועט זיין דער, וועלכער וועט קומען דער ערשמער זיך איברצובעטן — אַזוי שטייט געשריבן אין קאַראַן. מיר זענען ביידע געקומען, הייסט עס, אַז קיינער פון אונדז איז נישט בעסער.

זיין עמלעכע חרשים, ווי יהודה האָט שמאַרק איבערגעלעבט דאָס, וואָס זיין זון דערגעענטערט זיך צו קריסטן. אָבער ווען אַלאַזאַר האָט זיך באַמת געטויפט, האָט אים באַהערשט אַ שרעק, ווי דאָס וואָלט אים גע- טראָפן אומגעריכט.

איצט האָט יהודה זיך אַרוםגעזען, אַז ער אַליין איז דער שולדיקער. ער האָט אַלאַזאַרן נישט גענוג ליב געהאַט, ער האָט אים נישט ליב געהאַט ווי רחלען. אַלאַזאַר האָט זיין גאַנצע קינדהייט דורכגעלעבט ווי אַ מוסול- מענער צווישן מוסולמענער און איידער ער האָט פאַרשטאַנען, וואָס עס איז אַזונס ייִדישקייט, האָט ער אים אַוועקגעשיקט אין דעם לאַקאָדיקן הויף פונעם קריסטלעכן קעניג. איצט איז זיין זון געוואָרן אַ פאַרעמער, ער האָט זיין בכורה פאַרקויפט פאַר אַ ריטערישן מאַפּ ליהודן, ער איז פאַרלוירן און פאַרמיליקט אויף אייביק, אויסגעמעקט פונעם ספר פון די יעניקע, וועלכע וועלן אויפשטיין צום יום־הדין.

יהודה האָט נאָך אים געטרויערט, ווי נאָך אַ מת. ער האָט געריסן קריעה און אַפּגעזעסן שבעה.

דאָן אפרים איז געקומען אים מנחם אבל זיין. דאָן יהודהס אויסזען האָט אויף אים אַנגעטריבן אַ שרעק. ער האָט אים געמרייסט אין זיין טרוי- עדיקן גורל. וואָס קאָן זיין שרעקלעכער, ווי די אַפּמרינגקייט פון אַן אייגענעם זון. די מושומדים זענען פון שמענדיק אַן געווען די עהנסטע שינאים פון יידנטום און איצט איז זיין יונגער זון געוואָרן אַינע פון משומד. אָבער לויטן דין איז ער מחויב צו טרייסן אַן אבל. דאָן אפרים האָט גובר געווען זיין עקל אין שוידער, ער איז געקומען, זיך צוגעזעצט צו יהודהן און אַפּגע- זאָגט דעם פּסוק: „ברוך דיין אמת“. ער האָט אויך צו אים געשיקט די צען בעסטע מענער פון דער אַלאַכאַמאַ, כדי זיי זאָלן אַפּזאָגן די געהער- קע תּפּילות.

גישת בלויז דאָס פרויערן נאָך זיין זול האָט יהודהן געקאָסט געזונט.
ער האָט אויך געהאַט גרויס ציער צוליב זיין דרויסמן גר, און פאַר די
פרענקישע יידן וועלן אויפגעפנט ווערן די גרענעצן פון קאָסטיליע. דער
טערמין, נאָך וועלכן ער האָט געדאַרפט באַשראַפט ווערן מיט חרם, האָט
געהאַלטן ביים אויסגייין, און ער קומט גישט מער צום קעניג. דער קעניג
וועלכער האָט ביי אים אַוועקגעגנבעט ביידע קינדער, צוערשט דאָס מיידל,
דערנאָך דעם זון, וועט זיך איצט געוויס באַמיען אים אויסצומיידן.
ס'איז אָנגעקומען גייטאָר, דער יום־טוב ראַש־השנה, דער מאָג פון
יום־הדין.

רחל האָט דעם יום־טוב פאַרבראַכט ביי איר טאָטן אין שטוב. ער
האַט קיין וואָרט גישט דערמאָנט וועגן אַלאַזאַרם באַקערונג. דאָך האָט זי
באַמערקט, ווי שטאַרק ער ליימט דערהפון. וואָס שייך איר אַרײַן, האָט איר
ברודערס שמד נאָך מער באַפעסטיקט איר הייליקן ווילן צו דיגען נאָט
מיטן גאַנצן האַרצען.

ער האָט צו זיך אין הויז פאַרבעטן אַ בעל־תּוקע, ווייל אין דעם דאָך
זיין יום־טוב איז יעדער יוד מחויב צו הערן שופר־בלאָזן. אין דעם מאָג
עפנט נאָט אויף דאָס ספר פון אַלע מענטשן און אַ בית־דין של מלכה
באַשטימט יעדנס גורל. די גרילצנדיקע דורכדרינגלעכע קולות פונעם שופר
האָבן אָנגעשריבן אויף רחלען אַ פרומען שוידער און, גלייכנדיק אין לע
גענדעם האָט זי בולט געזען, ווי אַן אומבאַמערקלעכע האַנט נעמט די גע
מען פון די צדיקים און טראָגט זיי אַרײַן אין ספר־החיים, צום געזונט און
לעבן, און די נעמען פון די רשעים ווערן אויסגעמעקט. וואָס שייך די יע
ניקע, וועלכע זענען גישט גוט און גישט שלעכט, ווערט אָפגעלייגט זייער
פסק ביי יום־כיפור, כדי אין די צען טעג זאָלן זיין קאָנען תשובה מאָן.
נאָך מיטאַג זענען יהודה מיט רחלען אַוועק לויפן מנהג צו פליסן
דיקן וואַסער, צו תּשליך. זיי זענען אַוועק צום טאַכט. זיי האָבן געוואָרפן
שטיקלעך ברויט אין וואַסער, האָבן אָפגעשאַקלט זייערע זינד, כדי דער
טייד זאָל זיי אַוועקטראָגן אין ים אַרײַן און האָבן דערביי געזאָגט פּסוקים
פון די נביאים.

„וואו איז דאָ אזאָ נאָט, ווי דו ביסט, וועלכער פאַרגיבט פּטאים, איז
מוהל די זינדיקע, וואָס האַלט גישט אויף אייביק זיין צאָרן, ווייל ער איז
אַ בעל־רחמים. ער דערהאַרעמט זיך אויף אונדז, ער מעקט אויס אונדזערע
פשעים אין מאַכט איינזינקען אונדזערע פּטאים אין די טיפּענישן פון ים.“

ס'איז שוין געווען ביהשמשות, ווען זיי זענען אָנגעקומען אַהיים. דער דיגער האָט אָנגעצוגרין דאָס ליכט. יהודה האָט אָבער אַ ווונד געמאַן, ער זאָל דאָס ליכט באַווייסיקן, אַזוי, אַז רחל האָט שוואַך געזען איר מאַכנס פנים, ווען ער האָט גערעדט.

די מצבות פון די פריערדיקע איבן עוהאס באַווויזן, — האָט ער געזאָגט, — אַז מיר 'שטאַמען פון דוד המלכס משפּחה. און אָט האָט מיין זון אין דיין ברודער, אַלאַזאַר, זיין קעניגלעכע ירושה פאַראַכן און פאַרשוועכט. דיין פאַמער געמט נישט אַראָפּ פון זיך די שולד. דאָס איז אַ שווערער חמא. איר קלאַפּ זיך אין האַרצן. אַז אַיב אפילו גאַמט הסר איז מיר זיך דער ים, קאָן מיין חמא נישט ווערן אויסגעקויפט.

צום ערשטן מאַל האָט דער טאַטע צו איר גערעדט וועגן שולד, תּשוּבה און חמאים, און רחל האָט זיך געשמוקט אים רחמנות. יהודה האָט איר דעציילט, אַז ער האָט געמאַן אַ תּשובה-גדר. און אַז דער גדר איז נישט קיין ליכטער און ער האָט איר געשיקערט זיין פּלאַן צו באַזעצן די פרענקישע יידן אין קאַסמיליע.

רחל האָט זיך אויפּמערקזאַם צוגעהערט, אָבער גאָרנישט געענטפּערט און גאָרנישט געפרעגט. ער האָט גערעדט מיט אָנשטרענגונג.

— איר האָב, — האָט ער געזאָגט, — אונדזער האָר דעם קעניג רעפּערירט, און ער האָט נישט געוואָגט ניין און נישט געוואָגט יאָ. איר האָב געמאַן אַ גדר אין די צייט לויפט.

זינט זי האָט געלעבט אין דער לאַגאַליאַנאַ האָט ער צום ערשטן מאַל מיט איר גערעדט וועגן אַלפּאַנסאָן און עס האָט אויף איר געווירקט דאָס, וואָס ער האָט דעם קעניג באַצייכנט מיטן נאָמען אונדזער האָר. ווען דער פאַמער האָט גערעדט, האָט זי געפילט, ווי מען וואָלט זי אָפּגעגאַסן מיט אייז-קאַלט וואַסער. זי האָט פאַרשמאַגען וואָס ער מיינט, און זי איז נישט געווען צופרידן. ס'איז זייער נישט גוט פון זיין זייט, וואָס ער וויל אויף איר אָנגאָרן די משא, וואָס ער האָט זיך אונטערגענומען צו פּראָגן.

ער האָט אויפּגעהערט צו רעדן, ער איז מער צו איר נישט צוגעשטאַנען. ער האָט געהייסן אָנציגן ליכט און דאָס אויסערגעוויינלעכע, דאָס סודותפולע איז פאַרשוונדן געוואָרן. ביים ווייכן 'שיין פון די ליכט און פון די אייל-לאַמפּן, האָט ער געקוקט אויף די צאַרמע שמריכן פון איר פנים. צום ערשטן מאַל אין יענעם מאָג האָט זיך אויף זיין פנים באַווויזן אַ שמייכל און ער האָט געזאָגט:

— דו ביסמ, מיין קינד, כאמת א פרינצעסין פון דוד-המלכס אפ-
שטאם.

אויפצומאָהנגס, איידער רחל האָט זיך צוריקגעקערט אין לאַ-גאַליאַ-
גאַ-שלאָס, האָט זי געוואָנט צו איר טאָמן:

— איר וועל רעדן מיטן קעניג, אונדזער האַר, וועגן די פרענקישע
יידן.

ווען רחל האָט געמאָלדן דעם קעניג, אַז זי וועט פאַהרענגען ראש-
השנה אין איר טאָמנס שלאָס, האָט דער קעניג גישט שטאַרק אַרויסגעוויזן
זיין אומצופרידנקייט. ער איז פאַרבליבן אין לאַ-גאַליאַנאַ. עס האָט זיך
אים גישט געוואָלט פאַרן קיין טאַלעדאַ, וואָס איז פֿון איין זייט גאַענט צו
דער לאַ-גאַליאַנאַ, פֿון דער צווייטער זייט אָבער ווייט פֿון רחלען. ער איז
געווען אויפגעבראַכט אויף רחלען, אויף יחודהס גאַט און אויף זיינע
יום-טובים.

עס זענען געשאַנען ווונדערלעכע, ליכטיקע האַרבס-טעג, גאָר ער
האָט גישט געפילט קיין שום פרייד פֿון זיי. ער איז געשאַנגען אויף יאָנד,
אָבער גישט געהאַט קיין הנאה פֿון דער יאָנד און פֿון זיינע הינט. אין דער
פינצטער האָבן זיך פאַר אים אויסגעשיילט די קאַנטורן פֿון זיין פרעכטיקער
שטאַט טאַלעדאַ. אויך אין איר האָט ער קיין פרייד גישט געשפירט. ער
האָט גישט געהאַט קיין שום פאַהגעניגן ביי טאַכט-טייד און האָט קיין חשק
גישט געהאַט זיך אונטערצוהאַלטן מיט זיין גערטנער בעלאַרדאַ. ער האָט
געמאַכט דערפֿון, וואָס רחל האָט אים דערצוילט וועגן איר יום-טוב ראש-
השנה, ווי אַזוי זי וויינט און בעט איר גאַט, ער זאָל איר מוחל זיין אירע
זינד, הויפטוועכלעך איר תּאוּת און ליבע צום קעניג.

ווען זי איז געקומען צוריק, איז זיין בייז געמיט פאַרשוונדן. הנם
רחל האָט אַרויסגעוויזן גרויס פרייד ביי איר צוריקקומען. האָט אָבער
אַלפֿאַנסאָ גלייך דערפילט, אַז ס'איז גישט די זעלבע רחל. אויף איר פנים
האָט גערזט אַן אויסערגעוויינלעכע, פאַרמראַכטע צופרידנקייט. ער האָט
זיך גישט געקאַנט אייטהאַלטן און פריינדלעך, מיט לייכטן שפּאַט זי
אַ פֿרעג געטאָן, צי זי האָט שוין רעגולירט אַלע אירע השבונות מיט איר
גאַט. זי האָט זיך אויף אים גישט באַליירקט, מעגלעך, אַז זי האָט דעם

שפאס נישט באמערקט. זי האָט אים בלוזן שטום אָנגעקוקט, פאַרזינקען אין אירע געדאַנקען. איר שוויגן האָט אים אויפגעבראַכט מער, ווי זי וואָלט זיך אים קעגנזעשמעלט. ער אַליין מאַך באַרגנישט מראַכטן וועגן שוידוי. קיין פרוסטער וועט אים קיינמאָל קיין מחילה נישט געבן, און זי האָט זיך מיט איר גאַט איבערגעבעטן. ער האָט געמראַכט, וואָס איר צו טאָן, כדי עס זאָל איר וויי טאָן.

מיטאַמאָל האָט זי אָנגעהויבן רעדן, יאָ, האָט זי געזאָגט, מיט אויסערנעוויינגלעכער רואיקער ערנסטקייט, איצט האָבן זיך אָנגעהויבן די פורכטיקע מעג, ווען יעדער בעל-חטא קאָן דורך תשובה זיך ראַטעווען. ווייל אין האש-השנה פאַרשרייבט גאַט דעם אורטייל, אָבער אין צען כעג אַרום, יום-כיפור, התמעט עד אים. און תפילה, תשובה איז מעשים-יטובים האָבן דעם כוח אָפצווענדן דעם פסק-דין. פלוצלונג האָט זי מיט אַנטשלאַסנקייט צוגעגעבן:

— ווען דו וואָלסט גאָר געוואָלט, מיין אַלפאַנסאָ, וואָלסטו מיר געקאָנט העלפן איר זאָל געפינען גרויס לייטזעליקייט אין גאָס אויגן. דו ווייסט אפשר פון דער גויט פון מיין פאָלק אין פראַנקרייך. אפשר וואָלסטו געוואָלט פאַר מיינע ברידער עפענען דינע גרענעצן?

אַ כוואַליע פון צאָרן האָט אַרומגעכאַפט אַלפאַנסאָן. אָט אין וואָס עס באַשטייט איר תשובה, וואָס אירע פרוסטער האָבן אויף איר אַרויפ-געלייגט, זי זאָל אויף אים ווירקן, אַז אין סאַמע ברען פון דער הייליקער מלחמה, זאָל מיט זיין הסכמה, זיין לאַנד פאַרפלייצט ווערן מיט אומ-גלויביקע און אויף אזא אופן זאָל געשאפן ווערן אַ מחיצה, וואָס זאָל אים צעטיילן מיט זיין פאָלק און מיט זיין גאַט. און גאָר הערמיט וועט איר גאַט מסכר זיין אירע אַלע חטאים. דאָס איז אַ פאַרשווערונג פון איר, פון איר פאָטער און פון אירע פרויסטער. דאָס איז דער ערנסטער, שמוציקסטער האַנדל, וואָס מען וויל אים אָנוואַרפן. מען וויל אים אָפּמאַרן, ווי דעם גרעסטן שומה, אין פאַר איר ליבע און איר לייב זאָל ער באַצאָלן מיט זיין נשמה. אָבער עס וועט זיי נישט געלינגען די שווינדלער אים אָפּצו-גאַרן. ער וועט זיך נישט לאָזן שאַנמאַזשורן.

מיט פאַרביסענער אַנטשמערענונג האָט ער דערשטיקט אין זיך די דאָזיקע גראַבע ווערערער, וואָס זענען אים געלעגן אויף דער צינג. מיט אַ בייזער פאַרקרימער מינע און מיט אַ דייטלעכער באַפעל-שנים, פונקט ווי ער וואָלט געווען אויף אַ פאַרוואַלונג פון פיינמלעכע בראַנדן,

האָט ער מיט סקאַנדינאַבישע לאַטיינישע ווערטער איר אַרײַנגעזאַגט איר פנים:

— וועגן מלוכה=ענינים וויל איר נישט דערן אין לאַ=גאַליאַנאַ. וועגן מלוכה=ענינים וויל איר מיט דיר נישט דערן.

ער האָט זיך שנעל אויסגעדרײט צו איר מיטן רוקן און איז אַוועק. ווען ער איז צו איר ביינאַכט געקומען, האָט זי אים דערקלערט, אַז לויטן מנהג מוזן ייִדישע פרויען אין די עשרת ימי=תשובה שלאָפן אליין. זײן צאָרן האָט צעשטערט אַלע צײמען. זאָל ער זיך רעכענען מיט איר נאַרײש אבערהאַלדיק? אָדער איז עס אפשר גאָר אַ נײער שווינדלע=רישער שפּיצל, כדי אויסצופּרעסן בײ אים אַן עדיקט פאַר אירע יידן? אפשר צוליב דעם זאָגט זי אים אָפּ? מיט אַ ווילדן בליק האָט ער זיך דראָענדיק=שמיל אָנגערופּן:

— וואָס, הוּ שמעלסט מיר גאָר באַדינגונגען? איר זאָל דייער ייִדישע בעמלעך אַרײַנגלאָזן אין מיין לאַנד און ערשט רעמלט וועסטו מיר אַרײַנגלאָזן צו דיר אויף היינטיקע נאַכט? איר וועל עס נישט מאַן. איר בין באַלעבאָס דיך אין הויז און דיך אין דער מלוכה!

זי קוקט אויף אים מיט ברייט=אַפּענע גרויע אויגן, פול מיט מדויער, פאַהרוורה און שרעק, און דיך אָן מורא. דאָס האָט אים פולשטיענדיק אויפגערייצט. ער האָט זיך אויף איר אַ וואָרף געמאַן, אַוועקגעשליידערט אויפן בעט אין זײ אַרוםגעכאַפּט מיט זײנע מגושמדיקע הענט, פונקט ווי ער וואָלט פאַר זיך געהאַט אַ שינאַ. זי האָט זיך געווערט, קוים געאַ=טעמט. ער וואָרפט זי אום אײנמאַל, גאַכאַמאַל און אַפּענדיק צעפליקט ער אירע קליידער אויף פּיצלעך און באַהערשט זי טעמפ, בײז מיט גע=וואָרף, אָן שום הנאה.

אין דער זעלבער נאַכט האָט זי פאַרלאָזן לאַ=גאַליאַנאַ, זי איז אַוועק אין קאַסמיליאַ אויבן עוראַ.

אַלפאַנטאָ האָט געהערט, ווי זי האָט פאַרלאָזן צוזאַמען מיט איר אַם סאַד דאָס הויז. דער פעלזיקער וועג קיין טאַלעראַ איז געווען אַ קור=צער, בײנאַכט אָבער נישט אומגעפערלעך. ער האָט זיך צוערשט גע=וואָקלט, נאַכדעם האָט ער אַוועקגעשיקט אַ באַוואַפּנטן זי צו באַגלייטן. ער האָט זי נישט אײנגעהאַלטן. זאָל זי האָבן דאָס, וואָס זי האָט געוואָלט, האָט ער געמראַכט מיט אַ געפיל פון נקמה. זי האָט עס אליין גורם גע=

זענן. עם און נאם, וואָס עס האָט אַזוי פאַסירט. דאָס האָט גאָט אַליין אַזוי געוואָלט. איצט וועט מיר שוין קיין זאך נישט אָפהאַלטן. איצט פּרעט איר אַרויס קעגן די מוסולמענער. בלויז זי איז שולדיק, וואָס איר האָב זיך באַדעקט מיט שאַנד. דער תּכּוּשׁת פּון אַראַבאָן האָט זיך פּוּעג געווען. עס וועט דערצו נישט דערגיין, אַז איר זאָל רוען און בעטן, ווען ער וועט אַרויסטרעפּן קעגן די מוסולמענער.

אויף מאַרגן האָט אַלפּאַנסאַ באַשלאָסן צו זיין גרויסמוטיק און נאָך אַ טאָג פאַרבלייבן אין לאַ-גאַליאַנאַ, אפּשר וועט זי קומען צוריק. נישט געקומט אויף זיין באַרעכטיקטן צאָרן, האָט ער געוואָלט זיך מיט איר זעשניידן אויף אַ פּריינדלעכן אַופּן. אַ צייט, וואָס איז אַזוי שוין געווען, גאָר זיך נישט ענדיקן אַזוי גאַריש און מיואם.

מיט געוועזער פּריילעכקייט האָט ער געשפּרייזט אַהין און צוריק אין שלאַס און אין פאַרק. דלילה האָט אים געוואָלט איבערגעבן אין די הענט פון די פּלשתיים, אָבער ער איז נישט געווען דער גאַרישער שמשון, יעדן האָט נישט געלאָזט אַוועקגעבען זיין כּוּח. דאָס שיינע לעבן אין דעם שלאַס האָט זיך באַוווּן, ווי אַן עספּעכזומאַ (שפּיגל), ווי אַ טרוים, ווי אַ מיראַזש אינעם מדבר, איצט אָבער האָט אַ פּרישער ווינט עס צעיאָגט אין יאָרום אים האָט אײַפּגעמוכט די אמתע ווירקלעכקייט.

ער איז געשטאַנען ביי דער מוּוּז, וואָס זי האָט צוגעפּעסטיקט צו דער טיר. דאָס איז געווען אַ טייער מעטאַל-העדל מיט אַ באַגלאָזמער עפענונג, פּון וואָס עס האָט דראַקעריק אַרויסגעקומט דאָס וואָרט „שרי“. יעדן האָט געוואָלט דאָס געצוגיגערישע שפּילכל אַראַפּרייסן, אָבער יעדן האָט מורא געקריגן, ער זאָל אַמאָל נישט אָנשרייבן אויף זיך דעם צאָרן פון איר גאָט. ער האָט זיך באַגנוגט דערמיט, וואָס ער האָט מיט דער פּויסט צעבראַכן דאָס גלאָז. אַ שפּילמער האָט אים צעשניפּן די האַנט, זי האָט געבלומיקט, יעדן האָט אָפּגעווישט דאָס בלוט, זי האָט ווייזער געבלומיקט. ער איז געשטאַנען אין געקומט אויף זיין האַנט מיט אַ בייז געלעכטער. זאָלן איצט שמוינען די, וואָס האָבן געגלויבט, אַז ער וועט בלייבן אוממע-טיק. איצט וועט ער קעמפּן. ער וועט האַקן מיט זיין שווער, מיט זיין פּולמען דע (נאַמס בלויז). ער וועט אַרויסשלאָגן פון זיין נשמה אַלע גאַרוישע געדאַנקען, מיט פּרומקייט און מיט גאַמט גענאָד קעמפּן ווי אַן אמתער ריכער. ער וועט פון זיין בלוט אויסראַפּן אַלע זיינע חפּאים, זיינע ספּות, אַלדאָס שווערע אָפּשוואַכנדיקע געצוגיגערישע פּרוימען.

צו זיין גערטנער בעלארהאָץ האָט ער געזאָגט מיט אַ געמאַכטער פריילעכקייט:

— מעגלעך, אַז עס וועט שוין לאַנג נישט דויערן, מיין פייערעך, און דינע ישענסטע האָפענונגען וועלן דערפילט ווערן. זוך אויס דיין ווידנס לעדערנע וועסט און זיין לעדערנע מיין. איד וועל דיר געבן די געלעגנהייט זיי אויסצולופטערן.

דער גערטנער בעלארהאָץ איז געווען מער צעטומלט ווי דערפרייט.

— אויך שטיי גרייט צו דינען דיין מאַיעסטע, מיט אַלץ, וואָס איד האָב, — האָט ער געזאָגט, — אַפילו מיט דער לעדערנער וועסט פון מיין זיידן, אָבער עמעז מוז דאָ בלייבן, כדי דאָ ווייטער צו אַרבעטן מיט דער לאַפּאַמע. ווילסטו דיין גאַרטן פאַרלאָזן, הער קעניג?

דעם גערטנערס וואַקלעניש צווינגט אַלפאַנסאָן זיך צו פאַרמאָכטן.

— מאָרגן פּרעט איד נאָך נישט אַרויס, האָט ער ביזן אָפּגעענט פערט, — און היינט זיי זענען געשטאַנען ביי די איינגעפאלענע ציסמען געס, די צייט-איינריכטונגען, וואָס רבי יחזקiah האָט צעשטערט, האָט ער שטרענג באַפוילן:

— פאַרלויפיק לאָמיר זיי פאַרשייבן, ווייל עמעז קאָן נאָך אין זיי אַרײַנפאַלן.

אַזוי ווי רחל איז דעם צווייטן מאָג אויך נישט געקומען, איז ער אַוועקגעריפן קיין מאָלעדאָ. אין שלאָס האָט מען שוין קענטיק געוויסט, אַז ער איז זיך מיט דחלען פאַנגאָדערנאָנגען און צו הער ליבע איז געקומען אַ סוף.

אַלפאַנסאָן האָט זיך אַ געם געמאַך צו דער אַרבעט.

עס איז געווען אַזוי, ווי דער ייד האָט פאַרויסגעזאָגט: דאָס לאַנד האָט אויפגעבליבן, די אוצרות פון קאָסטיליע זענען געוואָקסן. אפשר איז דער ייד אויך גערעכט. בעת ער מענהט, אַז עס איז גאָר צו קנאַפּ געלט, כדי מלחמה צו האַלטן מיט די קאָליפּן. אָבער ער האָט אַ גרויסן מעות דער ייד. ווען ער מיינט, אַז מיט אַזעלכע אויסריידן וועט מען אים אָפּ-האַלטן אַרײַנצופּרעטן אין הייליקן קריג. אין משך פון לאַנגע יאָרן זענען די יידן פּעט געוואָרן אין זיין לאַנד. ער דאַרף זיך מיט זיי אַזוי נוהג זיין, ווי זיין קויזן פּיליפּ אויגוסט פון פּראַנקרייך: אַוועקגעמען זייער געלט און עס וועט אים גענוג זיין מלחמה צו האַלטן מיט די קאָליפּן.

ער האָט זיך געווענדעט צו מאַגריקען:

—איד וויל מער נישט זיין קיין *Eques adfirmacem* פטמשע-
רע-רימער, בעת די גאנצע קרויסמלעכע וועלט פירט מלחמה. איד האָב
גערעכנט, איבערהערעכנט און אויסגערעכנט, אז איד קאָן אַרויסמערעמן.
— דיין עסקריוואַנאַ, וועלכער איז אַ גוטער בעל-חשבון, רעכנט
אַנדערש, — האָט מאַנדיקע געענטפערט.

— אונדזער ייד, — האָט אַלפאַנסאָ אויסגערופן, — האָט אין זיין
רעכענונג איין פּאָזיציע פאַרפעלט: כ ב ו ד. וואָס איז אַזוינס וכבוד
פאַרשטייט ער ופונקט אַזוי פיל, ווי איד אין זיין תלמוד.
מאַנדיקע האָט זיך שטאַרק פאַרדאָנהט.

— פאַקטיש האָסטו דאָך אים אַוועקגעשטעלט אַלס שומר פון דיין
ווירטשאַפט, — האָט ער געענטפערט, — און דווקא ער איז מחויב צו
רערן יועגן דיין ווירטשאַפט, לאָז דיר נישט פאַרדרייען דעם קאַפּ פון
ראָן מאַרטינען, הער קעניג. דער גיסיון פון מלחמה איז זייער גרויס, און
דאָס איז אַ פּרוּמער גיסיון. אָבער ווען יאָס וועט אונדז אויספעלן געלט
דורכצוהאַלטן די מלחמה אַ יאָר צוויי, האָן קאָן קומען אַ סוף צו דער
מלוכה פון אַזאַ פעלד-צוג.

טיפּ אין האַרצן האָט אַלפאַנסאָ נישט געהאַט קיין צוטרוי צו איבן
עזראָס אָפּשאַצונגען. ער איז געווען זיכער, אז יהודה האָט אויסגעזוכט
פאַרשידענע סיבות, כדי אויסצומיידן דעם הייליקן קריג, ווייל אויב יאָס
וועט זיין שלום, וועט ער קאָנען זיינע פרענקישע יידן אַריינברענגען אין
לאַגער. און דעם קעניגס זיגריקע תאוה האָט אים צוגעגעבן מער מיט
אויסצופירן דעם דאָזיקן פּלאַן. אַלפאַנסאָ האָט זיך פּשיט געשעמט צו
אַנטפלעקן דעם דאָזיקן סוד פאַר זיין אַלמן פּריינד מאַנדיקע. ער האָט
ווידער אָנגעהויבן אַזו שרייען:

— איר קוואַקעט און קוואַקעט, אָבער ביי וועמען צופט דאָס קרויסמ-
טום די באַרד אויב נישט ביי מיר?

— פיר אונטערהאַנדלונגען מיט אַראַגאָן, ראָן אַלפאַנסאָ, — האָט
מאַנדיקע אויסגערופן קורץ און מיט געפיל, — קום צו אַ פאַרשטענד-
קונג מיט דאָן פּערדאָן. שלים מיט אים אַן אָפּמאַך.

מיט פאַרדרום האָט דער קעניג אָפּגעלאָזן זיין פּריינד און בעל-
יועץ. עס קוועטשט אים בסדר די אַלמז קייט. פאַרשמויט זיך, אַז מאַג-
ריקע איז גערעכט, אַז אַ מלחמה איז נאָר מעגלעך אין דעם פּאַל, ווען
מען וועט זיך צונויפּרעדן מיט אַראַגאָן. עס מוז אַלץ אויפגעקלערט ווערן

אין עם דאָרף געשלאָסן ווערן אַ בונד. אָבער בלוין איין מענטש קאָן עס פאַרווירקלעכן און דער דאָזיקער מענטש איז לעאָנאַרד.

ער וועט אַוועק קיין בורגאָס. ווי לאַנג האָט ער שוין לעאָנאַרד נישט געזען? אַ גאַנצע אייביקייט. זי האָט צו אים קוהצע העפלעכע בריוו געשריבן, און ער האָט, מיט לאַנגע הפסקות, אויך קורץ און העפלעך איר אָפגעענטפערט. ער שמעלט זיך גוט פאַר, וואָס עס וועט זיין, ווען זיי וועלן זיך אויךער ברעפן. ער וועט זיך האַלטן האַפערדיק און זי וועט אים ענטפערן מיט אַ פריינדלעכן, עמוואָס געצווונגענעם שמויכל. עס וועט נישט זיין קיין פריינדלעכע באַגעגעניש.

ער וועט זיך באַמיען איר אויפצוקלערן, וואָס עס האָט פאַסירט. אָבער ווי געמט מען ווערמער, כדי אַ צווייטן אויפצוקלערן די הערלעכע קייט און שרעקלעכקייט פון אַזאַ איבערלעבונג, ווען אַן אומגעהויערע כוואַליע כאַפט דיך אונטער, טראַגט דיך אַוועק זייער הויך און דערנאָך וואַרפט זי דיך אויךער אַראָפּ?

דעמלט, האָט ער זיך פאַר דאָרריגען שטאַלץ און דרייטט מודה געווען וועגן זיין תאוּוה צו ראַקעלן, און דער קאָנאָניק, נישט געקומט אויף זיין פרומקייט, האָט אים פאַרשטאַנען. אָבער לעאָנאַרד, די רואיקע, פריינדלעכע, ווייבלעכע לעאָנאַרד וועט אים נישט פאַרשטיין. פאַר איר וועט ער שטאַמלען און וואָס ער וועט זאָגן וועט קלינגען, ווי אַ פרוו פון אַ נאַריש יינגל, וואָס טראַכט אַויס פאַרשידענע מעשיות, כדי זיך צו באַרעכטיקן. דאָס וועט זיין די ערגסטע דערנידערקונג אין זיין לעבן.

עס איז נישטאָ אַזאַ מענטש אין דער וועלט, פאַר וועלכן אַ קעניג זאָל זיך דאַרפן אַזוי דערנידערקן. עס איז נישטאָ קיין שום זאַך אין דער וועלט, וואָס זאָל זיין ווערע אַזאַ דערנידערקונג.

אָבער עס איז דאָ איין-איינציק וועזן, איין הערלעך וועזן, פאַר וועלכן עס לוינט זיך צו דערנידערקן און דערנאָך אויף אייביק פאַרדאַמט צו ווערן!

מיטאַמאָל האָט פאַר אים ווידער אויפגעטויכט די לאַ-גאַליאַנאַ מיטן גאַנצן נישט-קריסטלעכן פראַכט. ער שפירט ווי ראַקעל דריקט זיך עו אים, ער שפירט איר ווייכע אָנגענעמע הויב, ער שפירט איר בלוט, איר צאָפּלענדיק האַרץ. זיינע פינגער גלייטן זיך איבער אירע האַר, צופן אירע האַר ביז זי זאָגט מיט אַ שמויכל: „מו עס נישט, אַלפאַנסאָ, עס מיט וויי, אַלפאַנסאָ.“ ווער קאָן אַזוי מאַדנע קאָמיש און האַסטיק אַרויס-זאָגן „אַלפאַנסאָ“ ווי זי, אַזוי אַז עס זאָל שמעכן און אַרײַנדרינגען אין

בלום? ער זעט אירע טויבן-פארביקע אויגן, זיי זענען פארלאָשן, די לעפּ-
לעך לאָזן זיך אַראָפּ לאַנגזאַם, שווער, און הייבן זיך ווידער אויף.
עס קומען אויף אין זיין זכרון אַראַבישע פרעזן, וואָס זי האָט אים
געגעבן צו ליינען:

„אָפּטמאָל האָב איך געהערט, ווי פּיילן פּיפּן אַרום קאָפּ און גישט
געצויטערט, אָבער ווען איך הער, ווי איך קלייד רוישט, צימער איך מיט
מיין גאַנצן לייב. אָפּט הער איך דעם אַנקומענדיקן שונאָם מראַמפּייטן,
און מיין האַרץ און מיין הויט בלייבט קאַלט, אָבער ווען איך הער איך
שמים ברענט אַ פּייער אין אַלע מיינע גלויבער.“ די דאָזיקע פּערזן האָבן
אויס פאַרשאַפט עממת-נפשׁ. ביז אַזאַ מדרגה מאַך זיך אַ ריטער גישט פאַר-
לירן. אָבער זיי זאָגן דעם אמת, די האָזיקע זיסע קעכטישע פּערזן, זיי
זענען כּשר=וויש, ווי די עוואַנגעליע. אויך אין אים ברענט אַ פּייער, ווען
ער טראַכט פֿון ראַקעלן. ווי אַזוי האָט ער גאָר געקאָנט מראַכטן אַפּצוזאָגן
זיך פֿון ראַקעלן, פֿון זיין ראַקעלן, פּונעם הערלעך העזהדיקן זין אין זיין
לעבן?

ער מוז ראַקעלן ווידער זען, ער מוז זיך מיט איר איבערבעטן.
עס איז דאָ בלויז איין לוש, ער האָט שווער אָפּגעאַטעמט. אָבער יעס
איז פאַרבליבן גאָר דער דאָזיקער איינ-און-איינציקער וועג.
ער האָט געשיקט גאָר דאָן יהודהן.

יהודה, גישט געקוקט אויף זיין שפּאַרקן. כאַראַקטער, האָט זיך
באמת איבערנעשראַקן, ווען רחל איז צו אים ביינאַכט געקומען אַן אויפ-
גערעגטע. זי האָט געזאָגט:

— ער האָט מיך באַליידיקט אַזוי, ווי קיינמאָל האָט מען גאָר קיין
פּרוי אַזוי גישט באַליידיקט.

יהודהן האָבן שפּאַרק אינגערעסירט די פּרטים, אָבער ער האָט זיך
דערפֿון אָפּגעזאָגט. ער האָט אויפגעוועקט מוסאן און אים געבעטן, ער
זאָל איר געבן אַ באַרוואיקונגס-געמראַנק.

— רן זיך אויס, מיין מאַכטער, — האָט ער געזאָגט, — און שלאָף
געזונט.

שפּאַרק באַמרוואיקט, האָט יהודה געפרוּווט זיך משער זיין, וואָס
דאָרט האָט פּאַסירט. געוויס האָט זי אים געבעטן, ער זאָל אַרײַנגלאָזן די

פרענקישע יידן. פון זיין אייגענער דערפארונג האָט יהודה געוואָסן, ווי געמיין און ברוטאַל דער דאָזיקער מאַן באַצייט זיך יצו מענטשן, ווען ער איז ואויפגערעגט. רחל האָט עס בכּוּן גישט פאַרטראַגן גיין איז אַנטלאָפּן. דער דאָזיקער מאַן איז אָבער אַ גוקס=תּוּמַר, ער וועט געוויס זיין כּעס אויסלאָזן צו אים און צו אַלע יידן. אומזיסט האָט ער רחלען און זיך אַליין מקריב געווען.

ער האָט זיך באַמיט צו באַרואיקן, אָבער ער האָט גישט געקאַנט אַנטשלאָפּן ווערן. עס קאָן גישט זיין, אַז אַלץ איז פאַרפאַלן. עס איז געוויס פאַרבליבן עפעס, וווּ האָפּענונג טליעט נאָך. ער האָט געזוכט און זיך געגריבלט. דער דאָזיקער קריסטלעכער קעניג, וועלכער רעדט שמועס=דיק פון כּבוּד, האָט גישט אין זיך קיין שום אַמביציע. שוין עוויי מאַל, נאָכדעם ווי ער האָט אים באַליידיקט און באַשפּיגן, האָט ער אים ווידער פאַרבעטן, און ווידער אַמאָל זיך צו אים צוגעלעקט, ווען ער האָט זיך אין אים גענויטיקט. ער האָט ליב רחלען און קאָן אַן איר גישט לעבן. ער וועט זיך ווידער מיט איר איבערבעטן, ער וועט אויסבעטן, זי זאָל זיך צוריקקערן.

עס איז געווען דער פינפטער טאָג פון חודש תשרי. אין קנאַפע דריי וואָכן שפּעטער גייט וואויס דער מערמין פון זיין נרד. אין דער דאָזיקער שלאָפלאָזער נאָכט האָט יהודה פאַרשטאַנען, אַז עס שמייען אים פאַר נאָך אַ סך שלאָפלאָזע נעכט, אַז ער וועט נאָך גישט איינמאָל זיין אין פאַרצווייפּלונג, נאָכדעם ווידער אַרויסקריכן און זיך קלאַמערן אין פאַר=שודענע האָפּענונגען און אויסטראַכטענישן.

אַזוי האָט געהאַלטן מיט יהודה איבן עזראַ, אָבער ווי האַלט עס מיט דיר, רחל? בלאַס, שווייגעוודיק, גייסט אַרום ווי אַ שאַמץ און וואַרסט אומזיסט אויף אַ שליח. די שפּירסט דעם פאַרוואַנדלונג צערמלעכן בליק פון דיין פאַמער, אָבער דאָס גיט דיר גישט קיין וואַרעמקייט און גישט קיין שרייט. די ווערסט די פיינלעכע פלאַפלעריי פון דיין אַם. אָך, איר סגולה, „די האַנט פון פאַמימאַ“. האָט גישט קיין ממשות, און איר פלוידעריי קריכט דיר אין קאַפּ גישט אַריין. די רופסט אַרויס דאָס פנים, די געשטאַלט, די זשעסטן פון דעם מאַן, וועלכן די האַסט געזען אין יענע גומע, גליקלעכע שעה, ווען נשמה און גוף האָבן זיך צוזאַמען באַדעפט. אָבער דאָס דאָזיקע בילד ווערט אַפּגעווישט דורך אַ צווייט בילד, און די זעסט זיין ווילד, גייציק, אַכזריותדיק פנים. אַט אַזוי זעט אויס די ריטערשאַפט, פון וועלכער ער איז באַגייסטערט. אין פונדעסט=

ווען בענקסטו נאך אים אין ווייסט, אז ווי נאך ער שופט דיך א רופ, גייסט
פון צו אים צוריק אוועק, לויפטסטו צו אים.

די טעג זענען געלאפן, דאן אלפאנטסאך איז געווען אין טאלעדאן און
האָט נישט געשיקט נישט נאך רחלען און נישט נאך יהודה. בלויז דאָן
מאָנדיקע פלעגט קומען, כדי אָפצוגעבן א באַריכט איבער מלוכה-ענינים.
ס'איז אָנגעקומען דער הייליקער יום-טוב יום-כיפור. דער מערקוויר-
דיקער פּריליטיקער יהודה איז אין יענעם טאָג נאָך אַן אַנדער יהודה
געוואָרן. ער האָט זיך באַפרייט פון אַלע קליינע אַמביציעס, האָט זיך אָפּ-
געגעבן אַ דיג-וואָס, אַז זיין „שליחות“ איז בלויז אַ מאַסקע פאַר זיין
שטרעבונג צו מאַכט. אָבער אינדעראַמתן איז ער פאַר גאָט בלויז אַ צע-
בראָכענער, עלטער זינדיקער גאַרנישט, און אויב ער האָט זיך פריער גע-
האַלטן שטאַלץ ובנוגע אַנדערע, האָט ער איצט אַרויסגעוויזן גרויס הכנעה,
זיך געשלאָגן על-חטא און געבעטן מיט תחנונים:

„איד האָב געזינדיקט מיט מיין קאָפּ, פול מיט הוצפה אין שטאַלץ;
איד האָב געזינדיקט מיט מיינע אויגן, וואָס קוקן מיט שנאה און קנאה;
איד האָב געזינדיקט מיט מיין האַרץ, געשוואָלן פון פּוסטער גאוונה. איד
בין זיך מודה ומתודה און האָב חרפה. זיי מיר מוחל, גאָט מיינער, און
פאַרגיב מיינע זינד.“

איצט איז ער געווען גרויס נישט בלויז מיטן שכל, נאָך אויך מיט
לייב און לעבן אָנגעמען באַהבה אַלץ, וואָס גאָט וועט אויף אים אָנשיקן.
ווען דער קעניג האָט אים אין צוויי טעג אַרום צו זיך גערופן, האָט
ער אויף קיין זאך נישט געהאָפּט און פאַר קיין זאך מער נישט מורא
געהאַט. וואָסער „ברוך הבא“ וועט ער אים מאַכן? אַ גומן אָדער
אַ שלעכטן, אַלץ איינס, האָט ער געמראַכט, גייענדיק צום קעניגלעכן
שלאָס. גאוהדיק איז געווען אַלפאָנטסאָס אויסווען און גלייכצייטיק צע-
פּומלט. ער האָט לאַנג גערעדט וועגן קליינע געשעפטן, וועגן די שווערי-
קייטן, וואָס די באַראַגען פון אַרעגאס מאַכן, און אַז ער איז נישט גרויס
לענגער צו וואַרטן. זאָל יהודה באַשטימען אַ קירצערן פּערמיון, זיי ער
האָט פריער געמראַכט, און אויב די דאָזיקע הערן וועלן נישט צאָלן, וועט
ער פון דעם דאָזיקן ווידערשפעניקן דאָרף געמען מיט געוואַלד. יהודה
האָט זיך פאַרגייגט און געזאָגט:

— איד וועל מאַן ווי דיין מאַיעסטעם באַפעלט.

אַלפאָנטסאָ האָט זיך אויסגעצויגן אויף זיין בעטל מיט די הענט
אונטערן נאָקן און געזאָגט:

— און ווי שטייט דער ענין מיט מיין קריג? האָסטו נאָך אַלץ צו ווייניק געלמ?

יהודה האָט זאָכלעך אָפּגעענמפּערט:

— פאַראייניק זיך מיט אַראַגאַן און דו קאָנסט אַריינטרעסן אין מלחמה.

— תמיד דאָס זעלבע, — האָט אַלפּאַנסאָ געוואָרמשעט, און אויפֿ-הייבנדיק זיך אויפֿן בעט, האָט ער נישט איבעררייסנדיק זיינע הייד אַ פרעג געמאַן:

— און וואָס איז מיט די יידן, וואָס דו האָסט געוואָלט אַריינברענגען אין מיין לאַנד? באַמי זיך צו זיין ערלעך און דער גישט ווי זייערער אַ ברודער, נאָך ווי מיינער אַ בעל-יועץ. צי וועלן דען אַלע מיינע אונג-טערטאָגער מיר נישט פאַרוואַרפֿן, אַז בעת עס גייט אָן די הייליקע מלחמה, לאָזט דער דאָזיקער קעניג אַריין מוזומער יידישע בעטלער אין לאַנד? אין איין אויגנבליק האָט זיין אומעט, זיין געצוואַנגענע רואיסייט זיך פאַרוואַנדלט אין ווילדער פרייד.

— קיינער וועט אַזוינס נישט זאָגן, הער קעניג, — האָט יהודה אָפּ-געענטפּערט מיט יראת-חכביר, פול מיט איבערלעכער גאווה און זיכער-קייט. — איך וואָלט צומאָל גישט געוואַגט דיך צו בעסן, אַז דו זאָלסט אַריינלאָזן בעטלער אין דיין לאַנד. דערביי וויל איך מיט הכנעה דיר פאַר-לייגן, אַז פון יעדן פּליט, וואָס וועט אַריבערגיין די גרענעץ פון דיין לאַנד זאָל מען פאַדערן באַווייזן אַ געוויסע סומע, וואָס זאָל זיין, לאָמיר זאָגן, נישט קנאַפּער פון פיר גאַלד-מאַראַוועדי. די גייע איינזאַנדערער וועלן אַלזאָ גישט זיין קיין בעטלער, נאָך סאָלידע לייט, באַהאוונטע האַנטווער-קער און סוחרים, וואָס וועלן צאָלן פעמע שטייערן.

אַלפּאַנסאָ, גענויגט וצו לאָזן זיך איבערצייגן, האָט אַ פרעג געמאַן:

— צי גלויבסטו, אַז מיינע גראַנדן און מיין פאָלק וועלן זיך לאָזן אויפקלערן דעם דאָזיקן ענין?

— דיינע גראַנדן מעגלעך גישט, אָבער דיין פאָלק — געוויס, — האָט יהודה געענטפּערט. — דיינע קאָסמיליער וועלן באַמערקן זייער פאַרמעגלעך לעבן.

דער קעניג האָט געלאַכט.

— דו האָסט ליב איבערצופרייבן, דו האָסט שוין אַזאָ טבע, — האָט ער געזאָגט. און ווי דרד-אנב האָט ער צוגעגעבן: — אַלזאָ, גרייט צו אַן עדיקט.

יהודה האָט זיך מיט פאַרנייגט, צולינגנדיק אַ האָנט צו דער ערד.
איידער יהודה האָט זיך אויסגעלייכט, האָט דער קעניג פאַרן אַוועק
ניין געזאָגט:

— די דאָקומענטן שיק מיר צו אין לאַ-גאַליאַנאַ. היינט בין איך
דאָרט צוריק. און גיב איבער דיין מאַכטער, אַז אויב זי וויל זיין ביים
אונטערשרייבן, וועט עס פאַר מיר זיין אַ פרייד.

נאָך מיט פינף טעג פאַרן מערמין האָט דאָן יהודה געמאַלדן דעם
פרנס אפרים, אַז דער קעניג האָט דערלויבט איינצואַנדערן זעקס טויזנט
פרענקישע יידן אין זיין לאַנד.

— ואון איצט קאָן איך דיר איינשפּאַרן די אַרבעט פון אַריינלייגן
מיר אין חרם, — האָט ער צוגעגעבן מיט אַ כּיפּרער לאוההדיקער מינע.
— די צוועלף טויזנט מאַראַווערן פאַר די פרענקישע יידן קאָן איך דיר
פאַרשטייט זיך, נישט איינשפּאַרן. — און ער האָט גרויסמוטיק צוגעגעבן:
— זייער קומען אין לאַנד בלויבט דיין פאַרדינסט. אַן דיין צוזאַג און אַן
דיין הילף וואָלט איך עס נישט געקאָגט דורכפירן.

דאָן אפרים האָט מיט זיינע בלאַסע ליפן געמאַכט די ברכה, וואָס
מען זאָגט ביים באַקומען אומגעריכט אַ גומע בשורה:
— געלויבט זאָלסטו זיין אדוני, אונדזער גאָט, וועלכער איז גוט
און טוט גוטס.

— נפתלו אלהים נפתלתי, גאָטס זיג האָב איך געזיגט, — האָט
יהודה געוויבלט.

ער איז געשטאַנען מיט אַ שמראַלנדיק פנים, עס האָט אים געטראָגן,
ער האָט נישט געשפּירט דעם באַרן. צי איז האָט דער זעלבער מאַן,
וועלכער איז נאָך מיט צוויי וואַכן צוריק געווען זעשמעטערט פונעם באַ-
ווסטזיין אַז ער איז נישטיק? זיין גאווה איז געוואַקסן ביזן הימל. אין
האַרצן האָט ער חוזק געמאַכט פון די נאַראַנים, וואָס פירן אַ הייליקן
קריג איבער אַ לאַנד, וואָס וועט צו זיי קיינמאַל נישט געהערן. דעם אמתן
הייליקן קריג, גאָטס קריג, פירט ער, יהודה, בעת יענע רויבן און הרגע-
נען, ראַפּעוועט ער זעקס טויזנט יידן. ער זעט שוין, לוי זיי אַרבעטן מיט
זייערע פלינקע קעפּ און מיט זייערע געשיקטע הענט, לוי זיי שמעלן אַוועק
וואַרשטאַטן, פּראָדוצירן פאַרשידענע וויינען, פאַרשידענע נוצלעכע זאַכן
און שווישן זיי אויס אויף עפעס אַנדערש.

מימ זיין פריינד מוסא האָט ער געפֿייערט זיין זיג. מיט אים, וועלכֿער
כער איז געווען אַ מבין אויף געשמאַקע זאַכן און גוטע ווייניגען, האָט ער
איינגעאַרדנט אַ דונגוישן מאָלצייט אויפֿן מאָניד פֿון די ברודער דונגן,
די באַרומטע לעבע-וונגען פֿון דער מוסולמענישער וועלט. צוזאַמען מיט
מוסאָן האָט ער זיך געפֿרייט מיטן גליק, וואָס האָט אים געטראַפֿן. צי איז
ער נישט גאַטס אויסדערוויילטער? ווען גאַט שיקט אָן אויף אים צייטג-
ווייז אַן אומגליק איז עס צוליב דעם, כּרי ער זאָל בעסער פֿילן זיין גליק.

— איד ווייס, מיין פֿריינד, — האָט מוסא געענטפֿערט מיט אַ ליב-
לעבן שפּאַס, — אַז דו ביסט פֿון דוד המלכס אָפּשטאַם און גאַט טראָגט
דיך אויף דער פֿלאַך פֿון זיין האַנט, עס זאָל דיר קיין שלעכטס נישט גע-
שען. דעריבער האַרפּסטו קיינמאַל נישט רופן צו הילף דיין פֿאַרשטאַנד,
נאָר דאַרפּסט „מאָן“ לייטן אינערלעכן רוף פֿון דיין ברונזנדיק האַרץ,
פונקט ווי יענער ריטער, וועלכן דו האָסט פֿיינט בתכלית-השנאה. מיט
דיין שכל פֿאַרשטייטסטו זיי זייער גוט, דייע געשעפֿטן אָבער פֿירסטו לויט
זייער שפּרוך: „נישט זיצן רואיק, תמיד עפעס טאָן, בעסער נישט ריכטיק.
איידער גאַרנישט.“

זיי האָבן געטרונקען די זייערסטע ווייניגען, און אויך יהודה האָט פֿון
זיין זייט פֿריינדלעך געשפּאַסט איבער מוסאָן:

— יאָ, דער חכם דאַרף זיין קאַלעבליטיק ביי יעדער געלעגנהייט
אין לעבן, ער דאַרף זיך גיכער לאָזן הרגענען, איידער זיך אַליין ידעהר-
גענען. דו האָסט דערפֿון געהאַלטן, איד קאָן עס באַשטעטיקן. און ווען
איד וואָלט וועגן דעם נישט געזאָרגט, וואָלטו שוין צוויי אָדער דריי מאָל
געהרגעט געוואָרן און וואָלטו איצט נישט געקאָמט טרינקען דעם וויין
פֿון דעם ראַגעטייך.

און זיי האָבן געמאַכט אַ כּוסה.

— איד בין צופֿרידן, — האָט מוסא געזאָגט, — וואָס לבלֿהפּחות
אויפֿן היינטיקן אָונט האָסטו דיין איבן אָמאַר פֿאַרבאָטן צו קומען מיט
אַ פֿראַיעקט פֿון אַ מלוכה-אַפּמאַך, אָדער וועגן אַן אָהדער פֿאַרן אַרויס-
פֿאַר פונעם האַנדלס-פֿלאַט. אַ שאַך, וואָס זעלטן זענען די שעהן, ווען מיר
קאָנען פֿריינדלעך פּאַחזרענגען צוזאַמען. דו האַלטסט אין איין פֿרעדיקן
וועגן שלום, און אַליין געניסטו פֿון אים זייער ווייניק.

— ווען איד וואָלט מער גענאָסן, — האָט יהודה אָפּגעענטפֿערט, —
דעמלט וואָלט פֿאַר אַנדערע גאַרנישט פֿאַרבליבן.

מיט שטילע, שמייכלדיקע, פאַרשערישע אויגן האָט מוסא באַטראַכט זיין פריינד.

— דו לויפסט שנעל, מיין יהודה, און לויפסט אָן אויפהער, — האָט מוסא זיך אָנגערופן. — איד מיין, אַז דו אַנטלויפסט פון דיין נשמה און זי קאָן דיר גישט איינהאַלטן. מיט דיין לויפן דערגרייכסטו אָפט דעם ציל, אָבער פאַרגעס גישט, אַז טיילמאַל פעלט דיר אויס אָטעם. — און ער האָט צוגעגעבן: — בלויז יחודי סגולה פאַרשטייען, אַז מיר לעבן גישט, נאָר מען פירט אויגן אין לעבן, איד לויט שוין פון לאַנג, אַז איד בין גישט די האַנט, וואָס וואַרפט דעם שפּיל־ביין, נאָר דער שפּיל־ביין אַליין. איד האָב מורא, אַז דו וועסט עס קיינמאַל גישט באַגרייפן. אַט גראַד דער־פאַר האָב איד דיר ליב און בין דיין פריינד.

לאַנג זענען זיי געזעסן, געגעסן געפלוידערט און געטרונקען. נאָכ־דעם האָבן זיי זיך פאַרוויילט מיט די מענצערינגס, וואָס יהודה האָט צו זיך פאַרבעטן.

ווען יהודה האָט אין עמלעכע וואָכן אַרום זיך פאַרטראַכט איבער מוסא'ס רייד, האָט ער מיט צופרידנקייט געשמייכלט. אַלץ איז גענאָנגען כשורה. צוויי ריזיקע סתורה־טראַנספּאָרטן, וועלכע יאר האָט אויף גאַסס באַראָנן אָפגעליפערט פונעם וויימן מזרח, האָבן דורכגעמאַכט אַלע ימים און קריג־סכנות אין זענען אָנגעקומען בשלום אין היימישן פאַרמ. אין ברען פונעם הייליקן קריג, האָט יהודה אָפגעשלאָסן מיט די פאַרשטייער פון סולטאַן סאַלאַדין אַז אָפמאַר, זייער אַ גינסטיקן פאַר אים און פאַר קאַסמיליע. מיט איגערלעכער שטוינונג האָט יהודה געזען, ווי עס ווערט פאַרווירקלעכט זיין ירוזים, וועגן וועלכן ער האָט אַמאַל געטרוימט ביים אייגענפאַלענעם פּאָנטאָן. זיין שטאַלץ האָט געשייגט, ווי אַ מאַט־באַ־לויכמענער וואַלקן.

ער האָט זיך געהייסן מאַכן אַ הערב, אויף וואָס דער קעניג איז מסכים געווען. דאָס איז געווען אַ מנורה, אַ זיבן־רעדנדיקער לייכטער, ווי אין בית־המקדש און אַרום אָנגעשריבן אויף העברעיש יהודה'ס נאָמען און זיין אָמט. ער האָט באַשטעלט אַ חתימה מיט דעם דאָזיקן הערב, אין די דאָזיקע חתימה האָט ער געמראָגן אויף זיין ברוסט, לויטן מנהג פון זייגע אורעלמערן, די מענער, וועגן וועלכע עס שפייט געשריבן אין תנ"ך.

דער סאלאדן-מעשר, וואָס די אַלאַכאַמאַ האָט געזאַלט, איז געווען זייער גרויס, אַזוי הויר זענען געווען די פּראָצענטער, וואָס יהודה האָט באַקומען. ער האָט באַשלאָסן דאָס געלט נישט איבערלאָזן פאַר זיך. און דאָ האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די ייִדישע גרושים פון פאַרזי האָבן באַוווּן צו דאַטעווען אַ ספּר-תורה, וועלכע האָט זיך גערעכנט פאַר דער עלטסטער פון משה רבינוס הומשום, דער ספּר היללי. יהודה האָט באַזאַלט סאַרן ספּר דריי מיזנט מאַראַוועדי. קיינער וואָלט די פּליטים אַזאַ אומ-געהויערן סכום נישט באַזאַלט.

יהודה און מוסא זענען געזעסן פאַרן אויפגעוויקלטן, קאָסטבאַרן סאַרעלטערמין פאַרמעט, וואָס האָט איבערגעגעבן גאַנץ וואָרט און די איידעלע דערהויבענע שריפטן פון ייִדישן פאַלק פון דור צו דור, פון מיש-פחה צו משפחה. גירוי מיט יראת-הכבוד האָבן זיי באַמראַכט דעם דאָזיקן וונדערבאַרן ספּר און פאַרויסטויט זיך צוגערירט מיט די הענט.

יהודה האָט געהאַט ברעה די דאָזיקע ספּר-תורה איבערגעבן דער אַלאַכאַמאַ. אָבער דער אַרעמער אויסזען פון די ייִדישע שולן איז נאָך לעדאָ האָט אויף אים געמאַכט אַ שלעכטן איינדרוק. פאַר אַזאַ זעלמענער ספּר-תורה וועט ער אויסבויען אַ ניי הייליק הויז, וואָס זאָל זיין גוירדיק פאַר דעם דאָזיקן טויערן כתב-יד, ווירדיק דעם פאַלק ישראל, דער אור-אַלטער אַלאַכאַמאַ פון סאַלעדאָ און אויר אים אַליין, יהודה איבן עזראַ-מוסא האָט אים געגעבן אַנצוגעהערן:

— צי וועסטו דערמיט נישט דערוועקן דעם צאָרן פונעם אַרציבי-שאָף און פון די באַראָגען?

אויף יהודהס פנים האָט זיך באַוווּן אַ גרינגשעצטריקער שמייכל:
— איך וועל דעם גאַנץ פון ישראל אויסבויען אַ בכבודיק הויז, — האָט ער געזאָגט.

מוסא האָט פריינדלעך, אָבער מיט מער ערנסט ווי פריער אים גע-וואָרנט:

— מיין פריינד יהודה, פו נישט אָן דיין פערד אַ צו פּרעכטיקן געשפאַן, ווייל דו קאָנסט נאָך צום סוף בלייבן ביים געשפאַן און דאָס פערד זאָל אַוועק.

יהודה האָט אים פריינדלעך געקלאַפט אין פלייצע און ווייטער גע-כאַנגען מיט זיין אייגענעם דרייסטן וועג.

קאפיטל פיר

ווען דאָנאָ לעאָנאָר האָט אין בורגאָס באַקומען דעם ערשטן באַ-
ריכט וועגן אַלפּאַנסאַס ליבע, האָט זי עס נישט גענימען ערנסט. אַפילו
נאָכדעם, ווי ער האָט שוין עמלעכע וואָכן אַליין אָפּגעלעבט מיט דער ייִדיש-
קע אין לאַ-גאַליאַנאַ, איז זי געווען זיכער, אַז האָט אין אַ צייטווייליקע
אַוואַנטורע. אין משך פון די פּופּצן יאָר, וואָס זי האָט מיט אים געלעבט,
האָט ער פון צייט צו צייט געהאַט אַ געליבטע, תמיד אָבער פּלעגט ער
מיט יוגנטלעכער שעמעווידיקייט צוריקקומען צו איר. זי האָט זיך נישט
געקאָנט פאַרשטעלן, אַז ער זאָל זיך האָבן ערנסט פאַרליבט, און איז
וועמען, אין דער דאָזיקער ייִדישקע! ווען ער האָט זי צום ערשטן מאָל
דערזען האָט ער אויף איר קנאַפּ אַכט געלייגט. אַפילו זי אַליין האָט אים
געמוזט מאַכן אויפּגערוקאַם, ער זאָל איר זאָגן אַ ביסל העפלעכקייטן.
זי איז געווען אומבאַשיידן, די דאָזיקע ייִדישקע. זי איז געווען פּרעמדאַר-
טיק און משונהדיק געקליידט, און דאָס האָט געדאַרפט אָפּשמויסן דעם
קעניג.

גיון, דאָנאָ לעאָנאָר איז נישט געווען אייפּערזוכטיק. אַ שרעק האָט
אויף איר אָנגעטריבן די געשיכטע פון איר מוטער עלינאָר דע גינז, וועל-
כע האָט איר פּאַטער דעם ענגלישן קעניג הענריק געקוועלט מיט וויל-
דער אייפּערזוכט, און ער האָט זי זינט יאָרן געהאַלטן געפאַנגען. זי וועט
איר נישט נאָכטאָן. אַלפּאַנסאַס ליבע מיט דער ייִדישקע רחלען וועט פאַר-
בייגיין, וו אַלע זיינע פּריערדיקע ליבעס.

עס זענען פאַרביי וואָכן, חדשים און אַלפּאַנסאַס האָט נישט אָפּגע-
טראָטן פון רחלען. אָבער לעאָנאָר האָט פאַרלוויפּן אינגאַנצן דערויף נישט
דעאָגראַט. זי האָט פון שטענדיק אָן געהאַלטן, אַז די שיינע פּערוז-ראַמאַ-
גע, וואָס איר שוועסטער שיקט איר פון טרויאַ און וועלכע אויך די פּרענ-
קישע ריטער און זינגער טראָגן איר צו, זענען בלויז פאַנגאַזיע. זי האָט
אַליין געטרוימט פון יענע שיינע, גייסטרייכע פּרויען, פון זשעניעוור און

אינאָלדע, צוליב וועלכע די הערלעכע רימער לאַנצעלאַמ און טרויסמאַן האָבן
מקריב געווען זייער כבוד און זייער לעבן. און אָס די אַלע ווילדע, משוּ-
גענע געשיכמעס זענען נישט קיין איינבילדונג פון פערזן-מאַכער, נאָר
דאָס רעאַלע לעבן אַרום איר, די שרעקלעכע ווירקלעכקייט, אין וועלכער
עס האָט געלעבט איר מאַן, איר רימער, איר געליבער, איר אַלפאַנסאַ!
מיטאַמאָל האָט זיך אין איר דערוועקט אַ שרעקלעכער כעס אויף
אַלפאַנסאַן, וועלכער האָט פאַרשוועכט איר ליבע, אירע וויבלעכע געפילן,
דעם געבורט פון זיין יורש, און אַן אומבאַרגענעצמער האָט צום ייִדישן
מיידל, די זונה, וועלכע האָט פאַרפירט אין אַוועקגעגנעט ביי איר דעם
מאַן, וואָס געהערט צו איר שוין פופצן יאָר געזעצלעך, לויט דעם קריסט-
לעבן הייראַט.

אַבער זי מאַך נישט אַזוי פאַרצווייפלען, לוי איר מאַמע, זי טאָר
נישט פאַרלירן דעם שכל, וויל איר קעגנער איז הַצַר קלוגסטער מאַן אין
דער מלוכה, איבן עזראָ, וועלכן זי אַלײן, דער נאָר, די אומגליקלעכע,
האָט געשטיצט.

זי איז געווען קלוג. זי האָט דערשטיקט אין זיך דעם כעס. זי האָט
זיך געמאַכט כלאַ-ווידע. און דאָס, וואָס איז געשען האָט זי פאַרלייקנט
אַפילו פאַר אירע נאָענמע לייט. דער אַרציבוישאַף פון בורגאָס, איר אַ-
בערגעגעבענער פריינד, איז געקומען שמאַרק פאַרזאָרגט. ווען ער אָבער
האָט אָנגעהויבן רעדן וועגן דעם אומגליק, האָט איר קעניגלעך געזיכט אים
מכּבד געווען מיט אַזאַ קאַלמן בליק, אַז דער פרומאַק האָט צוגעמאַכט דאָס
מויל.

ניין, דאָנאָס לעאַנאָר האָט גאַרנישט געוויסט פון דער לאַ-גאַליאַנאַ.
זי האָט גאַרנישט אונטערגענומען קעגן אַלפאַנסאַן און זיין געליבער.
זי האָט זיך פאַר קיינעם נישט באַקלאָגט.

זי האָט אָבער געענדערט איר פאַלימיק. כרי צו צעמומלען די הערן
פון איר הויף, האָט זי פליצלונג געמאַלדן, אַז קאַכטיליעס נייטראַלימעט
איז אַ פאַרברעכן און אַ גרויסע נאַרושקייט. יעדער אייגער זעט נאָנין
בולט, אַז די מלוכה האָט איצט גענוג מיטלען אַריינצוטרעטן אין הייליקן
קריג. מען דאַרף סוף-בל-סוף אַרויסטרעטן.

זי האָט נאָנין גוט געוויסט, אַז אַלפאַנסאַן וועט תיכּף אויסגעניכטערט
ווערן, ווי נאָר ער וועט אַרויסטרעטן אין קאַמף. דאָס איז ביי איר געווען
זיכער, ווי דער „אַמן“ אין קירד

זו מוזן און וועט זיך געוויס דערשלאגן, ער זאל אריינשרעמן אין קריג. זי וועט דערפירן צו א בונד מיט אראגאן. זי האָט ביזן געשמייבלט. אָט די דאָזיקע גאַרנישע תאווה אַלפאַנסאַס וועט זי איצט אויסנוצן וויי-בער צו מאַכן דאָן פּעדראָן. ווייל איצט, ווען דאָן פּעדראָ ווייסט שוין וועגן אַלפאַנסאַס גייט משוגעת, וועט מען אים מוזן אויפקלערן, ער זאל זיין אַמאָליקע נאָט טראַקטירן ווי אַ צופעליקע לייכטמויניקייט, וואָס ער דאַרף מוחל זיין און פאַרגעסן.

זי האָט דאָן פּעדראָ געשיקט אַ פאַרטרוילעכן שליחות=בריוו, וווּ זי האָט מיט ווייבלעכע צארמע ווערמעד אים געגעבן אַנצוגעהערן, אַז זי לעכצט זיך צו זען מינו אים. דעם בריוו האָט זי איבערגעשיקט דורך דאָן לוואים, דעם סעקרעטאַר פון איר פריינד, דעם אַרציבישאָף פון בורגאַס. דאָן אַלפאַנסאַס ליבע=אוואַנזאָרע, האָט אויפגעטרייסלט דעם יונגן דאָן פּעדראָ. ווי פיינט ער האָט נישט געהאַט אַלפאַנסאַס, האָט ער אויף אים געקוקט ווי גוילן שפּיגל פון רימעראַס, און די איצטיקע משוגענע תאַ-לוה זיינע האָט געגעבן אַ גייעם בולמן באַווייזן, ווי לאַנצעלאָמ און פרייסאַס, וועלכע האָבן זיך מקריב געווען פאַר זייערע דאַמען, אַזוי שמעלט אויך אַלפאַנסאַס זיין רימער און קעניג=נאַמען אין קאַן צוליב אַ פרוי, פאַר וועלכער ער גייט אויס. מיט דעם וואָס די פרוי איז אַ יודישקע, באַקומט די אוואַנזאָרע אַ באַזונדערע סודותפולע באַלייכטונג. אַ סך ווילדע דער=ציילונגען קורסירן וועגן רימער, וועלכע האָבן זיך אויפן נאַענטן מזהח וויינגעלובט אין מוסולמאַנישע ווייבער, דאָן פּעדראָ איז אויפגעצייטערט געוואָרן פון זיין קוויז, וועלכער האָט פאַרלייקנט זיין קריסמעלעכן גלויבן און פאַרשפּילט זיין נשמה. דאָך אָבער האָט ער באַזונדערט זיין דרייסט=קייט.

גראַד דעמלט, ווען ער האָט זיך געשיגען אונטערן איינפלוס פון אַזעלכע פאַרשידנאַרטיקע געפילן, האָט ער געלייענט דאָניאַ לעאַנאַרס שליחות. איבערלעד האָט ער געהערט איר שמים. די צארמע דאַמע איז אים געשמאַגען פאַר די אויגן, ער האָט געפילט אַ געוויינלעכן מיטלייד צו דער דאָזיקער איידעלער פרוי, וועלכער אַלפאַנסאַס האָט מיט זיין פאַרשאַלטענער משוגעת, און פאַרפלאַנצערט פון פייול, פאַרסמט דאָס לעבן. זי איז איצט אַ פרוי אין בוים, און זיין חוב איז איר קומען צו חילף.

פון סאַמע אָנהייב פונעם קרייץ=ציג האָט אויך דאָן פּעדראָ גע=קוועלט זיין אוממעטיקייט. ער האָט געשאַרפט זיינע בליי=זיין, כדי אַנצו=

באלן אויף דער מוסולמענישער שמאָט וואַלענסייע. יאָ, ער האָט געשיקט שליחים צום עמיר פון וואַלענסייע, וועלכע האָבן אויף אַ חוצפהדיקן אופן געפאָדערט פון אים ציגן, שמוצנדיק זיך אויף אלטע אָפּמאַכן, און דאָן יוסף איבן עזראַ איז קוים מיט צרות געלונגען דעם עמיר צו באַרוואַיקן. דער מיניסטער האָט כסדר געמוזט אָנווענדן נייע שפיצלעך, כדי צו צוויי מען זיין קעניג און איינהאַלטן דעם „שענדלעכן“ שלום.

דאָגיאַ לעאָנאַרס שליחות האָט געטראָפּן דאָן פּעדראָן אין אַ מלחמה-שמימונג. ער האָט אָבער נישט געקאָנט ביי זיך פּועלן, ער זאָל דער ער-שמער גיין קיין בורגאָס, כדי זיך איבערצובעפּן. אין בורגאָס האָט מען דאָס פּאַרגעזען, און דאָגיאַ לעאָנאַרס שלוח, דער פרומער און בימערער סעקרעטאַר דאָן לואיס האָט געפונען אַן אויסוועג. צו וואַלט נישט געווען אַ יושר, אַז אין אַזאָ שווערער צייט זאָל אַ קריסטלעכער קעניג עולה-רגל זיין אין קלוויסטער פון סאַנטואַאַ דע קאַמפּאַסעלאַ? אויב דאָן פּעדראָ וועט איינגיין אויף אַזאָ פּילגרים-גסיעה דורך בורגאָס, וועט דאָגיאַ לעאָנאַר נאָר זיין גליקלעך.

דאָן פּעדראָ איז געפאָרן דורך בורגאָס.

דאָגיאַ לעאָנאַר איז געווען שפּאַרק צופרידן, וואָס זי רופט אַרויס ביים יוגן ריטער די זעלבע אַנמציקונג ווי פּרוער. ער האָט אַרויסגע-זאָגט עטלעכע אומגעלונגענע ווערטער, אַרויסווייזנדיק מיטגעפּיל צו איר אומגליק. זי האָט זיך נישט באַמיט אים צו פאַרשטיין. זי האָט אָבער נישט פאַרבאָרגן פון אים איר צער. זי האָט אים גאַנץ דיימלעך געגעבן צו פאַרשטיין, אַז ווען ער וואַלט געשלאָסן אַ בונד מיט קאַסמיליע און דערמיט געגעבן די מענלעכקייט די שפּאַנישע מלוכות אַריינצומרעפּן אין הייליקן קריג, וואַלט עס געווען אַ גרויסער אויפּטײַ נישט בלויז פאַר דער קריסטלעכער וועלט, נאָר אויך פאַר איר, לעאָנאַר, פּערזענלעך. ווייל ער וואַלט דעמלט באַפּרייט פון די נעגל פון ביזע גייסטער אַ גרויסן פירשט און האר, וואָס שטייט גאַנצט צו איר און גלייכצייטיק וואַלט מען אים, אַלפּאַנסאָן, געהאַלפּן ווערן דער פּריערדיקער איידעלער ריטער. ער איז געזעסן אַ צענטומלמער, האָט זיך געשפּילט מיט דער הענטשקע און נישט געוויסט וואָס צו זאָגן. זי פאַרשטייט גאַנץ גוט, האָט זי דאָן פּעדראָן געגעבן אַנצוגעהערן, אַז עס איז אים שווער צו שליסן אַ בונד מיט אַ מאַן, וועלכער האָט לויט זיין מיינונג, אים באַליידיקט. אָבער אפשר וועט מען קאָנען באַווייזן אַלפּאַנסאָן, ער זאָל מיט מצשים צעשמערן פּעדראָס אומ-צופּרוי.

לויט ווי זי האָט פאַרויסגעזען, האָט דאָן פּעהראָ געשמעלט אַ שאַלה: אין וואָס וועלן זיך אויסרדיקן די דאָזיקע מעשים. זי איז שוין אָבער פון פאַרויס צו אַלץ געווען צוגעגרייט. לויט איר מיינונג, דאָרף אַלפּאַנסאָ אָנערקענען די אויבערמאַכט פון אַראַגאָן איבערן באַראָן דע קאַסמאַ. און כדי אַרויסצוווייזן זיין גומן ווילן, וועט ער דעם באַראָן גומיערע דע קאַסמאַ אַלס שמהאַף באַצאָלן אַ גרויסן סכום פאַר זיין דעהרגעמין ברודער, און מעגלעך, אַז אַלפּאַנסאָ וועט זיך לאָזן איינרעדן מען זאָל דעם באַראָן גומיערע אַוועקגעבן זיין שלאָס אין מאַלעדאָ.

זי האָט געהאַלטן, אַז אַלפּאַנסאָ וועט גערין מסכים זיין אויף דער געלט-אַנטשעדיקונג, וויסנדיק, אַז דערמיט עפנט זיך פאַר אים דער וועג אַרײַנצומרעמן אין טרייב-צוג. אין אַז מען וועט אָפּנעמען ביי יהודהן דעם שלאָס, וועט דער הוצפהדיקער ייד נישט מוחל זיין די באַליידיקונג און עס וועט מוזן דערגיין צו אַן אויבעררייס מיט די איבן עוראָס.

דאָן פּעהראָ האָט זיך פולשמענדיק פאַרלוירן: אַזאַ מין הנחה וועט פאַרגימיין אַ סך אומגערעכטיקייטן. ער האָט דערשפּירט דאָניאָ לעאַנגאַרס החמנותדיקן בליק. טיף איז זיין האַרץ האָט זיך איינגעקריצט איר רמז, אַז ער וועט איר אַרויסצוווייזן אַ דיטערישקייט און אַ ליבע-טובה, ווען ער וועט אַלפּאַנסאָן אַרויסרייסן פון די טיילוואַנישע געגל פון די יידישקע. דער ערנסט און מילדקייט פון דער טרויעריקער קעניגין האָבן אים שמהאַק געריירט. ער האָט געקושט איר האַנט און געזאָגט, אַז גר וועט איר פאַרשלאָגן אויף אַ פריינדלעכן אַיפן באַמראַכטן. קיין שום שענערע זאָך קאָן ער זיך נישט ווינטשן, ווי אַרויסצומרעמן אין קאַמף אין נאָמען פון קריסטוסן און אין איר, דאָניאָ לעאַנגאַרס, נאָמען.

ווען החל איז צוריקגעקומען אין לאַגאַליאַנאָ, האָט אַלפּאַנסאָ זי נאָך מער ליב געקריגן ווי פריער. מײַלמאַל, ווען ער האָט געקוקט אויף איר איידל פנים, האָט ער זיך געשעממ, וואָס ער האָט זי אַזוי געמיינ באַהאַנדלט. זי איז אַ דאַמע, די דאַמע פון זיין האַרץ, און ער איז זיך אַזוי נישט אָנשמענדיק מיט איר באַנאַנגען! ווען ער האָט זיך דערמאַנט, ווי ער האָט זי העמלט באַהערשט, בעת זי האָט זיך פאַרצווייפלט געווערט, האָט ווידער אין אים זיך דערוועקט אַ ביזע תאוונה. ער האָט דערשפּירט אַ וויסטן פאַרלאַנג זי ווידער צו דערגייעריקן, און ווען זי האָט זיך אין זיינע אַרעמס שמהאַקער פאַרגעסן פון אים, האָט ער געקוואַלן, גלייך ער וואָלט אָפּגעהאַלטן עפעס אַ ווילדן נצחון.

אגב, איז ער איר געווען זייער דאנקבאר, וואָס זי האָט מיט קיין שום וואָרט, מיט קיין שום זשעסט אים נישט דערמאָנט וועגן יענער שרעק= לעכער שעה. גלייך נאָך איר צוריקקער האָט זי אים פאַרהאַהט געפרעגט, וואָס איז עס פאַר אַ ווונד אויף זיין האַנט. ווייל די ווונד, שנימן און ריסן פון דער צעבראַכענער מזוזה-גלאַז, היילן זיך זייער פאַוואַליע. ער האָט איר אומגען אָפגעשטערט און ער איז געווען צופרידן, וואָס זי האָט אים מער נישט איבערגעפרעגט. זי האָט אויך נישט געפרעגט, פאַרוואָס רבי הנגס צייטערנעס זענען פאַרשאַטן.

אינדעראמתן האָט זי וועגן יענע מינוטן נישט פאַרגעסן. אַלין האָט אָבער פאַסירט אַזוי, ווי זי האָט פאַרלאַנגט זיין פאַרוואָס זי האָט מורא געהאַט: אין זיין אָנגענעמער קעגנוואָרט איז די שאַטד שוין נישט געווען שענדלעך און דאָס געמיינע איז נישט געווען געמיינ. אין זיינע אַרעמס האָט זי צייטנווייז אַפילו געלעכצט צו זען דאָס צעוויילדעוועמע געזיכט פון יענע תאוהדיקע מינוטן.

איר שמרעכונג אים צו ענדערן, צו מאַכן אים פאַר אַ מענטש אָג= שבאָט אַ רימער, איז געווען אַזוי נאַריש, ווי דאָס שלאָגן זיך פון די בונד= ליעס אָן פּעלזן. דאָס האָט זי אָבער שטאַרק נישט געערגערט, ווייל זי האָט ליב געהאַט דעם רימער. זיין אומזיניקע העלדזשיקייט, זיין מאַגער, קנאַ= מיט מעגלעך פנים ווי פּין האַליץ געשניצט, דאָס געמיש פון עלעגאַנץ און ברומאַלישע האָט זי אָן אויפהער אָנגערעגט.

פון אַלע ספרים פונעם תנ"ך האָט זי איצט ס'רוב ליב געהאַט דעם שיר=השירים. אַ סך פּסוקים האָבן באַצירט די לוענט פון איר שלאָפצימער:

„וואָרום שטאַרק ווי דער מוים איז די ליבשאַפט,

האַרט ווי דער קבר — די אייפּערזוכט.

אירע פּלאַמען זענען פּלאַמען פייער —

אַ פּלאַקער פון גאָט.

גרויסע וואַסערן קאָנען נישט פאַרלעשן די ליבשאַפט

און מייכן וועלן זי נישט אַוועקפלייצן“.

זי האָט איבערגעזעצט אַלפאַנסאָן די דאָזיקע פּסוקים. ער האָט זיך צוגעהערט מיט אַן ערנסט פנים. זי האָט אים געמוזט די פּסוקים איבער= חזרן. זי האָט אים געמוזט איבערמיישן די העברעישע ווערמער.

— דאָס קלינגט נישט שלעכט, — האָט ער באַמערקט, — ס'איז גוט.
זינט זי האָט אים געשענקט די אַראַבישע כלי־זיין, האָט ער גע-
וואַלט, אַז זי ליבט דעם ריטער אַלפֿאַנסאַ. די אייפערזוכט צו איר טאַטן
און צום אַלמן מוסא האָט אים אָבער אונטערגינגאַנט, אַז איר פאַרשמאַנד,
פונקט ווי פריער, וויל נישט אָנערקענען דאָס, וואָס אין אים איז גוט און
העלדיש.

מיט ברען, כמעט ליידנשאַפטלעך, באַמיט ער זיך צו דערקלערן: מל-
חמה — דאָס איז אַ געמלעך געבאַטן, דער מלחמה־רום איז דאָס העכסטע,
וואָס אַ מאַן קאָן דערהינגען. ערשט בעתן קריג ווייזן זיך אַרויס די גומע
זייטן פון אַ מאַן און פון אַ פּאַלק. צי האָבן די יידן נישט געהאַט זייער שמ-
שין, זייער גרען, זייער הדר און זייער יוהרהה דומכבי? און ווי קאָן אַ קעניג
הערשן אָן מלחמה? אַ קעניג מוז וואָבן געפרייע מענער, וואָס דערוואַרפן
מיט רעכט פון אים זייער לויין. ער מוז תמיד גייע געביטן דערקאָכערן, כדי
זייער טריישאַפט צו באַלוינען. פּונוואַנען זאָל ער די דאָזיקע געביטן געמען,
אויב נישט פון שונא? אַ קעניג איז פון גאָט באַשטימט, כדי צו זיגן אָן
זיין לאַנד צו פאַרגרעסערן. ער, אַלפֿאַנסאַ, איז איינגעהאַלטן, ער איז
נישט אַזוי גייציק, ווי זיין שווער הענדיק פון ענגלאַנד, אָהער ווי דער
רוימישער קייזער פרידריך. ער וויל נישט די גאַנצע וועלט דערקאָכערן.
ער זאָגט זיך אָפּ דערפון, וואָס ליגט אויף דער צווייטער זייט פון די פּירע-
נען. ער וויל בלויז שפּאַניע, אָבער ער וויל גאַנץ שפּאַניע, סיי דאָס
קריסטלעכע, סיי דאָס מוסולמאַנישע.

דרייט און אומבחהמנותדיק, ווי דער גורל, האָט ער אויסגעזען אין
החלם אויגן. ער לאָקט און איז פול מיט דראָגונגען, דאָס דאָזיקע שפּראַכצל
פון די פרענקישע און גאָטישע באַרבאַרן. ער איז איבערהייגיק, אַז גאָט
אַליין האָט פאַר אים באַשטימט די הערשאַפט איבערן שפּאַנישן האַלב-
אינדזל.

ער האָט איר הערצליכט וועגן דער גרויסער איידעלער ספּראַמעניע-
קונסט. ער האָט איר אַלץ גרינטלעך און גענוי אויפגעקלערט און, הגם ער
איז נאָך ביז איצט נישט קיין אַלעקסאַנדער און נישט קיין צעזאַר, איז ער
דאָך געבוירן, כדי מלחמה צו האַלטן. עס ליגט אין זיין בלוט די פּעיקויט
ווען מען דאַרף אַרויספירן אויפן קריגס־פּלאַץ לייכטע רייטער אין ווען
שווערע; פון ערשמן בליק שאַצט ער אָפּ דאָס גאַנצע שלאַכטפעלד. קיינער,
ווי ער, קאָן אַזוי שנעל נישט אויסזוכן קיין לויטער־פונקט, כדי אָנצופאַרן
אויפן שונא. אויב עס האָט זיך אים נישט שמענדיק איינגעגעבן צו זיגן

איז עס דערפאר, וואָס עס פעלט אים אַ לאַנגווייליקע קריגערישע מידה:
געדולד.

ווען ער פלעגט איר דערציילן, וויפל בלוטיקע שלאַכטן ער האָט דורכ־
געמאַכט און וויפל מענטשן ער האָט דערהרגעט, פלעגט זי אים קיינמאָל
גישט ענטפערן, האָט ער האָט געוואָרט אויף איר תשובה. זי האָט אים
געקאָנט שמעלן אימגעפער אַזאַ מין פראַגע:

— וויפל מענטשן זאָגסטו? דריי מילינע פון יענער זייט און צוויי
מילינע פון דין זייט?

אין איר פראַגע האָט זיך גישט געשפירט קיין פאָרוואָרט און גישט
קיין אַנטציקונג. עס האָט זיך געשפירט אַ ווייטערדיקע שמוינג. נאָכדעם
פלעגט זי זיך פאַרשפאַרן און פאַרוינקען אין איינזאַמקייט, פון וועלכער
עס איז איר שווער געווען אַרויסצורייסן. צום ערגסטן איז געווען, ווען זי
פלעגט אים אַנקוקן און שווייגן. דאָס איז געווען אַ פילזאַגדיק שווייגן,
וואָס האָט אים מער געשמאַכט, ווי אַ בייזער ווידערשפרוך.

איינמאָל, ווען זי האָט אַזוי געשוויגן, האָט ער פלוצלונג פיינמלעך
זיך אָנגערופן:

— די ווייסט, ווער עס האָט דאָס גלאָז פון דיין אמולעט, פון דיין
מוזיק צעבראַכן? איר אַליין, מיט דער דאָזיקער האַנט. אויך די ציס־
מערגעס פון דיין רבי חנן האָב איר געהייסן פאַרשיפן.

זי האָט גישט אָפגעענטפערט, שטאַרק אַמעמענדיק איז ער אויפגע־
שטאַנען, געמאַכט אַ פאָר טריט אַהין און צוריק, האָט זיך צו איר ציגע־
זעצט און פאַרפירט אַן אַנדער שמועס. ער האָט איבערגערוסן זיינע רייד.
ער האָט זיך געוואָלט אַנטשולדיקן. זי האָט לייכט צוגעלייגט איר האַנט
צו זיין מויל.

ער האָט אין איר פיינט געהאַט דאָס פרעמדע. ער האָט געוויסט, אַז
זי האָט אים געפאַנגען און אויף אייביק. Et nunc et semper in
(*) secula seculorum, amen. האָט ער איינערלעך זיך אַליין:
געלעסטערט. ער האָט ביי גאָט פאַרשפילט זיין חסד, ווייל איצט האָט
ער קלאָר געוויסט, אַז ער וועט זי גישט איבעררעדן צום שמד. איצט איז
ער שוין אַפילו געווען צופרידן. ער האָט זיך אינגאַנצן אָפגעזאַגט אַרויס־
צוקריכן פון דעם קרייז, אין וועלכן ער איז אַליין פאַרוונקען. ער האָט
זיך פעסט איינגעשלאָסן אין זיינע זינד.

(*) און איצט, און אייביק, און אויף דירידורות, אמן (לאַטיין).

דאָן ראָדריגע האָט מער מיט אים גישט פאַרפירט קיין שמועס
זוען לאַפּאַליאַנאַ. עס האָט מער קיין זין גישט געהאַט דערפון צו רעדן,
ווייל זיי האָבן ביידע איינער דעם צווייטן אַרויסגעזאָגט, וואָס מען האָט
נאָך געהאַט אַרויסצוזאָגן. האָט אַלפּאַנסאַ האָט זיינע זינד באַטראַכט
אַלס אַ קעניגלעכע פּרווילעגיע, וואָס קיין שום גייסטלעכער קאָן ביי
אים נישט אַוועקנעמען, דאָך האָט אים געקערנקט דער שפּילער פּרוויער
פונעם כּוּאַן, וועלכער איז געווען זיין פּריינד, און ער האָט געהאַלטן אין
איינ פּראַכטן, ווי אַזוי ער זאָל אים אַרויסווייזן און סימן פון ליבע און
פון דאַנקבאַרדיגייט.

אַז דעם עייסן פון אַרציבישאָף האָט ער אַרויסגעגעבן און עדיקט,
וואָס שאַפט אָפּ פאַר זיינע לענדער די שפּאַנישע צייטגעצייכונג אין פּירט
אין דעם רוימישן קאַלענדאַר לויטן מוסטער פון די מערכלענדער.

דאָן ראָדריגע, נישט געקומען אויפן צער, וואָס דער קעניג האָט אים
פאַרשאַפט, איז אים געווען דאַנקבאַר און ושמאַרק צופרידן.

— דאָס האָט מען זייער גוט געמאַן, דאָן אַלפּאַנסאַ, — האָט ער
מסבּים געווען.

הינט דער אַרציבישאָף האָט נישט געוואַנט צו אַפּעלירן צום
קעניגס געוויסן זוען דער ענדערונג פונעם קאַלענדאַר, האָט ער מיט
שאַרפע צעטרערט קרויטיקירט דעם עדיקט אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם
בריוואַנימיש פון דער קירך. ער האָט אַלפּאַנסאַ פאַרנעוואָרפן, און אָן
שום גוטווענדדיקייט, ופּשוט כדי איינגעוואַפן אַ פאַר אויסלענדער קאַפּ-
ברעכעגיש, האָט ער זיך אַפּגעזאָגט פון אזא וויכטיקער פּרווילעגיע,
וואָס די שפּאַנישע קירך האָט געהאַט אין איר האַנט. קיינער פון זיינע
פאַרגייער האָבן אַזאַ אבן-טוב לייכט פון דער האַנט נישט אַרויסגעלאָזט.
אַלפּאַנסאַ האָט געוואַסט, און עס גייט אים גישט אַזוי אָן דער עדיקט,
ווי די לאַליאַנאַ, וועלכע איז דעם בישאָף ווי אַ ביין אין האַלדן, האָט ער
שמרענג אָפּגעוואַרלט דעם א י ג ר י ג א ג י ט. נאַכדעם, ווי ער,
אַלפּאַנסאַ, האָט געמוזט אָפּזאָגן דעם פּויפּסט אין עפלעכע וויכטיקע פאַ-
דערונגען, איז ער איצט געווען צופרידן, וואָס ער האָט געקאָנט דעם
הייליקן פאַטער אַנטומקענקומען מיט אַזאַ קלייניקייט. בכלל, אין דעם
ענין איז רויס גערעכט. עס איז באַמחט נישט קיין קרויסלעכער שטאַלץ,
זוען די שפּאַניער דעכענען די צייט לויט די גרעסטע געשעענישן פון זייער
אייגענער געשיכטע. פאַרשטייט זיך, און זייער וויכטיק איז דאָס, וואָס
דער קייזער אייגוסטוס האָט זיי געשאַנקען בירגערשאַפט, אָבער ס'איז

א פאקט, אז פאר דער גאנצער וועלט אין ומיליא פארן שפאנישן האלב-אינדול איז קריסטוסגעבורט געווען נאך באדייטגריקער.

דאן אלפאנסאס פרייר, וואס ער האט פארשאפט פארגעניגן דעם פארזאחטן ראדריגעז, האט לאנג נישט אָנגעהאלטן. זיינע חמאים האבן אים געמאכטערט. איינמאל נאך דער פרימאָהן-מעסע, האט ער א פּרעג געבאָן דעם פּריסטער פון קעניגלעכן שלאס:

— זאָג מיר, השוער ברודער, וואָס איז איינגעפלעד זינד?

דער יונגער פּריסטער האָט ביי דער האַזיקער פּראַגע פון דאָן אַל־פּאַנסאַ אַ שמייכל געמאַן און אָפּגעענטפּערט:

— דערלויבט מיר, הער קעניג, דיר ציטירן די מיינונג פונעם הייליגן אויגוסטין. זינד, זאָגט ער, הייסט פּאַן אַזעלכע זאכן, וואָס דער מענטש אַליין ווייסט, אָז זיי זענען פּאַרבאָטן און די כּריחה איז ביי אים.

— איר דאַנק דיר, השוער ברודער, — האָט דער קעניג אָפּגע־ענטפּערט.

ער האָט זיך לאַנג פּאַרפּראַכט איבער די ווערטער פון דעם גרויסן קירכן־פּאַסטער, נאָכרעם האָט ער אַ צוק געמאַן מיט די אַקסלען אין צו זיך געזאָגט, אז אין ערגסטן פּאַל וועט ער הורכן קרייז־צוג זיך באַפּרייען פון זיינע זינד, אויב מען קאָן דאָס אָמרום זינד.

קינדער האָט נישט געוואָגט עפּנטלעך צו באַשמוצן דעם קעניג. אָבער ביזנע צינגער האָבן וועגן אים גערעדט. דער גערטנער בעלאַדראַ האָט דערציילט אלפּאָנסאָן, אז שלעכטע מענטשן האַלטן אונדזער האַרין, דאָנאָיאַ האַקעל, פּאַר אַ פייוול און אַז זי האָט דעם הער קעניג פּאַרכישט.

די שמועסן האָבן נאָך מער געשטאַרקט זיין ווילן און ער האָט רחלען נאָך מער ליב געקויגן. אלפּאָנסאָ האָט געהאַלטן, אז דעם יאָרצו וועג פון גאַליאַנאַ ביז דעם שלאָס איבן עזרא קאָן זי הורסאָכן אין אַ מראַג־שול.

אָבער אויפן וועג האָבן זיך געפונען אַזעלכע, וואָס האָבן אימפּאַר־שעמט איבער איר געחזקט, אָדער פשוט אָנגערופן: פייוול, כּישוף־מאַ־כּעריין. רחל אָבער האָט נישט געהאַט קיין אויסזען ווי אַ פּאַרשמייער פון גיהנום; — זי האָט איצט אויסגעקוקט ווייניקער ינגלש. זי האָט באַקומען אַ נייע, קלוגע אויסזערהישע שיינקייט, וואָס דאָס גאַנצע פּאַלק האָט געזען. קנאַפּ איז געוואָרן די צאָל פון די תּוק־מאַכּער. ס'האָב

האָבן זיך שוין מער נישט געחזקט, וואָס דער קעניג האָט אויסדער־וויילט אַזאַ אויסדערהויליכע שיינקייט פּאַר אַ געלומטע אין האָבן עס נישט באַמראַכט פּאַר קיין עוולד. „ואד דו שיינע“ — פלעגן זיי אויסרופן.

זיי האָבן זיך מיט איר געפרייט. זיי האָבן זי געקרוינט מיטן גאַמען
פערמאַסאָ. זיי האָבן פאַרפאַסט און געזונגען פריינדלעכע, התלהבותדיקע,
וונדערלעכע ראָמאַנעס וועגן איר ליבע מיטן קעניג.

אַלפאַנסאָ פלעגט טיילמאַל זי באַגלייטן אין ישמאָט אַרײַן. ער פלעגט
רייטן געבן איר טראַג־שמוץ און זיך צוגעווערט צו די אויסרוּפן:

— זאָל לעבן דער איידעלער אַלפאַנסאָ! זאָל לעבן די שייגע!
פון די אויסרוּפן פון פאַלק האָט זיך רחל דערוואַסט, און ימען האָלט
זי פאַרן קעניגס באַראַגאַנאַ, פאַר זיין קעפּטווייב. זי האָט זיך דערמיט
נישט געשעמט.

אַלפאַנסאָ האָט זיך כסדר אַלץ מער פאַרטיפּט אינעם לעבן פון
דער גאַליאַנאַ. יער אין געווען איבערצייגט, און גאָט האָט אים גענומען
אונטער זיין כפּעציעלער ישׁוּן, און יעדער אומוועג, אויף וועלכן דער גירל
שמויסט אים, וועט אים ענדלעך דערפירן צום געהעריקן ציל.

איצט האָט ער נאָנין גאַרמאַל דערליידיקט מלוכה־געניגן אין דער
לאַ־גאַליאַנאַ. ס'רוב פון זיינע גראַמזן, ווען זיי זענען פאַרבעטן געוואָרן
אין לאַ־גאַליאַנאַ, האָבן עס באַטראַכט אַלס אַ באַווייזן פון קעניגלעכן
חסד, און פון אויסצייטענונג. עס האָט פאַסירט, אַז איינער פון זיי האָט
מיט שטויבונג באַטראַכט די מוזזה. אַלפאַנסאָ האָט אויפגעקלערט.

— דאָס איז אַ זעלמענע קמיע. זי העלפט קעגן אַ שלעכט אויג און
דערלאָזט נישט, מען זאָל כוּר קריכן אויפן קאָפּ.

אַנדערע גראַמזן ווידער האָבן אויסגעזוכט וויסטיקע אויסריידן און
זיך געהאַלטן ווייט פון דער לאַ־גאַליאַנאַ. אַלפאַנסאָ האָט פאַרשרובן אין
זכרון זייערע געמען.

אין אַ זאַבלעך פריינדלעכן ברוי האָט דאָניאַ לעאָנאַר מיטגעטויילט
דעם קעניג, אַז דאָן פעהרף האָט זי באַזוכט און זי האַלט, אַז אַלע שטע־
רונגען פאַר אַ כוּר מיט אַראַגאָן קאָנען באַזייטיקט ווערן, דערביי זע־
נען דאָ אַלע מעגלעכקייטן אַרויסצומרעשן קעגן די אוימגלויביקע. זי וואָלט
אַליין גערן געקומען קיין טאַלעראָ, כדי מיט אים זיך צו באַראַטן, אָבער
היות דער אינפאַנט ענדיקע איז קראַנק, קאָן זי צו אים נישט קומען,
דעריבער כעס זי אַלפאַנסאָן ער זאָל צו איר אומבאַדינגט קומען קיין
בורגאָס.

אלפאנסא אגערקענט, און ער מאך די דאזיקע באגעגעניש מיט דאָס
ניא לעאָנאַר אויף לאַנג נישט אַפלינגן. ער פרייסט זיך אָבער דערמיט,
וואָס די וויכטיקע מלחמה-ענינים וועלן אַוועקרוקן אין אַ זייט די פערזענלעך
מע דייבונגען, דעריבער וועט די באגעגעניש מיט לעאָנאַרן נישט זיין
אַזוי שרעקלעך.

ער האָט געמאַכט דאָן יהודה, און אין צוויי טעג אַרום וועט ער זיין
אין בורגאָס.

איצט אין ער זייער אָפּט גשווען צוזאַמען מיט זיין עסקרינאָנאַ.
ביידע האָבן זיך געפילט אויסערגשוויינגלעך געקניפט. דער קעניג האָט זיך
גענייטיקט אין דער ביטערקייט פון זיין יוד. ער האָט געלעכצט אַריינצוגע-
טרעטן אין הייליקן קרוג, ער האָט אָבער זיך נישט געוואָלט לאָזן פאַר-
פירן פון איילעניש אין אויסהערן די מיינונג פון זיין דאָן יהודה. פון זיין
זייט האָט יהודה געקענט דעם קעניג בעסער, ווי ער אליין האָט זיך גע-
קענט. ער האָט געוויסט, און אלפאָנסאָ האָט זיך נישט געקאַנט שייך
מיט דער לאַנגליאַנאַ און מיט אין האַרצן וועט ער, באַוויסמייניק אָדער
אויסבאוויסמייניק, זיין צופירן, ווען יהודה וועט אים אָפּרעדן פונעם
בונד מיט אַראַגאָן און נישט דערלאָזן צו אַ מלחמה. זינט דאָן אלפאָנסאָ
האָט געגעבן זיין הסכמה אַריינצולאָזן די פרענקישע יידן, האָט יהודה
אים געהאַלטן פעסט אין דער האַנט. אין יעדן פרייסט זיך מיט זיין מאַכט
אַריינצובלאָזן אין דעם דאָזיקן באַרבאַרישן פירשט אַמעס און זיין ווייב נאַט
האָט געטאָן מיט אים הראשין.

פאַר יהודה אין נישט גשווען קיין איבערהאַשונג, ווען ער האָט
דעהערט וועגן אלפאָנסאָס פאַרשמייענדיקער ניסיעה. זיין קוויט דאָן
יוסף האָט אים צווישן געמאַל וועגן די אונטערהאַנדלונגען פון דער קעניג-
גין מיט אַראַגאָן. די קעניגין איז גשווען קלוג, יהודה האָט זיך אָבער פאַר-
שטאַנען אויף אַזעלכע זאַכן, העריבער האָט ער צוגעשרייט קעגן פאַר-
שלאָגן.

— איך האָב מורא, — האָט יהודה געגעבן צו פאַרשטיין אלפאָנאַ-
סאָן, — און די קעניגין, פאַרפירט פון איר רצון, דערשאַצט נישט די
שוועריקייט פונעם בונד מיט אַראַגאָן. אויב דעם קעניג אין עס גיחא
קאָן ער מיט זיך מיטגעמען קיין בורגאָס דעם איידעלן דאָן מאַנדיקע אין
אים, יהודה, כריי זיי זאָלן קאָנשן מיט זייערע באַשיידענע כוחות אונטער-
שיצן דאָמא לעאָנאַרס שמרעבונגען.

אלפאנסא אין געווען אין פארלענהייט. ער האָט זייער געוואָלט זיינע ראַטגעבער זאָלן אים באַגלייטן. ווען ער וועט מיט אַ גרויסער סוויג מע רעדשיינען אין בורגאָס, וועט דער צוזאַמענטרעף מיט דאָגיאָ לע-אַנאָך פאַרלירן דעם פּערזענלעך-אינטימען באַראַקטער. הויך דעם האָט ער געוואָלט, און אירע מיינונגען זאָלן אַלזויטיק באַהאַנדלט ווערן. הויך זיינע ראַטגעבער אָבער ווי אזוי וועט לעאַנאָך רעאגירן, ווען ער וועט מיינברענגען דעם פאַמער פון זיין געליבטע?

— זאָלן מיר דאָ דאָגיאָ ראַקעל אַליין איבערלאָזן? — האָט ער אומגעשיקט אַ פּרעג געמאָן.

די דאָזיקע אויפגערוקאָמקייט צו רחלען האָט זייער רערפרייט יעדערן. און אים געשטעלט אין ענגערע פאַרבינדונגען מיטן קעניג. דאָגיאָ האַקעל, האָט ער געזאָגט מיט הכנעהדיקער פאַרטהילעכקייט, וועט די דאָזיקע צייט קאָנען פאַרברענגען און קאַסמיליאָ איבן עזרא. דאָרט וועט זי פאַרברענגען אין דער געזעלשאַפט פונעם קלונג מוכא איבן האַאר. אויך דער חשובער דאָן ראָדריגע קומט אָפּט אַהין צו גאַסס.

דאָגיאָ לעאַנאָך האָט אויפגענומען דעם קעניג פריינדלעך, נאַטירלעך, פונקט ווי זיי וואָלטן זיך געכט צעשיידט. ער האָט זי אַרומגענימען אין געקויפט, ווי די קורטוואַזיע האָט געפאַדערט. ער האָט זיך באַגרויסט מיט זיינע קינדער. ער האָט גענלעט דעם בלאַסן קליינעם יורש, אין וועמענס קראַנקהייט ער האָט נישט געגלייבט. ער האָט מונטער אין צאָרט גערעדט מיט דער אייגנע האַלבענער פרינצעסין בערענגאָרא, וועלכע האָט באַ- באַשיינפערלעך געוויסט וועגן זיין לעבן אין דער גאַליאַנאַ. און אין געווען שטאַרק אומגעפרידן. זי האָט זיך געהאַלטן שמאַלין אין אַנגעצויגן. דאָן פערדאָס באַזוך האָט אין איר אַריוונגעהויכט נייט האַפּענענען, הגם זי האָט געוויסט, אַז אָן די אויסזיכטן אויף דער קרוין פון קאַסמיליע, איז זי אים נישט שטאַרק געוואונטשן אַלס קעניגין פון אַראַגאָן.

דאָגיאָ לעאַנאָך האָט אויך פאַרבעטן דאָן פערדאָן קיין בורגאָס. דער יונגער קעניג האָט אָבער נישט געקאָנט נוכר זיין זיין כעס אויף אַלפאָנסאָ סאָן. אַנשטאַט אַליין צו קומען, האָט ער געשיקט זיין מיניסטער יוסף איבן עזרא.

ביידע איבן עזראס האָבן זיך צונויפגעטראָפן אויפן קרוינראַט, וואָס איז פאַרהעקומען ביי דאָגיאָ לעאַנאָך. דאָן יוספּס אַנטיפּאַמיע צו זיין

קרוב איז געוואקסן. ער איז געווען אין כעס און שמאָרק פאַרדאָהט, וואָס דאָן יהודה האָט פאַרקויפט זיין מאַכטער צום קעניג, כדי מיט אים זיך ענגער צו פאַרבינדן. אויך ער, כדי נושא חז זיין ביי גאָט, האָט אַ קליינע צאָל פּרענקישע יידן אַרײַנגעבראַכט קיין אַראַגאָן. ער, יוסף, האָט זיך געהאַלטן ביי דער זעלבער מיינונג, ווי אַפּרים, און עס איז ריזיקאַליש אַרײַנגעלאָזן קיין שפּאַניע אַ גרויסע צאָל יידן, ווי ס'האַט געמאַן יתּהדּה אויך דאָס וואָס יהודה האָט מקריב געווען זיין מאַכטער, כדי צו געווינען דעם קעניג און אָנפירן מיטן כּוּרל פּון לאַנד און פּון ייִדנטיים, איז אַ ריז זיקאַלישע גאַמלעכעמענדדיקע שפּיל, אָכער פּונקט ווי פּריער האָט זי בייִדן געאַייניקט די שטרעבונג אײַנצוהאַלטן דעם שלום אויפן האַלב־אינזל היל איז מיטמלאַ דעם שלום פאַר זייערע יידן. צוליב דער סיבה האָט ער באַצײמט געוואָרנט זיין קוזין ווועגן די איגמדיגעס פּון דאָנאָ לעאַנאָר, און דעריבער קומט ער זיך אײַצט מיט איר צוגנוף.

— איד וויל דיר מינדלעך דאַנקען, יוסף, פאַר דינע בריוו, — האָט יהודה אָנגעהויבן. — איד האָב דערפּון אַרויסגעווען, און איר האָט זיך צוגעפּרעגט און געפּונען אַן אויסוועג פאַר אַ בונד און פאַר אַן אָנעמליכער אויבערקאָממאַרע.

— יאָ, — האָט יוסף טרוקן געענטפּערט. — די מלחמה קעגן די מוסולמענער האָט זיך שמאַרק אַ רוק געמאַן פאַרויס. דיין דאָנאָ לעאַנאָ גאָר האָט אַרויסגעוויזן אַ געוואלדיקע ענערגיע און געלאָזן אין גאַנג פאַרשידענע קאָבינאַציעס, כדי אירע פאַרשלאָגן זאָלן אָנלאָקן מיין יומן האר. — ער האָט שטרענג אויף אים אַ קוק געמאַן און ערנסט פאַרהגעזעצט: — עס האַנדלט זיך דאָ גישט בלוז וועגן דעם חישק צום קריג, דאָן יהודה, וואָס דיין קעניגין ווייזט אַרויס אַזוי גרויסמייטיק. — און דאָ האָט ער אים אָנטפּלעקט אַ סוף, וועלכן ער האָט אים ברייולעך געשט מיטגעשטיילט. דאָנאָ לעאַנאָר לייגט פאַר אַוועקצוגעבן דיין שלאָס דע קאַסטראָן, אַלס אָנמשעדיקונג פאַר זיין דערהרגעפן ברודער.

יהודה איז בלאָס געוואָרן. ער האָט דערפּילט אַ ווייטיק אין האַרץ ביים געדאַנק, אַז ער וועט ווידער מוזן פאַרלאָזן דאָס הילן פּון זיינע אבות. ער האָט זיך אָבער תּיבּה גאוועהדיק געברייסט. ער האָט זיך און פאַלערדאָ אַ שענערן, שמאַרקערן, אַ גישט־זעשוודיקן שלאָס אויסגעבויט, וועלכער איז פּרעכטיקער פּון יעדן בנין פּון שמיין. ער האָט טאַנצ האַיס געענטפּערט:

— איד זאג מיך נישט גערן אָפּ פון דעם דאָזיקן הויז, צוליב די סיבות, וואָס זענען דיר באַקאַנט, דאָן יוסף. אויב אָבער מיין קעניגין! האָט עס צוגעזאָגט אַראַנאָן, דאָן וועט פון מיין זייט נישט זיין קיין מניעה, אז דער בונד זאָל געשלאָסן ווערן.

יוסף איז געווען איבערהאַשט. יהודה איז געוויס זיכער, אז ער וועט זיין שלאָס נישט אַוועקגעבן. אַנדערש וואָלט ער אַזוי רואיק נישט גע-רעדט.

מיטאַמאָל האָט יהודה ווידער דערוואָרפן זיין זיכערקייט, דאָס געפיל פון דרייַסער זיכערקייט, וואָס האָט אים די גאַנצע צייט נישט פאַרפירט. נאָך איצט, ביים ריידן, איז אים אַריין א געראַנג צו שלאָגן דאָניא לעאָנאַרס קאַמבינאַציעס מיט א בעסערער קאַמבינאַציע. פאַרלוויפיק האָט זיך אים זיין פלאַן פאַרגעשטעלט בלאָס, אין קאָנטורן בלויז, ער איז אָבער געווען איבערצייגט, אז אין דער געהעריקער צייט וועט ער באַקומען עסטיע פאַרמען.

יהודה האָט תיכף געלייגט דעם פונדאַמענט פאַר זיין פלאַן. זאכע לער, מיט דער אויסרעכענונג פון א געשעפטס-מאן, האָט ער געזאָגט: — איד האָף, אז אייער אייניקונגס-פאַרמול וועט בייקומען אַלע שמערונגען, וואָס איד מיט דיר מוזן געמען אין באַמראַכט. אָבער אָפּן גערעדט זע איד נאָך געוויסע שוועריקייטן.

און ער האָט אויסגערעכנט א סך ווירטשאַפּטלעכע פראַגן, איבער וועלכע אראַנאָן איז קאָסמיליע קאָנען זיגט צענדליקער יאָרן נישט קומען צו קיין הסכם. עס האַנדלט זיך וועגן שטייער-רעכט פון געוויסע שמעט, סכסוכים וועגן אימפּאַרט — און עקספּאָרט-צאָל, סכסוכים וועגן מאַרק-פריוילעגיעס.

— ווען איד זאָל דיר אין די דאָזיקע אַלע פראַגן גאָכעבן, דאָן יוסף, — האָט ער געזאָגט מיט א כיפרער פריילעכקייט, — דאן וועט דיין אראַנאָן אין א קורצער צייט איבערוואַגן מיין קאָסמיליע.

יוסף האָט זיך תיכף אָנגעשמויסן, ווזהיין יהודה צילט. די ווירט-שאַפּטלעכע סכסוכים זענען זייער האַרבע. און האָס אַלויז איז שוין גענוג, אז דער גאַנצער בונד זאָל נישט צישמאַנד קומען. אָנערקענעגריס אין זיך יהודהס כיפרע כוונות, האָט יוסף אים אָפּגעגעבן פּערט מיט דער זעל-בער געשעפטלעכער שפילעוודיקער צוויידייטיקייט.

— נאך דעם ווי מײן קעניג באַמיט זיך צו פאַרנעסן די קרענקונג, וואָס איר האָט אים דערמאָלט פאַרשאַפּט, דאַרפֿט איר אים אײַנגעלעך אַנטקעגנזומען אין די פראַגן פֿון ווירמשאַפּט.

— דו וועסט זיך אַלזאָ פֿעסט האַלטן בײַ דינע פאַרדעוונגען? — האָט יהודה געפרעגט.

— דאָס מוז איר פֿאַן, — האָט דאָן יוסף אָפּגעענטפֿערט, — אײַן באַשטימט וועל איר עס פאַרדערן, — האָט ער דערקלערט מיט אַ געקײַג צלמער אַנטשלאָסנקײַט.

מיט אַן ערנסטן און פאַרהאָנהיטן פֿאַן האָט יהודה געזאָגט:

— מײן קעניג, נישט ווײַטיקער פֿון דיין קעניג, וויגמש זיך מיטן גאַנצן האַרצן אָנצוהײבן דעם קריג קעגן די מוסלמענער, ווען איר אָבער זענט אַזוי נישטגאַנצליכע, האָט איר מורא, און פונעם בונד וועט נאָר נישט אַרויסקומען.

— עס וואָלט מיר שטאַרק לײד געמאַן, דאָן יהודה, — האָט יוסף געזאָגט, — ווען עס זאָל אונזר נישט געלונגען קומען צו אַ הסכּם. בײַדע מיניסטערן האָבן אײַנער דעם צווייטן אָנגעקוקט און צוזאַם נישט קײן שמויכל געמאַן.

די קוריע, אױף וועלכער עס האָט געראַרפֿט באַהאַנדלט ווערן די פראַגע וועגן אַ בונד מיט אראַבאַן, איז פֿאַרהעקומען אין גרויסן אױפֿנאַם זאָל פֿון שלאָס. דער זאָל איז געווען דעקאַרירט מיט די פֿאַנען פֿון קאַסטיליע און אראַבאַן. וואָס זענען געשמאַנען ביים אַרײַנגאַנג. אױף אַ דער הײַב זענען געווען צוגעטרײט שטילן פאר דאָן אלפֿאַנס און דאָנאַ לעאַנאָר. אױך דער אַרציבישאָף איז דאָ געווען. פֿון די קוריע מיטגלידער האָט געפֿעלט בלוז דאָן ראָדריגע.

מאָדעסטעמיש איז איר פֿרעכטיקן קעניגלעכן קלײד און פול מיט דין איז דאָנאַ לעאַנאָר געזעסן אױף אַ הויכן שפּול. פֿריינדלעך, מיט ווייב לעכער געלאָסנקײַט האָט זי באַטהאַכט דעם קרײַז פֿון די הערן. זי האָט אױבערלעך פֿרוימפֿירט. אַלע, וואָס זענען דאָ געזעסן, זענען געווען אַנטשלאָסן אַרויסצורײסן דאָן אלפֿאַנס און פֿון דער פאַרפֿעסטעמער לאַ גאַלאַנאַ און אַרויספֿירן אים אױף דער פֿרײער לופֿט, צום הייליקן קריג אלפֿאַנס אַלײן האָט עס געוואָלט. דער אײַנציקער שונא איז געווען דער ייד. עס איז אַ חרפֿה און אַ בושה, וואָס אלפֿאַנס האָט אים אהער

מיטגעבראכט. זי איז אָבער געווען זיכער, אַז ער וועט קעגן איר נישט אַרױסטרעפן.

דאָן מאַנריקע האָט אָפּגעגעבן דעם באַריכט. די ידיעה וועגן די איג-
טערהאַנדלונגען האָט ווייט אָפּגעהילכט. אַפילו דער הייליקער פּאַטער
האַט, דערפון געווסט, און זיינער אַ לעגאַט דער קאַרדינאַל גרעגאָר פון
אַמדזשעלאַ, איז שוין געווען אין וועג, ער האָרט העלפן אויסצוגלייכן דעם
סכסוך צווישן ביידע קעניגן.

— ווער האָט דעם פּויפּסט געמאַלדן וועגן די אונטערהאַנדלונגען?
— האָט אַלפּאַנסאַ פאַרהאַנדלט געפרעגט. — געוויס דאָן פּעדראָ?
— איר האָב אים געמאַלדן, — האָט פּרינציפּל זיך אָנגערופן
דאָזיאַ לעאַנאָר.

דאָן מאַנריקע האָט פּאַרגעלייענט די אָנגעוואַחפּענע פּונקטן פונעם
פּאַקט: די אַרמײען פון ביידע לענדער האָבן אַן איינהייטלעכע
אָנפירונג. קאַסמילישע דימער האָבן זיין פאַרטראָגן אין אַראַנזשירטן
שטאַב און אַראַנזשירטע דימער אין קאַסמילישן שטאַב. דאָן פּעדראָ איז
מתחייב אויפּמערקזאַם אויסצוהערן דעם ראַט פון דאָן אַלפּאַנסאַ, לויטן
כּוּנדי, ווי א יונגערער דימער לנבי אן עלמערן.

— אויסצוהערן? — האָט דאָן אַלפּאַנסאַ געפרעגט.
— אויסצוהערן, — האָט באַשטעטיקט דאָן מאַנריקע.
— צי האָט איר נישט געקאָנט צוגויפּשמעלן אַ מער דייטלעכע פּאַרמו-
לירונג? — האָט אַלפּאַנסאַ געפרעגט.

— ניין, — האָט דאָזיאַ לעאַנאָר געענטפּערט.
קיינער האָט נישט גענומען דאָס וואָרט.
— וואָסערע באַדינגונגען זעט נאָך פאַר דער אָפּמאַך? — האָט
דער קעניג געפרעגט.

— אַראַנזשן שטעלן, — האָט מאַנריקע דערקלערט, — דריי באַ-
דינגונגען. דער ערשטער באַדינג איז, קאַסמילישע האָרט זיך אָפּוואַגן פון
דער איבערמאַכט איבער אַראַנזשן.

האַט אַלפּאַנסאַ האָט פון דעם באַדינג געווסט, האָט זיך דאָך ביי
אים אַרױסגערױסן אן אויסרוף פון אומצופרידנקייט.

— איז צווייטן באַדינג, — האָט מאַנריקע פּאַרגעוועצט, — פּאַרערט
אַראַנזשן, אן די פרעטענזיע פון איר וואַסאַל גומיערע דע קאַסמאַר וועגן
קאַמפּענסאַציע זאָל דערפילט ווערן.

פון דער דאָזיקער פּאַרערונג האָט מען אַלפּאַנסאַן נישט געמאַלדן.
ער האָט זיך עמוּאַס אױפּגעהויבן פּון אָרט און איבערגעוואָרפן זיין בליק
פּון מאַנדיקען אױף לעאַנאַרדן.

— איר זאָל דע קאַסטראַן אַנטשעדיקונג צאָלן? — האָט ער גע-
פרעגט שציל, אָבער אױפּגערעגט.

— פּון אַנטשעדיקונג ווערט נישט גערעדט, — האָט אים מאַנדיקע
באַרואיקט. — דאָס וואָרט אַנטשעדיקונג איז אױסגעמישן געוואָרן.

— ער וויל אױסנוצן מיין שווערע לאַגע, דער דאָזיקער תּכּשׁיט
פּערהאַ, — האָט דער קעניג אַרויסגעזאָגט מיט ביטערקייט. — ער נעמט
זיך אָן פאַר דע קאַסטראַן, כדי מיר צו דערנידערזיין. אין רוים שיקט
אזער זיין קאַרדינאַל, כדי ער זאָל זיין אַז עזות פּון מיין שאַנד.

— עס איז נישט קיין שאַנד, — האָט זיך לעאַנאַר אַנגעהויבן פּריינד-
לעך, מיט איר פּריילעכער שמים, — צו ברענגען אַ קרבן אין נאַמען פּון
הייליקן קריג. עס וואָלט געווען שאַנד, ווען דער קאַרדינאַל פּאַרט אַוועק
מיט גאַרנישט. דעמאָלט וועט די גאַנצע קרויסעלכע וועלט זיין גערעכט,
ווען זי וועט טיימלען מיט די פינגער אױפּן איממעטיקן אַלפּאַנסאַ.

אַ שרעק האָט אַרומגעכאַפט די בעלזיינעצים. ווי פאַרשלאַפּטע האָבן
אַראָפּגעהאַנגען פּון זייערע שטאַנגען די פעגער פּון קאַסטייליע אין אַראַנאָן.
בלאָס, פּול מיט צאָרן האָט אַלפּאַנסאַ געקוקט אױף לעאַנאַרדן. מיט קיין
אױנציק וואָרט האָט זי אים די גאַנצע צייט נישט פּאַרגעוואָרפן די לאַ-
גאַליאַנאַ. קאַלט און אױסגערעכנט האָט זי ביז דעם דאָזיקן קרוינ-דאַט
געוואָרט, כדי דאָ, פּאַר זיינע בעלזיינעצים, פּאַר זיינע נאַענטע פּריינד,
פּאַר זיינע פעגער אַרױנזאָגן אים אין פנים אַרױן וועגן אַלע זיינע געמױנ-
קױטן, וועגן אַלין, וואָס ווילקט זיך איר אױפּן האַרצן, — דאָ, אױצט, אָפּ-
רעכענען זיך מיט אים, נקמה נעמען, ווי אַן אמת קינד פּון איר ווילדער
מומער.

דאָניאַ לעאַנאַר האָט די גאַנצע צייט נישט אָפּגעקערט אירע גרויסע
גרינע אױגן פּון די בייזע פייערדיקע בליקן, וועלכע אַלפּאַנסאַ האָט געוואָרפן
אױף אַלע זײַמן, און אפילו אַ לייכטער אומבאַשטימטער שמױכל האָט די
גאַנצע צייט גערוט אױף איר שפּילן פנים. מיט גרויס אַנשמערעניגונג האָט
ער דערשטיקט זיין כעס. אין קעגנױאַרט פּון זיינע לײַט האָט ער זיך נישט
געקאַנט מיט איר קריג, און חוץ דעם האָט ער געוויסט, אַז קיינער וועט
אים נישט באַרעכטיקן, אפילו דער יוד אױך נישט.

— וואָסער אָנמשערדיקונג פאַרערט פון מיר דע קאַסטראַ? — האָט ער היים אַ פּדעג געמאַן.

אָנשטאַט דאָן מאַנדיקען, האָט אים אָפּגעענטפערט האַגיאַ לעאַנאָר.
— שווערע זענען זיינע פאַדערונגען, — האָט זי געזאָגט, — אָבער בעזעם — גערעכטע. מיר באַדאַרפן אים באַצאלן אויסלייז־געלט פאַר די געפאַנגענע און קוענקא און אים צוריקגעבן זיין קאַסמיליאַ פון טאַלערדאָ.
ווידעראַמאַל איז געוואָרן טויט־שמיל. מען האָט בלויז געהערט דאָס שטאַרקע אָטעמען פון קעניג. ס'איז אפּשר גישט געווען אָנשמענדיק, אַלע האָבן אָבער גיריק צוגעפעסטיקט זייערע בליקן צו דאָן יהודהן.
דער אַרציבישאַף, וועלכער איז געזעסן ווייט פון יידן און האָט זיך מיט אים גישט באַגריסט, האָט איצט גענומען דאָס וואָרט. זיין שמים האָט אָפּגעהילכט אין גאַנצן זאַל:

— אמת, דיין כבוד ליירט דאָ זייער שטאַרק, דער קעניג, — האָט ער געזאָגט, — אָבער דער הייליקער קריג וועט אָפּווישן אַלע דערנידערי־קונגען.

דאָמאַ לעאַנאָר האָט זיך פּריינדלעך געוועהעט צו יהודהן:
— און וואָסער עצה קאָנסטו געבן, הער עסקריואַנאָ? — האָט זי געפרעגט.

מיר דאַכט זיך, — האָט יהודה אָפּגעענטפערט, — און דער באַראָן, דער אויפֿשטענדלער דע קאַסטראַ, שפּילט צו שטאַרק אויף די גערוון פון זיין קענעגלעכער מאַיעסמעט. איך בין אָבער גישט שטאַרק באַהאַונגט אין די ענינים פון כבוד, און דער חשובער אַרציבישאַף פאַרזיכערט דאָ, און די צילן פון הייליקן קריג זענען מער וואָניק ווי די דערנידעריקונג. וואָס שויד מיר, וועל איך מיט האַרצווייטיק פאַרלירן דאָס הויז פון מיינע אבות, וואָס איך האָב צו מיינ גרויס פאַרגעניגן דערוואַהבן אַדאַנג דעם הסד פון גאָט און פּונעם קעניג, באַצאלנדיק דערפאַר אַ היפשע סימע. אָבער מיינע פאַרלאַנגען, מיינע אַמביציעס, מיינ חשיבות, אַלין ווערט במל, ווען עס האַמטלע זיך וועגן הויכע צילן פון אונדזער האָר דעם קעניג. און איצט, ווען עס גייט וועגן אַ בינגר מיט אַראַנאָן און וועגן הייליקן קריג, גיב איך מיט גרויס פאַרגעניגן אַוועק אין דיניע הענט, הער קעניג, דעם קאַסמיליאַ איבן עזרא, מיט אַלין, וואָס איך האָב צוגעבויט אין פאַר אַ העלפט געלט, וואָס איך אַליין האָב אָפּגעסילקוט אין דיניע אוצרות.

קיינער האָט זיך גישט גערובט, און דער דאָוויקער מאַן זאַל אַזוי שנעל אוועקגעבן אַזאַ קאַסמבאַרן פאַרמעגן. אַלפאַנגס האָט געשמוינט

קוקנדיק אויף זיין עסקרוואנג. אפילו דאָנאָ לענגער האָט נישט געקאָנט פאַרבאָרגן איר פּרײַנדלעכע ווייבלעכע מינע. וואָסערע קאָמבינאָציעס פאַר-
כאָרט דער מאַן היינטער דעם אָפּוואַג?

גאַרסעראַן דע לאַראַ האָט דער ערשטער איבערגעטריבן די שטילקײַט.
— אַלמאָ, — האָט ער פּרײַלעך אויסגעשריגן, — קאָנען מיר שוין
מאַהן אַרויסטרעטן אין קאַמף.

— פאַרוואָס אָבער האָסטו נישט דערמאָנט וועגן אַראַגאַנס דריטער
פּאַדערונג, איידעלער האָן מאַנריקע? — האָט יהודה געפרעגט.
— יאָ, — האָט אָפּגעענטפּערט מאַנריקע, — דער דאָזיקער פּונקט
האָט נישט קיין גרויסע באַדײַטונג. אַראַגאַן פאַרלאַנגט נאָך אַלץ הנחות
אין דעם אַלמאָ סטסוך וועגן צאָלן, וועגן מאַרק־פּרײַווילעגײַעס און אַנדערע
קלײַנײַקײַטן.

מיט איבערלעכער פּרײַד האָט יהודה באַמערקט, וואָסער נישט עס
האָט אויף אַלעמען געמאַכט זיין שנעלער אָפּוואַג פּונעם פּאַלאַץ. ארום
אים זענען געווען די שינאים, וועלכע האָבן געשטרעבט צו מלחמה, האָבן
געוואָלט צעשטערן אַלץ, וואָס ער האָט מיט גרויס חכמה און מיט נאָט
גענאָך אויפגעבויט. אָבער די ריטער, די דאָזיקע פאַרשטאַפּע מוחות, זיי
וועלן קיין מלחמה נישט האָבן און זיין פּאַלאַץ וועט בלייבן ביי אים. ער
האָט זיין פּלאַן באַצײַטנס גוט צוגעגרייט מיט אַלע פרטים און איז געווען
גאַנץ זיכער אין זיין דערפאַלן. גליק איז אַן אויגנשאַפּט, און נאָט האָט
אים די דאָזיקע אויגנשאַפּט צוגעטיילט. ווי אַ יעגער, וואָס רײַצט זיינע
הינט, אַזוי האָט ער געפּילט זיין איבערמאַכט איבער אַלע אַנדערע.
— האָסטו געמאַכט אַ רשימה וועגן די פאַרלאַנגטע הנחות, האָן
מאַנריקע? — האָט ער געפרעגט.

מאַנריקע האָט דערלאַנגט אַ פּאַפּיר. יהודה האָט איבערגעליענט.
— די דאָזיקע גײַנצן פּונקטן זענען נישט אַזוי אומשילדיק, ווי עס
דאַכט זיך. מיר דאַרפן זיך, למשל, אָפּוואַגן פּון די הכנסות פּון דער שטאָט
לאַנדראָניאָ, און לאַנדראָניאָ איז געוואָרן דער צענטער פּון אונדזער ווייני-
האַמל. מיר האָבן די שטאָט לאַנדראָניאָ און די געגנט פּון דאָכאָ אויף
כאַנצע דריי יאָר באַפּרייט פּון שמייערן, כדי בעסער צו אַנטוויקלען דעם
ווייני־האַמל.

— ווי איך פאַרשטיי דעם ייִדן, — האָט זיך מיט פאַרצכטינג אָנגע-
גערופּן דער אַרציבישאָף, — קלאַנגט ער איבער דעם, וואָס בעת דעם היי-
ליקן קריג וועלן אפשר די הכנסות פּון דעם מלוכה־אויף עמוואָס מאַגערער

ווערן. פארשטייט זיך, אזו אין דער הימזיכט איז ער גערעכט. ווער עס וויל
אבער דאס צוגעזאגטע לאנד דעראָבערן, דער דארף זיך נישט שרעקן
פאר די וואַנדערונגען אינעם מחבר און דארף נישט יאָמערן נאָך די פיש
פון מזרים.

יהודה האָט נישט געענטפערט. ער האָט זיך געווענדעט צום קעניג:
דיין ווירטשאַפט, הער קעניג, האָט איז די לעצטע יאָרן דעריאָנט די
ווירטשאַפט פון אַראַנאָן. אַ סך אונטערנעמונגען, וואָס מיר האָבן נישט
לאַנג געטרינדעט, האָבן זיך שטארק פאַנאַדערנעבליט. גראַד וועגן דער
אויסנוצונג פון די דאָזיקע אונטערנעמונגען רעדט זיך אין פאַקט, וואָס
די יועצים פונעם איירעלן האָן פּעדראַ האָבן צוגעטראַכט צום גונסטן פון
אַראַנאָן. דאָס, וואָס מען לייגט דיר פאַר, הער קעניג, איז אַ געפערלעכער
האַנדל. אויב דו וועסט אוינגיין אויף די דאָזיקע גיינצן פונקטן, דאָן וועט
אַראַנאָן אין קנאַפע עמלעכע יאָר באַדייטנדיק איבעריאָגן קאַסמיליע. דער
קעניג פּעדראַ האָט זייער אַ פּעקן פינאַנסמיניסטער. מיר וועלן אויף אַ
לאַנגער צייט אָפּשטיין פון אַראַנאָן, אויב דו וועסט די דאָזיקע באַדינגונגען
אָננעמען.

קיינער האָט נישט געוואָס, וואָס צו ענטפערן. דאָן מאַהמין האָט
גערונערט:

— זאָלן מיר, אַלזאָ, צוליב דעם וויין-האַנדל פון אַראַנאָניאָ פאַרקויפן
קרויססון?

— דאָן פּעדראַ איז נישט געלטיג ציך, — האָט דאָנאָ לעאָנאַרד גע-
זאָגט, — ווען מיר וועלן מסכים זיין אויף די באַדינגונגען, וואָס שטייען
אויס נאָענט צום האַרצן, וועט ער זיך וועגן די קלייניקייטן נישט איינעק-
שנען.

— זיי מוחל, פרוי קעניגין, — האָט יהודה געענטפערט מיט יראַת-
הכבוד: — עס האַנדלט זיך איצט נישט וועגן קליינע געווינסן. עס האַנדלט
זיך וועגן דער אויבערהאָכט איבערן שפּאַנישן האַלב-אינדזל. נישט סתם
צוליב אַרוםקריגן זיך, קעמפן ביידע לענדער שוין עמלעכע צענדליק יאָר
וועגן די דאָזיקע רעכט. איך האָב מורא, אז נישט אַזוי שנעל וועלן מיר
זיך קאָנען פאַרשטענדיקן מיט אַראַנאָן.

אומבאַהאַלפן זענען געווען די הערן. די שמרטייט-פּראָגן, וועגן וועל-
כע עס האָט זיך האַ געהאַנדלט, זענען געווען פאַרנעפלט. מעגלעך, אז
אַראַנאָן האָט פון קאַסמיליע געפאַרערט באַדייטנדיקע פּרווילעגיעס, גיכער

אָבער פֿון אַלץ האָבן ביידע ייִדישע מיניסטרן קאָמבינירט, נישט צו דערלאָזן צום הייליקן קריג.

אַלפֿאַנסאָ איז געווען פֿונקט אזוי איבערראשט אין צעטומלעך, ווי אַלע אַנדערע. ער איז געווען שטאַרק צופֿרידן, וואָס ער האָט געהאַט אַ יסוד אויסצומיידן אַלע דערנדרעיקונגען, וואָס דאָניאָ לעאָנאַרד אין פֿעדראָ, דער תּכּוּשִׁים, האָבן פֿאַר אים צוגעגרייט. זװן דעם האָבן זיך געשאפֿן גיג־סטיקע אויסזיכטן גאָר אַ לאַנגע צײַט צו פֿאַרבלייבן מיט דאָסעלן. זיכער איז דער ייד גערעכט. וואָרום אויב ער זאָל מסכים זײַן אויף די שמויִע ערן און אויף פֿאַרשידענע אַנדערע קלייניקייטן, דעמלעט גיט ער אַוועק דעם תּכּוּשִׁים פֿעדראָ די אויבערמאַכט אין שפּאַניע און די ירוּשָׁה פֿון זײַן זון. יוֹיף אָבער אין האַרצן האָט ער, פֿונקט ווי אַלע אַנדערע, הוּשָׁר געווען יחזקה, אַז ער וויל אים אָפּמאַרן און אַוועקנעמען בײַ אים אַלע מעגלעכ־קײַטן אַרויסצומהעסן אין הייליקן קריג.

פֿול מיט געמישטע געפֿילן פֿון פֿרייד און צער, האָט ער בײַן זיך אָנגערופן צו יחזקה:

— אַלואָ, קומט אויס, אַז מיר דאַרפֿן ווידער חֲדָשִׁים און אַפּשֵׁר יאָרן אונטערהאַנדלען, ווייל איר בײַדע, דו מיט דיין קוזין, קאָנט איר צווישן זיך נישט הורסקומען? וואָס שלאָנסטו פֿאַר? — האָט ער גראָב געפרעגט.

יחזקה, צוגעגרייט צו אַזאָ פֿראַגע, האָט אָפּגעענטפֿערט:

— דער האַנדל איז אַ שווערער ענין און אַ לעזונג איז נישט לײַכט צו געפֿינען. אפּשֵׁר זאָל מען גאָר דעם גאַנצן ענין איבערגעבן אַז אָנפֿינט־דיקן בורג־געריכט פֿון אָנגעזעענע פֿערזענלעכקײַטן?

קײַנער האָט זיך נישט געקאָנט אָנשטויסן, וואָס דער ייד איז דאָ אויסן. דער אַרציבישאָף האָט אויסגערופֿן מיט באַגײַסטרונג:

— לאָמיר זיך ווענדן צו הייליקן פֿאַמער. דער קאַרדינאַל־לעגאַט קומט איינבין.

— אין אַזעלכע וועלטלעכע ענינים, — האָט דער ייד באַשיידן זיך אָנגערופן, — זאָל אפּשֵׁר אַ וועלטלעכער אויטאָריטעט אַנטשיידן. די פֿירשטן קאָנען אויסקלויבן אַלס שליש דעם פֿראַמבונגס־פֿאַמער פֿון איר מאַציעסמעט דער קעניגין. דאָס איז אפּילו אַ דעליקאַטע אויפגאַבע, ווייל רעדפֿון אין אַפּהענגיק דער הייליקער קריג און גאַכט שלום, דער קעניג אָבער פֿון ענגלאַנד וועט זיך געוויס דערפֿון נישט אָפּזאָגן.

יהודהם פאָרשלאַג אין געווען זייער אַ זאָכלעכער. קעניג הענריק פון ענגלאַנד איז געווען אַ קרוב פון ביירע הויפן, סיי פון אַראַגאָן, סיי פון קאָסטיליע, ער האָט גענוי געוויסט זייערע אָנגעלעגנהייטן. ער האָט געשטמט פאַר אַ קלוגן מלוכה=מאן אין פון אים האָט מען געקאָנט דערוואַרטן אַ גע=רעכטן אורטייל. היות אָבער דעם פאָרשלאַג האָט אַרײַנגעמראָגן דער ייד, דאָן יהודה, האָבן זיך אַלע צו אים באַצויגן מיט אומצופרוי.

דאָס אַרײַג לעאָנאַר איז געווען זיכער, אַז יהודהס איצטיקער פאָרשלאַג האָט אַזאָ שייכות מיט זיינע אמתע איבערגעשפיצטע און כיסרע טונות, פונקט ווי הער אויפגעברויטער אייבערפלאַך פון ים האָט אַ שייכות צו זיין אייביס שטילן ים=גרונט. שנעל און מיט כעס האָט זי געפרוּווט אײַג=דעקן זיין אמתע כוונה. איר פאָמער הענריק, וועלכער שמופּט אַליץ ווייטער אָפּ זיין אייגענעם אָנטייל איז קרויץ=צוג, פאָרשטייט געוויס וועגן די נוצן, וואָס די נייטראַליטעט איז גירם פאַר שפּאַניע. ער האָט אײַך באַשטימט געוויסט, אַז אויב די שפּאַנישע קעניגן וועלן אַרײַנמערען אין דער פרוּמער מלחמה קעגן די מוסולמענער, וועלן זיי זיך געוויס ווענדן צו אים נאָך מיט ליטערישער הילף, און ער איז נישט דער מאַן, וואָס האָט לײב צו געבן. דער קעניג הענריק האָט נישט, כּוון, קיין שום וואַגיקע סיבות צו פאַרשנע=לערן די פאַרשמענדיקונג צווישן קאָסטיליע און אַראַגאָן. אדרבא, ער וועט לאַנג פּראַכטן און פּראַכטן, וועט אָפּשעלעפּן דעם אורטייל און וועט קיינעם נישט באַפּרידיקן. דאָס איז אַ בייזע קאָמבינאַציע, וואָס דער ייד האָט אויסגעמראַכט. בליץ שנעל פאַרמראַכט זי זיך, ווי אַזוי צו צעשמערן זיינע פּלענער. זי וועט אַוועקפאַרן קיין סאַראַגאָסע און איבעררעדן מיט דאָן פּעדראָן, ער זאָל זיך נישט לאָזן פאַרפּלאַנמערן פון זיין יידן. זי וועט איר טאַטן אין אַ פאַרמרוילעכען שליחות=בריוו אויפוויקלען איר נאַנט ביטער האַרץ און אים בעטן, ער זאָל נישט פאַרציען מיט זיין אורטייל. אָבער, אַר, אַז זיין מאַטעסעט פון ענגלאַנד איז אַליין אײַך געשמרויבלט געוואָרן פון יצירהרע אין פון אים גענאַסן. ווער=ווער, אָבער איר פאָמער הענריק וועט געוויס אַרויסווייזן גרויס פאַרשמענרעניש פאַר די וויסע פּריינד און זאָרגן פון דאָן אַלפּאַנסאָ. פול מיט האַרצווייטיק האָט זי געזען, אַז זי וועט נאָרנישט קאָנען אויפּמאַן קעגן דעם כיסרען איבן עזרא.

אײַך אַלפּאַנסאָ מיט זיין היציקן שכל האָט אײַך זיין אויפן אויסגע=טייטשט יהודהס טונות. ווי תמיד האָט ער אײַך איצט אים חושד געווען, אַז ער וויל נישט דערלאָזן צו אַ הייליקן קריג צוליב די פּלימים, וואָס ער האָט אַרפּגעבראַכט אין לאַגד. דער ייד האָט אָבער אַ גרויסן מעות,

האָט אַלפֿאַנסאָ געמראַכט. איד וועל זיך מיט פּעדראָן נישט ארומרייסן
צוליב קלייניקייטן. איד וועל זיך אויך נישט ווענדן צום פּאַמער הענריק,
וועלכער וועט מיר אַ וואַנג טאָן: איד ווינמש דיר, מיין יונגער איידעם,
פּאַרגעניגן און גליק אין דיין בעט-שפּיל. איד וועל נישט דערלאָזן, אַז דער
ייד זאָל מיר פּאַרפירן. איד וועל נישט פּאַר ראַקעלס ליבע באַצאָלן מיט
העסלעכע אינמער-אַנדלונגען און שמערענישן.

אַזוי האָט געפּוילט אין געמראַכט אַלפֿאַנסאָ בעת דער קוּחצער שטיל-
שווייגעניש נאָך העם יידגס רעדע.

אַבער פּלוצלונג דערשראָקן פּאַר זיך אַליין, דערהערט ער זיינע איי-
גענע ווערמער:

— וואָס טראַכטו, דאָניאַ לעאָנאַר, און אויך איר, מיינע הערן?
מיר שיינט, אַז דער עסקריוואַנאָ האָט געפּונען אַ גוטן אויסוועג. פּאַר אַזאַ
פּאַרפּלאַנמערטן ענין, וועט מען קיים געפּונען אין דער גאַנצער קריסט-
לעכער וועלט אַ בעסערן ריכטער, ווי דער אַדעליקער פּאַמער פּון אינדיזער
קייניגן. איד טראַכט, דאָן יהודה, צו טאָן, ווי דו האָסט פּאַרגעלייגט.

קאפיטל פינף

כדי צו פארזיכערן זיינע פלענער, האָט יהודה אַוועקגעשיקט אַ פאַר-
ברויטעכען בריוו קיין ענגלאַנד צו זיין געשעפטס-פּרעזידענט אהרן פאַן לינקאָלן,
דעם פינאַנסיעלן ראַטגעבער פונעם קעניג הענריק, אים אויפגעקלערט דעם
סכסוך צווישן בירדע שפּאַנישע קעניגין, און געבעטן ביי אים זיין מיטהילף.
פאַר זיין אַוועקפאַרן קיין פּאַלערץ, האָט ער, ווי ס'האָט געפאַרעט
די העפלעכקייט, אַוועקגעשיקט דער קיניגין מתנות: איירעלע פּערפּומען,
אַ גרויסן טוואַלעט-קאַסען פון העלפּאַנמביין מיט קאַמען, האָר-מכשירים
און שמינקע, דערצו אַ פּיין-אויסגעאַרבעט שאַכטל מיט בראַשן, רינגען,
אַנראַפּקעס, איינלשטיינער, און שויד באַדעקט מיט קליינע שפּיגעלעך, און
די טרענערין זאָל צו יעדער צייט קאָנען זען, ווי זי קוקט אויס. אומפאַר-
שעמט האָבן אין אירע אויגן אויסגעזען די דאָזיקע טייערע מתנות. זי
איז געווען אויסגערעגט פון יהודהס דרייסטקייט. ער האָט איר צוגעוואָרפן
די דאָזיקע קאַסטבאַדע קליינעקייטן אַלס פּרייס פאַר דער מפּלה, וואָס
ער האָט פאַר איר צוגעגרייט. זי האָט געוואָלט אים די מתנות צוריקשיקן.
אַבער אזוי ווי זי האָט זיך ביז איצט געהאַלטן, ווי אַ דאַמע מיט פּיינע
מאַגערן, האָט זי אויף ווייטער אויך געוואָלט פאַרבלייבן אין איר דאַמען-
ראָל. חוץ דעם, זענען איר די מתנות געפּעלן. זי האָט זיי צוגענומען אין
אַפּגעשיקט אַ דאַנק-בריוו.

בינו-לבינו זענען קיין קאַסטיליע אָנגעקומען די ערשטע יידישע פּלי-
טים פון פּראַנקרייך, און ווי דאָן אפּרים האָט פאַרויסגעוואָגט האָט זייער
אַנזום ארויסגעהופּן נייע העני-דרשות מצד דעם אַרציבישאָף און די פּייגמ-
לעכע נראַנדן. דער ייד, האָבן זיי געמענהט, באַנוצט די הכנסות פונעם
סאַלאַדין-מעשר נישט אויף די צוועקן פון הייליקן קריג, נאָר פאַרווענדט
זיי אויף אַריינצוברענגען אין לאַנד נייע מחנות אומגלויביקע און שווינד-
לער.

די דרשות האָבן נישט געהאַט קיין דעחפּאַנג, ווייל די דעהגרייכונגען

פון דער נייער פארוואלמונג האָבן זיך געלאָזט אָנטאָפּן מיט די הענט. די רייכקייט פון לאַנד איז געוואָקסן פון טאָג צו טאָג אין יעדער איינער האָט עס געשפּירט. מענטשן האָבן געהאַט מער געלט ווי פריער, ס'האָבן זיך באַוווּן סחורות, וועלכע מען האָט פריער נישט אָנגעזען. נייע פּלאַנצונגן גען, וואַרשטאַטן, נייע קראַמען האָבן זיך געפּונט. צו אַלץ, צו וואָס יהודה האָט זיך צוגערירט איז געקומען מזל-ברכה.

אין יענער צייט איז פון דער גאָוואַרישער שטאַט מודעלאַ צו אים געקומען אַ געוויסער געלערנטער בנימין, אַ מאַן מיט גרויס אָנזען. הער דאָזיקער בנימין פון מודעלאַ האָט זיין גאַנץ לעבן געווירטעט דער וויסנשאַפט, לענדער-פּאַרשונג און ערד-באַשרייבונג. ער האָט אַקאָרשט פּאַרענ-דיקט זיין צווייטע גרויסע פּאַרש-רייזע, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן פון דעם דאָזיקן מערב-טייל פון דער וועלט, און זיך געצויגן ביז זיינע מזרח-גרענעצן, ביז כינע און טיבעט. קודם כל האָט ער שמוּדיחט די לאַגע פון די יידן אין די גלות-לענדער, האָט געזאַמלט נוצלעכע מאַטעריאַלן איבער דער ראָ-זיקער פּראַגע, אומשטום זיך באַגעגנט מיט אָנפירנדיקע מענער, האָט גע-האַט אַ צוזאַמענטרעף מיטן סילשאַן סאַלאַריו און מיטן פּויפּס. ער האָט באַשאַפּט אַרויסצוגעבן אַ בוך וועגן די רעוואַלוציאָן פון זיין רייזע. דאָס בוך האָט געזאַלט הייסן מסעית בנימין, און אַ סך יונגע געלערנטע פון דאָן דאָרריבעס אַקאָרדעמיע האָבן אים צוגעזאַגט דאָס דאָזיקע בוך איבערצוזעצן אויף לאַטיין און אַראַביש.

דער געלערנטער בנימין פון מודעלאַ איז געקומען מיט אַ ווייזט צו אונזערער האַר און לערער יהודה איבן עזרא. ער האָט דרינגלעך געוואָלט זיך באַקענען מיטן מאַן, וועלכער האָט אין די לאַנגע יאָרן פון זיין אָפּ-וועזנהייט אַזויפיל מזל-ברכה אַרײַנגעבראַכט אויפן שפּאַנישן האַלב-אינזל. יהודה האָט דעם באַדימטן פּאַרשער אַרויסגעוויזן גרויס סבור. ער האָט אים באַוווּן זיין ביבליאָטעק מיט די זעלמענע ביכער און מגילות, די שול, וואָס האָט זיך געהאַלטן אין בויען, געפירט אים איבער די פּאַבריקן, וואָס ער האָט געגרינדעט. רבי בנימין האָט אַלץ געזען און אויסגעהערט מיט זאַכקענעדישער אויפמערקזאַמקייט.

ביים פּויש, אין מוסאַס אָטוועגנהייט, האָט רבי בנימין אָפּגעגעבן אַ באַריכט וועגן זיין נסיעה. אויף די פּראַג פון ייִהחזקן האָט ער דערציילט וועגן די מזרח-יידן. אין מלכות יוון, אין גריכנלאַנד, און אינעם הייליקן לאַנד ליידין די יידן שטאַרק פון די קרוינ-צוגלער, אין קאַיר אָכער און אין באַגדאַד לעבן זיי אין פּרידן אין וווּילשטאַנד. ער האָט דערציילט פון

דעם ראש-הגולה, פונעם פירשט פון די מזרח-יידן. ער וווינט אין באגדאד, און דער קאליף האָט אים אָנגערקענט אַלס פירער פון יידנאים. ער האָט באַקומען די פּאָלמאַכט צו געוועלטיקן איבער זיינע ברודער מיט אַ פעם-טער האַנט. ער האָט רעכט איינצוקאָסירן שטייערן, משפּטן, און געוויסע אַנדערע פּאָלמאַכטן איבער די יידן פון בבל, פרס, תימן, אַרמעניע, איבער די יידן פון די לענדער ביים מיטללענדישן ים און פון קאַווקאַז. ביז ער האָט גרענעצן פון טיבעט און אינדיע איז אויסגעשפּרייט זיין מאַכט. ווען דער קאליף האָט דעם איצטיקן ראש-הגולה, אונדזער האָר און לערער דניאל בן חסדאי, איבערגעגעבן די מאַכט, האָט ער דערקלערט בפני כל עם ישראל: „איך בין דער גאַנצפאַלגער פּאָלמאַכער און דער דאָזיקער גרויסער פּריינד מיינער אין דער גאַנצפאַלגער פּאָלמאַכער פּאָלמאַכער פּאָלמאַכער פּאָלמאַכער פּאָלמאַכער. ווען ער פאַרט אַרויס, לויפן שטאַפען פאַרויס און שרייען: „מאַכט אַ וואַרע פאַר אונז דווער האָר, דעם זון פון דוד!“ און אַלע וואַרפן זיך אויף דער ערד, ווי פאַרן קאליף.

די דאָזיקע פאַרטיקע שילדערונגען האָבן געמאַכט אַ געוואַלדיקן איינדרוק אויף יהודה. בנימין האָט ממשיך געווען:

דער ראש-הגולה האָט דוד-אגב וועגן דוד, יהודה, גערעדט. מען ווייסט אויך אויפן מזרח, אַז דו האָסט אויפגעגעבן דיין הויכע שטעלונג אין סעווליע, כדי פון מאַלעדאָ אַרויסהעלפן דינע ברודער. — און ער האָט פאַרענדיקט: — שוין דרייצן יאָר פאַר איר אַחיים איבער דער גאַנצער וועלט און קומענדיק צוריק האָב איר דאָ פשוט פלאי-פלאים באַגענגט.

די דאָזיקע ווערטער פון רבי בנימין, וועלכער איז געווען אימאָפּהענגיק אין האָט אין קיין פאַל נישט געהאָפּעט, האָבן אריינגעגאַסן אַ וואַרעמקייט אין זיין גאַנץ וועגן, און היות דאָס איז אַרויסגעוואָלט געוואָרן אין מיסאָס קעגנוואַרט. איז זיין פּריינד נאָך שטאַרקער געוואָקסן.

ער האָט זיך איצט געשפּירט, ווי אַן אמתער עיקר הרים, ווי אַ מאַן, וואָס קאָן בערג איבערקערן און האָט נישט קיין מזרח נישט לאַנג מראַכט-שנדיק זיין מאַכט צו געברויכן. ווען דער קעניג האָט פאַרבראַכט אין ביר-גאָס לעגנער, ווי מען האָט גערעכנט, האָט יהודה אויף זיין אייגענער אַה-ריות אַרויסגעגעבן געפערלעכע פאַרדענגונגען. אויף צו להכעיס די פיינט-לעבע פּאַלאַט און באַרענגען, האָט ער געוויסע פרענקישע פלימים אַוועק-געזעצט אויף פעטע פּאַסמנס. אַ געוויסן נתן פון געמור, וועלכער האָט

שוין פריער אַרומגערייזט איבער קאסמיליע, האָט ער באַשטימט פאַר אַ באַילע, פאַר אַן אויפזעער אין סוריא.

עס איז אָנגעקומען דער יום־טוב פורים, דער טאָג ווען אסתר־המלכה האָט געראַטעוועט די יידן פון אַ גרויסער צרה. המן־הרשע, דער ליבלויג פון קעניג אחשוורוש האָט געוואָלט אויסראַמן אַלע יידן פון שושן און פון גאַנץ פּהם, ווייל דער יוד מחדכי האָט אים פונע בסכוד געווען. אָבער מדי־רכים פלימעניצע, האָט מיטל הרסה מיטן נאָמען אסתר, האָט געפונען לייטועליקייט אינעם קעניגס אויגן. ער האָט זי געמאַכט פאַר אַ קעניגין און אָנגעפירט דורך איר פעטער מרדכי, האָט זי זיך אַ געם געמאַן צו צעשמערן המנס פלענער. זי האָט געבעטן דעם קעניג פאַר איר פּאַלק, און דער קעניג אחשוורוש, גערירט פון איר שיינקייט און חכמה, האָט אַראַפגעלאָזן דעם סצעפטער, באַגנעדריקט איר פּאַלק און המן־הרשע האָט ער איבערגעגעבן אין די הענט פון די יידן. זיי האָבן אים אויפגעהאַנגען אויף דער תליה, אויף וועלכער מרדכי האָט געוואָלט הענגען. זיי האָבן אויך אויפגעהאַנגען זיינע צען זין און האָבן אויסגעהרגעט אַלע זייערע שונאים אין הונדערט זיבן און צוואנציק לענדער פון דעם קעניג אַחשׁ־וורושם הערשאַפט.

עס זענען דאָ ביי יידן יום־טובים, וועלכע דעהמאָנען אַן גרעסערע געשעענישן, קיין איין יום־טוב אָבער ווערט ביי די פּרומע יידן נישט גע־פּייערט מיט אַזאַ שטורמישער שמחה, ווי פורים. מען פּראַוועט רייכע סעודות, מען שיקט אייגער דעם אַנדערן שלה־מנות, מען גיט גרבות אַרע־מעליים, מען אַרחהט אַיין פּאַחשמעלונגען, מען סאַנצט און מען שפּילט. מיט פּריילעכע השׁויות, מיט ליאַרם און געפילדער לייענט מען די מגילה, ווו עס ווערט באַשריבן די האַזיקע גרויסע געשעענישן.

אויך יהודה איז געווען יום־טובדיק געשטימט. ביי אים אין שמוב האָבן זיך אויפגעוואַמלט געסט צו הערן די מגילה, צו עסן און פּרינקען, צו זען פורים־שפילער און זיך לאָזן ווילגלין אין פאַרשידענע נאַרישע גע־שפּעכן.

די לענגער־אַרע געשיכטע מיט אסתרן האָט געוואָלט פאַרקומען אין 3400 יאָר נאָך דער וועלט יצירה, און איצט האָט מען שוין געצילט דאָס 4950 יאָר, און פון יאָר צו יאָר איז אין דעם דאָזיקן מאָג ששו־ושמחה ביי צענדליקער מיליאָנער, ביי הונדערטער מיליאָנער יידן. אָבער במשך פון דער גאַנצער צייט האָט קיינער נישט געהאַט אַזויפיל פּרייד, ווי יהודה. די נסיונות און נצהונות פון די מרדכים און אסתרם זענען געווען זיינע

און דחלם. ווער קאן אזוי איגערלעך שפירן דעם מוט און די מויט־שרעק פון אסתרו, בעת זי האָט זיך געשמעלט פאַרן קעניג? ווער קאָן אזוי אים בערלעכן די פרייד פון מרחבין בעת ער איז געזעסן אויפן פערד און האָט הרשע האָט אים געפירט איבער די גאַסן פֿין שמאַץ מיטן אויסרוף: „ככה יעשה לאיש, אשר המלך הפז ביקרו“? און ביים סיף פון הער מנגילת, ווען מרדכי ווערט אַ משנה למלך און דער באַפולטעכטיקער פון דעם קעניגס חתימה, דעמלט מאַפט יהודה מיט גרויס פרייד זיין הערב־חתימה אויף זיין ברוסט און מיט צופריהנקייט באַמראַכט ער די דרוי פרענקישע פליטום, וועלכע מ'האָט אין דעם דאָזיקן טאָג פאַרבעטן צו הער סעודה.

די ישבה־בהורים, און צווישן זיי דאָן אפרים בר אבא, האָבן לויטן מנהג פון יענעם טאָג פאַרדאָרט זייערע לערער און איינער דעם צווייטן געשמעלט פאַרשייטע שאלות.

דער יונגער בנימין האָט איינגעפונען, אַז מרדכי און אסתר זענען באַגאַנגען צוויי הטאים. זייער ערשמער הטא כאַשמייט דערין, וואָס זיי האָבן נישט געוויסט פון קיין שום רחמנות.

— פסח ביים כור, — האָט ער געזאָגט, — גיסן מיר אָפּ פֿין מים צען טראָפּן וויין צום אָנדענק פונעם שונאים יסורים. מרדכי און אסתר אָבער האָבן מיט גרויס פרייד אויפגעהאַנגען המנען און זיינע צען בנים און מיט מרוימה פאַרמיליקט אַלע זייערע שונאים.

אַנדערע האָבן זיך קעגנגעשמעלט. המן, האָבן זיי געמעגלט, איז געווען אַ רשע־מרושע, אזוי אַז אַפילו דער פרומסטער מענטש האָט מיט זיין גאַנצן האַרצן געמוזט אים און זיינע זין ערקר מן הישרש זיין. ס'איז באַוויסט, אַז מרדכי האָט אים שוין אייגמאַל פון שוים געראַמעוועט, אָבער המן האָט אים געוואָלט אָפּדאַנקען מיט אכזריות. ער איז געווען אַזאַ רשע, אַז די אומשוואַדיקע ביימער האָבן זיך געשמעלט פאַר גאַסם טראָץ און יעדער פון זיי האָט זיך געבעטן, מען זאָל פֿין אים מאַכן אַ תליה. קענטיק, אַז דאָס האַלץ פאַר דער תליה איז געווען פון נחם תיבה, וואָס איז פון ששת ימי בראשית צו דעם צוועק צונענערייט געוואָרן.

יהודה האָט זיך אַליין געשמעלט די פראַגע, צי ער איז אַן אכזר. יא, ער איז אַן אכזר און שמאַלצירט דערמיט. ער וואָלט גערן אוועקגעגעבן די צוויי און צוואַנציק שיפּ פון זיין פּלאַט פאַר דעם איין און איינציקן פאַר־גענגן צו זען, ווי דער אַרציבישאָף הענגט אַראָפּ פונעם צווייטן פון אַ הויכן בוים. ער גיט גערן אוועק דעם פאַרדינסט פון זיינע אונטערגעמונגען אין דער פּראָוויאָנס און אין פּלאַנדריע פאַרן פרייז צו זען, ווי מען צעשניירט

אויף שטיקער דע קאסטראָן, וועלכער האָט אים אָנגערופן שמוציקער תּוּמָא. אַ מענטש מוז אַזוי פּילן, סײַדן ער איז אַזאַ חכם, ווי מוסא, אָרער אַ גבאי. אָבער ער, יהודה, איז נישט דער און נישט יענער און ער וויל עס נישט זײן.

אַזוי פּראַכטנדיק האָט יהודה דערהערט ווי בנימין רעדט וועגן מר־רכים צווייטן מאָ, וועגן זײן גאווה.

— קוקט אים גאָר אָן, — האָט זיך בנימין געהיצט, — מיט וואָסער סײַ גאווה ער איז געדינטן איבער די גאַסן פון שושן, געפירט הורד המגען!

אָבער מיט אַ צײַט פריער, ווען דער קעניג האָט אַרויסגעגעבן אַזאַ באַפֿעל, פאַרוואָס האָט מױס מױס געקניט פאַר המגען? די געזעצן פון לאַנד זענען אייערע געזעצן, זאָגן די געלערנטע. יאָ, מיט זײן שטאַלעקייט האָט מױס גורם געווען דאָס אומגליק אויף די יידן. אַזוי שטייט געשריבן שוואַרץ אויף ווייס אין דער מגילה. מױס האָט געקענט די מענטשן, האָט געקענט המגען אין ער האָט גוט געוויסט מיט וואָסערע פּאַלגן איז פאַר־בונדן זײן אומגעהאַכטאָמקייט. פּאָ פאַרוואָס האָט ער נישט גובר געווען זײן גאווה, כדי צו דאַסעווען זײן פּאַלק פון דער גרעסטער סכּנה?

דער אויסדרוק פון יהודה פנים האָט זיך געענדרט. ער האָט גע־וויסט, אַז אים אַליין האַלט מען פאַר אַ בעל־גאווה, און פאַר אַלע זײַנע געסט איז געווען נישט קײן סוד, אַז זײן און רחלס גורל איז שטאַרק עג־לעד צום גורל פון מױס און אסתר. געוויס פאַרגלייבן זײ אים מיט מױס. און בעת בנימין האָט קריטיקירט מױס, גאווה, האָט זיך אין יהודה דערוועקט אַ חשד, אַז ער מױגט אים. אויף זײן גורל איז אויסגע־פּאַלן צו ברענגען מול־בַּרסה די יידן פון פּאַלעסטינאַ, אָבער נישט געקומט דערויף. צו קוקן זײ נישט אויף אים מיט אויגן פול מיט עקל, ווי רבי מוביח? מױס האָט קיינער נישט פאַרגעוואָרפן, וואָס ער האָט זײן שטיף־מאַכער אַוועקגעשיקט צו אַ געצנדיגערישן קעניג אין שלאַס און אין בעט. מױס האָט אָבער געלעבט מיט הונדערטער יאָרן צוריק אין דער שטאַט שושן, וועלכע איז ווײַט פון דאַנען. ער, יהודה, לעבט היינט, און די גאַליאַנאַ איז קײם צוויי מייל פון פּאַלעסטינאַ. מיט פאַרדאָס האָט ער געקומט אויף די פּרימע פון זײַנע געסט אין מוס גאָר מער פאַרדאַכט אויפן יוגן בנימין. אים האָט ער נישט געקאַנט פאַרמאַגן, ווייל זײַנע בליקן זענען געווען קאַלמע, פאַרשערישע און עס האָט זיך אין זײ נישט געפילט קײן שום הר־אָרץ צו אַ ייד, ווי יהודה איבן עזראַ.

ג'יין, זיינע געסט האָבן גישט קיין שום הינטער-כוונות. מיט גרויס היץ וואָרפן זיי אָפּ דעם יוגן בנימינם טענות. און פאַרטיידיקנדיק מרדכי; פאַרטיידיקן זיי ממילא אים, יהודהן. מיט צופרידנקייט האָט ער פעסט געשמעלט, אז זיי האָבן אויף אים גישט קיין פאַראיבל, וואָס ער האָט זיי ווילשאַנד געבראַכט.

פֿייערדיק זענען געווען די אַרגומענטן, מיט וועלכע זיי האָבן פאַרטיידיקט מרדכי. ווען מרדכי וואָלט געווען שמאַלץ, צי וואָלט ער דעמלט פאַר-באַרגן, אז ער איז אַ שמוץ-פאַמער און פעטער פון דער מלכה? און צי וואָלט דען אַ שטאַלצער מאַן זיך אַרומגעשלעפּט, ווי אַ בעטלער אַרום-דעם קעניגלעכן שלאָס? אויך אסתרן האָט ער רעזאָנירט אין גייסט פון הכנעה. גישט מיט פאַלשער זיכערקייט איז זי אַוועק אויפן שווערן וועג צום קעניג, וואָס האָט געקאָנט ווערן פאַר איר הער וועג פון מוים. זי איז געגאַנגען מיט טיפער הכנעה. זי האָט אוינגעפער אזוי תפילה געמאַן:

„דו ווייסט דאָך, גאָט, אז איר האָט דעם גלאַנץ פון דעם דאָזיקן קעניגלעכן שלאָס גישט באַנערט. ג'יין, און גאָטבאַמאָל ג'יין. פונקט אזוי ווי עס עקלט דער פרוי פון אירע קליידער, וואָס זי פראַגט אין די פעג פון איר אוימריינקייט, אזוי עקלט מיר פון מיינע פּרעכטיקע געוואַנדן און פון דער קרוין, וועלכע איר מוז פראַגן. קיין שום פרייך האָט איר גישט זינט איר בין דאָ. מײן גאַנצע פרייך איז צו דיר, גאָט מיינער. אד, גאָט, טרייסט פון אַלע צעבראַכענע הערצער, העלף מיר אין מײן גוים, אז איר זאָל גע-פינען חסד בײַ דעם דאָזיקן געצנדיגערישן קעניג, פאַר וועלכן איר צימער, ״ווי אַ ציג פאַר אַ וואָלף״.

יהודהס ספקות זענען פאַרשוונדן געוואָרן. די יידן פון מאלעדאָ האָבן אויף אים גישט קיין פאַראיבל. אין אים זעען זיי אַזאַ מאַן, ווי מרדכי, אַ מאַן, וועלכער איז געוואָרן אַ גדול בישראל, געליבט פון גאַנצן כלל, וואָס פראַכט למוּבת זיין פאַלק און באַמיט זיך מײַט אַלע כוחות אויסצו-בעסערן זיין לאַגע.

— דיין האַרץ ברויזט פון שמחה, ליבער יהודה, — האָט מוסא צו אים געזאָגט, — דו מוזט זיך פילן ווי מרדכי?

יהודה האָט געענטפערט האַלב וויציק, האַלב ערנסט:

— דאָס זענען דייןע ווערטער.

ווען ער איז געגאַנגען שלאָפן, איז ער געווען אי גליקלעך, אי שמאַרק אויסגעמאַמערט.

זיין גייסט האָט ווייטער געארבעט אויך אין שלאָף אין ווען ער האָט
אויפן צווייטן טאָג אויפגעוואַכט, האָט זיך ביי דעם דאָזיקן מערקווירדיקן,
פילזייטיקן מאַן, אַראַנג די איינדרוקן און שפירנגען פון פאָדריקן טאָג,
אַנשוויקלעך אַ געדאַנק, ווי אזוי אויסצוברייטערן זיינע געשעפּן.

המון האָט גורל געוואַרפן, אין וועלכן טאָג ער זאָל פאַרמיליקן די
יידן, ס'איז אָבער דווקא אויסגעפאַלן דער טאָג פון זייער באַפריינג, פון
זייער רעהיבונג. און דעם גורל-יום=שוב פורים, האָבן די יידן אַ נאַמען
געגעבן אסתר-יום=שוב. וואָרפן גורל, ארויספאַדערן דאָס גלוק, צו וועמען
נאָך באַצייט זיך מיט חסד און צו וועמען נישט, דאָס לאָקט יעדן מענטש.
וואָס וואָלט, למשל, געווען, ווען ער, יהודה, זאָל פרווון אויסנוצן די דאָ=
זיקע מענטשלעכע ניימונג? ער וועט אין נאַמען פון קעניג איינאַהדענען
אַ גרויסע שפּיל, ער וועט אוועקשטעלן אַ גרויסע גליק-אורע, פון וועלכער
יעדער איינער וועט פאַר קליינע געלט קאָנען אַרויסציען זיין צעמל. ווען
יעדער איינציק צעמל וועט אין מלוכה-איצר אַרוינברענגען בלוין אַ קליי=
נעם געוויגס, וועט דאָך די סומע ביי אַ גרויסן אומוואַז זיין אַ ריזיקע.
נאָך אינעם זעלבן טאָג האָט יהודה געמאַכט אויסרעכענונגען פאַר
אַ גרויסער קאַספּילישער לאַמערע.

ווען נאָכן לעצטן קרוין-ראַט האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די אונטער=
האַנדלונגען מיט אַראַנגאָן פאַדערן נאָך לאַנגע חרשים, האָט אַלפאַנגס אַ=
שלאָסן אוועקצופאַרן צוריק קיין טאַלעדאָ. ער האָט אָבער געוואָס, אַז
דאָנאָ לעאָנאַר פאַרשטייט זיך אויף זיין פאַלשער שפּיל. אמת, זי איז
געווען געלאָסן, פרייהדלעך ווי תמיד. ער וועט אָבער קיינמאָל נישט פאַר=
געסן, ווי זי האָט אים אין פנים אַרוינגעוואָגט: די נאַצע קריסטלעכע וועלט
וועט אויף דיר טייטלען מיט די פינגער. אין איר קלאָרן געזיכט האָט ער
געליינעט איר פאַראַכטונג צו אים, און דאָס האָט אים געצווינגען צו פאַר=
בלייבן. אים איז אויסגעקומען נאָך איין פייגלעכע וואָך צו פאַרברענגען
אין בורגאָס, הגם עס האָט אים געצויגן צו רהלען און צו דער גאַליאַנאַ,
איז ער דאָך פאַרבליבן.

אין אָנהויב פון דריטן חודש האָט ער זיך געזאָגט, אַז ער האָט עס
שוין גענוג און זיך געקליבן אָפּצופאַרן.

אימגעריכט, צוליב אַ ביטערן צופאַל, האָט ער געמוזט בלייבן.
עס איז געווען אמת דאָס, וואָס לעאָנאַר האָט אים דעמלט געמאַרדן,
אַ דער קליינער אינפאַנט ענריקע איז קראַנק. פלוצלינג האָט זיך זיין
קראַנקהייט פאַרעהערט. די דאָקטוירים זענען געווען הילפלאָז.

דער פארצווייפלטער אלפאנסאָ האָט אין דעם דאָזיקן אומגלויק איינ-
געזען אַ שמראָף פֿון גאָט. ער האָט זיך דערמאָנט, ווי ער האָט זיך אַמאָל
גערייצט מיט דאָן ראָדריגען, אַז ער, אלפאָנסאָ, איז צופרידן, ווייל גאָט
איז מיט אים, און איז אַלע זיינע אונטערנעמונגען האָט ער הצלחה. ראָד-
ריגע האָט אָבער אים אָפגעענטפערט, אַז אין אַזעלכע פּאָלן איז דער עונש
פֿון דעם בעל-עבירה פיל שרעקלעכער אויף יענער וועלט. געבענמֶשט איז
דער, וועמען גאָט באַשטראַפֿט ביים לעבן, אויף דער וועלט. אויב דאָס
ווערט אָנגערופן חסד, איז עס אַ שרעקלעכער חסד. אלפאָנסאָ האָט אָבער
די שמראָף פֿאַרדינט. ער איז נישט געווען אויפריכטיק אויפן קרוין-ראָט,
ער האָט מסכים געווען מיט די פּאַלשע, כימרע באַווייזן פֿונעם יוד און
אַרויסגעווייזן פּחונות כּונגע זיין הייליקן חוב, בּונגע דעם קריג. דאָס, וואָס
גאָט טוט מיט זיין יורש, באַווייזט ווי שטאַרק ער האָט געווינדיקט.
אויך האָניצ לעאָנאַר האָט זיך געמאַכט אבערנלויבישע פּאַחוורפֿן. די
שוואַכקייט פֿונעם אינפאַנט האָט זי דערפֿורט ביז אַ קראַנקהייט,
כדי אַוועקצווייסיין אלפאָנסאָן פֿון דער ייִדישקע און אים פּאַרנאַרן קיין
בורגאָס. איצט איז זיך גאָט נאָס. אירע ענאָיסישע לינגס זענען פּאַר-
ווירקלעכט געוואָרן. הילפּלאַז און פּאַרצווייפלט איז זי געזעסן געבן איר
פּיבערדיק-הייסן, גוססדיקן קינר.

צו יענער צייט איז פֿון טאַלעדאָ אַרויסגעפּאַרן דער אַלמער מוסאָ
איבן דאַזוד, כדי מיטצוהעלפֿן די דאָקטוירים אין בורגאָס.
יהודה האָט זיך שטאַרק דערשראָקן, ווען ער האָט זיך דערוואַסט, אַז
דאָס קינד איז געפּערלעך קראַנק. אויב עס וועט מיטן אינפאַנט עפעס גע-
שען, דעמלט וועט לעאָנאַר פּאַרווירקלעכן די פּאַרהייראַטונג פֿון דער פּרינ-
צעסין בערענגאַריצ מיט דאָן פּעדראָן און עס וועט נישט זיין קיין שום
עצה צו שמערן דעם בונד מיט אַראַנאָן און אַפּצוהאַלטן דעם קריג. יהודה
האָט תּיכּף אויפגעפּאַדערט די אַלאַכאַמאַ, מען זאָל תּפּילה פּאַרן גע-
זונט פֿון אינפאַנט. די טאַלעדער יידן האָבן פּאַרשטאַנען די ערנסטקייט
פֿון דער זאַך. דעריבער האָבן זיי תּפּילה געמאַן מיט גרויס התּלחבות. יהוה
רה האָט גלייכצייטיק געבעטן מוסאָן, ער זאָל תּיכּף פּאַרן קיין בורגאָס.
דער אַלמער דאָקטאָר האָט זיך געקרימפּט. ער האָט געזאָגט, אַז ער וואַרט
אויפן קעניגס רוף. יהודה אָבער איז צוגעשטאַנען, ער זאָל תּיכּף פּאַרן.
מוסאָ איז אָנגעקומען קיין בורגאָס. דער קעניג, נישט געקומט דע-
רויף, וואָס ער האָט נישט שטאַרק ליב געהאַט דעם אַלמן מרוק, האָט
אויפגעלעבט ווען ער איז געקומען אין מיט פּרייז מיטגעטוילט לעאָנאַרן,

אז דאָ געפינט זיך דער בעסטער דאָקטאָר פון שפּאַניע, מוסא איבן דאָאָר,
און אז ער וועט געוויס אָפּראַמעווען דאָס קינד.

דאָ האָט אָבער דאָניאַ לעאַנאָרס קלאָרע, שמילע געזיכט זיך צע-
קרימט. איר גאַנץ וועזן איז מוראדיק פאַרענדערט געוואָרן. זי האָט אויס-
גערופן מיט אַ טאָן פון טיפּער פאַראַכטונג:

— נאָך קנאַפּ צרות האָסטו מיט דיין ייִדישקע אָנגעבראַכט: ווילט
איר נאָך מיין זון אומברענגען?

זי האָט אים געשריגן אין פנים אַרײַן, אין איר שיינע שמים האָט
מיאוס געגרילצט. זי איז אַרײַנגעפאלן אין איר פראַנצויזישער קינדעריש-
קײט.

— איר שווער מיט גאָטס אויג, — האָט זי איבערנעחזרט איר מאַ-
טנס געליכטע קלאָה, — איר וועל גיכער דעם דאָזיקן מענטש מיט מינע
הענט אומברענגען, אירדער אים צולאָזן צו מיין קינד.

אַלפּאַנסאָ האָט פאַרשוויגן. דאָס איז געווען אַ גאַנץ אַנדער לעאַנאָר.
נישט עגלעך צו דער, וועלכער ער האָט געקענט אין זיך פון סופּצן יאָר.
אַפילו אויפן קרוין־ראַט, בעת זי האָט אים פאַרשעמט, האָט זי דאָך גע-
צוימט איר טאָן און אירע זשעסטן. איצט, צום ערשטן מאל, האָט פון איר
אַרויסגעשלאָגן די לײַדגשאַפט, וואָס האָט איר טאַטן אין איר מאַמען
הערפירט צו אומפאַראַנגנוואָרעלעכע מעשים. און ער, אַלפּאַנסאָ, איז שול-
דיק. ער האָט דערפירט זיין דאַמע, די קעניגין, צו אַזאַ משוגענעם צו-
שטאַנד.

דער אינפאַנט ענריקע איז געשמאַרבן אין שווערע לײַדן.

עפעס ווי פאַרגלײווערט איז געווען דאָניאַ לעאַנאָר. בעת אָבער אָט
די אומבאַנגעגעמע לײַדן איז אין איר געוואַקסן אַ ביטער־זיסלעך באַ-
וווסטזײַן, אַז גראָד דער דאָזיקער פאַרליסט האָט זי געפירט צום צײַל.
איצט, נאָכן מיט פונעם אינפאַנט, איז בערענגאַריאַ ווידער די יורשמע
פון קאַסטיליע, איצט איז איר פאַרהיראַמנג מיט דאָן פּעדראָ אַ חוב פאַר
דער גאַנצער קריסטלעכער וועלט. איצט קאָן קיין שום ייד, קיין שום טײוול
נישט אָפהאַלטן דעם קריג. איצט מוז אַלפּאַנסאָ אַרויסטרעטן אין קאַמף,
און זײַן צעשײהונג מיט דער ייִדישקע וועט ווערן אַ פאַקט. בעת זי האָט
מיט אַ בײזער איראַניע באַטהאַכט איר געוויגס, פאַר וועלכן זי האָט באַ-
צאָלט אַזאַ הויכן פרייז, האָט זי שוין פאַר אירע אויגן געזען אַ באַוואַפּנטן
אַלפּאַנסאָ, גרייט זיך צו לאָזן אין וועג אַרײַן און, זיצנדיק אויפן שערד,
פאַרגײט ער זיך פאַר איר מיט אַ פריילעכער, דיטערלעכער זיכערקײט.

בעת אין משך פון לאנגע חדשים האָט זי אנדערש נישט געמראַכט, ווי נאָר אים צו באַשטראַפֿן, האָט זיך אויפֿ אַזוי איר דערוועקט צוריק די אַלמע ליבע.

אַלפֿאַנסאָ האָט זיך געפֿילט אינגאַנצן צעבראָכן. ער איז געווען מיט אַ שרעקלעך פֿנים, די האָר צעשוויבערט, די אויגן פֿאַרגליווערט, פֿאַר־לאַשן. דאָס געוויסן האָט אים געמאַטערט. ער האָט זיך איינגעערט, אַז עס וועט אים געלונגען החלען צו באַקערן, טיף אין האַרצן אָבער האָט ער אויפֿ געוויסן, אַז דאָס וועט אים נישט געלונגען. די דאָזיקע פֿרוי האָט זיך אויף אים אָנגעזעצט, ווי אַ קראַנקהייט. ער האָט דערפֿון געוויסן, אָבער ער האָט זיך געמאַכט נישט וויסנדיק. ער האָט צוגעמאַכט די אויגן אין געטאָנען בלינד. אויפֿ האָט אים גאָט אויפֿגעריסן די אויגן און ער האָט דערזען אַלץ אַרום אין אַ שרעקלעכער אַומבחהמנהדריקער באַלויכטונג.

אין דער דאָזיקער נאַכט, בעת אַרום האָט זיך געמראַנגן דער ריח פֿון וויירוד, ליכט האָבן געצאָנקט, פֿריסער אויף דער וואַך האָבן געברומט זייערע תפֿילות און דער שוויטער אינגאַנצן איז געלעגן אויף אַ בעטל אין דער קאַפֿליצע פֿון שלאָס, האָבן אַלפֿאַנסאָ און לעאָנאַר געהאַט צווישן זיך אַן אָפֿענעם שמועס. אַן שום צערעמאַניעס האָט ער אַ פֿרעג געמאַן, ווי לאַנג האַרף עס הייערן עס זאָל צושטאַנד קומען דאָס קונסטאַל צווישן בע־רענגאָרען און דאָן פֿערהאַן. זי האָט געענטפֿערט, אַז די אָפֿמאַכן קאָנען שוין אין עטלעכע וואַכן אַרום געשלאָסן ווערן.

אַלזאָ וועל איך אין צוויי חדשים אַרום אַרויסרעפֿן אין קאַמף, — האָט דאָן אַלפֿאַנסאָ דערקלערט, — און דאָס איז זייער גוט, — האָט ער אויסגערופֿן.

זי איז געווען רואַיק, שטיל, פֿרויעריק און פֿול מיט חשיבות. זי האָט געמראַכט וויפֿל עגמת־נפש האָבן זיי ביידע געראַפֿט איבערלעבן איידער ער האָט זיך אַרויסגעריסן פֿון בלאַמע. אַ פֿאַר ווערטער, וואָס איר מומטער האָט פֿון געפֿענגעניש געשריבן צום הייליקן פֿאַטער, האָבן ביז היינט געקלונגען אין אירע אויערן: „מיט גאָטס צאָרן, די קעניגין פֿון ענג־לאַנד“. בעתן שמועס האָט זי אַלפֿאַנסאָן אַריינגעזאָגט אַ פֿאַר קלוגע, קאַלטבלומיקע ווערטער, וועלכע האָבן געקלונגען: מיט גאָטס צאָרן, די קעניגין פֿון קאַסימיליע.

געלאָסן מיט איר קלאַרער שטים האָט זי אים געמאַכט אויפֿמערקזאַם, אַז איידער ער וועט אַריינגרעטן אין הייליקן קריג, וואָלט גוט געווען, ווען ער זאָל פֿסוד ווערן פֿון אַלע התחייבותן. ער האָט פֿאַרשטאַנען, וואָס זי

מייגמ. עס האָט אין אים געברענגט די רעריגערונג, ווען זי האָט אים פאָר
מענטשן געוואָהפּן זיין שאַנר אין פנים אַרײַן, און ערשט מיט צוויי מעג
צוריק האָט זי מיט קללות און חרמות אַרויסגעוויזן איר שנאה צו אים.
איצט אָבער איז איר פנים און שמים הואיק, גלייך זי האָט אויף אים
רחמנות געקריגן. איר מויל האָט איצט נישט געשפּריצט מיט צאָרן און
נקמה, דאָס איז ווידער געווען די ליבע לעאָנאַר.
— איר וועל זי כּושלח זיין! — האָט ער שמוחמיש צוגעזאָגט.

בעת דער קעניג איז צוגעקומען צום מויער פון לאַגאַליאַנאַ, אין
האָט דערזען דעם אויפּשריפט: „אַלפּיאַ“, זיי באַגריסט און געבענטשט
און נאָכדעם די מזוזה, אָן וועלכער ער האָט זיך צעשניטן די האַנט, איז
ער געווען פול מיט פּריילעכער גאוונה, אָן ער וועט זאָגן ראַטעלן: „איר גיי
מלחמה האַלטן, מיר מוזן זיך שוידן, ווייל נאָט וויל אַזוי“. און ווען ער
וועט איר שוין דאָס האָבן געזאָגט, וועט ער תּיכּף וואַיד זיך צוריקערן קיין
שאַלעראַ.

אָבער אָט שמיט זי פאָר אים. אירע גרויבליוע אויגן לייכטן, איר
נאַנץ פנים שיינט און ער שמיט מיט זיין באַשלוס. ער טראַכט וועגן זיין
פּייערלעכן צוואַנג. ער וויל אים נישט אַרויסלאָזן פון קאַפּ. ער וועט זיין
צוואַנג האַלטן, ער וועט מיט איר רערן וועגן זייער שוידונג, אָבער נישט
איצט, נישט היינט.

ער האָט זי אַרומגענומען, זיי האָבן צוזאַמען געניסט, ער האָט גע-
פּלודערט מיט איר און דערנאָך אַוועק אין גאַרטן. זי האָט איצט געהאַט
אַן אַנדער אויסזען ווי פּריער, זי איז געווען אַ סך שענער, און ס'האָט אים
גאַרנישט געקאָנט איינפאַלן, אָן זי באַזיצט אין זיך כּישרת.
עס איז אָנגעקומען דער ביהושמשות. ער האָט פּאָהגעסן דעם טויט
פון זיין קינד, פּאָהגעסן דעם הייליקן קרויג. די נאַכט איז צוגעפאַלן. ס'איז
געווען אַ געבענטשטע נאַכט.

אינדערפרי האָבן זיי צוזאַמען געפּרישטיקט, ווי פאָר זיין אַוועק-
פּאָרן. איצט האָט ער געשוויגן, און ער מוז רעדן, ער פאָר לענגער נישט
שוויגן, ווייל יעדע רגע פון פּאַרבאַהאַלטן זיין כּוונה איז נאַריש און פאָר-
ברעכעריש.

(* אַלפּיאַנאַ (אַראַביש).)

זי האָט דערציילט גאַנץ גאַמירלעך וועגן קליינע געשעענישן כעת זיין אָפּוועזנהייט. זי האָט דערציילט, ווי איר פעטער מוסא האָט געהאַלטן אַ דרשה וועגן דעם בוי-וועזן אין בורגאָס. ער האָט דערקלערט, אַז ער פילט זיך גוט אין מוסולמענישע שמעט און הייזער, אָבער אַז אייגנאַרטיקן סתם פאַרמאָגט אויך די פשוטע גאַמישע שטרענגע גאַקעטקייט פון די קריסטן לעכע שמעט און שלעסער. זיי זענען מאַיעסמעניש.

רחלס רייד און דער אָרט פון איר רעדן האָט פאַרדראָסן אַלפאַנגסאָן. עס האָט אויפגעלעבט אין זיין זכרון בורגאָס, די קראַנקהייט פון זיין קינד און די אויפגערעגטע דאָגמאַ לעאַנאַר. ער האָט אויך נישט פאַרגעסן זיין ערשטן שמועס מיט רחלען, ווען זי האָט געשפּאַסט איבער זיין שלאָס אין בורגאָס. עס האָט אים מיטאַמאַל ווידער באַהערשט די שלעכטע שטימונג, מיט וועלכער ער איז אַהער געקומען. און מיט אַ שפּרענגן בייזן מאָן האָט ער געזאָגט:

— עס האָט זיך אַנטפלעקט דער אמת ביי דיין מוסא. די מוסול-מענישע פראַכט ווערט שוין צוגעגעסן. אויך איר בין שוין זאַם מיט דער גאַליאַנאַ. אין אַ פּאַך וואָסן אַרום טרעט איר אַרײַן אין הייליקן קריג. אין דער גאַליאַנאַ וועט שוין מער מיין פּוס נישט אַריבערטרעטן. זי האָט אים אָנגעקוקט, גלייך זי האָט אים נישט פאַרשטאַנען. זי איז געפאַלן אין חלשות. ער האָט זיך אינגאַנצן פאַרלוירן. ער האָט געהאַט סדעה גאַנץ פשוט איר אַרויסזאָגן דעם ביטערן אמת, אַז אַזוי מוז עס זיין, און זאָל זי קלאָגן און יאָמערן. אָבער איצט שטייט ער פאַר איר ווי אַ טיפּש, נישט ווי קיין רימער. ווען ער האָט זיך צוגעקוקט, ווי זיינע פריינד גוססן, האָט ער תפילה געטאָן, אָפּגעזאָגט דעם פאַמער-גאַסמער און זיי דער געקעמפט. און דאָ איז ער געשטאַנען אוממעכטיק און הילפלאָז. ער האָט זי גענומען אין זיינע אַרעמס, זי געגלעט, לייכט זי צוגעדריקט, באַ-געצט איר שמערן.

ס'האָט געהויערט אַ גאַנצע אייביקייט ביז זי האָט געעפנט די אויגן. גאַכדעם האָט ווידער לאַנג געדויערט, ביז זי איז געקומען צו זיך.

— זיי מיר מוחל, וואָס איר בין אַזוי שוואַך, — האָט זי געזאָגט, — איר האָב געוואָס, אַז דאָס קאָן אייביק נישט דויערן. מען האָט מיר אויך דערציילט, וואָס אין בורגאָס איז פאַרגעקומען. מיין אַם סאַך האָט עס מיר געזאָגט, און איר האָב דאָס געדאַרפט געמען אין באַטראַכט און דיר נישט דערמאָנען בורגאָס. אָבער זיי מיר מוחל. איר בין איצט שפּאַרק פילבאַר, ווייל איר בין שוואַנגער.

ער האָט זי אָנגעקוקט מיט קעלכערנע אויגן, דאָס מויל האַלב אָפּן.
מוטאַמאָל האָט ער אויסגעשאָסן מיט אַ הילכיק פּרײַלעך געלעכטער.
— דאָס איז דאָך גרויסאַרטיק, — האָט ער פּרײַומפּירט. — איד בין
באמת אַ בר=מזל.

ער האָט אָנגעהויבן ארומצולויפן אַהין און צוריק, געטופּעט מיט
די פּיס, געטאַנצט, געכאַפּט זי אין די אַרעמס און געדריקט.

— זייער גוט, — האָט ער פּאַרנעזעצט, — וואָס איד בין נישט באַ=
פאַנצערט, ווייל איד וואָלט דיר דיין גאַנצע צארטע ברוסט צעקוועטשט.

איצט האָט ער געטראַכט, אַז ער האָט די דאָזיקע פּרעכטיקע פּרוי
באַהאַנדלט גראַב און פּרעד זוי אַ פּויער, און בעת ער האָט גערעדט האָט
ער געווסט, אַז אַלץ וואָס ער זאָגט איז שקר. ווי קאָן ער זי פּאַרלאָזן!

ער האָט זי צוגעדריקט און געהאַלטן אין איין רעדן; ער האָט גע=
שטאַמלט קאָספּילויש דורכגעפּלאַכטן מיט אַראַכיש. ער האָט זיך געזירלט,
דערקלערט זיך אַין ליבע צו איר און גערעדט נישט געשטויבן און נישט
געפּלויגן.

ער האָט ביי זיך געטראַכט: איד בין באמת אַ קינד, געליבט פון גאָט.
ער שפּילט זיך מיט מיר, ווי אַ טאַמע מיט זיין קליינטשיקן זון. ער רייצט
זיך מיט מיר אויף אַ בייזן כיטצען אויפן, נאָכדעם פאַרשאַפּט ער מיר
גרויס פּרײַד. ער האָט מיר אָנגעוואָרפן די אומגעלומפּערטע מלחמה אין
דאָן דעם אַלטן פעטער ריימוגדעם מיט אַ האַרץ=שלאַג געפּמרט. ער האָט
ביי מיר צוגענומען דעם קליינעם עגריקע און איצט וועט ער מיר געבן
אַ זון פון דער דאָזיקער געליבטער, פון דער איינציק געליבטער פּרוי. איד
האָב עס געהאַלטן פאַר אַ שטראַף און ס'איז אַרויסגעקומען אַ ברכה.
ער מוז זיך אָבער איינהאַלטן. הילען טאָר ער עס נישט זאָגן. וועגן
אַזעלכע שטאַלצע זאַכן האַרף אַ קעניג טראַכטן, ער טאָר זיי אָבער נישט
אַרויסזאָגן.

ער האָט זיך פּאַרשראַכט וועגן דעם צוואַנג, וואָס ער האָט געגעבן דאָ=
ניצ לעאָנאַרדן. איצט איז דער צוואַנג קיין צוואַנג נישט. ביי אַזאַ מין לאַגע
איז ער במל. אויב האַקעל וועט אים איצט געבוירן אַ זון, איז אַ סימן,
אַז נאָט האָט אים מוחל געווען און איז מיט אים מסכים. יאָ, האָט ער
געטראַכט: דער קעניג האָט אַן אינערלעכע שמים און בלוין צו דער דאָ=
זיקער שמים דאַרף ער זיך צוהערן. גאָט וויל נישט, אַז איד זאָל איצט
גיין מלחמה האַלטן, דאָס שפּיר איד מיט מיין גאַנץ וועזן. איד וועל אַרויס=

טרעמן, איד מוז אָבער נאָך וואַרמזן, ביז וואַנען נאָט וועט מיר צו וויסן געבן.

אָבער זי פאַרלאָזן! ניין, בעסער מווינגט מאַל שטאַרבן! ער איז געווען אויסערנשווייגלעך גליקלעך. און אויסערנשווייגלעך גליקלעך איז זי געווען. און דאָס לעבן איז דער לאַנגאַליאָנאַ איז אַוועק מיטן פריערדיקן וועג.

דער קאַרדינאַל גרענאַר פון סאַנט אַגרושעלאָ, דער ספּעציעלער שליח, האָט געבראַכט דעם קעניג אַ בריוו, געשריבן מיט דער האַנט פון הייליקן פּאַטער. דער פּויפּסט האָט רערמאַנט זיין ליבן זון, דעם קעניג פון קאַסע-מיליע, וועגן דעם באַשלאָס פונעם לאַטעראַנישן צוזאַמענפאַר, וואָס פאַר-באָט די קריסטלעכע פירשטן אַנצופאַרטרוען יידן די מאַכט איבער קרויס-פון, און מיט פּאַטערלעכער שטרענגקייט האָט ער אים געוואָרנט, אַז ער זאָל ענדלעך אַראָפּנעמען פון זיין פּאַסטן דעם טרויעריק-באַרימטן איבן עזרא. ווען נישט דער שטאַמ-מקטרג, וואָס צעמייילט די איידעלע פירשטן פון שפּאַניע, — האָט געשריבן דער פּויפּסט, — צוליב די אינטריגעס פון יידישן מיניסטער, וואָלט זיי זיך שוין פון לאַנג פאַרהויבן קיט.

אַלפאַנסאָ האָט געהאַט אַ הישר, אַז הינטער דעם דאָזיקן שרייבן שטעקט דער קאָפּ פון דאָניאַ לעאַנאַר אָדער פונעם אַרציבישאָף. ער איז אָבער נישט געווען אין כעס, ער האָט זיך געפולט לייכט און מווישבריק. ער האָט געפאַנגט זיין איבערלעכע שמים: „שיק פאַרלוזפיק נישט אַוועק דעם ייד. מעגלעך שפעטער, איז אַ צייט ארום.“

מיט יראת הכבוד האָט אַלפאַנסאָ געענטפערט דעם קאַרדינאַל, אַז עס טוט אים לייד, וואָס ער האָט זיך אַזאַ לאַנגע צייט באַנוצט מיט אַ ראַטגעבער, וואָס האָט נישט געפונען קיין חסר ביים הייליקן פּאַטער. די הייליג פון דעם דאָזיקן איבן עזרא האָט אים אָבער געגעבן די מעגלעכקייט זיך צו באַזאָפּענען קעגן די מוסולמענער. אַלזאָ, ווי נאָר עס וועט אים געלונגען אַפּצוהאַלטן אַ זיג און ער וועט זיך שוין מער נישט נייטיקן אין די פעיקייטן פונעם ייד, וועט ער, ווי עס פאַסט פאַר אַ טרייען זון, אויס-פילן דעם ווילן פון הייליקן פּאַטער.

דער קאַרדינאַל גרענאַר, אַ גרויסער רעדנער, האָט געפּרעדיקט פון דער קאַטעדרע. מיט הינהערטער יאָרן צוריק, לאַנג פאַר דער איבעריקער קריסטלעכער וועלט, האָבן שוין די איינוווינער פונעם שפּאַנישן האַלב-אינדזל פאַפּירט אַ מלחמה מיט די מוסולמענער. אָבער דער שטאַמ-מקטרג

הָאָם גַּעזײַט קנאַה־שנאַה צווישן די קעניגן, און זײ האָבן זײערע שווערן
באַנוצט איינער קעגן דעם צווייטן, אָנשטאַט זײ צו קערעווען קעגן דעם
אַלגעמײנעם שונא פֿון קריסטנטום. דער אַלמעכטיקער גאָט האָט אויפֿ-
געטרייטלט זײערע הערצער, און איצט וועט שפּאַניע מיט גרויס התלהבות
אויפֿגעמען דעם אַלמן קאַמף קעגן די אומגלויביקע, אַזוי ווייל גאָט!

נאָכן טויט פֿונעם קליינעם אינפאַנט זענען שוין די קאַסמילער גע-
ווען צוגעגרייט, אַז דער קריג וועט זיך אינגיכן אָנהייבן, דעריבער האָט
העם קאַרדינאַלס דרשה זײ געדרוש. די דערהויבענע אומעטום עקזיסטירט-
דיקע קירך האָט פֿון קינדווייז אָן איינגעפלאַנצט אין זײער באַווסטזײן דעם
באַגריף, אַז די וועלט איז חבל־הכלים. איצט האָט פֿאַר זײ דער עולם־הזה
בכלל פֿאַרלוירן זײן ווערט, וואָרום מען זעט שוין בולש, אַז די צײט פֿון
אייניקן חסד דערגענעמערט זיך. ישׂרעל איינער, וואָס וועט אָנטיילנעמען
אין הייליקן קריג, וועט באַפֿרייט ווערן פֿון אַלע חטאים, וועט רײן ווערן,
ווי אַ קינד, און אויב ער וועט אפילו אריינפאַלן אין געפאַנגענשאַפֿט, קאָרער
געהרגעט ווערן, וועט ער באַקומען זײן שכר אויף יענער וועלט. אפילו די
וואָס האָבן די לעצטע גליקלעכע יאָרן גענאָסן פֿון איבערפֿלוס אין רוהיג-
קײט האָבן נישט געדאַנהט איבער דעם, וואָס עס וועט זײ אויסקומען אין
דער צוקונפֿט צו פֿאַרלוירן זײער דייטקײט. דאַקעגן האָבן זײ זיך געוויקט
מיט דער אומפֿאַרמיידלעכקײט פֿונעם קריג, אַדאַקט וועלכן עס וואָרט אויף
זײ אַ גרעסערע פֿרייד אין גן־עדן.

מענטשן, וואָס זענען פעיק געווען צו פֿראַגן כּל־זײן, האָבן זיך באַ-
מיט פֿאַר צו ווערן פֿון זײער האָב און גוטס. מען האָט געקאָנט קײפֿן
זײער ביליק קליינע גוטער, וואָרשמאַטן ומרוחה. דערפֿאַר זענען געשיגן
אַלע מלחמה־מכשירים. אַ גוטע צײט האָט זיך אָנגעהויבן פֿאַר וואָפֿן־שמי-
דער, פֿאַר לעדער־הענדלער, פֿאַר הענדלער פֿון רעליקוויעס. דער גערמאַנער
בעלאַרדאָ האָט אַרויסגעשלעפֿט די לעדערגע קורטקע, די מיץ פֿון זײן
זידן און געריבן די לעדער מיט אייל און אַגרערע פעמסן.

דערשפּירט די גאַנצמקײט פֿון קריג, האָט דער אַרציבישאָף אויפֿגע-
לעבט. אונטער דער גלחישער סופֿאַגע האָט ער שטענדיק געמראָגן געווען.
ער האָט פֿאַרגעסן זײן צאָרן קעגן אלפֿאַנסאָן און קעגן דער גאַליאַנאַ און
געלויבט גאָט, וואָס ער האָט מיט זײן קרעפֿטיקער האַנט צוריקגעבראַכט
דעם בעל־עבירה אויפֿן ריטערלעכן דרד־הוישר.

דערווען, אַז האָן ראָדריגע געמט נישט קײן אָנטייל אין דער אַלגע-
מײנער התלהבות, האָט דער אַרציבישאָף צו אים אויף אַ פֿריינדלעכן אופן

גערעדט. דער קאנאָנאָגיק האָט זיך ווידער אָפגעגעבן דין וחשבון, און דעם אַרציבישאָפּס דראָנג צו דער פּרוּמער אונטערנעמונג איז ווי אַ מראָפּן בלוט אין אַ בעכער וויין, און און דער דאָזיקער באַגריף איז פאַרבונדן מיט מאַסן טוימע, וואָס דער קריג וועט פאַדערן פונעם שפּאַנישן האַלכ-אינזל. דער אַרציבישאָפּ האָט אים באַוווּזן דעם היפּוד: נאָט האָט באַשאַפּן דעם מענש צו עמפּערונג און קאַמף. און יעדער האָט אויסגעפירט:

— נאָט האָט אים געגעבן די הערשאַפּט איבער די חיות. ער האָט עס אַזוי געטאָן, דער מענש זאָל זיך מוזן די דאָזיקע הערשאַפּט אויס-קעמפּן. צי מיינסטו, און דער ווילדער אָקס האָט זיך געלאָזט אָן קאַמף איינשאַפּען אינעם אַקעראַיזן? נאָך ביי היינטיקן פּאָן קוועלט נאָט פונעם ריטער, וואָס האָט באַקעמפּט דעם אָקס. פון אַלע קריסמוסעס ווערטער געפּעלט מיר צום בעסען זיין שליחות, וואָס איז איבערגעגעבן געוואָרן דורכן אַפּאָסטאָל מאַטאָס: „מיינט נישט, און איד בין געקומען, כדי שלום צו ברענגען אויף דער ערד. איד בין נישט געקומען, כדי שלום צו ברענגען גען נאָך די שווערד.“ ער האָט איבערגעזאָגט די שמעל אין אוראלטן מעקסס. „אַלע מאַכט ראָן“, האָט ער פּייערלעך אויסגערופּן. אָט די דאָזיקע ווערטער פון דער עוואַנגעליע האָבן אין גריכיש געקלונגען אַ סך שענער און מער קריגעריש, ווי אינעם ווילדערן לאַטיין: (*Sed gladium

דאָן ראַדריגע האָט זיך שטאַרק גענומען צום האַרצן, וואָס דער גע-לעהנטער אַרציבישאָפּ האָט זיך דערמאָנט פון דער עוואַנגעליע נאָך אָט די געפּערלעכע שליחות וועגן דער שווערד. אַנשטאָט דעם דאָזיקן זאַץ וועגן מלחמה, האָט מען אין דער עוואַנגעליע געקאָנט געפּינען אַ סך אַנ-דערע שמעלן, וווּ עס ווערט מילד און האַרציק גערימט דער שלום. אָבער נאָך האָט אינעם אַרציבישאָפּס האַרץ אַריוואַנגעלייגט אַ שטיק אייזן. ער קאָ הערן בלוזן האָס, וואָס ער וויל הערן. דאָן ראַדריגע האָט פאַרדאָגט געשוויגן.

דאָר מאַרמין האָט ווידער צו אים גערעדט:

— מיטן אָנקום פון פּרילינג וועלן אַלע קאָנען אַרויסטרעטן אויף מל-חמה. אַזוי שטייט געשריבן אין צווייטן ספר פון שמואל, אַזוי איז באַ-שטימט געוואָרן פון אויבן. לייען, מיין ליבער ברודער! לייען אין תנ"ך, אין שופטים, אין מלכים איבער נאָטס מלחמות! וואָרף אַוועק דיין ירמיהו-

(* נאָך מיטן שווערד (לאַטיין)).

פנים און ליינען, ווי גאָט געמט אָנטייל אין קריג, ווי ער פאַרהייניקט די
גאָטפאַרביקע, ווי ער פאַרהייניקט זייער קעניגרייך און פאַרשליקט די
אומגלויביקע! זיי גייען אַרויס אויפן קריגס־פּעלד, די גאָטפאַרביקע העבן
הער, זיי לאָזן אַרויס זייער קריגס־געשריי און פאַרשליקן זייערע שינאים.
זייער רוח איז געווען: הייחד! דו האָסט מיר וועגן אַדעם אַליין דערציילט.
הייחד, האָב קלינגט לויטער און גוט. אָבער אונדזער: דעם ווילט (גאָט
וויל) קלינגט אויך נישט שלעכט און מען קאָן דעחמוט דערלאַנגען אַ גע-
העריקן קלאַפּ. זיי מסכים, ליבער ברודער! רייס זיך אַרויס פון דיין אומעט
און דערהויב דיין האַרץ!

היות דער קאָנאָניק איז כסדר געווען פאַרוועקען אין שווייגעניש,
האָט ער אים פאַרטרילעך צוגעגעבן:

און פאַרנעם גייט, אַז די מלחמה וועט אַרויסרייסן אונדזער פּייערן
אַלפאַנסאָ פונעם פּוילן שלאַף און פונעם שמוייענדיקן זומפּ.

דאָן ראָדריגע איז נישט געווען אַזוי זיכער, ווי דער אַרציבישאָף.
ער האָט געהאַט אַ לייכטן ספק, צי דער מייט פונעם קינד האָט כאַמט
אויפגעוועקט דעם קעניג פון זיין זיגדיקן שלאַף; ער האָט מורא געהאַט,
אַז אַלפאַנסאָ וועט ווייטער זוכן אַ מיטלזעג צווישן זיין חטא און זיין הויב.

ער האָט זיך געשטאַרקט און האַרב זיך געווענדעט צו זיין ווידוי־קינד:
— היות דו טרעסט איעז אַרויס אויף מלחמה, מיינ זון און קע-
ניג, — האָט ער געוואָרנט, — זאָלסטו וויסן זיין, אַז עס איז נישט גע-
נוג בלויז מיטן שווערד צו שלאַגן. דייער חטאים קאָנען אויפן קריג פאַר-
געבן ווערן בלויז אין דעם פאַל, ווען דו וועסט מייט אַן ערלעך האַרץ און
מייט מעשים חרטה האָבן. הער מיר אויס, מיינ זון אַלפאַנסאָ, און נאָר
מיד נישט אָפּ, ווי דו האָסט ביו איעז דיר אַליין, מיר און אַנדערע אָפּ-
געבאַרט. עס איז נישט מכריז געוואָרן פון אויבן צו ראַטעווען די נשמה
פּין דער האַזיקער פרוי, ווי דו ווייסט עס מסתם אַליין. נישט נעקיקט אויף
דיין טרהה, איז דיר נישט געלונגען אַריינגעדרינגען אין איר געמיט, און
אויך פּין מיינע ווערטער האָט גאָט צוגענומען די קראַפט. עס איז דיר
נישט דעלויבט מער מייט איר צו לעבן. רייס אַרויס דעם חטא פון דיין
האַרצן. שלעפּ נישט מייט די חטאים אויפן קריג. גאָט האָט דיין זון געטויט,
פּונקט ווי ער האָט געטויט דעם זון פונעם מצרישן פרעה, וועלכער האָט
זיך נישט געוואָלט שידן מייט זיינע זיגד. נעם דאָס אין באַטראַכט. פאַר-
לאָז די דאָזיקע פרוי איעז, באַלד.

אלפאנסאָ האָט נישט איבערגעשלאָגן דעם קאָנאָניק. ער האָט זיך גע-
פילט לייבט, ווי אויף פליגלען, די ביזע ווערמער האָבן אים נישט אויפ-
גערעגט. ער האָט אָפגענומפערט מיט אַ כמעט פרוילעכער שטימע:

— איך מוז דיר זאָגן, מיין פאָטער און פרויגער, דאָס, וואָס איר האָב
דיר שוין אפשר פון לאַנג געהארפט זאָגן: ראַקעל איז שוואַנגער. — ער
האָט געלאָזן יענעם זיינע ווערמער אַראָפּשלינגען און פאַרטרילעך פאַר-
געזעצט: — 'אָ, האָט האָט ווידעראַמאָל צו מיר אַרויסגעוויזן זיין חסד.
אויב ער האָט מיר בין איצט פאַרבאָטן ראַקעל'ס נשמה צו ראַטעווען, איז
עס געווען גאָט'ס אומוועג, אַ קליינער שפּאַס. איך וועל איצט נישט בלוין
אין נשמה געווינגען פאַרן קריסטנזום! — האָט ער טרוימפּירט. — איר
וועל האָבן אַ קינד פון ראַקעל, און צי האָסטו נאָך אַ צווייפל, אַז די מו-
טער וועט זיך באַקערן, ווען מיר וועלן דאָס קינד טויפּן? איר בין זייער
גליקלעך, מיין פאָטער און פרויגער, דאָן ראָדריגע.

זיינע ווערמער האָבן שטאַרק געווירקט אויפן קאָנאָניק. ער האָט
זיך געשטאַרקט און האָרב גערעהט צו זיין זון און בעת מעשה האָבן זיך
אים אויפגעשפּנט די אויגן. „מייגע געדאַנקען זענען נישט אייערע, און מיי-
גע וועגן זענען נישט אייערע“, האָט געזאָגט דער אַלמעכטיקער האָט. אַט
דאָס האָט אַלפאָנסאָ בעסער פון אים משיג געווען.

דער קעניג האָט ווישער גערעדט:

— איצט וועסטו שוין מער נישט פאַרלאַנגען, איר זאָל מיר מיט
איר שידן. — ער האָט געשמייכלט, זיין פנים האָט געשיינט. שמיכלענע-
דיק האָט ער אים געבעטן: — זאָל אַזוי בלייבן, ווי עס איז, בין איר
וועל אַרויסרעדטן אין מלחמה. האָט האָט מיר געוויסע זינד מוחל געווען.
און איצט, אַז איר וועל פאַר אים קעמפן, וועט מיר האָט אַנטקעגן קומען
אין פאַל, ווען איר וועל צו דער ליבער פרוי נישט אַרויסווייזן קיין אכ-
זריות.

ראָדריגע האָט שוין חרטה געהאַט, וואָס ער האָט זיך דאָ אַריינגע-
מישט. ער האָט אַלפאָנסאָן זייער גוט פאַרשטאַנען. אַלפאָנסאָ האָט ליב
געהאַט רחלען, און צי האָט ער נישט באַזונגען דעם כישוף פון ליבע לויט
דעם פאַרגייער פון קריסטנזום ווירגיליוס*), וואָס איז געווען דער פּרוּמס-
טער צווישן געצנדיגער? זי, די ליבע, באַצויבערט דאָס גאַנצע ווען, באַ-
רויבט די פרויהיים פון ווילן און ביגרט דעם מענטש מיט איבערמענטש-

* רוימישער פּאַעט.

לעכער מאכט. און דאָנאָ ראַקעל איז ווערט מען זאָל זי ליבן. זי איז שיין, און מיט רעכט האָט דאָס פּאַלק איר אַ נאַמען געגעבן לאַ פּערמאַסאַ, די שיינקייט. איר שיינקייט האָט אפילו אין אים, ראָדריגען, געוועקט די פּרוּמסמע געפילן. ער האָט נישט געוואָלט אפילו פאַר זיך אַליין דעם קעגן-גיג פאַרטיידיקן. אָבער ווען נאָט האָט אים די דאָזיקע פּרוי צוגעשיקט אויף זיין לעבנס-וועג, איז אפשר — כדי אים האַהבער אויסצופּרוּוון ווי אַנדער-רע, און דערנאָך מיט נאָטס גרויס חסד אויסלייזן.

בשעת אַלפּאַנסאַ האָט גערערט מיט זיין ווידוי-פּאַטער, האָט ער גע-פילט חרפה און חרמה. אָבער גלייכצייטיק, ווען דער פּאַטערלעכער פּרויס-טער און פּרייגער האָט אים פאַרגעוואָרפן זיינע ליגנס, האָט ער אים נאָך שטאַרקער אָפּגעאַרט. ער האָט געהאַנדלט אַזוי, ווי דער קריג וואָלט גע-שטאַנען אוממיטלעכער ביי דער פּיר, און דערפאַר זיך גענומען דאָס רעכט צו זינדיקן נאָך אַ קורצע צייט. ער האָט האָר אָבער געוואָס, אַז עס האַלט נאָך נישט ביי מלחמה. ער אַליין איז גורם די מלחמה זאָל אָפּגעלייגט ווערן.

צו די אַלע ווירטשאַפּטלעכע שמרייט-פּראָגן, וועלכע זענען געווען אַן אבן גנף אויפן וועג צום בוגד מיט אַראַנאָן, איז צוגעקומען נאָך אַ פּראָגע וועגן דעם הייראַטס-אָפּמאַך פון דער אינפּאַנמין בערענגאַריאַ, וואָס האָט אויך פאַרהאַלטן דאָס אָפּשליסן פון בוגד. יוסף פון סאַראַנאַסע האָט אַרויסגעהוקט אַלץ גייע און גייע פּראָגן, און אויך דער קעניג הענריק פון ענגלאַנד האָט געפּאָדערט אויפּלערנאָגען.

אַלפּאַנסאַ האָט גענוי געוואָס, אַז דאָס האָט יהודה אַרויסגערופן די אַלע שוועריקייטן. און ער אַליין האָט דאָ בלומרשט געשפילט די ראָל פון אַ בעל-כעסן און אַ אומגעוואָלדיקן, אין דער אמתן אָבער האָט ער געוואָלט און מיטגעאַלפן, אַז יהודה זאָל נישט דערלאָזן צו אַ מלחמה. ביידע האָבן אַריינגעקוקט אייגער דעם צווייטן אין האַרצן, ביידע האָבן געוואָסט אייגער דעם צווייטנס געהיימע פאַרלאַנגען, זיי האָבן דאָס אָכער אייגער דעם צווייטן נישט אַרויסגעזאָגט, זיי האָבן זיך געמאַכט כלא יודע. ס'איז צווישן זיי געווען אַ שפּילע פאַרשווערונג, וווּ דער קעניג און זיין מיניסטער זענען געווען די פאַרשווערער.

אַלפּאַנסאַ איז געווען אויפּערזוכטיק צום ייִד, ווייל רחל האָט זיך אין אים געקלאַמערט און יהודה איז געווען אויפּערזוכטיק צו אַלפּאַנסאַ, ווייל רחל האָט אים געליבט. באַטראַכטנדיק רחל'ס שטריכן, האָט יהודה זיך געפּרייט, ווייל זי איז געראַטן אין אים, און אַלפּאַנסאַ האָט מיט כעס

פעסטגעשמעלט, אז זי איז ענגלעד צו איר פאָטער. ביידע האָבן אָבער ווייטער געשפילט זייער אויסטערליש שפּיל, אויסטוישנדיק זיך פּין צייט צו צייט מיט בייזן שפּאַס. אפילו אונטער פיר אויגן האָבן זיי ביידע גע- מאַכט דעם אָנשמעל, ווי זיי וואָלטן זיך שטאַרק באַמיט, דער בונד מיט אראַנאָן און דער קנסמאַל פון בערענגאַריאָ זאָל וואָס שנעלער צושטאַנד קומען, באלד אָבער האָבן זיי אַליין אַלץ צוגישט געמאַכט.

ווען דאָן מאַרטין איז געווייז געוואָרן, אז דער קעניג פאַרברענגט נאָך אַלץ דעם גרעסן טייל פון זיין צייט אין דעם גאַלאַנאַ-שלאָס, אין צוליב זיינע העסלעכע מעשים לייגט ער אָפּ דעם הייליקן קריג, האָט ער אָפּ אַרויסגעוויזן זיין קענגערשאַפט. ער האָט געפריידיקט קעגן דעם קע- ניג, וועלכער איז זיך שוואַר עצה מיט די יודישע שוויגערלעך, און אַדאַנק דעם זענען די קתיסטן אויסגעשמעלט אויפן באַראָט פון די אורטיילן אין מיינונגען פון די באַשנימענע. דעריבער איז גאַנץ קירך אונטערהידיקט און די סיגנאַנאַ פון שטן אָנמוויקלט זיך. אַ גרויסער מיט זיינע מעשים טובים באַקאָנטער שריפטשמעלער פון די אַמאָליקע צייטן האָט געזאָגט:

Sicut titulus primi, fuere sicut vitlis *)

האָס זעלבע קומט איצט פאַר אין דער אומגליקלעכער קאַסטיליע. און ער האָט געבראַכט אַ ביישפּיל פון שלמה המלך, וועמען די זונות האָבן דער- פירט צו עבודה-זרה.

אין גאַנצן לאַנד האָבן די גלחים גאַנגעמאַן דעם ביישפּיל פון אַרצײ- בישאָף. זיי האָבן אָפּן דערקלערט, אז דער יוד האָט אַ דירעקטע שלחות פון גיהנום, אז פאַרן סאַלאַדין-מעשר האָט ער אויסגעטויט דעם צוויבער- שלאָס לאַ-גאַלאַנאַ און דאָרט באַזעצט זיין טאַכטער. כּדי דעם קעניג צו פאַרכוישונג, „שמורעמפּויגל פון שטן“, האָבן זיי רחלען אַ גאַמען געגעבן. די קאַסטילער זענען גישט געווען צופרידן, וואָס מען האָט זיי אָפּ- געזאַרט. ער לאָזט גישט געניסן פון די פרוכט פונעם הייליקן קריג. סטו- דענטן האָבן פאַרפאַסט שפּאַט-לידער אויף דאָ אַלפאַנגסאָן, האָבן אים אָנגערופן דער רימער פון דער פעטשערע אין געפרעגט, ווען ער וועט זיך לאָזן באַשניידן. דאָס לאַנד איז געווען באַליידיקט און אויפגערגעט.

אָבער גישט געקויפט אויף הייליקן צאָרן, זענען געווען אַועלכע, וואָס זענען געווען צופרידן וואָס דער קריג ווערט אָפּגעלייגט. „עס איז בעסער

*) פונקט ווי זיי זענען געווען די ערשטע צו כבוד, אַווי זענען זיי געווען די ערשטע צו זינד (לאַמיון).

א געקאכט איי אין פרידן=צייט, איידער א געבראָממענער אָקס בעתו קריג, — האָבן זיי איבערגעחזרט דאָס אַלמע שפּריכוואָרט. קאָסטיליע איז גשווען א גאָטפּאַרסטויק לאַנד, און גאָט איז גישט גיחא, און מען ווערט פאַרגלייב ווערט אין פרידן, דערדיבער האָבן אַפילו די דודף=שלומוניקעס אַרויסגעוויזן זייער צופרידנקייט, וואָס דער קריג ווערט אָפגעלייגט, בלויז אין די פיר ווענט פון זייער הויז, אויף דער גאָס אָבער און אין שענקען האָבן זיי גע= מאַכט דעם אָנשמעל, ווי זיין וואָלטן געלעכצט גאָבן הייליקן קריג און האָבן געבעטן גאָט, ער זאָל באַלייכטן דעם קעניגס פאַרשמאַנד. דאָס גאַנצע לאַנד האָט אָנטיילגענומען אין דער צביעהרדיקער שפּיל פונעם קעניג מיט דער יודישקע.

א גלח פון א קליין שמעטל איז געקומען זיך שוואַל=עצה זיין מיט דאָן ראָדריגעז. איינער א שטריק=ציער, א טיכטיקער פרוּמער מאַן, האָט אים געפרעגט:

— אין דעם לעצטן יאָר האָט גאָט געשיקט מוזל=ברכה אין מיין גע= שעפּט, און איך האָב אָפגעשפּאַרט בערך צוויי גאָלד=מאַראַוועדי, טאָ פאַר= וואָס שיקט ער מיר גראָד איינע אויף מלחמה קעגן די אומוגלויביקע און מאַכט א תל פון מיין גוטן וואַרשמאַט?

דאָן ראָדריגעז האָט בולט געזען דעם קעניגס פאַלשע שפּיל, אָבער ער איז געווען שטאַרק צופרידן, וואָס דער שלום הויערט. בכּו, איז ער דער זעלבער בעל=עבירה, ווי דער שטריק=ציער. דער האַזיקער שבל=הוישר האָט אים באַוואָפנט מיט קאַלמבלומיקייט און ער האָט אָפגעענטפערט דעם גלח מיט אַזאָ גייסטרייכן לייכטזין, ווי זיין פריינד מוסא וואָלט שם בעסער גישט געקאָפּט טאָן. ער האָט אים פאַרצייילט אַ מעשה פונעם הייליקן אויגוסטין, וועמען איינער האָט אַמאָל געשמעלט אַ שאלה: „מיט וואָס האָט זיך גאָט באַשעפּטיקט, איידער ער האָט באַשאַפן דעם הימל און די ערד?“ אויגוסטין האָט אים אָפגעענטפערט: „ער האָט באַשאַפן דעם גיהנום, כדי אַריינצוואַרפן דאָרט מעגשן, וואָס פּרעגן אַזעלכע שאלות“.

די ידיעה וועגן ההלם שוואַנגערשאַפט האָט פאַרשמאַרקט די אויפ= רענונג צווישן די פיינטלעך געשטיממע גראַנדן און פּריסטער. אָבער דאָס פאַלק האָט גוטמוטיק אויפגענומען די דאָזיקע ידיעה. די מענטשן האָבן זיך דערמיט געקוויקט, וואָס דער שלום ווערט גישט געשמערט. און ער וועט זיך פאַרציען לכל הפחות ביז גאָך דער קומפּעט פונעם קעניגס קעפּט= ווייב. ביז יענער צייט וועט מען זיי לאָזן צורו. רירעוודיק און צאָרט האָבן

זיי גערטט וועגן דער שוואַנגערער ראַקעל און אפילו זייער פריינדלעך זיך אָפּגערופן איבער דאָן אַלפאַנגסאַם מענטשלעכער שוואַכקייט. זיי האָבן געוואַנטשן דעם קעניג אַ זון פון דער שיינער ראַקעל. אין איר שוואַנגערשאַפט האָבן זיי געזען אַ צייכן פון גאָט, וועלכער וויל דעם געזאַלבטן הערשער, אידער ער טרעט אַרויס אויף אַ מלחמה, שענקען אַ זון, אָנשטאַט זיין פאַרשטאַרבענעם יורש.

די שיינע יידישקע האָט זייער קלוג געמאַן! קענטיק, די קמיעות, וואָס זיי האָט געהייסן אָנקלאַפן אויף די מירן פון דער לאַ-גאַליאַנאַ, זענען אַ מעכטיקער כּישוף. און אַ סך מענטשן האָבן זיך באַמיט צו באַ-קומען די דאָזיקע קמיע, די מזוזה.

גלחים און באַראַנגען זענען געווען אויפגעבראַכט פון דעם קעניגס זינדיקע גאַרישקייטן. עס איז אַוועק אַ סדרה מיט פּליאַטקעס און כּייזע פאַרויסאַנגען. דער גערטנער פון לאַ-גאַליאַנאַ זאָל האָבן כלומרשט דערציילט, און בעת רחל האָט מיטן קעניג געפאַנגען פּיש אינעם טאַכט, האָט זי פון וואָסער אַרויסגעשלאַפּט אַ מייטן-שאַרבן.

די אַלע מעשיות האָבן אָבער גישט געמאַכט קיין איינדרוק און האָבן גישט געשמערט די קאַסטיליער צערמלעך אויפצוגעמען די ליבע-שופּיל פון דעם גאָט-געזאַלבטן איידעלן דאָן אַלפאַנגסאַ מיט דער שיינער יידישקע. און גישט געקוקט אויף דער בייזער צונג פונעם אַרציבישאַף, האָט פאַלק ווי אים אויף צו גרעכעס רחלען כּסדר גערופן: „ראַקעל די שיינע“ און גישט ווי ער האָט איר אַ גאַמען געגעבן „שטורמפּויגל פון מיוול“.

האָבן זיך באַמירט צו דעררווייזן, אַז די ייִדישע וועלט־אַנשוינג שמויט הע=
 כער פֿון דער געצנד־געשישער חכמה און פֿון דער שליוות פֿון ישׂו הנוצרי.
 ווען די לערע פֿונעם גרויסן הייהנישן אַרויסמאַמעל געהט בלויז דעם פֿאַר=
 שמאַנד, באַפֿרידיקט די ייִדישע חכמה די העצמדיקטן נישט בלויז פֿון
 שכל, נאָר אויך פֿון די געפֿילן, זי פֿירט אַרויף אויפֿן דר־הישׂר נישט
 בלויז די געדאַנקען, נאָר אויך די מענטשלעכע מעשים. און ווען דער
 גרינדער פֿון דעם קרויסנאָמען איז מכריז, אַז לייִדן איז די בעסטע מענטש=
 לעכע צניעות, דער הייליקסטער מענטשלעכער תּבֿלית, דאַן איז דער
 דאָ נאָך אַ גאַנצע אויף דער וועלט, ווי דאָס פֿאַלק ישראל, וועלכעס האָט
 די האַליקע תּורה פֿאַרווירקלעכט און לעבן? ישראל פֿראַגט די קרוין פֿון
 לייִדן זינט לאַנגע דורות: ישראל איז און דער היינטיק אַ ביישפּיל פֿאַר
 דער מענטשהייט.

בנימין האָט דערצייילט וועגן דעם גרויסן מאָן, וועגן דעם
 לעצטן גרעסטן ייִדישן גבאי, יהודה הלוי, וועלכער האָט קוים מיט פּופּיציק
 יאָר צוריק אין איידעלע פּסוקים פֿאַרשפּרייט די דאָזיקע תּורה. ער האָט
 איר אויספֿורלעך דערצייילט וועגן יהודה'ס לייב־געזאַנג צום ייִהודים און
 האָט איר ציפּירט פֿון זיינע ציון־לידער:

„אַ ציון די קעניגלעכע היים. ווען איר האָב פּליגלען, וואָלט איר צו
 דיך געפּלויגן. מיט יראה און פּרייִד וואָלט איר געקושט דיין שמויב,
 ווייל פֿון דיין שמויב ירחאָן זיך ריחות פֿון באַלזאַם. ווי קאָן איר לעבן,
 ווען הינט צערייסן דייע מיטע לייבן? די רומפּולע וווינג פֿון גאַט, ווי
 רחבות־דיק האָט זיך דאָס שקלאַפֿ־געזיגדל פֿאַנגדערהגעזעצט אויף דיין
 פּרעכטיקן וואָרן!“

און ביים סוף פֿון זיין לעבן, — האָט דאָ בנימין פֿאַרגעזעצט, —
 האָט דער שקלאַפּער יהודה קוים מיט צרות עיך דערקליבן אינעם הייליקן
 לאַנד און, האָבנדיק שוין פֿאַר די ווינגן די הייליקע שמאַט, איז ער דער=

הגעפט געוואָרן דורך אַ מוסולמענישן ריפּער.
 ווען בנימין האָט געגעבן פּרייהייט זיינע געפֿילן, פלעגט ער אַרײַנגע=
 פּאַלן אין עולם־הדמיון און האָט דערנאָך מיט לייטן שפּאַס געפרוּווט
 זיך ציריקצוקערן צו דער ווירקלעכקייט. אין אַזעלכע מינוטן פלעגט ער
 מיטאַמאַל אַרויסשלאַפּן אַ גאַנצן־ביכל און כּעסן רחלען זי זאָל זיך לאָזן
 צייכענען. זי האָט באַמערקט מיט אַ שמויב:
 — ווי פּרום די ביסט, און ווי אַפּיקורסיש!

דרוי צייכענונגען האָט ער פֿון איר געמאַכט, זי האָט געבעטן, ער זאָל זיי איר שענקען. זי האָט מוזא געהאַט, און זיי קאָן אַרומטערזאָלן אונטער דער מאַכט פֿון דעם, וואָס וועט באַזייען איר בילד.

אויבמאָל, ווען ער האָט זיך געפֿולט זייער אינמיט מיט איר, האָט ער איר פֿאַרטהויט זיינע געדאַנקען:

— מיר שמרעבן צום הייליקן לאַנד, — האָט ער געזאָגט, — מיר בעטן אויף ביאת המשיח, יאָבער, — און ער האָט אָנגעהויבן צו דערן אַזוי שפּיל, און זי האָט אים קיים פֿאַרשמאַנען, — אָבער אונדעראַמתן ווילן מיר גאַרנישט, און ער זאָל קומען. ער וועט זיין און אַבן-גוף אין אונדער דירעקטער פֿאַרבינדונג מיט גאָט, ער וואָלט ביי אונדז אַוועקגענומען אַ מיל פֿון גאָט. אַנדערע האָבן מלוכות, היים אין גאָט, און דאָס אינאויגעם פֿאַר-ערן זיי, דאָס אַלץ ווערט אויסגעמישט אין זייער באַוווּסמוזין. גאָט אין בלוין אַ מיל דערפֿון, וואָס זיי פֿאַרערן. מיר יודן, האָבן בלוין גאָט, און דערזיבער באַזייען מיר אים אין זיין גאַנצער רייניקייט. מיר זענען נישט אַרעם אין גויסט, מיר דאַרפֿן נישט קיין פֿאַרמיזלער צווישן אונדז און גאָט, קיין קרוספּוס, קיין מאַכטער, מיר האָבן גענוג דרייסיקייט און פֿאַר-מיזלער מיט צו זיין גאָט און אים פֿאַרערן. אויף ציין אַ האָפֿן אין בע-סער ווי ציין צו האָבן, דאָס מאַכט דאָס לעבן רייכער. די האָפֿענונג, אַ משיח וועט אַמאָל קומען, — דאָס באַוועגט אונדז די ערד פֿאַר אים קרויים צו מאַכן, דאָס אין יאָבער אַ מרוים און נישט קיין ווירקלעכקייט. און דאָס אין גוט. צו וואָס זאָלן מיר פּוילן און פֿאַרשימלט ווערן באַזייען-דיק די דאָזיקע גויסיקייט. מיר ווילן שמרעבן, מיר ווילן קינעפֿן פֿאַר איר.

נישט געקוקט דערזיף, וואָס רחל האָט געהאַט קרוים דרד-אַרץ פֿאַר בנימינם וויסן און גויסט, זענען איר האָר נישט געפֿעלן געוואָרן זיינע רייד וועגן משיח. די אַפּיקורסות מוז אַויד האָבן אַ גרענעץ. זי האָט נישט געוואָלט דערלאָזן דעם געהאַנג, און עס אין בכלל נישטאָ קיין משיח און און ער וועט קיינמאָל נישט קומען.

האָט האָט זי בעסער געוויסט.

עס זענען געמאַכט געוואָרן אַ סך פֿאַרזיטונגונגען וועגן דער צייט פֿון ביאת המשיח. מיינע יאָר, האָט עס געהייסן, וועלן ישראלס צרות דויערן. גירוש און גלות. די פּוילנע יאָר זענען שוין לאַנג אַריבער. אויפֿ-דאָס זיי ציען די שונאים אויף ירושלים, און עס איז שוין אָנגעקומען די

צייט, אויף וועלכער ישעיהו הער נביא האָט אָנגעוויזן, אַז די יונגפרוין
וועט געבוירן אַ זון, עמנואל, משיח וועט זיין זיין נאָמען. אויך אין די
לעצטע יאָרן זענען דאָ ייִדישע פרויען, וועלכע ווערן באַהאַנדלט בעת
זייער שוואַנגערשאַפט מיט באַזונדערער אויפֿמערקזאַמקייט. און ווי גע-
לערנטע זאָגן, קאָן נאָגן מעגלעך זיין, אַז יעדע איינע קאָן אויסגעוויילט
ווערן צו געבוירן עמנואלן.

אַדאַמק איר אויסעהגעווייגלעכן גורל, האָט זיך רחל איינגערעדט, אַז
זי מראַגט משיחן אין איר אינגעווייד. פון דוד המלךס הויז דאַרף ער קומען,
און צו איין זי דען נישט אן איבן עוראָ, אַ פרינצעסין פֿון דודס
אַפֿשאַט? און דאָס גרויסע געפערלעכע גליק, וואָס אַ קריסטלעכער
קעניג האָט איר אויסגעהוויילט, צו האָט עס נישט קיין אויסעהגעווייגלע-
כע באַדייטונג? זי האָט אַ טאָפּ געמאָן איר לייב, זי האָט אָנגעשטרענגט
איר אויער, מיר אַ שמיכל געמאָן און וואָס ווייטער אַלץ מער האָט זי
זיך באַפעסטיקט אין איר גלויבן, אַז זי מראַגט דעם פירשט פֿון שלום,
אַז זי מראַגט משיחן. זי האָט אָבער פֿאַר קיינעם דערפֿון נישט גערעדט.

די אַם טאָד האָט זיך שטאַרק וועגן איר געזאָגט, זי האָט איר אָנגע-
וויזן, וואָס זי מעג עסן און וואָס נישט, ווען זי דאַרף ורוען און ווען
זיך באַוועגן, רחל פלעגט מאַכן אַ פֿריינדלעכע מיינע, זי האָט אָבער נישט
געלייגט קיין טאָפּ אויף אירע רייד. זי האָט באַמערקט, אַז דער קנעכט
שער בעלאַדאָ וואַרפט אויף איר פֿין צייט צו צייט ביינע בליקן. זי האָט
אָבער נישט מורא געהאַט פֿאַר זייגע ביינע בליקן. זי האָט זיך געפֿילט
זיכער אין דער רואיקייט פֿון איר גליק. זי האָט זיך דערמאָנט וועגן איר
הבחה לאַילא פֿון סעווייליע, וועלכע האָט צו איר געזאָגט: „אַרעמע
דאָטערל“, און זי האָט זיך פֿאַנגערעהגעלאַכט.

זי האָט געלייענט דעם תהילים. האָרט האָט זי אויסגעזוכט אַ מזמור,
וועלכער איז איר געווען מער צום האַרצן, ווי אַלע אַנדערע. זי האָט
נישט פֿאַרשטאַנען אַ סך פֿאַרעלטערמע ווערמער, האָט אָבער אויפֿגעפֿאַסט
דעם זין:

„און דער מלך וועט גלוסטן דיין שיינקייט, וואָרום ער איז דיין האר, דרום
בוק זיך צו אים. און בעכטער פֿון צור, די רייכטע פֿון פֿאַלק, וועלן בעטן
דיין לויבזעליקייט מיט געשאַנק. לויטער פֿראַכט איז די בת-מלכה אינגעווייניק,
פֿון געקעסטלן גאַלדוועג איר מלבוש — אויף געשטיקטע געוואַנטן ווערט זי
צום מלך געפֿירט... אַנשטאַט דינע פֿאַטערס וועלן זיין דינע זין. וועסט זי

אויפגעצן פאר הארן אין גאנצן לאנד. איר וועל מאכן דערמאנען דוין נאמען
אויף דור דורות. דרום וועלן פעלקער דיר לויבן אויף אייביק און שטענדיק.

און רחל איז געווען שמאלץ ווי איר פאטער.

אָפּטמאָל, ווען אַלפֿאַנסאָ האָט געקוקט אויף רחלען, פלעגט אים באַ-
הערשן אַ קרענקלעכע צארמקייט. איר פנים איז געוואָרן מאַגערער און
אין די אויגן פון קעניג מער קינדעריש, אָבער מער אויפגעקלערט; אוי-
סעהעווייכלעך ווידר זענען געווען אירע באַוועגונגען און די מריימע קליי-
דער האָבן פֿאַרבאָרגן די רוגהקייט פון איר לויב. איבערלעך איז זי געווען
פריי פון יאָדער אנגעמ. אָבער צייטנווייז דאַכט זיך אים, אַז עס שפּראַכט
פון איר אַרויס אַ ווילד גליק.

עס האָט אים זייער לייד געשאַן, וואָס זיינע געשעפטן פלעגן אים
אַפּרייסן פון איר. איינמאָל האָט ער צו איר געזאָגט, אַז דאָס, וואָס ער
לאָזט זי אַזוי אָפּט איינע אַליין איז נישט דערפֿאַר, וואָס ער האָט זי גוים
ניקער ליב. און קעננטייל, האָט ער זי פֿאַרזיכערט.

אויפן וועג איז זיין קעניגלעכן שלאָס האָט ער געמראַכט, וואָס ער
האָט געוואָלט זאָגן מיט דעם דאָזיקן „אין קעננטייל“. עס איז אים
געוואָרן קלאָר, אַז וואָס לענגער ער וועט זיך אָפּגעבן זיין זיגדוקער תּאוּה,
אַלץ מער און מער מאַכט ער אינדערשמיד אַ תּל פון זיין הייליק ווערק,
אזייער וועלכן ער האָט אַזויפיל געליבארעמט פֿאַר דער וועלט. דאָס וואָס
ער מיטן ייִד טוען איצט, האָט ער אַליין באַמראַכט אַלס אַ פֿאַרשווערונג.
דער פּוּפּסט איז געווען גערעכט. ער האָט געשלאָסן אַן אָפּמאַך מיטן
טויול, כדי נישט דערלאָזן צום הייליקן קריג. ער האָט געשפּירט, אַז זיין
נשמה האָט אים פֿאַראַפּן.

ער ווייס אָבער פּוּן אַ רפּואה. ער וועט רחלען באַקערן צום אמתן
גלויבן און אויב עס וועט אויסקומען, וועט ער עס טאָן מיט געוואָלד.
איצט, באַלד, נאָך פֿאַר איר קומפעט. זי זאָל זיין אַ קריסמן האָן, ווען
זי וועט אים זיין זון געבוירן. אַזוי וויל ער.

ווען ער איז אָבער געקומען צוריק אין דער גאַליאַנאַ און דערזען די
צארמקייט פון דער שוואַנגערער רחל און פֿאַרשמאַנען, אַז בלייבן די זי
כערקייט פון איר גליק גימ איר צו כוחות, האָט ער נישט געהאַט קיין
הרייסמקייט צו פֿאַרפּוּן מיט איר אַזאָ געפּערלעכן געשפּרעך.

נישט האַבנדיק אַרויסגעזאָגט איר האָס, וואָס ער האָט געוואָלט, איז
ער ווידער פאַרוויקען אין זיין טאַג-מעגלעכן גלויב.

פונקט ווי פריער, האָבן זיי אויך איצט גאַנצע זענע גאָרנישט גע-
טאָן און בלויז זיך באַשעפטיקט מיט זיך. ווידער האָט אים החל דערציילט
פאַרשידענע מעשיות און זיך האָט געשמויבט, ווי לייסט די ווערמער זע-
נען ביי איר געפלאַסן, ווי גירע מעשהלעך האָבן זיך צוגוויסן געפלאַסן, ווי
זי אַליין האָט צוגעטראַכט משלים, אין וועלכע זי האָט געגלויבט און אים
געצווינגען צו גלויבן.

יאָ, החל האָט געקאָנט אויסגעפונען געהעריקע ווערמער פאַר אַלין,
וואָס עס האָט זי איבערלעך באַוועגט.

דאָך אָבער נישט פאַר אַלין. זי האָט נישט געקאָנט אַלפאַנסאָן אַרויס-
זאָגן, ווי שטאַרק זי האָט אים ליב. קיינער האָט אַזויגס נישט געקאָנט
אַחיץ די אַלמע לידער פון תנ"ך. און זי האָט גערעדט וועגן די קלוגענע-
דיקע, וירוימפירנדיקע, התלהבותדיקע פערזן פון שיר-השירים. זי האָט
געפרוּווט זיי איבערזעצן פאַר אים אויף אַראַביש, אויף זיין ווילאָחן לאַ-
פּיין און אין דער געהיימער שפראַך, וואָס גאָר זיי ביידע האָבן פאַרשטאַ-
נען. בלויז אויף אַזאַ אופן האָט זי אים געקאָנט אַרויסזאָגן, ווי שטאַרק
זי ליבט אים. זי האָט אים אויך ציטיהט יענע פאַרגעפלאַמע פערזן פון
תהילים, ווי עס האָט זיך געהערט וועגן דער שיינקייט פון דער בת-מלכה
און וועגן דעם קעניגס רום, וואָס וועט דערמאָנט ווערן אויף יוד דורות.
אים, אַלפאַנסאָן, האָט אָבער געהידושט דאָס, וואָס די אַלמע העברעישע
מלכים זענען געווען שטאַלצער פון די קריסטלעכע רימער.

און אַ געוויסן פרימאַרגן האָט ער זיך אָנגענומען מיט מוזיק און זי
געבעטן, זי זאָל ענדלעך צעברעכן די וואַנט, וואָס טיילט זי אָפּ פון אים.
און זי זאָל אָנגעמען דעם אמת גלויבן, כדי זי זאָל אַלס קריסטן אים
געבוירן אַ קריסטלעכן זון. החל האָט אויף אים געקוקט מער מיט שמוי-
גונג ווי מיט אויפגענוג. שמיל אָבער אַנטשיידן האָט זי צו אים גע-
זאָגט:

— איר וועל דאָס נישט טאָן, אַלפאַנסאָן, און רעד מיר מער נישט
דערפון.

אין אַ טאָג אַרום האָט זי באַוויזן אַלפאַנסאָן די דריי צייכענונגען,
וואָס בנימין האָט פון איר געמאַכט. ער האָט באַמראַכט די בילדער לאַנג

און אויפמערקזאם. רחל האָט אים דערציילט, אַז זי האָט געדאַרפט האָבן
מוט, כדי זיך לאָזן צייכענען. מאַכן בילדער איז פאַרווערט דורך משה
דבינוס געבאָט און דורכן געבאָט פון מאַכאַמער. אַלפאַנסאָן איז נישט
געפעלן געוואָרן, וואָס זי האָט מגע-משא מיט בנימוגען. עס איז אים אויפ-
געקומען אַ פאַרדאַכט, אַז דער דאָזיקער בנימין שטאַרקט זי אין איר
עקשנות.

— אויב צייכענען איז פאַרווערט, — האָט ער גראָב געזאָגט, —
מאָ זאָל ער זיך דערמיט נישט פאַרגעמען. איד וועל נישט פאַרמחאָנן
קיין אַפיקורסים. מיינע אונטערטאָגען האָרפן הימן די געזעצן פון זייער
רעליגיע.

רחל האָט געשמוינט. צי פאַרלאָנגט ער דען נישט פון איר די עהנס-
מע אַפיקורסות, זי זאָל זיך אָפּזאָגן פון איר גלויבן?
אַלפאַנסאָן האָט באַמערקט איר שטוימונג.

— עס מוזן זיין מענטשן, — האָט ער פאַרגעזעצט, — וואָס מאַכן
די געזעצן. דאָס זענען קעניגן און גייסלעכע. די גידעריקדע שיכטן
דאַרפן זיך אין זיי נישט חרענען, זיי דאַרפן זיי אויספילן.

ווען זי האָט אָבער געוואָלט די צייכענונגען צוריקגעבען, האָט ער
געבעטן, זי זאָל זיי ביי אים פאַרלייפיק איבערלאָזן. און ווען ער איז גע-
בליבן איינער אַליין, האָט ער אויפדאַסנין באַמראַכט די בילדער לאַנג
און אויפמערקזאָס. אויפן צרשטן בליק איז עס געווען זיין החל, אָבער דאָך
איז זי געווען אַן אַנדערע. ער האָט אין איר אַמפּהעקט שמריכו, וועלכע
ער האָט בוי אַצט נישט באַמערקט. און ער האָט דאָך זי געקענט בע-
סער, ווי עמיני אַנדערש. קיין שום טרענעצן האָט נישט געהאַט איר שייג-
קייט און פאַרשידנאַהטיק איז געווען איר גאַנץ וועגן, לוי די וואָלקנס אויפן
הימל, ווי די כוואַליעס פון מאַכאַ.

מוסולמענישע מוזיקאַנטן זענען אָנגעקומען קיין סאַלעדאַ. מען האָט
געמראַכט זיי נישט צו לאָזן שפילן. אין דער צייט ווען עס גייט אָן דער
קרייז-ציג. אַלפאַנסאָן האָט אָבער לייכטזיניק דערקלערט, אַז דאָס שפילן
זיי צום לעצטן מאָל פאַרן גרויסן קריג און דערביער זאָל מען הנאה
האַבן פון דער קונסט פון די מוסולמענישע זינגער. זיי זענען געבליבן,
און מענטשן מיט בילדונג און פיינערע זימן האָבן זיי פאַרבעטן צו זינגען
און שפילן אין זייערע הייזער.

אַלפאַנסאָן האָט זיי פאַרבעטן אין גאַליאַנאַ-שלאָס. עס זענען געווען

צוויי מענער און צוויי יוגגע מיידלעך. די מענער, ווי דאָס רוב מוזיקאַנטן, זענען געווען בלינד, ווייל די פרויען, וועלכע האָבן זיך געלאָנגוויליקט אין האַרעם און האָבן געוואָלט הערן מוזיק, האָבן זיך נישט געמאַרט באַווייזן פאַר זעענדיקע מענער. די שפּילער האָבן געהאַט גיטאַרעס, פּלייטן, לויטן און אַ מין קלאַוויר, וואָס האָט געהייסן קאַנו. זיי האָבן געזונגען און גע- שפּילט לאַנגזאַם, צושריט אייגנאַטיק און דערנאָך רייזעדיקע מעלאָדיעס. זיי האָבן געזונגען העלדן-לידער, דערוועגער דאָס אוראַלמע ליד פון סיד קאַמפּעאָדאָר, וואָס דער ייד איבן אַלפאַנכע, וועלכער האָט געווינט אין מוסולמענישן אַנדאַלוז, האָט עס פאַרפאַסט לכּבּוד העם פּייגמאַלעבן דיטער. דערנאָך האָבן זיי געזונגען נייע מעלאָדיעס, וועלכע זענען געווען אין דער מאָדע אין גרענאַדע, קאַרדאַווע און סעויליע. זיי האָבן באַזונגען די שיינטיקע פּון די ראָזיקע שמעם, זייערע גערשנער, פּאַנמאַנען, מיידלעך און דיטער. די אַם סאַד האָט נישט געקאַנט אייגנאַלען אירע טרערן. אויך רחל האָט דערשפּיט אַ בענקשאַפט גאָך סעויליע. ס'איז אָבער גע- ווען אַ מילדע בענקשאַפט, וואָס האָט נישט געשמערט איר גליק אין דער לאַ-אַליאַנאַ, גאָר אדרסא, זי גאָר מער פאַרשיפט.

דערנאָך האָבן די בלינדע געזונגען ראַמאַנטן, באַלאַדן, וואָס האָבן איבערגעגעבן געשעענישן פון געכטן און פון היינט. אָבער דאָס וואָס זיי האָבן געזונגען האָבן זיי באַפאַרט מיט געוויסע צייט-קאַנטורן, אַזוי אַז עס האָט געקאַנט אויסזען ווי געשעענישן פון מיט פינף יאָרהונדערטער צוריק, פונקט אַזוי גוט ווי איצטיקע. זיי האָבן אויך געזונגען וועגן אַן אומגלויביקן קעניג, אַ קריסט, וואָס האָט זיך פאַרליבט אין אַן אומגלוי- ביקער יידישקע און האָט אָפּגעלעבט מיט איר אין זיין שלאָס טעג, חרשים, יאָרן, ער אין זיין אומגלויבן און זי אין איר אומגלויבן. צו וועט דער אַללאַה דערלאָזן דאָס וואָל זיך גליקלעך ענדיקן? די בלינדע האָבן געזונגען מיט געפיל, און איין מיידל האָט אַקאַמפּאַנירט אויף דער לויטע און די צווייטע האָט געצימבלט אויפן קאַנו. רחל האָט זיך אַנגעהערט און געשמייכלט. זי איז געווען איבערצייגט, אַז אַללאַה וועט דערפירן צו אַ גוטן סוף. אַלפאַנסאָ האָט זיך געפילט אין פאַרלעגנהייט, אָבער האָט אויך צוזאַמען מיט איר געשמייכלט.

די יידישע פּלייט פון פּראַנקרייד, כמעט אַלע זעקס מייזעס, האָבן זיך מיט לייב און זעל אייגענשאַלסן אין לעבן פון לאַנד. די העצעס פון

די פרעלאמין און באראגען האבן געפונען א שוואכן אפקלאנג צווישן דעם פריילעכן סומל פון דעם אלגעמיינעם וווילשטאנד.

יהודהס „גליקס-אורגע“, די לאַטעריע, וואָס די מגילת-אסתר האָט אים אינספירירט, האָט אַדאָנק דעם אלגעמיינעם וווילשטאנד געהאט אַ קאָ-לאַסאלן דערפאַלג. מען האָט געקויפט אַ צעמל פאַר עמלעכע סועלהאָס און געקאָנטן האָט מען געוווינען צען גאַלד-מאַראַווּעדי. אַלע האָבן געשפּילט: געהאַרן, ביהאַר און לייבאייגענע פּויערים. זיי האָבן זיך געפּרויט מיטן געוויינט און עס אויסגעמיינטשט, לוי אַ פּערווענלעך פאַרדינסט. און אויב זיי האָבן פאַרשפּילט, האָבן זיי וואָכן-לאַנג געוואַרט אין טיפּער שפּאַנגונג אויף דער גאַנצמסמער לאַטעריע.

יהודהס געשעפּטן מיט אויסלאַנד האָבן זיך צעבליט, אַזוי אַז בעסער האָט ער זיך אַפּילו גישט געקאָנט ווינשטן. זיין נאָמען האָט געקלונגען אין לאַטראַן און אין באַגראַד.

פאַר דער וועלט און אַפּילו פאַר זיך אַליין איז יהודה אויסגעוואַקסן צו אַ עוקר הרים, אַלס מאַן וואָס דירט כּערג פּון אַרמ. און גישט איינ-מאַל ביינאַכט אויף זיין געלעגער פּלעגט ער זיך שמעלן די פּיינלעכע פּראַגע: וועטו מיין גליק גאָך לאַנג הויערן? ער האָט גאָך גישט פאַרגעסן וועגן דער מוראדיקער פאַרצוויפּלונג, וואָס האָט אים אַרויסגעכאַפט, כּעת ער האָט זיך דערוואַסט, אַז דער אינפּאַנט איז געשטאַרבן. ער איז דעמלט געווען איבערצייגט, אַז אַלפּאַנסאָ וועט גלייך אַרויסטרעטן אין קאַמף און עס וועט זיין אַ סוף צו זיין און צו זיין מאַכטערס גליק. גאָכדעם האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז רחלם שוואַנגערשאַפט האָט דעם קעניג גאָך ענגער מיט איר פאַרבונדן. און ער האָט זיך געשעמט, וואָס ער האָט געצוויפּלט אין זיין גליק. דאָך האָט ער זיך פּולשמעדיק גישט געקאָנט באַפּרײען פּון די דערינגערונגען וועגן איבערגעלעבמע פאַרצוויפּלטע שעהן און דער עיקר ביינאַכט פּלעגט זיין שמאַרקע פאַנטאַזיע אַרויסברענגען שרעקלעכע בילד-דער. עס האָט דאָך פאַרט געקאָנט פאַסירן, אַז גישט געקליקט אויף אַלע זיינע אַנשמרענגונגען, וועט פּרײער אַרער שפּעטער אויסברעכן דער קריג. עס וועט זיין אַ לאַנגע שווערע מלחמה מיט דערפאַלג און דורכפאַלג. און ביי דער ערשטער מופּלה וועט מען די גאַנצע שולד אַרויפלייגן אויף אים, יהודה, און אויף דער אַלכאַמאַ פּון טאַלעדאָ. גרויסע צרות וועלן דעמלט אויסשמיטן די יידן פּון קאַסמיליע, און דער גאַנצער כּעס פּון די זין פּון אדום וועט פאַלן אויף אים און אויף זיין טאַכטער.

אויך די גאָענטסטע צוקונפט איז אימוזיכער. וואָס וועגט זיין, ווען דחל וועט געבוירן אַ קינד? צייטגעוויזן האָט יהודה געהאַט דרויסמע משוגה דיקע מרומען וועגן דער צערעמאָניע אַרום זיין צוקונפטיק אייניקל. די קעפּס=פרוי, די *Uxor inferiori conditionis* געניסט פון אַ סך רעכט אַפילו איז דער קריסטלעכער געזעלשאַפט. און דאָס קינד, וואָס זי געבוירט איז כמעט אזוי באַרעכטיקט, ווי די געזעצלעכע קינדער. שפּאַנישע קעניגן האָבן אַ סך ואומגעזעצלעכע קינדער געמאַכט פאַר גראַנדן. דער מרויס, אַז זיין אייניקל קאָן גאָר אַמאָל ווערן דער פּרינץ פון קאַס=מיליע, האָט יהודהן שטאַרק געלאָקט.

אַבער דער שכל=הישר האָט צעמייכט זיין מרויס און האָט אים אָנגעוויזן אויף דער סכנה, וואָס קאָן אַנטשטיין פאַר אים און פאַר דחלען, ווען זי וועט געבוירן אַ קינד. דאָן אַלפּאַנסאַ וועט, פאַרשטייט זיך, וועלן זיין קינד טויפן. עס וואָלט פשוט געווען אַ משוגעת צו פאַרלאַנגען, אַז דער קעניג פון קאַסמיליע זאָל דערלאָזן, אַז זיין קינד זאָל בלייבן „אומגלו=ביק“. און האָר מוזן יהודה פון אים די דאָזיקע משוגעת פאַרלאַנגען. גאָט מאַכט פון אים חזוק. גאָט האָט אים נישט פאַרדעסן דאָס, וואָס ער איז אַ לאַנגע צייט געווען אַ משומר. גאָט האָט אים געפרוּווט, אָבער ער האָט נישט אויסגעהאַלטן דעם פּרוּוו און ער האָט פאַרלוירן זיין זון אַלאַזאַר. איצט שמעלט ער אים אַ צווייטן מאָל פאַר אַ נסיון.

נישט בלויז דער קורצוויכטיקער, שמרענגער רבי מבויה, גאָר אויך דער פּרויסמער פון די יידישע דענקער, וואָס לעבט גאָר ביים היינטיקן שטאָט, אונדזער מוריגו ורביגו משה בן מימון לערנט אונדז, אַז אַפילו איז דער טרעסמער גויט מוז זיך אַ ייד האַלטן פעסט ביי זיין גלויבן און מאָר זיין קינד נישט אַוועקגעבן אויף הפקר צו די קריסטן. צום צענטן מאָל האָט יהודה איבערגעלייענט די „שליחות וועגן שמד“: ווער עס גייט אים בער, אונטער דראָנג פון טויט, צום גכיא מאכמער, און גאָר נישט פאַרלוירן — אַזוי לערנט בן מימון. פאַרלוירן איז דער, — וואָס לאָזט זיך מייפן, און האָט אַריבערגיין צו דער דרייאייניקייט איז אַלץ אייגנס ווי ער וואָלט געוואָרן אַ געצנדיגער. וואָלסט נישט עובר זיין דעם צווייטן געבאָט. און משה בן מימון ברענגט די פּאָלגנדיקע פּסוקים: „ווער עס גיט איבער זיין קינד צו עבודה=זרה, דער איז חייב מיתה. און אויב די קינדער פון לאַנד וועלן קוקן דורך די פינגער און אים נישט טויטן, וועל

איד אָבער מיין בליק פֿין ואים נישט אָפקערן און וועל אים מיט זיין גאַנץ
געשלעכט אויסרעאָמן פֿין זיין פּאָלקס.

יהודה האָט זיך אָנגעפֿאָהרטי מוסאָן. מוסאָ האָט פֿאַרשטאַנען, אַז
יהודה וועט בשום אופן נישט דערלאָזן, מען זאָל זיין אייניקל פֿויפֿן.

— ווי קאַנסטו גאָר וועלן, — האָט מוסאָ געפרעגט, — דעם קעגן
גיג פֿון פּאַלעדאָ אין פֿון קאַסמיליע שמערן, אַז ער זאָל זיין קינד נישט
מאַכן פֿאַר קיין קרויס?

יהודה האָט געמראַכט צו אַנטלויפֿן מיט רחלען, איידער זי וועט דאָס
קינד געבוירן. מוסאָ האָט דערמיט נישט מסכים געווען. יהודה האָט זיך
פֿאַרן ביי אים מיט רחמים געבעטן:

— דו מוזט מיר פֿאַרשמיין. דו אַלײן, נישט געקוקט אויף דיין פֿרוי
דענקערדישקייט, פֿאַרניסמט נישט אָפּ פֿון דיין איסלאָם. דו ווײַסט גאַנץ
גוט, אַז צוליב מיין שוואַכקייט האָב איד מיין זון אַלאַזאָרן נישט איינגע-
האַלטן, ואון איד אַלײן בין שולדיק אין זיין אונטערזאַנג. איד קאָן איצט
נישט דערלאָזן, אַז דער קעניג זאָל מיין אייניקל פֿובל זיין מיטן וואַסער
פֿון זיינע געבער.

מוסאָ האָט אים מיט אַ לײַכטן שמייכל אָפּגעענטפֿערט:

— דו זאָנסט זייניקל, און דערמיט מײַנסטו, אַז עס וועט געווען
געבוירן ווערן אַ ייִדל. מאַסער אָבער וועט דאָס קינד זיין אַ מײַדל? און
אויב דו וועסט זען, אַז ער דערציט אין קרויסלעכן גלויבן אַ מַסַמְטער און
נישט קיין זון, וועסטו עס אַיך באַמראַכטן, אַלס אַ חמאָ, וואָס לײַגט
זיך אויף דיין נשמה?

יהודה האָט זיך פֿאַנאָדערניגשקיגן:

— איד וועל דערצו נישט דערלאָזן. אונטער קיין שום באַדינג וועל
איד דערצו נישט דערלאָזן.

אין זיך אָבער האָט ער געמראַכט, אַז די זינד איז אַ סך אַ קלענערע,
אויב ער וועט זיך נישט מקריב זיין צוליב אַ מײַדל.

פֿאַרלױפֿיק, כדי זיינע האַנט צו פֿאַרטרײַבן, האָט ער פֿאַרגעזעצט
זיין דרייסטע שפּיל מיטן קעניג. מיט אַ בײַזער צופֿורדנקייט האָט ער
אויסגעפֿרוגט זיין מאַכט איבער קעניג.

די שול, וואָס די אַלאַכאַמאָ האָט געבויט אין פֿאַרענדיקט געוואָרן.
דעם חנוכת־הבית האָט יהודה געוואַלט פֿייערן מיט גרויסע צערעמאָניעס.

אפרים האבן זיך קעגנעשמעלט. ער האָט געהאַלטן, אז אין אַזאַ צייט וועט
אַזאַ פֿייערונג בלוז אויפֿרייצן די געמיטער. יהודה האָט גישט נאָכגעגעבן.
— האָב גישט קיין מורא, מיין הער און לעהער אפרים, — האָט
ער געזאָגט און אים פֿאַרוויכערט: — איד וועל מאַכן, אז אונדזערע שונ-
אים, די פֿאַרברעכער וועלן האַלטן זייערע מיילער.

שוין אויף מאַרגן איז ער אַוועק פֿאַרוויקלעכט זיין צוזאַג. ער האָט
געבעטן דעם קעניג ער זאָל באַערן די גייע שול מיט זיין באַזוך. אַפֿלאַנסאָ
האָט געשמוינט פֿון דער דאָזיקער חוצפה. גאַנץ שפּאַניע האָט אים פֿאַר-
אויסוויילט פֿאַרן אָפֿשלעפֿן דעם הייליקן קריג, און איצט, אז ער וועט
קומען מיט אַ באַזוך אין אַ ייִדישער שול, וועלן עס די פֿרעלאַמן אַים
פֿייטשן אַלס אַ פֿראַוואַקסאָציע. ער האָט געמראַכט, צי זאָל גיין דעם עסקרי-
וואַנאַס ביזע אַפּזאָגן מיט צאַרן, אָדער מיט שטאַלצן שפּאַס. יהודה איז
געשטאַנען אין אַן הכנערהייטער פּאַזע און פֿאַרשווילעד אים אַ זאָג געמאָן:
— דייער אורעלמערן האָבן גישט איינמאַל באַערט ייִדישע שולן מיט
זייער באַזוך.

— אָבער גישט אין אַ צייט, ווען עס גייט אָן דער הייליקער קריג, —
האָט אַפֿלאַנסאָ געענטפֿערט, און היינט יהודה האָט געשוויגן, האָט ער צו-
געגעבן: — האָט וועט באַשטימט פֿאַרשאַפֿן ביזן בלוט.
— אַ געוויסער זייל פֿון דייער אונטערשאַנגן, — האָט געזאָגט יהו-
ה, — זענען אזוי געשמימט, אז וואָס דו וועסט גישט פֿאַן, וועט זיי
גישט געפֿעלן ווערן.
אין דער קעניג איז געקומען.

דער מייסטער מאיר אבדעלי, אַ תלמיד פֿון די גרעסטע מוסולמענישע
און גריכישע ארכיטעקטן האָט די שול געבויט מיט איידעלן געשמאַק. אַר-
קאַדעס און באַלקאַנען זענען מיט גרויס חכמה איינגעגלידערט געוואָרן
אין שול־רוים. די ביזאַנטישע און אַראַבישע קונסטן האָבן זיך אַרגאַניש
צוזאַמגעשלאָסן. אַלץ איז געווען געווענדעם צום אַרוי־קודיש. דאָס גאַנצע
הויז איז געבויט געוואָרן, כדי גוט איינצופאַסן און באַצירן דעם אַרוי־
קודיש מיט די ספֿרי־תּוּרוֹת. ער איז געווען אויסגעשמידט פֿון מאַט־גלאַז-
ציקלן זילבער. עפֿנט איר אויף דעם אַרוי, זעט איר גלייך אַ פּרוּכּת, דאָן
שיינט אַרויס די צירונג פֿון די הייליקע ספֿרי־תּוּרוֹת. גישט קיין סך זענען
זיי דאָרטן געווען אין אַרוי, אָבער דאָרט האָט זיך געפּונען דער אוראַלמער
כתב־יד פֿון די חומשים, די עלטסטע ספֿרי־תּוּרוֹת אין דער וועלט, דער ספר

היללני איינגעהילט אין א געשיקטן מענטשלע פון די זעלנסטע שמאָפן
 איז געשפאָנען דער אלטער פארמזט־ספר באַצירט מיט א גאָלדענער פלאַ-
 מע, באַזעצט מיט טייערע שטיינער. די עיגן־היימס צו וועלכע האָט פאַר-
 מעט איז צוגעפּעסטיקט געווען האָבן געמראָגן א גאָלדענע עמרה.

די וועלט פון דער שול זענען געווען באַדעקט מיט פרעסקו, אויפֿ-
 שרופּן זענען אויף זיי געווען דורכגעמישט מיט אַראַבעסקן און אַרנאַ-
 מענן, אין ווידערזאמאָל און אָבערהאַמאָל דורכגעוואָרן א סאַסנע־שקע,
 דער סימבאָל פון אייביקער פרוכטבאַרקייט, פון אומשערבלעכקייט און
 אויך דער הערב מיט הריו פורעמס, — איז דאָס געווען דער הערב פון
 קאַסמיליע, אָדער די חתימה פון יהודה איבן עזראָ? א שלל מיט העברע-
 אישע שפרומוועהער האָבן באַדעקט די וועלט. עס זענען געווען שפרוכן,
 וואָס האָבן גערימט נאָך, דאָס פאַלק ישראל, קאַסמיליע, דעם קעניג און
 יהודה אבן עזראָ. יונגע געלעגנע און דיכטער האָבן זיי אויסגעזוכט און
 קלוג זיי צוגויפגעבונדן. דיטמירטע פּראָזע און פּסוקים פון דער תורה
 זענען אַזוי צוגויפגעמישט און פאַראַפּראָזירט, אַז מען האָט נישט געקאָנט
 פאַרשפּיין, צי דאָס רימט מען דעם קעניג אָדער זיין מיניסטער. דאָרט איז
 געווען פּרעה, דער קיסר פון מצרים, וואָס האָט דערהויבן יוספּן און האָט
 געמאַלדן, ווי ס'שטייט געשריבן אין דער תורה: „אַן דיין ווילן נאָל קיינער
 זיין האַנט און זיין פּוס נישט צורירן אין מיין גאַנצן לאַנד, און דו זאָלסט
 זיין מיין בעל־יועץ“.

און אָט אין דעם דאָזיקן הייז, וואָס יהודה האָט אויסגעבויט, כדי
 אָפּצוגעבן וכבוד גאָט און זיך אַליון, איז געקומען מיט א באַזוך דאָן אַל-
 פּאַנסאַ, דער קעניג פון פּאַלעדאָ און פון קאַסמיליע.

מיט גרויס יראת הכבוד האָט אים ביים טויער באַגעגנט אפרים און
 די אָנגעזעענסטע לייט פון דער אַלאַכאַמאַ. מען האָט אים אַריינגעפירט אי-
 געווייניק. אויסגעצויגן זענען געשטאַנען די יידן מיט באַדעקטע קעפּ, און
 האָבן געוואָגט די ברכה, וואָס מען דאַרף מאַכן, בעת מען דערזעט א פירשט
 פון דער וועלט: „געבענטשט ביסט אַרונט אונדזער גאָט, וואָס האָט אויס-
 געטיילט פון זיין רום צו אַ בשר־ודם“.

יהודה איז געווען שטאַרק גערירט און שטאַלץ ביי זיך פון די דאָזיקע
 וועהער. אויך אַלפּאַנסאַ האָט זיך צוגעהערט מיט גרויס אויפּשערקאָמ-

קיימ. ער האָט נישט פאַרשטאַנען דעם זין, אָבער אין די קלאַסען האָט ער געשפּירט אַ האַרציקייט, וואָרעם נישט איינמאַל האָבן געלעכע מענער געקלונגען אינעם מויל פון זיין ליבסטער פון די ליבע..

לויט דער מוסולמענישער לערע נעמט דער עמברויאָן אָן אין דער מוטערס טראַכט די פאַרמען פון אַ וועזן אויפן הונדערט און דרייסיקסטן יאָר נאָך זיין אַנמשייטן. נאָך דעם דאָזיקן טערמין האָט רחל געפרעגט מוכאן צי איז אמת, אַז אין איר לייב עקוויסירט שוין אַ לעבעדיק וועזן. מוסא האָט געענטפערט:

— ס'איז אזוי, אָדער אימגעפער אזוי, ווי מיינ גרויסער לערער היי פאַקראַט פלעגט ענטפערן אויף אַזעלכע פראַגען.

אַז עס האָט זיך דערהענטפערט די צייט פון קימפּען, זענען כּסדר פאַרגעקומען באַראַמנגען און פאַרבעריימונגען. די אַם סאַאד האָט געוואָלט, אַז דעם גאַנצן לעצטן הודש זאָל מען אין רחלס צימער רויכערן פאַחשידענע קימורט, כדי אָפּצוהייטן זי פון ביזע ריחות, און זי איז געווען שטאַרק אומצופרידן, ווען מוסא האָט עס פאַרזעט. יהודה האָט אין רחלס צימער אַרײַנגעשיקט אַ ספר-תורה און אויף די ווענט געהייסן איינס הענגען „שיר-המעלות“, קימפעט-מגולות, כדי די נישטמאַכערין לילית און איר סוויטע זאָלן נישט האָבן קיין שליטה אויף רחלס צימער. אַלפאַנג סאָ האָט דערויף געקוקט מיט אַ ווידערוילן, אָבער אויך ער פון זיין זייט, האָט לויט בעלאַרדאָס ראַט, אַרײַנגעשלעפט אין דער גאַליאַנאַ פאַרשי-דענע הייליקע פּסלים און קמיעות. ער האָט אויך געבעטן דעם גלח פונעם מעגליצבן שלאָס, ער זאָל בעת זיין געבעטן אָפּריכטן אַ תפילה פאַר דאָס עלן. און יהודה האָט טאַג-טעגלעך אויפגערויפן אַ מיני יידן, ווי זאָלן תפילה מאַכן פאַר אַ גילקעבן אויכנאַנג פון זיין פאַכטערס קימפעט.

זיין פּוים איז נאָך נישט אַריבערגעטראָמן די גאַליאַנאַ, זינט זיין טאַכטער איז דאָרט אַוועק. אַפילו אין דער דאָזיקער שעה, ווען ער האָט געוואָלט זיין נאָענט צו רחלען, איז ער צוויי אַהין נישט געקומען. ער האָט אָבער אַרײַנגעשיקט מוסא, און אַלפאַנגס איז געווען צופרידן, וואָס רחל געפינט זיך אונטער דער אויפזיכט פון דעם באַרימטן דאָקטער.

עס האָבן זיך אָנגעהויבן הויערגדיקע קראַמפּן און צוליב דעם זענען אויסגעבראָכן רײַבינגען צווישן דער אַם סאַאד און מוסאן איבער די מיט-לען, וואָס האָבן געדאַרפט באַנוצט ווערן. אָבער דאָס קינד איז צום גליק

געבוירן געוואָרן. די אַם האָט דאָס קינד גלייך אַרײַנגעכאַפּט איר אירע
הענט, און רעכטן אויפער עם אַרײַנגעוואָגט אַ תּפִּילָה און אין לינגע דעם
אַני=מאַמין: „אַללאַה אין אַללאַה און מאַכטער אין זײַן נביא“ זי איז
איצט געווען זיכער, אַז דאָס קינד באַלאַנגט שוין צום איםלאַם.

אין די האַזיקע שעהן האָט יהודה געוואָרט אין זײַן שלאַם און זיך
געוואַקלט, צי דאַרף ער האָפּן אָדער דאַרף מוחא האָבן, צי וועט דאָס
קינד זײַן אַ יונגל אָדער אַ מיידל. עם זענען אין אים אויסגעקומען נייע
ספּקות. דער פּאַלשער גלויבן, אין וועלכן ער איז געווען אזוי פּיל יאָרן
פּאַרגליוועהט, — צי האָט ער אים נישט פּאַרסמט זײַן נשמה, צי וועט
ער קאָנען מאַן, וואָס אַ ייד דאַרף מאַן, צי איז ער שוין פּאַקע געוואָרן
אַז אמתער ייד, אָדער אין האַרצן איז ער גאָר פּאַרבליבן אַ משומד?

דעם קרעדאָ פּון ייִדנטום האָט משה בן מימון ואיבערגעגעבן אין
דרייצן פּסוקים פּון זײַן אַני=מאַמין. יהודה האָט זיך פּאַרטראַכט, צי ער
גלויבט באמת אין דעם האַזיקן אַני=מאַמין, וווּ יעדער פּסוק הייבט זיך אָן
מיט די ווערטער: „איד גלויב באמונה שלימה“, לאַנגזאַם האָט יהודה אים
בערגעהורט אײַן פּסוק נאָכן צווייטן: „אני מאמין באמונה שלימה, אז
גאָר צום בורא אַלײַן דאַרף מען מתפלל זײַן און ווער צו קיין שום אַנדערן.
איד גלויב באמונה שלימה, אַז די גבואה פּון משה רבינו עליו השלים איז
געווען אַן אמתע, אַז ער איז געווען אַ פּאַטער פּון אַלע נביאים פּאַר אים און
פּון די, וואָס וועלן קומען נאָך אים“. יאָ, ער האָט דערפּון געווסט, ער האָט
דערין געגלויבט, אזוי איז עם און קיין שום קריספּלעכע, קיין שום מיסגאַ-
מענישע לעדע קאָנען נישט אויסלעשן אונדזער תּורה=משה. מיט התלה-
בות האָט ער פּאַרענדיקט די תּפִּילָה: „לישועתך קיויתי אהוני, קיויתי אהוני
לישועתך, אהוני לישועתך קיויתי“. ער האָט געבעטן, האָט געגלויבט און
איז גרייט געווען אָפּצוגעבן זײַן לעבן פּאַר דעם האַזיקן גלויבן.

אָבער זײַנע מסירת=נפשדיקע אַנשמרענגונגען האָבן נישט געקאָנט
שמערן זײַנע געדאַנקען אַרומצובלאַנקען אין לאַ=אַליאַנאַ. ער האָט גע-
וואָרט, געמאַכט, געציפּערט און געהאַפּט.
ענדלעך איז אָנגעקומען אַ שליה, און איידער ער האָט גאָר באַקאָ-
מען די ידועה, האָט יהודה אויסגערופּן:
— אַ יונגל איז געקומען אויף דער וועלט, אַ ברכה איז געקומען
אויף דער וועלט.

אַז אַ שיעור און אָן אַז ערד איז געווען יהודהס פּרייד. נאָט האָט אים
אַרויסגעוויזן זײַן חסד, נאָט האָט אים צוגעשיקט אַ פּאַרטרעמפּע אַן אָפּן

הָאָמֵר פֿון זײַן זון אַלְעזָר. אַ יונגל איז געבוירן געוואָרן, אַ נײַער איבן
 עזראָ, אַ נאַכפֿאלגער פֿון דוד המלך, יהודה איבן עזראָס אײניקל.
 אָבער באַלד איז זײַן פֿרײַד פֿאַרפֿינגערט געוואָרן. אמת פֿאַקט,
 דחלם זין איז אַ נאַכפֿאלגער פֿון דוד המלך, ער איז אָבער גלײַכצײטיק
 דער נאַכפֿאלגער פֿון ביהמורישן הערצאָג און פֿונעם גראַף פֿון קאַסמיליע.
 דאָן אַלפֿאַנסאָ האָט די זעלבע רעכט, ווי ער, און דאָן אַלפֿאַנסאָ קאָן אָג
 ווענדן די מאַכט פֿונעם קריסטנטום און ער, יהודה, וועט בלײַבן אײנער
 אַלײן.

— אָבער איד גלױב באַמונה שלומה און וויל מיט מיין גאַנצן ווילן,
 אַז דאָס זאָל דעם אומגלױביקן קעניג נישט געלונגען. איד וועל עס דער-
 גרײַכן מיט דער הילף פֿון גאָט און מיט מיין שכל־הישר״.
 אין דער זעלבער צײַט האָט אין דער לאַגאַליאַנאַ רחל באַמראַכט
 און געלעבט אײר זון. זי האָט צו אים געשמײכלט, זיך געפֿרײט מיט אים
 אין אים אָנגערופן עמנואל, מיטן נאָמען פֿון משיח.
 אַלפֿאַנסאָ, ווי דאָס האָט געפֿאַדערט די קורטאָזיע און אויך זײַן
 האַרץ, האָט זיך אַנידערהגעשמעלט פֿאַר דחלען אויף אַ קני און געקושט
 אײר האַנט.

מיט אַ פֿאַרבייטערט האַרץ האָט זיך עס דעם צוגעקומט דחלם אַם
 סאַפֿר. רחל איז איצט אומרײַן. אַ קימפעטאָרין איז אומרײַן אַ לאַנגע צײַט,
 און דאָ קומט דער דאָזיקער טאָג, דער פֿאַרשמאַפֿטער מוח, דער הער-
 שער, דער אומגלױביקער, וועלכער רירט זיך-צו איר צו אין שיקט אָן
 אַלע בײַזע גײסטער אויף איר, אויף דחלען, אויף זיך אַלײן און אויף דעם
 קינד. שנעל האָט זי דאָס קינד אַרױנגעלייגט צוריק אין דער וויג, האָט
 אָפֿגעשניטן עפלעכע האָר פֿון איר קאָפּ אַלס קרבן פֿאַר אים, האָט אַוועק-
 געשמעלט געבן זײַן וויג צוקער, כדי זײַן לעבן זאָל זײַן זײַס און גוט, אַוועק-
 געשמעלט נאָלד, כדי עס זאָל זײַן רײך, און ברויט — אַלס סגולה אויף
 אַרױכט־ימים.

אַלפֿאַנסאָ איז געווען גלײַכער. אײדער ער איז נאָך אַרױסגעמיטן
 אין מלחמה האָט אים שײַן גאָט פֿאַרויס באַלױנט און אים געשענחט
 אַז אַנדער זון אָנשטאַט זײַן פֿאַרשמאַרבענעם. ער האָט באַשלאָסן, אַז
 דאָס קינד זאָל אויפֿן דריטן טאָג געטויפט ווערן, און הייסן זאָל ער סאַב־
 טשאָ. סאַנטשאָ, דער לאַנג־דערוואַרטער איז געווען דער נאָמען פֿון זײַן
 מאַטן. ער האָט עס געוואָלט זאָגן דחלען. אַזוי ווי זי איז נאָך געווען זײער
 שוואַך, האָט ער עס אָפֿגעלייגט אויף מאַרגן, אויף איבערמאָרגן.

ער האָט געוואָלט מיט עמעצן זיך אַהורכשמועסן וועגן זיין פּריוו-
ער און אַוועקגעריפּן קיין פּאַלעדאָ, פאַרבעטן צו זיך זיינע ראַמגעבער
און זיינע בעסטע פּריוויר. ער האָט געזשטראַלט פאַר שמחה און צו אַ סך
מענטשן אַרויסגעוויזן זיין חסד.

היות אַ געוויסער טייל פּון זיינע ראַמגעבער זענען אַוועק אין אַרד-
לויב, האָט ער דאָן יהודה אַרויסגערופּן אין שלאָס און אים דאָרט פאַר-
האַלטן. דורך-אָנג האָט ער צו אים געזאָגט:

— איד וועל דעם יוגל אַ נאָמען געבן סאַגמשאַ, נאָך מיין מאַטן.
די מיפונג וועט פאַרקומען דאָנערשטיק. איד ווייס, אַז מיין לאַ-גאַליאַנא
געפעלט דיר גיט, אָבער אפשר וועסטו דיר גוטן זיין און פאַרשאַפּן מיר
פּרייד מיט דיין קומען צו מיר צו גאַסט אין יענעם גאַס.

ס'איז געווען אַן ערגסטע רגע פאַר יהודה. ער האָט אָבער זיך גע-
האַלטן לאַנג יהוויק. ער וואָלט זייער געוואָלט זיך צורעשט זען מיט
רהלען, איידער ער וועט זיך פּאנאָדערווערטלען מיט אַלפּאַנסאַן. זי האָט
שטאַרק געליבט דעם דאָזיקן מאַן און עס וועט איר שווער זיין אַרויס-
צוזאָגן דעם שרעקלעכן זיין, און ווידער און כסדר זיין. ער האָט אָבער
געוויסט, אַז זי איז שטאַרק אין איר גלויבן, זי איז זיין מאַכטער, זי טעט
עס קאַנען.

ער האָט געזאָגט מיט יראת-הכבוד:

— איד מיין, הער קעניג, אַז עס וואָלט בעסער געווען די דאָזיקע
פּראַגע אָפּצולייגן. איד גלויב, אַז מיין מאַכטער החל וועט זיך וויינישן,
אַז איר זון זאָל אויסוואַקסן לויט די געזעצן פּון פּאַלעס ישראל און אַז ער
זאָל דערצויגן ווערן לויט די מנהגים און זיפּן פּון די איבן עזראס.

דעם קעניג איז גיטש איינגעפאַלן הער געדאַנק, אַז רחל איז דער אַל-
טער יהודה זאָלן האָבן אַזאַ כּוונה. ער האָט אַפילו איצט גיטש געוואָלט
גלויבן, אַז דער ייד מיינט עס ערגסט. עס איז געווען אַ נאַרישער שפּאַכ,
גיטש קיין פּאַסיקער שפּאַס. ער האָט זיך געשפּילט מיט זיין ברוכט-פּלאַנע
און פאַרוונדערט געפּהעגט:

— אַלזאָ, וואָס און ווי וועט עס זיין? איד שלאָג זיך מיט די מוסל-

מענער און מיין זון זאָל אַרומלויפּן אַ באַשנימגענד!

ער האָט געלאַכט. יהודה האָט שפּיל זיך אָנגערופּן:

— איד בעט דיר מיט יראת-הכבוד, הער קעניג, וואָלט גיטש לאַבן.

צי האָסטו שוין מיט דאָנאָ ראַקעל געדעהמ?

אַלפּאַנסאַ האָט געזאָגט מיט די אַקסלען אויף אַ פרעכן אָפּן. דער

שפאס איז געווען זייער אן ערגסמיער. אָבער אַלפֿאַנסאַ האָט זיך אין יענעם
מאָג נישט געוואָלט קאָלע מאַכן די שטימונג. ער האָט אָנגעהויבן צו לאַזן
אויפֿן קול. יהודה האָט געזאָגט:

— מיט גרויס הכנעה בעט איד דיר צום צווייטן מאַל, די זאָלסט
נישט לאַזן. מיט דיין לאַזן קאָנסמו אונדז פֿון דיין לאַנד אַרויסלאַזן!
אלפֿאַנסאַ איז געוואָרן אומגעוואָלדיק.
— די ביסט משוגע! רופֿט ער קירץ אויס.

יהודה האָט אָבער מיט זיין מילדער דורכדרינגליכער שטימע פֿאָר־
געזעצט:

— די ווייסט גאַנץ גוט, אַז איד בין נישט געווען אין דער גאַליאַנאַ
און איד האָב מיט דחלן נישט גערעדט און אונד אין די גאַנצמסמע פעג
וועל איד מיט איר נישט רעדן. אָבער איד זאָג דיר: פֿונקט גוי די זון וועט
היינטיקן אָונט אונטערניין, פֿונקט אזוי זיכער וועט ראַקעל די גאַליאַנאַ
אין דאָס לאַנד פֿאַרלאָזן, איידער צו געבן איר הסכמה דעם קאַפֿ פֿון איר
זון אַרונטערושמעלן אונטערן מיניאָואַסער פֿון דיין גלויבן, — און ווייז
פֿער שטיל אָבער העפלעך האָט ער פֿאַרענדוקט: — אַ סך פֿון אונדז האָבן
זייערע קינדער אומגעבראַכט, איידער צו דערלאָזן, מען זאָל האָס וואַסער
פֿון אומגלויבן גיסן אויף זייערע קעפֿ.

אַלפֿאַנסאַ האָט געוואָלט מיט שמואָלין און פֿאַרצכטיגן אים אָפֿענט־
פֿערן, אָבער יהודהס ווערפֿער האָבן נאָך געקלונגען אין צימער און יהודהס
וויילן, וואָס האָט זיך געשפּירט אַרום אים איז געווען נישט ווייניקער
שמאַרק פֿון זיין אייגענעם וויילן. אַלפֿאַנסאַ האָט זיך פֿאַרמראַכט. אפשר
איז יהודה גערעכט. ער, אַלפֿאַנסאַ, וועט ראַקעלן פֿאַרלירן, אויב ער וועט
דעם זון שוויפֿן. ער איז געשטאַנען פֿאַרן אויסוויילן: אָפֿזאָגן זיך פֿון קינד,
אָדער פֿון ראַקעלן?

פיל מיט הילפֿלאָזן צאָרן, האָט ער מיט אַ מאָג פֿון חוזק זיך אָנגע־
רופֿן:

— און דיין אַלאַזאַר?

יהודה, אַ בלאָס געוואָרענער, ענטפֿערט:

— דאָס קינד וועט נישט גיין אויפֿן וועג פֿון דיין וואַפֿ־טרענער
אַלאַזאַר!

דער קעניג האָט געשוויגן. ער האָט זיך דערמאַנט אין דעם שפּרוד:
די שלאַנג איז כּוועם און דאָס פּויער איז אַרבֿל. ער האָט מורא געהאַט,

ער זאל דעם יידן אין דער גאנצער וועלט געניגן. ער איז
שנעל ארויס פון זאל.

יהודה האָט לאנג געוואַרט. אַלפֿאַנסאַ איז נישט צוריקגעקומען. יהוֹ-
דה האָט פֿאַרלאָזט דעם שלאָם.

איצט האָט דער קעניג שוין מער נישט געהאַט קיין שום איבערלעבן
תּירוץ דעם קרויץ-צוג אָפּצולייגן, און ער האָט באַשלאָסן אָפּצופאַרן קיין
בורגאָס, כדי אָפּצושליסן דעם בונד, אָבער פּריער ווױפּן זײַן זון. ער האָט
זיך בלוין געוואַקלט, ווען דער קרויג זאל אויסברעכן, אין אַ וואָך אָדער
אין צוויי, אָדער שפּעטסטנס אין דריי וואָכן אַרום.

דער ווייל האָט ער באַקומען אַ ירועה, וואָס האָט געמאַכט אַ סוף צו
זײַן וואַקלעניש: קעניג הענריק פּון ענגלאַנד איז געשטאַרבן אין זײַן פעלסן
שלאָם שינאַן אין דעם עלטער פּון זעקס און פּאַנציק יאָר.

ער האָט געזען דאָס גאַנצע אַלפֿאַנסאַ פּאַטער, דעם מיטל-וואַקסן, פּעסע-
געבויטן פעסן ומאַן מיטן אָקסן-גאַס, מיט ברויטע פּלויצעס, מיט קרויטע
רויטער-פּיס. עס האָט געשפּרודלט פּון אים כּוח. ער איז געשטאַנען פֿאַר
אים ווייף דער גאַנצער האַנט, דער פֿאַלק, האָט זיך מיט זײַנע געגל אײַג-
געשניטן אין זײַן הויט. אַלץ, וואָס דער דאָזיקער הענריק האָט באַגערט,
האָט ער געפּאַנגען מיט זײַנע גאַנצעס, רויטע שרעקלעכע הענט: לענדער
און פּרויען. ער האָט צו אַלפֿאַנסאַ געזאָגט מיט אַ שמויכל:

— איך זאָג דיר פֿאַר גאַט, מיין זון, אַז פֿאַר אַ פּירשט, וואָס האָט
אַ קאַפּ אין אַ פּויסט, איז די וועלט צו קליין.

ער האָט געהאַט דעם קאַפּ און די פּויסט דער דאָזיקער קעניג פּון
ענגלאַנד, הערצאָג פּון גאַרמאַנדע, הערצאָג פּון אַקוויטאַניע, גראַף פּון
אַנדזשוי, האַר פּון פּיז, האַר פּון בערי, דער מעכטיקסטער פּירשט אין
מערב-אייראָפּע. אַלפֿאַנסאַ האָט אים שטאַרק באַרויערט, און אַרפּאַנע-
מענדיק די הענטשקע האָט ער זיך איבערגעצולמט.

בעת ער האָט צוריק אָנגעמאַן די הענטשקע, האָט ער מיט זײַן שנעלן
פֿאַרשטאַנד זיך אָפּגעגעבן אַ דין-וואַשבן וועגן דער באַדייטונג, וואָס דער
פּויט פּון דעם מאַן האָט גורם געווען פֿאַר אים, אַלפֿאַנסאַ, און זײַן לאַנד.
דער פֿאַרשטאַרבענער האָט מיט אַלע כּוחות זיך באַמיט נישט צו דערלאָזן
צו אַ בונד מיט אַראַגאָן און צו קיין מלחמה. דענדיקס זון און יורש איז
נישט געווען קיין מלוכה-מאַן. ער איז געווען דימער און זעלנער, גרייט צו
שלאָגן זיך מיט יעדן שונא. ער וועט נישט, ווי הענריק, דורך פֿאַרשידענע
אויסרייזן, אָפּשלעפּן דעם קרויץ-צוג. ער וועט גלייך אַרויסרעטן מיט אַן

אַרמיי אין הייליקן לאַנד און וועט גלויבצייטיק ווירקן אויף די שפּאַנישע פּירשטן, זיינע קרובים, זיי זאָלן ענדלעך באַקעמפן זייערע מוסולמענער. אַלאָ, די מלחמה שטייט פאַר דער טיר.

אַלפּאַנסאַ איז געווען צופּרידן. ער ציט זיך אויס, שמייכלט און לאַכט.

Ave bellum — זאָל לעבן די מלחמה! — האָט ער הויך און פּריילעך אויסגערופּן אין פּוסטן זאַל.

ער האָט דיקטירט אַ בריוו צו דאָנאַ לעאַנאַר. ער האָט איר אויסגע־ דריקט מיטגעפיל צוליבן מייט פון איר פאַמע, איר מיטגעמיילט, אַז ער קומט קיין בורגאָס, און האָט פאַרענדיקט דעם בריוו מיט אַ הוצפהדיק־ תּמעוואַמן טאָן, אַז היות עס עקזיסטירט שוין מער גישט קיין פאַרבאַט פון דעם קעניג הערטיק, קאָן מען נאָן שום שמערונגען שליסן, אונטער־ שרייבן און חתמענען דעם הייראַט־ אָפּמאַך און אויך דעם כּונד מיט דאָן פּעדראָן.

אַבער איידער ער וועט אוועקפאַרן, האָט ער נאָך אַן ענין צו דערליי־ דיקן. הגם ער איז געווען זיכער, אַז נאָט וועט אים שומר ומציל זיין, דאָך האָט ער געוואָלט פאַרויס געבן געוויסע פאַראַרדענונגען אין פאַל, אויב ער וועט אַוועק פון דער וועלט. ער וועט ראַקעלן אָפּשרייבן אַ רייכן גוט און זיין קינד סאַנטושאַ, זיין ליבן, קליינעם ממזר, וועט ער שענקען דעם גע־ העריקן טיטל זכרונה.

ער האָט באַפוילן יוההתן קומען צו זיך אין שלאָס.

וואָס זאָגסטו, מיין פּריינד? — האָט ער אים באַגריסן מיט שפּאַס. — איצט איז געקומען אַ סוף צו דייע קאַמבינאַציעס און שפּיצלעך. איצט איז ער שוין דאָ, דער הייליקער קריג!

— די אַלאַכאַמאַ פון טאַלעדאָ, — האָט יהודה געזאָגט, — וועט אים־ בעטן אַ ברכה פון הימל פאַר דיין מאַיעסמעט און דיר אויך העלפן מיט מלחמה־כּוהות, כדי זאָלסט זיך גישט האָבן מיט וואָס צו שעמען פאַר דער קריסטלעכער וועלט.

— אין אַ דריי טעג ארום, — האָט אַלפּאַנסאַ געמאַלדן, — פאַר איר אָפּ קיין בורגאָס. איר וועל דאַרף האָבן זייער ווייניג צייט און איר וועל שוין ואפשר דאָ גישט צוריקקומען. וויל איר הערליכער שוין איצט מאַכן פאַראַרדענונגען, וויל עס קאָן פאַסירן, אַז גישט געקוקט אויף אייערע תּפּילות און אייערע זעלנער, וועט נאָט איר דער איצטיקער מלחמה הייסן

שטארבן מיט א קרוימלעכן מייט. גרויב צו אלע דאָקומענטן, איר זאָל זיין סאַגען אונטערשרייבן.

— איר הער, מיין קעניג, — האָט יהודה געזאָגט.

— איר וויל, — האָט דער קעניג געמאָלדן, — דאָס האָט דאָס האָלדן שעה קען גיטער, וואָס זאָל איר יערלעך אריינבראַנגן מינדעסטנס דריי טויזנט גאָלד=מאַראַנעדי. און דעם קליינעם סאַנמשאַ וויל איר שענקען דעם מיטל און די רעכט פון דער פריי=געוואָרענער גראַפשאַפט און די שמאַט אָל= מעדאַ.

יהודה האָט פאַרביסן די ליפן און זיך באַמיט צו בלייבן רואי. דאָן אַלפאַנסאַס זשעסטן זענען געווען דרייסיג און קעניגלעך. יהודה האָט שוין געזען, ווי זיין אייניקל ווערט גראַף פון אַלמעדאַ. ער האָט געזען, ווי דער קעניג שענקט אים פאַרשידענע טיטלען און הערשאַפטן און מעגלעך איר דעם מיטל פון קאַסטייליעס אינפאַנט. משוגהדיק און אויסמערליש האָט יהודה אין זייגע רעיונות דערזען דעם פרוים, ווי זיין אייניקל, דער פרינץ פון איבן גיראַס אָפּשטאַם, וועט ווערן קעניג פון קאַסטייליע.

זיין מרוים איז צערונגען געוואָרן. פון דער רגע אָן ווען ער איז געווערן געוואָרן פון קעניג הענריקס מייט, האָט ער געוואוסט, אַז עס שטייט אים פאַר דער שווערסטער קאַמף. ער האָט געזאָגט:

— דיין חסד איז באַמט אַ קעניגלעכער. אָבער דאָס געזעץ פאַרוערט צו מאַכן אַ נישט=קרויט פאַר אַ גראַפשאַפט=וואַסאַל.

— דו האָסט אוודאי געמיינט, — האָט אַלפאַנסאַס שטיל געענטפערט, — אַז איר וועל די מייפונג פון מיין זון אָפּלייגן ביז איר וועל זיך צוריק=קערן פונעם קרוינ? מאַרגן וועל איר סאַנמשאַ טויפן.

יהודה האָט זיך דערמאַנט אין רבי טוביהם רייד: „אַלע מוזט איר אויף זיך געמען דעם מייט, איר דער מקורב צו זיין כאַמט איינעם פון איר.“ ער דערמאַנט זיך דעם פסוק פון די שריפמן: „ווער עס וועט אַוועקגעבן זיין קינד צו עבודה=זרה, דער איז חייב מיתה.“

— האָסטו שוין מייט דאָס האָלדן געזעהט, דער קעניג? — האָט יהודה געפרעגט.

— איר וועל עס איר היינט זאָגן, — האָט אַלפאַנסאַס געענטפערט, — אויב אָבער דו ווילסט, קאַנסטו איר עס אַליין זאָגן.

יהודה האָט אין זיך תפילה געמאַן: אויף דיין הילף האָף איר, האָט איר האָף אויף דיין הילף, האָט. און ער האָט געזאָגט צום קעניג:

— דו ביסט דער גאַנצאַלער פון בורגומדישע הערצאָגן און פון

גאָמישע קעניגן, אָבער דאָגיאַ ראַקעל איז אַן איכז עזראָ פֿון דוד-המלכס דווין.

אַלפֿאַנסאָ האָט געמופֿעט מיט די פֿוים און באַפֿעלערדיש געזאָגט:

— הער שוין אַמאָל אויף מיט דיין מאַלפֿישער פֿלאַפֿלערוי! הו לויסט גאַנץ נומ, ווי איר, אַז איר קאָן נישט האָבן קיין יודישן ווין.

— אויך קריסטס איז געווען אַ יוד, הער קעניג, — האָט יהודה שטיל און פֿאַרביסן געענטפֿערט.

אַלפֿאַנסאָ וואָרטשעט. עס האָט נישט געהאַט קיין שום זין מיט יהודה צו דיספּוטירן וועגן רעליגיע. ער וועט אַליין איבערגעבן ראַקעל, אַז דאָס קינד וועט מאַרגן געטויפט ווערן. אָבער ראַקעל איז נאָך אָפֿגע־שוואַכט. און אויב אַפֿילו יהודה פֿרייבט וויבער איר ווינערלעכן ווידער־שטאַנד, קאָן זי זיך האָך שטאַרק איבערנעמען און אפשר קראַנק ווערן, ווען זי וועט זיך דערוויסן, אַז איר זין וועט מען טויפֿן.

— גרויט צו די דאָקומענטן, ווי איר האָט דיר געזאָגט, — האָט ער באַפֿוילן, — און זיי זיכער, אַז מיין זין וועט געטויפט ווערן, איידער איר וועל אַרויסהעצן אין פעלד. עס וואָלט זייער גוט געווען, ווען דו וואָלט מיט היין שכל ראַקעלן דערצו צוגעגרייט.

יהודה האָט אָפֿגעכאַפט דעם אָמעס. פֿאַרלוויפֿט פֿאַרט דער קעניג קיין בורגאָס. צייט איז שוין געווענען, וואָכן זענען געווענען. ס'וועט זיין אַ צייט ופֿון עגמת־נפשׁ, איצט אָכער איז ער געווען זיכער, אַז פֿאַרן קעניג איז עס אַן ערנסטער ענין און אַז ער וועט נישט אַרויסטרעפֿן אין פעלד, וויידער ער וועט האָס קינד נישט טויפֿן. אָבער צייט איז נאָך געווען, און גאָט, וועלכער האָט אים ביי איצט אַרויסגעוויזן אַזוי פֿיל חסד, וועט אים אויך דאָסמאָל אָנווייזן דעם וועג.

— און עס זאָל דיר נישט וויינפֿאַלן, — האָט אים אַלפֿאַנסאָ גע־וואָרטט, — מיר אָפֿצוטאָן עפעס אַ קוינץ, ווען איר וועל זיין אין בורגאָס. ראַקעל איז איצט אין אַ שוואַכן צושטאַנד, וויל איר זי נישט אויפֿרעגן. אָבער אויך דו וואָלט צו איר נישט צושטיין מיט דייע דרשות, דהאַנגען און צוואַנגן. ביז מיין צוויקקער זאָל מיין זון בלייבן אַזאַ ווי ער איז: נישט קיין קריסט, אָבער אויך נישט קיין יוד.

— עס וועט זיין, ווי דו זאָגסט, הער קעניג, — האָט יהודה געענטפֿערט.

זיי זענען געשטאַנען איינער אַנטקעגן אַנדערן און פֿיינבלעד, פֿאַר־דעמקויט באַטראַכט ווייניג דעם צווייטן.

— איך גלייב דיר נישט, מיין יהודה, — האָט אים אַלפֿאַנסאַ גלייך
 אין פנים אַרײַנגעזאָגט, — הו מוזט מיר לעבן אַ שבועה.
 — איך בין גרייט, הער קעניג, — האָט יהודה געענטפערט.
 — אָבער דאָס מוז זײַן אַ האַרבע שבועה, כדי הו זאָלסט זײַן גע-
 בונדן, — האָט אַלפֿאַנסאַ פֿאַרגעזעצט.

ער איז געפֿאַלן אויף אַ ישרעקלעכן וויינפֿאַל. עס האָט עקוויסירט
 אַן אַלמע שבועה נאָך פון דער צײַט פון זײַן קינדהײַט; מען האָט זײַ
 דעמלט געזווינגען די יידן צו שווערן. דאָס איז געווען אַ נאַרישע, שרעק-
 לעכע פֿאַרם פון אַ שבועה, אויסבעמן אויף זיך אַלראָס בײַז, אויב די
 שבועה וועט געבראַכן ווערן. שפעטער — לויט דער בקשה פון יידן און פון
 דאָן מאַנדיקע — האָט ער די דאָזיקע שבועה אָפֿגעשאַפֿט. ער געדענקט
 נישט גענוי די ווערטער, אָבער ער ווייס, אַז דאָס איז געווען אַ מאַוסע,
 אָפֿשמוינדליקע, אומגעלומפערטע שבועה.

— אויך ווייס, אַז עס איז דאָ בײַ אייך אַ האַרבע שבועה, — האָט
 אַלפֿאַנסאַ אים דערקלערט, — וועלכע איר האָט פֿריער געמוזט שווערן,
 אָבער איר בין אפשר צו מילד געווען, וואָס איר האָב אייך פון דער דאָ-
 זיקער שבועה באַפֿרייט. אָבער דיר, יהודה, באַפֿריי איר נישט.

יהודה איז בלאָס געוואָרן. ער האָט געהערט לועגן דעם שווערן קאַמף,
 וואָס די אַלכאַמאָ האָט דעמלט געמוזט פֿירן, כדי פֿאַר צו ווערן פון דער
 שפֿלדיקער צערשטאַנדיק פון שווערן. עס איז אויסגעקומען דערפֿאַר אַ סך
 געלט צו באַצאָלן. ער איז געווען שטאַרק אויפֿגעבראַכט, וואָס אים וועט
 אויסקומען זיך צו דערהינדעריקן.

— באַפֿריי מיר פון דער האָזיקער שבועה, הער קעניג, — האָט זיך
 יהודה געבעטן.

יהודה'ס ווידערשטאַנד האָט איבערצײַגט דעם קעניג, אַז ער האָט
 געפונען דעם ירעכטן מיטל דעם כימרען צו בינדן.

— דו ווילסט דיר ווייטער מיט מיר רינגען אין קאַמבינירן? — האָט
 דער קעניג אָנגעגריפֿן. — דו שווערסט מיר די האַרבע שבועה, אָדער איר
 מײַן נאָך היינט דאָס קינד.

די אַלמע שבועה איז אויפֿגעזוכט געוואָרן. נישט לײַכט האָט מען
 געקאָגט געפונען עמעצן, וואָס זאָל בײַ יהודה'ן אָפֿנעמען די שבועה, כדי
 אָבער יהודה וואָל נישט באַשווינדלען, האָט מען געדאַרפֿט אויסזוכן דעם
 העברעיִשן מעקסט. אַלפֿאַנסאַ האָט זיך געווענדעט צום יונגן פֿריסער

פון זיין שלאָס, וועמען ער האָט אמאָל געשמעלט די שאלה: „וואָס איז אַזוינס זינד?“

דער יונגער פריסטער, גליקלעך, וואָס דער קעניג האָט צו אים צו-טרון, און צעמולט פון דער לעכערלעכער אימהדיקער צערעמאָניע, האָט אין קעגנוואַרט פון אַלפאַנסאָ אָפגענומען ביי יהודה'ן די שבועה.

יהודה האָט געמוזט שווערן, אַז ביזן צוריקער פון קעניג וועט ער לאָזן דאָס קינד און זיין פאָטער אין דעם איצטיקן צושטאַנד: נישט גלויביק און נישט אומגלויביק, נישט קריסט און נישט ייד. יהודה האָט געמוזט אָפגעבן די שבועה אין נאָמען פון גאָט, וועלכער האָט מיט זיינע פינגער די שטיינערנע לוחות געשריבן, וועלכער האָט פאַרברענט סדום און עמורה, וועלכער האָט באַפוילן, אַז די ערד זאָל איינשלאָנגען קורחן, וועלכער האָט דערמאָנגען פּרהעז מיט זיינע פּערה און רייטוועגן. און דער פריסטער האָט לויטן גוסס פון דער שבועה אים באַפוילן:

— „און איך שווער ביי גאָט, אַז אויב איך וועל נישט מקיים זיין מיין שבועה, זאָל ער אױף מיר אַראָפּשיקן די צען מכות, מיט וועלכע ער האָט געשלאָגן די עגיפּטער און די אַלע פּלאַגן פון דער תּוכחה, וואָס ער שיקט אַראָפּ אויף די, וועלכע זענען נישט מקיים זיינע געבאָטן.“

און יהודה האָט געמוזט אַוועקלייגן זיין האַנט אויף תּורת משה, דאַרט וווּ עס געפינט זיך דער נאָט און צוואַנציקסטער קאַפיטל פון ספר דברים, אין דער קריסטלעכער פריסטער האָט אים פאַרגעלייגט די תּוכחה פּסוק ביי פּסוק אין דער העברעישער שפּראַך, און יהודה האָט געמוזט נאָכזאָגן פּסוק ביי פּסוק, און דער קעניג האָט פּריילעך און גיריק גאָב געקוקט פּסוק ביי פּסוק דעם לאַטיינישן טעקסט.

און יהודה האָט אַלע וויסנע קללות לויט אויסגעבעטן אויף זיין אייגענעם קאָפּ. און דער קעניג און דער פריסטער האָבן אָפגעטפּערט:

אַמין.

(סוף פון צווייטן טייל)

